ספרי' – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכ מתוך "תהילות מנחם"

א-ז - שיר המעלות . . אני שלום וכי אדבר המה למלחמה

שמחה תוך כדי מלחמה

הפירוש ב"**אני שלום**" - הוא שה"אני" של יהודי צריך להיות ב"שלום", ואינו עסוק במלחמות כלל. ובעבודת האדם הוא, שאין ענינו להתעסק בעניני ניסיונות[1], כפי שמבקשים בתפלה[2] "אל תביאני כו' לידי ניסיון". ובכללות זוהי עבודת הצדיקים (שעבודתם היא בטוב גופא ולא בבירור הרע).

אבל לפעמים ישנו ענין של "**המה למלחמה**" - שהקב"ה מסובב מלמעלה (מצד "נורא עלילה על בני אדם"[3]) את ענין הניסיונות, שכדי להתגבר עליהם צריכה להיות עבודה באופן של מלחמה. והכוונה בהם היא "כי מנסה הוי' אלקיכם אתכם - לדעת הישכם אוהבים את הוי' גו'"[4]. שע"י העמידה בניסיון יהי' אצלו "מנסה", הגבהה[5], "יתרון האור מן החושך", ו"יתרון החכמה מן הסכלות"[6]. ובכללות זוהי עבודת התשובה, בירור הרע.

ומאחר שהכוונה הפנימית בעבודת הניסיונות היא בשביל העלי' כנ"ל, לכן גם בשעת הניסיון גופא, האדם עומד בתנועה של "**שיר המעלות**"[7] - שיר ושמחה, וכן בתוקף אמיתי עם הצד שכנגד, שכן מצד עצמו הוא למעלה מענין המלחמה, וכל עבודתו היא להוסיף אור הקדושה[8].

---

1) ראה ע"ז יא, ב. שם יז, סע"א ואילך. וראה גם טושו"ע יו"ד ר"ס קמט. אה"ע ר"ס כא.
2) ברכות השחר (ברכות ס, ב).
3) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו"ח תולדות יג, א ואילך. ובכ"מ.
4) פ' ראה יג, ד.
5) ראה סה"מ תר"פ ע' קיב ואילך. ועוד.
6) קהלת ב, יג.
7) התחלת המזמור כאן.
8) מלקו"ש ח"כ ע' 413 (משיחת ש"פ וירא ה'תש"מ). וראה גם שיחת פורים ה'תשל"ח. ושיחת ט"ו אלול ה'תשנ"א.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ..... ג

ג) מאמר ד״ה והנה פרח מטה אהרן
שבת פרשת קרח, א׳ דראש חודש תמוז, ה׳תשל״ג ..... ה

ד) שיחת יום א׳ פ׳ קרח, כ״ו סיון, ה׳שי״ת .....טז

ה) לקוטי-שיחות – פרשת קרח כרך יח, א ..... יח

ו) לקוטי שיחות – פרשת קרח כרך יח, ב .....כד

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כח

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת קרח .....ל

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת קרח ..... לא

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת קרח ..... ס

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת קרח .....סא

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת קרח.....ע

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....עב

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת קרח.....עה

טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת קרח ..... קלג

טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת קרח .....קסא

יז) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק ג, עזרא פרק ז ..... קסה

יח) משניות – מסכת טהרות
ביאור קהתי..... קסז

יט) עין יעקב מסכת יומא .....קעז

כ) מסכת יומא עם ביאורים
מדף נו עד דף סב.....קעח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....רו

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....רח

כג) לקוטי תורה והנה פרח מטה אהרן
אדמו״ר הזקן .....רי

כד) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי .....ריד

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....ריד

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רטו

כז) ספר המאמרים – תרנ״ז
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רטז

כח) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ.....ריז

כט) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....ריט

ל) ספר הזכרונות פרק סא .....רכב

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רכו

לב) חומש לקריאה בציבור ..... רכח

לג) קריאת התורה למנחת שבת-קודש..... רלו

לד) ביאורים לפרקי אבות פרק ד ..... רלז

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת קרח..... רלח

לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רלט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת קרח, א' דראש חודש תמוז ה'תשל"ג*

וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן גוֹ' וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים[1], וּמְבוֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל זֶה[2], דְּהַטַּעַם שֶׁגָּמַל שְׁקֵדִים דַּוְקָא הוּא כִּי שְׁקֵדִים הֵם מְמַהֲרִים לְהִגָּמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַפֵּרוֹת[3] [וּמוֹסִיף בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שָׁם[4], שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם שְׁקֵדִים מִלְּשׁוֹן שְׁקִידָה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[5] מַקֵּל שָׁקֵד גוֹ' כִּי שׁוֹקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהוֹסָפָה זוֹ הִיא לִרְמֹז דְּהַמְּהִירוּת שֶׁבַּשְּׁקֵדִים הוּא עִנְיָנָם, וְכַיָּדוּעַ[6] שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל דָּבָר מוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ], וְלָכֵן רוֹמְזִים עַל הַכְּהוּנָה, כִּי הַהַשְׁפָּעוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן [אַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה[7]] הֵן בִּמְהִירוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוּגֵעַ לְכָל הַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, נִמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע לְמַטָּה בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה בְּלִי עִכּוּבִים (כִּדְלְקַמָּן סְעִיף ז).

ב) **וְהָעִנְיָן** הוּא[8], דְּשֹׁרֶשׁ כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת הוּא מִמִּדַּת חַסְדּוֹ יִתְבָּרֵךְ, חֶסֶד דְּאֲצִילוּת. וּבְכֻדֵּי שֶׁיּוּמְשְׁכוּ מֵהַחֶסֶד שֶׁבָּאֲצִילוּת הַשְּׁפָעוֹת גַּשְׁמִיּוֹת, בָּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי, הוּא עַל־יְדֵי שֶׁהַחֶסֶד יוֹרֵד וּמִשְׁתַּלְשֵׁל בְּכָל הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁמֵּאֲצִילוּת וְעַד עֲשִׂיָּה. וּבְכָל הַמְשָׁכָה מִמַּדְרֵגָה

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן גוֹ' וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים[1], מסופר בתורה כי בעקבות מחלוקת קורח על כהונת אהרן אמר ה' למשה לקחת מטה מכל אחד משנים עשר השבטים ולכתוב על כל מטה את שם השבט ועל מטה לוי את שמו של אהרן "והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח... ויהי ממחרת והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים" **וּמְבוֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'** לרבנו הזקן במאמר **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל זֶה**[2], הפותח בפסוק זה **דְּהַטַּעַם שֶׁגָּמַל** מטה אהרן הצמיח **שְׁקֵדִים דַּוְקָא** ולא פרי אחר **הוּא כִּי שְׁקֵדִים הֵם מְמַהֲרִים לְהִגָּמֵר** להתבשל ולצמוח **יוֹתֵר מִכָּל** שאר **הַפֵּרוֹת**[3] **[וּמוֹסִיף בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שָׁם**[4], **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם שְׁקֵדִים מִלְּשׁוֹן שְׁקִידָה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5] בנבואת ירמיהו שהקדוש־ברוך־הוא הראה לו במראה הנבואה **מַקֵּל שָׁקֵד גוֹ' כִּי שׁוֹקֵד** ממהר **אֲנִי ה' עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ.**

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהוֹסָפָה זוֹ שפירות אלה נקראים שקדים על שם המהירות **הִיא לִרְמֹז דְּהַמְּהִירוּת שֶׁבַּשְּׁקֵדִים הוּא עִנְיָנָם,** וזה התוכן והמהות של השקדים **וְכַיָּדוּעַ**[6] **שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל דָּבָר מוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ** ובלשון רבנו הזקן בספר התניא (שער היחוד והאמונה פרק א): "... וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים בהם בלשון הקודש הן הן אותיות הדבור המשתלשלות ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ... וזה שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה"], **וְלָכֵן רוֹמְזִים** השקדים **עַל הַכְּהוּנָה, כִּי הַהַשְׁפָּעוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן [אַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה**[7] לשון גילוי והשפעה הנראית לעין] **הֵן בִּמְהִירוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** האמור לגבי אהרן הכהן שההשפעות שבאות ממנו הן במהירות **הוּא בְּנוּגֵעַ לְכָל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן, דְּכְשֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם,** כאמור בתורה שמצווה על הכוהנים לברך את בני ישראל "יברכך ה' ..." **נִמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע** כתוצאה מברכת הכוהנים **לְמַטָּה בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה בְּלִי עִכּוּבִים (כִּדְלְקַמָּן סְעִיף ז)** כשקדים שממהרים לפרוח ולצמוח.

ב) וְהָעִנְיָן הוּא[8], התוכן הפנימי של השפעה במהירות על ידי הכוהנים **דְּשֹׁרֶשׁ כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת** בעולם **הוּא מִמִּדַּת חַסְדּוֹ** של ה' **יִתְבָּרֵךְ, חֶסֶד דְּאֲצִילוּת** מידת החסד העליונה כפי שהיא בעולם האצילות (הראשון והעליון מארבעת העולמות הרוחניים אצילות, בריאה, יצירה ועשייה שדרכם יורד ונמשך האור האלוקי מדרגה לדרגה. **וּבְכֻדֵּי שֶׁיּוּמְשְׁכוּ מֵהַחֶסֶד שֶׁבָּאֲצִילוּת** שהוא עולם רוחני עליון עליו נאמר בספר התניא שהוא "אלוקות ממש" **הַשְׁפָּעוֹת גַּשְׁמִיּוֹת** בעולם הזה הגשמי, **בָּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי,** השפעות של בנים, חיים (בריאות) ומזונות (פרנסה) **הוּא עַל־יְדֵי שֶׁהַחֶסֶד** שבעולם האצילות **יוֹרֵד** ונמשך מלמעלה למטה **וּמִשְׁתַּלְשֵׁל** מדרגה לדרגה (בצורה כזו שהדרגות קשורות זו בזו כמו חוליות של שרשרת

---

*) יצא לאור בקונטרס כ"ח סיון – תש"נ, "ה, כ"ח סיון, שנת ה'תש"נ". "לקראת יום הבהיר כ"ח סיון הבעל"ט, התחלת שנת החמישים ליום בו ניצלו כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית הצדקנית נ"ע – יבחל"ח – מעמק הבכא האירופאי והגיעו צלחה לארצות הברית (ביום ב', כ"ח סיון ה'תש"א), שאז התחילה תנופה חדשה בהחזקת והפצת התורה והיהדות והפצת המעינות, ע"י כ"ק אדמו"ר (מהריי"צ) נ"ע, ביסדו את המוסדות המרכזיים "מחנה ישראל", "קה"ת" ו"מרכז לעניני חינוך", ומסרם להנהלת כ"ק אדמו"ר שליט"א". 1) פרשתנו (קרח) יז, כג. 2) סוף פרשתנו (נה, ג ואילך). וראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות ברכת כהנים (דרמ"צ קיב, א-ב). אוה"ת נשא כרך ו ס"ע א'תשמא ואילך. 3) קה"ר עה"פ (יב, ז) וישב העפר – הובא בלקו"ת שם. וראה גם פרש"י עה"פ פרשתנו שם. ובכ"מ. 4) ועד"ז בסהמ"צ להצ"צ שם. 5) ירמי' א, יא-יב. וראה מפרשים שם. קה"ר שם. ובכ"מ. – נסמנו בלקו"ש חכ"ג ע' 117 הערה 34. חי"ח ע' 388 הערה 70. 6) ראה שעהיוה"א פ"א. תשובות וביאורים (קה"ת תשל"ד) סימן א (נדפס באגרות-קודש ח"א ס"ע רפח ואילך). 7) זח"ג קג, א. לקו"ת וסהמ"צ שם. ובכ"מ. 8) בהבא לקמן ראה לקו"ת וסהמ"צ שם. וראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות תגלחת מצורע כשיטהר (דרמ"צ קו, א ואילך).

ביאור בדרך אפשר

שאחוזות אחת בשנייה) **בְּכָל הַמַּדְרֵיגוֹת** שלכל אורך הדרך של ההשתלשלות מדרגה לדרגה **שֶׁמְּאֲצִילוּת** העולם העליון ביותר מארבעת העולמות **וְעַד עֲשִׂיָּה** העולם התחתון ביותר מארבעת העולמות. **וּבְכָל הַמְּשָׁכָה** ירידה, השפעה והתגלות **מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה יֵשׁ דִּין וּמִשְׁפָּט** מחדש, **אִם יוּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע בַּמַּדְרֵגָה שֶׁלְּמַטָּה אוֹ שֶׁתִּשָּׁאֵר בַּמַּדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה** ולא ירד למטה.

וְזֶהוּ ההסבר לכך **שֶׁמִּתְפַּלְּלִים וּמְבַקְּשִׁים** בתפלת שמונה־עשרה **בְּכָל יוֹם** מחדש **רְפָאֵנוּ**, שהיא תפילה על הרפואה והבריאות **בָּרֵךְ עָלֵינוּ** שהיא תפילה על הפרנסה, **אַף שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם קְצוּבִים לוֹ מֵרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים**[9] ובמהלך עשרת הימים האלה כבר התנהל דין ומשפט בו נקצב לכל אדם מה יושפע לו במשך כל השנה כולה, עד ראש השנה הבא **(וְהַכַּוָּנָה בִּמְזוֹנוֹתָיו כָּאן הִיא** לא רק לעניין הפרנסה בלבד אלא **לְכָל ג׳ הָעִנְיָנִים דְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי**[10] שכולם נקצבים בתחילת השנה על כל השנה כולה), ואם כן לכאורה לא מובן לשם מה חוזרים ומתפללים על כך כל יום מחדש, והרי הכול כבר נקבע בתחילת השנה?

והביאור:

כִּי הַכִּתִּיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה וְיוֹם שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שהם אכן ימי דין ומשפט על כל השנה כולה **הוּא הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד** העליון וגילוי והשפעת שבעולם האצילות **בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת**, היינו השפעה ממידת החסד שבעולם האצילות לספירת המלכות שבעולם האצילות עצמו, והמלכות היא הספירה שדרכה ההשפעה יורדת הלאה לעולמות הבאים, אבל עדיין אין הכרח שהשפעת החסד הזו תמשיך ותרד ותתגלה גם למטה יותר ועד שתבוא לידי ביטוי בהשפעה גשמית, **וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד בְּעִנְיָנִים**

1 לְמַדְרֵגָה יֵשׁ דִּין וּמִשְׁפָּט, אִם יוּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע
2 בַּמַּדְרֵגָה שֶׁלְּמַטָּה אוֹ שֶׁתִּשָּׁאֵר בַּמַּדְרֵגָה
3 שֶׁלְּמַעְלָה. וְזֶהוּ שֶׁמִּתְפַּלְּלִים וּמְבַקְּשִׁים בְּכָל יוֹם
4 רְפָאֵנוּ, בָּרֵךְ עָלֵינוּ, אַף שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם
5 קְצוּבִים לוֹ מֵרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים[9]
6 (וְהַכַּוָּנָה בִּמְזוֹנוֹתָיו כָּאן הִיא לְכָל ג׳ הָעִנְיָנִים
7 דְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי[10]), כִּי הַכִּתִּיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה
8 שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא הַמְשָׁכַת
9 הַחֶסֶד בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה
10 הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים הוּא עַל־יְדֵי
11 יְרִידַת וְהִתְלַבְּשׁוּת הַחֶסֶד דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת
12 בְּחֶסֶד דִּבְרִיאָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה בְּחֶסֶד דִּיצִירָה
13 וְדַעֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם[11], אַף שֶׁכְּבָר
14 נִגְמַר דִּינוֹ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי
15 הַדִּין שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא
16 שֶׁיּוּמְשַׁךְ הַחֶסֶד לְהָאָדָם, בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת.
17 וְהַדִּין שֶׁאָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם הוּא, אִם הוּא רָאוּי
18 שֶׁהַחֶסֶד שֶׁנִּמְשַׁךְ כְּבָר עַל נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה בְּרֹאשׁ־
19 הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים יֵרֵד וְיוּמְשַׁךְ (בִּבְרִיאָה־
20 יְצִירָה־וַעֲשִׂיָּה, עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ) לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה
21 הַגַּשְׁמִי, אוֹ שֶׁיִּשָּׁאֵר הַחֶסֶד לְמַעְלָה וְיוֹסִיפוּ לוֹ
22 תַּעֲנוּג לְמַעְלָה. וְלָכֵן מִתְפַּלְּלִים בְּכָל יוֹם רְפָאֵנוּ
23 וּבָרֵךְ עָלֵינוּ וְכוּ׳, שֶׁהַחֶסֶד שֶׁנִּקְצַב לוֹ בְּרֹאשׁ־
24 הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים יוּמְשַׁךְ לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה
25 הַגַּשְׁמִי, וּבָעוֹלָם הַזֶּה עַצְמוֹ — בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים.
26 וְעוֹד עִנְיָן בַּדִּין שֶׁבְּכָל יוֹם[12], דְּכִיוָן שֶׁהַחֶסֶד
27 שֶׁלְּמַעְלָה הוּא חֶסֶד רוּחָנִי, הֲרֵי גַּם לְאַחֲרֵי
28 הַפְּסַק־דִּין שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה, יֵשׁ דִּין

ביאור בדרך אפשר

גַּשְׁמִיִּים דבר שמחייב ירידה של דרגות רבות אחרי "מלכות דאצילות" **הוּא עַל־יְדֵי יְרִידַת וְהִתְלַבְּשׁוּת הַחֶסֶד דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת בְּחֶסֶד דִּבְרִיאָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה בְּחֶסֶד דִּיצִירָה וְדַעֲשִׂיָּה** שכל זה דורש עוד ירידות רבות של השפע מדרגה לדרגה. **וְזֶהוּ אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם**[11] מחדש, **אַף שֶׁכְּבָר נִגְמַר דִּינוֹ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים**, ואם כן לכאורה לשם מה יש דין ומשפט בכל יום מחדש? אלא ההסבר הוא **כִּי הַדִּין שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא שֶׁיּוּמְשַׁךְ הַחֶסֶד לְהָאָדָם, בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת** ולא יותר למטה. **וְהַדִּין שֶׁאָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם הוּא, אִם הוּא** האדם **רָאוּי שֶׁהַחֶסֶד שֶׁנִּמְשַׁךְ כְּבָר עַל נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים** וכבר הוקצב לו אכן **יֵרֵד** מלמטה למעלה **וְיוּמְשַׁךְ** (ממלכות דאצילות למטה יותר ויבוא ויתגלה **בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־וַעֲשִׂיָּה, עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ) לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי** בהשפעה גשמית בפועל, **אוֹ** שהאדם אינו ראוי לכך שהחסד יושפע עליו מלמעלה עד להשפעה גשמית אלא **שֶׁיִּשָּׁאֵר הַחֶסֶד לְמַעְלָה וְיוֹסִיפוּ לוֹ תַּעֲנוּג** רוחני **לְמַעְלָה** במקום להשפיע לו חסד גשמי בעולם הזה למטה. **וְלָכֵן מִתְפַּלְּלִים בְּכָל יוֹם** מחדש פעם נוספת **רְפָאֵנוּ וּבָרֵךְ עָלֵינוּ וְכוּ׳, שֶׁהַחֶסֶד שֶׁנִּקְצַב לוֹ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים יוּמְשַׁךְ לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, וּבָעוֹלָם הַזֶּה עַצְמוֹ - בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים.**

וְעוֹד עִנְיָן בַּדִּין שֶׁבְּכָל יוֹם[12], שלא קיים בדין ומשפט הכללי בראש השנה וביום הכיפורים **דְּכִיוָן שֶׁהַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה הוּא חֶסֶד רוּחָנִי, הֲרֵי גַּם לְאַחֲרֵי הַפְּסַק־דִּין** הכללי **שֶׁיּוּמְשַׁךְ** החסד **לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה, יֵשׁ דִּין וּמִשְׁפָּט** נוסף **בְּאֵיזֶה עִנְיָן** פרטי **יוּמְשַׁךְ**

סידור ופיה״מ שבהערה 18. קונטרס ומעין סוף מאמר יז ואילך. 9) ביצה טז, א. 10) כ״ה בקונטרס ומעין שם מאמר כא בתחלתו. 11) ר״ה טז, א. וראה לקו״ת שם, דגם לדעת ר׳ יוסי (ר״ה שם) דאדם נידון בכל יום [וכן לדעת ר׳ נתן (ר״ה שם) דאדם נידון בכל שעה] — עיקר הדין הוא בר״ה, וכן לאידך, שגם לרבנן דפליגי אר׳ יוסי (ר״ה שם), יש דין בכל יום — שלכן מבקשים בכל יום הבקשות שבשמו״ע. וראה בארוכה קונטרס ומעין מאמר כ ואילך. וראה שם מאמר כב בסופו, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. וראה לקו״ש ח״ט ע׳ 375 ואילך. 12) ראה קונטרס ומעין שם מאמר יט בסופו.

ביאור בדרך אפשר

הַחֶסֶד ב״בני״ או ב״חיי״ או ב״מזוני״ שדבר זה לא נפסק באופן מפורט ומוגדר בראש השנה ויום הכיפורים אלא דנים על כך בכל יום מחדש. **וְלָכֵן תִּקְּנוּ** חכמינו ז״ל **לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם י״ב בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת** של תפילת שמונה־עשרה (מלבד שלושת הברכות הראשונות ושלושת הברכות האחרונות שבהן אין האדם מבקש את צרכיו) **שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן** בבקשות שחכמים קבעו בברכות נכללות **שְׁאֵלַת כָּל צָרְכֵי הָאָדָם וְצָרְכֵי הַצִּבּוּר כּוּלָּן**[13] שעל כל זה יש דין ומשפט בכל יום מחדש בשני האופנים האמורים לעיל — האם החסד יומשך מאצילות לעולם הזה הגשמי וכן באיזה ענין בפרט ההשפעה תבוא לדי ביטוי.

ג) **וְהִנֵּה** עִיקַר הַדִּין וּמִשְׁפָּט בְּאֵיזֶה עִנְיָן יוּמְשַׁךְ הַחֶסֶד הוּא כְּשֶׁהַחֶסֶד שֶׁנִּקְצַב לוֹ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא חֶסֶד מְצוּמְצָם בְּיוֹתֵר, וּמלכתחילה נקצבה לו השפעה מועטת מאד כך **שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק שֶׁיּוּמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ** מאותו חסד מועט שנקצב לו **כָּל ג׳ הָעִנְיָנִים דְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי, אֶלָּא רַק שְׁנַיִם מֵהֶם, שֶׁאָז יֵשׁ דִּין אוֹ אֶחָד מֵהֶם, שֶׁאָז יֵשׁ דִּין וּמִשְׁפָּט אִם הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד תִּהְיֶה בְּבָנֵי אוֹ בְּחַיֵּי אוֹ בְּמְזוֹנֵי. וּתְפִלַּת צַדִּיק** מוֹעֶלֶת **לְהַחֲלִיף מֵעִנְיָן לְעִנְיָן**[14]. [**וּכְהַסִּיפּוּר עַל־דְּבַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁבָּאוּ אֵלָיו חֲשׁוּכֵי בָנִים לְבַקְּשׁוֹ שֶׁיִּתְפַּלֵּל לַה׳ שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם בָּנִים, וְהָאִישׁ הַהוּא הָיָה עָשִׁיר גָּדוֹל, וְאָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב שֶׁבְּאֵם הֵם מַסְכִּימִים שֶׁיִּהְיוּ עֲנִיִּים, יִהְיֶה לָהֶם בָּנִים. וּכְשֶׁקִּיבְּלוּ עֲלֵיהֶם, נוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים וְנַעֲשׂוּ עֲנִיִּים. וְהֵינוּ שֶׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב רָאָה שֶׁהַחֶסֶד שֶׁנִּקְצַב לָהֶם לֹא יַסְפִּיק עַל בָּנִים וְעֹשֶׁר יַחַד, וְעַל־יְדֵי תְּפִלָּתוֹ פָּעַל לְהַחֲלִיף הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד מֵעַשִּׁירוּת לְבָנִים**[14]]. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאָז [**כְּשֶׁהַחֶסֶד הוּא מְצוּמְצָם שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק עַל כָּל הָעִנְיָנִים דְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי], הַדִּין וּמִשְׁפָּט הוּא בְּיוֹתֵר. וּבִכְדֵי שֶׁיּוּחְלַף הַחֶסֶד מֵעִנְיָן לְעִנְיָן הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי תְּפִלַּת צַדִּיק. אֲבָל בִּכְלָלוּת גַּם כְּשֶׁהַחֶסֶד מַסְפִּיק לְכָל ג׳ הָעִנְיָנִים דְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי, יֵשׁ דִּין וּמִשְׁפָּט בְּכָל יוֹם בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַשְׁפָּעָה פְּרָטִית, וְלָכֵן מִתְפַּלְּלִים בְּכָל יוֹם י״ב בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁאֵלַת כָּל הַדְּבָרִים.**

ביאור בדרך אפשר

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב שֶׁבְּאֵם הֵם האיש ואשתו **מַסְכִּימִים שֶׁיִּהְיוּ עֲנִיִּים, יִהְיֶה לָהֶם בָּנִים. וּכְשֶׁקִּיבְּלוּ עֲלֵיהֶם** והסכימו להיות עניים, **נוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים וְנַעֲשׂוּ עֲנִיִּים. וְהֵינוּ שֶׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב רָאָה** את הנעשה למעלה בעולמות עליונים רוחניים וידע **שֶׁהַחֶסֶד שֶׁנִּקְצַב לָהֶם** הוא במידה מוגבלת ומצומצמת ולכן **לֹא יַסְפִּיק** החסד המוקצב **עַל בָּנִים וְעֹשֶׁר יַחַד,** אלא רק לאחד מהשניים, או בנים או עושר **וְעַל־יְדֵי תְּפִלָּתוֹ פָּעַל** הבעל־שם־טוב **לְהַחֲלִיף הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד מֵעַשִּׁירוּת לְבָנִים** ולכן כדי שיזכו לבנים היו צריכים לקבל על עצמם להיות עניים[14]].

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאָז [כְּשֶׁהַחֶסֶד הוּא מְצוּמְצָם שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק עַל כָּל הָעִנְיָנִים דְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי], הַדִּין וּמִשְׁפָּט הוּא בְּיוֹתֵר כאשר יש צורך להחליף השפעה של חסד מתחום אחד (בנים, עשירות, למשל) לתחום אחר (בנים, למשל) הדין חמור יותר ובוחנים היטב האם האדם אכן ראוי לכך או לא. **וּבִכְדֵי שֶׁיּוּחְלַף הַחֶסֶד מֵעִנְיָן לְעִנְיָן** האדם עצמו לא יכול לפעול זאת על ידי התפילות והבקשות שלו אלא **הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי תְּפִלַּת צַדִּיק** שיש בה כוח מיוחד, מעבר לכוח התפילה של אדם רגיל. **אֲבָל בִּכְלָלוּת** ולא רק במקרים המיוחדים בהם יש לצורך להחליף את החסד מתחום אחד לשני בגלל שהחסד מועט ומצומצם, כמבואר לעיל, אלא **גַּם כְּשֶׁהַחֶסֶד מַסְפִּיק לְכָל ג׳ הָעִנְיָנִים דְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי,** בכל זאת עדיין **יֵשׁ דִּין וּמִשְׁפָּט בְּכָל יוֹם בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַשְׁפָּעָה פְּרָטִית,** האם ההשפעה תישאר בעולמות העליונים או תושפע למטה **וְלָכֵן מִתְפַּלְּלִים בְּכָל יוֹם י״ב בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁאֵלַת כָּל הַדְּבָרִים** והברכות הללו כוללות בקשות על כל צרכי היחיד והציבור, כמבואר לעיל.

ביאור בדרך אפשר

מהבעל־שם־טוב להתפלל עליו לבנים **וְהָאִישׁ הַהוּא** שבקש **הָיָה עָשִׁיר גָּדוֹל,** כך שב״מזוני״ זכה לשפע רב **וְאָמַר**

---

13) רמב״ם הל׳ תפלה פ״א ה״ד. 14) קונטרס ומעין שם. וראה גם סהמ״צ להצ״צ מצות תגלחת מצורע כשיטהר שם (קז, ב).

ביאור בדרך אפשר

ד) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, הֲרֵי הַדִּין ומשפט **שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים** שמתנהל למעלה **הוּא עַל הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַטָּה (נְשָׁמָה בְּגוּף)** [**וּבִפְרָט לְפִי הַמּוּבָא בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[15] **מֵהַגָּהוֹת מַיְימוֹנִי**[16] **שֶׁאָדָם נִידוֹן בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה** ולא בעניינים רוחניים], **וְהַדִּין וּמִשְׁפָּט הוּא (לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לְהַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד בִּכְלָל, אֶלָּא גַּם) בְּנוֹגֵעַ לְהַפְּרָטִים**[17] איך וכיצד ועל מה תהיה ההשפעה של החסד **[וְכִדְמוּכָח גַּם מִזֶּה שֶׁבַּתְּפִלּוֹת דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְבַקְּשִׁים גַּם עַל עִנְיָנִים פְּרָטִיִּים** ולא רק בקשה כללית להשפעה כללית], **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות שבראש השנה יש דין ומשפט פרטני **אָדָם נִידוֹן בְּכָל יוֹם בְּאֵיזֶה עִנְיָן יוּמְשַׁךְ לוֹ הַחֶסֶד שֶׁנִּקְצָב עָלָיו בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים** וצריך להבין איך שני הדברים עולים בקנה אחד, היינו על מה דנים בכל יום אם בראש השנה ויום הכיפורים כבר היה דין ומשפט על פרטי החסד וההשפעה.? **וְיִתֵּירָה מִזּוֹ, שֶׁהוּא נִידוֹן אִם הַהַשְׁפָּעָה שֶׁנִּקְצְבָה לוֹ, תּוּמְשַׁךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה אוֹ שֶׁיּוֹסִיפוּ לוֹ תַּעֲנוּג וְכוּ׳ לְמַעְלָה** וההסבר הנוסף האמור לעיל שהדין ומשפט בכל יום הוא האם השפע יישאר ברוחניות או יושפע בגשמיות, תמוה עוד יותר שהרי מהמקורות שהובאו כאן עולה שבראש השנה ויום כיפור דנים במפורט איך ומה יהיה השפע, ולמה יש צורך לדון בכל יום מחדש האם השפע ירד בגשמיות או לא.?

ה) **וְיוּבָן** זֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ׳סִּידּוּר׳[18] סידור תפילה עם מאמרי חסידות של רבנו הזקן (הנקרא ׳סידור עם דא״ח׳ – דברי אלוקים חיים) **עַל הַפָּסוּק**[19] בתהלים **יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אוֹמֶר, שֶׁבִּימֵי הַחוֹל יֶשְׁנָם כַּמָּה עִכּוּבִים** הפרעות ומניעות **בְּהַמְשָׁכַת הַהַשְׁפָּעָה** של החסד האלוקי העליון **לְמַטָּה** בעולם הזה. **וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, הַמְשָׁכַת הַהַשְׁפָּעָה הִיא בִּמְהִירוּת,** ללא עיכובים, ועל ההשפעה ביום השבת נאמר **יַבִּיעַ אוֹמֶר, יַבִּיעַ לְשׁוֹן מְהִירוּת**[20] כמו שמצינו בתרגום אונקלוס על הפסוק ״וחש עתידות למו״ (בפרשת האזינו) - ״ומבע דעתיד להון״ היינו שהעתיד יבוא מהר.

וּמְבוֹאָר שָׁם[21]**, דְּזֶה שֶׁבִּימֵי הַחוֹל אֶפְשָׁר** ייתכן **שֶׁהַהַשְׁפָּעָה** של החסד מלמעלה **תִּתְעַכֵּב** בעולמות עליונים רוחניים **וְלֹא תּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה, הוּא כְּמִשָּׁל אָדָם שֶׁדָּן בְּשִׁכְלוֹ עַל אֵיזֶה דָּבָר,** ומסתפק **אִם רָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ אִם לָאו, וּבָא לְמַסְקָנָא וְהַחְלָטָה שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות ההחלטה הסופית כן לעשות את הדבר **אֶפְשָׁר לִהְיוֹת** ייתכן **שֶׁזֶּה יִשָּׁאֵר בְּשִׁכְלוֹ וְלֹא יָבֹא בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל** נמצא שלעתים יש מצב שאמנם התקבלה החלטה ובאו לידי מסקנה ובכל זאת הדבר לא בא לידי פועל, וכך גם בעניינו – אמנם יש דין ומשפט בראש השנה ובכל זאת עדיין ייתכן עיכוב בביצוע ההחלטה ולשם כך דנים את האדם בכל יום מחדש. **וְיִתֵּירָה מִזּוֹ,** לא זו בלבד שייתכן עיכוב בביצוע ההחלטה שהתקבלה, אלא **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַדָּבָר נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל,** כשמגיע שלב הביצוע בפועל-ממש **הוּא** האדם שבשלב הדיונים כבר קיבל מסקנה ברורה בכיוון מסויים **שׁוֹקֵל בְּדַעְתּוֹ עוֹד פַּעַם** ודן מחדש **אִם לַעֲשׂוֹת בְּפוֹעַל כְּפִי שֶׁהֶחְלִיט בְּשִׁכְלוֹ** קודם לכן.

ד) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, הֲרֵי הַדִּין שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא עַל הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַטָּה (נְשָׁמָה בְּגוּף) [וּבִפְרָט לְפִי הַמּוּבָא בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[15] מֵהַגָּהוֹת מַיְימוֹנִי[16] שֶׁאָדָם נִידוֹן בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה], וְהַדִּין וּמִשְׁפָּט הוּא (לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לְהַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד בִּכְלָל, אֶלָּא גַּם) בְּנוֹגֵעַ לְהַפְּרָטִים[17] [וְכִדְמוּכָח גַּם מִזֶּה שֶׁבַּתְּפִלּוֹת דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְבַקְּשִׁים גַּם עַל עִנְיָנִים פְּרָטִיִּים], וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אָדָם נִידוֹן בְּכָל יוֹם בְּאֵיזֶה עִנְיָן יוּמְשַׁךְ לוֹ הַחֶסֶד שֶׁנִּקְצָב עָלָיו בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְיִתֵּירָה מִזּוֹ, שֶׁהוּא נִידוֹן אִם הַהַשְׁפָּעָה שֶׁנִּקְצְבָה לוֹ, תּוּמְשַׁךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה אוֹ שֶׁיּוֹסִיפוּ לוֹ תַּעֲנוּג וְכוּ׳ לְמַעְלָה.

ה) **וְיוּבָן** זֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ׳סִּידּוּר׳[18] עַל הַפָּסוּק[19] יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אוֹמֶר, שֶׁבִּימֵי הַחוֹל יֶשְׁנָם כַּמָּה עִכּוּבִים בְּהַמְשָׁכַת הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה. וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, הַמְשָׁכַת הַהַשְׁפָּעָה הִיא בִּמְהִירוּת, יַבִּיעַ אוֹמֶר, יַבִּיעַ לְשׁוֹן מְהִירוּת[20]. וּמְבוֹאָר שָׁם[21], דְּזֶה שֶׁבִּימֵי הַחוֹל אֶפְשָׁר שֶׁהַהַשְׁפָּעָה תִּתְעַכֵּב וְלֹא תּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה, הוּא כְּמִשָּׁל אָדָם שֶׁדָּן בְּשִׁכְלוֹ עַל אֵיזֶה דָּבָר, אִם רָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ אִם לָאו, וּבָא לְמַסְקָנָא וְהַחְלָטָה שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שֶׁזֶּה יִשָּׁאֵר בְּשִׁכְלוֹ וְלֹא יָבֹא בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל. וְיִתֵּירָה מִזּוֹ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַדָּבָר נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, הוּא שׁוֹקֵל בְּדַעְתּוֹ עוֹד פַּעַם אִם לַעֲשׂוֹת בְּפוֹעַל כְּפִי שֶׁהֶחְלִיט בְּשִׁכְלוֹ. דַּהֲגַם שֶׁהַהַחְלָטָה והולך ומבאר את טעם הדבר, מדוע באמת אנו רואים שבשלב הביצוע האדם

---

15) דרושים לר״ה נט, ב. 16) לרמב״ם הל׳ תשובה פ״ג אות א (בשם הרמב״ן בשער הגמול שלו). 17) ובקונטרס ומעין שם מאמר כא בתחלתו ״דבר״ה ויוהכ״פ נגמר פרטי עניני האדם על כל השנה לחיים כו׳ וכן לכל המאורעות שלו״. 18) סידור עם דא״ח קפ, ב ואילך. וראה בארוכה פירוש המילות לאדהאמ״צ פכ״ו ואילך (יד, סע״ג ואילך). וראה לקו״ת פרשתנו ד״ה זה (נו, א) ״ועמ״ש במ״א ע״פ יום ליום יביע אומר״. 19) תהלים יט, ג. 20) ראה זח״ב קלו, ב (ובנצו״א שם) – הובא בלקו״ת, סידור ופיה״מ שם. 21) סידור שם (קפ, ד). פיה״מ שם פכ״ז.

ביאור בדרך אפשר

דן מחדש בשאלה האם לעשות את הדבר למרות שכבר הייתה החלטה ומסקנה שכך ראוי לעשות:

דַּהֲגַם שֶׁהַהַחְלָטָה בַּשֵּׂכֶל הָיְתָה שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר, וכבר התקבלה החלטה חיובית ברורה על הביצוע **מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהָעֲשִׂיָּה שֶׁנִּרְגְּשָׁה אֶצְלוֹ בְּהַחְלָטַת שִׂכְלוֹ** העשייה שאליה מתייחסת ההחלטה השכלית כפי שהשכל ׳רואה׳ את עולם המעשה **הִיא עֲשִׂיָּה כְּמוֹ שֶׁכְּלוּלָה בַּשֵּׂכֶל,** כך שעם היותה החלטה לעשות פעולה ממשית, עדיין קיים פער, מבחינה עניינית, בין ההחלטה לעולם המעשה בפועל־ממש **לָכֵן כְּשֶׁבָּא הַדָּבָר לִידֵי מַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, מַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּפְנֵי־עַצְמוֹ (נִפְרָד מֵהַשֵּׂכֶל),** מעשה בפועל כפי שהוא בעולם המעשה ולא כפי שהוא בעולם השכל **צָרִיךְ לְהִתְיַעֵץ וְלָדוּן בִּשְׂכְלוֹ עוֹד פַּעַם אִם לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּפוֹעַל** ולא די בהחלטה כפי שהתקבלה בשכל, למרות שלפי המושגים והגדרים של עולם השכל הייתה זו החלטה לעשות מעשה. **וּבִפְרָטִיּוּת,** אם לפרט יותר **שְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה**[22] באמור לעיל שגם לאחר שהתקבלה החלטה על מעשה, מאוחר יותר, לקראת הביצוע בפועל, האדם דן בכך פעם נוספת, יש שני פרטים. האחד - **שֶׁהַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל** (ההחלטה העקרונית **שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר) אֵינָהּ מְחַיֶּבֶת אֶת הַמַּעֲשֶׂה** בפועל־ממש, **דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הַכָּלוּל בַּשֵּׂכֶל** כפי שהוא חלק מעולם השכל **וְהַמַּעֲשֶׂה בְּפוֹעַל (כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּפְנֵי־עַצְמוֹ נִפְרָד מֵהַשֵּׂכֶל) הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים** שונים ויש ביניהם פער והבדל משמעותי, **לָכֵן אֶפְשָׁר** ייתכן **שֶׁהַהַחְלָטָה הַשִּׂכְלִית לֹא תָּבִיא אוֹתוֹ** בסופו של דבר **לְמַעֲשֶׂה, הַיְינוּ שֶׁלֹּא יַחְשׁוֹב אֲפִילוּ בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל** והעניין כולו יישאר בעולם השכל מבלי שתהיה אפילו מחשבה לגבי הביצוע בפועל ממש. והשני - **וְיִתֵּירָה מִזּוֹ, שֶׁגַּם כְּשֶׁיַּחְשׁוֹב עַל דָּבָר זֶה, אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אֶצְלוֹ סְבָרָא שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת,** וזה חידוש גדול עוד יותר

ביאור בדרך אפשר

(״יתירה מזו״) אשר למרות שקודם לכן כבר התקבלה החלטה כן לעשות, בשלב מאוחר יותר יכולה להתעורר סברא שאולי עדיף לא לעשות בניגוד למסקנה הראשונית (העקרונית) **וְצָרִיךְ לָדוּן עוֹד פַּעַם** וללא דיון נוסף האדם לא יגיע לשלב של ביצוע בפועל.

וְהִנֵּה הַסֵּדֶר דִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ הוּא מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה[23] כוחות הנפש (שעיקרם הוא המוחין והמידות - השכל והרגש) באים לידי ביטוי ופועלים באמצעות שלושת ה׳לבושים׳ (שכוחות השכל והרגש ׳מתלבשים׳ בהם כאדם המתלבש בבגדיו) שאין להם תוכן משל עצמם אבל הם הכלי והאמצעי לגילוי כוחות הנפש. וסדר הפעולה וההתגלות הוא שתחילה האדם חושב, אחר כך הוא מדבר ולבסוף הוא עושה. **וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה** הירידה וההתגלות **מֵהַשֵּׂכֶל (אוֹ מֵהַמִּדּוֹת) לַמַּעֲשֶׂה, הוּא עַל־יְדֵי הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר**[24] שהם הלבושים המביאים את השכל (או הרגש) לידי מעשה. **וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁעַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ** העניין הנפשי **לְ(הַדִּיבּוּר וְ)הַמַּעֲשֶׂה הִיא שֶׁחוֹשֵׁב אֵיךְ לַעֲשׂוֹת,** היינו איך להביא את העניין הנפשי לידי ביטוי במעשה בפועל. **וְכֵיוָן שֶׁמַּחֲשָׁבָה זוֹ** המחשבה והתכנון איך לעשות בפועל **הִיא נִפְרֶדֶת מֵהַשֵּׂכֶל** עצמו **(שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁהָיְתָה אֶצְלוֹ תְּחִלָּה, כְּשֶׁדָּן בִּשְׂכְלוֹ וְהֶחְלִיט שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת, הָיְתָה בְּטֵלָה לְהַשֵּׂכֶל (לְדִיּוּן הַשֵּׂכֶל וּלְהַחְלָטָתוֹ),** גם בשלב מוקדם יותר, כאשר האדם מפעיל את שכלו, בוחן את יחסו לעניין מסויים ודן האם לעשות אותו ולבסוף מחליט לעשותו, גם אז השכל פועל באמצעות לבוש המחשבה אלא שבאותה שעה המחשבה איננה דבר נפרד מהשכל אלא בטלה לשכל (ומשמשת ׳לבוש׳ במובן של כלי ואמצעי בלבד לדיון שמתנהל בשכל ולהחלטות שמתקבלות בו) **וְעִנְיָנָהּ שֶׁל הַמַּחֲשָׁבָה הוּא רַק**

1 בַּשֵּׂכֶל הָיְתָה שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר, מִכָּל־מָקוֹם
2 כֵּיוָן שֶׁהָעֲשִׂיָּה שֶׁנִּרְגְּשָׁה אֶצְלוֹ בְּהַחְלָטַת שִׂכְלוֹ
3 הִיא עֲשִׂיָּה כְּמוֹ שֶׁכְּלוּלָה בַּשֵּׂכֶל, לָכֵן כְּשֶׁבָּא
4 הַדָּבָר לִידֵי מַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, מַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁהוּא
5 בִּפְנֵי־עַצְמוֹ (נִפְרָד מֵהַשֵּׂכֶל), צָרִיךְ לְהִתְיַעֵץ
6 וְלָדוּן בִּשְׂכְלוֹ עוֹד פַּעַם אִם לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּפוֹעַל.
7 וּבִפְרָטִיּוּת, שְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה[22]. שֶׁהַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל
8 (שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר) אֵינָהּ מְחַיֶּבֶת אֶת
9 הַמַּעֲשֶׂה, דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הַכָּלוּל בַּשֵּׂכֶל
10 וְהַמַּעֲשֶׂה בְּפוֹעַל (כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּפְנֵי־עַצְמוֹ נִפְרָד
11 מֵהַשֵּׂכֶל) הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים, לָכֵן אֶפְשָׁר שֶׁהַהַחְלָטָה
12 הַשִּׂכְלִית לֹא תָּבִיא אוֹתוֹ לְמַעֲשֶׂה, הַיְינוּ שֶׁלֹּא
13 יַחְשׁוֹב אֲפִילוּ בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל. וְיִתֵּירָה
14 מִזּוֹ, שֶׁגַּם כְּשֶׁיַּחְשׁוֹב עַל דָּבָר זֶה, אֶפְשָׁר לִהְיוֹת
15 אֶצְלוֹ סְבָרָא שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, וְצָרִיךְ לָדוּן עוֹד פַּעַם.
16 **וְהִנֵּה** הַסֵּדֶר דִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ הוּא
17 מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה[23]. וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה
18 הַהַמְשָׁכָה מֵהַשֵּׂכֶל (אוֹ מֵהַמִּדּוֹת) לַמַּעֲשֶׂה, הוּא
19 עַל־יְדֵי הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר[24]. וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁעַל־
20 יָדָהּ נִמְשָׁךְ לְ(הַדִּיבּוּר וְ)הַמַּעֲשֶׂה הִיא שֶׁחוֹשֵׁב
21 אֵיךְ לַעֲשׂוֹת. וְכֵיוָן שֶׁמַּחֲשָׁבָה זוֹ הִיא נִפְרֶדֶת
22 מֵהַשֵּׂכֶל [שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁהָיְתָה אֶצְלוֹ תְּחִלָּה,
23 כְּשֶׁדָּן בִּשְׂכְלוֹ וְהֶחְלִיט שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת, הָיְתָה
24 בְּטֵלָה לְהַשֵּׂכֶל (לְדִיּוּן הַשֵּׂכֶל וּלְהַחְלָטָתוֹ),
25 וְעִנְיָנָהּ שֶׁל הַמַּחֲשָׁבָה הוּא רַק שֶׁעַל־יָדָהּ נִרְגָּשׁ

43 והולך ומפרט עוד במשל זה מנפש
44 האדם לגבי השלבים השונים שבהם
45 דברים עוברים מרמת השכל והרעיון
46 לשלב הביצוע באופן שלפני הביצוע
47 בפועל הדבר עולה לדיון מחדש:
48 **וְהִנֵּה הַסֵּדֶר דִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי**
49 **הַנֶּפֶשׁ הוּא מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר**
50 **וּמַעֲשֶׂה**[23] כוחות הנפש (שעיקרם
51 הוא המוחין והמידות - השכל והרגש)
52 באים לידי ביטוי ופועלים באמצעות
53 שלושת ה׳לבושים׳ (שכוחות השכל
54 והרגש ׳מתלבשים׳ בהם כאדם
55 המתלבש בבגדיו) שאין להם תוכן
56 משל עצמם אבל הם הכלי והאמצעי
57 לגילוי כוחות הנפש. וסדר הפעולה
58 וההתגלות הוא שתחילה האדם חושב,
59 אחר כך הוא מדבר ולבסוף הוא עושה.
60 **וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה**
61 הירידה וההתגלות **מֵהַשֵּׂכֶל (אוֹ**
62 **מֵהַמִּדּוֹת) לַמַּעֲשֶׂה, הוּא עַל־**
63 **יְדֵי הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר**[24] שהם
64 הלבושים המביאים את השכל (או
65 הרגש) לידי מעשה. **וְהַמַּחֲשָׁבָה**
66 **שֶׁעַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ** העניין הנפשי
67 **לְ(הַדִּיבּוּר וְ)הַמַּעֲשֶׂה הִיא**
68 **שֶׁחוֹשֵׁב אֵיךְ לַעֲשׂוֹת,** היינו איך
69 להביא את העניין הנפשי לידי ביטוי
70 במעשה בפועל. **וְכֵיוָן שֶׁמַּחֲשָׁבָה**
71 **זוֹ** המחשבה והתכנון איך לעשות
72 בפועל **הִיא נִפְרֶדֶת מֵהַשֵּׂכֶל**
73 עצמו **(שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁהָיְתָה**
74 **אֶצְלוֹ תְּחִלָּה, כְּשֶׁדָּן בִּשְׂכְלוֹ וְהֶחְלִיט שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת, הָיְתָה**
75 **בְּטֵלָה לְהַשֵּׂכֶל (לְדִיּוּן הַשֵּׂכֶל וּלְהַחְלָטָתוֹ),** גם בשלב מוקדם
76 יותר, כאשר האדם מפעיל את שכלו, בוחן את יחסו לעניין מסויים ודן האם
77 לעשות אותו ולבסוף מחליט לעשותו, גם אז השכל פועל באמצעות לבוש
78 המחשבה אלא שבאותה שעה המחשבה איננה דבר נפרד מהשכל אלא בטלה
79 לשכל (ומשמשת ׳לבוש׳ במובן של כלי ואמצעי בלבד לדיון שמתנהל בשכל
80 ולהחלטות שמתקבלות בו) **וְעִנְיָנָהּ שֶׁל הַמַּחֲשָׁבָה הוּא רַק**

---

22) כ״ה להדיא בפיה״מ שם (טו, ג). 23) תניא פ״ד. שעהיוה״א פ״ח (פה, ב). ובכ״מ. 24) שעהיוה״א שם.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁעַל־יָדָהּ ובאמצעותה **נִרְגָּשׁ הַשֵּׂכֶל** והיא נחשבת חלק בלתי נפרד מהשכל. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמַּחֲשָׁבָה** שלא משרתת את השכל אלא מחשבה **אֵיךְ לַעֲשׂוֹת,** ואיך להעביר ולהוריד את הרעיון השכלי (או הרגש) לידי מעשה **הוּא מַהוּת בִּפְנֵי־עַצְמוֹ שֶׁנִּפְרָד מֵהַשֵּׂכֶל],** **לָכֵן הַהַמְשָׁכָה**[25] המעבר והירידה **מֵהַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל** שהדבר ראוי (עקרונית) לעשותו **לְהַמַּחֲשָׁבָה לַעֲשׂוֹת** בפועל **הִיא עַל־יְדֵי עִיכּוּב, בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל.** האחד - **שֶׁהַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל אֵינָהּ מְחַיֶּבֶת אֶת הַמַּחֲשָׁבָה** וייתכן שבסופו של דבר ההחלטה לא תבוא לידי ביצוע בפועל־ממש, והשני - **וִיתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁבִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ** ולהוריד את **הָעִנְיָן** מהשכל **בַּמַּחֲשָׁבָה, צָרִיךְ לָדוּן עוֹד פַּעַם. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּהַמְשָׁכָה** המעבר והירידה **מִמַּחֲשָׁבָה לְדִיבּוּר, דְּכֵיוָן שֶׁהַדִּיבּוּר הוּא לְמַטָּה מִמַּחֲשָׁבָה,** והדיבור הוא לבוש רחוק יותר מהנפש **דְּמַחֲשָׁבָה הִיא לְעַצְמוֹ וְהַדִּיבּוּר הוּא לְזוּלָתוֹ,** ואם כן המחשבה היא דבר יותר פנימי והדיבור הוא דבר יותר חיצוני **לָכֵן הַהַמְשָׁכָה שֶׁמִּמַּחֲשָׁבָה לְדִיבּוּר** שהיא ירידה משמעותית כי בין המחשבה והדיבור קיים פער גדול **הִיא עַל־יְדֵי עִיכּוּב** ולא דבר מובן מאליו שמתרחש בדרך ממילא.

וְגַם בָּזֶה בהמשכה ממחשבה לדיבור **שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל** שבהמשכה משכל למחשבה. **דְּהַמַּחֲשָׁבָה (מִצַּד עַצְמָהּ) אֵינָהּ מְחַיֶּבֶת אֶת הַדִּיבּוּר, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּשָּׁאֵר הָעִנְיָן בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וְלֹא יַחְשׁוֹב אֲפִילוּ אִם לְדַבֵּר בָּזֶה,** כך שהאפשרות של דיבור בכלל לא תעלה (בדוגמת החלטה שכלית שלבסוף לא באה לידי מעשה) **וִיתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְדִבּוּר (גַּם כְּשֶׁחוֹשֵׁב אִם לְדַבֵּר) הוּא עִיכּוּב גָּדוֹל יוֹתֵר מֵהָעִיכּוּב בַּהַמְשָׁכָה מִמַּחֲשָׁבָה**

ביאור בדרך אפשר

הַשֵּׂכֶל. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמַּחֲשָׁבָה אֵיךְ לַעֲשׂוֹת, הוּא מַהוּת בִּפְנֵי־עַצְמוֹ שֶׁנִּפְרָד מֵהַשֵּׂכֶל], לָכֵן הַהַמְשָׁכָה[25] מֵהַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל לְהַמַּחֲשָׁבָה לַעֲשׂוֹת הִיא עַל־יְדֵי עִיכּוּב, בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל. שֶׁהַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל אֵינָהּ מְחַיֶּבֶת אֶת הַמַּחֲשָׁבָה, וִיתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁבִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ הָעִנְיָן בַּמַּחֲשָׁבָה, צָרִיךְ לָדוּן עוֹד פַּעַם. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּהַמְשָׁכָה מִמַּחֲשָׁבָה לְדִיבּוּר, דְּכֵיוָן שֶׁהַדִּיבּוּר הוּא לְמַטָּה מִמַּחֲשָׁבָה, דְּמַחֲשָׁבָה הִיא לְעַצְמוֹ וְהַדִּיבּוּר הוּא לְזוּלָתוֹ, לָכֵן הַהַמְשָׁכָה שֶׁמִּמַּחֲשָׁבָה לְדִיבּוּר הִיא עַל־יְדֵי עִיכּוּב. וְגַם בָּזֶה שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל. דְּהַמַּחֲשָׁבָה (מִצַּד עַצְמָהּ) אֵינָהּ מְחַיֶּבֶת אֶת הַדִּיבּוּר, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּשָּׁאֵר הָעִנְיָן בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וְלֹא יַחְשׁוֹב אֲפִילוּ אִם לְדַבֵּר בָּזֶה, וִיתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְדִבּוּר (גַּם כְּשֶׁחוֹשֵׁב אִם לְדַבֵּר) יֵשׁ אֶצְלוֹ סָפֵק וְהוּא צָרִיךְ לְהִתְיָעֵץ וְלָדוּן עַל זֶה. דְּכֵיוָן שֶׁמַּחֲשָׁבָה הִיא לְעַצְמוֹ וְדִבּוּר הוּא לְזוּלָתוֹ, לָכֵן גַּם לְאַחֲרֵי שֶׁהֶחְלִיט בְּנוֹגֵעַ לַמַּחֲשָׁבָה, הוּא מְסוּפָּק עֲדַיִן אִם לְהָבִיא זֶה גַּם בְּדִיבּוּר, לְגַלּוֹת לְזוּלָתוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּהַמְשָׁכָה מִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה, דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּעֲשֶׂה נִפְרָד יוֹתֵר מֵהַדִּיבּוּר, לָכֵן הַהַמְשָׁכָה מִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה הִיא עַל־יְדֵי עִיכּוּב, בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל. שֶׁהַדִּיבּוּר אֵינוֹ מְחַיֵּב אֶת הַמַּעֲשֶׂה, וְשֶׁבִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ מִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה, צָרִיךְ לְהִתְיָעֵץ וְלָדוּן עוֹד פַּעַם. וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ[26] שֶׁמַּחֲשָׁבָה וְדִיבּוּר שַׁיָּכִים זֶה לָזֶה, דְּאוֹתָן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁהָיוּ תְּחִלָּה בַּמַּחֲשָׁבָה, נִמְשָׁכוֹת אַחַר־כָּךְ בְּדִיבּוּר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמַּעֲשֶׂה הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָעִיכּוּב בַּהַמְשָׁכָה מִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה (בְּנוֹגֵעַ לִשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל) הוּא יֵשׁ אֶצְלוֹ סָפֵק וְהוּא צָרִיךְ לְהִתְיָעֵץ וְלָדוּן עַל זֶה האם בכלל ראוי לדבר. דְּכֵיוָן שֶׁמַּחֲשָׁבָה הִיא לְעַצְמוֹ וְדִבּוּר הוּא לְזוּלָתוֹ, כך ש׳עולם המחשבה׳ ו׳עולם הדיבור׳ הם שני עולמות שונים ונבדלים לָכֵן גַּם לְאַחֲרֵי שֶׁהֶחְלִיט בְּנוֹגֵעַ לַמַּחֲשָׁבָה, הוּא מְסוּפָּק עֲדַיִן אִם לְהָבִיא זֶה גַּם בְּדִיבּוּר, לְגַלּוֹת לְזוּלָתוֹ (בדומה לכך שגם לאחר קבלת ההחלטה בשכל לעשות דבר מסויים, בשלב העשייה והביצוע יש דיון מחדש).

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּהַמְשָׁכָה המעבר והירידה **מִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה, דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּעֲשֶׂה נִפְרָד** מהנפש והוא לבוש חיצוני **יוֹתֵר מֵהַדִּיבּוּר, לָכֵן הַהַמְשָׁכָה מִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה הִיא עַל־יְדֵי עִיכּוּב, בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל** באותם שני עניינים שבהם ישנו עיכוב במעבר מהשכל למחשבה ובמעבר מהמחשבה לדיבור. האחד - **שֶׁהַדִּיבּוּר אֵינוֹ מְחַיֵּב אֶת הַמַּעֲשֶׂה** בדרך ממילא, והשני - **וְשֶׁבִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ מִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה, צָרִיךְ לְהִתְיָעֵץ וְלָדוּן עוֹד פַּעַם.**

וְעַל־פִּי הַיָּדוּעַ[26] בתורת החסידות **שֶׁמַּחֲשָׁבָה וְדִיבּוּר שַׁיָּכִים זֶה לָזֶה,** ואף שלבוש המחשבה הוא לבוש יותר פנימי מלבוש הדיבור ויותר מאוחד עם הנפש, מכל־מקום יש ביניהם קשר ושייכות קרובה **דְּאוֹתָן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁהָיוּ תְּחִלָּה בַּמַּחֲשָׁבָה,** ה׳מילים׳ שבאמצעותן האדם חושב, הן עצמן **נִמְשָׁכוֹת אַחַר־כָּךְ בְּדִיבּוּר,** והוא מדבר את מה שהיה קודם לכן במחשבתו **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמַּעֲשֶׂה הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי־עַצְמוֹ,** נפרד ונבדל מהדיבור ומהמחשבה, **יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָעִיכּוּב בַּהַמְשָׁכָה** המעבר והירידה **מִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה (בְּנוֹגֵעַ לִשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל)** **מֵהָעִיכּוּב בַּהַמְשָׁכָה מִמַּחֲשָׁבָה**

25) בהבא לקמן, ראה סידור ופיה״מ שבהערה 21. 26) לקו״ת ר״פ בלק. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

לְדִיבּוּר כי הפער בין ׳עולם הדיבור׳ (שעדיין קרוב לנפש ובא בפועל ב׳אותיות׳ של המחשבה הקרובה לנפש) ל׳עולם המעשה׳ גדול יותר ומשמעותי יותר מאשר הפער שבין ׳עולם הדיבור׳ ל׳עולם המחשבה׳ שלמרות היותם שונים ונבדלים, הרי הם שייכים זה לזה.

ו) **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** בדומה למבואר לעיל לגבי ההמשכה משכל למעשה בפועל וההמשכה משכל למחשבה, ממחשבה לדיבור ומדיבור למעשה כפי שהיא בנפש האדם **הוּא בַּנִּמְשָׁל לְמַעְלָה,** באלוקות **דְּהַדִּין וּמִשְׁפָּט** למעלה **שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד** כפי שהיא **בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת (כַּנַּ״ל סְעִיף ב), וְיָדוּעַ**[27] **שֶׁאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** הרוחניים העליונים **הֵם דֻּגְמַת כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים** של נפש האדם **(שֵׂכֶל וּמִדּוֹת) וְג׳ הַלְּבוּשִׁים מַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** כך שאופן פעולתם בנפש האדם הוא משל הולם לאופן הירידה וההמשכה של השפעת החסד למעלה מעולם האצילות העליון עד עולם העשייה התחתון **וְלָכֵן אַף שֶׁהַדִּין וּמִשְׁפָּט שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא** מלכתחילה **בְּנוֹגֵעַ לְהַהַשְׁפָּעָה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי,** כשם שבאדם הדיון בשכלו הוא מלכתחילה לגבי עשייה בפועל **מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁכְּלָלוּת הָאֲצִילוּת (גַּם הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת** שהיא הדרגה הנמוכה והתחתונה ביותר באצילות וכל עניינה הוא להעביר את המוחין והמידות שבאצילות לעולמות שלמטה מאצילות) **הוּא דּוּגְמַת כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים** בנפש האדם **שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** שהם לבושים חיצוניים, לכן **הַכְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה** מסקנת הדין ומשפט **שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁיּוּמְשַׁךְ שֶׁפַע גַּשְׁמִי הִיא דּוּגְמַת הַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל שֶׁרָאוּי הַדָּבָר לַעֲשׂוֹתוֹ, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה (כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל) כָּלוּל בַּשֵּׂכֶל,** ועד הביצוע בפועל עדיין ייתכן עיכוב **וּבִכְדֵי שֶׁתּוּמְשַׁךְ הַהַשְׁפָּעָה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה** הרוחני **[וּבִפְרָט בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי** בהשפעה גשמית ב״בני חיי ומזוני״ בפועל] **צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַהַמְשָׁכָה** מעולם האצילות **בְּעוֹלָם הַמַּחֲשָׁבָה (בְּרִיאָה) וְעוֹלָם הַדִּיבּוּר (יְצִירָה). וְהַהַמְשָׁכָה מִמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת לִבְרִיאָה,** שהיא בדוגמת המעבר משכל למחשבה בנפש האדם **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מִבְּרִיאָה לִיצִירָה,** שהיא בדוגמת המעבר ממחשבה לדיבור **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן מִיצִירָה לַעֲשִׂיָּה,** שהיא בדוגמת המעבר מדיבור לעשייה בפועל־ממש **הוּא עַל־יְדֵי עִיכּוּב בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל, כַּנַּ״ל** כמבואר לעיל באריכות.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהַשֶּׁפַע שֶׁנִּקְצַב בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים אמנם נקצב כהחלטה על שפע גשמי אבל בגלל הפער הגדול שבין השכל האלוקי העליון לגשמיות כפשוטו, ייתכן שהשפע **יוּמְשַׁךְ בְּרוּחָנִיּוּת** ויתעכב מלרדת בגשמיות, **וְעַד שֶׁאֶפְשָׁר** ייתכן **שֶׁהַהַמְשָׁכָה בְּרוּחָנִיּוּת תִּהְיֶה בְּגַן־עֵדֶן** מבלי לרדת למטה מזה, **אַף שֶׁהַדִּין דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא בְּנוֹגֵעַ לְהַשְׁפָּעָה גַּשְׁמִית, כִּי בַּאֲצִילוּת וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּבְרִיאָה וִיצִירָה, גַּם עִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁדָּנִים עֲלֵיהֶם, הֵם כְּלוּלִים בְּרוּחָנִיּוּת** ועדיין אינם ניכרים ונבדלים כמציאות נפרדת, **בְּדוּגְמַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁבְּהַחְלָטַת**

עִיכּוּב גָּדוֹל יוֹתֵר מֵהָעִיכּוּב בַּהַמְשָׁכָה מִמַּחֲשָׁבָה לְדִיבּוּר.

ו) **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** הוּא בַּנִּמְשָׁל לְמַעְלָה, דְּהַדִּין וּמִשְׁפָּט שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת (כַּנַּ״ל סְעִיף ב), וְיָדוּעַ[27] שֶׁאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הֵם דֻּגְמַת כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים (שֵׂכֶל וּמִדּוֹת) וְג׳ הַלְּבוּשִׁים מַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה, וְלָכֵן אַף שֶׁהַדִּין וּמִשְׁפָּט שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא בְּנוֹגֵעַ לְהַהַשְׁפָּעָה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁכְּלָלוּת הָאֲצִילוּת (גַּם הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת) הוּא דּוּגְמַת כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, הַכְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁיּוּמְשַׁךְ שֶׁפַע גַּשְׁמִי הִיא דּוּגְמַת הַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל שֶׁרָאוּי הַדָּבָר לַעֲשׂוֹתוֹ, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה (כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל) כָּלוּל בַּשֵּׂכֶל, וּבִכְדֵי שֶׁתּוּמְשַׁךְ הַהַשְׁפָּעָה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה [וּבִפְרָט בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי] צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַהַמְשָׁכָה בְּעוֹלָם הַמַּחֲשָׁבָה (בְּרִיאָה) וְעוֹלָם הַדִּיבּוּר (יְצִירָה). וְהַהַמְשָׁכָה מִמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת לִבְרִיאָה, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מִבְּרִיאָה לִיצִירָה, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן מִיצִירָה לַעֲשִׂיָּה, הוּא עַל־יְדֵי עִיכּוּב בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל, כַּנַּ״ל.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהַשֶּׁפַע שֶׁנִּקְצַב בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים יוּמְשַׁךְ בְּרוּחָנִיּוּת, וְעַד שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהַהַמְשָׁכָה בְּרוּחָנִיּוּת תִּהְיֶה בְּגַן־עֵדֶן, אַף שֶׁהַדִּין דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא בְּנוֹגֵעַ לְהַשְׁפָּעָה גַּשְׁמִית, כִּי בַּאֲצִילוּת וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּבְרִיאָה וִיצִירָה, גַּם עִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁדָּנִים עֲלֵיהֶם, הֵם כְּלוּלִים בְּרוּחָנִיּוּת, בְּדוּגְמַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁבְּהַחְלָטַת הַשֵּׂכֶל, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּמַחֲשָׁבָה וְדִיבּוּר, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה כָּלוּל בַּשֵּׂכֶל. וְזֶהוּ גַּם שֶׁבְּכָל יוֹם יֵשׁ דִּין

27) תו״א ר״פ וירא. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

הַשֵּׂכֶל, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כפי שהמעשה הוא **בְּמַחֲשָׁבָה וְדִיבּוּר, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה כָּלוּל בַּשֵּׂכֶל** ועם היות שהדיון הוא על מעשה, הרי זה מעשה כפי שהוא חלק מעולם השכל.

וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי לכך **שֶׁבְּכָל יוֹם יֵשׁ דִּין וּמִשְׁפָּט** (לא רק בעצם הדבר האם החסד אכן ירד להשפעה גשמית אלא בכל יום ויום דנים גם) **בְּאֵיזֶה עִנְיָן** גשמי מסויים בפרט **יוּמְשַׁךְ הַחֶסֶד, אַף שֶׁהַדִּין וּמִשְׁפָּט שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַפְּרָטִים,** ולכאורה גם התחום המסויים של ההשפעה כבר נקבע **כִּי הָעִנְיָנִים דַּעֲשִׂיָּה כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּשָׁרְשָׁם בַּאֲצִילוּת, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּבְרִיאָה וִיצִירָה, הֵם מוּפְשָׁטִים מִצִּיּוּר גַּשְׁמִי, וְלָכֵן יֵשׁ דִּין וּמִשְׁפָּט** בכל יום ויום מחדש, והדין הזה הוא **בְּאֵיזֶה אוֹפֶן תִּצְטַיֵּר הַהַשְׁפָּעָה** שאמנם כבר הוחלט עליה אבל ההחלטה התייחסה למעשה כפי שהוא כלול בעולמות הרוחניים וכעת דנים באיזה תחום מסויים השפע הזה יבוא לידי ביטוי בפועל **בְּגַשְׁמִיּוּת.**

ז) **וְהִנֵּה**[28] **הָעִיכּוּב שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת בַּהַמְשָׁכָה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה הוּא כְּשֶׁהָרָצוֹן שֶׁלּוֹ בַּדָּבָר הוּא מִצַּד הַשֵּׂכֶל. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהָרָצוֹן הוּא לְפִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּעֲנוּג בָּזֶה, וּבִפְרָט כְּשֶׁיֵּשׁ תַּעֲנוּג עַצְמִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, אַזַי הַהַמְשָׁכָה מֵהָרָצוֹן עַד לַמַּעֲשֶׂה הִיא בְּמְהִירוּת, בְּלִי עִיכּוּב. דִּכְשֶׁעוֹלֶה בִּרְצוֹנוֹ לִרְצוֹת בְּדָבָר, פּוֹעֵל הָרָצוֹן מִיַּד עַל הַשֵּׂכֶל, שֶׁיָּבִין בִּשְׂכְלוֹ שֶׁרָאוּי לִרְצוֹת בַּדָּבָר, וּמֵהַשֵּׂכֶל נִמְשָׁךְ מִיַּד לַמַּחֲשָׁבָה וּמֵהַמַּחֲשָׁבָה לְדִבּוּר וּמִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה. וְכָל הַמְּשָׁכוֹת אֵלֶּה הֵם בְּמְהִירוּת בְּלִי עִיכּוּב. וּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁהֶחְלִיט בִּשְׂכְלוֹ כְּלָלוּת הָעִנְיָן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְיַעֵץ וְלָדוּן אִם רָאוּי לַחְשׁוֹב לְדַבֵּר וְלַעֲשׂוֹת. וִיתֵרָה מִזּוֹ, שֶׁכָּל הַמְּשָׁכוֹת אֵלֶּה [מֵהַשֵּׂכֶל לַמַּחֲשָׁבָה, מֵהַמַּחֲשָׁבָה לְדִבּוּר וּמִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה] הֵם בְּאוֹפֶן דִּבְדֶרֶךְ מִמֵּילָא, כִּי מִצַּד גּוֹדֶל הָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג בַּדָּבָר, לֹא יִשְׁקוֹט וְלֹא יָנוּחַ עַד שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּנִּמְשָׁל לְמַעְלָה, דִּכְשֶׁשּׁוֹרֵשׁ הַהַמְשָׁכָה הוּא מִבְּחִינַת רַב חֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אַזַי מֵהָרָצוֹן עַד לַמַּעֲשֶׂה אף שההמשכה קשורה בדילוג על פערים רבים, כמבואר לעיל האריכות, מכל מקום למעשה ההמשכה **הִיא בְּמְהִירוּת, בְּלִי עִיכּוּב. דִּכְשֶׁעוֹלֶה בִּרְצוֹנוֹ לִרְצוֹת בְּדָבָר,** ויש התעוררות של רצון מהנפש בגלל שלנפש יש ענג בדבר זה **פּוֹעֵל הָרָצוֹן** ומשפיע **מִיַּד עַל הַשֵּׂכֶל, שֶׁיָּבִין בִּשְׂכְלוֹ שֶׁרָאוּי לִרְצוֹת בַּדָּבָר, וּמֵהַשֵּׂכֶל נִמְשָׁךְ מִיַּד לַמַּחֲשָׁבָה וּמֵהַמַּחֲשָׁבָה לְדִבּוּר וּמִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה. וְכָל הַמְּשָׁכוֹת אֵלֶּה הֵם בְּמְהִירוּת בְּלִי עִיכּוּב. וּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה,** המהירות באה לידי ביטוי בשני עניינים (בהקבלה לשני העניינים שבהם קיים עיכוב כשמדובר על מימוש רצון שנובע מהשכל), האחד - **שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁהֶחְלִיט בִּשְׂכְלוֹ כְּלָלוּת הָעִנְיָן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְיַעֵץ וְלָדוּן אִם רָאוּי לַחְשׁוֹב לְדַבֵּר וְלַעֲשׂוֹת** אלא עובר מיד להפעלת המחשבה, הדיבור והמעשה על מנת לממש את הרצון. והשני - **וִיתֵרָה מִזּוֹ, שֶׁכָּל הַמְּשָׁכוֹת אֵלֶּה** [בכל השלבים שנימנו לעיל **מֵהַשֵּׂכֶל לַמַּחֲשָׁבָה, מֵהַמַּחֲשָׁבָה לְדִבּוּר וּמִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה] הֵם בְּאוֹפֶן דִּבְדֶרֶךְ מִמֵּילָא,** מבלי צורך בפעולה מיוחדת ובדיון מחודש בין שלב לשלב **כִּי מִצַּד גּוֹדֶל הָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג בַּדָּבָר, לֹא יִשְׁקוֹט וְלֹא יָנוּחַ** אלא ימהר לעבור לשלב הבא **עַד שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּנִּמְשָׁל לְמַעְלָה, דִּכְשֶׁשּׁוֹרֵשׁ הַהַמְשָׁכָה הוּא לא ממידת החסד דאצילות כפי שהוא בדרך כלל אלא **מִבְּחִינַת רַב חֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** ובעוד שהספירות דאצילות הם חלק מ׳סדר השתלשלות׳, השורש של השפעה זו הוא למעלה מ׳השתלשלות׳ (כמו הרצון שלמעלה מהשכל והרגש הרגיל) **אַזַי נִמְשֶׁכֶת הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה, עַל־יְדֵי הַדְּרָגוֹת דְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,**

ביאור בדרך אפשר

וּמִשְׁפָּט בְּאֵיזֶה עִנְיָן יוּמְשַׁךְ הַחֶסֶד, אַף שֶׁהַדִּין וּמִשְׁפָּט שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַפְּרָטִים, כִּי הָעִנְיָנִים דַּעֲשִׂיָּה כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּשָׁרְשָׁם בַּאֲצִילוּת, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּבְרִיאָה וִיצִירָה, הֵם מוּפְשָׁטִים מִצִּיּוּר גַּשְׁמִי, וְלָכֵן יֵשׁ דִּין וּמִשְׁפָּט בְּאֵיזֶה אוֹפֶן תִּצְטַיֵּר הַהַשְׁפָּעָה בְּגַשְׁמִיּוּת.

ז) **וְהִנֵּה**[28] **הָעִיכּוּב שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת בַּהַמְשָׁכָה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה הוּא כְּשֶׁהָרָצוֹן שֶׁלּוֹ בַּדָּבָר הוּא מִצַּד הַשֵּׂכֶל. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהָרָצוֹן הוּא לְפִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּעֲנוּג בָּזֶה, וּבִפְרָט כְּשֶׁיֵּשׁ תַּעֲנוּג עַצְמִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, אַזַי הַהַמְשָׁכָה מֵהָרָצוֹן עַד לַמַּעֲשֶׂה הִיא בְּמְהִירוּת, בְּלִי עִיכּוּב. דִּכְשֶׁעוֹלֶה בִּרְצוֹנוֹ לִרְצוֹת בְּדָבָר, פּוֹעֵל הָרָצוֹן מִיַּד עַל הַשֵּׂכֶל, שֶׁיָּבִין בִּשְׂכְלוֹ שֶׁרָאוּי לִרְצוֹת בַּדָּבָר, וּמֵהַשֵּׂכֶל נִמְשָׁךְ מִיַּד לַמַּחֲשָׁבָה וּמֵהַמַּחֲשָׁבָה לְדִבּוּר וּמִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה. וְכָל הַמְּשָׁכוֹת אֵלֶּה הֵם בְּמְהִירוּת בְּלִי עִיכּוּב. וּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁהֶחְלִיט בִּשְׂכְלוֹ כְּלָלוּת הָעִנְיָן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְיַעֵץ וְלָדוּן אִם רָאוּי לַחְשׁוֹב לְדַבֵּר וְלַעֲשׂוֹת. וִיתֵרָה מִזּוֹ, שֶׁכָּל הַמְּשָׁכוֹת אֵלֶּה [מֵהַשֵּׂכֶל לַמַּחֲשָׁבָה, מֵהַמַּחֲשָׁבָה לְדִבּוּר וּמִדִּיבּוּר לַמַּעֲשֶׂה] הֵם בְּאוֹפֶן דִּבְדֶרֶךְ מִמֵּילָא, כִּי מִצַּד גּוֹדֶל הָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג בַּדָּבָר, לֹא יִשְׁקוֹט וְלֹא יָנוּחַ עַד שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּנִּמְשָׁל לְמַעְלָה, דִּכְשֶׁשּׁוֹרֵשׁ הַהַמְשָׁכָה הוּא מִבְּחִינַת רַב חֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אַזַי

---

28) בהבא לקמן ראה פיה״מ שם פכ״ח (טז, ב-ג).

ביאור בדרך אפשר

ועוברת ויורדת מדרגה לדרגה **בְּמְהִירוּת גְּדוֹלָה בְּלִי עִיכּוּבִים** שנובעים מפערים והבדלים בין הדרגות[29]. **דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁבְּהַמְשָׁכָה זוֹ אֵין דִּינִים** היפך החסד **שֶׁיְּעַכְּבוּ הַהַמְשָׁכוֹת שֶׁמִּמַּדְרֵיגָה לְמַדְרֵיגָה**[29], עד שיהיה דיון מחודש שיחייב את המעבר הזה **הִנֵּה גַּם הַהַמְשָׁכוֹת עַצְמָן הֵן בְּאוֹפֶן דִּבְדֶרֶךְ מִמִּילָא** כאילו שהמעבר משכל למחשבה דיבור ומעשה ובהם עצמם משלב לשלב הוא מעבר טבעי ומובן מאליו.

וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך **שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא בְּמְהִירוּת** וללא עיכובים, **כִּי הַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא מִלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת [כַּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[30] **שֶׁבִּבְרִכַּת כֹּהֲנִים יֵשׁ גַּם הַמַּעֲלָה דִּתְפִלָּה,** כי בדרך כלל יש הבדל בין ברכה לתפילה שמצד אחד יש יתרון בברכה של מי שביכולתו לברך והיא חייבת להתקיים ומצד שני יש יתרון בתפילה שבברכה נמשך רק מה שקיים במקור הברכה. ואילו התפילה מעוררת רצון חדש והמשכה חדשה, ולכן תפילות רבות הן בנוסח ״יהי רצון״ כיוון **שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה נִמְשָׁךְ רָצוֹן חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** וזה החידוש המיוחד של ברכת כוהנים שהיא לא רק ברכה אלא גם תפילה], **וְלָכֵן הַהַמְשָׁכָה** שעל ידי ברכת כוהנים **הִיא בְּמְהִירוּת.**

ח) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד עִנְיָן בַּמַּעֲלָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, היתרון המיוחד **דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים,** בנוסף לעניין המהירות המבואר לעיל **שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא מִלְּמַעְלָה מַעֲלָה בְּיוֹתֵר [וְכַנַּ״ל שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַהַמְשָׁכָה הִיא לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** הרצון והעונג העליון שלמעלה מעשר הספירות של עולם האצילות] **עַד לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר** להשפעה גשמית בעולם הזה

ביאור בדרך אפשר

נִמְשֶׁכֶת הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה, עַל־יְדֵי הַדְּרָגוֹת דְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּמְהִירוּת גְּדוֹלָה בְּלִי עִיכּוּבִים[29]. **דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁבְּהַמְשָׁכָה זוֹ אֵין דִּינִים שֶׁיְּעַכְּבוּ הַהַמְשָׁכוֹת שֶׁמִּמַּדְרֵיגָה לְמַדְרֵיגָה**[29], **הִנֵּה גַּם הַהַמְשָׁכוֹת עַצְמָן הֵן בְּאוֹפֶן דִּבְדֶרֶךְ מִמִּילָא. וְזֶהוּ שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא בְּמְהִירוּת, כִּי הַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא מִלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת [כַּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[30] **שֶׁבִּבְרִכַּת כֹּהֲנִים יֵשׁ גַּם הַמַּעֲלָה דִּתְפִלָּה, שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה נִמְשָׁךְ רָצוֹן חָדָשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת], וְלָכֵן הַהַמְשָׁכָה הִיא בְּמְהִירוּת.**

ח) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד עִנְיָן בַּמַּעֲלָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא מִלְּמַעְלָה מַעֲלָה בְּיוֹתֵר [וְכַנַּ״ל שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַהַמְשָׁכָה הִיא לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת] עַד לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר [וְכַנַּ״ל שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא גַּם לְאֵלֶּה שֶׁמִּצַּד מִדַּת הַדִּין אֵינָם רְאוּיִם]. וְכֵיוָן שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא בְּמְהִירוּת וְאֵינָהּ מִתְעַכֶּבֶת, לָכֵן כְּשֶׁהַהַשְׁפָּעָה נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה הִיא בְּרִבּוּי גָּדוֹל. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָנִים בַּדְּרוּשׁ שֶׁבְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳,[31] **שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁמְּבָאֵר שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא בְּמְהִירוּת, מֵבִיא דְּרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[32] **עַל הַפָּסוּק**[33] **יְבָרֶכְךָ ה׳ וְיִשְׁמְרֶךָ, יָבֵר כְּךָ בְּמָמוֹן כּוּ׳ יְבָרֶכְךָ בְּבָנִים כּוּ׳ וְיִשְׁמְרֶךָ מִן הַמַּזִּיקִין, דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי בִּדְרָשַׁת רַז״ל הַנַּ״ל מְבוֹאָר רַק מַהִי הַהַמְשָׁכָה (בְּרָכָה בְּמָמוֹן וּבְבָנִים, וּשְׁמִירָה מִן הַמַּזִּיקִים), וּב׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ מֵבִיא דְּרָשָׁה זוֹ לָעִנְיָן שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּמְהִירוּת. וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה, דִּיבָרֶכְךָ בְּמָמוֹן וּבְבָנִים מוֹרֶה עַל רִיבּוּי הַהַשְׁפָּעָה, שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּכָל הָעִנְיָנִים דְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי [דְּבִיבָרֶכְךָ בְּמָמוֹן וְכַנַּ״ל שֶׁהַהַמְשָׁכָה** ויירדת השפע **דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא גַּם לְאֵלֶּה שֶׁמִּצַּד מִדַּת הַדִּין אֵינָם רְאוּיִם]. וְכֵיוָן שֶׁהַהַמְשָׁכָה מִתְעַכֶּבֶת, לָכֵן כְּשֶׁהַהַשְׁפָּעָה נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה הִיא בְּרִבּוּי גָּדוֹל** שהרי שורשה הוא ממקור נעלה ביותר, ״למעלה מהשתלשלות״.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָנִים בַּדְּרוּשׁ שייכות וקשר מאמר החסידות **שֶׁבְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**,[31] שבו דן מאמר זה **שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁמְּבָאֵר שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הִיא בְּמְהִירוּת,** ללא עיכובים, כמבואר לעיל, **מֵבִיא דְּרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[32] **עַל הַפָּסוּק**[33] **יְבָרֶכְךָ ה׳ וְיִשְׁמְרֶךָ, יָבֵר כְּךָ בְּמָמוֹן כּוּ׳ יְבָרֶכְךָ בְּבָנִים כּוּ׳ וְיִשְׁמְרֶךָ מִן הַמַּזִּיקִין, דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן,** מדוע ראה רבנו הזקן להביא עניין זה שהברכה נמשכת בגשמיות בהמשך לביאור שברכת כוהנים נמשכת במהירות **הֲרֵי בִּדְרָשַׁת רַז״ל הַנַּ״ל מְבוֹאָר רַק מַהִי הַהַמְשָׁכָה** במה היא באה לידי ביטוי בפועל **(בְּרָכָה בְּמָמוֹן וּבְבָנִים, וּשְׁמִירָה מִן הַמַּזִּיקִים), וּב׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ מֵבִיא דְּרָשָׁה זוֹ לָעִנְיָן שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּמְהִירוּת. ? וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה, דִּיבָרֶכְךָ בְּמָמוֹן וּבְבָנִים מוֹרֶה עַל רִיבּוּי הַהַשְׁפָּעָה, שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּכָל הָעִנְיָנִים דְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי** וכפי שנתבאר לעיל שרק כאשר ההשפעה היא מוגבלת ומצומצמת אזי היא לא באה לידי ביטוי בכל שלושת התחומים הללו, אבל כשיורד שפע רב הוא בכל התחומים **[דְּבִיבָרֶכְךָ בְּמָמוֹן**

---

29) לקו״ת פרשתנו שם (נה, ד ואילך). סהמ״צ להצ״צ שבהערה 2 (קיב, ב). 30) ד״ה ריב״ל כל כהן שמברך כו׳ תרכ״ט (סה״מ תרכ״ט בתחלתו). ד״ה כה תברכו תרנ״ד (סה״מ תרנ״ד ס״ע שטו ואילך). לקו״ש ח״י ס״ע 38 ואילך, ובהנסמן שם. 31) נה, ד. 32) במדב״ר פי״א, ה. 33) נשא ו, כד.

ביאור בדרך אפשר

נִכְלָל גַּם הַבְּרָכָה עַל חַיֵּי, חיים ובריאות וכלשון הגמרא **דְּכִי יָהִיב רַחֲמָנָא שׂוֹבְעָא, לְחַיֵּי הוּא דְּיָהִיב**[34] כאשר הקדוש־ברוך־הוא נותן שובע, הוא נותן זאת לאנשים חיים, הרי שברכת הממון והפרנסה כוללת ברכה לחיים], **וְעִנְיָן וְיִשְׁמְרֶךָ מִן הַמַּזִּיקִין** גם הוא מלמד שההשפעה היא בריבוי, כי הדבר **מוֹרֶה שֶׁהַמְּשָׁכַת הַהַשְׁפָּעָה הִיא לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, אֲפִילוּ לְמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁמִירָה מִן הַמַּזִּיקִין,** וגם זה אחד המאפיינים של השפעה בריבוי שהיא מגעת רחוק מאד, ובענייננו – גם במקום שבדרך כלל צריך שמירה מהמזיקים, **וְהַחִבּוּר דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה, שֶׁגַּם כְּשֶׁהַהַשְׁפָּעָה נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה מַטָּה** למקום רחוק ונחות **(וְיִשְׁמְרֶךָ מִן הַמַּזִּיקִין) הִיא בְּרִיבּוּי גָּדוֹל (יְבָרֶכְךָ בְּמָמוֹן וּבְבָנִים), הוּא לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בִּמְהִירוּת וְאֵינָהּ מִתְעַכֶּבֶת** ומטעם זה שני העניינים (נושא ההשפעה במהירות ללא עיכובים ונושא הברכה בריבוי גדול) מבוארים במאמר ב׳לקוטי תורה׳ בסמיכות זה לזה.

וכעת המאמר חוזר לנושא שבו פתח: פריחת מטה אהרן בעת מחלוקת קורח:

ט) **וְיֵשׁ** לוֹמַר, **דַּהֲגַם שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים הָיְתָה לִפְנֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[35] **וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם, וּפֵירֵשׁ רַשׁ״י וַיְבָרֲכֵם בִּרְכַּת כֹּהֲנִים [וְגַם אָז הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים בִּמְהִירוּת], מִכָּל־מָקוֹם לְאַחֲרֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן נִתְוַסֵּף עִילּוּי בָּזֶה. כִּי כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּפָרַח מַטֵּה אַהֲרֹן גו׳ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים בָּא עַל־יְדֵי הָעַרְעוּר** של קורח ועדתו **עַל הַכְּהוּנָה, הֲרֵי זֶה**[36] **דּוּגְמַת שְׁטָר שֶׁיָּצָא עָלָיו עַרְעוּר וְהוּחְזַק בְּבֵית־דִּין** על פי עדים, ובית הדין אישר את נכונות ואמיתות השטר, **שֶׁיֵּשׁ לוֹ** לשטר זה שקודם לכן יצא עליו ערעור **תּוֹקֶף יוֹתֵר מִשְּׁטָר שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו עַרְעוּר**[37] מעולם, כי לאחר האישור כבר אין מקום לשוב ולערער על שטר זה. **וּכְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוֹשֶׁךְ**[38] כשם שמעלתו של האור ניכרת ובולטת יותר אל מול החושך וכך גם בעניינו - לאחר שהערעור על כהונת אהרן התבטל, על ידי פריחת מטהו, גם כל שאר ענייני הכהונה, ובכללם ברכת כוהנים, התעלו והתחזקו יותר. והמהירות של פריחת וצמיחת השקדים גרמה יתרון נוסף בהשפעת השפע על ידי ברכת כוהנים במהירות.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁכָּתוּב בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ בְּסִיּוּם הַמַּאֲמָר[39] **שֶׁיֵּשׁ שְׁקִידָה לְמוּטָב** היפך הטוב (לפורענות) **וּלְטוֹב, וּשְׁקֵדִים דְּמַטֵּה אַהֲרֹן הֵם שְׁקֵדִים טוֹבִים, דְּיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁמֵּבִיא בַּמַּאֲמָר שֶׁיֵּשׁ שְׁקִידָה לְמוּטָב** להיפך הטוב **הוּא לְרַמֵּז שֶׁבִּשְׁקֵדִים טוֹבִים דְּמַטֵּה אַהֲרֹן יֵשׁ גַּם מַעֲלַת הָאִתְהַפְּכָא דְּמוּטָב לְטוֹב** ההפיכה כמבואר בתורת החסידות, על פי דברי הזוהר שכאשר הרע והחושך נהפך לטוב ולאור, ״אתהפכא חשוכא לנהורא״, זו התעלות גדולה יותר מאשר מצב שבו הרע נשאר בתקפו אלא שהוא נכנע לטוב, ״אתכפיא״. ולכן נזכר במאמר גם עניין השקידה והמהירות להיפך הטוב, להדגיש שהשקידה והמהירות בפריחת מטה אהרן הייתה בבחינת ״אתהפכא״.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּזֶה שֶׁהַקִּיּוּם האישור והחיזוק **דִּכְהוּנַת אַהֲרֹן לְאַחֲרֵי הָעַרְעוּר** בעקבות המחלוקת **הָיָה עַל־יְדֵי וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים, שֶׁעִנְיָנָם שֶׁל שְׁקֵדִים הוּא מְהִירוּת (כנ״ל סְעִיף א), הוּא**

---

34) תענית ח, ב. 35) שמיני ט, כב. 36) ראה פרש״י עה״פ פרשתנו יח, ח. וראה ספר השיחות ה׳תש״א ע׳ 159 (בענין הגאולה די״ט כסלו). 37) ראה טושו״ע חו״מ רסמ״ו. 38) ע״פ לשון הכתוב – קהלת ב, יג. 39) נו, ב.

ביאור בדרך אפשר

לְפִי שֶׁמַּעֲלַת המעלה המיוחדת של **הָאִתְהַפְּכָא דְּמוּטָב** ההפיכה של היפך הטוב **לְטוֹב שַׁיֶּכֶת גַּם לְעִנְיַן הַמְּהִירוּת** כפי שהולך ומבאר. **וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה,** במשמעות הקשר והשייכות של הפיכת היפך הטוב לטוב עם המהירות **כִּי עִנְיַן הַמְּהִירוּת הוּא שֶׁגַּם כְּשֶׁהַהַשְׁפָּעָה נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה מַטָּה הִיא בְּרִיבּוּי גָּדוֹל** (כַּנַּ״ל סְעִיף ח שם נתבאר כי כאשר ההשפעה היא במהירות היא גדולה יותר וגם מגיעה משורש נעלה ביותר עד למקום נחות ביותר). **וּבִכְדֵי שֶׁגַּם לְמַטָּה תִּהְיֶה רִיבּוּי הַשְׁפָּעָה,** שהרי מבואר לעיל בהרחבה שלפעמים השפע הגדול שבא מלמעלה לא מגיע למטה, וכדי שכן תהיה ירידה של השפע למטה, עד למקומות נחותים ביותר, **צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּטָּה כְּלִי לְזֶה** שיהיה ׳כלי׳ ראוי ומסוגל לקלוט את אותו שפע גדול ונעלה.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֵּהַטְּעָמִים אחד הטעמים **עַל זֶה שֶׁהַסִּיּוּם וְהַחוֹתָם דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הוּא וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם**[40], **הוּא כִּי הַכְּלִי לְרִיבּוּי בְּרָכָה, וְעַד לְרִיבּוּי בִּלְתִּי מוּגְבָּל** ברכה שמביאה השפעה ללא גבול **[דְּרִיבּוּי הַהַשְׁפָּעָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הוּא (בְּשָׁרְשׁוֹ) רִיבּוּי בִּלְתִּי מוּגְבָּל,** אלא שלא תמיד ההמשכה למטה היא בלי גבול, אבל מצד השורש והמקור ברכת כוהנים היא ברכה בריבוי ללא גבול **וְכַנַּ״ל שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַהַשְׁפָּעָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הוּא לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** ולכן היא באה במהירות וללא עיכובים], והכלי לברכה נעלית כל כך **הוּא הַשָּׁלוֹם, דְּלֹא מָצָא הַקָּבָּ״ה כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַשָּׁלוֹם**[41] ולכן הסיום וה״חותם״ של ברכת כוהנים הוא ברכה על השלום.

1 סְעִיף א), הוּא לְפִי שֶׁמַּעֲלַת הָאִתְהַפְּכָא דְּמוּטָב
2 לְטוֹב שַׁיֶּכֶת גַּם לְעִנְיַן הַמְּהִירוּת. וְיֵשׁ לוֹמַר
3 הַבֵּיאוּר בָּזֶה, כִּי עִנְיַן הַמְּהִירוּת הוּא שֶׁגַּם
4 כְּשֶׁהַהַשְׁפָּעָה נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה מַטָּה הִיא בְּרִיבּוּי
5 גָּדוֹל (כַּנַּ״ל סְעִיף ח). וּבִכְדֵי שֶׁגַּם לְמַטָּה תִּהְיֶה
6 רִיבּוּי הַשְׁפָּעָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּטָּה כְּלִי לְזֶה. וְיֵשׁ
7 לוֹמַר, שֶׁמֵּהַטְּעָמִים עַל זֶה שֶׁהַסִּיּוּם וְהַחוֹתָם
8 דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הוּא וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם[40], הוּא כִּי
9 הַכְּלִי לְרִיבּוּי בְּרָכָה, וְעַד לְרִיבּוּי בִּלְתִּי מוּגְבָּל
10 [דְּרִיבּוּי הַהַשְׁפָּעָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הוּא (בְּשָׁרְשׁוֹ)
11 רִיבּוּי בִּלְתִּי מוּגְבָּל, וְכַנַּ״ל שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַהַשְׁפָּעָה
12 דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים הוּא לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת], הוּא
13 הַשָּׁלוֹם, דְּלֹא מָצָא הַקָּבָּ״ה כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה
14 לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַשָּׁלוֹם[41]. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר
15 הַשַּׁיָּכוּת דְּמַעֲלַת הָאִתְהַפְּכָא לְעִנְיַן הַמְּהִירוּת
16 דִּשְׁקֵדִים, כִּי אֲמִיתִּית עִנְיַן הַמְּהִירוּת הוּא, דְּזֶה
17 שֶׁגַּם לְמַטָּה הַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּרִיבּוּי הוּא לֹא רַק
18 מִפְּנֵי שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁמִּלְּמַעְלָה אֵינָהּ מִתְעַכֶּבֶת
19 אֶלָּא גַּם שֶׁהַמַּטָּה הוּא כְּלִי לְזֶה עַל־יְדֵי הַשָּׁלוֹם
20 שֶׁבּוֹ, וַאֲמִיתִּית עִנְיַן הַשָּׁלוֹם הוּא כְּשֶׁגַּם הַמּוּטָב
21 נֶהְפַּךְ לְטוֹב.
22 **וְתַכְלִית** הַשְּׁלִימוּת דְּשָׁלוֹם זֶה (שֶׁגַּם הָאוֹיֵב
23 נֶהְפַּךְ לְאוֹהֵב) יִהְיֶה בְּבִיאַת מְשִׁיחַ
24 צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, שֶׁאָז יִהְיֶה שָׁלוֹם בְּרִיבּוּי
25 וּבְרָכָה בְּרִיבּוּי[42], רִיבּוּי בִּלְתִּי מוּגְבָּל, כְּמוֹ
26 שֶׁכָּתוּב[43] פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם, בְּלִי מְדִידוֹת
27 וְהַגְבָּלוֹת.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר בתוספת ביאור את **הַשַּׁיָּכוּת דְּמַעֲלַת הָאִתְהַפְּכָא** היתרון המיוחד שבהפיכת היפך הטוב לטוב וחושך לאור **לְעִנְיַן הַמְּהִירוּת דִּשְׁקֵדִים, כִּי אֲמִיתִּית עִנְיַן הַמְּהִירוּת הוּא, דְּזֶה שֶׁגַּם לְמַטָּה הַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּרִיבּוּי הוּא לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁמִּלְּמַעְלָה אֵינָהּ מִתְעַכֶּבֶת** ואם כן כל הסיבה להשפעה בריבוי היא בגלל שזהו אופן הירידה שלה מלמעלה אבל אם העניין קשור במעלת ה״אתהפכא״ אזי היתרון הוא לא רק מצד הדברים כפי שהם למעלה **אֶלָּא גַּם שֶׁהַמַּטָּה** עצמו **הוּא כְּלִי לְזֶה עַל־יְדֵי הַשָּׁלוֹם שֶׁבּוֹ, וַאֲמִיתִּית עִנְיַן הַשָּׁלוֹם הוּא כְּשֶׁגַּם הַמּוּטָב נֶהְפַּךְ לְטוֹב** כך שנושא השלום בברכת כוהנים הוא זה שבגללו המטה עצמו הופך לכלי לקבלת הברכה בריבוי ובלי גבול, והשפעה שהמקבל אותה הוא כלי ראוי לקלוט אותה, היא השפעה גדולה ועמוקה לאין שיעור.

וְתַכְלִית הַשְּׁלִימוּת דְּשָׁלוֹם זֶה באופן של ״אתהפכא״ **(שֶׁגַּם הָאוֹיֵב נֶהְפַּךְ לְאוֹהֵב)** שהיא דרגה גבוהה בהרבה מאשר מצב שבו האויב נכנע בלית ברירה) **יִהְיֶה בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, שֶׁאָז יִהְיֶה שָׁלוֹם בְּרִיבּוּי וּבְרָכָה בְּרִיבּוּי**[42], והריבוי עצמו יהיה **רִיבּוּי בִּלְתִּי מוּגְבָּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[43] בין יעודי הגאולה **פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם, בְּלִי מְדִידוֹת וְהַגְבָּלוֹת** לפי פשוטו הכתוב אומר שלעתיד לבוא ירושלים לא תהיה מוקפת חומות כי לא יהיה צורך בחומות כדי להגן עליה, ולפי המשמעות הפנימית כוונת הפסוק היא שלעתיד לבוא השפע האלוקי שיבוא מלמעלה יהיה ללא גבול, בלי ׳חומות׳ שמשמשות מעצור ומגבילות.

40) נשא ו, כו. 41) סוף מס׳ עוקצין. 42) אסת״ר בסופו. 43) זכרי׳ ב, ח. וראה פרש״י עה״פ.

בס"ד. שיחת יום א' פ' קורח, כ"ו סיון ה'שי"ת.

– באסיפה דה"מרכז לעניני חינוך"* –

בלתי מוגה

א. פותחין בדבר מלכות[1]:

ביום זה, יום א' פ' קורח, לפני שש שנים (בשנת תש"ד), בא כ"ק מו"ח אדמו"ר לבית־המדרש ל"סיום משניות בע"פ שנסדר ע"י מחנה ישראל".

בין הדברים, אמר – בקשר לסיום משניות – בשם אדמו"ר מהר"ש[2]:

סיום המשניות הוא בסדר טהרות, סיום סדר טהרות הוא במסכת עוקצין, וסיום מסכת עוקצין בענין חלות דבש.

והענין בזה – שע"י משניות באים לדרגא הכי נעלית ד"טהרה", וגם אז, צריכים לידע שישנו עדיין "עוקץ" (שהרי גם בפירות טובים ישנו "עוקץ"), וצריך לתקן העוקץ עד שנעשה "דבש". וגם אז, צריכים לידע שאם נשארים תמיד במעמד ומצב של דבש ("ער איז שטענדיג זיס", "אַ זיסינקער"), ללא שינוי, אינו יכול להיות "קרבן" ("כל דבש לא תקטירו"[3]).

ב. בהמשך השיחה1 דיבר כ"ק מו"ח אדמו"ר גם אודות העבודה של "מחנה ישראל" ו"מרכז לעניני חינוך".

כ"ק מו"ח אדמו"ר הנהיג וניהל ("אָנגעפירט") – עד ההסתלקות, וגם לאחרי ההסתלקות ימשיך לנהל – את ריבוי עניני העבודה ד"מרכז לעניני חינוך", ובחר בי להביא את הדברים לידי פועל, כולל גם בנוגע להשתדלות בהשגת כספים עבור ריבוי ההוצאות.

לאחרי ההסתלקות נעשתה קצת חלישות בעבודת המל"ח, וחסר עבור ההוצאות, ולמטרה זו נקראתה אסיפה זו.

אין בכוונתי לערוך מגבית ("אַפּיל"), אלא, לעורר שיש למצוא עצה לתקן את המצב.

צריכים לידע שעבודת המל"ח, הן בהדברים הידועים ומפורסמים, והן בהדברים שלא ניתן לגלותם, חייבת להמשיך בכל התוקף, ובודאי ללא נתינת מקום ואפשרות לחלישות והפסק ח"ו, היפך הכוונה והרצון של כ"ק מו"ח אדמו"ר.

ובמילא, אם ימשיך המצב דעתה, שבדלית־ברירה מוכרחני לעסוק בעצמי בכל הענינים – אצטרך להניח על הצד עניני עבודה אחרים.

ולכן, העצה היא, שיבחרו איש אחד, או ועד של כמה אנשים, על מנת לעסוק בענינים ההכרחיים, והעיקר, שיעסקו בזה מתוך חיות והתלהבות.

– בשיחה הנ"ל[4] אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שבאמריקא יש חסרון, שמתחממים מהר ומתקררים מהר ("מ'ווערט גיך וואַרעם און מ'ווערט גיך קאַלט"). יש להשתדל, איפוא, שבענין זה תשאר החמימות כו'.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל אם יש למישהו מהנאספים עצה אחרת[5].

ג. בסיום האסיפה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

כמו הפתיחה, צ"ל גם החתימה בדבר מלכות:

---

*) ע"ד אסיפה זו – ראה גם מכתב כ' סיון שנה זו (אגרות־קודש ח"ג ריש ע' שכג), ובהנסמן שם.

1) שיחת ל"ג בעומר תש"ח (לקו"ד ח"ג תקיד, א. סה"ש תש"ח ע' 224. וש"נ).

2) סה"ש תש"ד ע' 151.

3) ויקרא ב, יא.

4) שם ע' 147.

5) חסר קצת (המו"ל).

כשמעיינים בשיחה הנ״ל – ועד״ז בכו״כ שיחות – מבחינים שכ״ק מו״ח אדמו״ר הי׳ נוהג (כמעט בכל התוועדות) להזכיר את כל הרביים: הבעש״ט, המגיד, אדמו״ר הזקן, אדמו״ר האמצעי, אדמו״ר הצ״צ, אדמו״ר מהר״ש, ואדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע. – עכשיו, צריכים להוסיף ולהזכיר גם את כ״ק מו״ח אדמו״ר...

(כ״ק אדמו״ר שליט״א בכה, ואח״כ אמר:) בטוחני בכחו של כ״ק מו״ח אדמו״ר בהצלחת העבודה ד״מחנה ישראל״ ו״מרכז לעניני חינוך״ (כפי שרואים במוחש בנוגע להפעולות עם ילדי אפריקא), וביתר שאת וביתר עוז.

אגרות קודש

ב״ה, מוצש״ק פ׳ אני חלקך ונחלתך בתוך בנ״י ה׳תשכ״ד.
ברוקלין, נ.י.

כבוד משתתפי שיעור-לימוד ספר התניא בבית הכנסת
שונה הלכות, בעיר נתניא בארצנו הק׳ ת״ו ב״ב ע״י משיח צדקנו
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הידיעה אשר סיימו חלק הראשון מספר תניא קדישא,

ובודאי ע״פ סגנון הידוע ״מתכיפין התחלה להשלמה״, התחילו תיכף חלק שני, הוא שער היחוד והאמונה (והקדמתו).

וכתוכן סיום חלק הראשון: כי ה׳ אלקיך אש אוכלה הוא וכמ״ש במ״א.

- ואולי י״ל שהכוונה בזה לד״ה כי ביום הזה יכפר (לקוטי תורה ר״פ אחרי) -

אשר המשל דאש אוכלה הוא, שכמו שהאש אינו נתפס להקרא בשם אור ואש כלל ואינו מאיר למטה כי אם ע״י שנאחז בדבר גשמי וגם ״אוכל״ ומכלה אותו - כן הוא ג״כ בנוגע לה׳ (שנעשה) אלקיך (כחך וחיותך), אשר מאיר ומתגלה למטה ע״י תרי״ג מצות דוקא, כמבואר בקצרה גם בסיום פרק ג״ן, הוא סיום חלק הראשון.

אשר קיומם באמת הוא ע״י האהבה, שהיא שורש ויסוד לקיום כל מ״ע (שכולל גם מצות היראה שהיא שורש ויסוד לקיום) כל מל״ת, עבודת אהרן שהוא אוהב (וממשיך אהבה אפילו) את הבריות, בריות בעלמא.

ויהי רצון אשר יהי׳ גדול הלימוד האמור כי יביא לידי מעשה קיום המצות, אשר כדברי בעל התניא רבנו הזקן כאו״א ילך בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס״ו.

זאת בעבודת ה׳ במילי דשמיא, ובמילי דעלמא ישתכח יתיר בברכת ה׳, וכל הקרוב קרוב - קודם לברכה.

בכבוד ובברכה.

לקוטי־שיחות פרשת קרח כרך יח שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

הקושי בהסתכלות על מחלוקת קורח בנגלה ובפנימיות

ידוע שהתורה היא אחת, וארבע הדרכים של פרד"ס הן תורה אחת שלימה[1].

דבר זה מודגש בדברי הזוהר[2] על פנימיות התורה ועל הנגלה שבתורה, שהם "נשמתא" ו"גופא". כלומר, אלה הם נשמה וגוף של דבר אחד.

לפי זה יש להבין לגבי מחלוקת קורח בפרשתנו: בפנימיות התורה[3] מדובר בהרחבה על גדלות דרגתו של קורח[4] ועל משמעותה הנשגבת של טענתו, עד כדי כך שבהסבר נכללת ההנחה שכל טענתו היתה בכך שהוא דרש סדר הנהגה מן הסוג שיהיה רק לעתיד לבוא, כאשר הלויים יהיו כהנים, אך בתקופה של "היום לעשותם" אין מקום להנהגה כזאת, כמבואר בהרחבה בספרי החסידות.

ואילו בדרך פשוטו של מקרא, אנו לומדים על הירידה הגדולה של קורח, ועל חומרת עונשו ועונש כל עדתו על מחלוקתם, ככתוב בפשטות הפסוקים, ויותר מכך בפירושים על התורה.

אכן, אין זה קושי עצום כל כך, כי אמנם תורה אחת היא, אך בכל זאת כל חלק של התורה קשור לדרגה אחרת, כשם שלכל חלק בתורה יש כללים משלו[5]. אך עם זאת, נדרש הסבר על כך, כי ד' חלקי התורה הם כנגד ד' עולמות[6], אשר כל עולם משתלשל ונובע מן האחר, וצריך להיות שגם[7] בחלק הפשט[8] שבתורה תיראה מעלת קורח וטענתו, כפי שהדבר קיים בהרחבה בפנימיות התורה.

ב.

השאלות על פשט הפסוקים

הדברים יובנו על־ידי הצגת מספר שאלות על פשוטם של הפסוקים:

א) כיצד הסכימו חמשים ומאתים איש להקריב קטורת, כפי שמשה רבינו רצה לנסותם[9]?

הם הרי ידעו, ש"בו נשרפו נדב ואביהוא"[10], ושזר המקריב קטורת מתחייב בנפשו! ודברי המדרש[10] ורש"י[11] "ולא טפשים היו שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב, אלא הם חטאו על נפשותם" דורשים הסבר: מה הביאם לחטא כזה — להפקרת חייהם?

ב) על דברי משה "זאת עשו קחו לכם מחתות" נאמר[10] במדרש ובפירוש רש"י, שמשה הסביר לכם "אנו אין לנו אלא ה' אחד וכהן גדול אחד ואתם מאתיים וחמישים איש מבקשים כהונה גדולה אף אני רוצה בכך"[12].

קשה להבין: מאתיים וחמישים האנשים חולקים על כהונתו הגדולה של אהרן ורוצים לקחתה ממנו, וכיצד ייתכן, שמשה רבינו משתתף בכך עמם, כביכול, באמרו — ולו רק בדיבור בעלמא[13] — "אף אני רוצה בכך"? ועוד: לשם מה בכלל הוסיף זאת משה — כיצד היו דברים אלו עשויים להשפיע על מאתיים וחמישים האנשים?

ג) על מחלוקת קורח יש להבין באופן כללי:

---

1) להעיר מהקדמת ספר הבחיי.

2) ח"ג קנב, א.

3) ראה לקו"ת פרשתנו נד, סע"ב ואילך, וש"נ. אוה"ת פרשתנו ע' תרפו, תרצב. ובכ"מ. וראה לקמן שיחה ג ושיחה ה לפרשתנו. לקו"ש פ' קרח (ח"ד. ח"ח), ועוד.

4) עדכ"ז — הוא גם במרגלים. וראה שיחת ש"פ קרח תש"מ.

5) וגם בחלק ההוא עצמו — כמו איסורא מממונא לא ילפינן (ברכות יט, סע"ב). ועוד.

6) נגיד ומצוה בתחלתו מע"ח. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופו. מ"ח (מס' חיוב הנשמות פ"א מ"ב) — הובאו ונתבארו בלקו"ד ח"ד תשעא, א. וראה הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות (נעתק בקונטרס עה"ח (הוספה הא') ע' 62 ואילך). רמ"ז לזח"א ד, סע"ב.

7) להעיר מדרמ"צ ה, א: אבל באמת אורייתא סתים וגליא וגם הגליא הוא כפי הסתום כגוף לנפש.

8) ולהעיר דכמו שבעולמות עולם האצילות הנרמז בתיבת "אף" נסמך ל"עשיתיו" דוקא (ראה לקו"ת בלק סט, סע"ג) כן גם בד' חלקי התורה פרד"ס, חלק הסוד שבתורה (אצילות) שייך לחלק הפשט (עשי') דוקא — ראה לקו"ת ויקרא (ה, ד) שמביא שם הענין ד"אף עשיתיו" לענין השייכות דפנימיות התורה למקרא. וראה לקו"ש ח"ה ע' 1 והערה 3.

9) שהרי פשיטא שרצה שיחזרו מהמחלוקת. ובמכש"כ שגם לאח"ז: ויקם משה וילך אל דתן גו' — ובפרט לפרש"י שם: כסבור שישאו לו פנים (כהפי' בבמדב"ר (פי"ח, ד) ולא כבסנהדרין (קי, א) שלא להחזיק במחלוקת. וראה לקו"ש חכ"ח שיחה ע' 98 ואילך.

10) תנחומא פרשתנו ה. במדב"ר פי"ח, ח. פרש"י טז, ו.

11) שם, ז.

12) מזה משמע כהדיעה (זבחים קכ, א. שמו"ר פל"ז, א. ויק"ר פי"א, ו. וש"נ) שרק בז' ימי המלואים הי' משה כה"ג (וכ"מ בפרש"י — ראה רש"י שמות ד, יד. אמור כא, כב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 184). ואכ"מ.

13) להעיר מאבות פ"א מי"א: חכמים הזהרו בדבריכם.

הקב"ה הבטיח למשה "וגם בך יאמינו לעולם"[14] – כיצד ייתכן בכלל שקורח יחלוק על משה והוא וכל עדתו לא יאמינו שכל מעשי משה הם מפני ש"ה' שלחני"[15], במיוחד, כאשר מאתיים וחמישים האנשים הם ראשי סנהדראות; נשיאי העדה?

ובמיוחד לפי דברי הרמב"ם[16], ומפרשי התורה[17], ש"בך יאמינו לעולם" היא תוצאה של "עינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים והוא ניגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה[18] לך אמור להן כך וכך"

– ועד כדי כך, שאם בא "נביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעין בביאור שאותן האותות בלט וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה ע"פ האותות.. אלא בעינינו ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע[19] הוא" –

דברים אלו נאמרו על כל הדורות, ועל אחת־כמה־וכמה כאשר מדובר באותו דור עצמו,

וכיצד ייתכן שלאחר כל זאת בא קורח, וללא היותו נביא, וללא אותות ומופתים, הוא מושך אחריו עדה של יהודים[20] לכפירה בהיות משה[21] נביא ושליח ה'[22]?

ג.
כוונת קורח לשנות או להוסיף על מעשי משה

ההסבר לכך הוא: כנאמר בפסוקים, היתה כוונת קורח ועדתו, שתישאר כהונה, אך שגם הם יהיו כולם כהנים (גדולים) – "ובקשתם גם כהונה"[23].

לפי זה יש לומר, שבחולקו על משה, לא הכחיש קורח שמשה הוא שליח ה' ושמעשיו הם על פי ה', אלא הוא סבר, שמעשי משה על פי ה' – ניתן להוסיף עליהם או לשנותם[24].

כשם שאפשר באמצעות תפילה ובקשה להביא לכך שה' ישנה או יסיר "גזר דין" וכדומה, וכבר ראו זאת בתוצאות תפילת משה לאחר חטא העגל ולאחר חטא המרגלים וכדומה, כך סבר קורח, שניתן לגרום לכך שה' יקח את הכהונה הגדולה מאהרן ויעבירנה לקורח[25], במיוחד כאשר לגבי כהונה מוצאים שעבודת הכהונה היתה שייכת תחילה לבכורות ואחר־כך ניטלה מהם, בגלל החטא[26], וניתנה לשבט לוי, אהרן ובניו[27].

הדבר מובן במיוחד כיון שיש לכך סיבה: לאהרן היה קשר מסויים לחטא העגל, שהוא הגורם להעברת הכהונה[28] לכהנים[29], בעוד אשר כל שבט לוי, וקורח בכללם, היו נקיים לגמרי מן החטא[30], ואדרבא – "כל בני לוי" נלחמו במי ש"פרעה אהרן לשמצה"[31].

(דברי משה שקורח וכל עדתו באים לטעון ש"לא ה' שלחני" היו מפני ש"והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"[32], הוא סבר שהבטחת ה' "וגם בך יאמינו לעולם" לא התקיימה, כשם שיעקב אבינו ירא "שמא.. נתלכלתי בחטא"[33] למרות שהיתה לו הבטחה מה').

ד.
הרצון להיות כהן גדול - טוב

לפי זה מובן, שמאתיים וחמישים האנשים לא

---

14) יתרו יט, ט.

15) פרשתנו טז, כח. ובפרש"י שם כט: אלא אני עשיתי הכל מדעתי ובדין הוא חולק עלי. וראה פרש"י ריש פרשתנו: ומה ראה קרח לחלוק עם משה.. הריני חולק עליו ומבטל את דבריו.

16) רפ"ח מהל' יסודי התורה.

17) ראה ראב"ע יתרו שם. רמב"ן ואוה"ח שם.

18) ראה תו"כ ר"פ ויקרא: ומנין שכל הקריאות היו משה משה כו'.

19) צ"ע שלא כתב "שראה וששמע".

20) ראה פרש"י טז, יט.

21) בשאר החטאים שמצינו בתורה לפנ"ז (בלשון המדרש – תנחומא שם ד. במדב"ר פי"ח, ו ורש"י (טז, ד)) חטא העגל, מתאוננים, מרגלים, אין קושיא זו – כי שם לא כפרו בנבואת משה.

22) ראה רמב"ן פרשתנו טז, כט. וראה פירושו שם, כא.

23) טז, יו"ד. בכתוב אינו מפורש שבקש כהונה גדולה, אבל כן מפורש בת"א ותיב"ע שם, וכן משמע במדרשים שבהערה 10. פרש"י שם, ז.

24) ע"ד פרש"י ויחי מט, ג בסופו. פרש"י שמות ד, יד. – ולהעיר מאוה"ח פרשתנו טז, כח.

25) עפ"ז י"ל שהכוונה בתשובת עדת קרח "משה אמת ותורתו אמת"* היינו שהוא דבר שא"א לשנות ע"ד הפי' במארז"ל (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. דב"ר פ"א, יוד. ועוד) חותמו של הקב"ה אמת.

26) פרש"י במדבר ג, יב. ועוד.

27) ולהעיר מראב"ע ריש פרשתנו. רמב"ן שם וטז, ה. בחיי שם. ועוד.

28) והרי עד"ז הי' בנוגע למשה, שמצד החטא נלקחה ממנו כה"ג לאחר ז' ימה"מ (ראה לעיל הערה 12, וש"נ).

29) ראה גם פענח רזא ר"פ זו ד"ה ודתן.

30) אלא שמכיון שהתערב בזה מה ש"נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל כו'" (פרש"י ריש פרשתנו), לכן בא לחלוק על משה ופתה את כולם (ורש"י טז, יט). – ראה אבות פ"ד מכ"א.

31) תשא לב, כו. שם, כה.

32) בהעלותך יב, ג.

33) פרש"י וישלח לב, יא.

---

*) ב"ב (נד, א). סנה' (קי, סע"א) ובמדב"ר (פי"ח, כ) – כגירסת הבחיי והכלי יקר פרשתנו טז, לד. וכ"ה בתנחומא פרשתנו יא.

התכוונו לחלוק על משה, אלא רצו להיות כהנים גדולים, כהדגשת רש"י "ואתם מאתיים וחמישים איש מבקשים כהונה גדולה".

(וייתכן לומר שקורח עצמו רצה להיות כהן גדול — במקום אהרן, ומאתיים וחמישים האנשים רצו להיות כהנים גדולים בנוסף לאהרן כה"ג[34]).

על משמעותה של התשוקה "מבקשים כהונה גדולה" ממשיכים המדרשים ורש"י ומסבירים, שמשה רבינו אמר "אף אני רוצה בכך", גם למשה היה רצון כשלהם להיות כהן גדול[35] — זהו דבר טוב ונעלה ביותר. רצונם בכהונה גדולה לא היה כדי להשתרר על ישראל, אלא מפני שכהן גדול נבדל מכל ישראל, קדש־הקדשים[36], והוא תמיד "עומד לפני ה' לשרתו" — הם רצו להיות בדרגת קדש־קדשים, בדרגת כהן גדול[37].

אך משה רבינו ענה והסביר להם, שהרצון להיות כהן גדול הוא טוב — "אף אני רוצה בכך", אך למעשה — יש רק "כהן גדול אחד".

ה.
הרצון לקדושה היה עז אצלם ביותר

אלא שאצלם היה הרצון עצום כל־כך, עד שהסכימו להקריב קטורת, ביודעם על התראת משה ש"כולם אובדים". הם היו מוכנים לכך, ובלבד לעשות בינתיים את העבודה הקדושה, לעמוד לשרת לפני ה', ובאמצעות זאת להגיע ל"בקרבתם לפני ה'", כנדב ואביהו[37].

וזאת, בדומה לכהן־גדול בימי בית שני, ש"כל אחד ואחד לא הוציא שנתו"[38], ולמרות זאת הם השתדלו ו"היו נוטלים (כהונה גדולה) בדמים"[39]. לכאורה, תמוה: הם הרי ראו שהכהן הגדול הקודם לא הוציא שנתו, וידעו שאף הם אינם ראויים לתפקיד זה בדרגתם, וכיצד הם רצו בכל זאת בכהונה גדולה? ההסבר לכך הוא, שמפני רצונם הגדול להכנס לקדש הקדשים ביום הכיפורים, מקום שהשכינה שורה בו בגלוי, היה הכל כדאי בעיניהם, אפילו אם משום כך לא יוציאו את שנתם.

ו.
המעלה במחלוקת קורח מתבטאת בפשט הפסוקים

כך מובן כיצד מתבטאת בפשוטו של מקרא המעלה שבמחלוקת קורח ועדתו, כי, כאמור לעיל, הגורם למחלוקת היה רצונם להיות בדרגת כהן וקדוש לאלקיו, קדש הקדשים.

בדבריו של קורח[40] מודגש מנין הגיעו אל הרצון להיות כהנים גדולים "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו...", וכמוסבר במדרש תנחומא[41] ובפירוש רש"י[42], ש"כל העדה כולם קדושים — כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה", "ומדוע תתנשאו... לא היה לך לברר לאחיך כהונה[43] לא אתם לבדכם שמעתם בסיני אנכי ה' אלקיך, כל העדה שמעו":

במתן־תורה אמר הקב"ה[44] "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", ואומר "בעל־הטורים"[45] שבסיני, בשעת מתן תורה, היה כל יהודי בדרגה של כהן גדול.

וכיוון שבעצם קשור ענין זה לכל יהודי, אלא שגרם החטא[46], הביא הדבר אצל קורח לרצות ב"כהונה גדולה"[47].

ז.
שמה של הפרשה "קורח" מלמדנו

כך יובן מדוע שמה של הפרשה, על־פי מנהג ישראל, אשר "תורה היא"[48], אינו "ויקח", או "ויקח קורח"[49] שמשמעותו, כתרגום — "ואתפלג קורח", וכלשון רש"י "לקח עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה...", אלא הפרשה נקראת בשם

---

34) כמובן ממדרשים הנ"ל ופרש"י שבהערה 10. ובפסוק ז. וראה פנים יפות ריש פרשתנו.

35) דפשוט דמשה אמת ודובר אמת.

36) דה"י א כג, יג.

37) ראה גם של"ה פרשתנו שנח, א־ב. אלא דשם מבאר זה דוקא לגבי הר"נ איש, משא"כ קרח שכפר בנבואת משה (ועד"ז הוא בצפע"נ עה"ת פרשתנו (טז, יז) ההפרש בין קרח והר"נ איש).

38) יומא ט, א. ירושלמי שם פ"א ה"א.

39) כ"ה בירושלמי שם. ועד"ז הוא בע"י וגי' הב"ח בבבלי שם. ועוד (ראה דק"ס שם).

40) טז, ג. וראה ראב"ע שם.

41) פרשתנו, ד.

42) עה"פ.

43) ראה שפ"ח בשם הנח"י שכוונתו בזה הי' לא לחלוק על מלכות של משה כ"א רק על כהונתו של אהרן.

44) יתרו יט, ו.

45) עה"פ. וראה אגדת בראשית פע"ט (פ). ומכילתא עה"פ.

46) ראה מכילתא ובעה"ט עה"פ.

47) ראה גם פנים יפות ריש פרשתנו.

48) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א.

49) אבל כ"ה ברמב"ם בסדר תפלות שלו וכן בסדור רס"ג "ויקח קרח".

"קורח" בלבד[50], שבו אין מרומז החטא והמחלוקת על משה.

זאת מפני[51] שמפרשת קורח אין ללמוד רק את ההוראה השלילית – "ולא יהיה כקורח וכעדתו"[52], אלא יש ללמוד גם הוראה חיובית, שהרצון שהיה לקורח ולמאתיים וחמישים האנשים ולמשה צריך להיות אצל כל יהודי[53]. וזוהי הוכחה ש"שמעו דברים בסיני מפי הגבורה... אנכי ה' אלקיך" – "הוי" נהיה ל"אלקיך" – לכוחו ולחיותו[54].

אך אסור שיהיה לכך ביטוי מעשי של "ויקח...", מחלוקת וערעור על הכהונה, על הכהן הגדול, שה' בחר בו על־ידי משה, כי יש רק "כהן גדול אחד", שנבחר על־ידי ה'. אך הרצון לכך צריך להישאר – "רוצה בכך".

ח.
ההבדל בין עבודת לוי לעבודת כהן גדול

לכאורה, ניתן לשאול על כך: על שבט לוי ש"הובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים... לפיכך הובדלו מדרכי העולם... אלא הם חיל ה'..."[55], אומר הרמב"ם[56]: "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש... אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה'... ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש־קדשים...".

רואים מכך, שבעבודה הרוחנית קשור כל יהודי לעבודת שבט לוי "לעמוד לפני ה' לשרתו..." והוא "נתקדש קדש קדשים".

לפי זה צריך להיות כך גם לגבי כהן גדול, שעבודתו הרוחנית תהיה קשורה לכל אחד[57], ומדוע נאמר שצריך להיות רק "רוצה בכך", אך למעשה קיים רק כהן גדול אחד, גם בעבודה הרוחנית?

הדברים יובנו על־ידי ההסבר, שלפי האמור לעיל, יש ניגוד בין העבודה הרוחנית של שבט לוי, לבין

---

50) לכאורה י"ל שהרמב"ם והרס"ג כ' "ויקח קרח" ולא "קרח" לבד, קביעות דשמו – היפך ד"שם רשעים ירקב" (משלי יו"ד, ז) "רקביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמייהו" (יומא לח, ב)*. משא"כ הלשון והשם "ויקח קרח**. ועד"ז י"ל לענין פרשת בלק שהרמב"ם ורס"ג שם כ' "ויירא בלק" ולא "בלק" (וראה לקו"ש חכ"ג ע' 166 ואילך).

אבל להעיר שרק פרשיות אחדות קורא שם הרמב"ם בתיבה אחת, ורובם ככולם מזכיר בב' תיבות או יותר.

51) וראה גם שיחת ש"פ קרח תש"מ. ס' השיחות תשמ"ח (קה"ת, תשמ"ט) ח"ב ע' 500 ואילך.

52) יז, ה. וראה סנהדרין קי, א. תנחומא פרשתנו י. במדב"ר פי"ח, כ.

53) ע"ד מרז"ל שכאו"א מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב (תדבא"ר רפכ"ה).

54) ראה לקו"ת ר"פ ראה.

55) רמב"ם הל' שמטה ויובל פי"ג הי"ב.

56) שם הי"ג.

57) להעיר מאגה"ק רסכ"ט בשם האריז"ל*** "שכל אדם מישראל צריך לבוא בגלגולים רבים עד שיקיים כל תרי"ג מצות התורה במחשבה דיבור ומעשה**** כו' לבד מצות התלויות במלך***** שהוא מוציא כל ישראל כי הוא כללות כולם כו'" (וכ"ה בתו"א נג, ג) – ולא הזכיר כה"ג. (וכ"ה במשנת חסידים מסכת חיוב הנשמות רפ"ב). ובלקו"ת יוהכ"פ (סט, א) מפורש "צריך כל אדם לקיים.. ואפי' מצות כהנים וכה"ג", אבל בס' הגלגולים פ"ד כולל ביחד "מצות.. לכהן.. ללווים.. למלכים.. לדיינים וכיו"ב.

ואולי י"ל ד"הוא כללות כולם" דבאגה"ק כאן הוא עיבור שכתב בס' הגלגולים שם******. ועפ"ז יומתק דבמקום "מפני חשיבותו" שבמ"ח שם – כותב אדה"ז כי הוא כללות כולם.

---

*) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 119. 123.

**) ועד"ז בתוכן הענין, שבזה מודגש עיקר תוכן הסדרה, מחלוקתו של קרח.

***) ס' הגלגולים פ"ד ש' הגלגולים הקדמה יא, טז ובהקדמת ש' המצות (ובע"ח שמ"ט פ"ה) קיצר ולכן לא קשה משם. ועייג"כ של"ה חלק תושב"כ בתחלתו (רסד, ב ואילך) תולדות י"י בהקדמה.

****) להעיר, שבהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד הועתק הענין עם כמה שינויים:

(א) באגה"ק "שיקיים", ובשו"ע "שמקיים"* (הדגשת הבפועל שבהווה, ואין מספיק אפילו כשהכל באופן **שבודאי** יקיים וי"ל נפק"מ – כשלא קיים מחמת אונס וראה של"ה שם).

(ב) באגה"ק מוסיף (מצות) התורה, וי"ל שזהו תוס' טעם ההכרח, ואינו נוגע כ"כ בשו"ע. ועוד ועיקר – מוכרח להוסיף כאן כיון שמבאר אח"כ וז"מ דרבנן כו'.

(ג) בשו"ע הסדר "במעשה דבור ומחשבה" ואולי י"ל הטעם דבשניהם כתב ע"פ הכלל לא זו אף זו (ראה תוס' ריש יבמות), ולכן בשו"ע דעיקרו בנוגע למעשה קמ"ל דאפילו כשיש מעשה – בשביל דבור כו' ג"כ מתגלגל, ובאגה"ק (נשמתא דאורייתא) קמ"ל דאפילו כשיש מח' מתגלגל בשביל דבור וכו'.

(ד) בשו"ע שם – פס"ד ברור – מוסיף הביאור "ודיבור ומח' הוא לימוד הלכותיהן, ע"ד שאמרו (מנחות קי) חכמים ע"פ זאת תורת החטאת וגו' שכל העוסק בת"ח כאילו כו'" ואולי עד"ז הטעם שבמקום "אדם" כאן – כתב שם "נפש".

*****) צ"ע שבשו"ע – שכנ"ל צ"ל הפס"ד יותר ברור – אין כל הפיסקא והענין ד"לבד מצות התלויות במלך כו'".

******) אבל בתו"א שבפנים ההערה הלשון: שכ"א מישראל צריך לקיים כל התרי"ג מצות המלך שהמלך הוא מוציא כל ישראל וכל המצות מחויב כ"א לקיים וצריך להיות בגלגול או בבחי' עיבור. ועד"ז בלקו"ת שם: ואפי' מצות כהנים וכה"ג ע"י עיבור או גלגול.

ולכאורה משמע מזה, שענין העיבור שייך לשאר מצות (כולל כהונה וכה"ג), אבל מצות מלך אין צריך לעיבור, כי "המלך מוציא כל ישראל".

---

*) כ"ה בדפ' זיטומיר תר"ח. תרטז. ווארשא תרנ"ה, ווילנא תרס"ה (ואילך). אבל בדפ' ראשון (שקלאוו תקנ"ד) "שתקיים". וכ"ה בדפוסי: לבוב, תקנ"ט: קאפוסט, תקנ"ד: קאפוסט, תקפ"ח: ווארשא ת"ר: טשערנאוויץ תר"ט: לבוב תר"י: טשערנאוויץ תר"ב.

עבודת כהן גדול: על שבט לוי אמר הרמב"ם "כל איש ואיש... אשר נדבה רוחו אותו", מגיע לדרגת שבט לוי[58], אך אין הוא אומר, שכל אחד צריך לרצות בכך, ולהשתדל להגיע לדרגה זאת, ואילו לגבי כהן גדול יוצא, שכל אחד צריך שיהיה "רוצה בכך".

ט.

שלושת הענינים בעבודת ה'

ההסבר לכך הוא: בעבודת ה' ישנם שלושה ענינים כלליים: מצוות, תורה ומסירות נפש:

א) המצוות[59] "מתלבשות" בדברים גשמיים – ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי, וכדומה – זוהי עבודה עם עניני העולם הגשמי, זיכוכם והפיכת העולם לכלי לאלקות.

ב) התורה נעלית מ"התלבשות"[60] בעולם, ואף לאחר ש"נסעה וירדה בסתר המדריגות... ומחשבה דיבור ומעשה תפיסא בהן"[61], עדיין אין חושך העולם מאפיל על התורה[62], כהלכה[63] "אין דברי תורה מקבלים טומאה"[64] – וזה מביא לפרישה מעניני העולם בעבודה הרוחנית של האדם.

ג) מסירות־נפש נעלית על פי התורה[65] מן ההגבלות של התורה[66] והמצוות, היא איחוד ודבקות באלקות[67] מעל למידות ומגבלות.

י.

שלוש הדרגות בישראל

שלושת הענינים הללו מקבילים, באופן כללי, לשלש דרגות כלליות בעם ישראל:

א) רוב בני ישראל עובדים באופן של "הנהג בהם מנהג דרך ארץ"[68]. החל בעוסקים במלאכה במובנה הפשוט, אדם חורש אדם זורע[69], ומקיימים בה את המצוות, וכלה בעבודה של כל יהודי העוסק ב"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[70] ו"בכל דרכיך דעהו"[71] – מארי עובדין טבין[72], (=בעלי מעשים טובים).

ב) עבודת שבט לוי, אשר "הובדל לעבוד את ה' לשרתו להורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל לפיכך הובדלו מדרכי העולם..."[55]. זוהי הדרגה הכללית של מארי[72] תורה[73] (=בעלי תורה).

ג) עבודת כהן, ובמיוחד כהן גדול[74], שאסור לו לצאת מירושלים[75] – יראה שלם[76] – שלמות היראה היא העבודה במסירות נפש. יתר־על־כן: ומן המקדש

---

58) המבואר ברמב"ם שם הוא בנוגע כללות שבט לוי, גם בנוגע לכהנים, וכמו שמסיים "כמו שזכה לכהנים וללויים" (כ"ה ברמב"ם דפוס רומי. וכדלעיל הי"א), וכלשונו בהלכות שלפנ"ז שקאי גם על כהנים. אבל אינו מבאר ומפרט עבודת הכהנים בפ"ע אלא כמו שנכללים בשבט לוי.

59) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 352 ואילך. ח"ט [המתורגם] ע' 66 ואילך, וש"נ.

60) "וענין ההתלבשות דתורה אין זה מענין ההתלבשות של התעסקות כ"א מה שהתורה מכנסת עצמה לדון בזה ולשון התלבשות הוא רק שם המושאל בלבד" (ד"ה ויאמר משה תש"ד פ"כ).

61) תניא פ"ד.

62) ראה לקו"ת ראה כ, א: דהתורה היא עץ החיים.. ואין כח בקליפה לשלוט בה.

63) ברכות כב, א: ריב"ב אומר כו'. וגם לרבנן דפליגי עלי' – לא פליגי אטעמי' כ"א כדי שלא יהיו ת"ח מצויין כו' (ראה שו"ע אדה"ז או"ח רספ"ח) או מפני בזיון וכיו"ב (תר"י ברכות שם). ולהעיר מלקו"ת תבוא (מג, סע"ב) מאה שערים מה, א.

64) להעיר מזח"ג פ, סע"ב.

65) ע"ד התשובה – שע"פ תורה אין דבר (אפילו עבר על כל התורה כולה) העומד בפני התשובה.

66) ולכן לא נאמר ענין המס"נ מפורש בתושב"כ להיות תורה שבכתב הוא בחי' חכמה וחכמה הוא ע"פ טעם ודעת דוקא (סה"מ תש"ט ע' 121, עיי"ש ובהערה שם).

67) להעיר מלקו"ת שמיני בב' הבחינות שבצדיקים, ע"ש.

68) ברכות לה, ב. ושם: הרבה עשו כר"י ועלתה בידם.

69) ע"ד ברכות שם.

70) אבות פ"ב מי"ב.

71) משלי ג, ו. טושו"ע או"ח סרל"א.

72) ראה אגה"ק ס"ה (קט, א). ביאוה"ז פ' וישב לאדהא"מ (כה, א־ב) ולהצ"צ (ע' קלד).

73) אלא שבפרטיות יש בשבט לוי ב' מדריגות: לוים וכהנים*. וראה עקב י, ח (הכתוב שהביא הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל שם הי"ג) "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' (הלוים** – פרש"י) לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו (הכהנים והוא נשיאת כפים*** – פרש"י).

וי"ל, שעיקר הענין דלעמוד לשרת לפני ה' הוא בכהנים, בעבודת הקרבנות והקטורת בביהמ"ק, משא"כ הלוים ד"עבודה שלהן היא שיהיו שומרין את המקדש ויהיו מהן שוערין לפתוח שערי המקדש ולהניף דלתותיו ויהו מהן משוררין לשורר על הקרבן בכל יום" (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ב) – (אף שגם השיר הוא שייך לקרבן).

74) שכל כהן יכול להיות כה"ג.

75) ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ד.

76) תוד"ה הר (תענית טז, א).

---

*) להעיר מזהר פרשתנו (קעו, ב) "תרין דרגין אינון קדוש וטהור כהן קדוש לוי טהור". וראה שם קנב, ב. קפ, ב. וראה לקו"ת ראה כז, א. דרושים ליוהכ"פ שם. ובכ"מ.

**) אבל להעיר מסהמ"צ להרמב"ם מ"ע לד.

***) שכוונתו לא רק להתיבות "ולברך בשמו". כ"א גם ל"לעמוד לפני ה' לשרתו", שהרי העתיק גם תיבות אלו בהד"ת.

לא יצא[77], הוא צריך להיות תמיד מאוחד עם אלקות, עד כדי כך שיש לכהן הגדול עבודה מיוחדת לו – הכניסה ביום הכיפורים אחת[78] בשנה, לקדש הקדשים, שזוהי מסירות נפש בגלוי – הענין של "יחידה ליחדך"[79].

יא.
ההסבר לענינים המנוגדים

לפי זה ניתן להסביר את שני הענינים ההפכיים שבעבודת שבט לוי לעומת עבודת כהן גדול, שעבודת שבט לוי שייכת באופן מעשי לכל אחד, כהנהגה תמידית, ואילו בעבודת כהן גדול צריך להיות רק "רוצה בכך", ומצד שני עבודת הלוי אינה חובה על כל אחד, אלא על מי ש"נדבה רוחו", ולעומתה לגבי עבודת כהן גדול צריך להיות בכל יהודי הענין של "רוצה בכך", כדלהלן:

בעבודת ישראל בעולם הזה, קיימים שני האופנים דלעיל: עבודת האדם עם עצמו, ועבודתו עם העולם. באופן כללי, זהו ההבדל בין מארי תורה לבין מארי עובדין טבין[72]. עיקר עבודת כל יהודי היא עיסוק בקיום המצוות[80], כי על־ידי כך מתגשם הענין של דירה בתחתונים[81].

אך אצל מי ש"נדבה רוחו" יכולה להיות עיקר העבודה באופן של מארי תורה, מובדל מעניני העולם.

עבודת הכהן הגדול, דבקות בה' באופן של מסירות נפש, אינה מתאימה להיות סדר קבוע לכל אחד ואחד בכל יום[82] בעבודת ה' לו, אך כל יהודי צריך להיות "רוצה בכך".

בשני סוגי העבודות צריך להיות אצלו הרצון להיות דבק לאלוקות במסירות־נפש[83], אך כיון שרצון ה' הוא שתהיה נשמה בגוף בעולם הזה, וכך יקויים רצון ה', הרי הוא עובד את עבודת ה' למטה באחד משני האופנים דלעיל, כאשר עיקר העבודה הוא קיום המצוות הגשמיות, הפיכת העולם לדירה לה' יתברך, או, לפחות, כמיעוט בני־אדם, מארי תורה, המנותקים מענינים גשמיים.

רק כאשר יש "רוצה בכך", כאשר רצונו ותשוקתו הוא להיות דבק באלקות, רק אז מקיימים בשלמות את כל אחת מהעבודות הללו, כי לא העולם הוא מטרה בפני עצמה, ואף לא ההיבדלות מן העולם.

ובמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא[84], ובכל עבודה רצונו הוא – הדבקות באלקות[85], אז זוכים להביא בפועל את הגילוי שלעתיד לבוא, כאשר לויים יהיו כהנים[86], ויותר מכך: כל יהודי יהיה בדרגת כהן גדול, כפי שאומר "בעל הטורים"[87] ש"לעתיד לבוא תחזור להם (הכהונה הגדולה) שנאמר[88] ואתם כהני ה' תקראו", בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, כאשר יהיו משה ואהרן עמהם[89].

(משיחות ש"פ קורח תשל"ג, תשל"ד)

---

77) אמור כא, יב. וראה רמב"ם שם. הל' ביאת המקדש פ"א ה"י.

78) אחרי טז, לד. וראה תוד"ה עד (מנחות יח, א) אחת.. יחידה – והרי העבודה דמסנ"פ היא מצד בחי' יחידה.

79) נוסח הושענות יום ג.

80) אלא שכמובן גם להם צ"ל קביעות עתים לתורה ועכ"פ פ"א שחרית פ"א ערבית.

81) ראה תניא פל"ז בארוכה.

82) להעיר שברמב"ם הל' שמיטה ויובל שם מסיים "דבר המספיק לו" וברדב"ז שם "ולא שישליך עצמו על הציבור", והיינו שהוא "עושה מלאכה כו' מעט כו' כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה כו' הרי"ז כו'" (רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ט־י). משא"כ "כה"ג (ודוגמתו) צריך שיהי' גדול מכל אחיו כו' אין לו ממון כל הכהנים נותנין לו משלהן כ"א לפי עשרו עד שיעשיר יותר מעשיר שבכולן" (רמב"ם רפ"ה מהל' כלי המקדש, וש"נ בכס"מ). וראה כס"מ לרמב"ם הל' ת"ת שם ה"י.

83) ובאו"א קצת י"ל: עיקר העבודה וההוראה לכ"א מישראל הוא העבודה דקיום המצות – דירה בתחתונים, אלא שבכדי שהמצות יהיו כדבעי צריך להיות גם העבודה (במיעוט בנ"א עכ"פ) דלוים – מארי תורה, מובדלים מדרכי העולם, שזוהי השמירה למצות (ראה לקו"ת ראה כא, ד. וראה לקו"ש ח"ח שם), ואשר אלו שעוסקים בעניני עולם לא ישתקעו בזה (וראה גם לקו"ש שם ע' 190). אמנם הכח שיש לכ"א להפך את העולם שיהי' דירה לעצמותו הוא מצד ההרגש ד"רוצה בכך", דביקות והתקשרות באלקות.

84) מאמר הבעש"ט – הובא בכש"ט הוספות סל"ח, וש"נ.

85) להעיר מלקו"ת במדבר (א, ג): כל האומר אין לי אלא תורה אפי' תורה אין לו שעיקר תשוקתו וחפצו יהי' לה' לבדו ולדבקה בו ית' ולא להתורה בלבד כו' הוא ע"י בחי' אהרן הכהן העליון כו'.

86) ראה לקו"ת שבהערה 3.

87) יתרו יט, ו.

88) ישעי' סא, ו.

89) יומא ה, ב. תוד"ה אחד פסחים קיד, ב.

לקוטי־שיחות פרשת קרח כרך יח שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

א.

"אלקי הרוחות לכל בשר"

בפרשתנו[1] מסופר, שכאשר אמר ה' למשה ולאהרן "הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אותם כרגע", הם טענו לפניו: "א־ל אלקי הרוחות לכל בשר, האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף?".

הסיבה לכך שלפני טענתם "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" הם הקדימו את המילים "א־ל אלקי הרוחות לכל בשר" — מוסברת על־ידי רש"י, המפרש את המילים "(א־ל) אלקי הרוחות" — "יודע מחשבות", כיוון ש"לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא, האיש אחד[2] הוא החוטא ואתה על כל העדה תקצוף אמר הקדוש־ברוך־הוא: יפה אמרת[3] אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא".

וצריך להבין: לשם מה הכרחית כאן ההדגשה שהקדוש־ברוך־הוא הוא "אלקי הרוחות לכל בשר", והרי לצורך הטענה ש"האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" די היה במילים "א־ל אלקי הרוחות", ללא התוספת "לכל בשר".

ועוד לא מובן: בתלמוד ירושלמי[4] נאמר ש"אחד השומע קללת השם מישראל, ואחד השומע מפי העכו"ם חייב לקרוע, מאי טעמא? אני ה' אלקי כל בשר..."[5], כלומר, "כל בשר" כולל גם לא־יהודים. ואם כך, יש קושי בענייננו: מהו הקשר בין העובדה שהקדוש־ברוך־הוא "יודע מחשבות" גם של לא־יהודים ("לכל בשר") לבין הטענה של "האיש אחד יחטא ועל כל העדה (בני ישראל) תקצוף"[6]?

לכאורה, הקדמת מילים אלו תוך ההדגשה של "לכל בשר", מתאימה היתה לטענתו של אברהם אבינו[7] בענין סדום (הדומה לענייננו): "האף תספה צדיק עם רשע", כי שם מדובר על לא־יהודים, והנה שם אין מילים אלו מוזכרות כלל בדבריו של אברהם אבינו, והוא מסיים רק במילים "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"[8].

ב.

טענת משה ואהרן

ההסבר לכך הוא: טענת משה ואהרן, באופן כללי, התבססה על כך, שהקדוש־ברוך־הוא יודע בבירור, בידיעתו ובהשגחתו הפרטית, מי היה החוטא האמיתי מבין עדת קרח, ושהיה רק אחד כזה, כלשון רש"י: "האיש אחד הוא החוטא".

וכפי שהוסבר כבר בהרחבה[9] אודות המשל שרש"י מביא כאן: "מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא. לפיכך כשהוא כועס נפרע מכולם אבל אתה... ויודע אתה מי החוטא", ומזה מובן שעדת קרח לא חטאו בכוונה למרוד בקדוש־ברוך־הוא, אלא נתפתו ונמשכו לכך על־ידי קרח[10], ולכן אין הם נכללים בסיווג של "חוטא", אלא שעשו זאת באופן ש"סרחה עליו מקצת מדינה", בדרך של "סרחון".

וזאת היתה טענתם: כיון שהקדוש־ברוך־הוא הוא "יודע מחשבות" ומבחין בין "חטא" לבין "סרחון" — ש"חוטא" ומורד ממש היה אחד בלבד ("האיש אחד יחטא" — "האיש אחד הוא החוטא"), והוא גרם ל"סרחון" של כל העדה (ואשם אף בכך) — הרי צריך הקדוש־ברוך־הוא להפריד גם בעונש בין "סרחון" לבין "חטא" ולהעניש רק את ה"חוטא".

[בכך מובן מדוע אין מוצאים הקדמת מילים אלו "אלקי הרוחות", או ענין בדומה לזה, אצל טענתו של אברהם אבינו, כיוון ששם היתה הבחנה רק בין צדיק לרשע, הבחנה הנראית גם בגלוי, במעשה, ולא היה שם הסוג של "סרחו", ולפיכך איננה נדרשת ידיעת המחשבה להבחנה בין "סרחון" ובין "חטא"].

ג.

"יודע" ולא "ידוע"

כמו־כן יש להבין את הדיוק בלשון רש"י, המתבטא כאן בביטוי "יודע מחשבות.. ויודע אתה מי החוטא", וכך גם בתשובתו של הקדוש־ברוך־הוא: "אני יודע", ואיננו משתמש בביטוי "ידוע" שהוא

---

1) טז, כא־כב.

2) ראה לקו"ש חי"ג ע' 54, שאין זה דיבור בפ"ע ברש"י כ"א המשך לדיבור הקודם.

3) כ"ה בכמה דפוסים. וראה לקו"ש שם הערה 14.

4) סנהדרין פ"ז ה"ח.

5) ירמי' לב, כז.

6) ועד"ז יש להקשות בדברי משה בפ' פינחס (כז, טז): יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה (דבנ"י). ואכ"מ.

7) וירא יח. כג.

8) שם, כה.

9) ראה לקו"ש שם.

10) פרש"י פרשתנו שם, יט. — בנוגע הר"נ איש שנאמר בהם (פרשתנו יז, ג) "החטאים האלה בנפשותם" — ראה לקו"ש שם הערה 22.

ה"לשון[11] השגור בדברי חז"ל[12] גלוי וידוע[13] לפני מי שאמר והיה העולם", ובמיוחד כאשר רש"י בעצמו פותח כאן בהתבטאות "לפניך גלויות כל המחשבות", ומתאים היה אפוא שימשיך באותו סגנון "וידוע לפניך"[14]?

ההסבר לכך: כידוע[15], ישנן שתי דרגות בידיעה (ובהשגחה) העליונה:

א) הידיעה (וההשגחה) באופן של "גלוי וידוע" – ללא "התלבשות" בתוך הבריאה, אלא כתוצאה הכרחית "הכל גלוי וידוע לפניו ממילא". ואמנם, גם ידיעה זו חלה על כל פרט ופרט, אך כיוון שידיעה זו היא נעלית מהתלבשות בנבראים, ונבדלת מהם, הרי היא חלה על כל הנבראים באופן שווה, והיא נעלית מכך שיחול שם פגם[16], כביכול, על־ידי מעשה התחתונים, ושההבדלים ביניהם יתפסו בה מקום.

ב) הידיעה (וההשגחה) באופן של "יודע", הוא עוסק כביכול בידיעה זו, בדרך "התלבשות". בסוג זה של ידיעה (והשגחה) ישנם הבדלים בהתאם לדרגת כל נברא, ולפיכך נובע ענין השכר והעונש בדרגות שונות, לפי מעשה התחתונים, דוקא מידיעה זו[17].

ולכן מדייק רש"י בלשונו "יודע" (ולא "ידוע"), כי לכאן קשורה הידיעה הפרטית, שממנה נובע ענין שכר ועונש. ועוד: שייכת לכאן ידיעה באופן של התלבשות, "היכנסות" לתוך פרטי הענינים של עדת קרח, עד לאופן של "מודיע", מי רק נגרר כ"סרחון", ו"מי החוטא".

ד.
שיטת הרמב"ם לגבי ההשגחה על רשעים

ידועה שיטת הרמב"ם (ב'מורה נבוכים'[18]), שרק על מין האדם יש השגחה פרטית – על האדם הפרטי, בעוד שבדומם־צומח־חי ישנה השגחה רק על המין באופן כללי, ולא על פרטיו השונים.

ובתוך מין האדם אין ההשגחה שווה לגבי כולם, אלא היא חלה על בני־האדם לפי דביקות שכלם באלקות[19], ומן ה"סכלים הממרים" והרשעים, שאין להם כלל דביקות־שכל באלקות, מסיר הקדוש־ברוך־הוא את ההשגחה הפרטית, וההשגחה עליהם היא כהשגחה על דומם־צומח־חי ("נמשל כבהמות נדמו"[20]) – השגחה כללית.

וכפי שכתוב[21] "והסתרתי פני מהם... ומצאוהו רעות רבות וצרות... על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה". כלומר, כאשר עם ישראל מתנתק מן האלקות, הרי הוא נעשה "מופקר למקרה"[22], והצרות באות עליו בדרך של "מציאה" – מעצמן, כביכול.

אם ההשגחה על הרשעים דומה להשגחה על דומם־צומח־חי – השגחה כללית בלבד, הרי מובן, שאפילו כאשר הם נענשים מלמעלה, לא באופן של "מופקר למקרה", אלא כאשר גלוי שהעונש בא בהשגחה מלמעלה (ובענינו: "בריאה יברא ה'"), בכל זאת אין העונש מגיע באופן פרטי, אלא באופן כללי. בדומה למה שכתב שם[23] הרמב"ם "שסכלים הממרים.. סודרו בסדר שאר אישי מיני בע"ח.. ומפני זה היא קל להרגם"[24].

לפי שיטה זו איננה מובנת, לכאורה, הטענה "אלקי הרוחות... האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף": אם אין עליהם השגחה פרטית, אלא השגחה כללית, כעל דומם־צומח־חי, הרי אין שום מקום לדרוש מן הקדוש־ברוך־הוא "לרדת" אליהם באופן של "התלבשות" ולהבחין בין אלה שרק "סרחו" לבין ה"חוטא" ממש[25], אלא מתאים העונש של "ואכלה אותם כרגע" – בשווה?

---

11) ל' אדה"ז – תו"א ד"ה אדרה נא (יד, ד). ולהעיר ממרז"ל בכ"מ: גלוי וידוע לפני (שבת נה, א. ועוד) – ובאם לא הי' אדה"ז מעתיק כאן הסיום "מי שאמר והי' העולם" הי' כולל גם מחז"ל אלו. וי"ל שמרמז בזה עוד דוגמא וראי' מאמרם "שאמר והי' העולם" (ולא – "שמהווה העולם". וע"ד החילוק בין "ציווה ונבראו" ו"ברא אלקים" – תו"א מג"א צו, ג).

ועוד ענין – שאפילו בדרגת דהתהוות עולמות – ג"כ ישנו האופן ד"גלוי וידוע"

12) עירובין יג, ב. ובכ"מ.

13) וראה מפרשים לאבות פ"ג מט"ו: הכל צפוי.

14) וכפרש"י פינחס שם (בפי' "אלקי הרוחות"): "גלוי וידוע לפניך כו'".

15) תו"א שם (שם ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות ע"ע פ"ב (ובהגהה). ד"ה והנה נת"ל תרס"ג.

16) וכמרז"ל מתישין כח גדול של מעלה (איכ"ר א, ו). וראה בארוכה של"ה שער הגדול (כט, ב ואילך).

17) ראה תניא ספכ"ד בהגהה.

18) ח"ג פי"ז־יח. וראה בס' שנעתקו ברשימה "השגחה פרטית" – לקו"ש ח"ח ע' 278 ואילך.

19) ראה ג"כ מו"נ שם פנ"א.

20) ל' הכתוב תהלים מט, יג.

21) וילך לא, יז.

22) ל' הרמב"ם שם פנ"א.

23) פי"ח.

24) ולהעיר ג"כ מהא ד(בכלל) בב"נ אין חילוק בעונשים דכולם במיתה (סנהדרין נז, א). וראה לקו"ש חי"ח ע' 168.

25) פשוט שלכו"ע יודע הוא כל הפרטים ופרטי פרטיות, וכמ"ש בעיקרים מ"ד פ"ז (נעתק ברשימה הנ"ל שם ע' 279) – אבל מ"מ, הענין דשכר ועונש תלוי בהשגחה ואינו שייך לידיעה זו – ראה עיקרים שם.

ה.
שני סוגים בהשגחה העליונה

אך לאמיתו של דבר, אין כאן שום קושי. הדברים יובהרו על־פי הסברו של אדמו"ר האמצעי[26], שדעתו של הרמב"ם, שאין השגחה פרטית על דומם־צומח־חי (וכן על הרשעים), אינה מהווה סתירה (לשיטתו של הבעש"ט[27]), שקיימת השגחה פרטית על כל הנבראים, כיוון שבהשגחה העליונה קיימים, באופן כללי, שני סוגים[28]:

א) השגחה פנימית: השגחה שהיא גלויה. כלומר, איננה נחבאת ומכוסה בלבושי הטבע. לגבי השגחה זו אומר הרמב"ם שהיא בהתאם לדביקות שכל האדם באלקות, ועל דומם־צומח־חי ורשעים איננה קיימת השגחה זו (באופן פרטי, אלא על כללות המין בלבד);

ב) השגחה חיצונית: השגחה המלובשת בלבושי הטבע. השגחה זו קיימת לגבי כל הנבראים (בהתאם לשיטת הבעש"ט).

יוצא אפוא, שגם לדעת הרמב"ם קיימת השגחה פרטית על רשעים, אלא שזוהי אצלם השגחה חיצונית, מכוסה בלבוש טבעי, כך שאין ניכר כיצד כל פרט מגיע מאת הקדוש־ברוך־הוא.

ואין זו סתירה לנאמר "ומצאוהו רעות.. מצאוני הרעות..." וכפי שמפרש זאת הרמב"ם: "מופקר למקרה" – כיוון שהנהגה זו עצמה נובעת מהשגחה פרטית[29]: "והסתרתי פני...", אין כאן סילוק ההשגחה, אלא "והסתרתי פני" – הסתרה על ההשגחה הפנימית, עד כדי כך שהאדם עלול לחשוב בטעות שצרותיו באות בדרך של "מצאוני", לפני "מנהג העולם"[30] או "נקרה נקרית"[28], אבל למעשה קיימת השגחה עליונה גם כאן על כל פרט ופרט.

ו.
"אלקי הרוחות לכל בשר" - השגחה פרטית גם על רשעים

לפי האמור לעיל מובן הקשר שבין ההקדמה "אלקי הרוחות לכל בשר" לבין הטענה "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף":

כאמור (בסעיף א') כוללות המילים "כל בשר" גם לא־יהודים, כפי שמסביר הרוגוטשובי[31] את הפסוק[5] "אני ה' אלקי כל בשר", (מיוסד על הציטוט שהובא לעיל מן התלמוד הירושלמי[4]) – "ר"ל השגחה פרטית גם בבני־נח";

וזהו יסוד טענתם של משה ואהרן, שהקדוש־ברוך־הוא צריך להשגיח באופן פרטי ולהבחין בין אלו ש"סרחה עליו" לבין ה"חוטא" – למרות שכולם כלולים בסוג של "סכלים" ו"רשעים", שהרי הקדוש־ברוך־הוא הוא "יודע מחשבות" גם של בני־נח, וגם עליהם חלה השגחה פרטית (גם אם אין אצלם דביקות השכל באלקות[32]), ובודאי הוא "יודע מחשבות" ומשגיח באופן פרטי על כל יהודי, ואפילו כאלו שבגלוי התנתקו ר"ל מאלקות.

ז.
גם ההשגחה על יהודי חוטא היא פנימית

למרות, שכאשר יהודי אינו עושה רצונו של מקום, הרי ההשגחה עליו דומה להשגחה על אומות־העולם, השגחה חיצונית, המכוסה בלבוש טבעי, בכל־זאת ישנו הבדל מהותי בין דרך ה"התלבשות" של ההשגחה על יהודים, לבין, להבדיל, של ההשגחה על אומות־העולם:

חיותם של אומות־העולם נובעת מבחינת חיצוניות, שם אלקים (בגימטריא – הטבע), ולכן הם מסורים

---

26) דרך חיים שער התשובה פ"ט (יג, א־ב). וראה לקו"ש ח"ט ע' 181.

27) ראה בארוכה הוספות לכתר שם טוב סקי"ט ואילך. וש"נ.

28) וראה ג"כ אוה"ת וירא ד"ה אשר יאמר (קג, א ואילך). ד"ה צהר תעשה תרע"ג.

ולהעיר ג"כ מבחיי (וירא יח, יט (ושם: "וזה דעת הרמב"ן בפסוק זה"). והובא בקה"י ע' השגחה) דההשגח"פ במין האדם מתחלקת לשני חלקים: א) להשגיח במעשיו, וזה בכל אדם מישראל או באומות. ב) להגן מן המקרים, וזהו רק לצדיקים.

29) ראה שומר אמונים בסופו (נעתק ברשימה הנ"ל שם ס"ע 278 ואילך): "אין שום דבר הווה במקרה בלתי כוונה והשגחה אלקית כדכתיב והלכתי עמכם בקרי, הרי שאפילו מדריגת המקרה מיוחסה לו ית' כי הכל מאתו בהשגח"פ". וראה ברשימה הנ"ל שם ע' 279 (בנוגע לדצ"ח).

וברמב"ם הל' תעניות (פ"א ה"ג): כשאביא עליכם צרה כו' אוסיף לכם חמת אותו קרי –

אבל זהו גם להשיטה שאין השגח"פ על דצ"ח ו"ענין אישיהם הוא במקרה גמור לא בגזירת השי"ת" (שו"א שם), אלא שגם "מדרי' המקרה מיוחסה לו ית'" – אבל שיטת הבעש"ט היא ד"הוא ית' גזר אומר אשר דשא פרטי זה חי' יחי' כו'" (ד"ה ע"כ יאמרו תרצ"ו – סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 740. וראה יתירה מזו – הוספות לכש"ט סי' קכא ובהערה שם), אלא שזה גופא הוא בהתלבשות בלבושי הטבע כו' (ועד"ז בענין "והסתרתי גו' ומצאוהו גו").

30) ל' הרמב"ם הל' תעניות שם.

31) עה"ת – הפטורת בהר.

32) ראה לקו"ש כרך יח עמוד 169 הערה 50 ובשוה"ג שם.

בעיקר לדרכי הטבע, ולפיכך ההשגחה עליהם היא מלכתחילה רק על־ידי שם אלקים, בדרגת האלקות המלובשת בדרכי הטבע[33].

ואילו ההשגחה הפרטית על היהודים, שחיותם נובעת משם "הוי'", היא מ"שם הוי' עצמו"[34], וזוהי השגחה פנימית וגלויה.

וכאשר ההשגחה הפרטית על יהודים שאינם עושים רצונו של מקום מוסתרת בלבוש טבעי, הרי אין הכוונה בכך, שח"ו ההשגחה בדרגת שם הוי' מוסרת מהם – שהרי בכל מצב שיהודים נמצאים, תמיד הם "עם קרובו לגבי שם הוי'[35]" (ש"בין כך ובין כך בני הם"[36]) – אלא, שההשגחה היא מ"שם הוי' עצמו" כפי שהיא מתלבשת בשם אלקים. וזהו הדיוק בביטוי "והסתרתי פני" – זהו רק הסתר של "פני", הסתר על ההשגחה הפנימית, כמוסבר לעיל. לפיכך ניתן להגיע על־ידי התבוננות בשכל למסקנה שישנה השגחה פרטית[37], ובאמצעות זאת נעשית זו השגחה גלויה על כל פרט ופרט של כל יהודי, גם כאשר הם אינם "עושין רצונו...".

ח.

דוקא השפעתה של תשובה הנובעת מהסתרה היא החזקה יותר

בכך מוסברת גם התכלית של ההנהגה מסוג של "והסתרתי פני...", שבאמצעותה ניתן לחשוב בטעות שהצרות באות באופן של "מצאוני", מעצמן, ולא מאת הקדוש־ברוך־הוא, וכדלהלן –

לכאורה ניתן לשאול: מטרתה של ההנהגה היא לעורר יהודים לתשובה, וכיצד יכול המצב של "והסתרתי..." לעורר יהודי לתשובה לקדוש־ברוך־הוא, בעוד הוא איננו חש בכך שהיסורים באים בהשגחה פרטית מאת ה', ועלול לחשוב שזהו "נקרה נקרית", ולא בכוונה כדי לעוררו לתשובה?

אלא, שכיוון שה"והסתרתי" הוא בחיצוניות בלבד, בעוד אשר בפנימיות קיימת גם אז השגחה של שם הוי' על כל פרט ופרט, לפיכך קיים בענין זה כח לעורר אצל יהודים רצון לתשובה לאלקות, ואדרבה:

כיוון שההשגחה של שם הוי' אינה קיימת בשייכות לכוחות הגלויים של עם ישראל (שהרי אין ההשגחה נראית – "והסתרתי"), אלא בקשר לעצם מהותו, הרי משפיע הדבר על עצמיותו.

וכידוע[38], שדוקא התשובה הבאה בגלל עוצם הריחוק, מניעה את עצם הנפש ממש, ומשפיעה על כללות העבודה הרוחנית, בעוד אשר תשובתם של צדיקים, איננה משפיעה כל־כך על כללות העבודה הרוחנית, אלא רק מוסיפה להשלימות.

ט.

"אני מודיע" - השגחה גלויה

לפי זה מובן הדיוק בתשובת הקדוש־ברוך־הוא למשה: "יפה אמרת אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא", כדלהלן:

לא יהיה זה רק כפי טענת משה ואהרן, שהקדוש־ברוך־הוא הוא "יודע מחשבות", השגחה פרטית על כל בני ישראל, כולל יהודים מסוגם של עדת קרח, שהיא קיימת גם אצל "כל בשר", אצל אומות העולם, אלא "אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא" – השגחה פרטית זו תהא באופן גלוי, כולם יראו בעיני בשר כיצד הקדוש־ברוך־הוא משגיח בהשגחה פרטית ומציל את אלו אשר "לא חטאו", גם אם היה אצלם ענין של "סרחו".

ואופן השגחה כזה, שגם על סוג זה של אנשים תחול השגחה פרטית בגלוי, קיים רק אצל עם ישראל, אצל "עם קרובו" של הקדוש־ברוך־הוא.

(משיחות ש"פ קרח תשל"ג)

---

33) ראה בכ"ז ס' הערכים־חב"ד ע' אומות העולם ע' שא ואילך וש"נ.

34) ד"ה והנה נת"ל תרס"ג. ועד"ז בד"ח שם. ד"ה צהר תעשה תרע"ג.

35) ל' המאמר – ד"ה והנה נת"ל שם. וראה ד"ה צהר שם. לקו"ד ח"א פד, סע"א. היום יום ע' קח.

ואף שבד"ח שם כ' דהשגחה הפנימית הוא כשעושין רצונו כו', ובד"ה צהר שם: וגם בירידת הנשמות למטה ה"ה בבחי' קירוב לשם הוי' ע"י התומ"צ .. ועי"ז הם עם קרובו כו' – נלפענ"ד שזהו רק בנוגע לגילוי ההשגחה בכוחות הגלויים של הנשמה.

36) ראה קידושין לו, א. ספרי האזינו לב, ה (ושם משמע דגם ר"י הודה לר"מ). במדב"ר פ"ב, טו. ועוד.

37) להעיר מד"ה צהר שם: רק נש"י יודעים ומשיגים כו' שהכל הוא השפעה אלוקית כו' כאשר משים לבו ודעתו לזה יכול לראות בראי' חושיות ממש ההשגחה אלקית בהנהגת העולם.

38) ראה שע"ת ח"ב חינוך פמ"ח. ועוד.

בראשית מט, יג - זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אנית וירכתו על צידן

קמו

זבולון יוצא בפרקמטיא, ביאור הגירסאות "פרקמטיא" באות ק' או "פרגמטיא" באות ג', דמורים על שני בחי' דתהו, דכל ענין העסק בהעולם, הוא להוציא ולברר הניצוצין דתהו

זבולן לחוף ימים, על חוף ימים תהי' ארצו. חוף כתרגומו סְפַר, מרק"א בלע"ז, והוא יהי' מצוי תדיר על חוף אניות, במקום הנמל, פור"ט בלע"ז, שאניות מביאות שם פרקמטיא, שהי' זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה, שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך (דברים לג, יח) זבולון יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים (תנחומא יא).

רש"י

זבולון עסק בפרקמטיא בכדי להוציא הניצוצין דתהו כמ"ש[1] כי שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול, הניצוצין שנפלו ונשארו בבי"ע, שלא נתבררו עדיין בתיקון, והוא הרפ"ח ניצוצין, אותם לוקחת בדרך מלחמה ושבי', וכמ"ש[2] זבולן עם חרף נפשו למות, שמוסר נפשו למות בכדי לקחת בחי' חר"ף שהוא הרפ"ח[3] ניצוצין, וזבולון דוקא עושה זה.

ולפעמים הגירסא פרגמטיא[4] בג', ולפעמים פרקמטיא בק'.

וי"ל כי הנה אותיות ג' ק' מתדמין בציורן לאותיות ו"ה.

ג' לאות ו', אלא שבסוף הג' מצד שמאלו, נתוסף עוד רגל קטן.

וק' לאות ה', אלא שנתארך[5] רגל השמאל דה' למטה.

והנה אותיות[6] ו"ה שבשם רומזים על זו"ן, ובזו"נ דתהו[7] שהי' בהם שבירה, (וגם נפלו[8] הד' אחוריים דחכמה ובינה[9] וישראל סבא ותבונה. ביחד[10] עם הז' מלכים הוא מספר ו"ה י"א סממני הקטרת).

והם בבחי' גבורות ודינין. הוא, מפני שרצו לקבל יותר מחלקם המגיע לכל א' וא' מהם, והוא כמו[11] כל המוסיף גורע.

זהו אות ג' שנתוסף בו רגל למטה, ולצד[12] שמאל

---

1) דברים לג, יט. ע"ש פרש"י.

2) שופטים ה, יח. ופי' במצודות דוד וציון וז"ל: זבלון וגו', זבולן עשה הטוב, כי הוא עַם אשר חרף ובִזָּה נפשו ללכת למלחמה ולא יקרה נפשו בעיניו לחשוש פן נמות במלחמה. חרף, ענין בזיון.

3) ראה לעיל סימן קיד הערה 14.

4) ולדוגמא: ראה בראשית רבה פרשה עה, טו וז"ל: עד הגל גו' לרעה אין אתה עובר אבל אתה עובר לפרגמטיא. וראה ספר המאמרים תורת שמואל תרמ"א עמוד ס, ובהערה 24 שם.

והבא לקמן ראה ספר הערכים אותיות ז-ת עמוד שמב ואילך.

5) ראה גם לעיל סימן קיד. ספר הערכים אותיות ז-ת עמוד שכו ואילך.

6) ראה תניא - אגרת התשובה פרק ד. לקוטי תורה פרשת ראה יח, א ואילך דהד' אותיות דשם הוי', הם: אות י' חכמה, ה' ראשונה בחי' בינה, אות ו' ז"א - מדות שבלב הנחלקין לשש, ה' אחרונה מלכות - בחי' דיבור ומעשה, ע"ש.

7) ראה ספר מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק א עמוד ח ואילך. ספר המאמרים תקס"ה חלק ב עמוד תתקנא. ועוד. ועיין הערה 8. 9.

8) הכוונה, דאותיות ק"ג - הדומים לאותיות ו"ה שהוא רמז על השבירה דזו"ן - הנה הם רמז גם לבחי' האחוריים דחו"ב, דכמו דהאותיות ו"ה מרמז לב' בחי' דהשבירה דתהו (ראה הערה 7), האותיות עצמן ו"ה - רמז לזו"ן, וה"גימטריא" דאותיות ו"ה הוא רמז לשבירת האחוריים דחו"ב.

כמו כן האותיות ק"ג מרמז להשבירה דזו"ן, והשבירה דאחוריים דחו"ב הנחלקין לד' אחוריים דחכמה, בינה, וישראל סבא ותבונה. (ולהעיר שאותיות ק"ג ה"ציור" שלהן רמז לאותיות ו"ה בחי' זו"ן, וה"גימטריא" ק"ג במספר קטן הוא ד' כנגד הד' אחוריים וד"ל).

9) ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שכב וז"ל: והנה בשבירה דתהו נפלו י"א בחי', שהם הז' מלכין שמתו, והוא התהו המפורש בפסוק והארץ היתה תהו, והד' דאחוריים דאב ואֵם וישראל סבא ותבונה שהוא התהו שבראשי תיבות והארץ היתה תהו למפרע וכמ"ש בעץ חיים שער דרושי נקודות פ"ב ע"ש.

וזהו לשון העץ חיים שער דרושי נקודות (שער ח') פרק ב': ואו"א נשברו ונפלו האחוריים שלהם. וזו"נ נפלו פנים והאחוריים שלהם, והנה זהו הטעם שנרמז בפסוק (בראשית א, ב) והארץ היתה תהו ובהו, אשר מדבר בענין מיתת המלכים וכו', נרמז בו ב' פעמים מלת תהו, א' במפורש בפסוק, וב' בר"ת למפרע "והארץ "היתה "תהו, והוא כנגד ב' בחי' הנ"ל, כי תהו הישר המפורש בפסוק הוא בחי' ז' מלכים שמתו ונתבטלו אפי' הפנים שלהם הישרים, ותהו שבר"ת למפרע הוא בחי' ביטול האחוריים דאו"א, כי כל למפרע הוא בחי' אחוריים, ע"ש.

וראה פרי עץ חיים שער עולם העשי' פרק ד' וז"ל: הז' מלכים שמתו בארץ אדום, שהם ז' תחתונים, ועוד ד' אחוריים של חכמה ובינה וישראל סבא ותבונה, וסודם הוא ב' אותיות אחרונות שבכח הוי' וה, שהם גי' י"א. וכבר ידעת כי ב' אותיות אלו הם ז"ון שהם ז"ת אמנם עם ד' אחוריים הנז' שירדו למטה במקום ז"ון הם י"א, כמנין ו"ה, כי כ"ז הוא בכלל ז"ון. ולכן תמצא כי לעולם אין הפגם עולה רק נגד ז"ון, ולא באו"א. הנה הם י"א קליפות של י"א סמני הקטורת (שמות ל, ד. ראה כריתות ו, ב) והם (שם לו, יד) י"א יריעות עזים, והם י"א ארורים הנזכר (דברים כז) בפ' כי תבוא, ע"ש. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן ק. קכד. קלה. קלו. קנ.

10) ראה הביאור לעיל סימן קמג הערה 44. תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ב חלק ד עמוד 1951-1952.

11) ראה סנהדרין כט, א. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן כ. קסז.

12) היינו מצד שני פרטים אות ג' מורה על גבורה ודין, א) דאות ו' מהשֵם הוא בקדושה, ובאות ג' נתוסף בו, ב) ההוספה הוא בצד שמאל שהוא גבורה.

דוקא שצד שמאל הוא גבורות ודינים.

וכן באות ק׳ נתוסף ונתארך הרגל בשמאל, שהוא בחי׳ גבורות ודינין. והרי מובן מכל[13] האמור, שאותיות ג׳ ק׳[14] יתכן שירמזו על הגבורות והדינין דתהו.

לכן בפרקמטי״א[15] שהוא ב״ן[16] רפ״ח דתהו, - והיינו הניצוצין דתהו מֹשֵם ב״ן שהם בחי׳ גבורות ודינים, וזהו לפעמים הוא בג׳ פרגמטיא ולפעמים בק׳ פרקמטיא.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס עמוד פז–פט

13) ראה עוד בפנים רמזים במספר ק״ג, ובהנסמן בהערה 14.

14) ראה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות-דברים עמוד ריא דמספר ק״ג הוא בגי׳ ה״מילוי״ דתיבת ״לילה״ (חשך - גבורה) מובא בילקוט לוי יצחק חלק ב׳ סימן קטז הערה 8, וע״ש סימן מ. צ. חלק א׳ סימן קנט. קעג. קעו.

15) פירוש: פרקמטיא (או פרגמטיא) הוא כך: דהאותיות ״פרמטיא״ בגי׳ ב״ן + רפ״ח, פרמטי״א בגי׳ 340, וכן ב״ן (52) + רפ״ח (288) = 340. (ראה במספר 340 המורה על תיקון בילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן עה).
ולכן ניתוסף בהתיבה לפעמים אות ״ג״, ולפעמים אות ״ק״ דשתי תיבות אלו הם רמז על השבירה דתהו.

16) היינו רפ״ח ניצוצין שנפלו משם ב״ן. ראה אור התורה דברים כרך ו׳ עמוד ב׳ער.

אגרות קודש

ב״ה, א׳ תמוז תשכ״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום השני, בו כותב ראשי פרקים מאשר עבר עליהם ומסיים בסברות שונות ע״ד הסתדרותם בעתיד הקרוב.

וע״פ שמתאר המצב ונמצאים הם כבר בארצוה״ב אין כדאי לנסוע מכאן, כי אם לנצל ההיכירות שלו הקשרים ועבודתו כאן בשנים שעברו בחינוך על טהרת הקדש למען למצוא עבודה מתאימה בשבילו.

והשי״ת הזן ומפרנס את העולם כולו בטובו בחן ובחסד וברחמים ימציא להם פרנסתם במקום המתאים ובאופן המתאים.

לכתבו אודות אמוץ ילד - בודאי ידועים לו הקישוים והתסבוכת הבאים בעקבות אמוץ ; וקודם לכל איסור הקירוב חבוק ונשוק וכו׳ שכמעט אי אפשר להזהר מזה, אשר לכן קודם שיחליטו בזה יברר כל האמור ביחד עם רב מורה הוראה (שהרי הם הנוגעים בדבר).

ומהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו וכן את המזוזות בדירתם שתהיינה כולן כשרות כדין - באם לא נעשה כזה במשך שנים עשר חדש האחרונים -

בעת רצון יזכירו אותו ואת זוגתו תחי׳ על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

בברכה לבשו״ט בכל האמור,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א.

הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות

א. ...נראה לפי עניות דעתי דשונה למעליותא מעמד הכהנים בקשר לבית המקדש השלישי מאשר במשכן וב' המקדשות –

שאז ההתחלה ושאי-אפשר בלאו-הכי "לבנות בית המקדש" ו"והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם" (רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יב),

משא"כ בבית המקדש הג' ש(לדעת כמה וכמה) בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים[1]

– פרש"י סוכה מא, סוף עמוד א[2]. ועוד – ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך בית המקדש הערה 60. וגם הרמב"ם (הלכות מלכים ריש פרק יא ובסופו) – י"ל דכותב אופן **הודאי**, אפילו בלא זכו, שאז משיח יבנה בית המקדש. ולא פליג (כ"כ, וכידוע הכלל שלא לאפושי במחלוקת) –

שאז בבית המקדש הכהנים מתחילים (בחנוכת בית המקדש והמזבח, כמבואר בנבואת יחזקאל הכהן) והלווים – ילוו עליך וגו'.

לקוטי שיחות חלק לח עמוד 200

ב. שמירת המקדש היא המצוה **הראשונה** שיתחייבו בה תיכף ומיד ברגע הראשון **שבו ירד ויתגלה בית המקדש למטה**[3], כי:

בנוגע לכל שאר המצוות התלויות בבית המקדש – כיון שכל מצוה יש לה זמן מיוחד, שקיומה בזמן מסויים ביום או בלילה[4], הרי זה תלוי בהזמן שבו יתגלה בית המקדש שאז יתחילו לקיים המצוה השייכת לזמן זה; משא"כ בנוגע לשמירת המקדש – להדעות שזמנה במשך כל היום וכל הלילה – הרי **בכל זמן** במשך היום שבו ירד ויתגלה בית המקדש יתחייבו **תיכף ומיד** בקיום מצוה זו.

תורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ, ח"ג עמוד 93

יח, ד – ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד וזר לא יקרב אליכם

ג. ונלוו. ד' במסורה. **ונלוו עליך**, ואידך **ונלוו עליהם רבים בחלקלקות** (דניאל יא, לד). **ונלוו גוים רבים אל ה' ביום ההוא והיו לי לעם** (זכרי' ב, טו). **ציון ישאלו דרך הנה פניהם באו ונלוו וגו'** (ירמי' נ, ה). פירוש ונלוו עליהם רבים בחלקלקות להצר לישראל כדכתיב (דניאל שם, לה) ומן המשכילים יכשלו וגו' עד עת קץ. אבל כשיבא הקץ ונלוו גויים אל ה' וגו' והיינו ונלוו עליך וישרתוך כדכתיב (ישעי' סא, ה) ובני נכר אכריכם וכרמיכם.

בעל הטורים

יח, י – בקודש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו קודש יהיה לך

ד. בקודש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו קודש יהי' לך. איכא למידק תיבת קודש יהי' לך יתר. גם קדש קדשים יהי' לך מיבעי לי' כאשר אמר מקדש הקדשים קדש קדשים לך הוא. גם תיבת יהי' לך מורה שאינו קודש ולך יהי' קדש. גם הוה לי' למימר לשון רבים לך הם תאכלם אותם יהיו לשון רבים, ואמר תאכלנו אותו יהי' לשון יחיד.

ויראה, כתב הרמב"ם (פרק ו דבית הבחירה הלכה טו)[5] אוכלין קדשי קדשים בעזרה אף על פי שהיא חריבה שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבא. והשיגו הראב"ד דגם למאן דאמר קדושה שני' קדשה לעתיד לבא היינו דוקא בשאר ארץ ישראל ולא במקדש וירושלים, שידע עזרא שעתיד להתקדש לעתיד בביאת הגואל ולא קדשה לעתיד והנכנס עתה אין בו כרת, כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו.

זהו אומרו בקדש הקדשים תאכלנו, ואף בזמן החורבן קודש יהי' לך לעתיד, ונתן טעם כמו שכתב הרמב"ם (שם הלכה טז) שהשכינה לא זזה משם, קדש שהיא השכינה יהי' לעולם שם שנאמר והשימותי את מקדשיכם קדושים אף שהם שוממין ולא בשאר ארץ ישראל.

ולסברת הראב"ד הכי קאמר בקדש הקדשים תאכלנו ובתנאי שקודש יהי' לך למעט בחורבנו, ונתן טעם קודש יהי' לך לעתיד לבא בזמן הגואל ומהאי טעמא בטלה קדושתה בחורבנה.

ויתכן דהכי קאמר מקום זה עזרת ישראל שהיא היום קדש הקדשים, יבא זמן שקדש יהי' לך כשאר קדושת ארץ ישראל ולא יקרא קדש קדשים שבטלה קדושתה בחרבנה והנכנס בטומאה לא יתחייב כרת.

עץ החיים

---

1) **בבית המקדש הג' ש(לדעת כמה וכמה) בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים:** עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בשלח סימן רסח. רסט. פרשת תרומה סימן עח סעיף ו. פרשת שמיני סימן נג. פרשת בחוקותי סימן נה סעיף יז.

2) **פרש"י סוכה מא, סוף עמוד א:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אמור ובהנסמן שם.

3) **שבו ירד ויתגלה בית המקדש למטה:** עיין רש"י סוכה מא. (עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת תרומה סימן עח סעיף ו. פרשת בשלח סימן רסח. רסט. פרשת שמיני סימן נג. פרשת בחוקותי סימן נה סעיף יג.

4) ובלשון הידוע – "כל יומא ויומא עביד עבידתי'" (זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, רע"ב). ועד"ז במשך היום גופא – שבכל שעה ובכל רגע ישנה ה"עבידתי'" המיוחדת לזמן זה.

5) **ויראה, כתב הרמב"ם (פרק ו דבית הבחירה הלכה טו):** עיין גם לקמן סימן קלו. (ועיין גם עד"ז ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת צו סימן צ).

◆ יום ראשון כ"ו סיון ◆

טז (א) **וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:**

א **וְאִתְפְּלֵג קֹרַח בַּר יִצְהָר בַּר קְהָת בַּר לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בַּר פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:**

רש"י◄ **וַיִּקַּח קֹרַח** • פָּרָשָׁה זוֹ יָפֶה נִדְרֶשֶׁת בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. **וַיִּקַּח קֹרַח** • לָקַח אֶת עַצְמוֹ לְצַד אֶחָד לִהְיוֹת נֶחֱלָק מִתּוֹךְ הָעֵדָה לְעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה, וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוֹנְקְלוּס "וְאִתְפְּלֵג", נֶחֱלַק מִשְּׁאָר הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת. וְכֵן (איוב טו): "מַה־יִּקָּחֲךָ לִבֶּךָ", לוֹקֵחַ אוֹתְךָ לְהַפְלִיגְךָ מִשְּׁאָר בְּנֵי־אָדָם. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּקַּח קֹרַח" מָשַׁךְ רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת שֶׁבָּהֶם בִּדְבָרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ): "קַח אֶת־אַהֲרֹן", (הושע יד): "קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים". **בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי** • וְלֹא הִזְכִּיר "בֶּן־יַעֲקֹב", שֶׁבִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר שְׁמוֹ עַל מַחְלֻקְתָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט): "בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי". וְהֵיכָן נִזְכַּר שְׁמוֹ עַל קֹרַח? בְּהִתְיַחֲסָם עַל הַדּוּכָן בְּ'דִבְרֵי הַיָּמִים', שֶׁנֶּאֱמַר (דה"י א ו): "בֶּן־אֶבְיָסָף בֶּן־קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל". **וְדָתָן וַאֲבִירָם** • (תנחומא) בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה שֵׁבֶט רְאוּבֵן שָׁרוּי בַּחֲנָיָתָם תֵּימָנָה, שָׁכֵן לִקְהָת וּבָנָיו הַחוֹנִים תֵּימָנָה, נִשְׁתַּתְּפוּ עִם קֹרַח בְּמַחְלֻקְתּוֹ: אוֹי לָרָשָׁע, אוֹי לִשְׁכֵנוֹ. וּמָה רָאָה קֹרַח לַחֲלֹק עִם מֹשֶׁה? נִתְקַנֵּא עַל נְשִׂיאוּתוֹ שֶׁל אֱלִיצָפָן בֶּן עֻזִּיאֵל, שֶׁמִּנָּהוּ מֹשֶׁה נָשִׂיא עַל בְּנֵי קְהָת עַל־פִּי הַדִּבּוּר. אָמַר קֹרַח:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיִּקַּח קֹרַח וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ **וַיִּקַּח**, וְרַז"ל אָמְרוּ (במד"ר פי"ח) לְצַד שֶׁלָּקַח עַצְמוֹ לְצַד א', וּלְדֶרֶךְ זֶה חָסֵר עַצְמוֹ, כִּי זִכְרוֹן קֹרַח הוּא לוֹמַר מִי הוּא הַחוֹלֵק וְחָסֵר הַנֶּחֱלָק, וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר כְּדִבְרֵי אֻנְקְלוּס וְאִתְפְּלִיג, אֵין שִׁעוּר תֵּבַת וְאִתְפְּלִיג כְּשִׁעוּר תֵּבַת וַיִּקַּח, אֶלָּא שֶׁהַתַּרְגּוּם מְפָרֵשׁ הַמְכֻוָּן, וַהֲגַם שֶׁדִּבְרֵיהֶם אֱמֶת עוֹד יֵשׁ לֵאלֹהַּ מִלִּין לְדַיֵּק תֵּבַת וַיִּקַּח עַל נָכוֹן. ב' יֵשׁ לְהָעִיר עַל דְּבַר אֱמֶת לָמָּה יַזְכִּיר ה' זִכְרוֹן הַצַּדִּיקִים יִצְהָר קְהָת לֵוִי בְּמַעֲשֶׂה בִּלְתִּי הָגוּן כָּזֶה וּמַה צֹּרֶךְ יֵשׁ בַּדָּבָר, וְרַז"ל אָמְרוּ (שָׁם) שֶׁהִתְפַּלֵּל יַעֲקֹב עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִזָּכֵר בְּמַעֲשֶׂה זֶה מַשְׁמָע שֶׁצָּרִיךְ הָיָה לִזָּכֵר אֶלָּא שֶׁהִתְפַּלֵּל, וַאֲנִי מִתְפַּלֵּא גַּם עַל אוֹתָם שֶׁהִזְכִּיר. ג' יֵשׁ לָדַעַת כַּוָּנַת הַכָּתוּב בַּמַּאֲמַר **וְדָתָן וַאֲבִירָם** מַה כַּוָּנַת הַכָּתוּב בְּזִכְרוֹנָם מַה מַּעֲשֵׂיהֶם, אִם לוֹמַר שֶׁגַּם הֵם חָלְקוּ עַצְמָן הָיָה לוֹ לְכָלְלָן בַּלְּקִיחָה וְיֹאמַר וַיִּקְּחוּ קֹרַח וְגוֹ' וְדָתָן וַאֲבִירָם, וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁקֹּרַח לָקַח אוֹתָם הָיָה לוֹ לוֹמַר וַיִּקַּח קֹרַח וְגוֹ' דָּתָן וַאֲבִירָם וְגוֹ'. ד' אוֹמְרוֹ **וַיָּקֻמוּ** לִפְנֵי מֹשֶׁה מַה יַּגִּיד הַכָּתוּב בְּקִימָה זוֹ, אִם לוֹמַר שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק, אַחֲרֵי כֵן הוּא אוֹמֵר וַיִּקָּהֲלוּ וְגוֹ' וַיֹּאמְרוּ וְגוֹ', וְאִם לוֹמַר שֶׁעָמְדוּ בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְפָנָיו, הָיָה לוֹ לוֹמַר וַיָּקֻמוּ אַחַר וַיִּקָּהֲלוּ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וַיִּקָּהֲלוּ וְגוֹ' וַיָּקֻמוּ וְגוֹ' וַיֹּאמְרוּ וְגוֹ', וְלָמָּה הִפְסִיק בֵּין וַיָּקֻמוּ לְוַיִּקָּהֲלוּ בְּמַאֲמַר וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ':

אָכֵן נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ יְסוֹד דְּבַר הַמַּחֲלֹקֶת, שֶׁיֹּאמַר אָדָם מִנַּיִן עָלָה עַל דַּעַת קֹרַח לַחֲלֹק עַל נָבִיא נֶאֱמָן אֲשֶׁר צִדְּקוּ נְבוּאָתוֹ וְקֹרַח חָכָם גָּדוֹל הָיָה וְאֵיךְ נִשְׁתַּטָּה לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה הֲלֹא כָּל יִשְׂרָאֵל יִרְגְּמוּ אוֹתוֹ אָבֶן, לָזֶה אָמַר הַטְּעָמִים שֶׁלָּקַח בְּדַעְתּוֹ לָבוֹא לָרִיב, רִאשׁוֹנָה **בֶּן יִצְהָר** פֵּרוּשׁ הֱיוֹתוֹ בֶּן יִצְהָר שֶׁהוּא גָּדוֹל מִבּ' אַחִים הַבָּאִים אַחֲרָיו בִּבְנֵי קְהָת וְאֵינָם יְכוֹלִין לְהַחֲצִיף פְּנֵיהֶם כְּנֶגְדּוֹ כִּי גָּדוֹל מֵהֶם, ב' **בֶּן קְהָת** הוּא הַמְעֻלֶּה בִּבְנֵי לֵוִי שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וְאָמְרוּ רַז"ל (שָׁם) קֹרַח מִנּוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן הָיָה וְאֵין גֵּרְשׁוֹן וּמְרָרִי יְדַבְּרוּ כְּנֶגְדּוֹ, **בֶּן לֵוִי** שֶׁהוּא שֵׁבֶט מְעֻלֶּה מִכָּל יִשְׂרָאֵל וְאֵין שְׁאָר הַשְּׁבָטִים מְקַפְּחִין אוֹתוֹ בְּדַבְּרוֹ לִפְנֵי מֹשֶׁה כִּי מְעֻלֶּה הוּא מִכָּל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים גַּם מִכָּל בְּנֵי לֵוִי גַּם בְּעַנְפֵי קְהָת הוּא מַדְרֵגָה רִאשׁוֹנָה לְב' הָאַחִים הַבָּאִים אַחֲרָיו שֶׁהֵם חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל, וְאוֹמְרוֹ **וְדָתָן וַאֲבִירָם** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ גַּם אוֹתָם לָקַח כְּדֵי לְעַרְעֵר גַּם מִכֹּחָם שֶׁהֵם גְּדוֹלֵי שֵׁבֶט רְאוּבֵן הַבְּכוֹר לְיַעֲקֹב, וּבְאֶמְצָעוּת זֶה הֶחֱשִׁיבוּ עַצְמָן **וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה** פֵּרוּשׁ קִימָה וּמַעֲלָה בְּהַשְׁוָאָה עִם מֹשֶׁה, קֹרַח לְמַה שֶׁהוּא כַּנִּזְכַּר, וְדָתָן וַאֲבִירָם לְצַד הֱיוֹתָם גְּדוֹלֵי רְאוּבֵן שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכָּל הָאַחִים וְגַם מִלֵּוִי, וְאוֹמְרוֹ **וַאֲנָשִׁים** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ גַּם אֵלּוּ לָקַח עִמּוֹ לְצַד הֱיוֹתָם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְחַזֵּק זְרוֹעוֹתָיו, אֲבָל אֵלּוּ לֹא בָּאוּ לְגָדֵר זֶה לָקוּם לִפְנֵי מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁנִּקְהֲלוּ לְהַחֲזִיק דִּבְרֵי קֹרַח וַעֲדָתוֹ, וְלָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר וַיָּקֻמוּ קֹדֶם זִכְרוֹן חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְגוֹ', וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים:

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּהַקְדִּים דִּבְרֵיהֶם ז"ל (שָׁם) שֶׁאָמְרוּ שֶׁעִקַּר מַחֲלָקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח הוּא עַל אֱלִיצָפָן בֶּן עֻזִּיאֵל שֶׁנָּתַן לוֹ מֹשֶׁה הַנְּשִׂיאוּת, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁלָּקַח קֹרַח מַעֲרֶכֶת הַסְּתִירוֹת בְּמַעֲשֵׂה מֹשֶׁה, רִאשׁוֹנָה טַעֲנַת הֱיוֹתוֹ בֶּן יִצְהָר, מִמַּה נַּפְשָׁךְ אִם אַתָּה בָּא אַחַר הַגָּדוֹל שֶׁבַּבָּנִים וְלָזֶה נָתַתָּ הַכְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן לְצַד הֱיוֹתוֹ בֶּן עַמְרָם אִם כֵּן מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ לִי יֵאוֹת הַנְּשִׂיאוּת לְצַד שֶׁאֲנִי בֶּן יִצְהָר שֵׁנִי לְעַמְרָם שֶׁהוּא בֶּן קְהָת שֶׁהוּא הֶעָנָף עַצְמוֹ שֶׁבָּא מִמֶּנּוּ אַהֲרֹן וְקוֹדֵם לְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל, וְלָמָּה נָתַתָּ הַנְּשִׂיאוּת לֶאֱלִיצָפָן, הֲרֵי מַעֲשֶׂיךָ מוֹכִיחוֹת שֶׁאֵין גְּדֻלָּה לַגָּדוֹל שֶׁבַּבָּנִים, אִם כֵּן חוֹזֵר הַדִּין לְמַה שֶׁנָּתַן הַכְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן מִטַּעַם שֶׁעַמְרָם הוּא הַבְּכוֹר אֵין טַעַם זֶה טַעַם, וּמֵעַתָּה כֵּיוָן שֶׁמָּצְאוּ דִּבְרֵי מֹשֶׁה סְתוּרִים אִם כֵּן נִכְנַס

אַחֵי אַבָּא אַרְבָּעָה הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ו): "וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ'". עַמְרָם הַבְּכוֹר נָטְלוּ שְׁנֵי בָּנָיו גְּדֻלָּה: אֶחָד מֶלֶךְ וְאֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל; מִי רָאוּי לִטֹּל אֶת הַשְּׁנִיָּה? לֹא אֲנִי, שֶׁאֲנִי בֶּן יִצְהָר, שֶׁהוּא שֵׁנִי לְעַמְרָם? וְהוּא מִנָּה נָשִׂיא אֶת בֶּן אָחִיו הַקָּטָן מִכֻּלָּם! הֲרֵינִי חוֹלֵק עָלָיו וּמְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו! מֶה עָשָׂה? עָמַד וְכִנֵּס מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת, רֻבָּן מִשֵּׁבֶט רְאוּבֵן שְׁכֵנָיו, וְהֵם אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵאוּר וַחֲבֵרָיו וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁיֵאי עֵדָה קְרִיאֵי מוֹעֵד", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר א): "אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה". וְהִלְבִּישָׁן טַלִּיתוֹת שֶׁכֻּלָּן תְּכֵלֶת, בָּאוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ: טַלִּית שֶׁכֻּלָּהּ שֶׁל תְּכֵלֶת, חַיֶּבֶת בְּצִיצִית אוֹ פְּטוּרָה? אָמַר לָהֶם: חַיֶּבֶת! הִתְחִילוּ לְשַׂחֵק עָלָיו. אֶפְשָׁר? טַלִּית שֶׁל מִין אַחֵר, חוּט אֶחָד שֶׁל תְּכֵלֶת פּוֹטְרָהּ. זוֹ שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת, לֹא תִּפְטֹר אֶת עַצְמָהּ?.

בְּנֵי רְאוּבֵן • דָּתָן וַאֲבִירָם וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בִּבְחִינַת דְּבַר שֶׁקֶר חַס וְשָׁלוֹם וְגַם בִּבְהָנַּת אַהֲרֹן לֹא יַאֲמִינוּ דִּבְרָיו לֵילֵךְ בּוֹ אַחַר הַקְּדֻמַּת עַמְרָם אֶלָּא כָּל שֵׁבֶט לֵוִי בְּהַשְׁוָאָה הוּא, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר בֶּן לֵוִי, וּלְצַד שֶׁחָשׁ קֹרַח שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ טַעֲנוֹתָיו אֶלָּא לְבַטֵּל נְשִׂיאוּת אֱלִיצָפָן אֲבָל לוֹמַר שֶׁאֵין לְחוּשׁ לִקְדִימַת עַמְרָם לְיִצְהָר אֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ כִּי מוּדַעַת זֹאת שֶׁהַגְּדוֹל קוֹדֵם בַּמַּעֲלָה, לָזֶה הִקִּיף בְּטַעֲנַת רְאוּבֵן הַבְּכוֹר לְכָל הַשְּׁבָטִים וְלָקַח גְּדוֹלֵי רְאוּבֵן, וְהוּא מַאֲמַר **דָּתָן וַאֲבִירָם** וְגוֹ' **בְּנֵי רְאוּבֵן** לוֹמַר כִּי אִם תַּכְרִיחוּ לוֹמַר הַלֵּךְ אַחַר הַגָּדוֹל נֵלֵךְ אַחַר הַבְּכוֹר שֶׁבְּכָל הָאַחִים וְלוֹ יֶתֶן הַכְּהֻנָּה, וְאוֹמְרוֹ **וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה** פֵּרוּשׁ לַעֲרֹךְ מַעֲרֶכֶת הַסְּתִירוֹת לְהַפִּיל דְּבָרָיו, וְאוֹמְרוֹ **וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וְגוֹ' הֲבִיאָם לְהַעֲרִיךְ לִפְנֵיהֶם הוֹכָחוֹת מְרִיבָתוֹ שֶׁלֹּא יִדְּחֻנוּ בְּכֹחַ הַשְּׁרָרָה:

וּלְרַז"ל רָאִיתִי שֶׁאָמְרוּ (סַנְהֶדְרִין קטז) טַעַם שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב זִכְרוֹן מוֹלִידָיו

וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: קֹרַח שֶׁעָשָׂה קָרְחָה בְּיִשְׂרָאֵל, בֶּן יִצְהָר שֶׁהִרְתִּיחַ אֶת הָעוֹלָם כְּצָהֳרַיִם, בֶּן קְהָת שֶׁקִּהָה שְׁנֵי מוֹלִידָיו, בֶּן לֵוִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְוָיָה לַגֵּיהִנֹּם, וְלְחִשֹּׁב גַּם בֶּן יַעֲקֹב שֶׁעָקַב עַצְמוֹ לְגֵיהִנֹּם יַעֲקֹב בִּקֵּשׁ רַחֲמִים וְכוּ' עַד כָּאן. וּבְעֵינַי יִפָּלֵא לָמָּה יְכַנֶּה דְּבָרִים הֲרָעִים לִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים וְלֹא דַּי זֶה אֶלָּא שֶׁמַּקִּשָׁה בַּעַל הַדִּרְשָׁה וְלְחִשֹּׁב בֶּן יַעֲקֹב וְכוּ' אֲשֶׁר לֹא נָכוֹן לְהַזְכִּיר שֵׁם מִבְּחַר הָאָבוֹת בְּדֶרֶךְ זֶה, עוֹד יֵשׁ לְהָעִיר בְּאוֹמְרָם שֶׁעָקַב עַצְמוֹ לַגֵּיהִנֹּם הֲלֹא כְּבָר אָמַר בֶּן לֵוִי שֶׁנִּתְלַוָּה לַגֵּיהִנֹּם וְלָמָּה יִכְפֹּל הַדָּבָר ב' פְּעָמִים:

וּלְהָאִיר אוֹר תּוֹרָה אֲסַדֵּר ב' ג' גְּרְגְּרִים מִסִּתְרֵי תּוֹרָה:

הָא' כִּי עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר הֵכִין וְסִדֵּר הַמַּאֲצִיל בְּרוּךְ הוּא הֵם שְׁבִילֵי וּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר חָקַק ה' בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וְכָל הַמַּחֲלִיף סֵדֶר מִסִּדְרוֹ הִנֵּה הוּא עוֹקֵר הָעָנָף הַהוּא בְּסוֹד בְּחִינַת נִשְׁמָתוֹ וְעוֹשֶׂה הָעָנָף הַהוּא עָנָף רַע כִּי יִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ כֹּחַ הַמְקַדֵּשׁ, וְזֶה לְךָ הָאוֹת סוֹד הַקָּרְבָּן אֲשֶׁר יִתְפַּגֵּל וְיִחָשֵׁב טָמֵא בְּמַחְשֶׁבֶת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ וּבְנוֹתָר וְיֵרֵד מִכְּבוֹד קָדְשָׁתוֹ לִהְיוֹת טָמֵא וּמְחַיֵּב אוֹכְלָיו כָּרֵת:

ב' כִּי הָעָנָף עַצְמוֹ שֶׁבּוֹ פָּעַל אָוֶן הוּא קוֹדֵם לִשְׁלֹחַ בּוֹ יָד בְּסוֹד (ירמיה ב') תִּיַּסְּרֵךְ רָעָתֵךְ, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי עֲנַף הַקְּדֻשָּׁה יֵהָפֵךְ לְרָעָה וְיִהְיֶה הוֹרוֹ לוֹ לְמַשְׁחִית רַחֲמָנָא לִצְלַן:

ג' דַּע כִּי בְּחִינַת הַנְּשָׁמוֹת אֲשֶׁר נָטַע ה' בְּעַמּוֹ הֵם אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן:

ד' דַּע כִּי בְּשֶׁבָּרָא ה' אֶת הָאָדָם בָּרָא נָטַע אֶחָד שֶׁבּוֹ כְּלוּלִים כָּל עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה, וּכְשֶׁחָטָא וְנִפְגַּם נִפְגְּמוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁהָיוּ תְּלוּיִים בּוֹ וְכָל שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ פְּגוּמִים הָיוּ, עַד שֶׁיָּצְתָה נֶפֶשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ וְנִתְלַבְּנָה בְּאֶמְצָעוּת עֶשֶׂר נְסִיּוֹנוֹת וְנִתְבָּרֵר הַפִּסְלֶת בִּישְׁמָעֵאל וְיָצְתָה נִשְׁמַת יִצְחָק וְנִתְלַבְּנָה בַּעֲקֵדָה, וְנִתְבָּרֵר הַפִּסְלֶת בְּתִגְבֹּרֶת הָאֵשׁ הוּא עֵשָׂו וְיָצְתָה נִשְׁמַת יַעֲקֹב בְּלֹא שׁוּם דֹּפִי, וְהוּא מַה שֶׁהֵעִירוּנוּ רַז"ל בְּמַאֲמָרָם (ב"מ פד.) שֶׁפְּרִיָּה דְּיַעֲקֹב אָבִינוּ מֵעֵין שֶׁפְּרִיָּה דְּאָדָם קַדְמָאָה עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ פְּסֹלֶת כְּאָדָם קֹדֶם שֶׁחָטָא:

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים שֶׁהָאִילָן הוּא יַעֲקֹב, וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ י"ב עֲנָפִים, וְאֶחָד מֵהֶם הוּא לֵוִי, עָנָף זֶה הֶעֱנִיף ג' עֲנָפִים גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי, וּקְהָת הֶעֱנִיף ד' עֲנָפִים עַמְרָם יִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל, וְעַנְפֵי יִצְהָר הוּא קֹרַח, וְהִנֵּה בָּבֹא קֹרַח לְהַחֲלִיף עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה וְלַהֲפֹךְ הַכְּהֻנָּה מִמְּקוֹמָהּ נִפְגְּמוּ עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבִּשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁהָיוּ כֻּלָּן לְשֶׁבַח, וְהִתְחִיל מִמַּטָּה לְמַעְלָה בָּרִאשׁוֹנָה הָעָנָף עַצְמוֹ שֶׁהוּא קֹרַח בִּתְחִלָּה הָיָה נִקְרָא קֹרַח טָהוֹר, בֶּן יִצְהָר שֶׁהָיָה מֵאִיר לָעוֹלָם כְּצָהֳרַיִם, בֶּן קְהָת שֶׁהָיָה מַקְהֶה שִׁנֵּי כָּל רוֹאֶה גְּדֻלָּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ, בֶּן לֵוִי שֶׁנִּתְלַוָּה מִיּוֹם לֵדָתוֹ לְהקב"ה בְּכַמָּה מַעֲלוֹת, וְעַכְשָׁו הָעָנָף עַצְמוֹ שֶׁנִּקְרָא קֹרַח נִפְגַּם וְעָשָׂה בּוֹ קָרְחָה, וְלֹא עֲנָפוֹ לְבַד אֶלָּא גַּם שֹׁרֶשׁ הָעָנָף שֶׁבָּא מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא יִצְהָר נָהְפַּךְ לְרָעָה כְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְהִרְתִּיחַ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּצָהֳרַיִם, וְלֹא שֹׁרֶשׁ אֶחָד לְבַד אֶלָּא גַּם שֹׁרֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא בֶּן קְהָת נָהְפַּךְ לְרָעָה לְהַקְהוֹת שִׁנֵּי מוֹלִידָיו, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא גַּם שֹׁרֶשׁ הָעָנָף הָרִאשׁוֹן שֶׁיָּצָא מִיַּעֲקֹב שֹׁרֶשׁ שֶׁל נֶפֶשׁ קֹרַח אֲשֶׁר שָׁם נֶעֱקָרָה נִפְגְּמָה וְעָשְׂתָה בּוֹ נְקָמָה לְלַוּוֹתוֹ לַגֵּיהִנֹּם, וּמִמַּה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַכָּתוּב בֶּן יַעֲקֹב עֲדַיִן שֹׁרֶשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא בְּעִקַּר הָאִילָן שֶׁהוּא יַעֲקֹב לֹא נוֹדְעוּ מַעֲשָׂיו אִם גַּם עָדָיו הִגִּיעַ הַפֶּגֶם וְנִמְצָא נֶעֱקָר שָׁרְשׁוֹ שֶׁל קֹרַח מֵעִקָּרוֹ אוֹ לֹא:

וְדַע שֶׁיֵּשׁ מַחֲלֹקֶת רַז"ל (סַנְהֶדְרִין ק"ח.)

בְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ אִם יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, לְמָאן דְּאָמַר אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, גַּם שָׁרְשׁוֹ בְּיַעֲקֹב נָמֵק, וְהוּא מַה שֶׁשָּׁאַל הַשּׂוֹאֵל וְלַחֲשֹׁב בֶּן יַעֲקֹב, וְדִקְדֵּק לוֹמַר שֶׁעָקַב עַצְמוֹ לַגֵּיהִנֹּם פֵּרוּשׁ לֹא נִתְלַוָּה לְבַד שֶׁהוּא לִזְמָן מוּעָט אֶלָּא עַד סוֹף הָעוֹלָם, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר שֶׁעָקַב עַצְמוֹ לְשׁוֹן סוֹף וְתַכְלִית כַּעֲקַבִּים שֶׁהֵם סוֹף תְּכוּנַת הָאָדָם, וְרַז"ל יִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּלָשׁוֹן זֶה

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קֹרַח שֶׁהָיָה לֵוִי, בְּחִינַת גְּבוּרָה, חָלַק עַל אַהֲרֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת חֶסֶד, לְפִי שֶׁרָצָה לְהַגְּבִּיר הַגְּבוּרוֹת עַל הַחֲסָדִים שֶׁיִּהְיוּ הַגְּבוּרוֹת עִיקָּר, כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁיִּתְעַלּוּ הַגְּבוּרוֹת, וּכְמוֹ שֶׁהוּא גַּם עַכְשָׁו בִּבְחִינַת עַתִּיק, שֶׁהַגְּבוּרוֹת בְּשָׁרְשָׁן הֵן לְמַעְלָה מֵהַחֲסָדִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 105)

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א) אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם "וַיִּקַּח" "וְאִתְפְּלֵג". וְכֵן כָּתַב רַשִׁ"י "**נֶחְלַק** מִשְּׁאָר הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת". וְקֹרַח הוּא מִלְּשׁוֹן "קָרְחָה", שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ פְּלוּג – נִתּוּק וְהִתְחַלְּקוּת (כְּגוֹן תְּלִישַׁת הַשֵּׂעָר מֵהָרֹאשׁ). וּלְהָעִיר מֵהַסְּמִיכוּת שֶׁל "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" (לֹא תַּעֲשׂוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת) לְ"וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה". וּבְ'פָנִים יָפוֹת': קר"ח ר"ע - גִּימַטְרִיָּא מחלק"ת (578).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעורי לקו"ש ח"ח עמ' 102 – מתוך 'לקראת שבת')

הָרֶמֶז לְמַחֲלֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח בִּשְׁמוֹ

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א)

מַהוּת מַחֲלֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח ע"פ הַחֲסִידוּת וּבְדֶרֶךְ הָרֶמֶז:

חֶטְאוֹ שֶׁל קֹרַח נִרְמָז בִּכְלָלוּת שְׁמוֹ: "קֹרַח" – מִלְּשׁוֹן קָרְחָה וּמַחְלֹקֶת, שֶׁרָצָה לִגְרֹם מַחְלֹקֶת בֵּין עֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים. וּכְמ"ש הַ'נּוֹעַם אֱלִימֶלֶךְ' שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ 'רָקִיעַ הַמַּבְדִּיל', הֵפֶךְ הַתּוֹרָה "שֶׁנִּתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם".

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, רְמוּזָה שִׁטָּתוֹ בְּאוֹתִיּוֹת שְׁמוֹ - ק' ר' ח': שְׁלֹשֶׁת הַקָּוִים שֶׁבָּאוֹתִיּוֹת הַלָּלוּ רוֹמְזִים לִשְׁלֹשֶׁת לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ: מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. הַקַּו הָעֶלְיוֹן וְהַקַּו הַיְמָנִי רוֹמְזִים לְמַחְשָׁבָה וְדִבּוּר, וְהַקַּו הַשְּׂמָאלִי רוֹמֵז לַמַּעֲשֶׂה.

בָּאוֹת ה' – מְמֻקָּם קַו הַמַּעֲשֶׂה בְּדִיּוּק בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי; אֵינֶנּוּ עוֹבֵר מִתַּחַת לִגְבוּלוֹת הַמַּחְשָׁבָה וְהַדִּבּוּר, וְכֵן רָוֵח מַפְסִיק בֵּינוֹ אֲלֵיהֶם. בְּשׁוֹנָה מֵהָאוֹתִיּוֹת ק' ר' ח' – בָּהֶם הַקַּו הַשְּׂמָאלִי, קַו הַמַּעֲשֶׂה, אֵינוֹ בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי:

בָּאוֹת ק' – הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר מֵהַקַּו הַיְמָנִי, רֶמֶז לְהוֹסָפָה בִּלְתִּי רְצוּיָה בְּקַו הַמַּעֲשֶׂה מֵעֵבֶר לִגְבוּלוֹת הַשּׁוּ"ע. בָּאוֹת ר' – הוּא לֹא קַיָּם, דָּבָר הָרוֹמֵז לְחִסָּרוֹן בְּקַו הַמַּעֲשֶׂה, בְּנִגּוּד לִכְלָלוּת קִיּוּם הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת. בָּאוֹת ח' – הוּא מְחֻבָּר לִשְׁנֵי הַקַּוִּים הָאֲחֵרִים, הָרוֹמֵז עַל עֲמִידָתָם שֶׁל אַנְשֵׁי הַ'מַּעֲשֶׂה' מִבְּלִי רָצוֹן לָצֵאת מִמַּצָּבָם וּלְהִתְעַלּוֹת כְּבַעֲלֵי הַתּוֹרָה.

אָמְנָם, מְקוֹמוֹ שֶׁל הַקַּו הַשְּׂמָאלִי בָּאוֹת ה', מְיַצֵּג אֶת מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי וְהַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה בָּהּ יֵלֵךְ הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲשֶׁר דַּוְקָא בָּזֶה יַמְשִׁיךְ אֶת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה. הָאוֹת ה' מַרְאָה כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת קַו הַמַּעֲשֶׂה וּכְפִי הוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה, אַךְ יַחַד עִם זֶה יֶשְׁנוֹ הֶפְסֵק בֵּין הַמַּעֲשֶׂה לְדִבּוּר וּמַחְשָׁבָה – כִּי תָּמִיד הוּא מַרְגִּישׁ רִחוּקוֹ מֵהַתּוֹרָה, וּמִצַּד זֶה שׁוֹאֵף לְהַגִּיעַ לְמַדְרֵגָתָם שֶׁל בַּעֲלֵי־הַתּוֹרָה. (וְעַל־כֵּן אָמְרוּ רַז"ל "הָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּ[אוֹת] ה'" (מנחות כט, ב)).

אַךְ קֹרַח בְּטַעֲנוֹתָיו רָצָה לַחְלֹק עַל דֶּרֶךְ זוֹ, וּלְשַׁנּוֹת אֶת מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי שֶׁל קַו הַמַּעֲשֶׂה (ק' ח') אוֹ לִשְׁלֹל אוֹתוֹ לְגַמְרֵי (ר'), וּבְכָךְ לִגְרֹם 'קָרְחָה' וּמַחְלֹקֶת בֵּין "עֶלְיוֹנִים" לְ"תַּחְתּוֹנִים".

[בִּמְקוֹרוֹ מְקֻשָּׁר זֹאת לִשְׁלֹשֶׁת פְּרָטֵי הַמַּחְלֹקֶת: א) טַלִּית שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת. ב) בַּיִת מָלֵא סְפָרִים. ג) כְּהֻנַּת אַהֲרֹן.]

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קְרָאָם אַנְשֵׁי שֵׁם, עַל שֵׁם שֶׁאָמְרוּ בְּעֵת דּוֹר הַפַּלְגָּה "וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אֵין "שֵׁם" אֶלָּא עֲבוֹדָה־זָרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (נע"פ לקו"ש ח"ב עמ' 329 – מתוך 'לקראת שבת')

הַשְׁמִירָה לַתּוֹרָה – אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א)

וַיִּקַּח קֹרַח . . קָפַץ קֹרַח וְאָמַר לְמֹשֶׁה . . בַּיִת מָלֵא סְפָרִים מַהוּ שֶׁיְּהֵא פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה (במדב"ר פי"ח)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ: טַעֲנַת קֹרַח הָיְתָה, "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים", הַיְינוּ אָדָם שֶׁמָּלֵא וְגָדוּשׁ בְּתוֹרָה, יָכוֹל לְהִסְתַּפֵּק בִּהְיוֹתוֹ בַּעַל תּוֹרָה וּ"פָטוּר מִמְּזוּזָה" מֵאַהֲבַת ה'

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּאוֹמְרָם (סוטה מ"ט:) בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא וְכוּ', וְתֵרֵץ לְפִי שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל עַצְמוֹ וְכוּ' פֵּרוּשׁ לְעוֹלָם שֶׁכֵּן הוּא אֶלָּא שֶׁה' עָשָׂה נַחַת רוּחַ לְיַעֲקֹב שֶׁהִתְפַּלֵּל וְכוּ', אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁסּוֹבֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא וְזוֹ הָיְתָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁלֹּא יַגִּיעַ כֹּחַ הַחֵטְא עַד עִקַּר הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁבְּיַעֲקֹב וְלֹא יִנָּתֵק חֶבֶל הַכֶּסֶף מֵעִקָּרוֹ וְיֵשׁ תִּקָּנָה לְאַחֲרִיתָם, וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא (סַנְהֶדְרִין שָׁם) עֲלֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב (ש"א ב') מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל, וְרָאִיתִי לְדִקְדֵּק אוֹמְרוֹ וַיָּעַל וְלֹא אָמַר וּמַעֲלֶה כַּשֵּׁעוּר שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה וּכְמוֹ כֵן אָמַר אַחַר כָּךְ ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר, אֲבָל נִתְכַּוֵּן לוֹמַר דִּבְרֵי הַתַּנָּא עַצְמוֹ שֶׁעַל עֲדַת קֹרַח הוּא מְדַבֵּר, לָזֶה אָמַר וַיָּעַל פֵּרוּשׁ כְּבָר הֶעֱלָה אוֹתָם קֹדֶם שֶׁהוֹרִידָם שֶׁהֲרֵי קְדֻמָּה תְּפִלַּת יַעֲקֹב לִירִידָתָם וּמֵאָז נִכְתְּבוּ בְּסֵפֶר הָעֲלִיָּה ע"כ: תורה ב

וְיִרְאָתוֹ, דְּפָרְשִׁיּוֹת "שְׁמַע" "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" שֶׁבַּמְּזוּזָה עִנְיָנָם אַהֲבָה וְיִרְאָה, בְּפָרָשַׁת "שְׁמַע" נֶאֱמַר "וְאָהַבְתָּ", וּפָרָשַׁת "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" - עִנְיָנָהּ יִרְאָה.

וְעַל זֶה עָנָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, "חַיָּב בְּמִזּוּזָה" שֶׁאַהֲבָה וְיִרְאָה מְכָרָחִים לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, דִּכְמוֹ שֶׁהַמְּזוּזָה שׁוֹמֶרֶת עַל כָּל מַה שֶׁבַּבַּיִת, כֵּן "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים" אָדָם הַמָּלֵא בְּתוֹרָה צָרִיךְ לְאַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁיִּשְׁמְרוּ עַל תּוֹרָתוֹ, וּכְמַאמַרז"ל (אבות ג, ט) "כָּל שֶׁיִּרְאָתוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ, חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קֹרַח וַעֲדָתוֹ לֹא רָצוּ בְּחִיבּוּר שֶׁל 'שֵׁם' (מְצִיאוּת הַיֵּשׁ) עִם 'שָׁמַיִם' (אֱלֹקוּת), אֶלָּא רָצוּ שֶׁיִּשָּׁאֵר הַיֵּשׁ דָּבָר נִפְרָד, שֶׁלְּכֵן נִקְרְאוּ "אַנְשֵׁי שֵׁם". וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אֵין "שֵׁם" אֶלָּא עֲבוֹדָה־זָרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

מַה שֶּׁכָּתוּב "וְאַתְּפְּלֵג", הוּא עַל־דֶּרֶךְ רָקִיעַ הַמַּבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם, שֶׁזּוֹהִי הַמַּחֲלוֹקֶת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמָּצִינוּ בַּתּוֹרָה, וְהִיא הַשֹּׁרֶשׁ לְכָל עִנְיָן שֶׁל מַחֲלוֹקֶת, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ לָמָּה אֵין כְּתִיב בַּשֵּׁנִי "כִּי טוֹב" כוּ', שֶׁבּוֹ נִבְרֵאת מַחֲלוֹקֶת, שֶׁנֶּאֱמַר וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַהִתְחַלְּקוּת בֵּין מַיִם לָמָיִם הוּא הַשֹּׁרֶשׁ לְ(חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת וְ)דּוֹר הַפְּלֻגָה, וְעַד לְמַחֲלוֹקֶת קֹרַח וַעֲדָתוֹ.

(ב) וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֻאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם:

ב וְקָמוּ לְאַפֵּי מֹשֶׁה וְגֻבְרַיָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מָאתָן וְחַמְשִׁין רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא מְעַרְעֵי זְמַן אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא:

(ג) וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָה:

ג וְאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְהוֹן סַגִּי לְכוֹן אֲרֵי כָל כְּנִשְׁתָּא כֻּלְּהוֹן קַדִּישִׁין וּבֵינֵיהוֹן שַׁרְיָא שְׁכִנְתָּא דַיְיָ וּמָא דֵין אַתּוּן מִתְרַבְּרִבִין עַל קְהָלָא דַיְיָ:

רש"י ◄ **רַב־לָכֶם •** הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם גְּדֻלָּה. **כֻּלָּם קְדֹשִׁים •** (תנחומא) כֻּלָּם שָׁמְעוּ דְּבָרִים בְּסִינַי מִפִּי הַגְּבוּרָה. **וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ •** אִם לָקַחְתָּ אַתָּה מַלְכוּת, לֹא הָיָה לְךָ לִבְרֹר לְאָחִיךָ כְּהֻנָּה, לֹא אַתֶּם לְבַדְּכֶם שְׁמַעְתֶּם בְּסִינַי "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", כָּל הָעֵדָה שָׁמְעוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ד, עמ' 1048)

אַחַר בִּיאַת מְרַגְּלִים הָיְתָה בְּלִיעַת קֹרַח (סדר עולם רבא פ"ח)

פָּרָשַׁת קֹרַח אֵרְעָה לְאַחַר שׁוּבָם שֶׁל הַמְּרַגְּלִים, מִשּׁוּם שֶׁכָּל עִנְיַן הַמַּחֲלֹקֶת שֶׁל קֹרַח הִתְעוֹרֵר וְעָלָה בְּהֶמְשֵׁךְ לְסִפּוּר הַמְּרַגְּלִים:

הַמְּרַגְּלִים רָצוּ לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר וּלְהִתְמַסֵּר לְלִמּוּד הַתּוֹרָה בִּמְנוּחָה וּבְשַׁלְוָה, הַרְחֵק מִטִּרְדוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא רָצוּ לַעֲסֹק בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּפִי הַמִּתְחַיֵּב בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. כַּאֲשֶׁר הוּכַח לְכֹל שֶׁטָּעוּ, וְשֶׁצְּרִיכִים בְּכָל זֹאת לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְקַיֵּם שָׁם אֶת הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, שֶׁכֵּן "הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר", עָמַד קֹרַח וְטָעַן: לוֹ הָיָה הָעִקָּר לִמּוּד תּוֹרָה - הֲרֵי שֶׁאֵין אָדָם הַיָּכוֹל לְהִדָּמוֹת לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מְקַבֵּל הַתּוֹרָה; אַף מֵאַחַר שֶׁהָעִקָּר הוּא מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּזֶה כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִים - "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ"?

עַל כָּךְ עָנָה לוֹ מֹשֶׁה "בֹּקֶר וְיֹדַע ה'". כְּלוֹמַר: "בֹּקֶר" - מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת מוּאָר בְּאוֹר וְחַיּוּת פְּנִימִיִּים שֶׁל אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ, "וְיֹדַע ה'" - כָּךְ שֶׁיָּבִיאוּ לִידֵי יְדִיעַת וְגִלּוּי אֱלוֹקוּת. וּבְכַנָּת הַמִּצְוֹת הֲרֵי יֵשׁ הֶבְדֵּל גָּדוֹל בֵּין זוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְזוֹ שֶׁל כָּל שְׁאָר יִשְׂרָאֵל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ב עמ' 329)

וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה' (טז, ג)

כָּךְ טָעַן קֹרַח: מְיֻלָּא בְּדוֹרוֹת וְרִגִּילִים, יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמַנְהִיגוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה נִשְׁמָה דַּאֲצִילוּת. אַף בְּדוֹר הַמִּדְבָּר, שֶׁכַּיָּדוּעַ הָיָה 'דּוֹר דֵּעָה' וּלְכָלָם הָיוּ נִשְׁמוֹת דַּאֲצִילוּת, דּוֹר כָּזֶה אֵינוֹ זָקוּק לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ; אֹם־כֵּן - "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ"! וּבְכָךְ הָיְתָה טָעוּתוֹ, שֶׁכֵּן הַכֹּל זְקוּקִים לִנְשָׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) **רַב** לָכֶם כִּי כָל הָעֵדָה וְגוֹ' וּמַדּוּעַ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ רַבָּנוּת גְּדוֹלָה נְטַלְתֶּם לְעַצְמְכֶם יוֹתֵר מֵהָרָאוּי, וְאִם תֹּאמַר מַה הִיא הָרַבָּנוּת הַגְּדוֹלָה, כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וְעוֹד לָהֶם שֶׁבְּתוֹכָם ה' מַה שֶּׁלֹּא הִשִּׂיגָה אֻמָּה בָּעוֹלָם וְאַתֶּם רַבָּנִים עֲלֵיהֶם, עוֹד רָמְזוּ בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר כִּי הַשְּׁכִינָה שָׁכְנָה לִכְבוֹד יִשְׂרָאֵל לֹא לִכְבוֹד אַהֲרֹן וְהוּא מַאֲמַר **בְּתוֹכָם ה'**,

(ד) **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו:**

ד **וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי:**

רש"י◄ **וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו•** (תנחומא. מ"ר) מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת, שֶׁכְּבָר זֶה בְּיָדָם סִרְחוֹן רְבִיעִי: חָטְאוּ בָּעֵגֶל (שמות לב): "וַיְחַל מֹשֶׁה", בַּמִּתְאוֹנְנִים (במדבר יא): "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה", בַּמְּרַגְּלִים (שם יד): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם", בְּמַחְלֹקֶתוֹ שֶׁל קֹרַח נִתְרַשְּׁלוּ יָדָיו. מָשָׁל לְבֶן־מֶלֶךְ, שֶׁסָּרַח עַל אָבִיו וּפִיֵּס עָלָיו אוֹהֲבוֹ פַּעַם וּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ, כְּשֶׁסָּרַח רְבִיעִית נִתְרַשְּׁלוּ יְדֵי הָאוֹהֵב הַהוּא, אָמַר: עַד מָתַי אַטְרִיחַ עַל הַמֶּלֶךְ, שֶׁמָּא לֹא יְקַבֵּל עוֹד מִמֶּנִּי.

(ה) **וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו:**

ה **וּמַלִּיל עִם קֹרַח וְעִם כָּל כְּנִשְׁתֵּהּ לְמֵימַר בְּצַפְרָא וִיהוֹדַע יְיָ יָת דְּכָשֵׁר לֵהּ וְיָת דְּקַדִּישׁ וִיקָרֵב לָקָדָמוֹהִי וְיָת דִּי יִתְרְעֵי בֵּהּ יְקָרֵב לְשֻׁמּוֹשֵׁהּ:**

רש"י◄ **בֹּקֶר וְיֹדַע וְגוֹ'•** עֵת שִׁכְרוּת הִיא לָנוּ וְלֹא נָכוֹן לְהֹרָאוֹת לְפָנָיו, וְהוּא הָיָה מִתְכַּוֵּן לִדְחוֹתָם שֶׁמָּא יַחְזְרוּ בָּהֶם. **בֹּקֶר וְיֹדַע ה' אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ•** לַעֲבוֹדַת לְוִיָּה. **וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ•** לִכְהֻנָּה. **וְהִקְרִיב•** אוֹתָם אֵלָיו (תנחומא). וְהַתַּרְגּוּם מוֹכִיחַ כֵּן: וִיקָרֵב לָקָדָמוֹהִי, יְקָרֵב לְשֻׁמּוֹשֵׁיהּ. וּמִדְּרָשׁוֹ: בֹּקֶר — אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: גְּבוּלוֹת חָלַק הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ, יְכוֹלִים אַתֶּם לַהֲפֹךְ בֹּקֶר לְעֶרֶב? כֵּן תּוּכְלוּ לְבַטֵּל אֶת זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א): "וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר... וַיַּבְדֵּל". כָּךְ (דה"א כג): "וַיַּבְדֵּל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ וְגוֹ'".

(ו) **זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ:**

ו **דָּא עַבִּידוּ סָבוּ לְכוֹן מַחְתְּיָן קֹרַח וְכָל כְּנִשְׁתֵּהּ:**

רש"י◄ **זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת•** מָה רָאָה לוֹמַר לָהֶם כָּךְ? אָמַר לָהֶם: בְּדַרְכֵי הָעַכּוּ"ם יֵשׁ נִימוּסִים הַרְבֵּה וּכְמָרִים הַרְבֵּה, וְכֻלָּם (ס"א: וְאֵין כֻּלָּם) מִתְקַבְּצִים בְּבֵית אֶחָד; אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד, אָרוֹן

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאוֹמְרוּ **וּמַדּוּעַ** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לָמָּה אַתֶּם מוֹסִיפִין הֶכֵּר הָרוֹמְמוּת לְעַצְמְכֶם עֲלֵיהֶם, הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהֵם אוֹמְרִים שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל הַקָּרֵב לְגָדֵר שֶׁעוֹמֵד בּוֹ אַהֲרֹן חַיָּב מִיתָה זוֹ יַפְלִיג הַנְּשִׂיאוּת עַל קְהַל ה' וְאֵין רָאוּי לְזַלְזֵל כָּל כָּךְ בְּקָהָל קָדוֹשׁ קְרוֹבֵי אֵל עֶלְיוֹן לְפָסְלָם לְבִלְתִּי הַקְרֵב לַעֲבֹד לַה' אֱלֹהֵיהֶם: תורה ד

ד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה **וַיִּפֹּל** וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר וַיִּשְׁמַע אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁלֹּא יִשְׁמַע. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה זֹּאת נְפִילָה. וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁהַמְלַגְלְגִים לֹא גָּמְרוּ גְּזֵרַת הַמְכָנָן שֶׁל הַצָּעַת הַדְּבָרִים הוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁהֵבִין מֹשֶׁה תַּכְלִית הַדְּבָרִים הֲגַם שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ דִּבְרֵיהֶם, וְאוֹמְרוּ **וַיִּפֹּל** וְגוֹ' נֶגֶד מַה שֶׁאָמְרוּ שֶׁהֵם מִתְנַשְּׂאִים עַל קְהַל ה' שֶׁכְּלוּלוּ בְּדִבְרֵיהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּנֶגֶד מַה שֶׁנּוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה נָפַל עַל פָּנָיו לְהֹרָאוֹת קָצָה הָאַחֲרוֹן הַהַכְנָעָה וְשִׁוָּה נַפְשׁוֹ כַּעֲפַר הָאָרֶץ כְּעֶבֶד הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לִפְנֵי הַשָּׂרָה, וּכְנֶגֶד גְּדֻלַּת אַהֲרֹן אָמַר **וַיְדַבֵּר אֶל קֹרַח** וְגוֹ' **בֹּקֶר** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לֹא תַּצְדִּיקוּ דִּבְרֵי בָּזֶה עַד שֶׁתַּבְחִינוּ אִם מִמֶּנִּי יָצְאוּ הַדְּבָרִים אִם מֵה' יָצָא הַדָּבָר ע"כ: תורה ה

ה) בֹּקֶר וְיֹדַע וְגוֹ'. טַעַם אוֹמְרוֹ **בֹּקֶר** וְגוֹ' וְלֹא עָשָׂה הַמִּבְחָן בְּאוֹתוֹ זְמָן עַצְמוֹ, אוּלַי שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁבּוֹ הַמִּבְחָן, עוֹד שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ שֶׁעָשָׂה הַמִּבְחָן בִּזְמָן בִּלְתִּי הָגוּן שֶׁהוּא בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁאֵינוֹ זְמַן הָרְצוֹן, וּכְמַאֲמָרָם ז"ל בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב ל"ט:) שֶׁהוּא זְמַן תִּגְבֹּרֶת הַדִּינִים. עוֹד נִתְכַּוֵּן בָּזֶה אִישׁ הָאֱלֹהִים לְתֵת לָהֶם זְמַן הַלַּיְלָה לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַעֲשֵׂיהֶם אוּלַי יַכִּירוּ כִּי לֹא טוֹב עוֹשִׂים וְיַחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְרַז"ל אָמְרוּ (במד"ר פי"ח) טְעָמִים אֲחֵרִים לָמָּה עִכֵּב עַד בֹּקֶר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים ע"כ:

אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקָּדוֹשׁ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקָּדוֹשׁ,** וְרַז"ל אָמְרוּ (זהר בא"ן) אֲשֶׁר לוֹ זוֹ לְוִיָּה הַקָּדוֹשׁ זוֹ כְּהֻנָּה, וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לְהַזְכִּיר עִנְיַן הַלְוִיָּה כֵּיוָן שֶׁלֹּא עֹרְעָרוּ אֶלָּא עַל הַכְּהֻנָּה, וּלְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי כִּי קֹרַח לָקַח גְּדוֹלֵי שֵׁבֶט רְאוּבֵן עִמּוֹ בְּטַעֲנָתוֹ שֶׁתַּחֲזִיר הַגְּדֻלָּה לַבְּכוֹר שֶׁבָּאַחִים לָזֶה הֶכְרַח לְהָשִׁיב גַּם עַל הַחֶלְקָה הַזּוֹ:

עוֹד יִתְבָּאֵר בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו,** אָכֵן יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְצַד שֶׁבְּעֵרְעוּרָם יֵשׁ ב' פָּנִים, הָאֶחָד כִּי אַהֲרֹן אֵינוֹ רָאוּי כָּל כָּךְ כִּי יֵשׁ בָּהֶם גְּדוֹלִים וְטוֹבִים מִמֶּנּוּ, וְהַב' שֶׁיֶּשְׁנוֹ לְכִיוֹצֵא בּוֹ בָּעָם הָרְאוּיִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת עִמּוֹ, לָזֶה כְּנֶגֶד מַה שֶׁנּוֹגֵעַ לִכְהֻנַּת אַהֲרֹן שֵׁיֵּשׁ רָאוּי מִמֶּנּוּ אָמַר **אֶת אֲשֶׁר לוֹ** פֵּרוּשׁ אֲשֶׁר מְזֻמָּן לוֹ לַעֲבוֹדָתוֹ מִתְּחִלַּת הַבְּרִיאָה, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (ירמי' א') בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַבֶּטֶן וְגוֹ', **וְאֶת הַקָּדוֹשׁ** פֵּרוּשׁ אַחַר שֶׁיִּצָּא לְעוֹלָם קֹדֶשׁ עַצְמוֹ וְעָשָׂה עַצְמוֹ כְּלִי רָאוּי לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וְהִקְרִיב** לוֹמַר שֶׁכְּבָר הִקְרִיבוֹ וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל יָדוֹ, וּכְנֶגֶד הַמּוּבָן מֵהֶם שֶׁרְצוֹנָם לְהוֹסִיף עָלָיו אָמַר **וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו** אִם יֵשׁ רָאוּיִים כֵּיוֹצֵא בְּאַהֲרֹן לַעֲמֹד גַּם כֵּן לְשָׁרֵת יַקְרִיב אֵלָיו: תורה ו

אֶחָד וְתוֹרָה אַחַת וּמִזְבֵּחַ אֶחָד וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד – וְאַתֶּם מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה? אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ, הֵא לָכֶם תַּשְׁמִישׁ חָבִיב מִכֹּל, הִיא הַקְּטֹרֶת הַחֲבִיבָה מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וְסַם הַמָּוֶת נָתוּן בְּתוֹכוֹ, שֶׁבּוֹ נִשְׂרְפוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, לְפִיכָךְ הִתְרָה בָּהֶם: "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ", כְּבָר הוּא בִּקְדֻשָּׁתוֹ. וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, שֶׁמִּי שֶׁיִּבָּחֵר הוּא הַקָּדוֹשׁ? אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: הֲרֵינִי אוֹמֵר לָכֶם שֶׁלֹּא תִּתְחַיְּבוּ: מִי שֶׁיִּבָּחֵר בּוֹ יֵצֵא חַי, וְכֻלְּכֶם אוֹבְדִים • מַחְתּוֹת • כֵּלִים שֶׁחוֹתִין בָּהֶם גֶּחָלִים וְיֵשׁ לָהֶם בֵּית יָד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 187 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רְצוֹן קֹרַח וַעֲדָתוֹ לְשַׁמֵּשׁ בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה

זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד כּוּ' וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד, וְאַתֶּם מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהוּנָה גְּדוֹלָה, אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ (טז, ו. ובפרש"י)

לִכְאוֹרָה תְּמוּהַּ, הֲרֵי קֹרַח וַעֲדָתוֹ נָחְלְקוּ עַל כְּהֻנָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְאֵיךְ מַתְאִים שֶׁכְּלַל מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹ עִמָּהֶם אֲפִי' בְּדִבּוּר, בְּאָמְרוֹ "אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּהַקְדִּים תְּמִיהָה בְּעִקַּר מַחֲלֹקֶת שֶׁל קֹרַח, הֲרֵי הַקָּבָּ"ה הִבְטִיחַ לְמֹשֶׁה שֶׁ"גַּם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם" (יתרו יט, ט), וְאֵיךְ חָלְקוּ עָלָיו "מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת" (רש"י טז, א ד"ה ודתן)?

וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁגַּם קֹרַח וַעֲדָתוֹ הֶאֱמִינוּ בְּמֹשֶׁה, וְטָעוּתָם "וּבַקַּשְׁתֶּם גַּם כְּהוּנָה" – "אַתֶּם ר"ן אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהוּנָה גְּדוֹלָה" נָבְעָה מֵרְצוֹנָם לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת הַכְּהוּנָה.

וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הֵבִינוּ אֶת גֹּדֶל הַמַּעֲלָה בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה, שֶׁ"עוֹמֵד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ", "וַיַּבְדֵּל גּוֹ' לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים" (דה"י א כג, יג) הִנֵּה גַּם הֵם נִשְׁתּוֹקְקוּ לְזֶה. וְחָשְׁבוּ דִּכְמוֹ שֶׁתְּפִלָּה יְכוֹלָה לִפְעֹל אֵצֶל הַקָּבָּ"ה לְבַטֵּל גְּזַר דִּין וְכַיּוֹ"ב, כְּמוֹ"כ יְכוֹלִים הֵם לִפְעֹל שֶׁיִּזְכּוּ לִכְהוּנָה גְּדוֹלָה.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה "אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ". דִּתְשׁוּקָתָם וּרְצוֹנָם לְשַׁמֵּשׁ בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה, רָצוֹן טוֹב הוּא. וְרַק שֶׁבְּפֹעַל אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, דִּכְמוֹ שֶׁ"אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד, אָרוֹן אֶחָד, וְתוֹרָה אַחַת" כְּמוֹ כֵן אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת יוֹתֵר מִ"כֹּהֵן גָּדוֹל אֶחָד".

(ז) **וּתְנוּ־בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי:**

ז **וְהָבוּ בְהוֹן אֶשָּׁתָא וְשַׁוּיוּ עֲלֵיהוֹן קְטוֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ מְחַר וִיהֵי גַּבְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ הוּא קַדִּישׁ סַגִּי לְכוֹן בְּנֵי לֵוִי:**

רש"י◄ **רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי •** דָּבָר גָּדוֹל אָמַרְתִּי לָכֶם. וְלֹא טִפְּשִׁים הָיוּ, שֶׁכָּךְ הִתְרָה בָּהֶם וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם לִקְרַב, אֶלָּא הֵם חָטְאוּ עַל נַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם". וְקֹרַח שֶׁפִּקֵּחַ הָיָה, מָה רָאָה לִשְׁטוּת זֶה? עֵינוֹ הִטְעָתוּ, רָאָה שַׁלְשֶׁלֶת גְּדוֹלָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ: שְׁמוּאֵל שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. אָמַר: בִּשְׁבִילוֹ אֲנִי נִמְלָט! וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת עוֹמְדוֹת לִבְנֵי בָּנָיו, כֻּלָּם מִתְנַבְּאִים בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ד"ה א כה): "כָּל־אֵלֶּה בָנִים לְהֵימָן". אָמַר: אֶפְשָׁר כָּל הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת עֲתִידָה לַעֲמֹד מִמֶּנִּי, וַאֲנִי אָדָם? לְכָךְ נִשְׁתַּתֵּף לָבֹא לְאוֹתָהּ חֲזָקָה שֶׁשָּׁמַע מִפִּי מֹשֶׁה שֶׁכֻּלָּם אוֹבְדִים וְאֶחָד נִמְלָט: "אֲשֶׁר־יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ" – טָעָה וְתָלָה בְּעַצְמוֹ. וְלֹא רָאָה יָפֶה, לְפִי שֶׁבָּנָיו עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹאֶה יָפֶה. (תנחומא) • **רַב־לָכֶם •** דָּבָר גָּדוֹל נִטַּלְתֶּם בְּעַצְמְכֶם לַחֲלֹק עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

(ח) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי:**

ח **וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח שְׁמָעוּ כְּעַן בְּנֵי לֵוִי:**

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי •** הִתְחִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ דְּבָרִים רַכִּים. כֵּיוָן שֶׁרָאָהוּ קְשֵׁה עֹרֶף, אָמַר: עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּתְּפוּ שְׁאָר הַשְּׁבָטִים וְיֹאבְדוּ עִמּוֹ, אֲדַבֵּר גַּם אֶל כֻּלָּם. הִתְחִיל לְזָרֵז בָּהֶם: "שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי".

(ט) **הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם:**

ט **הַזְעֵר לְכוֹן אֲרֵי אַפְרֵשׁ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל יָתְכוֹן מִכְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל לְקָרְבָא יָתְכוֹן קֳדָמוֹהִי לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן מַשְׁכְּנָא דַיְיָ וּלְמֵקַם קֳדָם כְּנִשְׁתָּא לְשַׁמָּשׁוּתְהוֹן:**

רש"י◄ **וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה •** לָשִׁיר עַל הַדּוּכָן.

(י) **וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה:**

י וְקָרֵב יָתָךְ וְיָת כָּל אַחָיךָ בְּנֵי לֵוִי עִמָּךְ וּכְעַן אַתּוּן בָּעָן אַף כְּהֻנְּתָא רַבְּתָא:

רש"י ◄ **וַיַּקְרֵב אֹתְךָ** • לְאוֹתוֹ שֵׁרוּת שֶׁהִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁאָר עֲדַת יִשְׂרָאֵל.

(יא) **לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תַלִּינוּ עָלָיו:**

יא בְּכֵן אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ דְּאִזְדַּמְּנְתּוּן עַל יְיָ וְאַהֲרֹן מָה הוּא אֲרֵי אִתְרַעֲמְתּוּן עֲלוֹהִי:

רש"י ◄ **לָכֵן** • בִּשְׁבִיל כָּךְ, "אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים" אִתְּךָ, עַל־ה', כִּי בִּשְׁלִיחוּתוֹ עָשִׂיתִי לָתֵת כְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן, וְלֹא לָנוּ הוּא הַמַּחֲלֹקֶת הַזֶּה.

(יב) **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה:**

יב וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְמִקְרֵי לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַאֲמָרוּ לָא נִסָּק:

רש"י ◄ **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וְגוֹ'** • (סנהדרין קי) מִכָּאן, שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין בְּמַחֲלֹקֶת, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶם לְהַשְׁלִימָם בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם. **לֹא נַעֲלֶה** • פִּיהֶם הִכְשִׁילָם, שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא יְרִידָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יג פרשת קרח)

הַהוֹרָאָה עַד כַּמָּה צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד (שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ בּוֹ מִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם) לִפְעוֹל וּלְהַשְׁרִישׁ בְּנַפְשׁוֹ מִדָּה זוֹ – לָדוּן אֶת חֲבֵירוֹ לְכַף זְכוּת, וְעַד שֶׁאֲפִילוּ כְּשֶׁהַנְהָגַת חֲבֵירוֹ הִיא בְּאוֹפֶן הַשּׁוֹלֵל לִכְאוֹרָה כָּל לִימוּד זְכוּת, בְּכָל זֹאת עָלָיו לְהַפֵּךְ בִּזְכוּתוֹ, וּכְתוֹצָאָה מִזֶּה – הֲרֵי גַּם יַעֲשֶׂה כָּל הַתָּלוּי בּוֹ לְהַחֲזִירוֹ וּלְהַעֲמִידוֹ בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

י) וַיַּקְרֵב וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה הִיא הַהַבְדָּלָה שֶׁאָמַר בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה וּמַה הִיא הַקְּרִיבָה שֶׁאָמַר כָּאן, וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְב' הַדְּרָגוֹת הָא' הוּא הַבְדָּלַת שֵׁבֶט לֵוִי מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ כְּלָל וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **כִּי הִבְדִּיל** וְגוֹ' **מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל** וְהַב' הַקְּרָבַת בְּנֵי קְהָת שֶׁהִקְרִיבָם יוֹתֵר מִשְּׁאָר הַלְוִיִּים לְשֵׁאת קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (ד' ב') נְשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת, וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת כָּל אַחֶיךָ** פֵּרוּשׁ עֲנַף הַקְּהָתִים בְּנֵי לֵוִי, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֹתְךָ** רָמַז לוֹ שֶׁכְּלָן נִסְמָכִין עָלָיו וְהוּא גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן: תורה יא

יא) לָכֵן אַתָּה וְכָל וְגוֹ'. אוֹמְרוֹ **לָכֵן** הוּא שְׁבוּעָה, וְהַשְּׁבוּעָה הִיא שֶׁנּוֹעֲדִים עַל ה' וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַדָּבָר אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הַנּוֹעָדִים, בִּשְׁבוּעָה שֶׁעַל ה' אַתֶּם נוֹעָדִים לִסְתֹּר דְּבָרָיו, וְאָמַר כֵּן אוּלַי יִרְתְּעוּ וְיִרְעֲדוּ מִלְּהַחֲזִיק בַּמַּחֲלֹקֶת: תורה יב

יב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא וְגוֹ'. נִתְחַכֵּם בָּזֶה לְדַבֵּר עִמָּם בִּיחוּד שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַוַּעַד אוּלַי יַרְוִיחַ דַּעְתָּם אֶחָד לְאֶחָד, גַּם בְּאֶמְצָעוּת הַחֲשִׁיבוּת אֲשֶׁר הוּא מַחֲשִׁיבָם לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם מִכְּלָלוּת הַנּוֹעָדִים יִתְרַכֵּךְ לִבָּם לְהַטּוֹת אֹזֶן, וְדִקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא** וְגוֹ' שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְזִכְרוֹן מֹשֶׁה וְיִסְמֹךְ עַל זִכְרוֹנוֹ בְּסָמוּךְ, אֶלָּא לְהָעִיר מִי הוּא הַשּׁוֹלֵחַ מֹשֶׁה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּנְבִיא ה' לִקְרֹא לְב' הֶדְיוֹטוֹת אוּלַי בָּזֶה יִתְעַשְּׁתוּ לְהַטּוֹת אָזְנָם אֵלָיו:

לֹא נַעֲלֶה וְגוֹ' הַמְעַט וְגוֹ'. אוֹמְרוֹ **לֹא נַעֲלֶה,** לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁנִּתְחַכֵּם מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת לָהֶם מַעֲלָה לְדַבֵּר עִמָּהֶם בִּיחוּד אָמְרוּ אֵין אָנוּ חֲפֵצִים בְּמַעֲלָה זוֹ שֶׁאַתָּה מַחֲשִׁיב אוֹתָנוּ לִשְׁלֹחַ אַחֲרֵינוּ, גַּם נִתְכַּוְّנוּ בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁשְּׁלִיחוּת זֶה יִהְיֶה לַהֲנָאָתָם לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֵיזֶה כָּבוֹד וּמַעֲלָה אַף עַל פִּי כֵן **לֹא נַעֲלֶה,** מוֹאֲסִים הֵם אוֹתָהּ הַמַּעֲלָה אֲשֶׁר תָּבוֹא לָהֶם מִמֹּשֶׁה, וְנָתְנוּ טַעַם לְדִבְרֵיהֶם וְאָמְרוּ **הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ הֶקָּטֶן דָּבָר זֶה שֶׁעָשִׂיתָ לָנוּ שֶׁהֶעֱלִיתָנוּ פֵּרוּשׁ עָשִׂיתָ לָנוּ הַדָּבָר בְּגֶדֶר הַעֲלָאָה וְכָבוֹד בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וְהָיָה תַּכְלִית הָעֲלִיָּה יְרִידָה מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ שֶׁהָיֵינוּ שָׁם לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר אִם כֵּן מַעֲלוֹתֶיךָ אֵינָם אֶלָּא הַשְׁפָּלוֹת וִירִידוֹת, וְאָמְרוּ **כִּי תִשְׂתָּרֵר** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ אֵין טַעְמְךָ בְּכָל הָעִנְיָנִים אֶלָּא לְהִשְׂתָּרֵר לֹא לְהֵטִיב לָנוּ, גַּם בִּשְׁלִיחוּת זֶה שֶׁאַתָּה שׁוֹלֵחַ אַחֲרֵינוּ לֹא לְטוֹבָתֵנוּ אַתָּה מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהִשְׂתָּרֵר, וְהוּא אוֹמְרוֹ **גַּם הִשְׂתָּרֵר,** גַּם נִתְכַּוְּנוּ בְּכֶפֶל **תִשְׂתָּרֵר גַּם הִשְׂתָּרֵר** לוֹמַר כִּי שָׂרְרוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא כְּפוּלָה וּמִכְפֶּלֶת מֵהַשָּׂרָרָה שֶׁהָיְתָה עֲלֵיהֶם קֹדֶם צֵאתָם מִמִּצְרַיִם, וְזֶה שִׁעוּר הַדְּבָרִים כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ בְּרִבּוּי הַשָּׂרְרוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ **גַּם הִשְׂתָּרֵר,** וְאוּלַי שֶׁרָמְזוּ לוֹ גַּם כֵּן שֶׁהוּא חָפֵץ לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר לְהַמְשִׁיךְ הַשָּׂרָרָה שֶׁל עַצְמוֹ לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ ז"ל (שמו"ר פ"ה) כִּי מַלְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה עוֹמֶדֶת אֶלָּא בַּמִּדְבָּר, וְלָזֶה אָמְרוּ גַּם הִשְׂתָּרֵר: תורה יג

(יג) הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

יג הַזְעֵר אֲרֵי אַסֵּקְתָּנָא מֵאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ לְקַטָּלוּתָנָא בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי אִתְרַבְרַבְתְּ עֲלָנָא אַף אִתְרַבְרָבָא:

◆ יום שני כ"ז סיון ◆

(יד) אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הֲעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה:

יד בְּרַם לָא לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ אַעַלְתָּנָא וִיהַבְתָּא לָנָא אַחֲסָנַת חַקְלִין וְכַרְמִין הֲעֵינֵי גֻּבְרַיָּא הָאִנּוּן תְּשַׁלַּח לְעַוָּרָא לָא נִסָּק:

רש"י ◄ וַתִּתֶּן־לָנוּ • הַדָּבָר מוּסָב עַל "לֹא" הָאָמוּר לְמַעְלָה, כְּלוֹמַר לֹא הֱבִיאוֹתָנוּ וְלֹא נָתַתָּ לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם, אָמַרְתָּ לָנוּ (שמות ג): "אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וגו'" — מִשָּׁם הוֹצֵאתָנוּ וְלֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאוֹתָנוּ, אֶלָּא גָּזַרְתָּ עָלֵינוּ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאָמַרְתָּ לָנוּ (במדבר יד): "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם". הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר וְגוֹ' • אֲפִלּוּ אַתָּה שׁוֹלֵחַ לְנַקֵּר אֶת עֵינֵינוּ אִם לֹא נַעֲלֶה אֵלֶיךָ, לֹא נַעֲלֶה. הָאֲנָשִׁים הָהֵם • כְּאָדָם הַתּוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵרוֹ.

(טו) וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם:

טו וּתְקֵף לְמֹשֶׁה לַחְדָא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ לָא תְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֻרְבָּנְהוֹן לָא חַמָּרָא דְחַד מִנְּהוֹן שְׁחָרִית וְלָא אַבְאֵשִׁית יָת חַד מִנְּהוֹן:

רש"י ◄ וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד • נִצְטַעֵר עַד לִמְאֹד. אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם • לְפִי פְּשׁוּטוֹ: הַקְּטֹרֶת שֶׁהֵם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ מָחָר, אַל תֵּפֶן אֲלֵיהֶם. וּמִדְּרָשׁוֹ: אָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בִּתְמִידֵי צִבּוּר, אַף חֶלְקָם לֹא יִקָּבֵל לְפָנֶיךָ לְרָצוֹן, תַּנִּיחֵנוּ הָאֵשׁ וְלֹא תֹאכְלֵנוּ. לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי • לֹא חֲמוֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם נָטַלְתִּי, (תנחומא) אֲפִלּוּ כְּשֶׁהָלַכְתִּי מִמִּדְיָן לְמִצְרַיִם וְהִרְכַּבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנַי עַל הַחֲמוֹר וְהָיָה לִי לִטֹּל אוֹתוֹ הַחֲמוֹר מִשֶּׁלָּהֶם, לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא מִשֶּׁלִּי. וְתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס: "שְׁחָרִית", לְשׁוֹן אֲרָמִי כָּךְ נִקְרֵאת אַנְגַּרְיָא שֶׁל מֶלֶךְ שַׁחֲרוּר (כ"ב מ"ז).◆

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) אַף לא אֶל אֶרֶץ וְגוֹ'. קָשֶׁה אַחַר שֶׁאָמְרוּ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר מַה מָּקוֹם לְהִתְרַעֵם עַל מַדְרֵגָה קְטַנָּה מִמֶּנָּה, וְרַשִׁ"י ז"ל יִשֵּׁב בְּדֹחַק, וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁשִּׁלִּילַת הֲלִיכָתָם אֶצְלוֹ לֹא לְצַד גֶּדֶר הָרָעָה שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ שֶׁהוֹצִיאָם לַהֲמִיתָם בַּמִּדְבָּר אֶלָּא אֲפִלּוּ לְצַד הֶעְדֵּר הַטּוֹב הַמֻּבְטָחִים מִמֶּנּוּ לְבַד, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אַף לא אֶל** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ אַף לְצַד לֹא אֶל אֶרֶץ וְגוֹ' לְטַעַם זֶה לְבַד הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁסִּבָּתָם הַקְרָבַת הַנֵּזֶק:

יד) הַעֵינֵי וְגוֹ' לא נַעֲלֶה. פֵּרוּשׁ בּוֹחֲרִים נִכּוּר עֵינֵיהֶם מִמַּעֲלָה אֲשֶׁר יֶבְטְחוּ בָּהּ מִמֶּנּוּ, בָּזֶה גִּלּוּ עֹצֶם הַפְּלָגַת הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר שְׂנוּאָה טוֹבַת הַצַּדִּיק אֶצְלָם יוֹתֵר מִנִּקּוּר עֵינֵיהֶם, לְזֶה חָרָה אַפּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְאֹד ע"כ: תורה טו

טו) וַיֹּאמֶר אֶל ה' אַל תֵּפֶן וְגוֹ'. הַכַּוָּנָה לְצַד שֶׁרָאָה הַפְלָגַת שִׂנְאַת הָרְשָׁעִים עִמּוֹ מִזֶּה הִכִּיר הֱיוֹתָם בְּחִינַת הָרַע גָּמוּר אֲשֶׁר טִבְעוֹ לִשְׂנֹא בְּחִינַת הַטּוֹב שִׂנְאַת מָוֶת בְּלֹא סִבָּה, וְלָזֶה אָמַר אֶל ה' **אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם,** וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לְצַד שֶׁאֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵין בְּיָדוֹ מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וּכְבָר קָדַם לָנוּ שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה וּבְרִיָּה וַאֲפִלּוּ שֶׁל רְשָׁעִים דִּכְתִיב (דברים ל"ב) אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל, וְצָא וּלְמַד מִשְּׂכַר פְּסִיעוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע (סנהדרין צ"ו.) אֲשֶׁר עַל כֵּן חָשׁ מֹשֶׁה שֶׁתַּעֲמֹד לָהֶם אֵיזֶה מִצְוָה שֶׁבִּיָּדָם שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה, לָזֶה בִּקֵּשׁ מֵה' וְאָמַר אַל תֵּפֶן **אֶל מִנְחָתָם** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ זְכוּת שֶׁכְּבָר הִגִּיעָה מִנְחָה לַה' לֹא יֵפֶן לָהּ וְלֹא יַבִּיט אֵלֶיהָ:

וְאִם תֹּאמַר אֵיךְ יְבַטֵּל מִדָּתוֹ יִת' לָאֲנָשִׁים הַהֵם לְעַוֵּת מִשְׁפָּטָם:

דַּע כִּי הַצַּדִּיקִים יֵשׁ כֹּחַ בָּהֶם לְהַפְקִיעַ זְכוּת הַנִּמְצֵאת לָרְשָׁעִים כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁהֵם מֻחְלָטִים בָּרַע, וְהוּא סוֹד (ש"ב כ"ג) צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים פֵּרוּשׁ מוֹשֵׁל בְּיִרְאַת ה' שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם אִם יַרְאֶה בְּעֵינֵיהֶם לְהַפְקִיעַ זְכוּתוֹ מִמֶּנּוּ יֵשׁ כֹּחַ בְּיָדָם מַה שֶּׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּבְיָכוֹל עוֹשֶׂה, וְתִמְצָא בַּדִּין שֶׁלְּמַטָּה כֵּיוָצֵא בַּדָּבָר שֶׁיְּכוֹלִין בֵּית דִּין לְהַפְקִיר נִכְסֵי אָדָם רָשָׁע כְּאוֹמְרָם (גיטין ל"ו) הָפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר, וְאִם תֹּאמַר לָמָּה לְךָ מֹשֶׁה לְהַפְלִיא עָנְשָׁם שֶׁל אֵלּוּ, וְאִם לְצַד שִׂנְאָתָם אוֹתוֹ לֹא מִפְּנֵי זֶה יִתְחַיְּבוּ כָּל כָּךְ עֹנֶשׁ, גַּם יֵשׁ לְבַעַל הַדִּין לָחוּשׁ כָּאן וְלוֹמַר אֵין אָדָם נֶחֱשָׁד עַל דָּבָר אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ (מועד"ק י"ח), וְאִם אֵין

(טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וָהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר׃

רש"י ◄ **וָהֵם • עֲדָתְךָ.**

טז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ הֱוֹוּ זְמִינִין לָקֳדָם יְיָ אַתְּ וְאִנּוּן וְאַהֲרֹן מְחָר׃

(יז) וּקְחוּ ׀ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ׃

רש"י ◄ **וְהִקְרַבְתֶּם וְגוֹ' אִישׁ מַחְתָּתוֹ • הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ שֶׁבָּכֶם.**

יז וּסְבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וּתְשַׁוּוּן עֲלֵיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין וּתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ מָאתָן וְחַמְשִׁין מַחְתְּיָן וְאַתְּ וְאַהֲרֹן גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ׃

(יח) וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

יח וּנְסִיבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וִיהָבוּ עֲלֵיהוֹן אֶשָּׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלֵיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין וְקָמוּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בּוֹ כֻּלּוֹ יֵשׁ בּוֹ מִקְצָתוֹ, לָזֶה אָמַר לִפְנֵי ה' טַעַם הַמַּסְפִּיק לְחַיְּבָם, וְהִתְחִיל לְהָסִיר מְחוּשׁ הַחֲשָׁד וְאָמַר **לֹא חֲמוֹר** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ אֵין לָהֶם מָקוֹם לְחָשְׁדֵנִי מִמֶּנּוּ בִּשְׁרָרָה, שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ הַמְלָכִים לָקַחַת צָרְכֵיהֶם מִהָּעָם וּבִפְרָט בְּעִנְיָנִים שֶׁהֵם לְצָרֶךְ הָעָם, וְהוּא אֲפִלּוּ חֲמוֹר אֶחָד שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹ לָבוֹא עָלָיו וּלְנָאֲלָם לֹא נָשָׂא, וְאִם כֵּן מִנַּיִן לָהֶם מָקוֹם לְחָשְׁדוֹ בִּשְׁרָרָה ע"כ:

וְהוֹסִיף לוֹמַר **וְלֹא הֲרַעְתִּי** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שִׂנְאָה עִמִּי לְאֵיזוֹ סִבָּה שֶׁגָּרַמְתִּי לָהֶם בַּדָּבָר הָרָגִיל בָּעוֹלָם שֶׁיִּאָרְעוּ דְּבָרִים בֵּין בְּנֵי אָדָם שֶׁמֵּהֶם יִמָּשְׁכוּ אֵיבוֹת, **לֹא הֲרַעְתִּי** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ מִיָּמַי לֹא עָשִׂיתִי לָהֶם רָעָה שֶׁתִּמָּשֵׁךְ לָהֶם שִׂנְאָה עִמִּי מִסִּבָּתָהּ, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶת אַחַד מֵהֶם** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ בְּהַמְשֶׁכֶת הָרַע מֵאַחַד מֵהֶם לְחֲבֵרוֹ לֹא סִבַּבְתִּי, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר לֹא בָּאוּ לְפָנַי לַדִּין וְחִיַּבְתִּי אֶת הַזַּכַּאי אוֹ זִכִּיתִי אֶת הַחַיָּב שֶׁהֲרַע הוּא אֶת אַחַד מֵהֶם פֵּרוּשׁ כְּשֶׁמְּחַיֵּב מָמוֹן לְאֶחָד לָתֵת לַחֲבֵרוֹ הָרָעָה נִמְשֶׁכֶת לוֹ מֵחֲבֵרוֹ שֶׁנּוֹטֵל מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ, וְאֲפִלּוּ זֶה לֹא עָשָׂה עָלָיו הַשָּׁלוֹם לְצַד שֶׁהָיָה דָּן בִּנְבוּאָה דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ ז"ל (זוה"ב ע"ח.) בַּפָּסוּק כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי, מֵעַתָּה אֵין סִבָּה לְשִׂנְאָתָם וַחֲשָׁדָם בְּשׁוּם אֹפֶן וְאֵין זֶה אֶלָּא לְצַד הֱיוֹתָם חֵלֶק רַע גָּמוּר וְטָבֵע הָרַע לְשִׂנְא הַטּוֹב שֹׂנְאָה עַזָּה טִבְעִית בְּלֹא סִבָּה, מֵעַתָּה כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִצְוָה לְעָקְרוֹ וּלְהַפְקִיעַ זְכוּתוֹ לְבַל יֵפָן ה' לְמִנְחָתָם כִּי בְּאֶבֶד רְשָׁעִים רִנָּה, וְסוֹבֵר אֲנִי כִּי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה אֵינָם בִּכְלַל עֲדַת קֹרַח שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם (סנהדרין ק"ח.) מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיַּעַל שֶׁאֵלּוּ אָבְדָה תִּקְוָתָם שֶׁכֻּלָּן עֲנַף הַקְּלִפָּה כֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֵי ה': תורה טז

טז) אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ וְגוֹ'. קָשֶׁה הָיָה לוֹ לוֹמַר **אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ וְאַהֲרֹן** וְגוֹ' וּבָזֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלוֹמַר **אַתָּה וָהֵם**, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזְמִין הַנּוֹעָדִים לָבוֹא מָחָר לְבָרֵר הַדָּבָר, וְנִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְבַל יִהְיוּ נִשְׁמָטִים מִיּוֹם אֶל יוֹם וְיִתְרַבּוּ עֲלֵיהֶם מֵאוֹהֲבֵי הַמַּחֲלֹקֶת, לָזֶה רָצָה לְהַכְרִיחָם לָבוֹא מָחָר לִפְנֵי ה', אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא הִזְמִין אֶלָּא הַבָּאִים בַּמַּחֲלֹקֶת, **קֹרַח וַעֲדָתוֹ**, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַהֲרֹן, אֶלָּא שֶׁהִזְכִּירוֹ שֶׁיִּקַּח מַחְתָּתוֹ עִמָּהֶם:

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁיָּכִינוּ עַצְמָן בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לִהְיוֹת לִפְנֵי ה', וְהוּא מַאֲמַר **הֱיוּ לִפְנֵי ה'**, וְאוּלַי כִּי לָזֶה נָתַן לָהֶם זְמַן וְאָמַר **מָחָר**, וּבִפְרָט זֶה לֹא שִׁתֵּף עִמָּהֶם אַהֲרֹן כִּי מוּכָן וְעוֹמֵד הוּא, אֶלָּא שֶׁהִזְכִּירוֹ אַחַר כָּךְ וְאָמַר **אַתָּה וָהֵם וְאַהֲרֹן** שֶׁגַּם הוּא יִהְיֶה עִמָּהֶם, וְהֲגַם שֶׁכְּבָר אָמַר לָהֶם הַדְּבָרִים עַצְמָן לְמַעְלָה דִּכְתִיב קְחוּ לָכֶם מַחְתּוֹת וְגוֹ' לִפְנֵי ה' מָחָר, לְפִי שֶׁהוֹכִיחָם בִּדְבָרִים אַחֲרֵי כֵן וְאָמַר לָהֶם הַמְעַט מִכֶּם וְגוֹ' רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי וְגוֹ' תֹּכֶן הַדְּבָרִים יַגִּיד הַפְּכִיּוּת מַה שֶּׁאָמַר מִקֹּדֶם, לָזֶה כְּשֶׁלֹּא קִבְּלוּ הַתּוֹכֵחָה חָזַר לוֹמַר דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים לַעֲשׂוֹת מִבְחַן הַקְּטֹרֶת: תורה יז

יז) חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְגוֹ' וְאַתָּה וְאַהֲרֹן וְגוֹ'. כָּל זֶה מְיֻתָּר שֶׁכְּבָר אָמַר **אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ** וְגוֹ' **וְאַהֲרֹן**, וְאִם רָצָה לוֹמַר חֶשְׁבּוֹן כֻּלָּם, לְמַעְלָה כְּשֶׁאָמַר עֲדָתְךָ שָׁם הָיָה לוֹ לוֹמַר מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהַזְכִּיר **אַתָּה וְאַהֲרֹן**, וְאוּלַי שֶׁנִּתְחַכֵּם לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב קֹרַח עִם הָר"ן אֶלָּא בְּיִחוּד עִם אַהֲרֹן, וְעָשָׂה כֵּן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לַטּוֹעִים אַחַר קֹרַח לוֹמַר כִּי דִּבֵּקוּתוֹ הָרָעָה לְצַד הֱיוֹתוֹ עִם רִבּוּי מַקְטִירֵי הַקְּטֹרֶת אֲבָל אִם הָיָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ הָיָה כְּאַהֲרֹן, לָזֶה אָמַר **וְאַתָּה וְאַהֲרֹן** בִּפְנֵי עַצְמְכֶם אִישׁ מַחְתָּתוֹ, וְהֲגַם שֶׁכֻּלָּן הִקְרִיבוּ יַחַד, עַל כָּל זֶה נַעֲשׂוּ ב' כִּתּוֹת כַּת אַחַת קֹרַח וְאַהֲרֹן וְכַת ב' ר"ן אִישׁ ע"כ: תורה יח

(יט) **וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ס**

יט **וַאֲכַנֵּשׁ עֲלֵיהוֹן קֹרַח יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל כְּנִשְׁתָּא:**

רש"י ◄**וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח** • (תנחומא) בְּדִבְרֵי לְצָנוּת; כָּל הַלַּיְלָה הַהוּא הָלַךְ אֵצֶל הַשְּׁבָטִים וּפִתָּה אוֹתָם: "כִּסְבוּרִין אַתֶּם שֶׁעָלַי לְבַדִּי אֲנִי מַקְפִּיד? אֵינִי מַקְפִּיד אֶלָּא בִּשְׁבִיל כֻּלְּכֶם! אֵלּוּ בָּאִין וְנוֹטְלִין כָּל הַגְּדֻלּוֹת: לוֹ הַמַּלְכוּת וּלְאָחִיו הַכְּהֻנָּה!", עַד שֶׁנִּתְפַּתּוּ כֻּלָּם. **וַיֵּרָא־כְבוֹד ה'** • בָּא בְּעַמּוּד עָנָן.

◆ יום שלישי כ"ח סיון ◆

(כ) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:**

כ **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר:**

(כא) **הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע:**

כא **אִתְפְּרָשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֵשֵׁצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לא עמ' 146)

הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת (טז, כא) **דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה לֹא יְהֵא פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, כְּתִיב . . וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְתִיב . . הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת** (ברכות כא, ב) כָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: "אֵלּוּ נִמְצָא מַלְאָךְ אֶחָד עוֹמֵד בְּמַעֲמַד עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּיַחַד . . תִּפֹּל עָלָיו אֵימָתָה וָפַחַד . . מִשֶּׁכִּינְתָּא דְּשַׁרְיָא עֲלֵיהוּ, עַד שֶׁהָיָה **מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי**". בְּמַעֲמַד עֶשֶׂר נְפָשׁוֹת אֶלְקִיּוֹת יֵשׁ הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּאֹפֶן נַעֲלֶה. וּמַלְאָךְ, שֶׁאֵין לוֹ גּוּף הַמַּעְלִים, רוֹאֶה זֹאת וּמִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא נִקְהֲלוּ לִרְצוֹנָם אֶלָּא קֹרַח הִקְהִילָם, וּכְפִי זֶה יַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁבַּח הָעֵדָה, אוֹ יִרְצֶה לֵתֶת טַעַם לְמַאֲמַר ה' שֶׁבָּא אַחַר כָּךְ **הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה** וְגוֹ' **וַאֲכַלֶּה אֹתָם,** וְיֹאמַר הָאוֹמֵר אִם קֹרַח וַעֲדָתוֹ חָטְאוּ אֵלֶּה הַצֹּאן לָמָּה יִכָּלוּ, לָזֶה הִקְדִּים וְאָמַר כִּי נִקְהֲלוּ לִרְצוֹן קֹרַח וּלְחִבָּתוֹ וְלָזֶה נִרְאִים כַּחֲפֵצִים בְּמַעֲשָׂיו וְלָזֶה אָמַר ה' הִבָּדְלוּ וְגוֹ' וְאָכַלֶּה אֹתָם: **וַיֵּרָא** כְּבוֹד ה' וְגוֹ'. נִתְגַּלִּית שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְכָל הָעֵדָה כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ כִּי הוּא הָעוֹשֶׂה מִשְׁפָּט כָּתוּב וְהוּא הַבּוֹרֵר הָרָאוּי לְשָׁרֵת לְפָנָיו ע"כ: תורה כ **כא) הִבָּדְלוּ** מִתּוֹךְ וְגוֹ'. לֹא עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוּא אוֹמֵר כִּי לְאֵלֶּה לֹא תִּפְגַּע מִדַּת הַדִּין הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַכָּלָה ח"ו, וְזֶה לְךָ הָאוֹת אַהֲרֹן שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ עֲדַת קֹרַח וְנִבְקְעָה הָאֲדָמָה תַּחְתֵּיהֶם וְלֹא נִפְגַּע, אֶלָּא כִּוָּנַת מַאֲמַר ה' הוּא עַל הַצַּדִּיקִים שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הָעֵדָה כִּיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב וּשְׁאָר הַצַּדִּיקִים וּבְנֵי בָּתֵּיהֶם שֶׁל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְשֶׁל שְׁאָר הַצַּדִּיקִים, וְלָזֶה אָמַר קֹדֶם לְמַאֲמַר הִבָּדְלוּ **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה** וְגוֹ' **לֵאמֹר,** וְאִם עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוּא אוֹמֵר לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר תֵּבַת **לֵאמֹר,** אֶלָּא לֵאמֹר לַעֲדַת הַצַּדִּיקִים הַבְּחוּנִים אֶצְלָם וְלִבְנֵיהֶם וּבְנֵי בֵּיתָם שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הָעֵדָה: **וַאֲכַלֶּה** אֹתָם כְּרָגַע. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר **כְּרָגַע** וְאִם לְהוֹדִיעַ כִּי הוּא שֹׁגִיא כֹּחַ לַהֲרֹג שִׁשִּׁים רִבּוֹא כְּרֶגַע כְּבָר הוֹדִיעַ זֶה מִקֹּדֶם דִּכְתִיב (שמות ל"ג) רֶגַע א' אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ. וְנִרְאָה לְפִי דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (רבה) שֶׁהֵבִיא רַשִׁ"י בַּפָּסוּק וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו זֶה בְּיָדָם סַרְחוֹן רִבִּיעִי, בָּעֵגֶל בַּמִּתְאוֹנְנִים בַּמְרַגְּלִים וְכוּ' עַד כָּאן. אִם כֵּן עָוֹן הַמְרַגְּלִים קָדַם לְמַחֲלֹקֶת קֹרַח, וְשָׁם פֵּרַשְׁתִּי כִּי גְּזֵרַת כְּלָיָה שֶׁגָּזַר ה' עַל הַדּוֹר הַהוּא נִתְקַיְּמָה אֶלָּא שֶׁהוֹעִילָה תְּפִלַּת מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יָמוּת הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶלָּא בְּהֶמְשֵׁךְ זְמָן אָרֹךְ, אִם כֵּן הָעֵדָה כְּבָר הִיא מְחֻיֶּבֶת כְּלָיָה, לָזֶה בָּא מַאֲמַר ה' כָּאן בְּחִדּוּשׁ הַגְּזֵרָה שֶׁיִּהְיֶה **כְּרֶגַע** פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ לָהֶם הַזְּמָן כְּמוֹ שֶׁנִּתְרַצָּה מִקֹּדֶם, וּלְדַרְךָ זֶה מְצָאנוּ נַחַת רוּחַ לַקָּשִׁיא שֶׁבְּעִנְיָן לָמָּה יִגְזֹר ה' מִיתָה עַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיְתָה יָדָם בַּמַּעַל וּכְמוֹ שֶׁנִּתְגַּלָּה מִמַּאֲמַר מֹשֶׁה בְּסָמוּךְ, וְלִדְבָרֵנוּ לְצַד שֶׁבְּכָבָר הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְחֻיְּבֵי מִיתָה מֵעֲוֹן הַמְרַגְּלִים אֶלָּא שֶׁה' הֶאֱרִיךְ לָהֶם זְמָן וְאָמְרוּ ז"ל (שבת ל"ב.) שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה, וְצִוּוּ לְמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ שִׂיחָה בֵּין יִשְׂתַּבַּח לִיוֹצֵר לַחֲזֹר מֵעוֹרְרֵי הַמִּלְחָמָה (ירושלמי) הֲגַם שֶׁאֵין בַּחֲטָא כְּדֵי לְהָמִית, וּכְמוֹ כֵן בַּמֶּה שֶׁלְּפָנֵינוּ כֵּיוָן שֶׁהָיוּ מְחֻיְּבֵי מִיתָה אֵין נִמְלָטִים בְּצֵאת הַמַּשְׁחִית וְיִכְלוּ בְּאֶפֶס תִּקְוָה:

שוב הֵצַצְתִּי וְרָאִיתִי כִּי דִּבְרֵי ה' כָּאן הֵם רְפוּאָה וּתְעָלָה לַעֲדַת יִשְׂרָאֵל, כִּי אִם לֹא הָיָה ה' אוֹמֵר **הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה** וְהָיָה יוֹצֵא הַמַּשְׁחִית הָיוּ נִמְלָטִים הַצַּדִּיקִים שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל גְּזֵרַת הַמְרַגְּלִים וְכָל שֶׁהָיוּ בִּכְלַל גְּזֵרַת הַמְרַגְּלִים הָיָה הַמַּשְׁחִית מְכַלֶּה אוֹתָם, וְלוֹמַר ה' לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ נִבְדָּלִים מֵהֶם לְבַל יִקַּר לָהֶם מִקְרֶה רַע, לֹא הָיָה לָהֶם זְכוּת לָזֶה שֶׁהֲרֵי סוֹף סוֹף הָיָה בְּיָדָם שֶׁמֶץ מֵהַחֵטְא שֶׁלֹּא מִחוּ בְּקֹרַח וַאֲדָרַבָּא בָּאוּ לִרְצוֹנוֹ, לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְצִוָּה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְהַבְדִּיל הַצַּדִּיקִים וְהֵעִירוּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עֲלֵיהֶם וּבְאֶמְצָעוּת זְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אָמַר ה' אֵלָיו **דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה** וְגוֹ' **הֵעָלוּ מִסָּבִיב** וְגוֹ', וּלְדַרְךָ זֶה נוּכַל לְפָרֵשׁ כִּי מַאֲמַר ה' שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן **הִבָּדְלוּ** לֹא בָּא הַדִּבּוּר אֶלָּא לַהַעִירָם לְהִתְפַּלֵּל לֹא

(כב) וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף׃ ס

כב וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וַאֲמָרוּ אֵל אֱלָהּ רוּחַיָּא לְכָל בִּשְׂרָא גַּבְרָא חַד יֵחוֹב וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רָגְזָא׃

רש"י◄ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת • יוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת. אֵין מִדָּתְךָ כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם: מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁפָּרְחָה עָלָיו מִקְצָת מְדִינָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוֹטֵא, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהוּא כוֹעֵס נִפְרָע מִכֻּלָּם, אֲבָל אַתָּה לְפָנֶיךָ גְּלוּיוֹת כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְיוֹדֵעַ אַתָּה מִי הַחוֹטֵא. הָאִישׁ אֶחָד • הוּא הַחוֹטֵא, וְאַתָּה עַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: יָפֶה אָמַרְתָּ, אֲנִי יוֹדֵעַ וּמוֹדִיעַ מִי חָטָא וּמִי לֹא חָטָא.

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כד) דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃

כד מַלֵּל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימָר אִסְתַּלָּקוּ מִסְּחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא דְקֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃

רש"י◄ הֵעָלוּ וְגוֹ' • כְּתַרְגּוּמוֹ: "אִסְתַּלָּקוּ" מִסְּבִיבוֹת מִשְׁכַּן קֹרַח.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁהָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לְהַבְדִּיל לְבַל יִסְפּוּ בְּחַטָּאת קֹרַח, וְאוּלַי כִּי הוּא זֶה מַה שֶׁרָמַז בַּמַּאֲמָר **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ שֶׁתַּכְלִית הַמַּאֲמָר הָאָמוּר בָּעִנְיָן הוּא לֵאמֹר מַאֲמָר הַבָּא אַחֲרָיו שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְדָּלַת יִשְׂרָאֵל מֵעֲדַת קֹרַח כִּי לְעִנְיַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵין צְרִיכִין לְהַבְדִּיל, וּכְפִי זֶה אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְמַה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁבָּא הַדִּבּוּר עַל בְּנֵי בָּתֵּיהֶם וְעַל הַצַּדִּיקִים שֶׁכֵּיוֹצֵא בָהֶם: תורה כב

כב) וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת וְגוֹ'.

אָמַר שָׁם **אֵל,** לְצַד שֶׁרָאָה הִתְעוֹרְרוּת תִּגְבֹּרֶת הַדִּינִים הִזְכִּיר חֶסֶד אֵל לְמַתֵּק הַדִּינִים וְאוֹמְרוֹ **אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל בָּשָׂר** טָעַן טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת לִפְנֵי הַבּוֹרֵא כִּי ה' חָפֵץ שֶׁכָּל הָרוּחוֹת יְקַבְּלוּ אֱלֹהוּתוֹ עֲלֵיהֶם בְּעוֹדָם בַּבָּשָׂר בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהוּא אוֹמְרוֹ אֱלֹהֵי **הָרוּחֹת** פֵּרוּשׁ הָרוּחוֹת הוּא לְשׁוֹן מַחְשָׁבָה וְרָצוֹן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יְחֶזְקֵאל כ) וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם, וְאִם כֵּן הֲגַם שֶׁהַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לְכִלּוּתָם כְּרֶגַע הוּא מִשְׁפַּט אֱמֶת וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי הַטַּעַם לְמַעְלָה, עִם כָּל זֶה לְפִי הַנִּרְאֶה בַּמַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף שֶׁאֵין כָּל הָעֵדָה בְּחֵטְא זֶה וְאַתָּה מֵמִית כֻּלָּן וּמֵעֲתָּה חַס וְשָׁלוֹם הָרוּחַ תִּמְאַן בָּאֱלֹהוּת כָּזֶה:

עוֹד נִתְכַּוֵּן לְדַבֵּר לְפָנָיו דִּבְרֵי רִצּוּי הַמִּתְקַבֵּל לְפָנָיו, עַל פִּי מַה שֶׁקָּדַם לוֹ בִּידִיעַת הַדְּרָגַת הַחֵפֶץ שֶׁיֵּשׁ לַבּוֹרֵא, הָאֶחָד הוּא שֶׁבַח וְהַלֵּל אֲשֶׁר יִתְּנוּ לוֹ צְבָא מַעְלָה, לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ שֶׁבַח וְהַלֵּל אֲשֶׁר יִתְּנוּ לוֹ נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים מִב' אוֹצְרוֹת הַחַיִּים, אוֹצָר א' שֶׁל נְשָׁמוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּאוּ לָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁעֲלֵיהֶם אָמְרוּ ז"ל (יְבָמוֹת ס"ב) עַד שֶׁיִּכְלוּ נְשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף, וְאוֹצָר ב' שֶׁל נְשָׁמוֹת שֶׁכְּבָר בָּאוּ לָעוֹלָם הַזֶּה וְחָזְרוּ וְנִתְּנוּ בְּאוֹצַר הַחַיִּים, וְכֻלָּם נוֹתְנִים שִׁיר וְשֶׁבַח וְהוֹדָאָה לַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה שְׁמוֹ בְּסוֹד (מִשְׁלֵי ט"ז) כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ. לְמַעְלָה מֵהֶם הַשִּׁיר וְהַשֶּׁבַח הָעוֹלֶה מֵהַנְּשָׁמוֹת אֲשֶׁר הֵם בָּעוֹלָם הַזֶּה אֲשֶׁר הֵם תּוֹךְ הַבָּשָׂר וְהוּא מוֹנֵעַם מֵהַכִּיר ה' וְהֵם מִתְעַצְּמִים לָאֱהֹב ה' וּלְשַׁבְּחוֹ וּלְהוֹדוֹת לְמַאֲמָרוֹ, זֶה עֶלְיוֹן וְחָשׁוּק אֵצֶל הַבּוֹרֵא לְמַעְלָה מֵהַכֹּל, וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָרִים הַדְּבָרִים בְּהַרְחָבָה בְּסֵפֶר הַזֹּהַר גַּם בְּדִבְרֵיהֶם ז"ל:

וְלָזֶה נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה וְרִצָּה ה' בְּדָבָר שֶׁהוּא חָפֵץ בּוֹ וְאָמַר **אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל בָּשָׂר** שֶׁאַתָּה חָפֵץ שֶׁאֱלֹהוּתְךָ תִּהְיֶה לְרוּחוֹת בְּזְמַן שֶׁהֵם בַּבָּשָׂר, וְאִם אַתָּה מְמִיתָם אַתָּה חָסֵר רְצוֹן זֶה, וְאֵין נָכוֹן לְהַגְבִּיר הַדִּינִים שֶׁיִּסּוֹבְבוּ הֶפְסֵד קִבָּלַת אֱלֹהוּתְךָ לְרוּחוֹת שֶׁבַּבָּשָׂר שֶׁהוּא רוּם תַּכְלִית חֶשְׁקְךָ, וְאָמַר הָאִישׁ **אֶחָד** יֶחֱטָא לוֹמַר שֶׁכְּפִי הַדִּין אֵין לָהֶם חִיּוּב כִּי כֻּלָּן לֹא חָטְאוּ לְחִיּוּבָם אֶלָּא אַתָּה בָּא עֲלֵיהֶם בְּקֶצֶף שֶׁהוּא תִּגְבֹּרֶת הַדִּין, וְהוּא אוֹמְרוֹ תִּקְצֹף:

הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא. אָמַר לְשׁוֹן עָתִיד, לְצַד שֶׁעֲדַיִן לֹא חָטָא חֵטְא שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתָה שֶׁהִיא הַהַקְרָבָה כִּי עַד עַתָּה לֹא עָשָׂה אֶלָּא לִגְלוּג וְאִם הָיָה חוֹזֵר בּוֹ אֵין עָלָיו חִיּוּב: תורה כג

כד) דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר. אָמַר **דַּבֵּר** לְשׁוֹן קְשִׁי בְּעִנְיָן זֶה שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא טוֹבָה לְהַצִּיל נַפְשָׁם, לְהַגִּיד כִּי יַקְפִּיד ה' עַל הָרוֹצֶה לַחְבֹּל בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת, לְזֶה בָּא דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן לְהַכְרִיחוֹ לַעֲלוֹת לְבַל יַפְסִידוּ עַצְמָן שֶׁהֵם נִכְסֵי שָׁמַיִם, וְאָמַר תֵּבַת **לֵאמֹר** פַּעַם ב' וְלֹא הִסְפִּיק בַּמֶּה שֶׁקָּדַם לוֹמַר **וַיְדַבֵּר** וְגוֹ' **לֵאמֹר,** לְצַד שֶׁאָמַר דִּבּוּר לְשׁוֹן קְשִׁי הוֹדִיעַ כִּי קְשִׁי זֶה עַצְמוֹ הוּא לְרוֹמְמוּת עַם סְגֻלָּה שֶׁיַּקְפִּיד ה' עַל חֶסְרוֹנָם. עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּתֵבַת **לֵאמֹר** שֶׁאֵין חִיּוּב לוֹמַר בְּלָשׁוֹן זֶה עַצְמוֹ **הֵעָלוּ** וְגוֹ' אֶלָּא בְּלָשׁוֹן שֶׁיִּהְיֶה הַמְכֻוָּן בּוֹ הֵעָלוּ וְגוֹ' וַאֲפִלּוּ יֹאמַר בְּלָשׁוֹן אַחֵר, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁלֹּא אָמַר הֵעָלוּ אֶלָּא סוּרוּ נָא וְגוֹ', וּבִמְקוֹם שֶׁיֹּאמַר מִשְׁכַּן קֹרַח וְגוֹ' אָמַר מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה: תורה כה

(כה) וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

כה וְקָם מֹשֶׁה וַאֲזַל לְוָת דָּתָן וַאֲבִירָם וַאֲזָלוּ בַּתְרוֹהִי סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י ◄ **וַיָּקָם מֹשֶׁה•** (מדרש רבה) כְּסָבוּר שֶׁיִּשְׁאוּ לוֹ פָּנִים, וְלֹא עָשׂוּ.

(כו) וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם׃

כו וּמַלִּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר זוּרוּ כְּעַן מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנֵי גֻּבְרַיָּא חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין וְלָא תִקְרְבוּן בְּכָל דִּי לְהוֹן דִּלְמָא תִּלְקוּן בְּכָל חוֹבֵיהוֹן׃

(כז) וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם׃

כז וְאִסְתַּלָּקוּ מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנָא דְקֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסְּחוֹר סְחוֹר וְדָתָן וַאֲבִירָם נְפָקוּ קַיְמִין בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהוֹן וּנְשֵׁיהוֹן וּבְנֵיהוֹן וְטַפְּלְהוֹן׃

רש"י ◄ **יָצְאוּ נִצָּבִים•** (תנחומא) בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְחָרֵף וּלְגַדֵּף, כְּמוֹ (שמואל א יז) : "וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם" דְּגָלְיָת. **וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם•** בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה הַמַּחֲלֹקֶת: שֶׁהֲרֵי בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה אֵין עוֹנְשִׁין אֶלָּא עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וּבֵית־דִּין שֶׁל מַעְלָה עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה, וְכָאן אָבְדוּ אַף יוֹנְקֵי שָׁדַיִם.

(כח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי־לֹא מִלִּבִּי׃

כח וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּדָא תִּדְעוּן אֲרֵי יְיָ שַׁלְחַנִי לְמֶעְבַּד יָת כָּל עוֹבְדַיָּא הָאִלֵּין אֲרֵי לָא מֵרְעוּתִי׃

רש"י ◄ **לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה•** שֶׁעָשִׂיתִי עַל־פִּי הַדִּבּוּר לָתֵת לְאַהֲרֹן כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, וּבָנָיו — סְגָנֵי כְּהֻנָּה, וְאֱלִיצָפָן — נְשִׂיא הַקְּהָתִי.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כה) וַיָּקָם משה וַיֵּלֶךְ וְגו'. צָרִיךְ לָדַעַת טַעַם אוֹמְרוֹ **וַיָּקָם,** וְאִם לְהוֹדִיעַ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב מַה יָּצָא לָנוּ מֵהוֹדָעָה זוֹ, אָכֵן יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (משלי ט"ז) לִפְנֵי שֶׁבֶר גָּאוֹן (שם ט"ז) וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה, וְאָמְרוּ ז"ל (שמו"ר פמ"ה) הִשְׁפַּלְתִּי הִגְבַּהְתִּי, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב וַיָּקָם מֹשֶׁה קִימָה הָיְתָה לוֹ בַּמָּה שֶׁהָלַךְ לְדָתָן וְלַאֲבִירָם הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים אֲשֶׁר חֵרְפוּהוּ וְלֹא רָצוּ לָבוֹא אֶצְלוֹ וְהִשְׁפִּיל עַצְמוֹ הוּא וְהָלַךְ אֶצְלָם עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר לִפְנֵי שֶׁבֶר גָּאוֹן, וְעַל מֹשֶׁה וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה ע"כ: תורה כו

כו) וַיְדַבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר. פֵּרוּשׁ **לֵאמֹר** שֶׁיֹּאמַר לָהֶם שֶׁכֵּן נֶאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לוֹמַר לָהֶם: **סוּרוּ** נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים. נִתְחַכֵּם עָלָיו הַשָּׁלוֹם לְזַכּוֹתָם בְּנֹעַם דְּבָרָיו בְּאֶמְצָעוּת שֶׁיַּעֲרִיכוּם בְּעֵרֶךְ רְשָׁעִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ **הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים** פֵּרוּשׁ שֶׁיִּהְיוּ בְּעֵינֵיהֶם עֵרֶךְ רְשָׁעִים וְיָסוּרוּ מֵעֲלֵיהֶם כִּי יַאֲמִינוּ בְּכִלְיוֹנָם וְיִרְאוּ פֶּן תִּדְבָּקֵם הָרָעָה וּבְשָׁכָר זֶה יְחוֹנְנֵם ה', וַהֲגַם שֶׁכְּבָר נִתְרַצָּה ה' לוֹמַר לָהֶם הֲעֵלוֹ, עִם כָּל זֶה הַצַּדִּיקִים חֲפֵצִים לְצַדֵּק בְּנֵי דּוֹרָם לֶאֱכֹל מִפְּרִי דַּרְכָּם ע"כ: תורה כז

כז) וַיַּעֲלוּ מֵעַל וְגו' וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ וְגו'. יוֹדִיעַ הַכָּתוּב עֹצֶם רֶשַׁע הַקְּלִפּוֹת שֶׁאָפְלוּ אַחַר שֶׁרָאוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל יָרְאוּ לְנַפְשָׁם פֶּן תִּדְבָּקֵם הָרָעָה אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת דָּתָן וַאֲבִירָם אַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ נִצָּבִים, וּמִזֶּה נִתְרַגֵּשׁ מֹשֶׁה וְאָמַר **בְּזֹאת תֵּדְעוּן** וְגו' פֵּרוּשׁ כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ דָּתָן וַאֲבִירָם מֵהַהַרְגֵּשׁ שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁעָלוּ מִסָּבִיב וְאַדְרַבָּה יָצְאוּ בְּקוֹמָה זְקוּפָה דָּן מֹשֶׁה בְּדַעְתּוֹ בְּוַדַּאי כִּי הָרְשָׁעִים חוֹשְׁבִים בְּרָעָתָם כִּי מֹשֶׁה עוֹשֶׂה דְּבָרִים אֵלּוּ מִדַּעְתּוֹ בְּתַחְבֻּלוֹת וְעָרְמוֹת לוֹמַר לָהֶם לְהִתְרַחֵק כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ וַיְחַתּוּ וְלֹא מִדִּבְרֵי ה', לָזֶה אָמַר **בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי ה' שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ פְּרָטֵי דְּבָרִים אֵלּוּ, וְהִתְּנָה כִּי מִלִּבַּד שֶׁיְּמוּתוּ עוֹד לָהֶם שֶׁיְּמוּתוּ מִיתָה מְשֻׁנָּה מִכָּל הַמִּיתוֹת וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר עוֹד: תורה כח

כח) בְּזֹאת תֵּדְעוּן וְגו' כִּי לא מִלִּבִּי. צָרִיךְ לָדַעַת אֵיךְ יַחֲשֹׁב מֹשֶׁה לְעַם ה' שֶׁעֲדַיִן לא הֶאֱמִינוּ בּוֹ לִנְבִיא אֱמֶת, עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **לא מִלִּבִּי,** וְאוּלַי כִּי צַד הַחֶשֶׁד הָיָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי לְצַד שֶׁמָּצָא מֹשֶׁה חֵן בְּעֵינֵי ה' כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה חָפֵץ לָתֵת גְּדֻלָּה לְאָחִד מִקְּרוֹבָיו כְּגוֹן הַכְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן וְהַנְּשִׂיאוּת לֶאֱלִיצָפָן וְכִדּוֹמֶה הָיָה עוֹשֶׂה וְנִמְלָךְ בַּה' וְהָיָה ה' מַסְכִּים עַל יָדוֹ, אוֹ הָיָה חָפֵץ וְחוֹשֵׁק בְּלִבּוֹ לָתֵת לְאָחִיו וְכִדּוֹמֶה וְה' נָתַן לוֹ תַּאֲוַת לִבּוֹ, אֲבָל לא לְצַד שֶׁיֵּשׁ עִכּוּב בַּדָּבָר כִּי הוּא זֶה הָרָאוּי לִכְהֻנָּה, לָזֶה אָמַר **בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שְׁלָחַנִי** לַעֲשׂוֹת אֵת וְגו' לא שֶׁהָיִיתִי עוֹשֶׂה וְהוּא מַסְכִּים עַל יָדִי

(כט) אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה שְׁלָחָנִי:

כט אִם כְּמוֹתָא דְכָל אֱנָשָׁא יְמוּתוּן אִלֵּין וּסְעָרָא דְכָל אֱנָשָׁא יִסְתְּעַר עֲלֵיהוֹן לָא יְיָ שַׁלְחָנִי:

רש"י ◄ **לֹא ה' שְׁלָחָנִי** • אֶלָּא אֲנִי עָשִׂיתִי הַכֹּל מִדַּעְתִּי, וּבְדִין הוּא חוֹלֵק עָלַי.

(ל) וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפִצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה:

ל וְאִם בְּרִיאָה יִבְרֵי יְיָ וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת כָּל דִּי לְהוֹן וְיֵחֲתוּן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וְתִדְּעוּן אֲרֵי אַרְגִּיזוּ גֻּבְרַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **וְאִם בְּרִיאָה • חֲדָשָׁה. יִבְרָא ה'** • לְהָמִית אוֹתָם בְּמִיתָה שֶׁלֹּא מֵת בָּהּ אָדָם עַד הַנָּה, וּמַה הִיא הַבְּרִיאָה? "וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ" וְתִבְלָעֵם, אָז "וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ" הֵם אֶת ה', וַאֲנִי מִפִּי הַגְּבוּרָה אָמַרְתִּי. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ (סנהדרין קי): "אִם בְּרִיאָה" פֶּה לָאָרֶץ מִשֶּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית – מוּטָב, וְאִם לָאו "יִבְרָא ה'". (ר"ל יִבְרָא ה' הַפֶּה לְכָאן).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום י"ד בסיון)

וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה (טז, ל)

גַּם מִי שֶׁמָּצוּי בַּ'שְׁאוֹל' חוֹשֵׁב שֶׁהוּא חַי.

אַף גַּם בְּרָכָה יֵשׁ בַּדָּבָר, וְהִיא, שֶׁגַּם בַּ'שְׁאוֹל' יִהְיוּ חַיִּים, וְיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה (שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָה מוֹעִילָה רַק כָּל עוֹד הָאָדָם חַי). זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פינחס כו, יא) "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ", "נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גָּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנּוֹם וְיָשְׁבוּ שָׁם" (רש"י), וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 329)

וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה (טז, ל) כַּאֲשֶׁר אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, כְּגוֹן כְּדֵי לִהְיוֹת תַּלְמִיד חָכָם, הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד יוֹרֶדֶת לַגָּלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִפּוֹת (עַד שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, שֶׁאָז גַּם תּוֹרָתוֹ שָׁבָה עִמּוֹ). הַדָּבָר נִרְמָז בִּפְסוּקֵנוּ – הַתּוֹרָה, "תּוֹרַת חַיִּים", יוֹרֶדֶת לִשְׁאוֹל תַּחְתִּית.

(לא) וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם:

לא וַהֲוָה כַּד שֵׁצִי לְמַלָּלָא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְבְּזָעַת אַרְעָא דִּי תְחוֹתֵיהוֹן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְמַה שֶׁהָיִיתִי חָפֵץ בְּדַעְתִּי, וּכְנֶגֶד חֶשְׁשׁ הַב' שֶׁהָיָה חוֹשֵׁק בְּלִבּוֹ עַל הַדָּבָר אָמַר **כִּי לֹא מִלִּבִּי** פֵּרוּשׁ לֹא הָיִיתִי אֲנִי חָפֵץ בַּדָּבָר וַה' מַסְכִּים עַל מַה שֶּׁבְּלִבִּי, וְשִׁעוּר תֵּבַת **כִּי** הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ טַעַם שֶׁאֵינִי צָרִיךְ לְהוֹכִיחַ שֶׁה' שְׁלָחַנִי לְשֵׁלֵל שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה מַה שֶּׁלֹּא הִסְכִּים ה' עָלָיו, אֶלָּא לְשֵׁלֵל שֶׁלֹּא מִלִּבִּי הָיוּ הַדְּבָרִים כַּנִּזְכָּר וְהָבֵן:

אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם. פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בַּפְּסוּק אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם אֲפִלּוּ גּוֹי, (ב"ק ל"ח) וְכָאן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִיתַת הָאֻמּוֹת שֶׁהִיא מִיתָה מְנֻוֶּלֶת, זֶה בְּעֶרֶךְ הַמִּיתָה עַצְמָהּ, וּכְנֶגֶד הַגּוּף אָמַר **וּפִקֻּדַת כָּל הָאָדָם** וְגוֹ' עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מ"ב ט) פִּקְדוּ נָא אֶת הָאֲרוּרָה הַזֹּאת וְקִבְרוּהָ, קִבְרוּ כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ, **לֹא ה' שְׁלָחָנִי** פֵּרוּשׁ אֶלָּא מִלִּבִּי וַה' לֹא מִחָה בִּי, **וְאִם בְּרִיאָה** וְגוֹ' שֶׁבָּזֶה תִּהְיֶה לָהֶם מִיתָה רָעָה וְיֹאבְדוּ גּוּף כְּנֶפֶשׁ: תורה כט

ל) **וְאִם** בְּרִיאָה וְגוֹ'. כָּפֹל לוֹמַר **בְּרִיאָה יִבְרָא** ה', יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סנהדרין ל"ז) בַּפָּסוּק אָרוּר וְגוֹ' הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ שֶׁמֵּאוֹתוֹ יוֹם נִסְתַּם וְנָחְתַּם פִּי הָאָרֶץ, וּכְשֶׁהִיא רוֹצָה לוֹמַר שִׁירָה לִפְנֵי ה' כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁאוֹמְרִים שִׁירָה לִפְנֵי הַבּוֹרֵא הִיא אוֹמֶרֶת בִּכְנָפֶיהָ דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָה כ"ד) מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ, וְכָאן כְּשֶׁעָרְצָה מֹשֶׁה לְהַעֲנִישׁ לָרְשָׁעִים הַהֵם אָמַר **וְאִם בְּרִיאָה** פֵּרוּשׁ אוֹתָהּ בְּרִיאָה שֶׁכְּבָר בָּרָא ה' שֶׁהִיא פִּי הָאָרֶץ וְעַל יְדֵי מַעֲשֶׂה נִסְתַּם וְהָיָה כְּלֹא הָיָה יַחֲזֹר ה' לִבְרֹא אוֹתָהּ הַבְּרִיאָה שֶׁיִּהְיֶה לָהּ פֶּה וּפִצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ שֶׁהָיָה לָהּ מִקֹּדֶם וּבָלְעָה אוֹתָם. וְאוּלַי כִּי זֶה יִהְיֶה לָהּ תִּקּוּן לְמַה שֶּׁפָּצְתָה לִבְלֹעַ אִישׁ צַדִּיק עַתָּה תִּפְצֶה פִּיהָ לִבְלֹעַ אוֹיְבֵי ה' ע"כ: תורה לא

לא) כְּכַלֹּתוֹ וְגוֹ' אֵת כָּל הַדְּבָרִים. פֵּרוּשׁ לֹא אִחֲרָה וְלֹא קִדְּמָה אֶלָּא הִמְתִּינָה עַד שֶׁאָמַר כָּל הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִין בָּעִנְיָן וְתֵכֶף לְכַלּוֹתוֹ נִבְקְעָה: **וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה וְגוֹ' וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ וְגוֹ'.** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר **וַתִּפְתַּח** וְגוֹ' אוֹ **וַתִּבָּקַע** עוֹד אָמַר בַּבְּקִיעָה הָאֲדָמָה וּבַפְּתִיחָה **הָאָרֶץ,** אוּלַי כִּי לֹא הָיָה שָׁם פֶּה הָאָרֶץ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵיהֶם לָזֶה נִבְקְעָה הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הָיוּ עוֹמְדִים עֲלֵיהָ וְנִזְדַּמֵּן שָׁם פֶּה הָאָרֶץ וְנִפְתְּחָה, וְלָזֶה כְּנֶגֶד הַמָּקוֹם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים בּוֹ אָמַר **וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה,** וּכְנֶגֶד פִּי הָאָרֶץ אָמַר **וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ** וְגוֹ': תורה לב

(לב) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ:

לב וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת אֱנַשׁ בָּתֵּיהוֹן וְיָת כָּל אֱנָשָׁא דִּי לְקֹרַח וְיָת כָּל קִנְיָנָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חל"ג עמ' 170 – מתוך 'לקראת שבת')

טַעַם בְּלִיעַת בְּנֵי קֹרַח בָּאֲדָמָה

וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֶת כָּל־הָרְכוּשׁ: . . וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל: (טז, לב־לג)

כָּאן נֶאֱמַר עַל בְּנֵי קֹרַח שֶׁנִּבְלְעוּ עִמּוֹ, וְאִלּוּ בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס (כו, יא) נֶאֱמַר: "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ". וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י (שם): "הֵם הָיוּ בָּעֲצָה תְּחִלָּה, וּבִשְׁעַת הַמַּחֲלֹקֶת הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם. לְפִיכָךְ נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם וְיָשְׁבוּ שָׁם".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: אִם הֵם חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה – לָמָּה בִּכְלָל נִבְלְעוּ, וּבְאֵם לֹא – בַּמֶּה זָכוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּחַיִּים.

וְהַבֵּאוּר בְּזֶה:

אָכֵן יַדַּאי שֶׁבְּנֵי קֹרַח חָזְרוּ בָּהֶם מִמַּחְלֹקְתָּם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, דְּבִלְעֲדֵי זֶה אֵין לָהֶם שׁוּם זְכוּת, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶרְאוּ זֹאת בְּגָלוּי וּבְחִיצוֹנִיּוּת אֶלָּא שָׁבוּ רַק בְּסֵתֶר לִבָּם, וּכְדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י (שם) "הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם".

אֲשֶׁר עַל כֵּן, נִתְקַיֵּם בָּהֶם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: כֵּיוָן שֶׁלְּעֵינֵי הָרוֹאִים עֲדַיִן הֶחֱזִיקוּ בַּמַּחְלֹקֶת, ע"כ כְּשֶׁנֶּעֱנְשׁוּ לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל נִבְלְעוּ יַחַד עִם בַּעֲלֵי הַמַּחֲלֹקֶת בָּאֲדָמָה. אַךְ בְּפֹעַל כֵּיוָן שֶׁהִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם, לֹא הָיָה עֲלֵיהֶם דִּין מִיתָה וְלָכֵן "נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם".

וּמִעַתָּה יְדַיֵּק לְשׁוֹן הַפָּסוּק "וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל", דְּלִכְאוֹ' מַה חָסֵר בְּהַלָּשׁוֹן "וַיֹּאבְדוּ" סְתָם. וּלְפִי הַנַּ"ל שֵׁפִיר, דִּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ וְנֶאֱבְדוּ מִן הָעוֹלָם. רַק כֵּיוָן שֶׁ"הַקָּהָל" חָשַׁב שֶׁהֵם בַּמַּחְלֹקֶת וּמַגִּיעַ לָהֶם עֹנֶשׁ כַּאֲבִיהֶם, ע"כ (רק) "מִתּוֹךְ הַקָּהָל" הֵם נֶאֱבְדוּ. וּמִטַּעַם זֶה חִכְּתָה הַתּוֹרָה לְסַפֵּר שֶׁ"בְּנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ" רַק בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס, בָּהּ אוֹחֲזִים כְּשֶׁכְּבָר 'כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר' (רש"י חוקת פרק כ, כב), וְכָל הַדּוֹר שֶׁהָיָה חַי בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה כְּבָר אָבַד מִן הָעוֹלָם, שֶׁאָז שׁוּב אֵין עוֹד צֹרֶךְ לְהַחְזִיקָם בַּגֵּיהִנֹּם.

(לג) וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל:

לג וּנְחָתוּ אִנּוּן וְכָל דִּי לְהוֹן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וַחֲפַת עֲלֵיהוֹן אַרְעָא וַאֲבָדוּ מִגּוֹ קְהָלָא:

(לד) וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ:

לד וְכָל יִשְׂרָאֵל דִּי בְּסַחֲרָנֵיהוֹן עָרְקוּ לְקָלְהוֹן אֲרֵי אֲמָרוּ דִּלְמָא תִּבְלְעִנָּנָא אַרְעָא:

רש"י ◄ **נָסוּ לְקֹלָם** • בִּשְׁבִיל הַקּוֹל הַיּוֹצֵא עַל בְּלִיעָתָן.

(לה) וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת: ס

לה וְאֶשְׁתָּא נְפַקַת מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יָת מָאתָן וְחַמְשִׁין גַּבְרָא מְקָרְבֵי קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

יז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) וַיֵּרְדוּ וְגוֹ' שְׁאֹלָה. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא שָׁלְטָה בָּהֶם הָאָרֶץ לְהָרְגָם אֶלָּא נִשְׁאֲרוּ חַיִּים וּנְתָנָתָן הָאָרֶץ בְּפִקָּדוֹן לַגֵּיהִנֹּם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **חַיִּים שְׁאֹלָה** וְלֹא אוֹמֶר לִשְׁאוֹל, וַהֲגַם שֶׁכָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לַמֶּ"ד בִּתְחִלָּתָהּ הִטִּיל לָהּ הֵ"א בְּסוֹפָהּ, עַל כָּל זֶה לֹא לְחִנָּם יֵעָשֶׂה כֵּן, וִיכַוֵּן שֶׁאַחַר שֶׁיָּרְדוּ לִשְׁאוֹל נָתַן ה' בָּהֶם כֹּחַ וְלֹא מֵתוּ, ע"ד אוֹמְרָם ז"ל (סַנְהֶדְרִין ק"ג) שֶׁהִקַּב"ה נוֹתֵן כֹּחַ בְּרָשָׁעִים לְקַבֵּל עָנְשָׁם, כְּמוֹ כֵּן אֵלּוּ נִשְׁאֲרוּ חַיִּים אַחַר שֶׁהָיוּ בַּשְּׁאוֹל עַצְמָהּ כְּדֵי שֶׁיִּרְבֶּה הַרְגְּשָׁתָם, וְאִם הָיָה אוֹמֵר לִשְׁאוֹל הָיָה נִשְׁמָע שֶׁלֹּא הָיוּ חַיִּים אֶלָּא עַד הַגָּעָתָם לַשְּׁאוֹל וּבַהַגִּיעָם מֵתוּ וְלֹא הָיָה לָהֶם חִיּוּת אַחַר שֶׁהִגִּיעוּ לַשְּׁאוֹל: תורה לד

(ב) אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ:

ב אֱמַר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיַפְרֵשׁ יָת מַחְתִּיָתָא מִבֵּין יְקִידַיָּא וְיָת אֶשָׁתָא יַרְחַק לְהָלָא אֲרֵי אִתְקַדָּשׁוּ:

רש"י ◄ וְאֶת־הָאֵשׁ • שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּחְתּוֹת. זְרֵה־הָלְאָה • לָאָרֶץ מֵעַל הַמַּחְתּוֹת. כִּי קָדֵשׁוּ • הַמַּחְתּוֹת. וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאוּם כְּלֵי שָׁרֵת.

(ג) אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבֻם לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ג יָת מַחְתִּית חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין דְּאִתְחַיָּבוּ בְּנַפְשָׁתֵיהוֹן וַיַּעְבְּדוּן יָתְהֵן טַסִּין רַדִּידִין חוּפָאָה לְמַדְבְּחָא אֲרֵי קָרֵבְנוּן קֳדָם יְיָ וְאִתְקַדָּשׁוּ וִיהֶוְיָן לְאָת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם • (יומא לו) שֶׁנַּעֲשׂוּ פּוֹשְׁעִים בְּנַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. רִקֻּעֵי • רְדִידִין. פַּחִים • טַסִּין מְרֻדָּדִין טינבי"ש בְּלַעַז. צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ • לְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. וְיִהְיוּ לְאוֹת • לְזִכָּרוֹן, שֶׁיֹּאמְרוּ: אֵלּוּ הָיוּ מֵאוֹתָן שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל הַכְּהֻנָּה וְנִשְׂרְפוּ.

(ד) וַיַּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים וַיִּרְקְעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ:

ד וּנְסִיב אֶלְעָזָר כַּהֲנָא יָת מַחְתִּיָתָא דִּנְחָשָׁא דְּקָרִיבוּ יוֹקִידַיָּא וְרַדִּידֵנוּן חוּפָאָה לְמַדְבְּחָא:

רש"י ◄ וַיִּרְקְעוּם • אינטינדר"ש בְּלַעַז.

(ה) זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ: פ

ה דְּכָרְנָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דִּי לָא יִקְרַב גְּבַר חִלּוֹנַי דִּי לָא מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן הוּא לְאַסָּקָא קְטֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ וְלָא יְהֵי כְּקֹרַח וְכִכְנִשְׁתֵּהּ כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה לֵהּ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) אֱמֹר אֶל אֶלְעָזָר. טַעַם **אֶלְעָזָר** לְצַד שֶׁלֹּא הֶחֱשִׁיב ה' הַדָּבָר שֶׁיֵּעָשֶׂה עַל יְדֵי אַהֲרֹן שֶׁהוּא כֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹ לְצַד שֶׁעַל יְדֵי אַהֲרֹן נַעֲשָׂה הַמִּשְׁפָּט וּמִתּוּ מַקְרִיבֵי הַמַּחְתּוֹת לֹא רָצָה ה' שֶׁיֵּעָשֶׂה עַל יָדוֹ הֶרְמַת הַמַּחְתּוֹת ע"כ:

וְיָרֵם אֶת הַמַּחְתֹּת. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר **וְיָרֵם** בְּוָא"ו כֵּיוָן שֶׁזֶּה הוּא הַתְּחָלַת הַמִּצְוָה. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן שֶׁהוּא בְּלִיעַת קֹרַח וַעֲדָתוֹ שֶׁרָאוּ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי מֵה' יָצָא דְּבַר כְּהֻנַּת אַהֲרֹן וְעוֹד הוֹסִיף תֹּקֶף וְחֹזֶק הַכְּהֻנָּה בְּיַד אַהֲרֹן לְדוֹרוֹת שֶׁיָּרֵם הַמַּחְתֹּת וְגו' וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים וְגו' וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו': תורה ג

ג) הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם. אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מִלִּבָּם לְבַל יִדְאֲגוּ עַל הֱיוֹת הַדָּבָר בְּסִבָּתָם, גַּם לְבַל יַחֲשֹׁב אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל כִּי הֵם הָיוּ לָהֶם סִבָּה, לָזֶה אָמַר **הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם** פֵּרוּשׁ שֶׁהֵם חִבְּלוּ בְּעַצְמָן וְחִסְּרוּ נַפְשָׁם וְלֹא הָיָה לָהֶם סִבָּה מִזּוּלָתָם, וְאַף עַל פִּי כֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ יִשְׂרָאֵל בְּכַוָּנַת ה' בְּדְבָרִים אֵלּוּ וַיִּלְנוּ עַל מֹשֶׁה וְגו' שֶׁאַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה':

כִּי הִקְרִיבֻם לִפְנֵי ה' וַיִּקְדָּשׁוּ. פֵּרוּשׁ טַעַם שֶׁאֲנִי מְצַוְּךָ לְהָרִים הַמַּחְתּוֹת לֹא שֶׁנִּתְרַצֵּיתִי בַּקְטֹרֶת שֶׁהִקְרִיבוּ לְפָנַי אֶלָּא בְּמָה שֶׁהִקְרִיבוּם פֵּרוּשׁ לְגוּפָן שֶׁל מַחְתּוֹת, וְקֹדֶם שֶׁנָּתְנוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת אֲשֶׁר הִיא זָרָה וּמְאוּסָה אֶצְלִי כְּבָר נִתְקַדְּשׁוּ הַמַּחְתּוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיִּקְדָּשׁוּ,** וּמִידֵי דְּהַוּה כְּמַקְרִיב כְּלֵי כֶּסֶף וּכְלֵי זָהָב לַמִּקְדָּשׁ שֶׁהֵם קֹדֶשׁ, וְהַגַּע עַצְמְךָ אִם הַמַּקְרִיבִין הָיוּ נִמְלָכִים וְחוֹזְרִים בָּהֶם וְלֹא הָיוּ נוֹתְנִים הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ מִי הָיוּ יוֹצְאִין הַמַּחְתּוֹת לְחֻלִּין, וּמֵעַתָּה לֹא מִפְּנֵי שֶׁנָּתְנוּ הַקְּטֹרֶת עֲלֵיהֶן יָצְאוּ הַמַּחְתּוֹת מִקְּדֻשָּׁתָן, וּמַה שֶּׁטָּעַן רַמְבַּ"ן כְּנֶגֶד רַשִׁ"י וְזֶה לְשׁוֹנוֹ זֶה דּוֹמֶה לְזָר שֶׁעָשָׂה כְּלֵי שָׁרֵת לְהַקְטִיר בַּחוּץ, עָלָיו אָמַר הַכָּתוּב הִקְרִיבֻם לִפְנֵי ה' בְּאֹהֶל מוֹעֵד פֵּרוּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּם וֶהֱבִיאוּם לַמָּקוֹם הַמְקֻדָּשׁ: תורה ד

ה) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב וְגו' וְלֹא יִהְיֶה וְגו'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הִצְרִיךְ לוֹמַר **וְלֹא יִהְיֶה** וְגו', וְרַז"ל אָמְרוּ (סנהדרין ק"י.) שֶׁבָּאָה אַזְהָרָה לַמַּחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת שֶׁעוֹבֵר בְּלָאו שֶׁל וְלֹא יִהְיֶה וְגו', וְחוּץ מִדְּרָכָם ז"ל נִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה' לָתֵת טַעַם

רש"י◄ **וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח•** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּקֹרַח. **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ•** כְּמוֹ "עָלָיו", עַל אַהֲרֹן דִּבֵּר אֶל מֹשֶׁה, שֶׁיִּהְיֶה הוּא וּבָנָיו כֹּהֲנִים, לְפִיכָךְ "לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְגוֹ'". וְכֵן כָּל "לִי" וְ"לוֹ" וְ"לָהֶם" הַסְּמוּכִים אֵצֶל "דִּבּוּר" — פִּתְרוֹנָם כְּמוֹ "עַל". וּמִדְּרָשׁוֹ: עַל קֹרַח. וּמַהוּ "בְּיַד מֹשֶׁה", וְלֹא כָּתַב "אֶל מֹשֶׁה"? רֶמֶז לַחוֹלְקִים עַל הַכְּהֻנָּה, שֶׁלּוֹקִין בְּצָרַעַת, כְּמוֹ שֶׁלָּקָה מֹשֶׁה בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד): "וַיּוֹצִיאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג". וְעַל כֵּן לָקָה עֻזִּיָּה בְּצָרַעַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 204 – מתוך 'לקראת שבת')

בִּטּוּל הַמַּחְצוֹת מִכַּלֵּג

וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ (יז, ה)

טַעֲנָתוֹ שֶׁל קֹרַח הָיְתָה: אַחְדוּת. הוּא דָּרַשׁ שֶׁכָּל הָעָם יִהְיוּ שָׁוִים בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה, כְּאָמְרוֹ "כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'".

אַף־עַל־פִּי־כֵן, הוּא עַצְמוֹ נַעֲשָׂה סֵמֶל לְמַחְלֹקֶת וּלְפֵרוּד. וּכְפִי שֶׁמְּתֻרְגַּם אוּנְקְלוֹס: "וַיִּקַּח קֹרַח" – "וְאִתְפְּלַג". וְעַד שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל "כָּל הַמַּחֲזִיק בְּמַחְלֹקֶת עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" (סַנְהֶדְרִין קי).

לְלַמֶּדְךָ, שֶׁבִּטּוּל הַמַּחְצוֹת שֶׁקָּבְעָה הַתּוֹרָה בֵּין הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁבְּעַם־יִשְׂרָאֵל (כֹּהֲנִים, לְוִיִּים, יִשְׂרְאֵלִים, "רָאשֵׁיכֶם", "שׁוֹאֵב מֵימֵיכֶם") לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ גּוֹרֵם לְאַחְדוּת, אֶלָּא גּוֹרֵם לְפִלּוּג וּפֵרוּד בֵּינֵיהֶם.

דַּוְקָא כְּשֶׁכָּל אֶחָד מְבַצֵּעַ אֶת תַּפְקִידוֹ הָרָאוּי לוֹ, בָּזֶה הוּא מְמַלֵּא אֶת שְׁלֵמוּת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, שֶׁלִּשְׁמָהּ בְּרָאוֹ הַקָּבָּ"ה. וְלֹא – גּוֹרֵם הוּא לְבִלְבּוּל סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית.

(ו) **וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה:**

ו **וְאִתְרַעְמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לְמֵימָר אַתּוּן גְּרַמְתּוּן דְּמִית עַמָּא דַיְיָ:**

(ז) **וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה:**

ז **וַהֲוָה בְּאִתְכַּנָּשׁוּת כְּנִשְׁתָּא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וְאִתְפְּנִיאוּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְהָא חֲפָהִי עֲנָנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ:**

(ח) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: ס**

ח **וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָקֶדֶם מַשְׁכַּן זִמְנָא:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לָמָּה הָצְרַךְ **לְזִכָּרוֹן** זֶה וְלֹא הִסְפִּיק בְּאַזְהָרָה בַּתּוֹרָה לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר וְכָל הַקָּרֵב וְגוֹמֵר תִּבְלָעֻנוּ הָאָרֶץ, לָזֶה אָמַר **וְלֹא יִהְיֶה כְקֹרַח** פֵּרוּשׁ אִם אֲנִי מְצַוֶּה בְּלֹא זִכָּרוֹן זֶה אֲנִי חוֹשֵׁשׁ שֶׁלֹּא יוֹעִיל לְאֵיזֶה אָדָם מֵהֶם בְּאַזְהָרָה וְיָמוּת כְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ, וְזִכָּרוֹן זֶה יוֹעִיל שֶׁלֹּא יְסוּבַב לוֹ לִהְיוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְקֹרַח וַעֲדָתוֹ:

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ. פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁאָמַר **וְלֹא יִהְיֶה כְקֹרַח** וְגוֹ' מִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד שֶׁכָּל הָעוֹמֵד מִקֹּדֶם לְעַרְעֵר עַל הַכְּהֻנָּה יִהְיֶה לוֹ כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ וְדָבָר זֶה לֹא מָצִינוּ שֶׁהִתְרָה ה' כֵּן, לָזֶה אָמַר **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ** פֵּרוּשׁ לְקֹרַח הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפִצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וְגוֹ' הָיוּ דִּבְרֵי ה' בְּיַד מֹשֶׁה לְהַתְרוֹתוֹ וְלֹא אֲמָרָן מֹשֶׁה מֵעַצְמוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ** פֵּרוּשׁ לְקֹרַח הַמֻּזְכָּר בְּסָמוּךְ: תורה ו

ו) וַיִּלֹּנוּ כָּל וְגוֹ' לֵאמֹר אַתֶּם וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** אַחַר שֶׁהַתְּלוּנָה הִיא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן מַה מָּקוֹם לוֹמַר **לֵאמֹר**, וְאוּלַי כִּי הָעָם לֹא אָמְרוּ הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה' אֶלָּא אָמְרוּ דִּבְרֵי תְּלוּנוֹת שֶׁכַּוָּנַת כְּלָלוּת דִּבְרֵיהֶם הִיא אַתֶּם הֲמִתֶּם וְגוֹ', לָזֶה אָמַר **וַיִּלֹּנוּ** וְגוֹ' וְכַוָּנַת תְּלוּנָתָם הִיא **לֵאמֹר** לָהֶם אַתֶּם הֲמִתֶּם וְגוֹ':

עוֹד יִרְצֶה בְּהָעִיר עוֹד אֵיךְ טַח מְרָאוֹת עֵינֵיהֶם לַעֲשׂוֹת תְּלוּנָה עַל מֹשֶׁה בְּלֹא סִבָּה מַה פִּשְׁעוֹ וּמַה חַטָּאתוֹ, וּמַה גַּם אַחַר שֶׁרָאוּ כַּמָּה הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ לִפְנֵי דָּתָן וַאֲבִירָם אוּלַי יָשׁוּבוּ וְכוּ' זֶה יַגִּיד שֶׁהִשְׁתַּדֵּל לְבַל יָמוּתוּ. אָכֵן תַּרְעֻמֶת הָעֵדָה הָיְתָה עַל מַה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה הַמִּבְחָן שֶׁל הַקְּטֹרֶת בְּכֻלָּן יַחַד שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת הַמִּבְחָן בְּקֹרַח לְבַד וּכְשֶׁהָיָה ה' עוֹשֶׂה בּוֹ הַמִּשְׁפָּט לֹא הָיוּ נִגְּשִׁים הַמָּאתַיִם וַחֲמִשִּׁים נְשִׂיאֵי עֵדָה וְלֹא הָיוּ מֵתִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ בְּמַאֲמַרְכֶם שֶׁאֲמַרְתֶּם לָהֶם קְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וְגוֹ' חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם בָּזֶה הֲמִיתֶם אֶת עַם ה', וְלֹא הִתְרַעֲמוּ הָעֵדָה עַל מִיתַת קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם אֶלָּא עַל הַמָּאתַיִם וַחֲמִשִּׁים שֶׁכֻּלָּן הָיוּ רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת, וּלְדִבְרֵי רַז"ל שֶׁאָמְרוּ שֶׁתַּרְעֹמֶת הָעֵדָה הָיְתָה לְמַה שֶׁצִּוָּם לְהַקְטִיר הַקְּטֹרֶת שֶׁהִיא עֲבוֹדָה יוֹתֵר קְדוֹשָׁה וַחֲמוּרָה וְלֹא עָשָׂה הַמִּבְחָן בְּאֶחָד מִשְּׁאָר עֲבוֹדוֹת, יִתְבָּאֵר גַּם כֵּן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם** פֵּרוּשׁ בְּמַאֲמַרְכֶם שֶׁאָמַרְתֶּם לָהֶם לְהַקְטִיר קְטֹרֶת אַתֶּם הֲיִיתֶם סִבָּה שֶׁיָּמוּתוּ: תורה ז

◆ יום רביעי כ"ט סיון ◆

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(י) הֵרֹמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם׃

י אִתְפְּרְשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֵשֵׁצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן׃

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַחְתָּתְךָ וְתֵן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף׃

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב יָת מַחְתִּיתָא וְהַב עֲלַהּ אֶשָּׁתָא מֵעִלְּוֵי מַדְבְּחָא וְשַׁו קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְאוֹבִיל בִּפְרִיעַ לִכְנִשְׁתָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אֲרֵי נְפַק רָגְזָא מִן קֳדָם יְיָ שָׁרֵי מוֹתָנָא׃

רש"י ◄ **וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם** • רָז זֶה מָסַר לוֹ מַלְאַךְ הַמָּוֶת כְּשֶׁעָלָה לָרָקִיעַ, שֶׁהַקְּטֹרֶת עוֹצֶר הַמַּגֵּפָה (ר"ל כְּשֶׁנִּתַּן רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית, אָז אֵין מַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע. וְעַל מַה שֶּׁמּוֹסִיף מִדִּילֵיהּ יֵשׁ תִּקּוּן בַּקְּטֹרֶת, אֲבָל מַה שֶּׁגָּזַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶדְיָא, אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה. וּבָזֶה מְתוּרָץ מַה שֶּׁכָּתַב אַחַר־כָּךְ שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַמַּלְאָךְ אֶת אַהֲרֹן לַעֲצֹר בַּקְּטֹרֶת, וַהֲלֹא הוּא מָסַר לוֹ רָז זֶה? אֶלָּא שֶׁהָיָה גְּזֵרַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְדוֹ"ק) כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת פט)◆

(יב) וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל־הָעָם׃

יב וּנְסִיב אַהֲרֹן כְּמָא די מַלִּיל מֹשֶׁה וּרְהַט לְגוֹ קְהָלָא וְהָא שָׁרֵי מוֹתָנָא בְּעַמָּא וִיהַב יָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְכַפַּר עַל עַמָּא׃

(יג) וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצַר הַמַّגֵּפָה׃

יג וְקָם בֵּין מֵתַיָּא וּבֵין חַיַּיָּא וְאִתְכְּלִי מוֹתָנָא׃

רש"י ◄ **וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וְגוֹ'** • אָחַז אֶת הַמַּלְאָךְ וְהֶעֱמִידוֹ עַל כָּרְחוֹ. אָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ: הַנַּח לִי לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתִי! אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה צִוָּנִי לְעַכֵּב עַל יָדְךָ! אָמַר לוֹ: אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַתָּה שְׁלוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה!

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

י) הֵרֹמוּ מִתּוֹךְ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לֹא עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוּא מְדַבֵּר אֶלָּא עַל אוֹתָם שֶׁלֹּא הָיוּ בְּכְלַל הַמַּלְשִׁינִים, וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן אוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר** וְגוֹ' **לֵאמֹר** וּפֵרוּשׁ לַאֲחֵרִים, וְדִקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **הַזֹּאת** לְהָרְאוֹת בְּאֶצְבַּע בַּמַּלְשִׁינִים לִשְׁלֹל זוּלָתָם שֶׁאֵינָן בִּכְלַל הַכִּלָּיוֹן, וּבָזֶה נִתְיַשֵּׁב לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר **הֵרֹמוּ** וַהֲרֵי יָכוֹל ה' לְהָמִית רָשָׁע לִפְנֵי צַדִּיק כְּמַעֲשֶׂה הֲרִיגַת בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וּלְפִי דְּבָרֵנוּ שֶׁעַל שְׁאָר הָעָם שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל הַמַּלְשִׁינִים הוּא אוֹמֵר לְפִי שֶׁהָיוּ בִּכְלַל גְּזֵרַת הַמְרַגְּלִים יֵשׁ צֹרֶךְ בַּדָּבָר לְהִתְרַחֵק לְבַל תִּפָּגַע בָּהֶם מִדַּת הַדִּין, וְמִאֲמַר **כְּרָגַע** פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (ט"ז כ"א; תורה יא **יא) קַח** אֶת הַמַּחְתָּה. לְהִיוֹת שֶׁאָמְרוּ כִּי סִבַּת הַשְּׂרוּפִים הָיְתָה בִּשְׁבִיל הַקְטָרַת הַקְּטֹרֶת שֶׁהוּא סִבֵּב מִיתַת עַם ה' לָזֶה הֶרְאָה לָהֶם כִּי הֲגַם שֶׁהַקְּטֹרֶת הָיָה חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ אַדְרַבָּא עָצַר הַמִּיתָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל וּבָזֶה יַצְדִּיקוּ כִּי הַכֹּל מַעֲשֵׂה ה' כִּי הוּא מֵמִית לְחַיֵּב בְּאֵין סוֹבֵב, וְרַז"ל אָמְרוּ (שבת פ"ט.) כִּי דָּבָר זֶה לִמְדוֹ מִס"מ בַּעֲלוֹתוֹ לְקַבֵּל תּוֹרָה ע"כ: תורה יב

יב) וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ סָמוּךְ לְדִבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא שָׁהָה אֲפִלּוּ רֶגַע. עוֹד יִרְצֶה לְצַד שֶׁהָעִנְיָן כָּאן הוּא הֵפֶךְ הַדִּין לְהַקְטִיר קְטֹרֶת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, לָזֶה אָמַר **וַיִּקַּח אַהֲרֹן** וְטַעַם וַיִּקַּח הוּא כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ עַל פִּי נָבִיא, וְיֵאָמֵן נָבִיא כְּשֶׁיֹּאמַר לַעֲבֹר עַל מִצְוָה אַחַת מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה לְפִי שָׁעָה, וּכְאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל (מ"א י"ח; תורה יג

יג) וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (תַּנְחוּמָא תְּצַוֶּה סִימָן ט"ו) שֶׁאָמְרוּ שֶׁתְּפָסוֹ לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית וּמְנָעוֹ מֵהַשְׁחִית וּמָנָה הַמּוּמָתִים לְבַל יוֹסִיף עֲלֵיהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים** פֵּרוּשׁ שֶׁהִגְבִּיל מִסְפַּר הַמֵּתִים מִבֵּין הַחַיִּים לְבַל יוֹסִיף

אָמַר לוֹ: אֵין מֹשֶׁה אוֹמֵר כְּלוּם מִלִּבּוֹ, אֶלָּא מִפִּי הַגְּבוּרָה. אִם אֵין אַתָּה מַאֲמִין, הֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, בֹּא עִמִּי וּשְׁאַל. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשָּׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה" (מכילתא). דָּבָר אַחֵר: לָמָּה בַּקְּטֹרֶת? לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְלִיזִין וּמְרַגְּנִים אַחַר הַקְּטֹרֶת, לוֹמַר: סַם הַמָּוֶת הוּא, עַל־יָדוֹ מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, עַל־יָדוֹ נִשְׂרְפוּ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: תִּרְאוּ שֶׁעוֹצֵר מַגֵּפָה הוּא, וְהַחֵטְא הוּא הַמֵּמִית!.

(יד) וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־דְּבַר־קֹרַח:

יד וַהֲווֹ דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה בַּר מִדְּמִיתוּ עַל פְּלֵגְתָּא דְּקֹרַח:

(טו) וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה: פ

טו וְתָב אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמוֹתָנָא אִתְכְּלִי:

◆ יום חמישי ל׳ סיון ◆

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

טז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יז) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ:

יז מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְסַב מִנְּהוֹן חֵטְרָא חֵטְרָא לְבֵית אַבָּא מִן כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֵטְרִין גְּבַר יָת שְׁמֵהּ תִּכְתּוֹב עַל חֵטְרֵהּ:

(יח) וְאֵת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֵּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם:

יח וְיָת שְׁמָא דְּאַהֲרֹן תִּכְתּוֹב עַל חֵטְרָא דְּלֵוִי אֲרֵי חֵטְרָא חַד לְרֵישׁ בֵּית אֲבָהָתְהוֹן:

רש״י ◄ כִּי מַטֶּה אֶחָד • אַף־עַל־פִּי שֶׁחֲלַקְתִּים לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת – מִשְׁפַּחַת כְּהֻנָּה לְבַד וּלְוִיָּה לְבַד, מִכָּל־מָקוֹם שֵׁבֶט אֶחָד הוּא.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַכּוֹת עוֹד, וְלָזֶה אָמַר **וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה** אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת, לוֹמַר אֵלֶּה הֵם שֶׁעָמְדוּ בְּמִסְפַּר הַמֵּתִים וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה שֶׁלֹּא יוֹסִיף עוֹד הַכּוֹת עַל מִסְפָּר זֶה: תורה יד

טו) וַיָּשָׁב אַהֲרֹן וְגוֹ׳ וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה.

חָזוֹר לוֹמַר **וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה** אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה, לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁכָּלָה עֲנַן הַקְּטֹרֶת וְשָׁב אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה נִשְׁאֲרָה הַמַּגֵּפָה עֲצוּרָה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּא נֶעֱצְרָה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עוֹלֶה עֲנַן הַקְּטֹרֶת עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (שמות י״ז) כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגוֹ׳:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז״ל (תנחומא שם) שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא קִבֵּל הַמַּשְׁחִית מֵאַהֲרֹן שֶׁאָמַר לוֹ אָנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם עַד שֶׁהֵבִיאוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשָׁמַע מִפִּי הַשְּׁכִינָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהַמַּגֵּפָה** פֵּרוּשׁ מַלְאַךְ הַמַּשְׁחִית נִקְרָא מַגֵּפָה גַּם הוּא הֶחֱלִיט לְהֵעָצֵר, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה** וּלְמַעְלָה אָמַר **וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה** פֵּרוּשׁ הָיְתָה לָהּ מְנִיעָה מֵאַהֲרֹן אֲבָל הוּא לֹא הָיָה רוֹצֶה לִמְנֹעַ מַה שֶׁאֵין כֵּן אַחַר כָּךְ גַּם הַמַּגֵּפָה הִסְכִּימָה לִהְיוֹת נֶעֱצָרָה: תורה טז

יז) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם.

אוֹמְרוֹ **דַּבֵּר** וְגוֹ׳ **וְקַח מֵאִתָּם** שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהֵם ב׳ עִנְיָנִים, לְצַד שֶׁיְּצוֹ ה׳ עַל יִשְׂרָאֵל לְהָבִיא הַמַּטּוֹת וְעַל מֹשֶׁה לָקְחַת מֵאִתָּם לָזֶה אָמַר **דַּבֵּר וְקַח,** וַהֲגַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הֲבָאַת יִשְׂרָאֵל, רְמָזָהּ בְּכֹחַ ו׳ שֶׁל **וְקַח,** עוֹד נִרְאֶה טַעַם אוֹמְרוֹ **וְקַח** בְּתוֹסְפוֹת וָא״ו לְהוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן מִלְּבַד זִכְרוֹן הַמַּחְתּוֹת אֲשֶׁר עֲשָׂאוּם רִקּוּעֵי פַּחִים וְגוֹ׳ עוֹד **קַח מֵאִתָּם** וְגוֹ׳ לְהַרְאוֹתָם כִּי בְּאַהֲרֹן בָּחַר לוֹ יָהּ: **מֵאִתָּם** וְגוֹ׳ מֵאֵת כָּל נְשִׂיאֵהֶם. טַעַם שֶׁהֶצְרַךְ לוֹמַר **מֵאִתָּם** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר מֵאֵת כָּל נְשִׂיאֵהֶם, לְעַכֵּב שֶׁלֹּא יִקַּח הַמַּטּוֹת אֶלָּא מֵאִתָּם וְלֹא יִקַּח מֹשֶׁה בְּעַצְמָם, וְאִם הָיָה אוֹמֵר קַח מֵאֵת נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה מַטֶּה לֹא הָיִיתִי מִתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁהֵם יָבִיאוּ וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא הַדִּין שֶׁיִּקַּח מֹשֶׁה בִּשְׁבִילָם וּשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, אוֹ הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁכַּוָּנַת אוֹמְרוֹ **מֵאֵת נְשִׂיאֵהֶם** וְגוֹ׳ שֶׁיִּהְיֶה מִשֶּׁלָּהֶם וּלְעוֹלָם מֹשֶׁה יִקַּח, לָזֶה בָּא מַאֲמַר **מֵאִתָּם** לְעִכּוּב, וְטַעַם הַדָּבָר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לוֹמַר כִּי מֹשֶׁה בָּחַר לָהֶם עֵץ לֹא יִצְלַח: תורה יח

יח) וְאֵת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל מַטֵּה

(יט) וְהִנַּחְתֶּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה:

יט וְתַצְנְעוּן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם סַהֲדוּתָא דִּי אֲזַמֵּן מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן:

(כ) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וַהֲשִׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם:

כ וִיהֵי גַּבְרָא דְּאִתְרְעֵי בֵּהּ חֵטְרֵהּ יִנְעֵי וַאֲנִיחַ מִן קֳדָמַי יָת תְּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלֵיכוֹן:

רש״י ◄ **וַהֲשִׁכֹּתִי** • כְּמוֹ (בראשית ח) ״וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם״, (אסתר ז): ״וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה״.

(כא) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם:

כא וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהָבוּ לֵהּ כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן חֵטְרָא לְרַבָּא חַד חֵטְרָא לְרַבָּא חַד לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֵטְרִין וְחֵטְרָא דְּאַהֲרֹן בְּגוֹ חֵטְרֵיהוֹן:

רש״י ◄ **בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם** • הִנִּיחוֹ בָּאֶמְצַע, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּצַד שְׁכִינָה, פָּרַח.

(כב) וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת:

כב וְאַצְנַע מֹשֶׁה יָת חֵטְרַיָּא קֳדָם יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא:

(כג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדֻת וְהִנֵּה פָרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים:

כג וַהֲוָה בְיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וְעַל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא וְהָא נְעָא חֵטְרָא דְּאַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וְאַפֵּק לַבְלְבִין וְאָגַן גֵּץ וְכָפֵת שִׁגְדִּין:

רש״י ◄ **וַיֹּצֵא פֶרַח** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **צִיץ** • הוּא חֲנָטַת הַפְּרִי כְּשֶׁהַפֶּרַח נוֹפֵל. **וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים** • כְּשֶׁהֵכִּיר הַפְּרִי, הֵכִּיר שֶׁהֵן שְׁקֵדִים, לְשׁוֹן (בראשית כא): ״וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל״, וְלָשׁוֹן זֶה מָצוּי בִּפְרִי הָאִילָן, כְּמוֹ (ישעיה יח): ״וּבֹסֶר גֹּמֵל יִהְיֶה נִצָּה״. וְלָמָּה שְׁקֵדִים? הוּא הַפְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפֵּרוֹת, אַף הַמְעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה פֶּרְעָנוּתוֹ מְמַהֶרֶת לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעֻזִּיָּה (ד״ה ב כו): ״וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ״. וְתַרְגּוּמוֹ: ״וְכָפֵת שִׁגְדִּין״, כְּמִין אֶשְׁכּוֹל שְׁקֵדִים יַחַד כְּפוּתִים זֶה עַל זֶה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לֵוִי וְגוֹ׳. מִמַּה שֶׁלֹּא צִוָּה מִקֹּדֶם לָקַחַת מַטֶּה לְמַטֵּה לֵוִי יַגִּיד כִּי הוּא בִּכְלַל הַי״ב מַטּוֹת שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה לֵוִי בִּכְלַל הַי״ב, וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁכָּכָה עָשׂוּ שֶׁלָּקְחוּ עֵץ אֶחָד וְחִלְּקוּהוּ לְי״ב חֲלָקִים וְכָל שֵׁבֶט לָקַח שִׁיבָא מִכְּשׁוּרָא וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין שֶׁל אַהֲרֹן לְשֶׁל כֻּלָּן שֶׁבָּזֶה יִצְדַּק הַמִּבְחָן, וּבְזֶה יְדַיֵּק מַאֲמַר הַכָּתוּב **וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל נְשִׂיאֵיהֶם** וְגוֹ׳ **וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם** פֵּרוּשׁ חֵלֶק א׳ מִתּוֹךְ הָעֵץ שֶׁמִּמֶּנּוּ לָקְחוּ מַטּוֹתָם. שׁוּב בָּא לְיָדֵי מַאֲמַר רַז״ל (במד״ר פי״ח) שֶׁאָמְרוּ כִּדְבָרֵנוּ ע״כ: תורה יט

כ) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר בּוֹ וְגוֹ׳. וְלֹא הִסְפִּיק כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה ה׳ בְּקֹרַח, אוּלַי שֶׁהָיוּ חוֹשְׁבִים כִּי מַה שֶּׁאֵרַע לְקֹרַח הוּא עַל שֶׁדִּבֵּר נֶגֶד מֹשֶׁה וְחָלַק עָלָיו וַה׳ יִנְקֹם נָקָם עַל כְּבוֹד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ וּלְעוֹלָם אֶפְשָׁר שֶׁיִּבְחַר בִּשְׁאָר הַשְּׁבָטִים לְשָׁרְתוֹ, לָזֶה צִוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת מִבְחַן הַמַּטּוֹת ע״כ: תורה כא

כג) וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים. רַז״ל אָמְרוּ (שם) טַעַם שְׁקֵדִים לְהָעִיר שֶׁכָּל הַמְעַרְעֵר עַל הַכְּהֻנָּה פֶּרְעָנוּתוֹ מְמַהֶרֶת לָבוֹא ע״כ, וְנִרְאֶה שֶׁהֶכְרְחוּ לוֹמַר כֵּן שֶׁאֵין רָאוּי לְבַעַל הַנֵּס לְבַקֵּשׁ פְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ שֶׁנִּרְאֶה ח״ו הַפְחָתַת הַיְכֹלֶת שֶׁמְּבַקֵּשׁ אַחַר פְּרִי שֶׁמְּמַהֵר, לָזֶה אָמְרוּ כִּי יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר שֶׁהֶצְרֵךְ לְהַפְרִיחַ שְׁקֵדִים וְלֹא פְּרִי אַחֵר לוֹמַר שֶׁמְּמַהֵר לְפָרַע וְכוּ׳ שֶׁזּוּלַת זֶה הָיָה מוֹצִיא חָרוּב ע״כ: תורה כד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממאמר ש״פ קרח, א׳ דר״ח תמוז ה׳תשל״ג)

וְהַטַּעַם שֶׁגָּמַל שְׁקֵדִים דַּוְקָא הוּא כִּי שְׁקֵדִים הֵם מְמַהֲרִים לְהִגָּמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַפֵּרוֹת [וּמוֹסִיף בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שָׁם, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם שְׁקֵדִים מִלְּשׁוֹן שְׁקִידָה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מַקֵּל שָׁקֵד גו׳ כִּי שׁוֹקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהוֹסָפָה זוֹ הִיא לִרְמֹז דְּהַמְּהִירוּת שֶׁבַּשְּׁקֵדִים הוּא עִנְיָנָם, וְכַיָּדוּעַ שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל דָּבָר מוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ], וְלָכֵן רוֹמְזִים עַל הַכְּהוּנָה, כִּי הַהַשְׁפָּעוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן [אַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה] הֵן בִּמְהִירוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן, דִּכְשֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, נִמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע לְמַטָּה בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה בְּלִי עִכּוּבִים. הֲגַם שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים הָיְתָה לִפְנֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם, וּפֵירֵשׁ רַשִׁ״י וַיְבָרֲכֵם בִּרְכַּת כֹּהֲנִים [וְגַם אָז הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים בִּמְהִירוּת], מִכָּל־מָקוֹם לְאַחֲרֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן נִתְוַסֵּף עִילּוּי בָּזֶה. כִּי כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּפָרַח מַטֵּה אַהֲרֹן גו׳ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים בָּא עַל־יְדֵי הָעִרְעוּר עַל הַכְּהוּנָה, הֲרֵי זֶה דּוּגְמַת שְׁטָר שֶׁיָּצָא עָלָיו עִרְעוּר וְהוּחְזַק בְּבֵית־דִּין, שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹקֶף יוֹתֵר מִשְׁטָר שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו עִרְעוּר. וּכְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוֹשֶׁךְ.

(כד) **וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהֹוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ: פ**

כד **וְאַפֵּק מֹשֶׁה יָת כָּל חֻטְרַיָּא מִן קֳדָם יְיָ לְוָת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִשְׁתְּמוֹדָעוּ וּנְסִיבוּ גְּבַר חֻטְרֵהּ:**

◆ יום שישי א׳ תמוז ◆

(כה) **וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ:**

כה **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אָתֵב יָת חֻטְרָא דְאַהֲרֹן לָקֳדָם סַהֲדוּתָא לְמַטְרָא לְאָת לְעַמָּא סַרְבָּנָא וִיסוּפַן תֻּרְעֲמַתְהוֹן מִן קֳדָמַי וְלָא יְמוּתוּן:**

רש״י◄ **לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת•** לְזִכָּרוֹן שֶׁבָּחַרְתִּי בְּאַהֲרֹן לְכַהֵן, וְלֹא יִלּוֹנוּ עוֹד עַל הַכְּהֻנָּה. **וּתְכַל תְּלוּנֹתָם•** כְּמוֹ וְתִכְלֶה תְּלוּנֹתָם. לָשׁוֹן זֶה שֵׁם מִפֹּעַל יָחִיד לְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּמוֹ תְּלוּנָתָם מרמורי״ש בְּלַעַז. וְיֵשׁ חִלּוּק בֵּין ״תְּלוּנוֹתָם״ לְ״תְלֻנָתָם״; ״תְּלֻנָּתָם״ – תְּלוּנָה אַחַת, ״תְּלוּנוֹתָם״ – שֵׁם דָּבָר בִּלְשׁוֹן יָחִיד, וַאֲפִלּוּ הֵם תְּלוּנוֹת הַרְבֵּה.

(כו) **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה:**

כו **וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ כֵּן עֲבָד:**

(כז) **וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ:**

כז **וַאֲמָרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לְמֵימָר הָא מִנָּנָא קְטָלַת חַרְבָּא הָא מִנָּנָא בְּלַעַת אַרְעָא וְהָא מִנָּנָא דְּמִיתוּ בְמוֹתָנָא:**

(כח) **כֹּל הַקָּרֵב ׀ הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהֹוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ: ס**

כח **כֹּל דְּקָרֵב מִקְרַב לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ מָאִית הָא אֲנַחְנָא סַיְפִין לִמְמָת:**

רש״י◄ **כֹּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וְגוֹ׳•** אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִהְיוֹת זְהִירִין בְּכָךְ, כֻּלָּנוּ רַשָּׁאִין לְהִכָּנֵס לַחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֶחָד שֶׁיַּקְרִיב עַצְמוֹ יוֹתֵר מֵחֲבֵרָיו וְיִכָּנֵס לְתוֹךְ אֹהֶל מוֹעֵד, יָמוּת. **הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ•** שֶׁמָּא הֻפְקַרְנוּ לְמִיתָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר וְגוֹ׳ כֵּן עָשָׂה. טַעַם שֶׁכָּפַל הַדָּבָר יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ תֵּכֶף וּמִיָּד כְּשֶׁצִּוָּהוּ וְלֹא אִחֵר, **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳** פֵּרוּשׁ לְהָשִׁיב כֵּן עָשָׂה, וּכְפִי זֶה מַאֲמַר **כַּאֲשֶׁר** נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה וּלְמַטָּה: תורה כז

כח) כֹּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וְגוֹ׳. נִתְעוֹרְרוּ עַתָּה וְלֹא קֹדֶם הֲגַם שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לָהֶם דָּבָר זֶה, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (שהש״ר בפ׳ יִשְׁקֵנִי) מָאן דְּנָכִיס לֵיה חִוְיָא מְחַבְּלָא וְכוּ׳: תורה א

יח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם:

א וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אַתְּ וּבְנָיךְ וּבֵית אָבוּךְ עִמָּךְ תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי מַקְדְּשָׁא וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי כְּהוּנַּתְכוֹן:

רש״י ◄ **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל־אַהֲרֹן** • (ספרי) לְמֹשֶׁה אָמַר, שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, לְהַזְהִירוֹ עַל תַּקָּנַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. **אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ** • הֵם בְּנֵי קְהָת אֲבִי עַמְרָם. **תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ** • עֲלֵיכֶם אֲנִי מַטִּיל עֹנֶשׁ הַדְּרִים שֶׁיֶּחֱטְאוּ בְּעִסְקֵי הַדְּבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים הַמְסוּרִים לָכֶם, הוּא הָאֹהֶל וְהָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ — אַתֶּם תֵּשְׁבוּ וְתַזְהִירוּ עַל כָּל זָר הַבָּא לִגַּע. **וְאַתָּה וּבָנֶיךָ** • הַכֹּהֲנִים. **תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם** • שֶׁאֵינָהּ מְסוּרָה לַלְוִיִּם. וְתַזְהִירוּ הַלְוִיִּם הַשּׁוֹעֲרִים, שֶׁלֹּא יִגְּעוּ אֲלֵיכֶם בַּעֲבוֹדַתְכֶם.

(ב) וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת:

ב וְאַף יָת אַחָיךְ שִׁבְטָא דְּלֵוִי שִׁבְטָא דְּאָבוּךְ קָרֵב לְוָתָךְ וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וִישַׁמְּשֻׁנָּךְ וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא:

רש״י ◄ **וְגַם אֶת־אַחֶיךָ** • בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. **וְיִלָּווּ** • וְיִתְחַבְּרוּ אֲלֵיכֶם לְהַזְהִיר גַּם אֶת הַדְּרִים מִלְּהִתְקָרֵב אֲלֵיהֶם. **וִישָׁרְתוּךָ** • בִּשְׁמִירַת הַשְּׁעָרִים וּלְמַנּוֹת מֵהֶם גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכָּלִין (זבחים כז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כח, עמ׳ 115)

וְגַם אֶת אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי... הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ (יח, ב)

׳לֵוִי׳ מוֹרֶה עַל הִתְקַשְּׁרוּת וּדְבֵקוּת בְּהַקָּבָּ״ה (כְּמוֹ ״הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי״). מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוֹדַת הַלְוִיִּים הִיא רַק לְסַיֵּעַ לַכֹּהֲנִים, וְאִילוּ הֵם עַצְמָם אֵינָם מְשָׁרְתִים בַּקֹּדֶשׁ; אֵיךְ מִתְיַשְּׁבִים שְׁנֵי הַדְּבָרִים?

אֶלָּא הִיא הַנּוֹתֶנֶת: מִכֵּיוָן שֶׁהַלְוִיִּים רַק עָזְרוּ לַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם יוּכְלוּ לִהְיוֹת מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן - לֹא הִרְגִּישׁוּ אֶת עַצְמָם ׳מְצִיאוּת׳ כְּלָל, אֲפִילוּ לֹא מְצִיאוּת דְּקִדּוּשָׁה (מְשָׁרְתִים בַּקֹּדֶשׁ); דַּוְקָא הִתְבַּטְּלוּת מֻחְלֶטֶת זוֹ מְבִיאָה לִדְבֵקוּת אֲמִתִּית בַּקָּבָּ״ה.

(ג) וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם:

ג וְיִטְרוּן מַטַּרְתָּךְ וּמַטְּרַת כָּל מַשְׁכְּנָא בְּרַם לְמָנֵי קוּדְשָׁא וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרְבוּן וְלָא יְמוּתוּן אַף אִנּוּן אַף אַתּוּן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ. פֵּרוּשׁ **בֵּית אָבִיךָ** נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁבָּא עַל מֹשֶׁה שֶׁהוּא מֵאָבִיו שֶׁגַּם עָלָיו בָּאָה הָאַזְהָרָה, דְּאִלּוּ עַל הַקְּהָתִים הֲלֹא כְּהֵם כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל בְּהַכְנָסַת מִשְׁכַּן ה׳, וְעוֹד מִמַּה שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ וְגַם אֶת אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי וְגוֹ׳ יַגִּיד שֶׁעַד עַתָּה לֹא הָיָה מְדַבֵּר בָּהֶם, אֶלָּא נִרְאֶה פֵּרוּשׁ **בֵּית אָבִיךָ** זֶה מֹשֶׁה וּכְמָאן דְּאָמַר (זבחים ק״ב.) שֶׁלֹּא פָּסְקָה כְּהֻנָּה מִמֹּשֶׁה, וַאֲפִלּוּ לְמָאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא נִתְכַּהֵן מֹשֶׁה אֶלָּא בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים סוֹבֵר אֲנִי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר לִכְּנֵס לִמְקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים, וְרַז״ל אָמְרוּ (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם בֵּית אָבִיךָ אֵלּוּ הַלְוִיִּים מְלַמֵּד שֶׁהַלְוִיִּים מְזֻהָרִים עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים עַד כָּאן לְשׁוֹנָם, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ לִדְרֹשׁ בַּכָּתוּב הַהֲלָכוֹת שֶׁהָיוּ לָהֶם מִסִּינַי:

אִתָּךְ וְגוֹ׳. צְרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר **אִתָּךְ** אַחַר שֶׁהִזְכִּיר אַהֲרֹן בְּפֵרוּשׁ. וְאוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁבְּכָל זְמַן מְזֻהָרִים יַחַד, לְבַל תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ זְמַן שֶׁחַיָּב אַהֲרֹן וְיֵשׁ זְמַן שֶׁחַיָּבִים בָּנָיו תַּלְמוּד לוֹמַר **אִתָּךְ** לוֹמַר שֶׁמְּזֻהָרִים יַחַד בְּכָל הַזְּמַנִּים: תורה ב

ג) גַּם הֵם גַּם אַתֶּם. פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא **גַּם הֵם** כְּיִשְׂרָאֵל הַקְּרֵבִין **גַּם אַתֶּם** בַּעֲדָם כְּמוֹ שֶׁקָּדַם לוֹמַר אַתָּה וְגוֹ׳ תִּשְׂאוּ עֲוֹן וְגוֹ׳. וְרַז״ל אָמְרוּ בַּעֲרָכִין (ערכין י״א:) וְזֶה לְשׁוֹנָם תַּנְיָא גַּם הֵם גַּם אַתֶּם, אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה, הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, אָמַר אַבַּיֵּי מְשׁוּרֵר שֶׁשִּׁעֵר בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ בְּמִיתָה עַד כָּאן. וְכָתַב רַשׁ״י דְּלֵית לֵיהּ לְאַבַּיֵּי הָא מַתְנִיתָא דְּקָתָנֵי הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָה בְּמִיתָה וַאֲשִׁכָּח תַּנָּא דְּקָאֵי כַּוָּתֵיהּ עַד כָּאן:

וְרַמְבַּ״ם ז״ל בְּפֶרֶק ג׳ מֵהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ אוֹ שֶׁסִּיַּע לֵוִי בִּמְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ מְלַאכְתּוֹ חַיָּב מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יָמֻתוּ אֲבָל כֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי אֵינוֹ בְּמִיתָה אֶלָּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לְכָל מַה שֶׁכָּתַב רַמְבַּ״ם, בֵּין מַה שֶׁכָּתַב אוֹ שֶׁסִּיַּע בֶּן לֵוִי וְכוּ׳ שֶׁהֲרֵי לְכָל הַסְּבָרוֹת שֶׁהֵבִיא

בַּגְּמָרָא לֹא מַשְׁמַע כֵּן, אִם כְּתֻבָּא דְּבָרַיְתָא הֲרֵי קָתָנֵי בְּפֵרוּשׁ הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה, אִם כְּתֻבָּא שֶׁל מַעֲשֶׂה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אִם כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל דַּעַת הַתַּלְמוּד שֶׁאָמַר תַּנָּאֵי הִיא שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סוֹבֵר הַמְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר בְּאַזְהָרָה וְלֹא גָּזְרוּ מְסַיֵּעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן סוֹבֵר בְּמִיתָה וְגָזְרוּ מְסַיֵּעַ אִם כֵּן בֵּין לְמַר וּבֵין לְמַר מְסַיֵּעַ אֵינוֹ אֶלָּא גְּזֵרָה מִדְּרַבָּנָן וְלָמָּה פָּסַק רַמְבָּ"ם אוֹ שֶׁסַּיָּע בֶּן לֵוִי וְכוּ' בִּמְלָאכָה וְכוּ' חַיָּב מִיתָה, וְאִם לְפִי מַה שֶׁדָּחָה הַשַּׁ"ס דְּכֻלֵּה עָלְמָא בָּאַזְהָרָה וְכוּ' אִם כֵּן מִשּׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר מִמָּשׁ אֵינוֹ חַיָּב וּמִכָּל שֶׁכֵּן מְסַיֵּעַ, וְאִם דַּעַת רַמְבָּ"ם הוּא כְּאַבַּיֵּי, ב' תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר, א' שֶׁאַבַּיֵּי לֹא אָמַר שֶׁסַּיָּע אֶלָּא מִשּׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר וּמִדִּבְרֵי הַשַּׁ"ס מוּכָח שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הָעוֹשֶׂה לִמְסַיֵּעַ, ב' שֶׁאַבַּיֵּי דּוֹרֵשׁ חִיּוּב לָזֶה מִפָּסוּק וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת וְרַמְבָּ"ם ז"ל כָּתַב דִּכְתִיב וְלֹא יָמוּתוּ שֶׁהוּא פָּסוּק וְלֹא יָמוּתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם, בֵּין מַה שֶׁכָּתַב רַמְבָּ"ם בְּדִין כֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי שֶׁאֵינוֹ בְּמִיתָה קָשֶׁה כִּי מֵהַבָּרַיְתָא שֶׁהֵבִיא בַּשַּׁ"ס (ערכין) שֶׁאָמְרָה אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה וְלֹא הֵבִיא הַתַּלְמוּד תַּנָּא שֶׁחוֹלֵק בִּדְבָר מִשְׁמַע שֶׁכֵּן עָלָה בְּיָדָם הַדָּבָר, וְלָמָּה יַחֲלֹק הָרַמְבָּ"ם עַל הַגְּמָרָא:

וְנִרְאֶה כִּי רַמְבָּ"ם ז"ל תָּלָא זֵינִיָּה בִּבְרַיְתָא הֲבָאָה בְּסִפְרִי (ספרי זוטא) וְזֶה לְשׁוֹנָם וּכְבָר בִּקֵּשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא לִסְיַּעַ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גֻּדְגֻּדָא בְּהַגָּפַת דְּלָתוֹת אָמַר לוֹ חֲזוֹר לְאַחוֹרֶיךָ שֶׁכְּבָר אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשֶׁךָ שֶׁאֲנִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים וְאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים עַד כָּאן, הֲרֵי שֶׁבֵּן לֵוִי חַיָּב עַל עֲבוֹדַת בֶּן לֵוִי אַחֵר, וְאָנוּ שׁוֹמְעִין גַּם כֵּן שֶׁאֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא מְסַיֵּעַ חַיָּב מִיתָה וְהוּא פְּסַק רַמְבָּ"ם עַצְמוֹ:

וַהֲגַם שֶׁמֵּהַתַּלְמוּד מַשְׁמַע בְּהֵפֶךְ הִכְרִיעַ הָרַמְבָּ"ם כְּגִרְסַת סִפְרֵי מִבּ' טְעָמִים, א' כִּי לְדִבְרֵי הַתַּלְמוּד בֵּין לְקָא סַלְקָא דַּעְתָּא בֵּין לְמַה שֶׁדָּחָה הַתַּלְמוּד דְּכֻלֵּי עָלְמָא בְּאַזְהָרָה בֵּין לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּין לְרַבִּי יוֹחָנָן אֵין הַמְשׁוֹרֵר יָכוֹל לִהְיוֹת שׁוֹעֵר וְלֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בַּמְסַיֵּעַ אִם כֵּן מַה הוּא זֶה שֶׁאוֹמֵר רַבִּי יוֹחָנָן חָזוֹר בְּךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים וְכוּ' הֲלֹא גַּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ יוֹדֵעַ זֶה, וְלֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא חֲזוֹר שֶׁאַף הַמְסַיֵּעַ אָסוּר מִשּׁוּם גְּזֵרַת רַבָּנָן, וְעוֹד כְּשֶׁנֹּאמַר שֶׁהַמְשׁוֹרֵר אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת שׁוֹעֵר מַה לִּי שׁוֹעֵר לְבַדּוֹ אוֹ עִם אַחֵר הֲלֹא מְלֶאכֶת הַשּׁוֹעֲרִים כָּךְ הָיְתָה שֶׁהָיוּ מִתְקַבְּצִים בִּכְנֶסְיָא לְהַגָּפַת שְׁעָרִים וְלִפְתִיחָתָם וְכֻלָּן נִקְרָאִים שׁוֹעֲרִים, וְלִכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁמְּשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר חַיָּב מִיתָה בֵּין שִׁעֵר לְבַדּוֹ בֵּין שִׁעֵר עִם אֲחֵרִים, וְתַלְמוּד עֲרָכִין שֶׁהִבִּין שֶׁהַמְסַיֵּעַ מִשּׁוּם גְּזֵרָה לְפִי גִּרְסַת הַבַּרַיְתָא שֶׁהָיְתָה לוֹ הֶזְכֵּר בָּהּ שֶׁכְּבָר אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשֶׁךָ וְהָקְשָׁה לוֹ [לְ]הַתַּלְמוּד בַּמֶּה חוֹלְקִים רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְר' יוֹחָנָן וְהֶכְרַח לְיַשֵּׁב מַחֲלָקְתָּם בְּדֶרֶךְ זֶה וְלוֹמַר שֶׁמִּן הַתּוֹרָה אֵין אִסּוּר אֶלָּא לְבַדּוֹ וְלֹא מְסַיֵּעַ וַחֲכָמִים הוּא שֶׁגָּזְרוּ מְסַיֵּעַ וּבָזֶה נֶחְלְקוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן, אֲבָל לְפִי גִּרְסַת סִפְרֵי אֲפִלּוּ מְסַיֵּעַ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה וְהַסְבָּרָה מְסַיַּעַת:

וַהֲגַם שֶׁבְּכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה אֵין אָנוּ חוֹלְכִים אֶלָּא אַחַר גִּרְסַת הַבַּרַיְתוֹת הַמּוּבָאִים בַּגְּמָרָא וְאֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לְנֹסַח הַבַּרַיְתוֹת זוּלָתָם וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְדָבָר שֶׁבָּא מְבֹאָר בַּגְּמָרָא כְּמוֹ מַה שֶׁלְּפָנֵינוּ שֶׁאוֹמֵר הַשַּׁ"ס בְּפֵרוּשׁ מְסַיֵּעַ גְּזֵרָה, כָּאן יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר כִּי הֲרֵי לְפָנֶיךָ אַבַּיֵּי שֶׁאוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ נַקְטִינָן מִשּׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ בְּמִיתָה זֶה יַצְדִּיק גִּרְסַת סִפְרֵי שֶׁאָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשֶׁךָ, כִּי לְפִי גִּרְסָא שֶׁהֵבִיא הַתַּלְמוּד דְּחוּיָה הִיא דַּעַת אַבַּיֵּי כְּמוֹ שֶׁדָּחָה הַתַּלְמוּד, וְהַגַּם שֶׁהַשַּׁ"ס הִקְשָׁה לְאַבַּיֵּי וְדָחָה דְּבָרָיו, לֹא הָיָה בִּפְנֵי אַבַּיֵּי לוֹמַר שֶׁאִתּוֹתָב וְאִלּוּ הָיָה הָיָה עוֹמֵד אַבַּיֵּי וַדַּאי שֶׁהָיָה מֵבִיא הוֹכָחָה מֵהַהִיא שֶׁהוּבְאָה בְּסִפְרִי:

וְעוֹד הֵצַצְתִּי מִבֵּין רִיסֵי עֵינָיו שֶׁל אַבַּיֵּי שֶׁעַל אוֹתָהּ שֶׁל סִפְרֵי נָטַע אֹהֶל אַפַּדְנוֹ, מִמַּה שֶׁהוֹכִיחַ חִיּוּב מִיתָה לְמִשּׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר מִפְּסוּק וְהַחוֹנִים וְגוֹ' שֶׁהוּא מִמַּה שֶׁהוֹכִיחוּ בַּבַּרַיְתָא שֶׁל סִפְרֵי, שֶׁאָמַר שָׁם אַחַר שֶׁהֵבִיא הַהִיא שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא וְכוּ' וְזֶה לְשׁוֹנָם רַבִּי אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר אַל תַּכְרִיתוּ וְגוֹ', מֵעֲבוֹדָה לַחֲבֶרְתָּהּ מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר וְהַחוֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר גַּם הֵם גַּם אַתֶּם לְפִי שֶׁבָּא קֹרַח וְעֵרְעֵר עַל אַהֲרֹן הִזְהִיר הַכָּתוּב אֶת כָּל הָעִנְיָן עַד כָּאן, הִנֵּה דִּבְרֵי הַבַּרַיְתָא שֶׁל סִפְרֵי הוּבְאָה הַדְּרָשָׁה שֶׁאָמַר אַבַּיֵּי אֶלָּא שֶׁבְּבָרַיְתָא לֹא נִתְפָּרֵשׁ עִקַּר הַלִּמּוּד מִנַּיִן וּבָא אַבַּיֵּי וּפֵרֵשׁ שֶׁמִּסּוּף הַכָּתוּב הוּא דּוֹרֵשׁ דְּגָמַר אֹמֶר וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמַת בְּמַאי מְדַבֵּר הַכָּתוּב וְכוּ' אֶלָּא בְּזָר דְּאוֹתָהּ עֲבוֹדָה ע"כ, וּמֵעַתָּה בְּכֵיוָצֵא בָזֶה מָצִינוּ לוֹמַר שֶׁהָאֱמוֹרָאִים לֹא הָיוּ בְּקִיאִים בַּבַּרַיְתוֹת, וְלָזֶה הַתַּלְמוּד לֹא יָדַע גִּרְסַת הַבַּרַיְתָא כְּמוֹ שֶׁהוּבְאָה בְּסִפְרֵי שֶׁאִלּוּ יָדָעָהּ לֹא הָיָה דּוֹחֶה גִּרְסַת אַבַּיֵּי, גַּם לֹא הָיָה אוֹמֵר מְסַיֵּעַ מִשּׁוּם גְּזֵרָה, וְתִמְצָא שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִשְׁנָיוֹת נוּכַל לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיוּ בְּקִיאִים, וְזֶה כְּפִי הַטַּיִת הָעִיּוּן לְצַד הַהֶכְרֵחוּת וְאַחַר מִשְׁקֹלֶת צְדָדֵי הַהַטָּיָה וְהָעִנְיָן זֶה שֶׁאָנוּ דָּנִין עָלָיו, וְדַע כִּי בָּרַיְתוֹת הַסִּדּוּרוֹת בְּמִכִּילְתָּא סִפְרָא וְסִפְרֵי הֵם מְזֻקָּקוֹת וְאֵינָם כִּשְׁאָר הַתּוֹסְפְתּוֹת וְלָזֶה פְּסָקָהּ הָרַמְבָּ"ם:

וְנִשְׁאָר לָנוּ לְפָרֵשׁ לְפִי זֶה בַּמֶּה חוֹלְקִים רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְנִרְאֶה כִּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה סוֹבֵר שֶׁלֹּא נֶאֱסַר אֶלָּא מֵעֲבוֹדָה קַלָּה לַעֲבוֹדָה חֲמוּרָה כְּמוֹ שׁוֹעֵר לְשׁוֹעֵר אֲבָל מִשּׁוֹרֵר לְשׁוֹעֵר שֶׁהִיא עֲבוֹדָה שֶׁעוֹשֶׂה הַמְשׁוֹרֵר עַצְמוֹ כְּשֶׁיִּגְדֹּל וְיִתְקַלְקֵל קוֹלוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבָּ"ם שָׁם בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק עַצְמוֹ, סָבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁיָּכוֹל עֲשׂוֹת, לָזֶה סָתַר רַבִּי יוֹחָנָן סְבָרָתוֹ וְאָמַר לוֹ חֲזוֹר בְּךָ שֶׁאֲנִי וְכוּ' וְאַתָּה וְכוּ' פֵּרוּשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדַת חֲבֵרוֹ אֶלָּא כָּל אֶחָד לְמַה שֶׁנִּתְמַנָּה, וַאֲנִי נִתְמַנֵּיתִי לִהְיוֹת שׁוֹעֵר וְאַתָּה לִהְיוֹת מְשׁוֹרֵר וְאֵין אָדָם עוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁלֹּא נִתְמַנָּה עָלָיו, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם רַמְבָּ"ם ז"ל וּפָסַק פְּרַט דִּין זֶה שָׁם וְאָמַר וְזֶה לְשׁוֹנוֹ שֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ הַמְשׁוֹרֵר לְשׁוֹעֵר וְלֹא הַשּׁוֹעֵר לִמְשׁוֹרֵר עַד כָּאן, לְשֵׁלֶל סְבָרַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיָה סוֹבֵר כְּשֶׁבָּא לְסַיֵּעַ רַבִּי יוֹחָנָן:

שׁוּב שַׁבְתִּי לְדַקְדֵּק דִּבְרֵי רַמְבָּ"ם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֶפֵךְ סְבָרַת הַגְּמָרָא בְּדִין הַמְסַיֵּעַ, כִּי ב' מִינֵי מְסַיֵּעַ הֵם, א' מְסַיֵּעַ בַּעֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁעוּר לְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה לְבַד מִמָּנוּ כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹעֲרִים הַצְּרִיכִים לְאוֹתָהּ הַדֶּלֶת וּבָא לְסַיֵּעַ

הַזֶּה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, וְהַשֵּׁנִי מְסַיֵּעַ לְהַשְׁלִים הַצְּרִיכִין לְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה וְזֶה חַיָּב מִן הַתּוֹרָה, וְלָזֶה הַתַּלְמוּד מֵחֲמַת יִשּׁוּב סְבָרַת ר' יְהוֹשֻׁעַ לְפִי הַגִּרְסָא שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו סָבַר שֶׁהָיוּ שׁוֹעֲרִים הַמַּסְפִּיקִים לְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה וְלָזֶה סָבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְסַיֵּעַ שֶׁאֵין אִסּוּר בַּדָּבָר, אֲבָל לְפִי גִּרְסַת סִפְרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשְׁךָ מְכָרְחִים אָנוּ לְפָרֵשׁ שֶׁלֹּא הָיָה שִׁעוּר מַסְפִּיק לַשּׁוֹעֲרִים לְהָגִיף הַדְּלָתוֹת, וְלָזֶה דִּקְדֵּק רַמְבָּ"ם בִּדְבָרָיו וְזֶה לְשׁוֹנוֹ הַלְּוִיִּם וְכוּ' מָזְחָרִים שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד מְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ הַמְשׁוֹרֵר וְכוּ' עַד כָּאן, הִנֵּה מִמַּה שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר מְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא אָמַר בִּמְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ יֵגִיד שֶׁמְּסַיֵּעַ זֶה נִכְנָס בְּחֵלֶק מֵהָעֲבוֹדָה הַמְיֻחֶדֶת לַחֲבֵרוֹ, וְגָמַר אֹמֶר שֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ פֵּרוּשׁ וְגָדֵר זֶה הוּא שֶׁאֲנִי אוֹסֵר לְךָ בּוֹ הַסִּיּוּעַ וְלָזֶה לֹא אָמַר וְשֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ וְהָבֵן:

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים כִּי הַמְסַיֵּעַ בַּעֲבוֹדָה שֶׁאֵין בָּהּ צָרְכֵי עֲבוֹדָתָהּ חַיָּב מִיתָה כְּדַעַת רַמְבָּ"ם וְכְבָרַיְתָא דְּסִפְרֵי וְאֵין סְתִירָה מֵהַשַּׁ"ס לָזֶה, אֶלָּא שֶׁנִּשְׁאַר לָדַעַת טַעְמוֹ שֶׁל רַמְבָּ"ם ז"ל לָמָּה לֹא הוֹכִיחַ חִיּוּב מִיתָה לְלֵוִי מְשׁוֹרֵר שֶׁשָּׁעַר מִפְּסוּק וְהַחֹנִים וְגוֹ' וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּבָרַיְתָא שֶׁל סִפְרֵי וּכְדִבְרֵי אַבַּיֵּי כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה וְהָלַךְ לַחֲזֹר אַחַר פָּסוּק אַחֵר שֶׁנִּרְאֶה מִדְּבָרָיו שֶׁהוּא הַפָּסוּק אַל תַּכְרִיתוּ מִשְׁפְּחוֹת הַקָּהָתִי שֶׁבְּסוֹף פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, כִּי שָׁם נֶאֱמְרוּ שְׁנֵי מַאֲמָרִים שֶׁהֵבִיא הָרַמְבָּ"ם בִּפְרַט דִּין זֶה, הָא' אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ וְגוֹ', וּב' וְלֹא יָמֻתוּ, וְהַגַּם שֶׁכָּתַב וְעַל מַשָּׂאוֹ וּבְפָסוּק אַל תַּכְרִיתוּ נֶאֱמַר וְאֶל מַשָּׂאוֹ, בְּוַדַּאי שֶׁטָּעוּת סוֹפֵר הוּא כִּי לָמָּה יַנִּיחַ מַה שֶׁנֶּאֱמַר בַּפָּסוּק שֶׁבּוֹ אָמַר וְלֹא יָמֻתוּ לְחַפֵּשׂ אַחַר פָּסוּק שֶׁבְּפָרָשַׁת נָשֹׂא כִּי שָׁם נֶאֱמַר וְעַל מַשָּׂאוֹ וְשָׁם לֹא נֶאֱמַר וַיָּמֻתוּ, אֶלָּא וַדַּאי צָרִיךְ לְהַגִּיהַּ בְּהַרַמְבָּ"ם וְאֶל מַשָּׂאוֹ, וִיהִי מָה, קָשֶׁה לָמָּה נָטָה מִדִּבְרֵי תַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים:

וְנִרְאֶה כִּי הָרַמְבָּ"ם לָקַח דְּרָשַׁת תַּנָּא שֶׁדָּרַשׁ מִפָּסוּק גַּם הֵם גַּם אַתֶּם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ גַּם הֵם לְוִיִּים עַל עֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים גַּם אַתֶּם כֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּים, וּמֵרִבּוּי תֵּבַת גַּם שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא הֵם וְאַתֶּם מִזֶּה דּוֹרֵשׁ חִיּוּב לַלֵּוִי הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, וּמַה שֶׁכָּתַב רַמְבָּ"ם אוֹ שֶׁסַּיַּע לַלֵּוִי וְכוּ' חַיָּבִין מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יָמֻתוּ הוּא מַה שֶׁנֶּאֱמַר בַּפָּסוּק וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם, וּדְרָשָׁה זוֹ מוֹדָה גַּם כֵּן רַבִּי הַגַּם שֶׁאָמַר אֵינוֹ צָרִיךְ הֲרֵי גָּמַר אֹמֶר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר גַּם הֵם וְגוֹ' לְפִי שֶׁעְרְעֵר וְכוּ' חָזַר הַכָּתוּב וְהִזְהִיר וְכוּ' הֲרֵי שֶׁהִצְדִּיק דְּרָשַׁת תַּנָּא קַמָּא, וְהַגַּם שֶׁאַבַּיֵּי דָּרַשׁ מִפָּסוּק וְהַזָּר הַקָּרֵב שֶׁהִיא דְּרָשַׁת רַבִּי, כֵּיוָן שֶׁנִּתְגַּלָּה לָנוּ שֶׁאֵין רַבִּי מַכְחִישׁ בִּדְרָשַׁת וְלֹא יָמֻתוּ כַּנִּזְכָּר בָּחַר הָרַמְבָּ"ם בִּרְאָיַת וְלֹא יָמֻתוּ שֶׁהִיא יוֹתֵר מְפֹרֶשֶׁת מִדְּרָשַׁת וְהַזָּר וְגוֹ' שֶׁדְּרָשָׁתָהּ בְּאִם אֵינוֹ עִנְיָן שֶׁהַכָּתוּב בְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נֶאֱמַר דִּכְתִיב וְהַחֹנִים קֵרְמָה מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְגוֹ', וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין שֶׁאֵינָהּ דְּרָשָׁה מְפֹרֶשֶׁת, לָזֶה בָּחַר רַמְבָּ"ם לְהָבִיא בְּסִפְרוֹ מִפָּסוּק וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם:

וּמַה שֶׁהֵבִיא רְאָיָה לְאַזְהָרַת מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה מִפָּסוּק אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ מִפְּנֵי שֶׁזּוּלַת זֶה מִנִּין לָנוּ אַזְהָרַת מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה שֶׁיָּבֹא עָלֶיהָ הָעֹנֶשׁ וּמִנַּיִן יַעֲלֶה מֵחוּשׁ הָאִסּוּר בְּדָבָר זֶה לְפָרֵשׁ מַאֲמַר וְלֹא יָמֻתוּ עַל אִם מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר, לָזֶה הֵבִיא פָּסוּק אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ. וְאֶפְשָׁר כִּי רַבֵּנוּ (הָרַמְבָּ"ם) מְפָרֵשׁ דִּבְרֵי רַבִּי שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר אַל תַּכְרִיתוּ וְגוֹ' שֶׁחוֹזֵר עַל עִנְיָן הִקְרְבַת ר' יְהוֹשֻׁעַ לְסַיְּעוֹ בַּהֲגָפַת שְׁעָרִים שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר אַל תַּכְרִיתוּ וְגוֹ', וְשָׁם נֶאֱמַר אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְגוֹ', וּמַה שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה מִנַּיִן, אֵינוֹ חוֹזֵר עַל הָאַזְהָרָה אֶלָּא עַל הַחִיּוּב מִנַּיִן שֶׁחַיָּב מִיתָה, וּכְפִי זֶה דִּבְרֵי הָרַמְבָּ"ם הֵם דִּבְרֵי רַבִּי וְהוּא ז"ל מֵבִיא בְּסִפְרוֹ הַדְּרָשָׁה הַיּוֹתֵר מְבֹאָרֶת:

וּלְדֶרֶךְ זֶה גַּם כֵּן צָרִיךְ לְהַגִּיהַּ בִּדְבְרֵי הָרַמְבָּ"ם וְאֶל מַשָּׂאוֹ, וּמַה שֶׁפָּסַק רַמְבָּ"ם שֶׁכֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה נִרְאֶה כִּי דָּן לְפִי מַה שֶׁקָּדַם לָנוּ שֶׁצָּרִיךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב הָעֹנֶשׁ וְהָאַזְהָרָה, וְכָאן בְּפָסוּק זֶה לֹא נֶאֱמְרָה אַזְהָרָה וּמִיתָה אֶלָּא לִבְנֵי לֵוִי שֶׁכֵּן כָּתוּב לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יָמֻתוּ, וַהֲגַם שֶׁגָּמַר אֹמֶר גַּם הֵם גַּם אַתֶּם וְהוֹסִיף הַכֹּהֲנִים בְּהָאָמוּר, אֵין הֶכְרֵחַ שֶׁחוֹזֵר הַכָּתוּב לְב' לְאַזְהָרָה וְחִיּוּב מִיתָה וְאֵין לָנוּ לוֹמַר אֶלָּא עַל הָאַזְהָרָה בָּא כֵּיוָן שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה אַזְהָרָה לַכֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת הַלְּוִיִּים אֶלָּא כָּאן, וְאֵין זֶה הֶקֵּשׁ לוֹמַר אֵין הֶקֵּשׁ לַחֲצָאִין וְיָכוֹל לְהִתְפָּרֵשׁ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ גַּם הֵם עַל מַה שֶׁהָזְכַּר בְּסָמוּךְ גַּם אַתֶּם יֵשׁ לָכֶם אַזְהָרָה עַל הַדָּבָר, וְעוֹד מִמַּה שֶׁאָמַר רַבִּי אֵינוֹ צָרִיךְ וְלֹא נֶאֱמַר גַּם הֵם גַּם אַתֶּם אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁעְרְעֵר קֹרַח מִזֶּה אַתָּה לָמֵד שֶׁאֵין כָּאן מִיתָה לְכֹהֵן הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת לֵוִי, שֶׁאִם לֹא כֵּן הֲרֵי צָרִיךְ וְצָרִיךְ כִּי מִקְּרָאֵי שֶׁהֵבִיא רַבִּי לֹא הֵבִיא בָּהֶם חִיּוּב מִיתָה לְכֹהֵן בַּעֲבוֹדַת לְוִיִּים אֶלָּא אַזְהָרָה כַּמּוּבָן שָׁם מֵהַבָּרַיְתָא, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא בָּא מַאֲמַר גַּם אַתֶּם אֶלָּא לְאַזְהָרָה, וְלָזֶה גַּם כֵּן לֹא אָמַר תַּנָּא דְּסִפְרֵי אֶלָּא כֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּים מִנַּיִן וְלֹא אָמַר כֹּהֲנִים עֲנוּשִׁים וּמְזָהָרִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּים מִנַּיִן כְּמוֹ שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר בַּלְּוִיִּים:

וּמַה שֶׁאָמְרוּ בַּבָּרַיְתָא שֶׁהוּבְאָה בַּעֲרָכִין אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה וְלֹא הֵבִיא הַשַּׂ"ס בָּרַיְתָא הַמְנֻגֶּדֶת לָהּ שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁבָּרַיְתָא זוֹ הָיְתָה מְסֻכֶּמֶת לְבַעֲלֵי הַגְּמָרָא. אוֹמֵר אָנִי כִּי כְּשֶׁנַּעֲמֹד עַל עֹמֶק הַסֵּגְיָא מִמֶּנָּה נַכְרִיחַ לָלֶכֶת בְּדִרְכּוֹ שֶׁל רַמְבָּ"ם, וְהוּא כִּי שָׁם מְסַיֵּם בְּאוֹתָהּ בָּרַיְתָא וְזֶה לְשׁוֹנָם הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה וּפֵרֵשׁ רַשַּׂ"י הֵם בְּשֶׁלָּהֶם לֵוִי מְשׁוֹרֵר שֶׁהֵגִיף דְּלָתוֹת עַד כָּאן, וְקָשֶׁה לִי לְמַה שֶׁמַּקְשֶׁה הַשַּׂ"ס בְּסָמוּךְ לְדִבְרֵי אַבַּיֵּי שֶׁאָמַר מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר בְּמִיתָה וְזֶה לְשׁוֹנָם מִיתִיבֵיהּ מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר וְשׁוֹעֵר שֶׁשּׁוֹרֵר אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה וְכוּ' עַד כָּאן. קָשֶׁה לָמָּה מְחַזֵּר הַתַּלְמוּד לְבָרַיְתָא אַחֶרֶת לְהַקְשׁוֹת לְדִבְרֵי אַבַּיֵּי וְלֹא הִקְשָׁה מִבָּרַיְתָא שֶׁלְּפָנָיו מַמָּשׁ שֶׁאָמְרָה הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה. וְעוֹד קָשֶׁה פִּרְט זֶה שֶׁל לֵוִי מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה הֵיכָן הִזְכַּר שֶׁיֹּאמַר עָלָיו אֵינוֹ בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, הֲלֹא תְּנָא לֹא בָּא אֶלָּא לְפָרֵשׁ מַאֲמַר גַּם הֵם גַּם אַתֶּם, וּמִמָּה נַפְשְׁךָ, אִם סוֹבֵר הַתַּנָּא לִדְרוֹשׁ מִפָּסוּק זֶה גַּם לֵוִי מֵעֲבוֹדָה לְעֲבוֹדָהשֶׁגַּם זֶה נִכְלָל בַּמַּאֲמַר גַּם הֵם גַּם אַתֶּם אִם כֵּן הַמִּשְׁפָּט שֶׁנַּעֲשָׂה בְּכֹהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי נַעֲשֶׂה

(ד) וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרְתֶּךָ וְאֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם:

ד וְיִתּוֹסְפוּן עָלָךְ וְיִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא וְחִלּוֹנֵי לָא יִקְרַב לְוָתְכוֹן:

רש״י ◄ **וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם** • אֶתְכֶם אֲנִי מַזְהִיר עַל כָּךְ.

(ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ה וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת קוּדְשָׁא וְיָת מַטְּרַת מַדְבְּחָא וְלָא יְהֵי עוֹד רָגְזָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י ◄ **וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף** • (ספרי) כְּמוֹ שֶׁהָיָה כְּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז): ״כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף״.

(ו) וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אַחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

ו וַאֲנָא הָא קָרֵיבִית יָת אֲחֵיכוֹן לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכוֹן מַתְּנָא יְהִיבִין קֳדָם יְיָ לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י ◄ **לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים** • יָכוֹל לַעֲבוֹדַתְכֶם שֶׁל הֶדְיוֹט? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״לַה׳״, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ לְמַעְלָה, לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכְּלִין.

(ז) וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ

ז וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תִּטְּרוּן יָת כְּהוּנַּתְכוֹן לְכָל פִּתְגַּם מַדְבְּחָא וּלְמִגּוֹ לְפָרֻכְתָּא וְתִפְלְחוּן פָּלְחַן מַתְּנָא אִיהַב יָת כְּהוּנַּתְכוֹן וְחִלּוֹנֵי דְּיִקְרַב יִתְקְטָל:

רש״י ◄ **עֲבֹדַת מַתָּנָה** • בְּמַתָּנָה נְתַתִּיהָ לָכֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לז עמ׳ 233)

עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם (יח, ז) גַּם דָּבָר שֶׁבָּא מִלְּמַעְלָה בְּתוֹרַת מַתָּנָה - אֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהָאָדָם הוּא רַק מְקַבֵּל וְתוּ לֹא מִידִי, אֶלָּא גַּם בָּזֶה דְּרוּשָׁה עֲבוֹדָתוֹ („**עֲבֹדַת מַתָּנָה**"). הָעֲבוֹדָה הִיא – לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַדָּבָר בִּפְנִימִיּוּת.

(ח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם:

ח וּמַלִּיל יְיָ עִם אַהֲרֹן וַאֲנָא הָא יְהָבִית לָךְ יָת מַטְּרַת אַפְרָשׁוּתִי לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן לִרְבוּ וּלְבָנָיךְ לְקַיָּם עָלָם:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּלִוּי שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי אַחֵר כֵּיוָן שֶׁשְּׁנֵיהֶם כְּלָלָם הַבּוֹרֵא בְּמַאֲמָר זֶה:

וְאִם תֹּאמַר שֶׁאֵין לְהַכְרִיחַ מִפָּסוּק זֶה אֶלָּא אַזְהָרָה כְּמוֹ כֵן גַּם כֵּן אֵין לְחַיֵּב הַכֹּהֵן בַּעֲבוֹדָה שֶׁל לֵוִי, אֶלָּא מָכְרָח אַתָּה לוֹמַר שֶׁאֵין תַּנָּא דּוֹרֵשׁ אִסּוּר לֵוִי בַּעֲבוֹדַת חֲבֵרוֹ מִפָּסוּק גַּם הֵם גַּם אַתֶּם אִם כֵּן תַּנָּא אַהֲכָא קָאֵי שֶׁאוֹמֵר הֵם בְּשֶׁלָּהֶם, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁזֶּה יַכְרִיחַ לוֹמַר כִּי תֵּבֵת הֵם טָעוּת הוּא וְגַרְסִינָן בִּמְקוֹמָהּ אַתֶּם, וְזֶה פֵּרוּשׁוֹ הֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה וְאַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה גַּם חָסֵר מֵהַבָּרַיְתָא הֵם בְּשֶׁלָּכֶם, כִּי לִהְיוֹת שֶׁהַמִּדְפִּיס רָאָה ב׳ תֵּבוֹת כְּפוּלוֹת הֵם בְּשֶׁלָּכֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם סָבַר שֶׁהוּא כֶּפֶל לָזֶה הִשְׁמִיט אַחַת מֵהֶם, וְזֶה הוּא נֹסַח הַבָּרַיְתָא עַל נְכוֹן גַּם הֵם גַּם אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם הֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, וְלָזֶה לֹא מָצָא הַתַּלְמוּד לְהַקְשׁוֹת לְאַבַּיֵּי מִבָּרַיְתָא זוֹ שֶׁאֵין בָּהּ זִכְרוֹן ב׳ עֲבוֹדוֹת לְוִיִּים וְהַקְשָׁה מִבָּרַיְתָא אַחֶרֶת, גַּם בָּזֶה יִהְיֶה סֵיפָא דְּבָרַיְתָא בִּדְרָשַׁת הַכָּתוּב גַּם הֵם גַּם אַתֶּם שֶׁהֵבִיא הַתַּנָּא, וְאָמַר כִּי הַלְוִיִּים בְּשֶׁל כֹּהֲנִים בְּמִיתָה אָבָל כֹּהֲנִים בְּשֶׁל לְוִיִּים אֵינָם אֶלָּא בְּאַזְהָרָה וְהַטַּעַם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפֵרוּשׁ דִּבְרֵי רַמְבָּ״ם, וּמִמַּעְתָּה עָלָה פְּסַק רַמְבָּ״ם וְסִפְרֵי וּבָרַיְתָא דַּעֲרָכִין בְּקָנָה אֶחָד: תורה ד

ח) וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי וְגוֹ׳. טַעַם אוֹמְרוֹ **וַאֲנִי**, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי בְּעֵד מַה שֶׁהִטַּלְתִּי עֲלֵיכֶם לְשֵׁאת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְגוֹ׳ גַּם אֲנִי כְּבָר הִקְדַּמְתִּי לְתֵת לָכֶם בְּעֵד זֶה מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתַי לְכָל קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: תורה ט

רש״י◄ **וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ** • (ספרי) בְּשִׂמְחָה. לְשׁוֹן שִׂמְחָה הוּא זֶה, כְּמוֹ (שמות ד): ״הִנֵּה הוּא יוֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ״. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן שָׂדֶה לְאוֹהֲבוֹ, וְלֹא כָּתַב וְלֹא חָתַם וְלֹא הֶעֱלָה בְּעַרְכָּאִין. בָּא אֶחָד וְעִרְעֵר (עָלָיו) עַל הַשָּׂדֶה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה יָבֹא וִיעַרְעֵר לְנֶגְדְּךָ? הֲרֵינִי כּוֹתֵב וְחוֹתֵם לְךָ וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאִין. אַף כָּאן, לְפִי שֶׁבָּא קֹרַח וְעִרְעֵר כְּנֶגֶד אַהֲרֹן עַל הַכְּהֻנָּה, בָּא הַכָּתוּב וְנָתַן לוֹ (חולין קלג) עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה בִּבְרִית מֶלַח עוֹלָם, וּלְכָךְ נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ לָכָאן. **מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי** • שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לִשְׁמֹרָן בְּטָהֳרָה. **לְמָשְׁחָה** • לִגְדֻלָּה (ספרי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ׳ 219)

וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי (יח, ח) טַעֲנָתוֹ שֶׁל קֹרַח הָיְתָה: הַכֹּהֲנִים מְנֻתָּקִים מֵהָעוֹלָם וַעֲסוּקִים רַק בַּקְּדֻשָּׁה, וְאִלּוּ כָּל הָעֵדָה עוֹסְקִים עִם עִנְיְנֵי הָעוֹלָם עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת מֵהֶם כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת. וְאִם כֵּן, מַדּוּעַ צְרִיכִים אֶת הַשִּׂפְעַת הַכֹּהֲנִים עַל יִשְׂרָאֵל? שֶׁגַּם הֵם יִתְעַלּוּ מֵהָעוֹלָם. לְפִיכָךְ נִתְּנוּ מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה לְאַחַר מַחֲלֹקֶת קֹרַח, כִּי הֵן מְבַטְּאוֹת אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֲנִים: יְהוּדִי מַפְרִישׁ מֵרְכוּשׁוֹ הַגַּשְׁמִי לַכֹּהֵן, וּבָזֶה מְרוֹמֵם רְכוּשׁ זֶה.

(ט) זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ:

ט דֵּין יְהֵי לָךְ מִקֻּדְשָׁ קוּדְשַׁיָּא מוֹתַר מִן אֶשָּׁתָא כָּל קֻרְבָּנֵיהוֹן לְכָל מִנְחַתְהוֹן וּלְכָל חַטָּוֹתְהוֹן וּלְכָל אֲשַׁמְהוֹן דִּי יְתִיבוּן קֳדָמַי קֻדְשׁ קוּדְשִׁין דִּי לָךְ הוּא וּלְבָנָיךְ:

רש״י◄ **מִן־הָאֵשׁ** • לְאַחַר הַקְטָרַת הָאֵשִׁים. **כָּל־קָרְבָּנָם** • כְּגוֹן זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר. **מִנְחָתָם חַטָּאתָם וַאֲשָׁמָם** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי** • זֶה גֶּזֶל הַגֵּר.

(י) בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ:

י בְּקֻדְשׁ קוּדְשִׁין תֵּכְלֻנֵּהּ כָּל דְּכוּרָא יֵכוּל יָתֵהּ קוּדְשָׁא יְהֵי לָךְ:

רש״י◄ **בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ וְגוֹ׳** • לִמֵּד עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בָּעֲזָרָה וּלְזִכְרֵי כְּהֻנָּה.

(יא) וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ:

יא וְדֵין לָךְ אַפְרָשׁוּת מַתְּנָתְהוֹן לְכָל אֲרַמָּוַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן וְלִבְנָיךְ וּלְבִנָתָיךְ עִמָּךְ לִקְיַם עָלָם כָּל דְּדֻכֵּי בְּבֵיתָךְ יֵכוּל יָתֵהּ:

רש״י◄ **תְּרוּמַת מַתָּנָם** • הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה וּמֵהַשְּׁלָמִים וְאֵיל נָזִיר. **לְכָל תְּנוּפֹת** • שֶׁהֲרֵי אֵלּוּ טְעוּנִין תְּנוּפָה. **כָּל־טָהוֹר** • (ספרי) וְלֹא טְמֵאִים. דָּבָר אַחֵר: כָּל־טָהוֹר, לְרַבּוֹת אִשְׁתּוֹ.

(יב) כֵּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים:

יב כָּל טוּב מְשַׁח וְכָל טוּב חֲמַר וְעִבּוּר רֵאשִׁיתְהוֹן דִּי יִתְּנוּן קֳדָם יְיָ לָךְ יְהַבְתִּנּוּן:

רש״י◄ **רֵאשִׁיתָם** • הִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ב עמ׳ 326)

כֹּל חֵלֶב יִצְהָר... אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה׳ (יח, יב)

וְהוּא־הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵ-ל הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב... וְכֵן הוּא אוֹמֵר כָּל חֵלֶב לַה׳ (רמב״ם סוֹף הִלְכוֹת אִסּוּרֵי־מִזְבֵּחַ).

כְּשֶׁהִתְעוֹרְרָה שְׁאֵלַת סֵדֶר הַלִּמּוּדִים בַּיְּשִׁיבוֹת וּבָתֵּי־הַסֵּפֶר הַדָּתִיִּים בְּאַרְצוֹת־הַבְּרִית, עָמַד אַדְמוֹ״ר הָרַיֵּ״צ עַל כָּךְ שֶׁלִּמּוּדֵי הַקֹּדֶשׁ יִתְקַיְּמוּ בַּבֹּקֶר, שֶׁאָז הָרֹאשׁ צָלוּל, וְאִלּוּ לִמּוּדֵי הַחֹל יִתְקַיְּמוּ אַחַר הַצָּהֳרַיִם.

וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: אֶת הַזְּמַן הַמְּבֹרָר וְהַמְשֻׁבָּח, שֶׁהוּא בְּחִינַת ׳חֵלֶב׳, יֵשׁ לְהַקְדִּישׁ לְגָבוֹהַּ.

(יג) בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ׃

יג בִּכּוּרֵי כָּל דִּי בְּאַרְעַהוֹן דִּי יַיְתוּן קֳדָם יְיָ דִּי לָךְ יְהֵי כָּל דְּדְכֵי בְּבֵיתָךְ יֵיכְלֻנֵּהּ׃

(יד) כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה׃

יד כָּל חֲרָמָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּי לָךְ יְהֵי׃

(טו) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה׃

טו כָּל פְּתַח וַלְדָּא לְכָל בִּשְׂרָא דִּי יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא יְהֵי לָךְ בְּרַם מִפְרַק תִּפְרוּק יָת בּוּכְרָא דֶּאֱנָשָׁא וְיָת בּוּכְרָא דִּבְעִירָא מְסַאֲבָא תִּפְרוּק׃

(טז) וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הִוא׃

טז וּפַרְקָנֵהּ מִבַּר יַרְחָא תִּפְרוּק בְּפַרְסָנֵהּ כְּסַף חֲמֵשׁ סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עַשְׂרִין מָעִין הוּא׃

(יז) אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

יז בְּרַם בּוּכְרָא דְתוֹרָא אוֹ בּוּכְרָא דְּאִמְּרָא אוֹ בּוּכְרָא דְּעִזָּא לָא תִפְרוּק קוּדְשָׁא אִנּוּן יָת דִּמְהוֹן תִּזְרוּק עַל מַדְבְּחָא וְיָת תַּרְבֵּיהוֹן תַּסִּק קֳרְבַּן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כג עמ׳ 139)

אַף בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם... כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה (יח, יז־יח)

שֶׁלֹּא תֹּאמַר כַּחֲזֵה וְשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה (רש״י)

בְּ׳סִפְרִי׳ יֵשׁ קָא־סָלְקָא־דַעְתָּךְ לְהַשְׁוּוֹת בְּכוֹר לְחַטָּאת וְאָשָׁם („מַה חַטָּאת וְאָשָׁם לְיוֹם וָלַיְלָה, אַף בְּכוֹר לְיוֹם וָלַיְלָה״), וְאִלּוּ רַשִׁ״י אֵינוֹ מַזְכִּיר אֶלָּא ׳תּוֹדָה׳ בִּלְבַד.

הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְכָךְ, עַל דֶּרֶךְ הָרֶמֶז בְּרַשִׁ״י:

׳בְּכוֹר׳ רוֹמֵז לְעַם־יִשְׂרָאֵל, כַּנֶּאֱמָר (שמות ד) ״בְּנִי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל״. בְּכוֹר אָדָם - הֵינוּ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית; וּבְכוֹר בְּהֵמָה - הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. לָכֵן אֵין אֲפִילוּ סָלְקָא־דַעְתָּךְ לְהַשְׁוּוֹת בְּכוֹר לְחַטָּאת (מִצַּד עַצְמָהּ) אֵינָהּ שַׁיָּכֶת כְּלָל לְחֵטְא וְעָוֹן, וְהִיא אֵינֶנָּה מִתְאַוָּה אֶלָּא לִדְבָרִים הַמֻּתָּרִים בִּלְבַד.

אַךְ רַשִׁ״י שׁוֹלֵל אֲפִילוּ אֶת הַהַשְׁוָאָה בֵּין בְּכוֹר לְ׳תּוֹדָה׳. הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל קָרְבָּן זֶה הִיא שֶׁהָאָדָם הָיָה בְּסַכָּנָה רוּחָנִית, עָמַד בְּפָנֵי נִסָּיוֹן גָּדוֹל וְנִצַּל מִמֶּנּוּ בַּעֲבוּדָה ׳נִיסִית׳, עֲבוּדָה שֶׁל מְסִירוּת־נֶפֶשׁ. רַשִׁ״י מְלַמְּדֵנוּ אֵפוֹא, כִּי אֵין כָּאן שׁוּם דִּמְיוֹן לְ׳תּוֹדָה׳, שֶׁכֵּן אֵצֶל יְהוּדִי מֻשְׁלֶלֶת לַחֲלוּטִין הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁל פְּרוּד מֵהַקָּבָּ״ה, וְאֵין צֹרֶךְ בְּ׳נֵס׳ כְּדֵי לַעֲמֹד בְּנִסָּיוֹן. יְהוּדִי אֵינוֹ זָקוּק לְ׳נֵס׳ זֶה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִקְלָט בְּתוֹכוֹ מִבְּחִינַת ׳אֵינוֹ יְהוּדִי׳.

(יח) וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה׃

יח וּבִשְׂרְהוֹן יְהֵי לָךְ כְּחַדְיָא דַּאֲרַמּוּתָא וּכְשׁוֹקָא דְּיַמִּינָא לָךְ יְהֵי׃

רש״י ◄ **כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין•** (זבחים נז) שֶׁל שְׁלָמִים שֶׁנֶּאֱכָלִים לַכֹּהֲנִים לִבְשֵׂיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אַף הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. **לְךָ יִהְיֶה•** (ספרי) בָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב ״הֲוָיָה״ אַחֶרֶת, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: כֶּחָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה, שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה.

(יט) כָּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ׃

יט כֹּל אַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא דִּי יִפְרְשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ יְהָבִית לָךְ וּלְבָנָיךְ וּלְבִנָתָיךְ עִמָּךְ לְקַיָּם עָלָם קְיָם מֶלַח עָלָם הוּא קֳדָם יְיָ לָךְ וּלְבָנָיךְ עִמָּךְ׃

רש״י◄ **כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים•** מֵחִבָּתָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה זוֹ, כְּלָלָהּ בַּתְּחִלָּה וּכְלָלָהּ בַּסּוֹף וּפֵרֵט בָּאֶמְצַע. **בְּרִית מֶלַח עוֹלָם•** כָּרַת בְּרִית עִם אַהֲרֹן בְּדָבָר הַבָּרִיא וּמִתְקַיֵּם וּמַבְרִיא אֶת אֲחֵרִים. **בְּרִית מֶלַח•** כַּבְּרִית הַכְּרוּתָה לַמֶּלַח, שֶׁאֵינוֹ מַסְרִיחַ לְעוֹלָם.

(כ) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

כ וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן בְּאַרְעֵהוֹן לָא תַחֲסִין וָחֶלַק לָא יְהֵי לָךְ בֵּינֵיהוֹן מַתְּנַן דִּי יְהָבִית לָךְ אֲנוּן חָלְקָךְ וְאַחֲסַנְתָּךְ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם•** (ספרי) אַף בַּבִּזָּה.

◆ שבת קודש ב׳ תמוז ◆

(כא) **וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:**

כא וְלִבְנֵי לֵוִי הָא יְהָבִית כָּל מַעֲשְׂרָא בְּיִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא חֲלַף פָּלְחַנְהוֹן דִּי אִנּוּן פָּלְחִין יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(כב) **וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת:**

כב וְלָא יִקְרְבוּן עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְקַבָּלָא חוֹבָא לְמִמָּת:

(כג) **וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה:**

כג וְיִפְלְחוּן לֵוָאֵי אִנּוּן יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִנּוּן יְקַבְּלוּן חוֹבֵיהוֹן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן וּבְגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחֲסָנָא:

רש״י◄ **וְהֵם•** הַלְּוִיִּם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲלֵיהֶם לְהַזְהִיר הַזָּרִים מִגֶּשֶׁת אֲלֵיהֶם.

(כד) **כִּי אֶת־מַעֲשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה: פ**

כד אֲרֵי יָת מַעֲשְׂרָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ אַפְרְשׁוּתָא יְהָבִית לְלֵוָאֵי לְאַחֲסָנָא עַל כֵּן אֲמָרִית לְהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחֲסָנָא:

רש״י◄ **אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה׳ תְּרוּמָה•** (ספרי) הַכָּתוּב קְרָאוֹ ״תְּרוּמָה״ עַד שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) בְּאַרְצָם לא תִנְחָל וְגוֹ׳. בְּסִפְרֵי אָמְרוּ שֶׁאָסַר עָלָיו חֵלֶק הָאָרֶץ וְחֵלֶק הַבִּיזָה, וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר **לא תִנְחָל וְחֵלֶק לא** וְגוֹ׳, וְכַוָּנַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁהֻגַּם שֶׁיִּירְצוּ יִשְׂרָאֵל לְחַלֵּק לוֹ חֵלֶק עִמָּהֶם לא יֹאמַר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן ה׳ אֶלָּא לִפְטֹר יִשְׂרָאֵל מֵחֵלֶק אַהֲרֹן אֲבָל אִם יִרְצוּ הֲרֵי אֵלּוּ מִשְׁבָּחִים עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (שביעית פ״י מ״ט) הַמַּחֲזִיר חוֹב בְּשְׁבִיעִית רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, לָזֶה אָמַר **לא תִנְחָל,** וְשׁוֹמֵעַ אֲנִי דַּוְקָא נַחֲלַת הָאָרֶץ הוּא שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּלָאוּ אֲבָל חֵלֶק הַבִּיזָה אֵינוֹ בְּאִסּוּר תַּלְמוּד לוֹמַר **וְחֵלֶק** וְגוֹ׳. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּתוֹכָם** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (משלי א) גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ פֵּרוּשׁ לִטֹּל חֵלֶק כְּאֶחָד מֵהֶם הוּא שֶׁאָסַר עָלָיו אֲבָל אִם רָצוּ לִשְׁלֹחַ לוֹ דּוֹרוֹנוֹת הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל מֵהֶם: **אֲנִי חֶלְקְךָ** וְגוֹ׳ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אוֹמְרוֹ **אֲנִי,** פֵּרוּשׁ מַה שֶּׁהוּא מְיֻחָד לִי אֲנִי יִהְיֶה חֶלְקְךָ, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מַה הוּא הַדָּבָר וְאָמַר **בְּתוֹךְ** וְגוֹ׳ שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹשִׂים יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֵלֶק עִמָּהֶם וְנוֹטְלוֹ הַכֹּהֵן, בִּתְבוּאוֹת הָאָרֶץ, בְּפֵרוֹת הָאִילָן, בְּלֶחֶם, בְּבָשָׂר, בְּיַיִן, בְּשֶׁמֶן, וּשְׁאָר הַכ״ד מַתָּנוֹת: תורה כא

כד) כִּי אֶת מַעֲשַׂר וְגוֹ׳ עַל כֵּן וְגוֹ׳. וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר **וְלִבְנֵי לֵוִי נָתַתִּי כָּל מַעֲשַׂר בְּיִשְׂרָאֵל** וְגוֹ׳ **חֵלֶף עֲבֹדָתָם,** נִרְאֶה כִּי מַתְּנַת מַעֲשֵׂר זֶה שֶׁנָּתַן

(כה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כה וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כו) וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר׃

כו וּלְלֵוָאֵי תְּמַלֵּל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תִּסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַעֲשְׂרָא דִּי יְהָבִית לְכוֹן מִנְּהוֹן בְּאַחֲסָנַתְכוֹן וְתַפְרְשׁוּן מִנֵּהּ אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מַעֲשְׂרָא מִן מַעֲשְׂרָא׃

(כז) וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְּלֵאָה מִן־הַיָּקֶב׃

כז וְתִתְחַשַׁב לְכוֹן אַפְרְשׁוּתְכוֹן כְּעִבּוּרָא מִן אִדְרָא וְכַמְּלֵאָתָא מִן מַעְצַרְתָּא׃

רש״י◄ **וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן•** תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם אֲסוּרָה לְזָרִים וְלִטְמֵאִין, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה וָחֹמֶשׁ כִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּקְרֵאת "רֵאשִׁית דָּגָן" מִן הַגֹּרֶן. **וְכַמְּלֵאָה מִן־הַיָּקֶב•** כִּתְרוּמַת תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר הַנִּטֶּלֶת מִן הַיְקָבִים. **מְלֵאָה•** לְשׁוֹן בִּשּׁוּל, תְּבוּאָה שֶׁנִּתְמַלֵּאת. **יֶקֶב•** הוּא הַבּוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַגַּת, שֶׁהַיַּיִן יוֹרֵד לְתוֹכוֹ. וְכָל לְשׁוֹן יֶקֶב חֲפִירַת קַרְקַע הוּא, וְכֵן (זכריה יד): "יִקְבֵּי הַמֶּלֶךְ הוּא יָם" — אוֹקְיָנוֹס חֲפִירָה שֶׁחָפַר מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ׳ 63)

וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם (יח, כז) מִכָּאן לָמְדוּ חֲז״ל שֶׁ"בְּמַחֲשָׁבָה בִּלְבַד תִּהְיֶה תְּרוּמָה". וְגַם לַדֵּעוֹת שֶׁאֵין תְּרוּמָה בְּמַחְשָׁבָה, מוֹעִילָה הַמַּחֲשָׁבָה לְהַתִּיר אֶת הַטֶּבֶל, שֶׁנּוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל בְּצַד זֶה (וְגַם זֶה נִלְמָד מִ"וְנֶחְשַׁב"). וּמִכָּאן הוֹרָאָה עַד כַּמָּה יֵשׁ לִיזָּהֵר מִמַּחֲשָׁבָה רָעָה, כִּי נוֹסֵף עַל חֹמֶר הַדָּבָר מִצַּד עַצְמוֹ, יֵשׁ בּוֹ נֶזֶק לְעוֹלָם שֶׁמִּסָּבִיב. וְכֵן - גֹּדֶל הַנְּחִיצוּת שֶׁל מַחֲשָׁבָה טוֹבָה, לַחְשֹׁב טוֹב עַל הַזּוּלַת, כִּי גַּם מַחֲשָׁבָה טוֹבָה מוֹעִילָה הַרְבֵּה.

(כח) כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃

כח כֵּן תַּפְרְשׁוּן אַף אַתּוּן אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מִכֹּל מַעֲשְׂרָתֵיכוֹן דִּי תִּסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתְּנוּן מִנֵּהּ יָת אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא׃

רש״י◄ **כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם•** כְּמוֹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְרִימִים מִגָּרְנָם וּמִיִּקְבֵיהֶם, תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם מִמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם, כִּי הוּא **נַחֲלַתְכֶם.**

(כט) מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ׃

כט מִכֹּל מַתְּנָתְכוֹן תַּפְרְשׁוּן יָת כָּל אַפְרְשׁוּתָא דַיְיָ מִכָּל שׁוּפְרֵהּ יָת מַקְדְּשֵׁהּ מִנֵּהּ׃

רש״י◄ **מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת ה׳•** בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאִם הִקְדִּים לֵוִי אֶת הַכֹּהֵן בַּכְּרִי וְקִבֵּל מַעֲשְׂרוֹתָיו קֹדֶם שֶׁיּוֹטֵל כֹּהֵן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה מִן הַכְּרִי, צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ הַלֵּוִי מִן הַמַּעֲשֵׂר תְּחִלָּה אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה, וְיַחֲזֹר וַיַּפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה׳ לַלְוִיִּים יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי דְּבָרִים, הָא׳ חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לָהֶם בָּאָרֶץ, וְהַב׳ שֶׁאֵינָם טוֹרְחִים בָּאָרֶץ לַעֲשׂוֹת ז׳ מְלָאכוֹת הַצְּרִיכוֹת עַד שֶׁיִּהְיוּ חִטִּים מְמֹרָחִים, לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב ב׳ דְּבָרִים חֵלֶף חֶלְקָם בָּאָרֶץ וְחֵלֶף עֲבוֹדָתָם, יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים וְעוֹשִׂים מְלַאכְתָּם כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מָפְנִים לַעֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד, וְהִנֵּה בַּלְוִיִּים לֹא אָמַר אֲנִי חֶלְקְךָ וְגוֹ׳ שֶׁאֵין הַלְוִיִּים זוֹכִים בְּחֵלֶק ה׳, וְלָזֶה גַּם הֵם נוֹתְנִים חֵלֶק ה׳ תְּרוּמָה מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְהֵם וּמַעֲשָׂרָם אֵינוֹ אֶלָּא כִּשְׁכִירוּת הֲדִיוֹטוֹת לְשָׁרֵת הַקָּדוֹשׁ שֶׁהוּא הַכֹּהֵן וְאֹהֶל מוֹעֵד: תורה כה

(ל) **וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב:**

ל וְתֵימַר לְהוֹן בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵהּ מִנֵּהּ וְיִתְחַשַּׁב לְלֵוָאֵי כַּעֲלָלַת אִדְרָא וְכַעֲלָלַת מַעְצַרְתָּא:

רש״י ◄ **בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ** • לְאַחַר שֶׁתָּרִימוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמֶּנּוּ. **וְנֶחְשַׁב** • הַמּוֹתָר לַלְוִיִּם חֵלִין גְּמוּרִין. **כִּתְבוּאַת גֹּרֶן** • לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וּקְרָאוֹ הַכָּתוּב "תְּרוּמָה", שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה׳ תְּרוּמָה". יָכוֹל יְהֵא כֻּלּוֹ אָסוּר? תַּלְמוּד־לוֹמַר "וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן". מַה שֶּׁל יִשְׂרָאֵל - חֵלִין, אַף שֶׁל לֵוִי - חֵלִין.

(לא) **וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד:**

לא וְתֵיכְלוּן יָתֵהּ בְּכָל אֲתַר אַתּוּן וֶאֱנַשׁ בָּתֵּיכוֹן אֲרֵי אַגְרָא הוּא לְכוֹן חֲלַף פָּלְחַנְכוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י ◄ **בְּכָל־מָקוֹם** • אֲפִלּוּ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת.

(לב) **וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ:**

לב וְלָא תְקַבְּלוּן עֲלוֹהִי חוֹבָא בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵהּ מִנֵּהּ וְיָת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא תַחֲלוּן וְלָא תְמוּתוּן: פ פ פ

רש״י ◄ **וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וְגוֹ׳** • (יבמות פט) **הָא אִם לֹא תָּרִימוּ, תִּשְׂאוּ חֵטְא. וְלֹא תָמוּתוּ** • (בכורות נו) **הָא אִם תְּחַלְּלוּ, תָּמוּתוּ:**

צ״ה פסוקים, דניא״ל סימן. חסלת פרשת קרח

הפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רלב - רלה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לא) כִּי שָׂכָר וְגוֹ׳ חֵלֶף וְגוֹ׳. חָזַר לוֹמַר הַדִּבָּרִים עַצְמָן שֶׁאָמַר לְמַעְלָה, לְפִי שֶׁאָמַר **וַאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם** שֶׁהוּא חֻלִּין גְּמוּרִים לָזֶה נָתַן הַטַּעַם כִּי אֵין בְּמַעֲשַׂר זֶה שׁוּם קְדֻשָּׁה כִּתְרוּמָה אוֹ כַּדּוֹמֶה לָהּ אֶלָּא מָמוֹן חֹל שֶׁאָמַר ה׳ לְיִשְׂרָאֵל לִפְרֹעַ לָכֶם שְׂכַר עֲבוֹדַתְכֶם, וּמַעֲתָּה מַה קְּדֻשָּׁה יֵשׁ בּוֹ. וְרַז״ל (ספרי) אָמְרוּ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאִם עָבַד יִטֹּל וְאִם לֹא עָבַד לֹא יִטֹּל מִכָּאן אָמְרוּ בֶּן לֵוִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל הָעֲבוֹדוֹת חוּץ מֵאֶחָד אֵין לוֹ חֵלֶק בַּלְּוִיָּה, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים: תורה לב

חֲסָלַת פָּרָשַׁת קֹרַח:

המשך ביאור למס׳ יומא ליום שבת קודש עמ׳ ב

1 להקרבת המוספין. מתרצת הגמרא: **קָסָבַר רַב חִסְדָּא, אֵין מְחוּסַּר**
2 **זְמַן לְכוֹ כַּיּוֹם** – במקום שהחסרון אינו בגוף השעיר, אלא הוא רק
3 חסרון זמן כגון המוספין שעדיין לא הגיע זמנם, אין זה נחשב
4 מחוסר זמן, אם באותו יום הוא יהיה ראוי לכשיגיע זמנו, אמנם
5 כדי להיות ראוי ל׳שעיר לשם׳ חסר גורל, ואף שאין זה חסרון
6 מעשה בגוף השעיר, שהרי אין הנחת הגורל על השעיר מעכבת,
7 מכל מקום ההגרלה היא מצוה האמורה בשעיר עצמו, ולכן היא
8 מעכבת.
9 על פי דברי רב חסדא מסיק רבינא דין נוסף לגבי שחוטי חוץ: **אָמַר**
10 **רָבִינָא, הַשְׁתָּא** – עכשיו **דְּאָמַר רַב חִסְדָּא שְׁמִחוּסַּר הַגְרָלָה כְּמִחוּסַּר**
11 **מַעֲשֶׂה דָּמֵי**, שהרי חייב על שחיטת השעירים מפני שהם ראויים
12 למוספין, ומשמע שאם לא היו ראויים, לא היה רב חסדא מחייב
13 על שחיטתם, ואף שההגרלה אינה מעשה בגוף השעיר אלא מצוה
14 האמורה בו, אם כן **הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁלָמִים**
15 **שֶׁשְּׁחָטָן קוֹדֶם שֶׁנִּפְתְּחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל, פְּסוּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ג ב)
16 **'וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד'**, ודרשו דווקא **בִּזְמַן שֶׁהוּא** [–ההיכל] **פָּתוּחַ**
17 **וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא נָעוּל,**

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ו סיון פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	**יום רביעי - כ"ט סיון** מפרק קמ עד סוף פרק קמד
יום שני - כ"ז סיון מפרק קכ עד סוף פרק קלד	**יום חמישי - ל' סיון** פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שלישי - כ"ח סיון מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום שישי - א' תמוז** פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
שבת קודש - ב' תמוז פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ו סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פה, פרק ח והנה מ"ש... עד עמ' 170, ולצייר בשכלם.

שער היחוד והאמונה

פרק ח והנה מ"ש הרמב"ם ז"ל שהקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש אחדות פשוטה ולא מורכבת כלל כן הענין ממש בכל מדותיו של הקב"ה ובכל שמותיו הקדושים והכינויים שכינו לו הנביאים וחז"ל כגון חנון ורחום וחסיד וכיוצא בהן וכן מה שנקרא חכם דכתיב וגם הוא חכם וגו' וכן רצונו כי רוצה ה' את יראיו וחפץ חסד הוא ורוצה בתשובתם של רשעים ואינו חפץ במיתתם וברשעתם וטהור עינים מראות ברע אין רצונו וחכמתו ומדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו מוסיפים בו ריבוי והרכבה ח"ו במהותו ועצמותו אלא עצמותו ומהותו ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה מחסדו וגבורתו וכן שאר מדותיו הקדושות הכל אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי האדם מצייר בשכלו כל המושכלות שרוצה להשכיל ולהבין הכל כמות שהם בו כגון שרוצה לצייר בשכלו מהות הרצון או מהות חכמה או בינה או דעת או מהות מדת חסד ורחמים וכיוצא בהן הוא מצייר כולן כמות שהן בו אבל באמת הקדוש ב"ה הוא רם ונשא וקדוש שמו כלומר שהוא קדוש

1 **פֶּרֶק ח.** בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן, שמשמעות הכתוב
2 "אני ה' לא שניתי" היא, שהתהוות העולם לא "פעלה" שום שינוי
3 באחדותו של הקב"ה – לא בו עצמו ולא בדעתו ובידיעתו. שהרי,
4 למרות שיש מקום לומר, שבמה שנתהוו נבראים שהקב"ה יודע אותם,
5 נוסף בידיעה שלמעלה –
6 ידיעת הנבראים – הנה באמת
7 אין הדבר כך, שהרי הידיעה
8 שלמעלה היא דבר אחד עם
9 הקב"ה עצמו (אין זה כמו
10 שהדבר אצל האדם,
11 שהידיעה היא דבר נוסף
12 בנפשו, כי נפשו של האדם
13 היא מורכבת, ולא אחדות
14 פשוטה). כיוון שאחדותו
15 יתברך היא אחדות פשוטה,
16 בלי שום הרכבה, מן ההכרח
17 לומר שידיעתו היא סוג
18 ידיעה אחר לגמרי: בידיעת
19 עצמו הוא יודע כל הנבראים
20 המתהווים ממנו, ו"ידיעת
21 עצמו" הרי ישנה גם לפני
22 שנתהוו הנבראים, כך
23 שבידיעת הנבראים לא נוסף
24 בו שום דבר. אופן זה של
25 ידיעה, הסביר, אין ביכולת
26 השכל האנושי להבין
27 ולהשיג. בפרק זה, פרק ח',
28 יסביר רבנו הזקן, שמה
29 שאומר הרמב"ם בנוגע
30 לידיעה שלמעלה: "הוא
31 המודע הוא הידוע כו'" הוא
32 לא רק ביחס לדעתו של הקב"ה, אלא הדבר הוא כך גם ביחס לכל
33 מדותיו ושמותיו, וגם ביחס לחכמתו ולרצונו, שהם כולם דבר אחד עם
34 הקב"ה עצמו.

35 **וְהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זִכְרוֹנוֹ־לִבְרָכָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־**
36 **הוּא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, אַחְדוּת**
37 **פְּשׁוּטָה וְלֹא מְרֻכֶּבֶת כְּלָל - כֵּן הָעִנְיָן מַמָּשׁ בְּכָל מִדּוֹתָיו**
38 **שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּבְכָל שְׁמוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים וְהַכִּנּוּיִים**
39 **שֶׁכִּנּוּ לוֹ הַנְּבִיאִים וַחֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה, כְּגוֹן** - מה
40 שהנביאים וחכמינו ז"ל מכנים את הקב"ה בתור: **"חַנּוּן"**
41 **וְ"רַחוּם" וְ"חָסִיד" וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,** – מדות בהן מכנים את
42 הקב"ה, **וְכֵן מַה שֶּׁנִּקְרָא** – הקב"ה, **"חָכָם", דִּכְתִיב:** – כמו
43 שכתוב[1]: **"וְגַם הוּא חָכָם וְגוֹ'", וְכֵן** – גם, **רְצוֹנוֹ** – כמו שכתוב[2]:
44 **"כִּי רוֹצֶה ה' אֶת יְרֵאָיו" וְ"חָפֵץ חֶסֶד הוּא"**[3] – לעשות חסד
45 עם נבראים, **וְ"רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָתָם שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵינוֹ חָפֵץ**
46 **בְּמִיתָתָם וּבְרִשְׁעָתָם"**[4] – הרי יש כאן שני הענינים, מה שהוא
47 רוצה ומה שהוא לא רוצה **וּ"טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בְּרָע"**[5] –
48 דבר שאין הוא רוצה בו.
49 הרי שמייחסים להקב"ה
50 גם מדות, גם חכמה ושכל
51 וגם רצון – אך **אֵין רְצוֹנוֹ**
52 **וְחָכְמָתוֹ וּמִדַּת חַסְדּוֹ**
53 **וְרַחֲמָנוּתוֹ וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו**
54 **מוֹסִיפִים בּוֹ רִבּוּי**
55 **וְהַרְכָּבָה חַס־וְשָׁלוֹם**
56 **בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, אֶלָּא**
57 **עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ וּרְצוֹנוֹ**
58 **וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ,**
59 **וּמִדַּת חַסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ**
60 **וְרַחֲמָנוּתוֹ, וְתִפְאַרְתּוֹ**
61 **הַכְּלוּלָה מֵחַסְדּוֹ**
62 **וּגְבוּרָתוֹ, וְכֵן שְׁאָר**
63 **מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת** – הרי
64 עצמותו ומהותו וכל
65 כוחותיו, רצון וספירות,
66 חב"ד ומדות, הם **הַכֹּל**
67 **אַחְדוּת פְּשׁוּטָה מַמָּשׁ,**
68 **שֶׁהִיא הִיא עַצְמוּתוֹ**
69 **וּמָהוּתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב**
70 **הָרַמְבַּ"ם זַ"ל, שֶׁדָּבָר זֶה**
71 – שדעתו וכדומה של
72 הקב"ה, הם דבר אחד
73 אתו, **אֵין כֹּחַ בַּפֶּה**
74 **לְאָמְרוֹ, וְלֹא בָאֹזֶן**
75 **לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בּוּרְיוֹ.** – וכל כך למה?
76 **כִּי הָאָדָם מְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ כָּל הַמֻּשְׂכָּלוֹת שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׂכִּיל**
77 **וּלְהָבִין - הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהֵם בּוֹ,** – כל רעיון והבנה שהוא רוצה
78 להבין הוא מצייר אותו לעצמו כפי שהוא בו עצמו, **כְּגוֹן**
79 **שֶׁרוֹצֶה** – האדם, **לְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ מָהוּת הָרָצוֹן, אוֹ מָהוּת**
80 **חָכְמָה, אוֹ בִּינָה, אוֹ דַּעַת, אוֹ מָהוּת מִדַּת חֶסֶד וְרַחֲמִים**
81 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן** – שאר המדות, **הוּא מְצַיֵּר כֻּלָּן כְּמוֹת שֶׁהֵן בּוֹ.**
82 – ולכן כשם שהדבר הוא ביחס לשכל ומדות סתם, כך גם
83 כשרוצה האדם להבין הענין של שכל ומדות שלמעלה, שהוא
84 מנסה להשיג אותם על־ידי ציורו את מהות השכל והמדות כפי
85 שהם **בו. אֲבָל בֶּאֱמֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא רָם וְנִשָּׂא**
86 **וְ"קָדוֹשׁ שְׁמוֹ", כְּלוֹמַר שֶׁהוּא** – הקב"ה, **קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל רִבּוֹא**

---

1. ישעי' לא, ב. 2. תהלים קמז, יא. 3. מיכה ז, יח. 4. ראה יחזקאל יח, כג. תפילת נעילה. 5. חבקוק א, יג.

שער היחוד והאמונה

ומובדל ריבוא רבבות עד אין קץ ותכלית מדרגות הבדלות למעלה מעלה מערך וסוג ומין כל התשבחות והמעלות שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר בשכלם

רְבָבוֹת עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית מַדְרֵגוֹת הַבְדָּלוֹת, לְמַעְלָה מַעְלָה מֵעֲרֶךְ וְסוּג וּמִין כָּל הַתִּשְׁבָּחוֹת וְהַמַּעֲלוֹת שֶׁיּוּכְלוּ הַנִּבְרָאִים לְהַשִּׂיג וּלְצַיֵּר בְּשִׂכְלָם. – לכן הוא נקרא "הקדוש ברוך הוא", כי הוא קדוש ומובדל מכל מדריגה ומעלה שבגדר השגתו של נברא;

יום שני כ"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 170, כי המעלה ומדרגה... עד עמ' פו, ומקור החיות:

שער היחוד והאמונה

כי המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים היא החכמה שלכן נקראת ראשית כי באמת היא ראשית ומקור כל החיות בנבראים כי מהחכמה נמשכות בינה ודעת ומהן נמשכות כל המדות שבנפש המשכלת כמו אהבה וחסד ורחמים וכיוצא בהן וכנראה בחוש שהקטן שאין בו דעת הוא בכעס תמיד ואכזרי וגם אהבתו היא לדברים קטנים שאין ראוי לאהבם מפני שאין בו דעת לאהוב דברים הראויים לאהבם שהאהבה כפי הדעת ומהמדות שבנפש נמשכות בה תיבות ואותיות המחשבה שהנפש מחשבת בדבר שאוהבת או איך לפעול החסד ורחמים וכן בשאר מדות ובכל מחשבה שבעולם מלובשת בה איזו מדה המביאה לחשוב מחשבה זו ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו ומאותיות המחשבה נמשכות אותיות הדבור והן חיותן ממש והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן וגם כשהאדם עושה בעצמו איזה דבר הרי כח הנפש וחיותה המתלבש בעשיה זו הוא כאין ממש לגבי כח הנפש וחיותה המתלבש בדבור האדם וכערך ומשל הגוף לנשמה

כִּי הַמַּעֲלָה וּמַדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה אֵצֶל הַנִּבְרָאִים הִיא הַחָכְמָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרֶאת – החכמה, "רֵאשִׁית", – "ראשית חכמה"[6], ועל "בראשית (ברא אלקים)" אומר תרגום יונתן: "בחכמתא" – משמעות המלה "ראשית" היא לא רק ראשונה, אלא – הנעלית ביותר והמקור של כל השאר, ובגלל כך נקראת חכמה "ראשית", כִּי בֶּאֱמֶת הִיא – חכמה, רֵאשִׁית וּמְקוֹר כָּל הַחַיּוּת בַּנִּבְרָאִים, כִּי מֵהַחָכְמָה נִמְשָׁכוֹת בִּינָה וָדַעַת, וּמֵהֶן – מ(חכמה) בינה ודעת, נִמְשָׁכוֹת כָּל הַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת, כְּמוֹ אַהֲבָה וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, – כל המדות באות מהשכל – חכמה, בינה ודעת. וְכַנִּרְאֶה – כפי שרואים, בְּחוּשׁ, שֶׁהַקָּטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת הוּא בְּכַעַס תָּמִיד וְאַכְזָרִי, וְגַם אַהֲבָתוֹ הִיא לִדְבָרִים קְטַנִּים שֶׁאֵין רָאוּי לְאַהֲבָם, וכל כך למה? מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לֶאֱהֹב דְּבָרִים הָרְאוּיִים לְאַהֲבָם, שֶׁהָאַהֲבָה כְּפִי הַדַּעַת. – כשיש לאדם יותר דעת, מתבטאת גם אהבתו לדברים יקרי ערך יותר; ואם דעתו פחותה, גם אהבתו היא לדברים פחותי ערך. כלומר, המדות תלויות בשכל, בדעת – מפני שהן נמשכות משכל ודעת. וּמֵהַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ נִמְשָׁכוֹת בָּהּ תֵּבוֹת וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, – מן המדות נוצרות בנפש האותיות והמלים של המחשבה, שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְחַשֶּׁבֶת בְּדָבָר שֶׁאוֹהֶבֶת, אוֹ אֵיךְ לִפְעֹל הַחֶסֶד וְרַחֲמִים, וְכֵן בִּשְׁאָר מִדּוֹת. – שמהן באות האותיות שבמחשבה, ומחשבתו של אדם קשורה במדות. וּבְכָל מַחֲשָׁבָה שֶׁבָּעוֹלָם - מְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ אֵיזוֹ מִדָּה הַמְּבִיאָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה זוֹ, וּמִדָּה זוֹ הִיא חִיּוּתָהּ שֶׁל מַחֲשָׁבָה זוֹ. – המדה שהביאה את המחשבה הזו היא המחיה אותה, וּמֵאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה – שהאדם חושב, נִמְשָׁכוֹת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, – שהאדם מדבר, וְהֵן – האותיות שבמחשבה, חִיּוּתָן מַמָּשׁ. – של אותיות הדבור שהאדם דובר. וְהַדִּבּוּר מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד, כְּגוֹן הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּצַוֶּה לַעֲבָדָיו לִיתֵּן. – דבר של טוב וחסד, הרי זה, שציווי המלך "פועל" שמחשבת המלך תבוא על־ידי דיבורו במעשה בפועל, וְגַם כְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר – את מה שהוא חושב לעשות – שבמקרה זה אין זה צריך לכאורה לעבור דרך הדיבור, אלא ממחשבה מיד למעשה: הוא חושב לעשות מעשה והוא עושה אותו, מוסבר מיד להלן, שגם במקרה כזה, כדי שהכוח והחיות יבואו ממחשבה למעשה, מן ההכרח שהם יעברו השתלשלות וירידה כזו בדוגמת הירידה שישנה בדיבור, כשהוא מדבר ומצווה לזולת לתת, הֲרֵי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֵּשׁ בַּעֲשִׂיָּה זוֹ, – בעשיית הדבר, הוּא כְּאַיִן מַמָּשׁ לְגַבֵּי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּדִבּוּר הָאָדָם, וּכְעֵרֶךְ וּמְשַׁל הַגּוּף לַנְּשָׁמָה, – כשם שאין שום השתוות בין הגוף לנשמה, כך

---

6. תהלים קיא, א.

לא שייך להשוות את הכוח והחיות של הנפש המתלבשים במעשה, לגבי הכוח והחיות המתבטאים בדיבור; וכשהכוח וחיות הנפש ירדו עד לעשיית הדבר במעשה, עבר כבר הכוח צמצום גדול בהרבה מאשר הכוח שבדיבור; **וְכֵן עֵרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר לְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה,** – אותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, אין להן ערך כלל, כשם שאין שום ערך לאותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, **וְכֵן עֵרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה לְמָהוּת הַמִּדָּה הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ וּמְחַיָּה אוֹתָהּ,** – כאמור לעיל, שהמדה היא החיות של המחשבה שהוא חושב, כך שאין למחשבה שום ערך כלל לגבי המדה, **וְכֵן עֵרֶךְ מָהוּת וְחַיּוּת הַמִּדָּה לְגַבֵּי הַחָכְמָה וּבִינָה וָדַעַת, שֶׁכְּלְלוּתָן הוּא הַשֵּׂכֶל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁכָה מִדָּה זוֹ** – הרי, שבכל סדר ירידת המדריגות מלמעלה למטה, אין למדריגה התחתונה שום ערך כלל לגבי המדריגה שמעליה: למדות אין שום ערך לגבי שכל, למחשבה אין שום ערך לגבי המדה, וכך לדיבור לגבי המחשבה, ולמעשה לגבי דיבור. **וְכָל זֶה** – הוא, **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְנֶפֶשׁ כָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁבְּכֻלָּם הַחָכְמָה הִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת:** – ואילו הקב"ה – יסביר רבנו הזקן בפרק הבא – הוא כל כך נעלה מחכמה, שהיא לגביו כעשיה ממש.

שער היחוד והאמונה

וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה וכן ערך אותיות המחשבה למהות המדה המלובשת בה ומחיה אותה וכן ערך מהות וחיות המדה לגבי החכמה ובינה ודעת שכללותן הוא השכל שממנו נמשכה מדה זו וכל זה בנפש האדם ונפש כל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים שבכולם החכמה היא ראשית ומקור החיות:

יום שלישי כ"ח סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פו, פרק ט אבל לגבי... עד עמ' פו, אין קץ.

פֶּרֶק ט. אֲבָל לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מַדְרֵגַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא תְּחִלַּת מַחֲשָׁבָה וְרֵאשִׁיתָהּ, – ומקורה, **הִיא "סוֹף מַעֲשֶׂה" אֲצִלוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁנֶּחֱשֶׁבֶת כְּאִלּוּ הִיא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[1]: **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ".** – שלכאורה, היה מתאים להשתמש לגבי חכמה, במלה "השכלת" (כולם בחכמה השכלת) או בלשון אחרת של שכל – מדוע אומר הפסוק "**עשית**" כשמדובר אודות חכמה? – אלא הכוונה היא, שחכמה היא כעשיה לגבי הקב"ה, **וְהַיְנוּ לוֹמַר, שֶׁכְּעֶרֶךְ הַחַיּוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית וְגַשְׁמִית לְעֶרֶךְ חַיּוּת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא** – החכמה, **רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת בָּאָדָם וְכָל הַבְּרוּאִים גַּשְׁמִיִּים,** – שלגבי חכמה, מקור החיות ותחילתה, אין שום ערך כלל לחיות של עשיה, שהיא החיות הנמוכה ביותר, **שֶׁהוּא** – החיות של עשיה, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, שֶׁהוּא** – החיות של אותיות הדיבור, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי הַחַיּוּת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁהוּא** – החיות שמאותיות המחשבה, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת וּמַעֲלַת הַמִּדּוֹת שֶׁמֵּהֶן נִמְשָׁכָה מַחֲשָׁבָה זוֹ** – כפי שהוסבר לעיל, שכל האותיות שבמחשבה באות מאיזו מדה שהיא הגורמת שהנפש תהרהר באותיות מחשבה אלו. הרי ברור הדבר, שהחיות של אותיות המחשבה, היא כאפס לגבי החיות של המדות, **שממנה** באות אותיות מחשבה **אלו, שֶׁהוּא** – החיות של המדות, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת וּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת הַחָכְמָה־בִּינָה־וָדַעַת מְקוֹר הַמִּדּוֹת** – הרי, שמעשיה עד לעליונות החכמה, ישנן חמש מדריגות, שכל אחת מהן היא כאין לגבי המדריגה שלמעלה ממנה – הרי על־אחת־כמה־וכמה שמהתחתון ביותר (עשיה) לגבי העליון ביותר (חכמה), וכערך שבין עשיה לגבי חכמה – **כֵּן מַמָּשׁ עֶרֶךְ מַדְרֵגַת וּמַעֲלַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת,** – שכן, כאן מדובר אודות ספירת החכמה של עולם האצילות, שהיא המקור לעולם האצילות, שהוא העולם העליון ביותר, וממילא מקור שאר העולמות שלמטה מעולם האצילות – לחכמה זו אין כל ערך,

שער היחוד והאמונה

פרק ט אבל לגבי הקדוש ברוך הוא מדרגת החכמה שהיא תחלת מחשבה וראשיתה היא סוף מעשה אצלו דהיינו שנחשבת כאילו היא בחי' ומדרגת עשייה לגבי הקדוש ב"ה כדכתיב כולם בחכמה עשית והיינו לומר שכערך החיות שבעשיה גופנית וגשמיית לערך חיות החכמה שהיא ראשית ומקור החיות באדם וכל הברואים גשמיים שהוא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור שהוא כאין לגבי החיות שבאותיות המחשבה שהוא כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמהן נמשכה מחשבה זו שהוא כאין לגבי חיות ומעלת ומדרגת החכמה בינה ודעת מקור המדות כן ממש ערך מדרגת ומעלת החכמה שהיא ראשית ומקור החיות שבכל העולמות לגבי הקדוש ב"ה בכבודו ובעצמו

---

1. תהלים קד, כד.

שער היחוד והאמונה

המרומם והמתנשא ריבוא רבבות מדרגות רוממות יותר מרוממות מדרגת החכמה על בחי' חיות שבעשייה שהיא רוממות חמש מדרגות לבד שהן מדרגות בחי' עשייה ודבור ומחשבה ומדות ושכל אבל הקדוש ב"ה רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ

לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, הַמְרוֹמָם וְהַמִּתְנַשֵּׂא רִבּוֹא רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת רוֹמְמוּת, יוֹתֵר מֵרוֹמְמוּת מַדְרֵגַת הַחָכְמָה עַל בְּחִינַת חִיּוּת שֶׁבְּעֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא – רוממות החכמה לגבי עשיה, היא רוֹמְמוּת – של, חָמֵשׁ מַדְרֵגוֹת לְבַד, שֶׁהֵן מַדְרֵגוֹת בְּחִינַת עֲשִׂיָּה וְדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה וּמִדּוֹת וְשֵׂכֶל. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא מִמַּדְרֵגַת הַחָכְמָה רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת כְּאִלּוּ עַד אֵין קֵץ.

יום רביעי כ"ט סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פו, רק מפני שאין... עד עמ' פז, ידוע למשכילים.

שער היחוד והאמונה

רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו לומר שהוא רם ונשא ונעלה עילוי רב מאד מאד ממדרגת החכמה ולא שייך כלל לייחם אצלו שום ענין המתייחם לחכמה אפילו בדרך מעלה ועילוי רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה מתייחם ונופל על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר להשיגו או אי אפשר להשיגו מפני עומק המושג אבל הקדוש ברוך הוא שהוא למעלה מן השכל והחכמה לא שייך כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו מפני עומק המושג כי אינו בבחי' השגה כלל והאומר עליו שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידים מפני עומק המושג שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייחם ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידים וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש ואפילו השגת שכלים שבעולמות עליונים ואפילו מדרגת חכמה עילאה המחיה את כולם כדכתיב כולם בחכמה

רַק – אם כך הדבר, מדוע אנו אומרים רק שחכמה לגבי הקב"ה היא כמו עשיה לגבי חכמה, הרי ה"עצם" הוא למעלה מעלה בהרבה מאשר עשיה לגבי חכמה? – הרי זה מִפְּנֵי שֶׁאֵין בַּנִּבְרָאִים כֹּחַ לְהַשִּׂיג רַק הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגַת חָכְמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁיתָם, – איך שהיא יורדת לְמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה הַשְׁפָּלָה, לְכָךְ אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁלְּגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נֶחֱשֶׁבֶת מַדְרֵגַת הַחָכְמָה כְּמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה מַמָּשׁ, – שמחכמה עד עשיה בנבראים היא הירידה הגדולה ביותר של מדריגות שבאפשרותם להשיג, דְּהַיְנוּ לוֹמַר – כלומר, שֶׁהוּא – יתברך, רָם וְנִשָּׂא וְנַעֲלֶה עִלּוּי רַב מְאֹד מְאֹד מִמַּדְרֵגַת הַחָכְמָה. וְלֹא שַׁיָּךְ כְּלָל לְיַחֵם אֶצְלוֹ שׁוּם עִנְיָן הַמִּתְיַחֵם לְחָכְמָה, אֲפִלּוּ – לא בְּדֶרֶךְ מַעֲלָה וְעִלּוּי רַב, – אפילו התייחסות לחכמה כדי לציין איך הוא ברוך־הוא למעלה מחכמה – גם זה אינו מתאים, כְּגוֹן לוֹמַר עָלָיו – על הקב"ה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשִּׂיג חָכְמָתוֹ אוֹ מָהוּתוֹ, – כאן הרי משתמשים בענין ההבנה באופן של שלילה ועליונות, שאי־אפשר להבין את הקב"ה – ובכל זאת לא שייך לומר כך אודות הקב"ה, כִּי עִנְיַן הַהַשָּׂגָה מִתְיַחֵם וְנוֹפֵל – רק עַל דְּבַר חָכְמָה וְשֵׂכֶל, לוֹמַר שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ, אוֹ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ מִפְּנֵי עֹמֶק הַמֻּשָּׂג; אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל וְהַחָכְמָה - לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל לוֹמַר בּוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ מִפְּנֵי עֹמֶק הַמֻּשָּׂג, – וזאת מפני כִּי – הקב"ה, אֵינוֹ בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה כְּלָל, וְהָאוֹמֵר עָלָיו – על הקב"ה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ - הוּא כְּאוֹמֵר עַל אֵיזוֹ חָכְמָה רָמָה וַעֲמֻקָּה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמַשֵּׁשָׁהּ בַּיָּדַיִם מִפְּנֵי עֹמֶק הַמֻּשָּׂג, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ – דברים אלה, יִצְחַק לוֹ, לְפִי שֶׁחוּשׁ הַמִּשּׁוּשׁ אֵינוֹ מִתְיַחֵם וְנוֹפֵל אֶלָּא עַל עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית הַנִּתְפֶּסֶת בַּיָּדַיִם, – דבר גשמי, הנעשה ונלקח בידים, מתאים לומר עליו, שיכולים למששו בידים, ואילו ענין של שכל, ה"מתקבל" בשכל בלבד, לא מתאים כלל לומר שהחכמה היא כל־כך עמוקה, שאי אפשר למשש אותה בידים. וְכָכָה מַמָּשׁ נֶחֱשֶׁבֶת לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַדְרֵגַת הַשֵּׂכֶל וְהַהַשָּׂגָה כַּעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית מַמָּשׁ, וַאֲפִלּוּ הַשָּׂגַת שְׂכָלִים – נמצאים בעלי הבנה גדולה, שֶׁבְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים, וַאֲפִלּוּ מַדְרֵגַת חָכְמָה עִלָּאָה – החכמה העליונה, שבעולם האצילות, הַמְחַיָּה אֶת כֻּלָּם, – כל הנבראים וכל עניני שכל, כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[1]: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ". – שהתהוות כל הנבראים וחיותם היא מ"חכמה", היינו חכמה דאצילות, אף־על־פי־כן נחשבת גם חכמה עילאה (עליונה) שבאצילות כעשיה

לגבי הקב"ה, כי הקב"ה הוא בלי ערך למעלה מחכמה שבאצילות – ממילא לא מתאים כלל לומר, שאי־אפשר להבינו בחכמה ושכל, כיוון שענין החכמה והשכל אינו ה"חוש" כלל שעל־ידו אפשר להשיגו, כי הוא למעלה לגמרי מכך. **וּמַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "חָכָם" כַּכָּתוּב,** – הרי שכן מייחסים לו ענין החכמה, **וְגַם חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה כִּנּוּ לוֹ מַדְרֵגַת וּמַעֲלַת הַחָכְמָה,** – שהוא יתברך חכם, **הֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁהוּא מְקוֹר הַחָכְמָה, שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ נִמְשָׁךְ וְנֶאֱצָל** – לגבי נבראים נאמר הלשון "נברא", דבר שנוצר, ולגבי מדריגה שמעולם האצילות, הלשון הוא "נאצל", שנאצל ונפרש ממנו יתברך מדריגה **זו** ונאצל **זה, מָהוּת מַדְרֵגַת חָכְמָה עֶלְיָאָה** – עליונה, **שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת. וְכֵן** – מה שקוראים לקב"ה בשם: "**רַחוּם**" **וְ**"**חָסִיד**", – למרות שהוא למעלה לגמרי ממדות רחמים וחסד, הרי זה מפני **עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְקוֹר הָרַחֲמִים וְהַחֲסָדִים. וְכֵן שְׁאָר הַמִּדּוֹת,** – שמה שמציינים את הקב"ה במדות האחרות, הרי זה מפני שהוא מקור למדות אלו, **שֶׁכֻּלָּן** – כל המדות, **נִמְשְׁכוּ וְנֶאֱצְלוּ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ. וְדֶרֶךְ וְעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה וְהָאֲצִילוּת,** – כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי שנמשך ענין החכמה והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, **אֵיךְ** – נמשך ונאצל ענין החכמה והמדות מ"אין־סוף" שלמעלה לגמרי מחכמה ומדות, **וּמַה** – איזו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה **יָדוּעַ לַמַּשְׂכִּילִים**[2].

שער היחוד והאמונה

עשית. ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחום וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו ממנו יתברך ודרך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע למשכילים

יום חמישי ל' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פז, הגה"ה (סוד הצמצום... עד עמ' פז, מן השכל.

(הגהה: – ב"הגהה" זו מוסבר בקיצור ענין הצמצומים שהיו נדרשים כדי שמאור אין־סוף, ייאצל ענין של חכמה ומדות: **סוֹד הַצִּמְצוּם בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – שלפני הצמצום האיר האור הבלי־גבול, והצמצום פעל שיתגלה כוח הגבול שבאור אין־סוף, **וְצִמְצוּם "אָדָם קַדְמוֹן",** – היינו המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות – נעשה כבר כאן ענין של מחשבה, אבל מחשבה כזו הכוללת כל סדר ההשתלשלות, **וְסוֹד** – הצמצום של **הַדִּיקְנָא,** – זקן ושערות, שהם ענין של צמצומים: כשם שבשערה החיות מצומצמת ביותר, עד שגם כשחותכים את השערה אין האדם חש בכאב, כך מהווה "סוד הדיקנא" אופן נוסף בצמצומים[3], **שֶׁסּוֹד כָּל הַצִּמְצוּמִים** – הוא, **לְצַמְצֵם הָאוֹר** – כדי שיוכל, **שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בְּבְחִינוֹת כֵּלִים דְּעֲשֵׂר סְפִירוֹת.** – שבעולם האצילות. "כלים" הם ענין של חכמה וחסד, ואילו "אור" הוא פשוט, בלי ציור של חכמה וחסד: הנה בשעה שהוא מצמצם את עצמו ונעשה ענין של כלים, של חכמה וחסד, בהם מתלבש ומתייחס האור, אז מתהווה ענין החכמה והחסד ובאופן שהם דבר אחד אתו יתברך. **וְהִנֵּה, אַחַר שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בְּבְחִינַת כֵּלִים דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת, אָז שַׁיָּךְ לוֹמַר מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם:** – שהדעת והידיעה שלמעלה הן באופן ש"**הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמַּדָּע, וְהוּא הַיָּדוּעַ,** – הכל זה "הוא", הוא יתברך, **וּבִידִיעַת עַצְמוֹ וְכוּ'",** – יודע כל הנבראים. **לְפִי שֶׁבְּחִינַת כֵּלִים דַּאֲצִילוּת נַעֲשִׂים נִשְׁמָה וְחַיּוּת לְ**– עולמות **בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה וּלְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם.** – לכל הנבראים

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים די"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד אז שייך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלבשה הנ"ל לא שייך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עילוי רב עד אין קץ אפי' מבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' כבחי' עשיה גשמית):

* והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרומם לבדו רוממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשגה ולכן גם יחודו שמתייחד עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השגה להשיג איך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח – לדוגמא מצות האמנת אלקות וכו'". מראי־מקומות בענין זה אפשר למצוא גם ב"ספר הערכים – חב"ד", כרך ד', ערך "אורות דספירות – פשיטותם או ציורם". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח לדוגמא ש' היחוד וכו' – "שער היחוד" לאדמו"ר האמצעי (בספר "נר מצוה ותורה אור").

שבעולמות. וב"ידיעת עצמו" שבכלים דאצילות, הוא יודע כל הנבראים של בריאה – יצירה – עשיה המקבלים חיותם מהם. אך, כל זה שייך אחרי שהאור מצטמצם על־ידי צמצומים שונים, עד שיוכל האור להתלבש בכלים שבאצילות. אֲבָל בְּלִי צִמְצוּם וְהַלְבָּשָׁה הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל – כאמור לעיל, של האור בכלים, לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל לוֹמַר "הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמֻּדָּע וְכוּ'", – כלומר, לא שייך כלל לומר בו ענין של ידיעה, גם לא באופן של "הוא היודע הוא המדע וכו'", כִּי – הקב"ה, אֵינוֹ בִּבְחִינַת וְגֶדֶר דַּעַת וּמֻדָּע כְּלָל חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא – הוא, לְמַעְלָה מַעְלָה עִלּוּי רַב עַד אֵין קֵץ אֲפִלּוּ מִבְּחִינַת וְגֶדֶר חָכְמָה, – שגם האופן של "הוא היודע והוא המדע כו'" הוא גדר פרטי של חכמה, כלומר, זהו חכמה ולא ענין של חסד – הנה הוא יתברך למעלה מעלה לגמרי מכך, עַד שֶׁבְּחִינַת חָכְמָה נֶחְשֶׁבֶת אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּבְחִינַת עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית): על־כל־פנים הרי אמר, שהדרך והאופן כיצד נמשך ונאצל מאור אין־סוף ענין של חכמה ומדות, ובכל זאת תהיינה דבר אחד עם אור אין־סוף, עד ש"הוא המדע וכו'" – דבר זה ידוע למשכילים, ורבנו הזקן ממשיך ואומר: וְהִנֵּה, אֵין לָנוּ עֵסֶק בַּנִּסְתָּרוֹת, – כיצד נאצלו הספירות מאור אין־סוף, ובאופן זה שהן דבר אחד עם אור אין־סוף. אַךְ "הַנִּגְלוֹת לָנוּ", – הוא, לְהַאֲמִין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה דְּאִיהוּ וּגְרָמוּהִי חַד, – הוא יתברך ו"גרמוהי" הכלים והספירות שלו הם דבר אחד, דְּהַיְנוּ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ – הם דבר אחד עִם מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, הַמְּרוֹמָם לְבַדּוֹ רוֹמְמוּת אֵין קֵץ מִבְּחִינַת חָכְמָה וְשֵׂכֶל וְהַשָּׂגָה. וְלָכֵן, – מפני שהוא למעלה לגמרי מענין של שכל והשגה, גַּם יְחוּדוֹ שֶׁמִּתְיַחֵד עִם מִדּוֹתָיו שֶׁהֶאֱצִיל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם־כֵּן אֵינוֹ בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה – שיוכלו לְהַשִּׂיג אֵיךְ מִתְיַחֵד בָּהֶן. – אלא זה ענין שיש "לקחתו" באמונה. וְלָכֵן נִקְרְאוּ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא - שֶׁהֵן הַסְּפִירוֹת - בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: "רָזָא דִּמְהֵימְנוּתָא", – סוד האמונה, שֶׁהִיא הָאֱמוּנָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל: – שכן, אין השכל יכול להשיג זאת, ואפשר "לקבלו" רק באמונה.

שער היחוד והאמונה

הנה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים די"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד אז שייך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלבשה הנ"ל לא שייך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עילוי רב עד אין קץ אפי' מבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' כבחי' עשיה גשמית):

* והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרומם לבדו רוממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשגה ולכן גם יחודו שמתייחד עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השגה להשיג איך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רזא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

יום שישי א' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פז, פרק י אך מכל מקום... עד עמ' 174, אתכסיאת כו'.

פֶּרֶק י. בסוף הפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהקב"ה למעלה אין קץ מחכמה, שכל והשגה, לכן גם היחוד – שהוא ברוך־הוא מאוחד עם הספירות והמדות שבעולם האצילות (שלמרות שהם ענין של מדת החכמה ומדת החסד – הן בכל זאת מאוחדות עם אור אין־סוף ברוך־הוא באופן של "חד") – הוא למעלה מהשגת אנוש. ולכן נקראות בזהר הקדוש, מדותיו של הקב"ה, שהן ה"ספירות", בשם "רזא דמהימנותא", סוד האמונה, שהרי ענין ה"ספירות" קשור באמונה, שהיא למעלה משכל והשגה.

שער היחוד והאמונה

פרק י אך מכל מקום הואיל ודברה תורה כלשון בני אדם לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע לכך ניתן רשות לחכמי האמת לדבר בספירות בדרך משל וקראו אותן אורות כדי שעל ידי המשל הזה יובן לנו קצת ענין היחוד של הקדוש ב"ה ומדותיו שהוא בדרך משל כעין יחוד אור השמש שבתוך

אַךְ מִכָּל־מָקוֹם, – למרות שה"ספירות" הן למעלה משכל והשגה, הוֹאִיל וְדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, לְשַׁכֵּךְ אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ, לְכָךְ – לכן, נִתָּן רְשׁוּת לְחַכְמֵי הָאֱמֶת – חכמי תורת הקבלה, לְדַבֵּר בַּסְּפִירוֹת בְּדֶרֶךְ מָשָׁל, – **ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כשאומרים "משל" הרי זה **מדגיש שאינם** אותו הענין (הנמשל), כי־אם שיש דוגמא **בשייכות** דפרטי המשל ביניהם – **להשייכות** בין פרטי הנמשל, אף דפרטי המשל והנמשל אין כל ערך ושייכות ביניהם (על־דרך־זה בנידון דידן, אין ערך כלל לאור ושמש עם הספירות ומקורם – כי־אם המשל הוא על **יחודם** (שייכותם) דהאור והשמש שמקיל ההבנה **בהיחוד** דהספירות במקורם כו')". וְקָרְאוּ – המקובלים, אוֹתָן – את ה"ספירות", בשם "אוֹרוֹת", – משל מענין אור וגילוי, כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי הַמָּשָׁל הַזֶּה – מאור, יוּבַן לָנוּ קְצָת עִנְיָן – ואופן, הַיִּחוּד שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמִדּוֹתָיו, – ב"ספירות", שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ מָשָׁל כְּעֵין יִחוּד אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבְּתוֹךְ גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ – כמו

שאור השמש הנמצא בתוך גוף כדור השמש מתאחד **עִם גּוּף הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁנִּקְרָא 'מָאוֹר'**, – לא רק "שמש", אלא גם "מאור" – היא מקרינה מתוכה אור. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[1]: **"אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל וְגוֹ'"**, – כלומר: הקב"ה ברא את השמש, הנקראת "מאור", שהיא המקור והשייכות לאור הבא ממנה, **וְהַזִּיו וְהַנִּיצוּץ הַמִּתְפַּשֵּׁט וּמֵאִיר מִמֶּנּוּ** – מה"שמש", **נִקְרָא "אוֹר"**, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[2]: **"וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם"**, **וּכְשֶׁהָאוֹר הוּא בְּמִקּוֹרוֹ בְּגוּף הַשֶּׁמֶשׁ - הוּא מְיֻחָד עִמּוֹ** – עם השמש, **בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, כִּי אֵין שָׁם** – בגוף השמש, **רַק עֶצֶם אֶחָד שֶׁהוּא גּוּף הַמָּאוֹר הַמֵּאִיר,** – אין מקום לומר, שישנם שם שני דברים – ה"מאור" עצמו, וה"אור" הבא מן המאור, אלא שם קיים דבר אחד בלבד – והוא ה"מאור", **כִּי הַזִּיו וְהָאוֹר** – הם, **שָׁם** – בגוף השמש, **עֶצֶם אֶחָד מַמָּשׁ עִם גּוּף הַמָּאוֹר הַמֵּאִיר, וְאֵין לוֹ** – לזיו, **שׁוּם מְציאוּת כְּלָל בִּפְנֵי עַצְמוֹ.** – כלומר: לכאורה, למרות שדבר ברור הוא, שבגוף השמש ישנו בודאי אור השמש – שהרי כיוון שאור השמש מתפשט למרחק רב כזה עד שהוא מאיר את האדמה, ודאי הדבר שהוא נמצא גם בשמש עצמה – אלא, יחודו שם הוא באופן שהוא כולו מאוחד עם ה"מאור" עצמו, ואי אפשר לציין אותו שם בשם "אור" ו"זיו", כי שם אין הוא מציאות לעצמו כלל – שם קיים במציאות רק ה"מאור" והמקור של האור[3]. **וְכַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מַמָּשׁ** – אודות יחודו של אור השמש כשהוא נמצא במאור עצמו, **וְיוֹתֵר מִזֶּה,** – כלומר: יותר מאשר הוסבר בקשר ליחוד ואיחוד אור השמש עם ה"מאור", **הֵן מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת** – "ספירות" עולם האצילות ביחודם, **עִם מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** – של הקב"ה, **כְּבִיכּוֹל, הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם** – מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוך ה"ספירות", **וּמִתְיַחֵד עִמָּהֶם בְּתַכְלִית הַיִּחוּד,** – שכך ויותר מכך – הוא למשל יחודו של אור השמש עם השמש, בשעה שהאור נמצא בגוף השמש, **מֵאַחַר שֶׁנִּמְשְׁכוּ וְנֶאֱצְלוּ** – ה"ספירות", **מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּדֶרֶךְ הִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ. אַךְ** – ביחס ל"ספירות" ולמאצילן ברוך־הוא, הרי זה **לֹא מַמָּשׁ כְּדֶרֶךְ זֶה,** – כפי שהדבר הוא באור המתפשט מהשמש, **רַק בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְנִפְלָאָה מִהַשְּׂגָתֵנוּ, כִּי גָּבְהוּ דְּרָכָיו** – של הקב"ה, **מִדַּרְכֵינוּ**[4]. **וּמִכָּל־מָקוֹם,** – למרות שזה באופן נעלה ביותר מאשר אצל האדם, בכל זאת, כדי **לְשַׁכְּךְ הָאֹזֶן, נִשְׁמַע וְנִתְבּוֹנֵן מִמְּשַׁל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, הַמְיֻחָד וּבָטֵל בִּמְקוֹרוֹ, וְאֵינוֹ עוֹלֶה** – האור בהיותו בשמש עצמה, **בְּשֵׁם כְּלָל בִּפְנֵי־עַצְמוֹ רַק שֵׁם הַמָּקוֹר לְבַדּוֹ - כָּךְ** – גם, **כָּל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ, אֵינָן עוֹלוֹת וְנִקְרָאוֹת** – לגבי הקב"ה, **בְּשֵׁמוֹת אֵלּוּ** – של מדות, רצון וחכמה, **כְּלָל אֶלָּא לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים** – בלבד, **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שהם למטה מאצי' – בבריאה יצירה ועשי' – והיינו", **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,** – הנבראים העליונים והנבראים התחתונים, **שֶׁהֲוָיָתָם וְחִיּוּתָם וְהַנְהָגָתָם, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְהַוֶּה וּמְחַיֶּה אוֹתָם וּמַנְהִיגָם, הוּא** – על־ידי, **בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ** – של הקב"ה, **הַמִּתְלַבְּשׁוֹת** – רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו של הקב"ה, מתלבשות **בְּמִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת,** – חסד, גבורה, תפארת וכו', הרי לגבי **הנבראים,** המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים מהקב"ה על־ידי התלבשות רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו – במדותיו, נקראות הספירות והמדות בשמות חכמה, בינה, דעת ומדות. **כִּדְאִיתָא** – כמו שמצינו **בַּמִּדְרָשׁ**[5]: **"בַּעֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרָא הָעוֹלָם: בְּחָכְמָה, בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וְכוּ', דִּכְתִיב:** – ככתוב[6]: **ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ, כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה, בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וְגוֹ'".** – כתוב הרי במדרש[7], שהתהוות העולם היא ב"עשרה דברים", שהם עשר ה"ספירות",

שער היחוד והאמונה

גוף כדור השמש עם גוף השמש שנקרא מאור כמ"ש את המאור הגדול וגו' והזיו והניצוץ המתפשט ומאיר ממנו נקרא אור כמ"ש ויקרא אלהים לאור יום וכשהאור הוא במקורו בגוף השמש הוא מיוחד עמו בתכלית היחוד כי אין שם רק עצם אחד שהוא גוף המאור המאיר כי הזיו והאור שם עצם אחד ממש עם גוף המאור המאיר ואין לו שום מציאות כלל בפני עצמו וכדברים האלה ממש ויותר מזה הן מדותיו של הקב"ה ורצונו וחכמתו בעולם האצילות עם מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוכם ומתייחד עמהם בתכלית היחוד מאחר שנמשכו ונאצלו מאתו ית' ע"ד משל כדרך התפשטות האור מהשמש אך לא ממש בדרך זה רק בדרך רחוקה ונפלאה מהשגתינו כי גבהו דרכיו מדרכינו ומ"מ לשכך האזן נשמע ונתבונן ממשל אור השמש המיוחד ובטל במקורו ואינו עולה בשם כלל בפ"ע רק שם המקור לבדו כך כל מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות ונקראות בשמות אלו כלל אלא לגבי הנבראים עליונים ותחתונים שהווייתם וחיותם והנהגתם שהקב"ה מהוה ומחיה אותם ומנהיגם הוא ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו המתלבשות במדותיו הקדושות כדאיתא במדרש בעשרה דברים נברא העולם בחכמה בתבונה ובדעת וכו' דכתיב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות

---

1. בראשית א, ט"ז. **2.** שם א, ה'. **3.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אאפ"ל "אין ואפס" מצד המאור – שהרי מציאות ענין מאור – מחשיב הענין דאור (שעש"ז נקרא מאור)". **4.** ראה ישעיה נה, ט'. **5.** חגיגה יב, א'. – כידוע, גם ה"אגדות" שבגמרא נקראות "מדרש". **6.** משלי ג, יט – כ'. **7.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה הול"ל משנה המפורשת בעשרה מאמרות נבה"ע – אלא שבמשנה מדבר מצד המל' והגילוי (מאמר – כנ"ל) שבכל ספירה וכאן הראי' צ"ל על חכ' בינה כו'".

שער היחוד והאמונה

נבקעו וגו' וכמאמר אליהו דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיאת כו'

וּכְמַאֲמַר אֵלִיָּהוּ: – ב"פתח אליהו" שבהקדמת 'תיקוני זוהר': **"דְּאַפִּיקַת עֲשַׂר תִּקּוּנִין, וְקָרִינָן לְהוֹן עֲשַׂר סְפִירָן,** – אתה (ריבונו של עולם) הוצאת עשרה "תיקונין" והם נקראים "עשר ספירות", **לְאַנְהָגָא בְּהוֹן עָלְמִין סְתִימִין דְּלָא אִתְגַּלְיָן, וְעָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָן,** – כדי להנהיג בהן (בעשר הספירות) את ה"עולמות הסתומים" (העולמות שלמעלה מהשגה), ואת ה"עולמות הגלויים" (שהם גלויים להשגת האדם), **וּבְהוֹן אִתְכְּסִיאַת כו'".** – ובהם (ועל ידם) אתה מתכסה ומסתתר מהנבראים, שלא יראו בגלוי את החיות האלקית המהווה ומחיה אותם. רבנו הזקן מביא להלן דוגמא כיצד נתהוו הנבראים מהמדות והספירות:

יום שבת קודש ב' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 174, עד"מ ביום ראשון... עד עמ' פח, מדות כלל:

שער היחוד והאמונה

עד"מ ביום ראשון מששת ימי בראשית נגלית מדת החסד כלולה מכל מדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו מלובשין בה וברא בה את האור במאמר יהי אור שהיא בחי' התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה והתפשטותו בעולם מסוף העולם עד סופו שהיא בחי' מדת חסד רק מפני שכלולה גם ממדת גבורה לכן לא היה רוחני כאור של מעלה ממש וגם נתלבש בע"הז שהוא בבחי' גבול ותכלית שהוא מהלך ת"ק שנה מהארץ לרקיע וממזרח למערב וכן ביום שני נגלית מדת גבורה כלולה משאר מדות ורצונו כו' וברא בה הרקיע במאמר יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים שהיא בחי' צמצום וגבורות להעלים מים העליונים הרוחניים ממים התחתונים ועל ידי זה נתגשמו התחתונים בהבדלם מהעליונים ומדת חסד כלולה בה כי עולם חסד יבנה שהכל כדי שתראה היבשה ואדם עליה לעבוד ה' וכן

עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל: בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית - נִגְלֵית מִדַּת הַחֶסֶד, – כפי שהיא, **כְּלוּלָה מִכָּל מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ** – של הקב"ה, **מְלֻבָּשִׁין בָּהּ,** – במדת החסד, **וּבָרָא בָּהּ** – במדת החסד, **אֶת הָאוֹר בְּמַאֲמַר "יְהִי אוֹר",** – כי ענין האור הוא התהוות הבאה מהתגלות מדת החסד, והשייכות שבין "אור" ל"חסד", היא בכך: **שֶׁהִיא בְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת וְהַמְשָׁכַת הָאוֹר לָעוֹלָם מִלְּמַעְלָה, וְהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ** – של האור, **בָּעוֹלָם מִסּוֹף הָעוֹלָם עַד סוֹפוֹ, שֶׁהִיא בְּחִינַת מִדַּת חֶסֶד;** – שהרי ענינה של חסד הוא: התפשטות וגילוי. **רַק מִפְּנֵי שֶׁכְּלוּלָה** – מדת החסד, **גַּם מִמִּדַּת גְּבוּרָה,** – שהרי מדות וספירות (שבעולם האצילות) הן בהתכללות אחת בשניה, ומדת החסד כוללת בה גם מדת הגבורה, **לְכֵן לֹא הָיָה** – האור שנוצר ממדת החסד, **רוּחָנִי כְּאוֹר שֶׁל מַעְלָה מַמָּשׁ, וְגַם נִתְלַבֵּשׁ** – אור זה, **בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתִכְלִית, שֶׁהוּא מַהֲלַךְ ת"ק** – חמש מאות, **שָׁנָה מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ וּמִמִּזְרָח לְמַעֲרָב**[8]. – כל ההגבלות הללו לא היו קיימות אילו התהוות העולם היתה ממדת החסד עצמה, שהרי חסד הוא התפשטות בלי הגבלה; אלא, מפני שההתהוות היא מחסד כפי שהיא כלולה גם מגבורה – ומצד הצמצום של מדת הגבורה, באות ההגבלות האמורות. – אך, כיוון שביום ראשון של ששת ימי בראשית נתגלתה ופעלה מדת החסד, נתהוו אז הנבראים שיש להם שייכות למדת החסד, המציאות של אור וכו'. **וְכֵן בְּיוֹם שֵׁנִי** – של ששת ימי בראשית, **נִגְלֵית מִדַּת גְּבוּרָה** – כפי שהיא **כְּלוּלָה מִשְּׁאָר מִדּוֹת, וּרְצוֹנוֹ כו',** – וכן רצון, חכמה, בינה, דעת, מלובשים בה, **וּבָרָא בָּהּ** – והקב"ה ברא במדת הגבורה את **הָרָקִיעַ בְּמַאֲמַר "יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם, וְיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם",** – כך, שהמאמר והנברא שנתהווה ממנו – הרקיע – יש להם שייכות למדת הגבורה, **שֶׁהִיא** – ההבדלה שברקיע, **בְּחִינַת צִמְצוּם וּגְבוּרוֹת לְהַעֲלִים מַיִם הָעֶלְיוֹנִים הָרוּחָנִיִּים מִמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים, וְעַל־יְדֵי זֶה נִתְגַּשְּׁמוּ** – המים **הַתַּחְתּוֹנִים בְּהִבָּדְלָם מֵ** – המים **הָעֶלְיוֹנִים;** – נעשתה אם כן ההגשמה על־ידי צמצום והעלם, הבאים ממדת הגבורה שנתגלתה ופעלה ביום שני מששת ימי בראשית, **וּמִדַּת חֶסֶד כְּלוּלָה בָּהּ,** – במדת הגבורה, **כִּי "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה"**[9], – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ענין של חסד". כלומר: עצם ה"יבנה" של העולם הוא ביטוי של חסד וגילוי. הרי, שגם במקום שפועלת מדת הגבורה, פועלת שם גם מדת החסד, **שֶׁהַכֹּל** – כל האמור הוא **כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה הַיַּבֶּשָׁה וְאָדָם עָלֶיהָ לַעֲבֹד ה'.** – הרי זה ענין של חסד, **וְכֵן כֻּלָּן.** – כל שאר המדות, שעל־ידן נבראו הנבראים,

---

8. ראה חגיגה יג, א. 9. תהלים פט, ג.

כל אחת ביום שלה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר אֵלֵיהוּ בַּתִּקּוּנִים** – ב"תיקוני זהר", **שָׁם: "לְאַחֲזָאָה אֵיךְ אִתְנַהֵיג עָלְמָא בְּצֶדֶק וּמִשְׁפָּט כּוֹ',** – להראות כיצד מונהג העולם בצדק ומשפט וכו' – שה"ספירות" נאצלו בשביל ענין הנהגת העולם בצדק ומשפט וכו', **צֶדֶק אִיהוּ דִּין,** – "צדק" הוא מדת הדין והגבורה, **מִשְׁפָּט אִיהוּ רַחֲמֵי כּוֹ',** – "משפט" הוא רחמים כו', **כֹּלָּא לְאַחֲזָאָה אֵיךְ אִתְנַהֵיג עָלְמָא,** – כל זאת, כל המדות והספירות, הן כדי להראות כיצד מונהג העולם, **אֲבָל לָאו דְּאִית לָךְ צֶדֶק יְדִיעָא דְּאִיהוּ דִּין,** – אבל לא שאתה, הקב"ה, יש לך "צדק" הידוע, לנבראים, שזהו דין, **וְלָא מִשְׁפָּט יְדִיעָא דְּאִיהוּ רַחֲמֵי,** – ולא, שיש לך, ענין ה"משפט" הידוע, לנבראים, שהוא רחמים, **וְלָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת כְּלָל":** – ולא מכל מדות אלו כלל. כלומר, "צדק" ו"משפט" מצויינים כמדות אלו רק לגבי העולמות והנבראים, ואילו לגבי הקב"ה, הרי "לאו דאית לך" – אצלו יתברך לא שייך צדק **זה** ומשפט **זה,** כי לגביו אין מדות אלו דבר לעצמם כלל, הן מאוחדות כליל בהקב"ה עצמו, כמו אור השמש בהיותו במאור השמש עצמה, שם אין הוא "מציאות" כלל, אלא הוא בטל לגמרי ומאוחד בשמש עצמה.

שער היחוד והאמונה

כולן וז"ש אליהו בתיקונים שם לאחזאה איך אתנהיג עלמא בצדק ומשפט כו' צדק איהו דין משפט איהו רחמי כו' כולא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולאו מכל אינון מדות כלל:

אגרות קודש

ב"ה, בדר"ח תמוז, ה'תשכ"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו' מו"ה אפרים שי'

שלום וברכה!

בזה הננו להודיעו את ההוראה שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לתת לא' האברכים שי' בענין נסיעה לכאן, ואשר ההוראה הזאת שייכת גם לכל אנ"ש והתלמידים שיחיו אשר חשקם לנסוע מזמן לזמן לכ"ק אדמו"ר שליט"א.

וזוהי ההוראה:

... **ופשוט**, שאין כל מקום לנסיעה לכאן עוה"פ - עד שישלם כל החובות שיש להם בכלל, שתהא פרנסת ב"ב שיחיו מובטחת **במילואה** משך כל נסיעתו, שיהי' בידו **מזומן** כל ההוצאות רצו"ש ודשהותו כאן.

בטח יפרסם זה באופן המתאים, ות"ח מראש.

בברכת כט"ס.

הרב ח. מ. א. חדקוב

המשך ביאור למס' יומא ליום שלישי עמ' ב

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַבִּי עֲקִיבָא,** כאן הוא חייב דווקא לפנות לשמאל, כיון שמִּדִּינָא – מעיקר הדין, **בְּהַהוּא** קֶרֶן דְּפָגַע בְּרֵישָׁא תיכף ביציאתו מקודש הקדשים, שהיא קרן דרומית מערבית, **בְּהַהוּא עָבִיד בְּרֵישָׁא** – עליה היה לו לתת בתחילה, כיון דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֵין מַעֲבִירִין עַל הַמִּצְוֹת – הפוגע במצוה יעשנה מיד, ולא יעבור עליה, ולא היה לו לדלג על הקרן הראשונה שפוגע בה, **וְאַמַּאי לֹא עָבִיד** בקרן הראשונה שפגע בה תחילה, הוא **מִשּׁוּם** דִּכְתִיב 'וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ' שדורשים מכך שאינו נותן עַד דְּנָפִיק מִכּוּלֵּיהּ מִזְּבֵחַ – שיצא כלפי פתח ההיכל מכל אורכו של מזבח לצד מזרח, ולכן הוא מתחיל בקרן דרומית מזרחית, שהיא הקרן הראשונה שפגע בצד מזרח, וְכֵיוָן דְּיָהֵיב בְּהַהוּא קֶרֶן מזרחית דרומית, הֲדַר אָתֵי לְהַהוּא קֶרֶן – חוזר הוא לאותו קרן דרומית מערבית דְּאִיחַיַּיב לְמֵיתַב בְּרֵישָׁא – שעליה הוא התחייב לתת בתחילה, ולכך פונה הוא דווקא לשמאל שבכך חוזר הוא לקרן דרומית מערבית.

יום ראשון

יום שלישי — **כו סיון** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: וזה ג״כ ענין . . . ־פד־ בפועל ממש.

״וַיֵּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה״ – שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל חוֹשְׁבִים שֶׁהֵם חַיִּים.

הַבְּרָכָה בְּ״וַיֵּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה״, כְּמוֹ ״בְּנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ״, מָקוֹם נִתְבַּצֵּר לָהֶם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, כִּי תְּשׁוּבָה מוֹעֶלֶת רַק כָּל עוֹד שֶׁהוּא חַי, וְזוֹהִי הַבְּרָכָה, שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל יִהְיוּ חַיִּים וְיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.

יום שני

יום רביעי — **כז סיון** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: וממלא . . . ־פד־ ותכלית.

כְּתִיב ״וּבֵרַכְךָ ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה״. הָאָדָם, עָלָיו רַק לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְפַרְנָסָתוֹ, וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ אֲשֶׁר הַכְּלִי יִהְיֶה טָהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֹלֶת דְּאוֹנָאָה כוּ׳, הַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל עַל פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר אָז הוּא כְּלִי רָאוּי לִבְרָכָה הָעֶלְיוֹנָה בִּשְׁנַיִם: פַּרְנָסָה בְּרֶוַח, וַאֲשֶׁר הַפַּרְנָסָה תֵּלֵךְ לַמָּקוֹם הָרָאוּי.

יום שלישי

יום חמישי — **כח סיון** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: כי מקור . . . ־168־ מדותיו.

הצ״צ בספרו לבנו אאזמו״ר מאורע מחייו, סיים: מיט דעם וואָס מען העלפט א אידען אין פרנסה, אפילו פאַרדינען זיבעציג קאָפּיקעס (מטבע קטנה ברוסיא) אין א קעלבעל, איז אלע שערי היכלות העליונים זיינען פאר איהם אָפען.

כעבור כמה שנים סיפר אאזמו״ר כל הנ״ל לאאמו״ר והוסיף: מ׳באדארף אפילו וויסען די וועג צו די היכלות העליונים, נאָר דאָס מאַכט ניט אויס, עס דארף זיין דער עיקר, העלפען בלבב שלם מיט א געפיל, האָבען א געשמאַק אין א אידען טאָן א טובה.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בְּסִפְּרוֹ לִבְנוֹ אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] מְאֹרָע מֵחַיָּיו, סִיֵּם: בָּזֶה שֶׁמְּסִיעִים לִיהוּדִי בְּפַרְנָסָתוֹ, אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ שִׁבְעִים ״קָאָפִּיקֶעס״ (מַטְבֵּעַ קָטַנָּה בְּרוּסְיָא) בְּסַחַר עֲגָלִים, כָּל שַׁעֲרֵי הַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים פְּתוּחִים עֲבוּרוֹ.

כַּעֲבוֹר כַּמָּה שָׁנִים סִפֵּר אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשׁ״בַּ], וְהוֹסִיף: צָרִיךְ גַּם לָדַעַת אֶת הַדֶּרֶךְ לַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים, אַךְ אֵין זֶה מְשַׁנֶּה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעִקָּר לְסַיֵּעַ בְּלֵבָב שָׁלֵם בְּרֶגֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה תַּעֲנוּג בַּעֲשִׂיַּת טוֹבָה לִיהוּדִי.

יום רביעי

יום שישי — **כט סיון** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, ששי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: והחשבון . . . האותיות עצמן.

עֲבוֹדַת הָאָדָם עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִרְאוֹת עִנְיַן הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, אֵיךְ כִּי בְּטוּבוֹ יִתְבָּרֵךְ מְחַדֵּשׁ אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים בְּכָל רֶגַע בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית, אֲשֶׁר זֶה אַךְ זֶה הוּא מְצִיאוּת הַנִּבְרָאִים חַיּוּתָם וְקִיּוּמָם.

יום חמישי

שבת — ל סיון, שר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: פרק ח. והנה . . . ומקור החיות.

העברת הפרשה שמו"ת – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטרה, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ר"ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה.

מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות זיינען הפכים בעצם מהותם. דאָס וואָס עס איז א מעלה אין גשמיות, איז א חסרון אין רוחניות.

אין גשמיות איז א שמח בחלקו דער גרעסטער בעל מעלה. און דורך עבודה וועט אזא איינער צוקומען צו די העכסטע מדריגות. אין רוחניות אָבער איז א שמח בחלקו דער גרעסטער חסרון, און ער ווערט, ר"ל, א יורד ונופל.

הַעֲבָרַת הַפָּרָשָׁה שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תִּרְגּוּם - פָּסוּק פָּסוּק. וְקוֹרִין גַּם הַהַפְטָרָה, אוֹ שְׁתֵּי הַהַפְטָרוֹת אִם הוּא שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ פָּרָשִׁיּוֹת מְחֻבָּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

מַעֲנֶה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לְאַבְרֵךְ עִלּוּי מְצֻיָּן וּבַעַל כִּשָּׁרוֹן מְפֻרְסָם, כְּשֶׁנִּכְנַס לִיחִידוּת שֶׁלּוֹ הָרִאשׁוֹנָה - בִּשְׁנַת תקנ"ה בְּלִיאָזְנָא: רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת הֵם הֲפָכִים בְּעֶצֶם מַהוּתָם. מַה שֶּׁהוּא מַעֲלָה בַּגַּשְׁמִיּוּת, הוּא חִסָּרוֹן בָּרוּחָנִיּוּת.

בְּגַשְׁמִיּוּת - הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הוּא בַּעַל מַעֲלָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, וְעַל יְדֵי 'עֲבוֹדָה' יַגִּיעַ אֶחָד כָּזֶה לַמַּדְרֵגוֹת הַגְּבֹהוֹת בְּיוֹתֵר. אֲבָל בְּרוּחָנִיּוּת - הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הוּא הַחִסָּרוֹן הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְהוּא נִהְיָה, רַחֲמָנָא לִצְלָן, יוֹרֵד וְנוֹפֵל.

יום שישי

יום ראשון — א תמוז, ב דר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: פרק ט. אבל . . . אין קץ.

מְסִירוּת נֶפֶשׁ הָרְאוּיָה לִבְנֵי תּוֹרָה הוּא כִּדְרָשַׁת רַז"ל "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל", לְהָמִית אֶת כָּל הַתַּעֲנוּגִים בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם. כִּי אֲפִלּוּ דְּבָרִים קַלֵּי הָעֶרֶךְ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם, מוֹנְעִים הֵמָּה מִלְּהִיוֹת מָסוּר וְנָתוּן בְּאָהֳלָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

שבת קודש

יום שני — ב תמוז — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שני עם פירש"י
תהלים: י־יז.
תניא: רק מפני . . . למשכילים.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן כּוֹתֵב בְּסִדּוּרוֹ: נָכוֹן לוֹמַר קֹדֶם הַתְּפִלָּה "הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת־עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ".

זֹאת אוֹמֶרֶת, אֲשֶׁר מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הִיא שַׁעַר הַכְּנִיסָה, אֲשֶׁר דֶּרֶךְ בּוֹ יָכוֹל הָאָדָם לָבוֹא לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' אֱלֹקִים לְהִתְפַּלֵּל, בִּזְכוּתָהּ תְּקַבֵּל תְּפִלַּת הַמִּתְפַּלֵּל.

לימוד תורה לאבל

יום ראשון כ"ו סיון ה'תשפ"א

הלכות אבל פרק ה, הלכה טו: מִנַּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל: "הֵאָנֵק דֹּם".

לימוד התורה נאסר גם בתשעה באב, ושם הטעם הוא שנאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב" ויש להימנע מלימוד כדי לא לפגום בתחושת הצער על החורבן. ומאחר והאיסור הוא משום שמחה, הותר ללמוד בדברים שאינם משמחים כגון באיוב וב'דברים הרעים' שבספר ירמיהו (תענית ל, א, רמב"ם הלכות תעניות ה, יא).

אך לגבי אבל, לא הוזכר היתר הלימוד ב'דברים הרעים', ונחלקו ראשונים בדבר: יש אומרים שלמעשה גם אבל מותר ללמוד ב'דברים הרעים' ויש אומרים שאבל אסור בכל לימוד ואיסור הלימוד אצלו אינו רק משום השמחה (כמו בתשעה באב) אלא דין מיוחד הנלמד מהכתוב 'האנק דום', שמשמעו חובת שתיקה (ראה תוספות מו"ק טו, א ד"ה ואסור לקרות).

וכתבו הפוסקים כי גם לדעת המתירים ללמוד ב'דברים הרעים' אין ללמוד זאת בעומק ובעיון, כי "כיון שמעמיק בעיונו ומחדש, אין שמחה לבעל תורה גדולה מזו" (ברכי יוסף יו"ד שפד, ד).

וכן נחלקו הדעות לגבי הרהור האבל בדברי תורה: בספר 'המאורות' (מו"ק כ, א) כתב שעיון במחשבה ללא דיבור מותר, והשווה זאת לדין דברי חול בשבת ש"דיבור אסור, הרהור מותר". ונראה שלשיטתו אין האיסור משום שמחה אלא משום שאסור לעסוק בעניין אחר בזמן האבילות, ונאסר רק עסק של דיבור ולא של הרהור.

אולם המהרי"ל (שו"ת סי' ראה) אסר גם הרהור בדברי תורה. וכתב כי על אף שלדעת רוב הפוסקים "הרהור לאו כדיבור", כאן האיסור הוא משום שמחה ובזה אין חילוק בין הרהור לדיבור, ואדרבה "עיקר השמחה היא מן ההרהור, ואם יקרא אדם כל היום ולא יבין מה שמחה יהיה לו?".

ובשו"ת 'האלף לך שלמה' (יו"ד סי' שיב) הוסיף שמטעם זה גם כתיבת דברי תורה אסורה, שהרי "גם לכתוב חידושיו הוי דבר שמחה".

מקצת היום ככולו

יום שני כ"ז סיון ה'תשפ"א

הלכות אבל פרק ז, הלכה ב: כֵּיצַד מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ? כֵּיוָן שֶׁנָּהַג אֲבֵלוּת שָׁעָה אַחַת - כְּאִלּוּ נָהַג כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וּמֻתָּר לִנְעֹל וְלִרְחֹץ וְלָסוּךְ וּלְנַעֲלַח כִּשְׁאָר הַיּוֹם; וְכֵן הוּא מֻתָּר בְּכָל הַדְּבָרִים.

לכאורה יש לשאול: אם אומרים באבלות 'מקצת היום ככולו', מדוע בתשעה באב נוהגים בדיני אבלות במשך כל היום ואין די בתחילת היום?

והביאור:

מדין 'מקצת היום ככולו' גם שעה אחת ביום נחשבת יום, אך בוודאי גם השעות הבאות אינן יום חדש אלא חלק מאותו יום.

לפיכך, יש לחלק בין חיוב המוטל על האדם לנהוג בדין מסוים מספר ימים, לחיוב הנובע מעצם היום – שמצד מהותו מחייב לנהוג בדינים מסוימים. בסוג הראשון, ניתן להסתפק במקצת היום ולומר שכאילו נהג כן במשך יום שלם; אך בסוג השני, בדינים החלים על היום עצמו, אי אפשר להסתפק בתחילת היום כי המשך היום מחייב לנהוג באותם דינים כמו תחילתו.

ולכן, בתשעה באב שדין האבלות חל על עצם היום (ולא רק שהאדם צריך להתאבל יום אחד), לא די להתאבל בתחילת היום אלא חובה להתאבל בכולו (ראה אוצר הגאונים תענית ל, א. 'שרשים בשמחות' עמ' ט ואילך).

ועוד יש לדון: האם דין מקצת היום ככולו נאמר גם לגבי דיני האבלות הנוהגים במשך י"ב חודש ואפשר להפסיק את דיני האבלות בתחילת היום האחרון של השנה, או שצריך לנהוג בהם עד סוף היום?

שאלה זו נשאל ה'תרומת הדשן' (סי' רצב) והשיב כי לכאורה ניתן ללמוד זאת בקל־וחומר: הרי האבלות בימי השבעה והשלושים חמורה מהאבלות של י"ב חודש, ואם מקילים באבלות שבעה ושלושים ואומרים מקצת היום ככולו, כל־שכן באבלות י"ב חודש!

אך למעשה כתב שאין לדמות בין הדברים כי באבלות שבעה ושלושים הספירה היא לפי הימים, ולגבי הימים אומרים מקצת היום ככולו, אך אבלות י"ב חודש אינה תלויה במספר ימים אלא בחודשים, ואם כן לא יועיל דין 'מקצת היום ככולו', אלא אם כן נאמר מקצת החודש ככולו, וזה בוודאי אין אומרים, שאם כן הרי אפשר היה להקל מתחילת החודש השנים־עשר וזאת לא שמענו, ולכן בהכרח צריכים לנהוג י"ב חודש עד גמר היום האחרון.

האיסור להספיד קודם לחג

יום שלישי כ"ח סיון ה'תשפ"א

הלכות אבל פרק יא, הלכה ו: לֹא תְּעוֹרֵר אִשָּׁה עַל מֵת שֶׁלָּהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לֶחָג, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא הֶחָג וְהֵם דָּוִים; שֶׁאֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב שְׁלֹשִׁים יוֹם. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמֵת יָשָׁן; אֲבָל אִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ לֶחָג, מְעוֹרֶרֶת.

מי שמת לו מת קודם החג "לא יערער על מתו קודם לחג שלושים יום", היינו לא ישכור ספדן לעורר את קרוביו לבכות עמו וכן "לא יספידנו", היינו לא ישכור ספדן להספיד את המת (מועד קטן ח, א ורש"י שם).

לדעת רב, הטעם הוא משום שאנשים מכינים כסף לצורך עליה לרגל ואם יתנו את הכסף לספדן בשכרו, הם עלולים להימנע מלעלות לרגל. ולדעת שמואל, "לפי שאין המת משתכח מן הלב שלושים יום" ואם יספידוהו פחות משלושים יום קודם החג, יבואו להספידו בחג כי עדיין לא נשכח (רש"י שם)

ו'נפקא מינה' ביניהם במקרה שהספדן עושה מלאכתו בחינם: לדעת רב מותר להספידו, כי הכסף ישאר לצורך העליה לרגל, אולם לדעת שמואל שהחשש הוא שיספידוהו בחג, הרי זה גם אם המספיד אינו נוטל שכר. והרמב"ם פסק כשמואל וההספד קודם החג אסור גם בחינם (כסף משנה).

וכתב ה'שער המלך' (הל' יו"ט בסופו ומקורו מירושלמי) שלכן האיסור הוא רק ב'מת ישן' (שמת קודם שלושים יום לפני החג) ולא ב'מת חדש' (שמת תוך שלושים יום לפני החג), כי האיסור הוא משום שאין המת משתכח מן הלב ואם יספידוהו יתעוררו לבכי ויבואו להספידו גם בחג (כדעת שמואל), וחשש זה קיים רק במת ישן, אבל במת חדש אין לחשוש להתעוררות הכאב, כי המרירות קיימת ואין בה תוספת מפני ההספד (מה שאין כן אם החשש הוא שימנע מלעלות לרגל הרי החשש הוא גם במת תוך שלושים יום סמוך לחג).

וה'שבות יעקב' הוסיף: אמנם, מת שהוא קרובו אינו משתכח מן הלב והמרירות גדולה ולכן אסור להספידו סמוך לחג כי יש לחשוש שיבוא להספידו בחג, אבל בחכם גדול שאינו קרובו וההספד הוא משום כבוד התורה, אין חשש שההספד יעורר להספידו בחג. וכן כתב ה'בית יוסף' (יור"ד סו"ס שדמ) שמנהג היה להקבץ ברוב עם בחודש אדר כדי לשמוע דיני פסח, ובחודש אלול דיני חגי תשרי, ובאותו קיבוץ היו מספידים חכם וגאון שנסתלק אז, ואם כן ברור שמותר להספיד חכם גדול תוך שלושים יום קודם לחג.

תכשיטי המת אסורים בהנאה?

יום רביעי כ"ט סיון ה'תשפ"א

הלכות אבל פרק יד, הלכה כא: הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָיָה כֻּלּוֹ, חוּץ מִשְּׁעָרוֹ - שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ גּוּפוֹ.

לדעת רב אסור ליהנות משערות אשה שמתה כי המת אסור בהנאה, ולדעת רב נחמן בר יצחק שערות המת מותרות בהנאה, כי "שיער המת לאו בר מיתה הוא" שאינו עשוי להשתנות על ידי המיתה (ערכין ז, ב ורש"י שם ד"ה אלא).

ופסק הרמב"ם כרב נחמן בר יצחק וכן דעת התוספות (בבא קמא י, א ד"ה שהשור). אך הטור וה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שמט ס"ב) פסקו כרב ששער המת אסור בהנאה (לחם משנה).

והנה, כתב ה'שלחן ערוך' (שם): "נויי המת המחוברים בגופו, כגון פאה נכרית וכיוצא בה אסורים כמו המת עצמו". והוסיף הרמ"א: "ודווקא כשהם קשורים בשערות, אבל אינן קשורים מותר", והוא על פי דברי רש"י (ערכין שם) שלדעת רב נאסרה גם פאה נכרית הקשורה לשערות הראש.

ולפי זה כתב הגרצ"פ פרנק (הר צבי יו"ד סי' רעו) שדין שיניים תותבות מזהב של המת, תלוי בשתי דעות אלו: לדעת ה'שלחן ערוך' - אסורות בהנאה כמו נויי המת המחוברים לגופו, שדינם כשערו של מת האסור בהנאה, ואילו לדעת הרמב"ם והתוספות שמותר ליהנות משיער המת, מסתבר שנויי הגוף המחוברים וכן שיני זהב תותבות מותרים בהנאה.

אך למסקנה כתב שגם לשיטת הרמב"ם שיני זהב אסורים בהנאה, כי השיער שאינו 'בר מיתה' אינו כגוף המת אלא דבר בפני עצמו ואינו נאסר מחמת המיתה, אבל שיני הזהב מחוברים וטפלים לגוף ואסורים בהנאה.

ובדין נויי המת שה'שלחן ערוך' והרמ"א אסרו כשהם מחוברים וקשורים לגוף, הביא ה'פתחי תשובה' (יו"ד שם סק"ד) מה'בכור שור' שתכשיטי המת האסורים בהנאה הם רק ב'תכשיטים כעין גופו', כמו פאה נכרית הקשורה לשערות (בימיהם) או שן תותבת, אבל שאר תכשיטים לא נאסרו "דלא עדיפי תכשיטי כסף וזהב ממלבושי המת, דפשוט אפילו קשורים בו בשעת מיתה לא נאסרו". ויש להתיר תכשיטים 'שלא מעין הגוף' אפילו אם היו קשורים וקלועים בשעת המיתה "ולא להשחית ממונם של ישראל".

מצוות חליצה

יום חמישי ל' סיון ה'תשפ"א

הלכות מלכים פרק ב, הלכה ג: וְאֵינוֹ חוֹלֵץ... וְכֵן כֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ - כָּךְ אֵין חוֹלְצִין לָהּ.

וכן כתב רש"י (סנהדרין י"ט ב, ד"ה ולא), שאין חולצין לאלמנת המלך כיון שאסורה להינשא, וכיון שחובת חליצה היא כדי שהאלמנה תוכל להינשא, הרי כאשר אינה יכולה להינשא, אין מצווה לחלוץ לה.

ומכאן ראיה לדברי ה'חכם צבי' (סימן א) שמצוות חליצה קיימת רק כאשר היא באה להתיר את היבמה להינשא ואין מצווה חיובית בחליצה בפני עצמה. והוא הדין באשה 'קטלנית' (שנישאת לשני אנשים ומתו) שאין כופין על היבם לחלוץ לה. וכן, כאשר היבם והיבמה מסכימים לא ליבם ולא לחלוץ ואינה רוצה להינשא, הרשות בידם לא לחלוץ.

אך עדיין צריך להבין: לפי האמור, אין לכפות חליצה כאשר אינה באה להתיר נישואין. ואילו מלשון הרמב"ם ("אין חולצין לה") משמע שיש איסור בדבר!

ויש לומר שלכן הוסיף ה'כסף משנה' טעם נוסף להלכה זו – "משום דגנאי הוא למלך שתהא אלמנתו חולצת מנעל". דהיינו, לא זו בלבד שלא חייבים לחלוץ לה, אלא אסור לחלוץ לה. אמנם, הסיבה העיקרית לכך שאין חולצין לאלמנת המלך היא כי אין כל מצווה בחליצה זו, כי אם היתה זו מצווה חיובית לא היתה מתבטלת משום גנאי, אלא כיון שאין מצווה מן התורה לחלוץ לה, הוסיפו חכמים וקבעו

איסור לחלוץ לה משום שגנאי הוא למלך שאלמנתו חולצת מנעל (באר יצחק אהע"ז סי' י"ז).

אך יש סוברים שהחליצה היא מצווה חיובית, ואפילו הסכימו שניהם לא לייבם ולא לחלוץ מצווה לחלוץ, ומה שאין חולצין לאלמנת המלך אין זה משום שאין כאן מצווה אלא משום ש"כל העולה לייבום עולה לחליצה, וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה" (רמב"ם הל' ייבום פ"א הי"ט).

כלומר, אף שזקוקה לייבום, כיוון שאסור לייבמה אין חליצתה מתירה אותה להינשא אלא כמו שסיים כאן הרמב"ם "תשב לעולם בזיקתה" (צמח צדק, פס"ד ח"ב, סנהדרין יט, ב. עונג יו"ט אה"ע ס"י קע"ו).

וה'בית שמואל' (אה"ע סי' קס"ה סק"ט) הביא בשם הזוהר (פ' חוקת) שגם אם אינה רוצה להינשא מצווה לחלוץ, כי אין מנוח לנשמת המת אלא בחליצה.

מתי מותר לצאת מארץ ישראל?

יום שישי א' תמוז ה'תשפ"א

הלכות מלכים פרק ה, הלכה ט: אָסוּר לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ לְעוֹלָם - אֶלָּא לִלְמֹד תּוֹרָה, אוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה, אוֹ לְהַצִּיל מִן הַגּוֹיִם, וְיַחֲזֹר לָאָרֶץ; וְכֵן יוֹצֵא הוּא לְסַחוֹרָה.

יש לעיין: א. מדוע חילק הרמב"ם את ההלכה לשני חלקים ('ללמוד תורה או לישא אשה . . וכן יוצא הוא לסחורה') ולא כתב בהמשך אחד: 'ללמוד תורה או לישא אשה או לסחורה'? ב. מדוע לגבי יציאה לסחורה לא התנה הרמב"ם את ההיתר בכך שיחזור לארץ, כמו ביציאה ללמוד תורה ולישא אשה?

והביאור:

יציאה למסחר מעצם טבעה היא לזמן מועט, להוציא או להביא סחורה, כפי שכתב הרמב"ם לעיל (ה"ח): 'מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה . . ואין אסור אלא להשתקע שם', ולכן לא הוצרך הרמב"ם להדגיש שיחזור לארץ שהרי זה טבעה של יציאה לסחורה.

ולכן לא כלל הרמב"ם יציאה לסחורה עם נשיאת אישה ותלמוד תורה, שכן אלו עשויים להמשך זמן רב יותר וכאמור, מטעם זה בהם הוצרך הרמב"ם לפרש את התנאי שיחזור לארץ, ומכל־מקום התירו זאת לגודל חשיבותם, אך יציאה לסחורה לא הותרה אלא לזמן קצר בלבד (שו"ת משנת יוסף ח"א סי' נז).

ולפי זה יתכן שאין עדיפות ביציאה לסחורה על פני שאר דברי הרשות, וטעם ההיתר הוא משום שיציאה לזמן מועט מותרת לאו־דוקא לצורך מצוה, וכן דעת המהרי"ט (קידושין לא, ב). ומכאן יש ללמד זכות על מנהג העולם לצאת לחו"ל לביקורים או לשמחות (משנת יוסף שם סי' נה). אך יש שלמדו מדברי הרמב"ם שההיתר הוא רק לסחורה, משום שהיא לצורך חייו וישוב ארץ ישראל תלוי בה, ולא לשאר דברי הרשות (פאת השולחן הל' א"י סי' ב סקכ"ח, וראה משנת יוסף שם ושו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כו, ז, שמכל מקום אף יציאה לצורך ביקור קרובים נחשבת כצורך מצוה קצת).

ויציאה כדי להשתטח על קברי צדיקים יש להתיר לכל הדעות, כי כשם שיציאה לסחורה הותרה משום חיי נפש (אף אם אינו סובל עתה מרעב וכדומה), גם תפילה היא לצורך חיי נפש (משנת יוסף שם ס' נז).

אישות בבני־נח

שבת קודש ב' תמוז ה'תשפ"א

הלכות מלכים פרק ט, הלכה ז: אֵין בֶּן נֹחַ חַיָּב עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ אַחַר שֶׁנִּכְעֲלָה לְבַעְלָהּ. אֲבָל מְאֹרָשָׂה, אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה וַעֲדַיִן לֹא נִבְעֲלָה - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ.

מבואר ברמב"ם (הל' אישות פ"א ה"א): "קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק - אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה. כיון שניתנה תורה נצטוו ישראל, שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה שנאמר: 'כי יקח איש...'. וליקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין... וכיון שנקנית האשה ונעשית מקודשת, אע"פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה, הרי היא אשת איש... ואם רצה לגרש צריכה גט".

ואצל בני־נח גדר אישות גם כיום הוא כמו לפני מתן־תורה שאין האשה נעשית 'אשת איש' על ידי קנין, אלא כמבואר ב'מגיד משנה' (הל' אישות שם): "לגויים בייחוד בעלמא הויא אשתו וכיון שבא עליה לשם אישות הויא לה אשת איש, שחבירו גוי חייב עליה כנזכר פרק ט' מהלכות מלכים ומלחמותיהן (ה"ז)".

ויש לבאר:

קודם מתן תורה, ואצל בני־נח גם כיום, אי אפשר ליצור אישות על ידי קידושין, לא רק בגלל שלא נצטוו על־זה אלא (גם) מפני שללא ציווי תורני לא קיים מושג של 'אישות'. כי המושג 'אשת איש' אין פירושו שהאשה קנויה לבעל כחפץ הנקנה אלא שהאיש ואשה חיים יחד, כלשון הפסוק (בראשית ב, כד) "ודבק באשתו", וללא ציווי התורה אין מקום לומר שיש 'ליקוחין' שבכוחם להחיל על האשה שם 'אשת איש' כאשר עדיין "לא נבעלה ו(אפילו) לא נכנסה לבית בעלה". והתורה חידשה לא רק את החיוב לקדש את האשה תחלה, אלא גם עצם האפשרות לקנות אשה היא רק בציווי התורה.

ואם כן, בן־נח הקונה אשה באחד מדרכי הקנינים של התורה לשם אירוסין - לא עשה כלום והיא עדיין פנויה כמו לפני מעשה הקנין ממש, ולכן "אין בן נח חייב על אשת חבירו עד... אחר שנבעלה לבעלה, אבל מאורסה או שנכנסה לחופה ולא נבעלה אין חייבין עליה".

(לקוטי שיחות לט עמ' 31; ל עמ' 243)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ו סיון־ב' תמוז ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ו סיון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת אֵבֶל

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) דין כהן שנכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה. שהכהן מיטמא לנשיא ולמת מצוה. שהמת תופש ארבע אמות שלו לטומאה. לאיזה דבר מצוה מותר לכהן לצאת לחוץ לארץ. שכבוד הבריות דוחה איסור טומאה מדבריהם.

א. כָּל כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמֵת, חוּץ מִשִּׁשָּׁה מֵתִים הַמְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה[2] אוֹ אִשְׁתּוֹ[3], בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו. וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת אוֹ הַמַּאֲהִיל[4] אוֹ הַנּוֹשֵׂא. וְאֶחָד הַמֵּת וְאֶחָד שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו[6]. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת[7] כָּל דְּבָרִים הַמְטַמְּאִין מִן הַמֵּת מִן הַתּוֹרָה אוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[8].

2) ויקרא כא, א־ג, שמצווה להיטמא להם. 3) שמצווה להיטמא לה מדברי סופרים, ראה לעיל פרק ב, הלכה ז. 4) את גופו על המת, כגון שהמת בחוץ תחת כיפת השמים, והוא סוכך בגופו עליו, אף על פי שלא נגע בו. 5) כגון, רביעית דם מן המת, או כזית מן המת המטמא כמת שלם, וכן אבר הפורש ממנו או עצמות המת שיש בהן כדי רובע הקב. 6) תורת כהנים: "מניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש, ואומר: כי הדם הוא הנפש, מניין לרבות את הטומאות הפורשות מן המת, תלמוד לומר: ואמרת אליהם - לרבות את הטומאות הפורשות ממנו". 7) פרק ב. 8) כגון דם תבוסה (=תערובת רביעית דם, שאינו ידוע כמה יצא מן הגוף מחיים, וכמה יצא אחר מיתה), שם הלכה י"ג. ומובן, שאם נטמא לדבר שאינו מטמא אלא מדברי סופרים אינו לוקה. ובתוספתא מכות פרק ג הלכה י שנינו: "זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה... וכל... שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה" וראה בשמחות פרק ד, הלכה כ"א.

ב. וְכֵן אִם נָגַע הַכֹּהֵן בְּקֶבֶר[9] - לוֹקֶה. אֲבָל נוֹגֵעַ הוּא בִּבְגָדִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁמִּטַּמֵּא בָּהֶן טֻמְאַת שִׁבְעָה[10].

9) והוא הדין אם האהיל עליו, שהקבר מטמא במגע ובאוהל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ט"ו, שנאמר: "או במת או בעצם אדם או בקבר". ובשמחות שם הלכה כ"ב שנינו: "או שנכנס לבית הקברות הרי זה לוקה". 10) כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג - בכל זאת, הואיל ואין הנזיר מגלח עליהם, ראה הלכות נזירות פרק ז, הלכה ח, אין הכהן מוזהר עליהם, כמבואר לעיל הלכה א. ונקט רבינו: "נוגע הוא בבגדים" כי במשא ובאוהל אינם מטמאים כלל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג.

ג. וְכֵן אִם נִכְנַס לְאֹהֶל טָמֵא שֶׁנִּכְנְסָה לוֹ הַטֻּמְאָה - לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁעַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאָה בְּבַיִת אַחֵר[11]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[12] כָּל הָאֹהָלִים שֶׁתִּכָּנֵס לָהֶן הַטֻּמְאָה[13] אוֹ שֶׁתֵּצֵא מֵהֶן[14], וְדִין הַסְּכָכוֹת וְהַפְּרָעוֹת[15], וְכָל הַדְּבָרִים הַמְּבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה[16] וְהַחוּצְצִין בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה[17], וְאֵי זֶה מֵהֶן דִּין תּוֹרָה וְאֵי זֶה מֵהֶן מִדִּבְרֵיהֶן[18] - הַכֹּל בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת[19]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל[20], וּלְפִיכָךְ קִבְרוֹתֵיהֶם טְהוֹרִים[21], וּמֵתֵר לְכֹהֵן לִכָּנֵס לְשָׁם וְלִדְרֹךְ עַל קִבְרוֹתֵיהֶם[22]. וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא שֶׁיִּגַּע בַּטֻּמְאָה אוֹ שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם[23].

11) שכבר יצאה הטומאה מאוהל זה למקום אחר, שהרי נטמא האוהל ולא נטהר עד שיזו עליו מאפר הפרה, ככתוב (במדבר יט, יח) "והיזה על האוהל" וכו'. והתורה אמרה (שם, יד) "כל הבא אל האוהל... יטמא". 12) בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ב. 13) שאף על פי שיצאה ממנו נטמא האוהל עד שיזו עליו, והם: אוהלים הנעשים מבגד, או שק או כלי עץ (=פשתן הנעשה מעץ, והכתוב קוראו (יהושע ב, ו) "בפשתי העץ") או עור. 14) שאין האוהל טמא מחמת הטומאה שנכנסה לתוכו, ומשיצאה הטומאה ממנו אין האוהל מטמא את הבא אליו, והם: אוהל הנעשה מנסרים של עץ או ממתכות, או שהוא בניין, כל אלה אינם מטמאים את האדם אלא בשעה שהטומאה נמצאת בהם, והאוהל עצמו לא נטמא כלל, וכשיצאה הטומאה ממנו הרי הוא טהור, כשהיה לפני הכנסת הטומאה. 15) סככות - שריגי האילנות הסוככים על הארץ; פרעות - אבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, אם הן בריאות ועומדות, הרי הן מביאות הטומאה, וחוצצות מפני הטומאה; ואם אינן ראויות לקבל מעזיבה בינונית (שעושים מקנים, ושופכים עליהם טיט מועט) אלא הן נופלות - הרי אלו מביאות מדבריהם, ואינן חוצצות (הלכות טומאת מת פרק י"ג, הלכה ב). 16) שאם האהילו על הטומאה ואדם או כלים, נטמא האדם או הכלים אף על פי שלא נגעו בטומאה. 17) אם הטומאה תחתיהם, ואדם או כלים על גביהם, הרי הם מצילים עליהם מלהיטמא, לפי שהם חוצצים בפני הטומאה. וכן אם הטומאה על גבם מבחוץ, מצילים הם על הכלים שתחתיהם מלהיטמא (שם, הלכה ג). 18) כגון, אוהל רעוע אינו חוצץ בפני הטומאה, והכלים שעל גביו מאהילים על הטומאה שמתחתיו, ונטמאו: ומביא את הטומאה מדברי סופרים (שם הלכה ב ופרק י"ב, הלכה א). 19) פרק א, הלכה י"ג. 20) אלא במגע ובמשא בלבד, "הרי הוא אומר במלחמת מדין (במדבר לא, יט) "וכל נוגע בחלל תתחטאו" ולא הזכיר שם אוהל". 21) שאין הקבר מטמא אלא מפני שהוא מאהיל

1 **ד. כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת**
2 **בִּשְׁגָגָה, וְאַחַר שֶׁיֵּדַע הִתְרוּ בּוֹ: אִם קָפַץ וְיָצָא -**
3 **פָּטוּר; וְאִם יָשַׁב שָׁם כְּדֵי הִשְׁתַּחֲוָיָה[24], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
4 **בְּעִנְיַן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ[25] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. נִכְנַס וְיָצָא,**
5 **וְחָזַר וְנִכְנַס וְיָצָא, אִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל פַּעַם וָפַעַם -**
6 **לוֹקֶה עַל כָּל כְּנִיסָה וּכְנִיסָה. וְכֵן אִם נָגַע בְּמֵת וְהִתְרוּ**
7 **בּוֹ, וּפָרַשׁ וְחָזַר וְנָגַע וְהִתְרוּ בּוֹ[26], אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים**
8 **- לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[27]. הָיָה נוֹגֵעַ וְלֹא פָּרַשׁ,**
9 **אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְנָגַע בְּמֵתִים אֲחֵרִים,**
10 **אַף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא**
11 **אַחַת; שֶׁהֲרֵי מְחֻלָּל וְעוֹמֵד כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[28].**

24) כדי לקרוא: "ויכרעו אפיים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים־ב ז, ג). 25) הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה כ"ג והשווה הלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ט. ואף על פי שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב, בכל זאת, כיוון שבידו לפרוש מהטומאה ואינו פורש, הרי זה כמטמא עצמו בידיים (על פי הריטב"א למכות כא, ב הובא בכסף משנה הלכות כלאיים פרק י, הלכה ל), וראה בביאורנו להלכות נזירות פרק ה יישוב אחר לזה. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א וכן בנזיר יז, א. 26) סמוך לנגיעתו. 27) נזיר מב, א. 28) שם עמוד ב. "ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד", שכל זמן שהוא נוגע בטומאה הראשונה, נחשב הכול לטומאה אחת, אבל כשפירש מהטומאה וחזר ונטמא, הרי נסתלקה הטומאה הקודמת, והשנייה חוזרת וחלה (רש"י שם). והתוספות שם הסבירו: בשעה שפירש מן המת וחזר ונגע, יש כאן תוספת טומאה, שבאותה שעה שהוא מחובר למת, כל אדם שיגע בו יטמא שבעת ימים, אבל כשפירש מן המת ויגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב בלבד, נמצא בשעה שהוא נוגע במת והתרו בו אין כאן שום תוספת ואינו לוקה אלא אחת.

12 **ה. הַמְטַמֵּא אֶת הַכֹּהֵן: אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִין - הֲרֵי**
13 **הַכֹּהֵן לוֹקֶה, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ עוֹבֵר עַל וְלִכְפְנֵי עִוֵּר לֹא**
14 **תִּתֵּן מִכְשׁוֹל[29]; הָיָה הַכֹּהֵן שׁוֹגֵג, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ מֵזִיד -**
15 **הֲרֵי זֶה שֶׁטִּמְּאוֹ לוֹקֶה[30].**

29) אבל אינו לוקה, שלאו זה כולל דברים הרבה, ואין לוקים על לאו שבכללות. ומדובר, שלולא זה שטימאו, לא היה הכהן יכול להגיע לטומאה כלל, אבל אם הטומאה מונחת במקום שהכהן בעצמו יכול להגיע שם, אין חבירו עובר על "ולפני עיוור" וגו', כי אין הוא אלא מסייע, ומסייע אין בו ממש (רדב"ז). 30) שנאמר: לא יִטַּמָּא, ואפשר לקרוא: לא יְטַמֵּא שזה מכוון למטמא את חבירו, בזמן שאין אתה קורא לא יִטַּמָּא, כגון שהיה הכהן שוגג, קרא בו לא יְטַמֵּא את אחרים, ובזמן שאתה קורא בו לא יִטַּמָּא, שהיה הכהן מזיד, אין אתה קורא בו לא יְטַמֵּא, אלא עובר הוא על "ולפני עיוור" וגו' (רדב"ז). ומקור הדברים בתוספתא מכות פרק ג, הלכה ז: המטמא את הכהן וכו'.

16 **ו. כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ מִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לְאָבִיו**
17 **וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא. וְכֵן אֵינוֹ נִכְנָס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל[31],**
18 **אֲפִלּוּ קְרוֹבָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא[32].**
19 **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהוּא חַיָּב בְּלֹא יָבֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא[33].**
20 **כֵּיצַד? נָגַע אוֹ נָשָׂא - לוֹקֶה אַחַת. נִכְנַס לְאֹהֶל וְיָשַׁב**
21 **שָׁם עַד שֶׁמֵּת עָלָיו הַמֵּת; אוֹ שֶׁנִּכְנַס לְשָׂדֶה[34] תֵּבָה**
22 **וּמִגְדָּל[35], וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע[36] עָלָיו גַּג הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי**
23 **טֻמְאָה וּבִיאָה בָּאִין כְּאֶחָד - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם:**
24 **מִשּׁוּם לֹא יָבֹא וּמִשּׁוּם לֹא יִטַּמָּא[37].**

31) כשהמת באוהל. 32) בניגוד לכהן הדיוט שלא הוזהר, אלא על "לא יטמא" בלבד. 33) משום "לא יטמא". 34) מרכבה עשוייה כעין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נוי, עגלות צב". 35) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. 36) סָתַר וגילה. 37) ומדובר, שסייע אף הוא להסיר הגג, והתרו בו שלא יסיר, כי אם לא כן אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה (נזיר מג, א ובתוספות שם דיבור המתחיל כגון שנכנס). ובהלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ח מסיים רבינו: "אבל אם נכנס כדרכו, טומאתו קודמת לביאתו, שמאותו זמן שנכנס חוטמו או אצבעות רגליו נטמא (=שאוהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו נגע חוטמו בטומאה), ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו", נמצא שהוא מחולל ועומד משום "לא יטמא" ואין איסור "לא יבוא" חל עליו. וכל זה בכהן גדול, שהוזהר על "לא יבוא", אבל כהן הדיוט שנכנס לאוהל בשידה ופרעו עליו הגג, אינו חייב אלא אחת, שאינו מוזהר אלא על "לא ייטמא" בלבד.

25 **ז. נִטְמָא מִקֹּדֶם[38] וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס לְאֹהֶל, אִם הִתְרוּ**
26 **בּוֹ[39] - לוֹקֶה אַף עַל הַבִּיאָה[40].**

38) שנגע במת או נשאו. 39) משום "לא יבוא". 40) שמאחר שפירש מהטומאה הקודמת לוקה גם על השנייה, כמבואר לעיל הלכה ד, לגבי כהן הדיוט, אלא, שבכהן הדיוט צריך להתרות בו משום "לא יטמא", כי אם התרו בו משום "לא יבוא" לא ילקה, שאין הוא מוזהר עליו, ואין התראה מועילה, אם לא יזהירו אותו בלאו הראוי לו (רדב"ז), וראה בתוספות מועד קטן, ב, ב דיבור המתחיל משום מאי מתרינן.

27 **ח. כֹּהֵן שֶׁפָּגַע בְּמֵת מִצְוָה בַּדֶּרֶךְ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא**
28 **לוֹ. אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב לְהִטַּמֵּא לוֹ וּלְקָבְרוֹ[41]. וְאֵי**
29 **זֶהוּ מֵת מִצְוָה? אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ**
30 **וְאֵין לוֹ קוֹבְרִין. דָּבָר[42] זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[43]. בַּמֶּה**
31 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַכֹּהֵן לְבַדּוֹ וְאֵין עִמּוֹ אַחֵר,**
32 **וַאֲפִלּוּ קָרָא שָׁם בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ עוֹנֶה; אֲבָל אִם**

כְּשֶׁיִּקָּרֵא אֲחֵרִים עוֹנִים אוֹתוֹ - אֵין זֶה מֵת מִצְוָה, אֶלָּא יִקָּרֵא לַאֲחֵרִים וְיָבוֹאוּ וְיַעַסְקוּ בּוֹ[44].

41) משנה בנזיר מז, א. 42) בכתב יד תימן: ודבר. 43) שנתקבל למשה מסיני. וב"תורת כהנים" דרשו: "לנפש לא ייטמא בעמיו (ויקרא כא, א) - בזמן שעמיו שם (=יש אנשים) אינו מיטמא, מיטמא הוא למת מצוה", ובנזיר שם עמוד ב דרשו: "ועל כל נפשות מת לא יבוא (שם, יא) - במה הכתוב מדבר? אי ברחוקים, קל וחומר הוא, ומה כהן הדיוט... אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים אינו דין... אלא בקרובים הכתוב מדבר, ולאביו הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה". 44) יבמות פט, ב "קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה".

ט. הָיוּ כֹּהֵן וְנָזִיר מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וּפָגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה - יִתְעַסֵּק בּוֹ הַנָּזִיר, לְפִי שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם[45], וְאַל יִטַּמָּא בּוֹ הַכֹּהֵן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט. הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל וְכֹהֵן הֶדְיוֹט - יִטַּמָּא הַהֶדְיוֹט[46]. וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַעֲלָה - מִתְאַחֵר בְּטֻמְאָה[47]. וּסְגָן[48] עִם מְשׁוּחַ מִלְחָמָה[49] שֶׁפָּגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה - יִטַּמָּא מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, וְאַל יִטַּמָּא הַסְּגָן[50].

45) שסתם נזירות אינה אלא שלושים יום, ואפילו היה נזיר מן הבטן ונזירותו נזירות עולם - כנזירות שמשון - אין קדושתו אלא על ידי הַזָּרַת אביו, בניגוד לכהן הדיוט, שקדושתו באה לו מאליו (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה וזו אינו תורה" - קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות נזירות פרק ב, הלכה י"ג-י"ד. 46) נזיר מז, א, והשווה הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. 47) ובהלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות בכהנים: כהן גדול המשוח קודם למרובה בגדים, ומרובה בגדים קודם למשוח שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכהן משוח מלחמה, וזה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקון [=כן כתב רבינו גם בפירוש המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתליקון וקתליקון נותן לכהן גדול, הרי שקתליקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל.], וזה - לאמרכל, וזה - לגזבר, וזה - לראש משמר, וזה - לראש בית אב, וזה קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים. 48) שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ז). 49) שמושחים אותו בשמן המשחה, וממנים אותו לדבר אל העם בשעת המלחמה, ראה דברים כ, ב-ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז, הלכה א. 50) שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה).

י. נָשִׂיא[51] שֶׁמֵּת - הַכֹּל מִטַּמְּאִין לוֹ, אֲפִלּוּ כֹּהֲנִים. עֲשָׂאוּהוּ כְּמֵת מִצְוָה לַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חַיָּבִין בִּכְבוֹדוֹ[52]. וְכֵן הַכֹּל אוֹנְנִין עָלָיו[53].

51) ראש הסנהדרין, וכדברי רבינו בהלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג: "הוא ראש הישיבה והוא שקוראים אותו החכמים נשיא בכל מקום". 52) פסחים ע, ב "דמית נשיא" ומפרש רש"י: ומצוה לכל ישראל להתעסק בו. ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו: כשנפטר רבי יהודה הנשיא, הכריז רבי ינאי: "אין כהונה היום". ואפילו על אחותו של נשיא שנפטרה אמרו שם: "במיתתם עשו אותם כמת מצוה", לפי שאין כבוד הנשיא ביורשים וקרובים בלבד, אלא בכל אדם, שכולם כקרוביו (כסף משנה). ובכתובות קג, ב שנינו: "אותו היום שמת רבי בטלה קדושה" ומפרש רבי חיים כהן בתוספות שם, שהכוונה לקדושת כהונה, והיה אומר: "אלמלי הייתי כשנפטר רבינו תם הייתי מיטמא לו". 53) שביום מיתתו עד לקבורתו אין אוכלים בשר ולא שותים יין, כדין האונן המבואר לקמן פרק ד, הלכה ו. ובירושלמי שם, בקשר לתלמידים כהנים שנטמאו לרבם, ואכלו בשר ושתו יין, התפלא רבי חמא ואמר: "אם אבלים אתם למה אכלתם בשר ושתיתם יין"! ואמרו בירושלמי חגיגה פרק ב, הלכה ג: "דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר".

יא. בְּנוֹת אַהֲרֹן לֹא הִזְהֲרוּ עַל טֻמְאַת מֵת. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן - וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן[54]. וְכֵן הַחֲלָלִים[55] מֻתָּרִין לְהִטַּמֵּא. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֵי אַהֲרֹן - עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּכִהוּנָם[56].

54) קידושין לה, ב. 55) שנולדו מגרושה לכהן. 56) השווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה י: "אבל חלל... הרי הוא כזר... ומיטמא למתים, שנאמר: אמור אל הכהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בכיהונם", ומקורו ב"תורת כהנים" שם: "בני אהרן, יכול חללים? תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים, ומניין לרבות בעלי מומים, תלמוד לומר בני אהרן", שהרי הם בכיהונם לעניין אכילת קדשים, ככתוב בויקרא כא, כב, בניגוד לחלל שאסור באכילת קדשים, שהרי הוא "כזר לכל דבר" (הלכות תרומות פרק ו, הלכה ז, וכן בהלכות איסורי ביאה שם). וראה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ח.

יב. כֹּהֵן קָטָן - הֲרֵי הַגְּדוֹלִים מֻזְהָרִים שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּהוּ[57]. וְאִם בָּא לְהִטַּמֵּא מֵעַצְמוֹ - אֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוּ[58]. אֲבָל אָבִיו צָרִיךְ לְחַנְּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה[59].

57) יבמות קיד, א שנאמר: "ואמרת אליהם" - להזהיר גדולים על הקטנים, שלא יטמאוהו בידיים, כמבואר שם. 58) כלל הוא: קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווה להפרישו (שם). והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז, הלכה כ"ז. 59) בקדושת כהונה וכן בקדושת כל המצוות, משום שנאמר (משלי כב, ו): חנוך לנער על פי דרכו, וכדברי רבינו שם הלכה כ"ח.

יג. מֵת תּוֹפֵשׂ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ לְטֻמְאָה[60]. וְכָל כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְכֵן אִם נִכְנַס לְבֵית הַפְּרָס[61], אוֹ יָצָא חוּצָה לָאָרֶץ[62], אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּדַם תְּבוּסָה[63], אוֹ בְּגוֹלֵל וּבְדוֹפֵק[64] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן אָבוֹת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת[65]. אֲבָל אִם נִכְנַס לְבֵית הַקְּבָרוֹת - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[66].

60) מדבריהם. כדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב לו, ויסברו שלא האהילו, ויש לחוש שמא יפשטו יד ויאהילו ולא ירגישו (סוטה מד, א וברש"י), והשווה הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ב. והוא הדין לקבר שתופס ארבע אמות, אם לא עשו מחיצות סביבותיו להיכר, כמבואר בסוטה שם (רדב"ז). וראה ברש"י לבבא בתרא יב, א דיבור המתחיל פרק. 61) שדה שנחרש בה קבר ואבדו עצמות בעפרה, והיא מטמאה מאה אמות מהקבר לכל רוח, שמא התגלגלה עצם כשעורה על ידי החרישה (אהלות פרק י"ז, משנה א). 62) שגזרו טומאה על גושה ועל אווירה (שבת טו, ב והלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה י"א). 63) לשון תערובת. שזב דם מהגוף בשעת מיתה מקצת רביעית מחיים (=שאינה מטמאה) והשאר לאחר מיתה (אהלות פרק ב, משנה ב). 64) גולל - אבן גדולה, שסותמים בה פי הקבר מלמעלה; דופק - שתי אבנים גדולות מזה ומזה, שהגולל נשען עליהן, ונקראו כך, על שהן דוחקות ודופקות המת סביב, מלשון "ודפקום יום אחד" (אהלות פרק ב, משנה ד). 65) פרק ב, הלכה י"ג-ט"ז. 66) שהרי הוא מאהיל על הקבר, והקבר מטמא באוהל, ככתוב (במדבר יט, טז) "או במת... או בקבר" וראה הלכות טומאת מת פרק ב, הלכה טו. וכתב הרדב"ז: אין זה אלא כשאין שם דרך להיכנס אלא על הקברות, אבל אם יש דרך להיכנס לבית הקברות ולא יאהיל על הקבר ממש, אינו לוקה דין תורה, ואם עבר בתוך ארבע אמותיו לוקה מדבריהם, ומחוץ לארבע אמותיו לא נטמא כלל.

יד. מֻתָּר לְכֹהֵן לְהִטַּמֵּא בְּבֵית הַפְּרָס אוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ לִדְבַר מִצְוָה, בִּזְמַן שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ אֶלָּא הִיא. כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ לִשָּׂא אִשָּׁה אוֹ לִלְמֹד תּוֹרָה[67]. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִי שֶׁיְּלַמְּדֵנוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - לֹא מִן הַכֹּל אָדָם זוֹכֶה לִלְמֹד. וְכֵן מִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם לִכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת[68]. כֵּיצַד? אֲבָל שֶׁהָלַךְ בְּבֵית הַפְּרָס - הַכֹּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו שָׁם לְנַחֲמוֹ. וְכֵן מְדַלְּגִין[69] עַל גַּבֵּי אֲרוֹנוֹת שֶׁל מֵתִים לִקְרַאת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[70]. וַאֲפִלּוּ מַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כְּדֵי לְהַבְחִין בֵּינָם לְבֵין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיַּחֲזֹר כְּבוֹדָן לִמְקוֹמָן[71]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לָדוּן עִם הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּלְעַרְעֵר[72] עִמָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצִּיל מִיָּדָם[73]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[74].

67) עבודה זרה יג, א "מעשה ביוסף הכהן שהלך לצידן ללמוד תורה", וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ללמוד תורה, שאינו מותר לצאת לחוץ־לארץ, אלא כשדעתו לחזור לארץ־ישראל, אבל אם אין דעתו לחזור הרי אמרו (כתובות קיא, א): "אם אחיו של זה (היבם) נשא גויה ומת (שהלך מארץ ישראל לחו"ל, וכאילו נשא גוייה), ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו"? וכן בהלכות מלכים פרק ה, הלכה ט. 68) ברכות יט, ב שגדול כבוד הבריות ודוחה לא־תעשה של דבריהם. 69) קופצים ודורכים, ורש"י שם מפרש: מדלגים מארון לארון. 70) לקבל פניהם ולראות בכבודם. 71) כלשון הגמרא שם: "שאם יזכה יבחין" ומפרש רש"י (שם ט, ב) "שאם יזכה לעולם הבא, לראות גדולתם של ישראל, יבחין כמה הרבה גדולתם יותר על האומות עכשיו". וטומאת ארון אינה אלא מדבריהם, כי דבר תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאין בו חלל טפח אינו חוצץ, שנקראת "טומאה רצוצה" ובוקעת ועולה. ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו חכמים (שם יט, ב). 72) להגיש ערעור בבית משפטם על נכסים שמחזיק בם הגוי והם שלו. 73) מציל את שלו, שגזלו ממנו, ולא לעשות סחורה בתחילה (עבודה זרה יג, א וכן בעירובין מז, א). 74) ראה שמחות פרק ד, הלכה כ"ה: "לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקדש את החודש, ולעבר את השנה".

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מתבאר בו מנהג ישראל במתים ובקבורה. שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבר. דין מי שמתו מוטל לפניו ועדיין לא נקבר, דברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון לאבלו.

א. מִנְהַג יִשְׂרָאֵל בְּמֵתִים וּבִקְבוּרָה כָּךְ הוּא: מְאַמְּצִין[2] עֵינָיו שֶׁל מֵת[3]. וְאִם נִפְתַּח פִּיו - קוֹשְׁרִין אֶת לְחָיָיו. וּפוֹקְקִין[4] אֶת נְקָבָיו[5] אַחַר שֶׁמְּדִיחִין אוֹתוֹ[6]. וְסָכִין אוֹתוֹ בְּמֵינֵי בְּשָׂמִים[7]. וְגוֹזְזִין שְׂעָרוֹ. וּמַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ תַּכְרִיכִין תְּפוּרִין בְּחוּט[8] שֶׁל פִּשְׁתָּן לְבָנִים[9]. וְלֹא יִהְיוּ דְּמֵיהֶן יְקָרִים. וְנָהֲגוּ חֲכָמִים בְּסוּדָר שָׁוֶה זוּז, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ[10]. וּמְכַסִּין פְּנֵי הַמֵּת, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁפְּנֵיהֶם מֵשְׁחָרִין בְּרָעָב[11].

2) סוגרים. ולשון המשנה (שבת פכ"ג, מ"ה) מעמצין, מלשון "ועוצם עיניו" (ישעיה לג, טו). 3) כענין שנאמר (בראשית מו, ד) "ויוסף ישית ידו על עיניך". 4) סותמים. 5) שלא יכנס בהם הרוח ויתפח ('פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שנב). 6) להעביר ממנו זוהמתו, כדי שלא יקוץ העם בטלטולו ('בית יוסף' שם). 7) כדי שיבוא בטהרה למנוחה, כדרך שהיה רגיל לילך בכל שבת לבית הכנסת ('פרישה' שם). ולדעת הרדב"ז קיבל רבינו כל המנהג הזה מהגאונים בתשובותיהם. 8) ובכתב־יד תימן, תיבה זו איננה. 9) ירושלמי כלאים פרק ט הלכה ג, בצוואתו של רבי יאשיה. 10) מועד קטן כז, ב: "עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן". וכתב הרדב"ז: עכשיו נהגו בתכריכין של מנה (=מאה זוז), וסמכו על מה שאמרו (כתובות קיא,

ב): "עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהם", ואין חוששים לתקנת העניים, שמי שאין ידו משגת הרי הוא מוטל על הציבור ויקברו אותו לפי כבודו. וב'נמוקי יוסף' למו"ק שם, מדגיש: כל העושה תכריכין נאים למת וחשובים, מכירים בו שהוא מודה בתחיית המתים, ותבוא עליו ברכה. 11) מחמת הבצורת, והכוונה לעניים חיים שלא יתביישו (מועד קטן כז, א).

1 **ב. וְאָסוּר לִקְבֹּר בְּתַכְרִיכִין שֶׁל מֶשִׁי וּבְגָדִים הַמְּזֻהָבִין**
2 **הָרְקוּמִין, אֲפִלּוּ לְנָשִׂיא שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל; שֶׁזֶּהוּ[12] נַסּוּת**
3 **הָרוּחַ, וְהַשְׁחָתָה[13], וּמַעֲשֵׂה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.**
4 **וְסוֹבְלִין[14] אֶת הַמֵּת[15] עַל הַכָּתֵף[16] עַד בֵּית הַקְּבָרוֹת.**

12) בכת"י תימן: שזו. 13) השחתת כלים, שכל המשבר כלים וקורע בגדים, עובר ב"לא תשחית", כמבואר לקמן הל' מלכים פ"ז ה"י. ולשון רבינו לקמן פי"ד, הכ"ה: "מוטב לתתם לעניים ואל ישליכם לרימה ותולעה" וכו'. 14) נושאים. 15) מוטל על מיטתו. 16) ולא על סוסים, כי כן נמצא בדרשות ר"י אבן שועיב, פ' ויחי בשם הרמב"ן, שלא לישא בבהמות כי־אם על כתף, ככתוב (בראשית נ, יג): "וישאו אותו בניו ארצה כנען", כי הצורך לשאתו על סוסים הוא עונש, ככתוב (מלכים־ב יד, כ) "וישאו אותו על הסוסים", וכן בדברי הימים (ב כה, כז־כח) "ומעת אשר סר אמציהו... וישאוהו על הסוסים" (ציוני מהר"ן).

5 **ג. וְנוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה אֲסוּרִין בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, שֶׁמָּא**
6 **תִּפָּסֵק רְצוּעָה מִסַּנְדָּלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְנִמְצָא מִתְעַכֵּב**
7 **מִן הַמִּצְוָה[17].**

17) ירושלמי ברכות פ"ג, ה"א. וזה דוקא בזמנם שהיו להם כתפים מיוחדים לשאת המיטה. אבל בזמננו, שהכל מסייעים לישא, אין איסור בנעילת סנדל (כסף־משנה), וכן ביו"ד סי' שנח סעיף ג.

8 **ד. וְחוֹפְרִין בֶּעָפָר מְעָרוֹת[18], וְעוֹשִׂין כּוּךְ[19] בְּצַד**
9 **הַמְּעָרָה, וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה[20], וּמַחֲזִירִין**
10 **הֶעָפָר וְהָאֲבָנִים עָלָיו. וְיֵשׁ לָהֶן[21] לִקְבֹּר בְּאָרוֹן שֶׁל**
11 **עֵץ. וְהַמְלַוִּין אוֹתוֹ אוֹמְרִין לוֹ: לֵךְ בְּשָׁלוֹם[22].**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם. וּמְצַיְּנִין**
13 **אֶת כָּל בֵּית הַקְּבָרוֹת[23], וּבוֹנִין נֶפֶשׁ[24] עַל הַקֶּבֶר.**
14 **וְהַצַּדִּיקִים אֵין בּוֹנִים לָהֶם נֶפֶשׁ עַל קִבְרוֹתֵיהֶם,**
15 **שֶׁדִּבְרֵיהֶם הֵם זִכְרוֹנָם[25]. וְלֹא יִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּר**
16 **הַקְּבָרוֹת[26].**

18) ירושלמי מו"ק פ"א, ה"ה: "בראשונה היו קוברים אותו במהמורות", כדי שיתאכל הבשר מהר. 19) חלל מארך וצר בכותל המערה, כמין ארגז (מו"ק פ"א מ"ו, וב"תפארת ישראל" שם). וראה בבא־בתרא ק, ב. 20) שם עד, א "וגנו אפרקיד". ובירושלמי נזיר פ"ט ה"ג: איזהו מושכב כדרכו? רגליו מופשטות וידיו על לבו. 21) מותר להם, אבל לכתחילה אין לקברו בארון, ובירושלמי כלאים פ"ט ה"ג, מצינו שרבינו הקדוש ציוה: אל תרבו עלי תכריכין, ויהא ארוני נקוב בארץ, למדנו שמצוה מן המובחר בעפר ממש (רדב"ז). רמז לזה: "הכל היה מן העפר, והכל שב אל העפר" (קהלת ג, כ) וכפירוש הרמב"ן ב"תורת האדם" שהקבורה בקרקע מצוה, ואפילו בחוץ לארץ (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסב ס"ק ג). וביו"ד סי' שסג סעיף א, מעיר: יש נוהגים לתת מעפר א"י בקבר, שעפר א"י מכפר, ככתוב: וכפר אדמתו עמו. וראה מדרש תנחומא פ' ויחי אות ג. 22) מועד קטן כט, א. 23) בדפוס וניציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: את הקברות. סדים את הקברות בסיד, כדי שלא יגשו שם אוכלי תרומה, רמז לדבר (יחזקאל לט, טו) "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (מו"ק ה, א). 24) מצבה לזכרון, שקלים פ"ב מ"ה. 25) ירושלמי שם, ומפרש ה"פני משה": דבריהם שמניחים לעולם, מה שחידשו בדברי תורה - הם זכרונם. 26) לפקוד בזה את זכרם, כי אין צורך בזה. הם נזכרים ע"י דבריהם ומעשיהם הטובים (ריב"ש הובא בכסף־משנה).

17 **ה. הַגּוֹסֵס[27] - הֲרֵי הוּא כְּחַי לְכָל דָּבָר[28]. אֵין קוֹשְׁרִין**
18 **לְחָיָיו, וְאֵין פּוֹקְקִין נְקָבָיו, וְאֵין מַנִּיחִין כְּלִי מַתָּכוֹת**
19 **וּכְלִי מֵזֶר עַל טַבּוּרוֹ שֶׁלֹּא יִתְפַּח, וְלֹא סָכִין אוֹתוֹ,**
20 **וְלֹא מְדִיחִין אוֹתוֹ, וְלֹא מַטִּילִין אוֹתוֹ עַל הַחֹל[29] וְלֹא**
21 **עַל הַמֶּלַח, עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת. וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ - הֲרֵי זֶה**
22 **שׁוֹפֵךְ דָּמִים[30]. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְנֵר שֶׁמְּטַפְּטֵף, כֵּיוָן**
23 **שֶׁיִּגַּע בּוֹ אָדָם יִכְבֶּה. וְכָל הַמְאַמֵּץ עֵינָיו עִם יְצִיאַת**
24 **נֶפֶשׁ - הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים[31]; אֶלָּא יִשְׁהֶא מְעַט,**
25 **שֶׁמָּא נִתְעַלֵּף[32]. וְכֵן אֵין קוֹרְעִין עָלָיו, וְלֹא חוֹלְצִין**
26 **כָּתֵף[33], וְלֹא מַסְפִּידִין, וְלֹא מַכְנִיסִין עִמּוֹ אָרוֹן**
27 **וְתַכְרִיכִין בַּבַּיִת[34] עַד שֶׁיָּמוּת.**

27) חולה הנוטה למות. 28) שמחות פ"א, ה"א. והרי"ף למו"ק פ"ג מביא ברייתא זו, ומפרש ה'נמוקי יוסף' שם: לכל דבר - ליתן גט, ולמתנה, וכהן רשאי להכנס לביתו, אע"פ שרוב גוססים למיתה. 29) שלא יסריח. 30) שהוא מקרב את מיתתו. 31) שבת קנא, ב. 32) ועדיין חי הוא. 33) "חולץ כתפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוק, ונמצא זרועו עם כתפו מגולין" (רי"ף למו"ק פ"ג, לדף כב), וראה לקמן פ"ח, הלכה ג. 34) שלא להבעיתו ותתקרב מיתתו (שמחות שם ה"ה).

28 **ו. מִי שֶׁמֵּתוּ מֵטָּל לְפָנָיו - אוֹכֵל בְּבַיִת אַחֵר[35]. אֵין**
29 **לוֹ בַּיִת אַחֵר - עוֹשֶׂה מְחִיצָה וְאוֹכֵל. אֵין לוֹ דָּבָר**
30 **לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה - מַחֲזִיר פָּנָיו וְאוֹכֵל. וּבֵין כָּךְ וּבֵין**
31 **כָּךְ אֵינוֹ מֵסֵב[36] וְאוֹכֵל, וְלֹא אוֹכֵל בָּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה**
32 **יַיִן[37]. וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ[38] וְאֵינוֹ מְזַמֵּן[39], וְאֵין מְבָרְכִין**
33 **עָלָיו[40] וְאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו[41]. וּפָטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע**
34 **וּמִן הַתְּפִלָּה וּמִתְּפִלִּין[42] וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת**
35 **בַּתּוֹרָה[43]. בְּשַׁבָּת[44] - מֵסֵב, וְאוֹכֵל בָּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן,**
36 **וּמְבָרֵךְ וּמְזַמֵּן, וּמְבָרְכִין עָלָיו וּמְזַמְּנִין עָלָיו. וְחַיָּב**
37 **בְּכָל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, חוּץ מִתַּשְׁמִישׁ**
38 **הַמִּטָּה[45]. נִקְבַּר הַמֵּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר**
39 **וְלִשְׁתּוֹת יַיִן מְעַט, כְּדֵי לִשְׁרוֹת אֲכִילָה שֶׁבְּמֵעָיו, אֲבָל**
40 **לֹא לִרְווֹת[46].**

35) שלא יהא נראה כ"לועג לרש" (ברכות יז, ב וברש"י). 36) כדרך המסובים בחשיבות, על צדו השמאלי ועל מיטה (רש"י שם). 37) שעליו לעסוק בצרכי המת וקבורתו, ולא להמשך באכילה ושתיה יתירה (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). 38) ברכת המוציא. 39) ברכת המזון. 40) אין צריך שיברכו לו אחרים ברכת המזון. 41) אינו מצטרף על שלשה לברך ברכת המזון בזימון (רש"י לברכות יח, א). 42) אע"פ שמצוות אלו יש בהן קבלת עול מלכות שמים - פטור מהן, הואיל וטרוד בקבורת מתו, והעוסק במצוה פטור מן המצוה. 43) שם. ובירושלמי שם פ"ג ה"א, שנינו: "אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעים לו, למה? מפני כבודו של מת, או משום שאין לו מי שישא משאו". ומפרש ה"פני משה" מפני כבודו של מת: שמראה עצמו שאינו חשוב בעיניו להתאבל עליו. ולפי זה, אפילו יש מי שיעסוק בקבורתו, אסור לו להחמיר על עצמו. ובמסכת שמחות פ"י ה"א, הזכירו רק טעם זה. וראה באו"ח סי' עא סעיף א: "ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו... אין מוחים בידו". ועל זה סומכים האוננים, שהולכים לבית הכנסת ומתפללים, במקום שיש מתעסקים ומשמרים המת (ט"ז שם). 44) שאינו טרוד בה בצרכי קבורת המת, שהרי אסור לקברו בשבת, וגם אין מתאבלים בה, כמו שאמרו (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה) "ברכת ה' היא תעשיר - זו ברכת שבת; ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות". 45) שדברים שבצנעה נוהגת בהם אבלות בשבת, כמבואר לקמן פ"י ה"א, ואפילו האונן אסור בתשמיש, שיש בזה משום "שמחה יתירה וחוצפה" (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). כל דיני אבילות מיום המיתה עד לקבורה נקראים: דיני אנינות. ושאר פרטי דיני האנינות, כתבם רבינו בהל' מעשר שני פ"ג, ה"ה־ז. 46) לשתות הרבה לרויה, שמא ישתכר ויסיח דעתו מהאבילות (כתובות ח, ב) "התחילו היו שותים ומשתכרים - החזירו הדבר ליושנו". ומפרש הרמב"ן, שלא ישתו אלא בתוך הסעודה, שאינו משכר.

1 **ז. אֵין מַשְׁהִין אֶת הַמֵּת[47], אֶלָּא מַדְחִין[48] מִטָּתוֹ מִיָּד.**
2 **וְכָל הַמַּדְחֶה מִטָּתוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[49]. וְעַל אָבִיו**
3 **וְעַל אִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה[50].**

47) מלקוברו. 48) ממהרים להוציאו. 49) מו"ק כב, א. 50) שם. וכתב הש"ך יו"ד סי' שנז סק"א, לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל הרבה על שאר קרוביו, לפיכך יותר כבוד הוא להם שיקברו במהרה, משישתהו הרבה ולא יספדום, אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה, הממהר להוציאם הוא מגונה.

4 **ח. הָיָה עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ עֶרֶב יוֹם טוֹב, אוֹ שֶׁהָיוּ**
5 **גְּשָׁמִים מְזַלְּפִין עַל הַמִּטָּה - מֻתָּר; שֶׁלֹּא מִהֵר אֶלָּא**
6 **לִכְבּוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ[51]. וְכָל הַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ - עוֹבֵר**
7 **בְּלֹא תַעֲשֶׂה[52], אֶלָּא אִם כֵּן הֶלִּינוֹ לִכְבוֹדוֹ וּלְהַשְׁלִים**
8 **צָרְכָיו[53].**

51) שם, ובשמחות פ"ט. 52) של "לא תלין נבלתו על העץ" (דברים כא, כג), ונאמר שם: כי קבור תקברנו - לרבות כל המתים, אפילו אינם הרוגי בית־דין (סנהדרין מו, ב). 53) שם עמ' א. וכתב הרדב"ז בתשובותיו סימן שיא, דוקא אם הלין אותו כל הלילה עד הבוקר עובר בלאו, אבל מקצת הלילה אין בו אפילו איסור, אלא כדי להיות משובח, יש למהר להוציאו. ובזוהר פ' אמור דף פח, ב מבואר דשיעור "לא תלין" - הוא כ"ד שעות כשיעור יום ולילה.

9 **ט. הָאָבֵל בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד[54] - אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין**
10 **וְלֶאֱכֹל מִשֶּׁלּוֹ, וְחַיָּב לֵישֵׁב עַל מִטָּה כְּפוּיָה[55]. וּבִשְׁאָר**
11 **יְמֵי הָאֵבֶל - מֻתָּר לוֹ לֶאֱכֹל מִשֶּׁלּוֹ, וְלֵישֵׁב עַל גַּבֵּי**
12 **מַפָּץ[56] אוֹ קַרְקַע[57], וּמַנִּיחַ תְּפִלִּין. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא אָסוּר**
13 **בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל:**
14 **פְּאֵרְךָ[58] חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ. מִכְּלָל שֶׁכָּל הָעָם אֲסוּרִין[59].**
15 **וְנֶאֱמַר לוֹ: וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל. מִכְּלָל שֶׁכָּל**
16 **הָעָם אוֹכְלִין מִשֶּׁל אֲחֵרִים בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וַאֲסוּרִין**
17 **לֶאֱכֹל מִשֶּׁל עַצְמָן[60].**

54) שזהו עיקר האבילות, ככתוב (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר" (מו"ק כא, א). 55) הופך אותה, פניה למטה ורגליה למעלה (שם טו, ובר"ן). וב'טור' יו"ד סי' שפז גורס בדברי רבינו: וחייב לישון על מיטה כפויה. 56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. 57) ואינו חייב לישב על מיטה כפויה, ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, אמרו: "וישבו אתו לארץ (איוב ב, יג) - על הארץ אין כתיב כאן, אלא לארץ: דבר שהוא סמוך לארץ, מכאן שהיו ישנים על מיטות כפויות". ושוב אמרו שם: "אמר איני כופה את המיטה, הרי אני ישן ע"ג הספסל, אין שומעים לו". וראה בביאורנו לקמן פ"ה הי"ח, מקורות נוספים לכפיית המיטה. 58) פאר - אלו התפילין, ובתרגום יונתן שם: טוטפתך יהוין עלך. 59) מו"ק טו, א. שכן הכתוב מונה שם הרבה דברים, שעליו לנהוג בהם, בניגוד לשאר אבלים, והוא מזהירו: "ולא תספוד ולא תבכה... מתים אבל לא תעשה...ונעליך תשים ברגלך". ובכתובות ו, ב פטרו אבל מתפילין, שנאמר בהן: פאר, ומפרש רש"י: "ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, ואין זה פאר לתפילין". ורש"י לסוכה כה, א מוסיף: "וכשמתפאר, מראה בעצמו שאינו אבל". 60) מו"ק כז, ב. וסובר רבינו, שכל הסעודות של אותו היום אינן משלו, וכן דעת ה'תוספות' שם ד"ה יום ראשון. וב'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שעח מטעים: כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות כמו שמת קרובו, על כן ציוו על שכיניו שיאכילוהו משלהם. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "תבוא מאירה (קללה) לשכנים שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה" (לפי נוסח הרא"ש). ולדעת הרא"ש שם אות פט, אין האיסור אלא בסעודה ראשונה, אבל שאר הארוחות שבאותו יום מותר לו לאכלן משלו. וכן פסק השו"ע יו"ד סימן שעח, סעיף א. וב"הגהות מיימוניות" הביאו, שרבינו נתנאל היה יושב בתענית, וסמך לדבריו: לא תאכלו על הדם, ובלילה היה סועד משלו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) הדברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון מן התורה;

ובשאר הימים מדבריהם. ההבדל בין שלושת ימים הראשונים לשאר ימי השבעה - לעניין עשיית מלאכה. שותפים או אחים שאירע אבל לאחד מהם - מה דין חנותם המשותפת. שאילת שלום לאבל מהתחלת ימי אבלו, עד תום י"ב חודש לאבל אביו ואמו.

א. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בָּהֶן בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִן הַתּוֹרָה, וּבִשְׁאָר יָמִים מִדִּבְרֵיהֶם[2]: אָסוּר לְסַפֵּר, וּלְכַבֵּס, וְלִרְחֹץ, וְלָסוּךְ[3], וּלְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ, וְלִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל, וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְלִקְרוֹת בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וְלִזְקֹף אֶת הַמִּטָּה[4], וְלִפְרֹעַ אֶת רֹאשׁוֹ[5], וְלִשְׁאֹל שָׁלוֹם. הַכֹּל אַחַד עָשָׂר דָּבָר[6].

2) רבינו לשיטתו, שאין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון, שהוא יום המיתה ויום הקבורה, כדבריו לעיל פ"א ה"א. 3) בשמן מבושם, שסכים בו אחר הרחיצה, כמבואר להלן ה"ג. 4) שכל המיטות שיש לו בתוך ביתו, חייב להפכן ראשן למטה, ורגליהן למעלה, ראה להלן הי"ח. 5) לגלות, שחייב בעטיפת הראש, כלהלן הי"ט. 6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ב. וּמִנַּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת? שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר בְּנֵי אַהֲרֹן: רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ[7]. מִכְּלָל שֶׁכָּל הַמִּתְאַבֵּל אָסוּר לְסַפֵּר שְׂעָרוֹ, אֶלָּא מְגַדֵּל פֶּרַע[8]. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לְגַלֵּחַ שְׂעַר רֹאשׁוֹ, כָּךְ אָסוּר לְגַלֵּחַ שְׂעַר זְקָנוֹ וְכָל שֵׂעָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ[9]. אֶחָד הַמְגַלֵּחַ[10] וְאֶחָד הַמִּתְגַּלֵּחַ[11]. הָיָה מְגַלֵּחַ וְשָׁמַע שֶׁמֵּת אָבִיו - מַשְׁלִים תִּגְלַחַת שְׂעָרוֹ. אֶחָד הַמְגַלֵּחַ וְאֶחָד הַמִּתְגַּלֵּחַ[12]. וְכֵן אָסוּר לְגַלֵּחַ שָׂפָה, וְלִטֹּל צִפָּרְנָיו בִּכְלִי[13]; אֲבָל בְּשִׁנָּיו, אוֹ שֶׁנּוֹטֵל צִפֹּרֶן בְּצִפֹּרֶן - מֻתָּר[14].

7) אל תגדלו שיער, כשמתו אחיהם נדב ואביהוא. 8) מועד קטן יד, ב. וטעם ההבדל בין בני אהרן לשאר האבלים, שגידול שיער נחשב לניוול וצער, ואין זה כבוד לבני אהרן שיראו מנוולים לפני העם, הואיל ו"שמן משחת ה'" עליהם, ככתוב שם ז. וכנראה שמשה נצטווה מפי ה' כ"הוראת שעה", שבני אהרן ישתוו בזה לאביהם שהוא כהן גדול, שאינו מיטמא לקרוביו, ואינו נוהג דיני אבל (ראה שם כא, י), והכל שלא לערבב שמחתו של מקום בימי המילואים (רמב"ן שם), וראה לקמן פ"ו, ה"ב. 9) שמחות פ"ד. וכן ב'תוספות' ליבמות מג, א ד"ה במקום שמותר. 10) אם הוא אבל, אינו יכול לגלח אחרים. 11) אם הוא אבל, לא יניח את המגלח שיגלחו, שאסור לסייע בידי עוברי עבירה (רדב"ז). והשווה הל' נזירות פ"ה, הי"א. 12) שמחות פ"ה ה"ח, משום כבוד הבריות. ולפיכך מותר, אפילו כשהמגלח הוא אבל. וכן בירושלמי שבת פ"א ה"ב, ולפיכך אם היה בעיר ספר אחר שאינו אבל, יגמור השני ולא האבל (יו"ד סי' שץ, סעיף ב). 13) מו"ק יח, א. "ובגנוסטרא אסור". ומפרש הסמ"ג (עשין דרבנן ב): גנוסטרא - מספרים, והוא־הדין בתער. ואע"פ שבמו"ק שם אמרו: "ביקשו ממנו שפה (המעכבת את האכילה) והתיר להם" = לגלח, אין זה אלא בחול המועד, אבל באבילות אסור בכל פנים, וראה הל' יו"ט פ"ז, ה"כ. 14) מועד קטן, שם.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר לְכַבֵּס בְּגָדָיו וְלִרְחֹץ גּוּפוֹ וְלָסוּךְ? שֶׁנֶּאֱמַר: הִתְאַבְּלִי נָא וְלִבְשִׁי בִגְדֵי אֵבֶל[15] וְאַל תָּסוּכִי שֶׁמֶן. וּרְחִיצָה בִּכְלָל סִיכָה[16], שֶׁהֲרְחִיצָה קוֹדֶמֶת לְסִיכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ[17]. וּכְשֵׁם שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּכִבּוּס בְּגָדִים, כָּךְ אָסוּר לִלְבֹּשׁ כֵּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגֹהָצִין[18].

15) בלתי מכובסים (שם טו, א). 16) שם עמ' ב. ורש"י מפרש: "שנאמר (תהלים קט, יח) ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". כשם שהשמן סכים בו מבחוץ ונבלע בעצמות, אף "מים בקרבו" - נבלעים בו דרך רחיצה, שהיא מבחוץ (יומא עו, ב וברש"י שם). 17) דרש זה אינו נמצא בגמרא שם. וב'בית יוסף' סימן שפא, מדגיש: "שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה". 18) אבל בגדים צבועים, אין גיהוצם וחידושם ניכר בהם הרבה (מו"ק כג, א), וראה לקמן פ"ו, ה"ד. וכתב הרדב"ז: דעת רוב האחרונים, שאסור אפילו להציע תחתיו סדינים מגוהצים, שכמו שאדם שמח כשלובש בגדים נאים, כן הוא שמח כשמציעים תחתיו, ואפשר שכך היא דעת רבינו. וכן ביו"ד סי' שפט, סעיף א.

ד. אָסוּר לָסוּךְ מִקְצָת גּוּפוֹ כְּכָל גּוּפוֹ[19]. וְאִם לְהַעֲבִיר אֶת הַזֵּהֲמָא - מֻתָּר[20]. וְכֵן אָסוּר בִּרְחִיצַת מִקְצָת גּוּפוֹ בְּחַמִּין; אֲבָל בְּצוֹנֵן - רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, אֲבָל לֹא כָּל גּוּפוֹ[21].

19) תענית יג, ב. 20) שאין זו לתענוג. ובירושלמי (יומא פ"ח, ה"א) שנינו: "בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה... שאינה של תענוג מותר", וסובר רבינו שיש להשוות דין אבל לתשעה באב, שגם הוא משום אבילות על חורבן הבית, כמבואר בתענית יג, א. וראה הל' תעניות פ"ה, ה"י. 21) שם עמ' ב. וביו"ד סי' שפא, סעיף א: "ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש".

ה. מִנַּיִן לְאָבֵל שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְנַחֵם דָּוִד אֵת בַּת שֶׁבַע אִשְׁתּוֹ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ[22]. מִכְּלָל שֶׁהָיָה אָסוּר מִקֹּדֶם[23]. וְכֵן לֹא יִשָּׂא הָאָבֵל אִשָּׁה[24], וְלֹא תִּנָּשֵׂא אִשָּׁה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְשַׁמְּשִׁין מִטָּתָן[25]. וּמֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם אִשְׁתּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[26].

22) לאחר האבילות על ילדם. 23) מו"ק טו, ב. ושם כד, א אמרו: "מעשה באחד ששימש מיטתו בימי אבלו, ושמטו חזירים את גוויתו". 24) לכנסה לחופה. 25) ואפילו כל שלשים יום אסור לו לישא, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ה (שם כג, א). 26) ואין חוששים שמא יבוא עליה (כתובות ד, ב). וכל זה בשאר אבילות, אבל אם מת אביו של חתן ונכנס לחופה, אסור לו להתייחד עם אשתו "כדי שלא ישמש מיטתו", כמבואר לקמן פי"א ה"ה, ובביאורנו שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, הי"א.

ו. מִנַּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל[27]: וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ[28]. מִכְּלָל שֶׁכָּל

הָעָם אֲסוּרִין[29]. הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ[30] - נוֹעֵל וְהוֹלֵךְ; וּכְשֶׁיִּכָּנֵס בַּמְּדִינָה[31] - חוֹלֵץ מִנְּעָלָיו[32].

27) כשמתה עליו אשתו. 28) בניגוד לשאר אבלים, כי יחזקאל שימש בזה למופת, שבבוא ימי החורבן על ישראל, לא יתאבלו ולא יבכו, מרוב בהלה ותדהמה, כמפורש שם כד. 29) מו"ק טו, ב. וכל זה בסנדל של עור, אבל בשל עץ או של לבד מותר, שאין מנעל אלא של עור (יו"ד סי' שפב, סעיף א) והשווה הל' שביתת עשור פ"ג, ה"ז. 30) שקשה לו ללכת יחף. 31) לעיר. 32) מו"ק טו, ב. ובשמחות פ"ה, ה"י. והשווה הל' תעניות פ"ג, ה"ד.

ז. רֶמֶז לְאֵבֶל שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל. מַה חַג אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, אַף אֵבֶל אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה[33]. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, כָּךְ הוּא אָסוּר לִשָּׁא וְלִתֵּן[34] בְּסְחוֹרָה, וְלֵילֵךְ מִמְּדִינָה לִמְדִינָה בְּסְחוֹרָה[35].

33) מו"ק שם, ומתוך שאין זו ראיה גמורה, שהרי לא כל מה שאסור בחג אסור באבל, ולא כל מה שמותר בחול מותר באבל, נקט רבינו: "רמז לדבר" (רדב"ז). 34) לקנות ולמכור, ומקורו בירושלמי, מובא בביאורנו לקמן ה"ט, אות לח. 35) ודבר זה אסור כל שלשים יום, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. וכתב הרדב"ז: אם היה מסחרו דבר האבד, אחרים מוכרים לו סחורתו, וסמך רבינו על מה שכתב בהל' שביתת יו"ט פ"ז, הכ"ב: "אין עושים סחורה במועד (=חול המועד), בין למכור בין לקנות, ואם היה דבר אבד, שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות... שבאו, או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול, או לקחו ביוקר, הרי זה מותר לקנות או למכור". וכן ב'יורה דעה' סי' שפ, סעיף ו.

ח. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה אֲפִלּוּ הָיָה עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה. מִכָּאן וְאֵילָךְ, אִם הָיָה עָנִי - עוֹשֶׂה בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְהָאִשָּׁה טָוָה בְּפֶלֶךְ[36] בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ[37].

36) כישור, קנה שעליו נכרכים החוטים הנטווים. 37) מו"ק כא, ב. ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, מסיים בה: "אבל אמרו, תבוא מאירה (=קללה) לשכיניו, שהצריכוהו לכך". והטעם לשלשת ימים, מבואר שם, "שאין תוקפו של אבל אלא עד שלשה ימים", כי כל שלשה ימים הראשונים הנפש מרחפת על הגוף, סוברת שעוד תחזור אליו, כיון שהיא רואה שנשתנה זיו הפנים, היא מניחתו והולכת לה. והראב"ד כותב: הואיל ושלשה ימים הראשונים הם לבכי (ראה לקמן פי"ג הי"א), אם יתעסק בהם במלאכה, נמצא מתעצל בבכי (כסף־משנה). ולדעת הרדב"ז, אשה טווה בפלך, אפילו בשלשה ימים הראשונים ואפילו היא עשירה, שהבטלה מביאה לידי זימה. ואם היא עניה, עושה את מלאכתה אחר שלשה ימים כאיש, בכל אומנות שהיא.

ט. שְׁנֵי אַחִים אוֹ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין[38] שֶׁהָיוּ בַּחֲנוּת אַחַת, וְאֵרַע אֵבֶל לְאֶחָד מֵהֶן - נוֹעֲלִין אֶת הַחֲנוּת כָּל שִׁבְעָה[39].

38) בכת"י תימן: שהן. 39) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, שהרי השותף עוסק במלאכת שניהם, וכאילו הוא שליחו של האבל. ולדעת הראב"ד, הובא בראש למו"ק פ"ב, אות ה, אין השותף עוסק בחנות בפרהסיא, אבל בביתו בצנעה מתעסק השותף בעסק השותפות, והשכר מתחלק לשניהם, כמבואר לקמן הי"א ב"מוחכרים או מושכרים מקודם... הרי אלו יעשו", משום שאין זה מפורסם שבהמה זו היא של פלוני האבל, וכנראה שרבינו מסכים לזה (כסף־משנה). וכן פסק ביו"ד שם, סעיף כא: "אבל יכול לעשות בצנעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל הוא אדם חשוב והשותפות נקראת על שמו...אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו". ומקורו במו"ק יא, ב, בעובדה של מַריוֹן ושותפו מר בריה דרב אחא.

י. אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹתָן בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד[40] - אָסוּר לְאֵבֶל לַעֲשׂוֹתָן בְּיָדוֹ בִּימֵי אֶבְלוֹ[41]; אֲבָל אֲחֵרִים עוֹשִׂים לוֹ. כֵּיצַד? הָיוּ זֵיתָיו לַהֲפֹךְ[42], וְכַדָּיו לָגוּף[43], וּפִשְׁתָּנוֹ לַעֲלוֹת מִן הַמִּשְׁרָה[44], וְצַמְּרוֹ מִן הַיּוֹרָה[45] - שׁוֹכֵר אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ[46]. וּמְרַבְּצִין[47] לוֹ שָׂדֵהוּ מִשֶּׁתַּגִּיעַ עוֹנַת הַמַּיִם[48].

40) שאם לא ייעשו, יהיה לו הפסד רב, וכמבואר בהל' יו"ט פ"ז, ה"ב־ג. 41) מו"ק שם, כדי שלא ישכח אבלו (ר"ן שם). 42) שהגיעה שעתם להפכם בכלי הנקרא "מעטן" כדי שיתרככו היטב, ויוכשרו לדרכם בבית הבד. ורבינו גורס במו"ק שם: "אלו דברים העושים לאבל, זיתיו להפוך" (מגיד־משנה להל' יו"ט, שם ה"ג). 43) לסתום במגופה, שאם לא יוגפו יתקלקל השמן החדש שבכדים. 44) דרך לשום גבעולי פשתן במשרת מים כדי שיתרככו, ואח"כ מייבשם בתנור וסורקם, וכשישהו במים יותר מהראוי ירקבו. 45) שנתנו שם לקלוט צבע ממי צבע שביורה. 46) בניגוד לחול המועד, שעושה כל מלאכות אלו בעצמו (מו"ק שם). 47) משקים השקייה מועטת. 48) עונת ההשקייה, ואם לא ישקוה קודם הזריעה, שוב אינה נזרעת בשנה זו (רמב"ן). ובמו"ק שם הגירסא: "עונת המים שלו", ומפרש רש"י: יגיע זמנו להשקות השדה, שהמים חלוקים לשדות שבבקעה, לכל אחד יומו, או שבוע שלו, ואם לא ישקו לו עתה יאבד תורו והפסדו רב.

יא. הָאַרִיסִין[49] וְהַחֲכִירִין שֶׁלּוֹ וְהַקַּבְּלָנִין[50] - הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲשׂוּ כְּדַרְכָּן[51]. אֲבָל הַחַמָּרִים[52] וְהַגַּמָּלִים בִּבְהֵמוֹת שֶׁלּוֹ[53] וְהַסַּפָּנִים בְּסִפִּינָה[54] שֶׁלּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יַעֲשׂוּ[55]. וְאִם הָיוּ מֵחְכָּרִים[56] אוֹ מֵשְׂכָּרִים מִקֹּדֶם לִזְמַן קָצוּב[57] - הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲשׂוּ[58].

49) שמקבל שדה מחבירו לעבדה, ויתן לבעל הקרקע שליש התבואות או רביע מהן, כפי שיתנו ביניהם (הל' שכירות פ"ח ה"ב). 50) חוכר - שכר מחבירו שדה לזרעה, ויתן למשכיר פירות קצובים כגון עשרים כור לשנה, בין אם תעשה מעט או הרבה; קבלן - ששכר השדה בסכום כסף קבוע לשנה (שם, ה"א). ובתוספתא דמאי פ"ו ה"ב, שנינו: "מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות; והחוכר - בפירות". 51) אע"פ שבעל השדה הוא אבל, מותר להם לעשות בשדה,

שהרי הם עושים לעצמם, וכאילו בשלהם הם עוסקים (מו"ק יא, ב) "הרי אלו יעשו". ולא כגירסת הש"ס שלפנינו: "הרי אלו יעשו אחרים בשבילם" (רא"ש שם אות ג). 52) מוליכים משאות ע"ג חמורים, וכן הגמלים. 53) של האבל. ששוכרים ממנו בהמותיו. 54) מעבירים משא בספינה ששוכרים אצל האבל. 55) אסור להם לשכור את כל אלו בימי אבלו, ואפילו שכרום לפני אבלו וכלה הזמן לפני מקרה האבל, אסור להם להמשיך בשכירותם, כיון שבהמות אלו אינן אצל השוכרים ב"אריסות", אלא בשכירות רגילה, הרי זו "מלאכת אבל", ואבל מצווה על שביתת בהמתו. אבל בשדה, שהיא עומדת בדרך כלל לאריסות, ואפילו נשלם זמן האריסות, אין המנהג לסלק את האריס אלא הוא ממשיך באריסותו כמקודם, לפיכך אפילו נגמר הזמן לפני אבילות המשכיר, ממשיך האריס בעבודתו ואין זו מלאכת האבל, אלא מלאכת האריס שעושה בה לעצמו (שם, וכפירוש הראב"ד ברא"ש שם). ולשון הירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "אריסיו וחכיריו וקבליו - הרי אלו עושים; איכריו וספניו וגמליו - אינם עושים". 56) הבהמות או הספינה של האבל, לחלוק ברווח של שכר ההובלה, זה נותן בהמתו והחוכר עוסק בעבודה, והשכר כפי שהתנו ביניהם. ראה רשב"ם לבבא־בתרא קכג, ב ד"ה מוחכרת. 57) ובינתיים אירע אבל למחכיר. 58) מו"ק יא, ב שאם לא יעשו יפסידו כל שכרם, וכשעושים - בשלהם הם עושים. אבל אם כלה זמן החכירה לפני שאירעה האבילות למחכיר, אין החוכר ממשיך מאליו, שדרך המחכיר להחליף חכירתו מזה לזה, וכל המרבה בשכרו - קודם. והרי זה כאילו רוצה לחכור ממנו בתחילה, ובימי אבלו אסור להחכיר, שאין כאן שום הפסד לחוכר (ראב"ד, הובא בכסף־משנה).

1 **יב. שָׂכִיר יוֹם[59], אֲפִלּוּ בְּעִיר אַחֶרֶת[60] - לֹא יַעֲשֶׂה**
2 **לוֹ[61].**

59) פועל שנשכר לאבל לעבודת יום בעבודת קרקע. 60) שלא ידוע שם שאירע אֵבל למעביד. 61) שכל עבודת קרקע הרי זו פרהסיא, ואסור לו לעשות מלאכת האבל בשביל האבל (מו"ק שם).

3 **יג. הָאָבֵל שֶׁהָיְתָה מְלֶאכֶת אֲחֵרִים[62] בְּיָדוֹ, בֵּין**
4 **בְּקַבְּלָנוּת[63] בֵּין שֶׁאֵינָהּ בְּקַבְּלָנוּת[64] - לֹא יַעֲשֶׂה[65].**
5 **הָיְתָה מְלַאכְתּוֹ בְּיַד אֲחֵרִים[66]: בְּבֵיתוֹ - לֹא יַעֲשׂוּ[67],**
6 **בְּבַיִת אַחֵר - עוֹשִׂין[68].**

62) מלאכת דבר תלוש, כגון בגד לתפור. 63) בסכום מסוים עבור העבודה, ולא שכר לפי הימים, וברשותו לגמרה לאחר זמן. 64) שאינה בשכר קצוב עבור התפירה, אלא לפי שעות העבודה, נמצאת מלאכה זו אינה שלו. 65) שם, שאפילו הוא מפסיד ימי עבודתו - אסור לו לעשות בימי אבלו. 66) שמסר לחייט לתפור לו בגד, לפני שאירע לו האבל. 67) שלא יחשדוהו שהוא בעצמו מסייע במלאכה, או יאמרו שבימי אבלו - שכר לו פועל זה. 68) הואיל וזה דבר תלוש ונעשה בצנעה, לא ידעו שמלאכת אבל היא (שם). אבל בהלכה הקודמת מדובר בעבודת קרקע או במחובר לקרקע כגון בנין בית וכדומה, שזה גלוי ומפורסם, ולפיכך אסור לאחרים לעשות לו.

7 **יד. הָיָה לוֹ דִּין עִם אָדָם - אֵינוֹ תּוֹבְעוֹ כָּל שִׁבְעַת**
8 **יְמֵי הָאֲבֵלוּת[69]. וְאִם הָיָה דָּבָר אָבֵד[70] - עוֹשֶׂה**
9 **שָׁלִיחַ[71]. כָּזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.**

69) שגם זו בכלל עשיית מלאכה היא, כי מתוך בהילותו אחרי ממונו ישכח את אבלו. 70) כגון שבעל־דינו עומד לילך לחוץ לארץ, או שעדיו חולים, וחושש שמא ימותו, ויפסיד עדותם. 71) כדין האמור לעיל ה"י, שבדבר האבד שוכר אחרים לעשות לו.

10 **טו. מִנַּיִן שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**
11 **לִיחֶזְקֵאל: הֵאָנֵק דֹּם[72].**

72) דום, ולא תלמוד תורה (מו"ק טו, א).

12 **טז. אָסוּר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים,**
13 **וְלִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה וּבַמִּדְרָשׁ[73] וּבַהֲלָכוֹת[74]. וְאִם הָיוּ**
14 **רַבִּים צְרִיכִין לוֹ[75] - מֻתָּר. וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יַעֲמִיד**
15 **תַּרְגְּמָן[76]; אֶלָּא יִלְחַשׁ לְאַחֵר בְּצִדּוֹ, וְזֶה שֶׁבְּצִדּוֹ אוֹמֵר**
16 **לַתַּרְגְּמָן, וְהַתַּרְגְּמָן מַשְׁמִיעַ לָרַבִּים[77].**

73) מדרש תנאים, כגון ספרא וספרי, שהם מדרשי הפסוקים (פירוש הרא"ש לנדרים לו, ב). 74) הלכה למשה מסיני (שם). ובברייתא במו"ק כא, א שהיא המקור להלכה זו, מנו: "ובהלכות ובש"ס ובאגדות". ואמנם בכת"י תימן, הנוסח כאן: ובהלכות ובהגדות. וכנראה שהאיסור הוא משום שמחה, שבדברי תורה נאמר (תהלים יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". והשווה הל' תעניות פ"ה הי"א, לענין אבל תשעה באב. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "אבל שונה הוא במקום שאינו רגיל", שאין זו שמחה. עוד אמרו שם: "אם היה להוט אחר התורה מותר". ולדעת "הגהות מיימוניות" מותר לאבל לעסוק בהלכות אבילות, וכן קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיהו, וכן ביו"ד סי' שפד סעיף ד, וכנימוק הרדב"ז: שע"י קריאה זו לא ישכח את אבלו, ולא יהיה שמח, ולא יהיה יושב ובטל. והשווה הל' תעניות שם. 75) להורות באיסור והיתר, ואין שם אחר, או שהוא נשיא ודורש ברבים (ר"ן). 76) המתרגם ומשמיע דרשתו בקול לעם, כדרך שהוא רגיל שלא בימי אבלו. 77) מו"ק כא, א.

17 **יז. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הָאָבֵל יוֹשֵׁב עַל הַמִּטָּה?[78] שֶׁנֶּאֱמַר:**
18 **וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אָרְצָה[79].**

78) כשהיא זקופה, אלא כופה ויושב עליה, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. 79) סמוך לארץ, כפה מיטתו וישב עליה (מו"ק שם וברש"י).

19 **יח. וְחַיָּב לִכְפּוֹת הַמִּטָּה[80] כָּל שִׁבְעָה[81]. וְלֹא מִטָּתוֹ**
20 **בִּלְבַד הוּא כּוֹפֶה, אֶלָּא כָּל הַמִּטּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּתוֹךְ**
21 **בֵּיתוֹ הוּא כּוֹפֶה. אֲפִלּוּ עֶשֶׂר מִטּוֹת בַּעֲשָׂרָה בָּתִּים**
22 **וּבְעֶשֶׂר עֲיָרוֹת - חַיָּב לִכְפּוֹת אֶת כֻּלָּן. וַאֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה**
23 **אַחִים, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - כֻּלָּן כּוֹפִין אֶת מִטּוֹתֵיהֶן[82].**
24 **הַמִּטָּה הַמְיֻחֶדֶת לְכֵלִים אוֹ לְמָעוֹת[83] - אֵינוֹ צָרִיךְ**
25 **לִכְפּוֹתָהּ[84]. דַּרְגָּשׁ[85] - אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפּוֹתוֹ, אֶלָּא מַתִּיר**

אֶת קַרְבִּיטָיו[86] וְהוּא[87] נוֹפֵל מֵאֵלָיו. מִטָּה שֶׁנִּקְלִיטֶיהָ[88] יוֹצְאִין מִמֶּנָּה, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְהָפְכָהּ - זוֹקְפָהּ[89] וְדַיּוֹ[90]. הָפַךְ כָּל מִטּוֹתָיו, וְהָיָה הוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מִטּוֹת אֲחֵרִים[91], אוֹ עַל גַּבֵּי כִּסֵּא, אוֹ עַל גַּבֵּי אָרוֹן, אוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, אֶלָּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה הַכְּפוּיָה[92].

80) להפכה ראשה למטה ורגליה למעלה. 81) כלומר, החובה לישב על מיטה כפויה אינה אלא ביום ראשון לאבלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט, אבל המיטות חייבות להשאר כפויות כל שבעה (כסף־משנה). ובמו"ק טו, א שנינו: "דמות דיוקני (=צורתי) נתתי בכם, ובעוונותיכם הפכתיה (לפי נוסח הרי"ף), כפו מיטותיכם עליה". כלומר, אתם גרמתם בעוונותיכם להפוך את צורתי מחיים למיתה, - כי האדם נברא בצלם אלקים - לפיכך יהפכו כל הראויים להתאבל - את מיטותיהם על אבידתם. ובירושלמי ברכות פ"ג ה"א, אמרו: "מתוך שהוא ישן על מיטה כפויה, הוא נוער (=ניעור) בלילה ונזכר שהוא אבל". 82) מו"ק כז, א. 83) בגמרא שם, תיבות: או למעות, אינן. וראה שבת מד, ב "מיטה שייחדה למעות". 84) כי עיקר טעם כפיית המטה הוא, על שם שהיא מקום מושב ומנוחה של אדם, שבימיהם היו יושבים על המיטות דרך שררה וכבוד ('פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שפז אות א). 85) מיטה שאינה סרוגה בחבלים, אלא מתוחה עור, וקושרים אותו ברצועות לארוכות המיטה. 86) רצועותיו. 87) מצע העור. 88) מוטות זקופים היוצאים מעל למיטה, כדי למתוח עליהם את הכילה. 89) על צידה. 90) מו"ק שם. 91) מיטות זקופות של אנשים אחרים. 92) כבר נתפרש לעיל פ"ד ה"ט, מקור דברי רבינו בירושלמי שם פ"ג ה"ה, שאפילו כפה מיטתו וישן על הקרקע, לא יצא ידי חובת כפיית המיטה, עד שיישן עליה. וכל זה ביום ראשון, אבל בשאר הימים יכול הוא לשבת או לישון על גבי מפץ או קרקע, ובלבד שמיטתו תהא כפויה, וראה לקמן פי"ג ה"ג, שאפילו המנחמים אינם יושבים אלא ע"ג קרקע. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": עכשיו אין אנו נוהגים בכפיית המיטה, כי סומכים אנו על הירושלמי (שם) האומר: "הדר בפונדק (אכסניא) אין מחייבים אותו לכפות, שלא יאמרו עליו חרש (=מכשף) הוא", וכמו כן אנו בין הנכרים, ויש בינינו עבדים ושפחות. וראה 'תוספות' למו"ק כא, א ד"ה אלו דברים, וכן ביו"ד סי' שפז סעיף ב, שהוסיפו עוד לפטור, הואיל ואין המיטות שלנו עשויות כמיטות שלהם, שהרי נקליטים יוצאים ממנה, ואין הכפיה ניכרת בהן.

יט. מִנַּיִן לְאָבֵל שֶׁאָסוּר בִּפְרִיעַת הָרֹאשׁ?[93] שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל: לֹא תַעְטֶה עַל שָׂפָם. מִכְּלָל שֶׁשְּׁאָר הָאֲבֵלִים חַיָּבִין בַּעֲטִיפַת הָרֹאשׁ[94]. וְהַסּוּדָר שֶׁמְּכַסֶּה בּוֹ רֹאשׁוֹ עוֹטֶה מִקְצָתוֹ מְעַט עַל פִּיו[95]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה, וְאֵינְקְלוֹס תִּרְגֵּם: כַּאֲבֵלָא יִתְעַטָּף.

93) בגילוי ראש. 94) מו"ק טו, א. 95) ושם כד, א אמרו: "כל עטיפה (עטיפת הראש בסודר) שאינה כעטיפת הישמעאלים - אינה עטיפה", וכתבו ה'תוספות' שם כא, א שאין אנו נוהגים כיום בעטיפת הראש, הואיל וזה היה מביא לידי שחוק גדול בין הגוים. ובש"ך ליו"ד סי' שפו ס"ק א, מעיר שיש לנהוג בעטיפה קצת, שהיא למשוך הכובע למטה מהעינים.

כ. וּמִנַּיִן שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: הֵאָנֵק דֹּם[96]. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים[97], מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם - אֵין מַחֲזִיר לוֹ, אֶלָּא מוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא אָבֵל; וּמִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁבְעָה, מִי שֶׁשָּׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ - מַחֲזִיר לוֹ שָׁלוֹם; וּמִשִּׁבְעָה וְעַד שְׁלֹשִׁים - שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם אֲחֵרִים[98], אֲבָל אֲחֵרִים אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ[99] עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ עַד לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[100]. אִם בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם נֶאֱסַר הָאָבֵל, קַל וָחֹמֶר שֶׁהוּא אָסוּר לְהַרְבּוֹת דְּבָרִים וְלִשְׂחֹק; שֶׁנֶּאֱמַר: דֹּם. וְלֹא יֶאֱחֹז תִּינוֹק בְּיָדוֹ, שֶׁלֹּא יְבִיאֶנּוּ לִידֵי שְׂחוֹק[101]. וְלֹא יִכָּנֵס לִמְקוֹם שִׂמְחָה, כְּגוֹן בָּתֵּי הַמִּשְׁתָּאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[102].

96) דום, ואל תשאל שלום (מו"ק טו, א וברש"י). 97) שהם עיקר האבל, כמבואר לעיל ה"ח ובביאורנו שם. 98) שהרי הם שרויים בשלום. 99) שהוא אינו שרוי בשלום (שם כא, ב). 100) שם. וראה לקמן פ"י הי"א, דין שאילת שלום בשבת שבתוך השבעה. 101) שם כו, ב. והברייתא מסיימת שם: "ונמצא מתגנה על הבריות". 102) שם כב, ב. ודבר זה אסור כל שלשים יום, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב, וראה שם ה"ז, שעל אביו ואמו לא יכנס לשמחת מרעות עד שנים עשר חודש.

יום שני כ"ז סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) הדברים שהאבל אסור בהם כל שלושים יום - מדברי סופרים. אבל על אשתו שמתה, מה דינו לעניין נישואין. מי שהוריו צלובים בעיר, המותר לו לשכון באותה העיר. שמקצת היום ככולו, בין לגזירת שבעה, בין לגזירת שלושים.

א. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהְיֶה הָאָבֵל נוֹהֵג בְּמִקְצָת דִּבְרֵי אֲבֵלוּת כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנַּיִן סָמְכוּ חֲכָמִים לִשְׁלֹשִׁים יוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים[2]. מִכְּלָל שֶׁהָאָבֵל מִצְטַעֵר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[3].

2) וביבמות מ, ב אמרו: "ירח - שלושים יום". 3) לדעת הרדב"ז מקור דרש זה בירושלמי, אולם גדולי האחרונים מעירים, שלא מצאו דרש כזה בירושלמי שלפנינו (ראה תורה תמימה לפסוק זה, ועוד) ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ה דרשו: "ויתמו ימי בכי אבל משה, ימי - שבעה; בכי - שנים; אבל - שלושים". ובבבלי מועד קטן יט, ב אמרו: מניין לתספורת שאסורה כל שלושים יום? למד גזירה שווה פרע פרע מנזיר, נאמר באבל: ראשיכם אל תפרעו, ונאמר בנזיר: גדל פרע שער ראשו, מה להלן שלושים, אף כאן שלושים.

ב. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בָּהֶן כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם: אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת, וּבְגִהוּץ, וּבְנִשּׂוּאִין, וּבְשִׂמְחַת מִצְוֹת[4], וְלֵילֵךְ בִּסְחוֹרָה מִמְּדִינָה לִמְדִינָה[5]. הַכֹּל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים[6].

4) סעודה שרעים ואהובים עושים זה לזה (מועד קטן כב, ב), ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. 5) מעיר לעיר. 6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ג. בְּתִסְפֹּרֶת כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר כָּל שְׂעַר גּוּפוֹ אוֹ לְגַלֵּחַ שְׂפָמוֹ אוֹ לָקֹץ צִפָּרְנָיו בִּכְלִי כָּל שִׁבְעָה[7], כָּךְ אָסוּר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[8]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ; אֲבָל בְּאִשָּׁה - מֻתֶּרֶת בִּנְטִילַת שִׂעָר לְאַחַר שִׁבְעָה. וְהָאִישׁ - עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חַיָּב לְגַדֵּל שְׂעָרוֹ עַד שֶׁיְּשַׁלַּח פֶּרַע[9], אוֹ עַד שֶׁיִּגְעַרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו[10].

7) ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. 8) מועד קטן שם. 9) גידול שיער הרבה מאוד. 10) שכבר גידל פרע יותר מדאי (מועד קטן כב, ב), אלא ששם הנוסח: "על אביו ואמו עד שיגערו בו חבריו" ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח הנוסח כדברי רבינו. ולדעת הרדב"ז יש טעות בדברי רבינו והנוסח הנכון הוא: "עד שישלח פרע ויגערו בו חבריו" ולדעתו כן הוא הנוסח גם בירושלמי הנ"ל. וכתב הכסף משנה: גערת חבריו אינה מועילה אלא לאחר שלושים יום, אבל אם גערו בו בתוך שלושים, אינה כלום.

ד. וְכֵן אָסוּר לִלְבֹּשׁ כֵּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגֹהָצִין[11] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[12]. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. הָיוּ צְבוּעִין וּמְגֹהָצִין - מֻתָּרִין[13]. וְכֵן אִם לֹא הָיוּ חֲדָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן לְבָנִים וּמְגֹהָצִין - מֻתָּרִין[14]. וּכְלֵי פִּשְׁתָּן - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּהוּץ[15]. וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - מֻתָּר בְּגִהוּץ אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ[16].

11) מוחלקים יפה במגהץ, ראה בר"ן לתענית כט, ב, שהגיהוץ אינו מכוון לליבון הבגד, אלא על האבן שמעבירים עליו, כשמכבסים אותו, שעל ידי כן הוא מחזירו לחידושו. 12) מועד קטן כג, א. 13) שם, שאין הגיהוץ ניכר בהם כל כך. 14) שאין גיהוצם עומד זמן מרובה, כי לאחר זמן קצר הוא מתמעך. 15) כמו שאמרו (תענית כט, ב) לעניין שבוע שחל בו תשעה באב: "כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ" ומפרש הרדב"ז, משום שמתקלקלים מיד, והרא"ש שם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה. 16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב שהדגישו שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים. וראוי להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה ועלינו לפסוק כמותו. וביורה־דעה סימן שפט סעיף ג כותב הרמ"א שנהגו איסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל י"ב חודש, ושם בסעיף א כותב הרמ"א שנוהגים לא ללבוש בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחילה, ואחרי כן לובשו האבל, ואפילו במגוהץ מותר באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבלים. ובנוגע לבגד חדש, לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם נותנו לאדם אחר ללבשו שניים או שלושה ימים מותר לאבל ללבשו, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו.

ה. בְּנִשּׂוּאִין כֵּיצַד? אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה[17] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[18]. וּמֻתָּר לְאָרְשָׂהּ[19] אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַמִּיתָה[20]. וּמִי שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ: אִם כְּבָר קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה[21], וְיֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ, וְאֵין לוֹ בָּנִים קְטַנִּים - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים[22]; אֲבָל מִי שֶׁלֹּא קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אוֹ שֶׁקִּיֵּם וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים[23], אוֹ שֶׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ[24] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָרְשָׂהּ וְלִכְנֹס מִיָּד, וְאָסוּר לוֹ לָבוֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[25]. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אֲבֵלָה[26] - לֹא תִבָּעֵל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[27].

17) לכנסה לביתו. 18) מועד קטן כג, א. 19) לקדשה לו, ועדיין אינו כונסה לביתו עד לנישואין. 20) שמא יקדמנה אחר ברחמים. וכמו שאמרו בירושלמי (כתובות פרק א, הלכה א): מותר לארס בתשעה באב, שלא יקדמנו אחר בתפילה. והשווה הלכות אישות פרק י, הלכה י"ד. ומדובר כאן, באירוסין בלא סעודה, אבל עם סעודה, אסור בתוך שלושים, שזוהי שמחה יתירה (כסף משנה וכן ביורה דעה סימן שצב סעיף א). 21) שיש לו בן ובת (הלכות אישות פרק ט"ו, הלכה ד). 22) מועד קטן שם. וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם: כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה כשיהיה עם השנייה. והוסיף הט"ז ליורה דעה סימן שצב סעיף קטן ב, שעל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה. ומקורו בראב"ש שם פרק ג אות מח. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל עד שיעברו: "כדי שיישא אחרת, ואל יהא זכור מן הראשונה, שלא יהיו שתי דיעות במטה" וכו'. 23) ואין לו מי שיטפל בהם. 24) ירושלמי יבמות פרק ד, הלכה י"א. 25) מועד קטן שם: "מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי את בני אחותך. ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה" (=לאחר שלושים יום). ואף על פי שאסור לו לבעול בתוך שלושים - בכל זאת התירו למי שלא קיים מצוות פרייה ורבייה, לכנסה בתוך שלושים, כי אם לא תתיר לו, שמא תלך זו, ואחרי שיעברו שלושים יתעכב שוב, ולא ימצא אשה אחרת (רדב"ז). 26) על אחד משאר קרוביה חוץ מבעלה. 27) כלומר, בדרך כלל אסור לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, אלא מפני צורך האיש, שאין לו בנים, או שיש לו בנים קטנים, ואין מי שיטפל בהם, התירו לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, ובלבד שלא תיבעל עד לאחר שלושים, כי הבעילה היא שמחה יתירה, אבל אם היא אבלה על מות בעלה אסור לה אפילו להתארס עד תשעים יום, כדי להבחין בין זרע בעלה הראשון לזרע השני, כמבואר בהלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ח (על פי "לחם משנה"). אבל אין האשה

צריכה להמתין אחרי מות בעלה שלוש רגלים כאיש, כי האשה ב"כל שהוא" נוח לה, ושוכחת אהבת בעלה הראשון לאחר שלושים יום (מרדכי, הובא בש"ך ליורה־דעה סימן שצב סעיף קטן ב).

1 **ו. שִׁמְחַת מֵרֵעוּת שֶׁהָיָה חַיָּב לִפְרֹעַ אוֹתָהּ מִיָּד[28] -**
2 **מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעָה[29]. אֲבָל אִם אֵינוֹ**
3 **חַיָּב לְפָרְעָהּ[30] - אָסוּר לְהִכָּנֵס לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[31].**

28) שחייב לשלם לחבריו סעודה, כנגד מה שהאכילוהו קודם שנעשה אבל. 29) שאי אפשר לו, שלא לפרוע (מועד קטן כב, ב וברש"י). 30) אלא חבירו מזמין אותו לסעודה אצלו, כדי שבעתיד יערוך אף הוא סעודה כמותו. 31) שם.

4 **ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר כָּל מֵתִים; אֲבָל עַל**
5 **אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, בֵּין כַּךְ וּבֵין כַּךְ[32] - לֹא יִכָּנֵס לְשִׁמְחַת**
6 **מֵרֵעוּת עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[33].**

32) אפילו כשחייב לפרוע אותה מיד. 33) שם. ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח שנינו: "אם הייתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר", כלומר לסעודת מצוה מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אפילו על אביו ואמו. ולפיכך נפסקה ההלכה ביורה־דעה סימן שצא סעיף ב, שאם משיא האבל יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אבל תוך שלושים אסור בכל סעודת מצוה שבעולם. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל ולשמחת מריעות, שהכניסה למשתה בלא אכילה - מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

7 **ח. עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן - מֻתָּר לֵילֵךְ בִּסְחוֹרָה לְאַחַר**
8 **שְׁלֹשִׁים[34]; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו**
9 **וְיֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ עִמָּנוּ[35].**

34) ירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ח, ומדובר שהולך לסחור למקום רחוק, ובשיירה גדולה, שיש בה פרסום גדול ודומה לשמחה, כי במשא ומתן רגיל מותר בו לאחר שבעה ימים. כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ז, שדינה כעשיית מלאכה (כסף משנה). 35) ירושלמי שם.

10 **ט. עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן - רָצָה מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ[36], רָצָה**
11 **אֵינוֹ מְמַעֵט[37]; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ[38].**

36) במשאו ומתנו, כדרך שאמרו בתעניות ציבור על עצירת גשמים: "עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן" ראה הלכות תעניות פרק ג, הלכה ח. 37) ולאחר שבעה ידובר כאן, שמותר בסחורה. 38) כל שלושים יום (מועד קטן כב, א).

12 **י. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[39]: אִם יָכוֹל לְמַעֵט**
13 **בְּעִסְקוֹ[40] - יְמַעֵט[41]; וְאִם לָאו[42] - יִקְנֶה צָרְכֵי הַדֶּרֶךְ[43]**
14 **וּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ.**

39) לאחר שבעה והוא אבל על אביו ואמו. 40) לא לקנות הרבה דברים. 41) כמבואר בהלכה הקודמת באבל על אביו ואמו. 42) שאין לו מי שיקנה עבורו, ואם לא יקנה שם תחסר לו צידה לדרך. 43) בכמות גדולה, שתספיק לו לכל הדרך, אף על פי שבביתו לא התירו לו לקנות אלא כמויות מעטות בלבד (מועד קטן כז, א): "יגלגל עימהן" וכפירוש רבינו חננאל שם.

15 **יא. מִי שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ צָלוּב[44] בָּעִיר, אוֹ אִשְׁתּוֹ צְלוּבָה,**
16 **אוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ - אָסוּר לוֹ לִשְׁכֹּן בְּאוֹתָהּ הָעִיר עַד**
17 **שֶׁיִּכְלֶה הַבָּשָׂר[45]. וְאִם הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה כְּאַנְטוֹכְיָא[46]**
18 **- יֵשׁ לוֹ לִשְׁכֹּן בַּצַּד הָאַחֵר שֶׁאֵינָן צְלוּבִין בּוֹ[47].**

44) תלוי. "ותלית אותו על עץ" (דברים כא, כב) מתרגם אונקלוס: ותצלוב יתיה על צליבא. ומדובר, שנתלה בידי מלכות האומות ואין בידינו לקברו (פרישה לטור יורה דעה סימן שמו). 45) שמחות פרק ב, הלכה י"ג. "שאין הצורה ניכרת בעצמות", כלומר, שגורם לבזות המת, שיאמרו הרי אביו של זה צלוב, ואינו נוהג עליו אבילות אבל משכלה הבשר אין מקום עוד להתאבל (רדב"ז). ולשון הר"ן למועד קטן סוף פרק ג: "עד שיהיה הבשר מעוכל לגמרי, - כיוון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד". 46) עיר עתיקה, קריית ממלכה בצפון סוריה. במדרש בראשית רבה פרשה כג "אנטוכיא על שם אנטיוכוס". 47) ומתוך שאין אנשי צד זה מכירים באנשי הצד ההוא, לא יבוא לבזותו, שלא ידעו, שצלוב פלוני הוא אביו של זה (שמחות שם).

19 **יב. יוֹם שְׁבִיעִי - מִקְצָתוֹ כְּכֻלּוֹ[48], וְהוּא עוֹלֶה לְכָאן**
20 **וּלְכָאן[49]. וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְכַבֵּס וְלִרְחֹץ וְלַעֲשׂוֹת שְׁאָר**
21 **הַדְּבָרִים בְּיוֹם שְׁבִיעִי[50]. וְכֵן יוֹם שְׁלֹשִׁים - מִקְצָתוֹ**
22 **כְּכֻלּוֹ, וּמֻתָּר לְסַפֵּר וּלְגַהֵץ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים[51].**

48) שאחרי הנץ החמה נגמרה האבלות ומותר לו להתרחץ ולעשות מלאכה וכו'. אבל מקצת ליל שביעי אינו ככל היום (רדב"ז וכן בתוספות מועד קטן כא, ב דיבור המתחיל אפילו). 49) לגמר ימי השבעה ולהתחלת מניין השלושים, שאם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, הרי זה כאילו התחיל אבלות שלושים, ובטלה ממנו גזירת שלושים, כמבואר לקמן פרק י, הלכה ה (מועד קטן יט, ב). 50) שכבר נגמרה גזירת שבעה. וכל זה מצד הדין, אבל היום "נהגו לאסור רחיצה כל ל' יום... ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייסד על פי ותיקין" (רמ"א ליורה דעה סימן שפא סעיף א, ומקורו ב"הגהות מיימוניות" הלכות אבל פרק י אות ו). 51) מועד קטן שם.

23 **יג. מִי שֶׁתְּכָפוּהוּ אֲבָלָיו[52] וְהִכְבִּיד שְׂעָרוֹ[53] - מֵקֵל**
24 **בְּתַעַר, לֹא בְּמִסְפָּרַיִם[54]. וּמְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בְּמַיִם, אֲבָל**
25 **לֹא בְּנֶתֶר[55] וְלֹא בְּחוֹל[56]. וְרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן, אֲבָל**
26 **לֹא בְּחַמִּין[57]. וְכֵן מִי שֶׁתְּכָפוּהוּ אֲבָלָיו וּבָא מִמְּדִינַת**
27 **הַיָּם[58] וּמִבֵּית הַשְּׁבִיָּה[59], אוֹ שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים,**
28 **אוֹ שֶׁהָיָה מְנֻדֶּה[60] וְהֻתַּר, אוֹ שֶׁהָיָה מֻדָּר וְנִשְׁאַל עַל**
29 **נִדְרוֹ וְהֻתַּר[61], וְכָל הַיּוֹצֵא מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה[62] - הֲרֵי**
30 **אֵלּוּ מְגַלְּחִין בִּימֵי אֶבְלָם[63]; הוֹאִיל וּתְכָפָם אֵבֶל אַחֵר**
31 **אֵבֶל וְלֹא מָצְאוּ פְּנַאי[64].**

52) באו עליו ברציפות, זה אחר זה, וטרם שקם מאבלו

הראשון, אירע לו אבל שני. 53) שלא יכול היה להסתפר בגמר השלושים לאבלו הראשון, שכבר תכפו האבל השני. 54) מוריד משער ראשו ומספר ממנו קצת. והדבר ידוע, שהמספר מן השיער קצתו, אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספריים (כסף משנה בשם הרמב"ן). 55) אחד ממלחי הנתרן, הידוע בימי קדם, כחומר מנקה ומטהר, ככתוב (ירמיה ב, כב) "אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית". 56) מועד קטן יז, ב ושם הנוסח: "ולא בנתר ולא באהל". אולם הרי"ף שם פרק ג גורס: ולא בחול, וכן הגירסה בתענית יג, ב "ולא בנתר ולא בחול ולא באהל". 57) רי"ף למועד קטן שם. 58) שהיה טרוד שם בסחורה ולא הספיק להתגלח עד אשר חזר לביתו, ותכפו כאן אבל אחר אבל. 59) ממחנה האוייב. 60) והמנודה אסור בתספורת, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. 61) נדר שלא להסתפר ושאל לחכם והתיר לו את נדרו. 62) כגון, טמא מת או בועל נידה, אין מי שיגלחם בימי טומאתם, שהרי מטמאים הם כל הנוגע בהם (שינויי נוסחאות למועד קטן פרק ג, משנה א). וראה ב"מגיד משנה" להלכות יום טוב פרק ז, הלכה י"ט: "שהטמא אין לו להתקשט קודם הרגל". וראוי להעיר שביורה דעה סימן שפט סעיף א מונה את כל אלה שלא יכלו להתגלח, ואילו "יוצא מטומאה לטהרה" אינו מונה עימהם. 63) כדרכם, בין בתער בין במספריים. 64) לפני אבלם, שאנוסים או טרודים היו (מועד קטן יז, ב). והוא הדין שמותר להם לכבס את כסותם בימי אבלם בנתר או בחול, כמבואר ביורה דעה סימן שפט סעיף א. וראה שם סימן שצ סעיף ג שמסתפרים אפילו בתוך שבעה כשם שמותר להם לכבס בתוך שבעה לאבלם.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) דין מי שבאה לו שמועה קרובה או רחוקה על מיתת קרובו. מת לו קרוב ולא ידע עד שבא, איך ימנה את שבעת ימי אבלו. דיני כהן גדול ומלך באבלם על קרוביהם. מי הם מנחמי המלך באבלו.

א. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב[2]: אִם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם הִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, אֲפִלּוּ יוֹם שְׁלֹשִׁים עַצְמוֹ - הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה[3], וְחַיָּב לִנְהֹג שִׁבְעָה יְמֵי אֲבֵלוּת מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, וְקוֹרֵעַ. וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים לְאִסּוּר הַתְּסִפֹּרֶת עִם שְׁאָר הַדְּבָרִים[4]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יוֹם שְׁמוּעָתוֹ הַקְּרוֹבָה - כְּיוֹם הַקְּבוּרָה[5]. אֲבָל אִם הִגִּיעָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה רְחוֹקָה, וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ[6]. וּכְאִלּוּ יוֹם הַשְּׁמוּעָה הוּא יוֹם שְׁבִיעִי וְיוֹם שְׁלֹשִׁים[7], וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ[8].

2) שחייב להתאבל עליו. 3) כדעת הרי"ף למו"ק כ, ב בשם בעל הלכות, ולהלן ה"ג אות טו, נביא ראיה לדבריו. 4) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, שהאבל אסור בהם כל שלשים. 5) מו"ק כ, א. וכן מברין אותו סעודת הבראה, שהאבל אסור לו לאכול ביום ראשון משלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט (רא"ש שם). 6) ואפילו על אביו ואמו אינו קורע, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ח ה"ו, שלאחר שלשים אינו קורע אפילו על אביו ואמו. אולם מדברי הרי"ף שם, נראה - שעל אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "שכן על אביו ואמו אפילו למחר כמה, חייב לקרוע". וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' תב סעיף ד. 7) כלומר, מקצתו עולה לו לשבעה, ומקצתו עולה לו לשלשים (רדב"ז). 8) וממילא מותר הוא בכל הדברים שהאבל אסור בהם, בכל שלשים יום לאבלו (מו"ק שם עמ' ב).

ב. כֵּיצַד מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ? כֵּיוָן שֶׁנְּהַג אֲבֵלוּת שָׁעָה אַחַת[9] - כְּאִלּוּ נָהַג כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וּמֻתָּר לִנְעֹל וְלִרְחֹץ וְלָסוּךְ וּלְגַלֵּחַ בִּשְׁאָר הַיּוֹם[10], וְכֵן הוּא מֻתָּר בְּכָל הַדְּבָרִים[11].

9) כגון שחלץ מנעלו לאות אבל, או כפה מיטתו, או עטף את ראשו, ואין צורך שיעשה את כולם (רמב"ן). 10) אע"פ שהתספורת אסורה כל שלשים יום. ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 11) מו"ק שם. ולדעת הרמב"ן על אביו ואמו הוא נוהג גזירת שלשים אפילו בשמועה רחוקה, ואינו מסתפר עד שיגערו בו חבריו (ראה לעיל פ"ו ה"ג), וכן אין שואלים בשלומו (ראה לעיל פ"ה ה"כ) ואינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חודש. ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה, אבל אם באה לו השמועה לאחר י"ב חודש, אינו נוהג אלא יום אחד לכל הדברים, וכן ביו"ד סי' תב סעיף א.

ג. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּתוֹךְ הָרֶגֶל[12] אוֹ בְּיוֹם שַׁבָּת[13], וּלְאַחַר שַׁבָּת אוֹ אַחַר הָרֶגֶל נַעֲשֵׂית רְחוֹקָה[14] - עוֹלֶה לוֹ[15], וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְאַחַר הָרֶגֶל אוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד[16], וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17].

12) שאין אבלות נוהגת בו בשום דבר, ראה לקמן פ"י, ה"ג. 13) שאין בו אבילות בדברים שבגלוי, שם ה"א. 14) שלמוצאי שבת, כבר עברו שלשים יום מיום המיתה (ראה בש"ך ליו"ד סי' תב ס"ק ה, שלענין "יום השמועה" מונים משעת מיתה ולא מיום הקבורה). 15) השבת או הרגל עולים לו למנין השלושים, והרי זה כאילו לא שמע אלא לאחר הרגל, כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבילות בימים אלה. 16) מו"ק כ, ב. ומכאן אתה למד, שיום שלשים דינו כתוך שלשים לענין "שמועה קרובה", כדברי רבינו לעיל ה"א, שהרי אמרו שם: "שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה" - הרי שהשבת גורמת, שתיעשה שמועה רחוקה, ואילו שמע אותה שמועה ביום חול, הרי זו שמועה קרובה, למרות שביום שלשים עצמו שמע, ועל־כרחך לדקדק מכאן, שיום שלשים דינו כבתוך שלשים, ואין אומרים: מקצת היום ככולו אלא למי שנהג דיני אבילות, ולא למי שעדיין לא נהג אבילות כלל (רא"ש ו'נמוקי יוסף' שם). 17) בהלכה הקודמת. שמותר בכל הדברים, שאבל אסור בהם בימי השלושים, והשומע שמועה רחוקה בשבת, אינו נוהג בה אפילו דברים שבצנעה, ולמוצאי שבת נוהג שעה אחת ודיו: וכן השומע שמועה

קרובה בשבת, השבת עולה לו ליום אחד, ולמחר קורע, נמצא יום ששי בשבת הרי הוא לו שביעי לאבלות (יו"ד סי' תב סעיפים ו-ז).

ד. מִי שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב וְלֹא יָדַע עַד שֶׁבָּא[18]: אִם הָיָה בִּמְקוֹם קָרוֹב, שֶׁהוּא מַהֲלַךְ עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת[19], שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּיוֹם אֶחָד[20], אֲפִלּוּ בָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, אִם מָצָא מְנַחֲמִים אֶצֶל גְּדוֹל הַבַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּנְעַרוּ[21] לַעֲמֹד, הוֹאִיל וּמָצָא מְנַחֲמִים[22] - עוֹלֶה לוֹ[23], וּמוֹנֶה עִמָּהֶן תַּשְׁלוּם שְׁלֹשִׁים יוֹם[24]; וְאִם לֹא מָצָא מְנַחֲמִים - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ[25]. וְכֵן אִם הָיָה בְּמָקוֹם רָחוֹק, אֲפִלּוּ בָּא בְּיוֹם שֵׁנִי - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם שֶׁבָּא[26].

18) למקום שמת שם המת או שנקבר שם, וקרוביו מתאבלים שם עליו. 19) ופרסה היא שמונת אלפים אמה, שהפרסה היא ארבעה מילים, ומיל הוא אלפיים אמה. 20) שמהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, כמבואר בפסחים צג, ב. ואילו היה יודע, היה בא באותו יום אליהם, והרי הוא כאילו ישב עמהם (מו"ק כא, ב וכפירוש הגאונים, הובא ברא"ש שם פ"ג אות לח). 21) מתנענעים ורוצים לעמוד ממקום ישיבתם, ראה לקמן פי"ג ה"ג, שהמנחמים יושבים ע"ג קרקע. 22) עדיין האבל נמשך. 23) כאילו מנה עמהם, ואינו צריך למנות שבעה לעצמו. 24) מו"ק כב, א. 25) שבעה, מיום שבא ונודע לו (שם). אבל אם נודע לו במקומו והתחיל להתאבל, לא יקצר אבילותו בגלל זה שבא אליהם (יו"ד סי' שעה, סעיף ח). 26) הואיל ולא היה יכול לבוא אליהם בתחילת האבילות - אינו יכול להצטרף עמהם (שם כא, ב וברש"י). ואם הלך גדול הבית לעיר שיש שם בית הקברות לקבור את המת, והנשארים חזרו לביתם - משהחזירו את פניהם מללוותו, חל עליהם האבל, וגדול הבית אינו מתאבל אלא משיסתם הגולל, ראה לעיל פ"א, ה"ב וה"ה, ומשם מונה הוא אבילותו, ואפילו חזר אח"כ אצל בני הבית הם מונים לעצמם, והוא - לעצמו, והבא ממקום קרוב - מונה עם גדול הבית, שאחריו הוא נמשך, ולא אחר שאר בני הבית (כסף-משנה ורדב"ז).

ה. אָבֵל בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֲפִלּוּ לְבֵית אֵבֶל אַחֵר[27]; מִכָּאן וְאֵילָךְ - הוֹלֵךְ. וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בִּמְקוֹם הַמְנַחֲמִין, אֶלָּא בְּמָקוֹם הַמִּתְנַחֲמִין[28]. וְלֹא יֵצֵא לְמָקוֹם אַחֵר מִפֶּתַח בֵּיתוֹ כָּל שַׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה[29]. שְׁנִיָּה - יוֹצֵא, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ. שְׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר כְּדַרְכּוֹ[30]. רְבִיעִית - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם[31].

27) אע"פ שהוא מענין אבילותו, וכל-שכן שאינו הולך להשתתף בשאר מצוות, שאינן מענין אבילות (רדב"ז). ובשמחות פ"ו, שנינו: "מת באותה העיר - ביום הראשון וביום השני אינו יוצא עמהם (=ללוותו)... אבל אם אין שם כדי נושאי המיטה וקובריה, יוצא עמהם אפילו ביום ראשון", שהרי הוא חייב בכל המצוות שבתורה, וכן ביו"ד סי' שצג סעיף א. 28) מו"ק כא, ב. 29) שבוע הראשון. 30) שם כג, א "ואינו מדבר", ומפרש רש"י לרי"ף שם: "אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו". ובשו"ע יו"ד סי' שצג סעיף ב, מעיר: "ועכשיו נוהגים שאין יושבים במקומם כל שלשים, ועל אביו ואמו כל י"ב חודש". ולענין הליכת האבל לבית-הכנסת, כתוב בשו"ע שם סעיף ג, שאינו הולך שם אלא בשבת, ומקורו ברא"ש למו"ק שם אות מו, האומר: "האבל הולך לבית-הכנסת בשבת, ואחר התפילה האבל יוצא, וכל הקהל הולכים עמו, ויושבים שם שעה אחת. וסומכים על דברי אגדה בפרקי דרבי אליעזר (פי"ז): ראה שלמה שמידת גמילות-חסדים גדולה... וכשבנה בית-המקדש בנה שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמנודים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבים בין שני שערים הללו, והנכנס בשער החתנים היו יודעים שהוא חתן... והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה, היו יודעים שהוא אבל, והיו אומרים לו: השוכן בבית הזה ינחמך... משחרב בית-המקדש התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיות... ורואים את האבל ויושבים עמו על הארץ, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתם בגמילות חסדים" וכו'. 31) מו"ק כג, א. ואפילו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת באמצע השבוע, מיד כשכלה אותו שבוע, ושנים שאחריו - נחשב השבוע הבא רביעי (יו"ד סי' שצג סעיף ב).

ו. כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאָסוּר לוֹ לִקְרֹעַ בְּגָדָיו לְמַעְלָה[32], וּלְגַדֵּל פֶּרַע[33], וְלָצֵאת אַחַר הַמִּטָּה[34]. וְכָל הָעָם בָּאִין לְנַחֲמוֹ לְבֵיתוֹ. וּכְשֶׁמַּכְרִין אוֹתוֹ[35] - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל הַסַּפְסָל[36]. וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁמְּנַחֲמִין אוֹתוֹ: אָנוּ כַּפָּרָתְךָ[37]. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וְאִם רָצָה לְנַחֵם אֲחֵרִים[38] - הַמְמֻנֶּה[39] מְמַצְּעוֹ בְּתוֹךְ הָעָם[40], וְאוֹמֵר לָהֶם: תִּנָּחֲמוּ[41].

32) שנאמר (ויקרא כא, י) "ובגדיו לא יפרום" - אינו פורם (=קורע) כדרך שבני אדם פורמים, אלא הוא מלמטה (בשפת בגדו) וההדיוט מלמעלה (הוריות יב, ב). והשווה הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ו. 33) שנאמר (שם, שם) "את ראשו לא יפרע" - אינו מרבה פרע לעולם, אלא מסתפר מערב שבת לערב שבת, "הואיל ומשמרות מתחדשות" (סנהדרין כב, ב). ומפרש רש"י: משמרות כהנים מתחלפות ומתחדשות בשבת, זו יוצאת וזו נכנסת, וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה הנכנסת, שתראנו ביפיו. 34) ככתוב (ויקרא כא, יא) "ומן המקדש לא יצא", ובהל' כלי המקדש שם, ה"ה - כותב רבינו: "מת לו מת, אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש". וראה סנהדרין יח, א. 35) סעודת הבראה הנזכרת לעיל פ"ד, ה"ט. 36) סנהדרין שם. 37) בנו תתכפר, ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבוא עליך (שם וברש"י). 38) אחרי שחזרו אבלים מבית הקברות, עומד האבל במקומו וכל העם עובר איש-איש לנחמו, כמבואר לקמן פי"ג, ה"ב. 39) סגן הכהנים. העומד תמיד לימין הכהן, והוא ממונה על כל הכהנים, ראה הל' כלי המקדש פ"ד, הט"ז. 40) שהממונה בימינו, וכל העם בשמאלו, והכהן הגדול באמצע, וגם האבלים

בשמאלו, כמבואר לקמן פי"ג ה"ב: "אבלים עומדים לשמאל המנחמים". ולשון רבינו בהל' כלי המקדש פ"ה, ה"ד: "והסגן ממצעו בינו לבין העם". 41) סנהדרין יט, א.

1 **ז. וְכֵן הַמֶּלֶךְ חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ**
2 **יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטֵרִין[42] שֶׁלּוֹ אַחַר מֵתוֹ[43]; וְאֵין צָרִיךְ**
3 **לוֹמַר אַחַר מֵתִים אֲחֵרִים. וְאֵינוֹ מְנַחֵם אֲבֵלִים[44]. וְלֹא**
4 **יָצָא דָּוִד אַחַר אַבְנֵר[45], אֶלָּא לְהוֹדִיעַ לָעָם שֶׁלֹּא נֶהֱרַג**
5 **בִּרְצוֹנוֹ[46].**

42) ארמונו. 43) שם כ, א שגנאי הוא למלך להראות עגום ועצב לפני העם, והכתוב אומר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". 44) תוספתא, סנהדרין פ"ד, ה"ב. 45) ראה - שמואל־ב ג, לא "והמלך דוד הולך אחרי המיטה". 46) סנהדרין כ, א. וכן הכתוב מעיד: "וידעו כל העם... כי לא היתה מהמלך, להמית את אבנר בן נר" (שם לז).

6 **ח. אֵין אָדָם נִכְנָס לַמֶּלֶךְ לְנַחֲמוֹ[47], אֶלָּא עֲבָדָיו וּמִי**
7 **שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס. וְאֵין לָהֶן רְשׁוּת לְדַבֵּר לוֹ**
8 **דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין, אֶלָּא כְּפִי מַה שֶׁיַּרְשֶׁה אוֹתָם.**
9 **וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ - כָּל הָעָם מְסִבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא**
10 **מֵסֵב עַל הַדַּרְגָּשׁ[48].**

47) תוספתא, סנהדרין שם: מלך ישראל אינו עומד בשורה להתנחם. 48) מיטה שמצעה עור, וקשור לארוכות המיטה ברצועות כמו ספה, והיא מכובדת יותר מספסל (סנהדרין שם). והשווה לקמן הל' מלכים פ"ב, ה"ד.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) חיוב הקריעה על מתו ומקורה בתורה. שיעור הקריעה ומהיכן קורע. המותר לקרוע חלוק שאול. סדר הקריעה על מתים הרבה ובכללם אביו או אמו. הקורע על חולה שנתעלף וסבור שמת, ואחר כך מת.

11 **א. אָבֵל חַיָּב לִקְרֹעַ עַל מֵתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִגְדֵיכֶם לֹא**
12 **תִּפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ. הָא אַחֵר - חַיָּב לִפְרֹם[2]. וְאֵין**
13 **קְרִיעָה אֶלָּא מֵעֹמֶד. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת**
14 **בְּגָדָיו[3]. וּמֵהֵיכָן קוֹרֵעַ? מִלְּפָנָיו[4]. וְהַקּוֹרֵעַ מֵאַחֲרָיו אוֹ**
15 **מִן הַצְּדָדִין אוֹ מִלְּמַטָּה - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיעָה.**
16 **אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהוּא פּוֹרֵם מִלְּמַטָּה[5].**

2) מועד קטן כד, א. ולדעת הרמב"ן הובאה בכסף־משנה, אין הקריעה אלא מדרבנן, וההוכחה מהפסוק הנ"ל אינה משמשת אלא אסמכתא בלבד, שהרי אפשר להבין את הכתוב: אתם לא תפרומו, ואילו אבלים אחרים רשאים לפרום אבל אינם חייבים. וכנראה שזוהי גם דעת רבינו (כסף־משנה ורדב"ז). 3) שם כא, א. ומשמע מדברי רבינו, שהעמידה מעכבת, שאפילו אם שכח וקרע מיושב, הרי זה חוזר וקורע מעומד, וכן עשה אמימר (שם כ, ב) וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' שמ סעיף א. 4) מתחת לבית הצואר. 5) מו"ק כו, ב. והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. וב"פתחי תשובה" ליו"ד שם ס"ק ב מביא בשם הרדב"ז, שאם קרע לרוחב הבגד לא יצא, שזה נראה כאילו נקרע מעצמו.

17 **ב. כַּמָּה שִׁעוּר הַקֶּרַע? טֶפַח[6]. וְאֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל**
18 **שְׁפַת הַבֶּגֶד[7]. וּמֵתֶר לוֹ לִקְרֹעַ בִּכְלִי[8]. וְיֵשׁ לוֹ[9] לִקְרֹעַ**
19 **בִּפְנִים[10], שֶׁלֹּא בִּפְנֵי אָדָם. לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְהַכְנִיס יָדוֹ**
20 **בִּפְנִים וְקוֹרֵעַ[11] בְּצִנְעָה. וְאֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ אֶלָּא בֶּגֶד**
21 **הָעֶלְיוֹן בִּלְבַד[12].**

6) שנאמר (שמואל־ב א, יא) "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם" - אין אחיזה פחות מטפח (מו"ק כב, ב). 7) אלא מניחה שלימה, וקורע משפת בית הצואר ולמטה, ואע"פ שלמעלה היא שלימה, ואינה קרועה לשנים (שם). 8) בסכין, שלא יפסיד הבגד (שם וברש"י). 9) מותר לו. 10) מתחת למקטורן - הוא המעיל העליון. 11) את הבגד העליון. 12) שם.

22 **ג. כָּל שִׁבְעַת[13] יְמֵי אֲבֵלוּת הַקֶּרַע לְפָנִים[14]. וְאִם בָּא**
23 **לְהַחֲלִיף[15] - מַחֲלִיף, וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; שֶׁכָּל**
24 **קֶרַע שֶׁאֵינוֹ בְּשִׁעַת חִמּוּם[16] - אֵינוֹ קֶרַע[17]. בַּמֶּה**
25 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָר הַמֵּתִים חוּץ מֵאָבִיו וְאִמּוֹ;**
26 **אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת**
27 **לִבּוֹ[18]. וּמַבְדִּיל שְׁפַת הַבֶּגֶד[19]. וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ בִּכְלִי, אֶלָּא**
28 **בְּיָדוֹ. מִבַּחוּץ, בִּפְנֵי כָּל הָעָם. וְקוֹרֵעַ כָּל הַבְּגָדִים**
29 **שֶׁעָלָיו. וּבֶגֶד הַזֵּעָה הַדָּבוּק לִבְשָׂרוֹ - אֵינוֹ מְעַכֵּב[20].**
30 **וְאִם הֶחֱלִיף בֶּגֶד אַחֵר - חַיָּב לִקְרֹעַ כָּל שִׁבְעָה[21]. וְכֵן**
31 **עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חוֹלֵץ כְּתֵפוֹ וּמוֹצִיא זְרוֹעוֹ מִן**
32 **הֶחָלוּק עַד שֶׁיִּתְגַּלֶּה כְּתֵפוֹ וּזְרוֹעוֹ[22], וְהוֹלֵךְ כָּךְ לִפְנֵי**
33 **הַמִּטָּה. וְאַחַר שֶׁיִּקָּבֵר אָבִיו וְאִמּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב**
34 **לַחֲלֹץ[23].**

13) בכת"י תימן, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד לתיבות: במה דברים אמורים. 14) לפניו, שאינו מחזירו לאחוריו, כמו בשבת, ראה לקמן פ"י, ה"א. 15) בגד אחר. 16) בשעת מיתה, שהיא התחלת הצער. 17) מו"ק כד, א וברש"י. 18) קרע ארוך יותר מטפח, עד שמגיע ללבו (שם כב, ב). ובירושלמי שם פ"ג ה"ח, אמרו: "מפני שבטלה ממנו מצוות כיבוד" - התלוי בלב, לפיכך יגלה את לבו. 19) את בית צוארו, שיראה הבגד קרוע ומובדל לשנים. 20) שם כב, ב "ואפיקרסותו אינה מעכבת". ומפרש רבינו: בגד הזיעה. ורש"י שם מפרש: הסודר שעל ראשו. 21) ואע"פ שאינה שעת חימום (שם כד, א), וגם קרעים אלה אינם מתאחים לעולם, כנראה מסתימת דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א. 22) זהו הפירוש של חולץ, המוזכר שם כב, ב. וברי"ף שם, מפרש: "חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוקו, ונמצא זרועו עם כתיפו מגולין". 23) שכן מצינו (בבא־קמא יז, א) "וכבוד עשו לו במותו - זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף". וסובר רבינו שחליצת כתף אינה אלא "לפניו" - לפני המיטה בלבד, ולא לאחר הקבורה (כסף־משנה). "ובזמן הזה לא נהגו לחלוץ כתף כלל" (יו"ד סי' שמ סעיף יז).

ד. קוֹרְעִין לְקָטָן[24], מִפְּנֵי עָגְמַת נֶפֶשׁ[25]. וְחוֹלֶה שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - אֵין מְקָרְעִין לוֹ, וְלֹא מוֹדִיעִין לוֹ, שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף[26] עָלָיו דַּעְתּוֹ. וּמְשַׁתְּקִין אֶת הַנָּשִׁים מִפָּנָיו[27].

24) את בגדיו. 25) שיבכו הרואים וידבר בכבוד המת, ולא מפני שהוא אבל (מו"ק יד, ב וברש"י). ואפילו שעדיין לא הגיע לחינוך (רדב"ז). 26) תתבלבל. 27) שלא יבכו על המת בפניו (מו"ק כו, ב). וביו"ד סי' שלז סעיף א: "ואין מספידים בפניו, שלא ישבר לבו, ומשתיקים את המנחמים מפניו". ומפרש הש"ך שם ס"ק ב, אפילו על מת שאינו קרובו של חולה - אין מספידים, שלא ישבר לבו, בראותו פלוני זה מת, מפחד הוא שמא ימות גם הוא.

ה. וְקוֹרֵעַ אָדָם עַל חָמִיו וְעַל חֲמוֹתוֹ, מִפְּנֵי כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ[28]. וְכֵן הָאִשָּׁה קוֹרַעַת עַל חָמִיהָ וְעַל חֲמוֹתָהּ, מִפְּנֵי כְּבוֹד בַּעְלָהּ[29].

28) שם כו, ב. וקריעה זו אינה אלא כקריעה על שאר מתים, המבוארת לעיל ה"ג, ולא כקריעת אשתו, שהיא על אביה ואמה (רדב"ז), וראה בביאורנו לעיל פ"ב ה"ה, וביו"ד סי' שמ סעיף ד, שאין נוהגים עכשיו כן, לקרוע על חמיו וחמותו. 29) אם מפני כבוד אשתו חייב לקרוע, מפני כבוד בעלה לא כל־שכן (כסף־משנה). וכן אמרו (מו"ק כ, ב) "וכן היא שמת חמיה או חמותה... נוהגת עמו אבילות".

ו. מִי שֶׁאֵין לוֹ חָלוּק לְקָרֵעַ[30], וְנִזְדַּמֵּן לוֹ חָלוּק בְּתוֹךְ שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ; לְאַחַר שִׁבְעָה - אֵינוֹ קוֹרֵעַ[31]. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, אֲפִלּוּ לְאַחַר שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[32]. וְכָל הַיּוֹצֵא בְּבֶגֶד קָרוּעַ[33] לִפְנֵי מֵתִים, כְּלוֹמַר[34] שֶׁהוּא קָרֵעַ עַתָּה עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת[35], וְזִלְזֵל בִּכְבוֹד הַחַיִּים וְהַמֵּתִים[36].

30) כגון שהיה לובש בגדים שאולים (רמב"ן). 31) שכבר שלמו ימי האבילות, ואין קריעה בלא אבילות (מועד קטן, שם). 32) משום כבודם (שם). ואע"פ שאמרו שם: "על אביו ואמו קורע והולך", סובר רבינו שלאחר שלשים אינו קורע, שכן רבי חייא לא קרע על אביו ואמו כשהגיעה אליו השמועה לאחר שלשים, וכמבואר ב'תוספות' שם ד"ה קורע. אבל ביו"ד סי' שמ סעיף יח, פסקו: על אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "יש קריעה בלא איבול, שכן על אביו ואמו אפילו לאחר כמה חייב לקרוע" (ביאור הגר"א ס"ק מ). 33) קודם לכן. 34) כאילו הוא אומר. 35) שהרי הוא מרמה אותן, מראה עצמו שקרע ולא קרע. 36) מו"ק כו, ב.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי חָלוּקְךָ וַאֲבַקֵּר אֶת אָבִי שֶׁהוּא חוֹלֶה, וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת - קוֹרֵעַ[37] וּמְאַחֶה[38], וּמַחֲזִיר לוֹ אֶת חֲלוּקוֹ[39], וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי קְרִעוֹ[40]. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מְבַקֵּר לוֹ[41] חוֹלֶה - הֲרֵי זֶה לֹא יַגַּע בּוֹ[42].

37) הואיל והודיע למשאיל, שאביו חולה, והשאילו - הסכים מראש שיקרע, כדי שלא יתבייש שם. 38) תופר תפירה ישרה ומתוקנת. 39) שם. ואע"פ שהקרעים שאדם קורע על אביו - אינם מתאחים לעולם, ראה לקמן פ"ט, ה"א. בבגד שאול מתאחים, שלא הקנה לו הבגד, אלא הרשהו לקרוע כדי שלא יתבייש ('נמוקי יוסף' שם). 40) מה שנגרע הבגד מערכו בגלל הקרע (שם). 41) בכת"י תימן: בו. 42) מו"ק שם. ואם קרע לא יצא ידי חובת קריעה, שהרי זה שואל שלא מדעת. ונקרא גזלן, והקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה, כמבואר ביו"ד שם סעיף כט (ש"ך שם ס"ק נ).

ח. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלֵּף, וְסָבוּר שֶׁמֵּת וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ מֵת: אִם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[43] - אֵינוֹ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ[44]; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר מֵת - חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר[45]. וְכֵן מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא שֶׁמֵּת בְּנוֹ; אָמְרוּ לוֹ מֵת לוֹ מֵת, וּכְסָבוּר שֶׁאָבִיו וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בְּנוֹ: אִם תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר נוֹדַע לוֹ אֲמִתַּת הַדָּבָר - יָצָא יְדֵי קְרִיעָה; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר - לֹא יָצָא, וְחַיָּב לִקְרֹעַ קֶרַע אַחֵר[46].

43) כדי שאילת שלום של תלמיד לרב: שלום עליך רבי, ראה הל' שבועות פ"ב, הי"ז. 44) נדרים פז, א. כיון שמת תוך כדי דיבור לקריעתו, הרי זה כאילו קרע עכשיו (ר"ן שם). 45) שהרי בשעה שקרע עדיין לא מת, וקריעתו אינה כלום (שם). 46) אע"פ שלא פירשו לו מי מת, ורק הוא בעצמו טעה וסבר שזהו אביו, בכל זאת חייב לקרוע קרע אחר (שם, ע"פ רב אשי), שהכל תלוי בכדי דיבור. וראוי לציין, שבכת"י תימן, כל המשפט: "אמרו לו מת לו מת... נמצא בנו" איננו, ורבינו אינו עוסק כשאמרו לו: מת לו מת סתם, אלא כשפירשו לו: מת אביו וכו'. ולפי זה, אם אמרו לו על מת סתם, אפילו נודעה לו אמיתת הדבר לאחר כדי דיבור יצא, וזה ע"פ התירוץ הראשון שבגמרא שם, ורב אשי לא בא לחלוק על התירוץ הראשון, אלא מוסיף לחדש שאפילו כשפירשו לו מי מת, כל שמת בתוך כדי דיבור אינו חייב לקרוע קרע אחר, וכן ביו"ד סי' שמ, סעיף כד.

ט. מִי שֶׁמֵּתוּ לוֹ מֵתִים הַרְבֵּה כְּאֶחָד - קוֹרֵעַ קֶרַע אֶחָד לְכֻלָּם. הָיָה בִּכְלָלָן אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַל כֻּלָּן קֶרַע אֶחָד, וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ קֶרַע אַחֵר[47].

47) מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה. ונראה מדברי רבינו, שעל אביו ואמו שמתו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם (רדב"ז), וכן ביו"ד שם סעיף כג.

י. מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְקָרַע עָלָיו, וְאַחַר כָּךְ מֵת לוֹ מֵת אַחֵר: אִם בְּתוֹךְ שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר[48]; וְאִם לְאַחַר שִׁבְעָה[49] - מוֹסִיף עַל הַקֶּרַע הָרִאשׁוֹן כָּל שֶׁהוּא[50]. מֵת לוֹ מֵת שְׁלִישִׁי אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל שֵׁנִי - מוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ עַד טַבּוּרוֹ. הִגִּיעַ לְטַבּוּרוֹ[51] - מַרְחִיק שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[52] וְקוֹרֵעַ[53]. נִתְמַלֵּא מִלְּפָנָיו - מַחֲזִירוֹ לַאֲחוֹרָיו. נִתְמַלֵּא מִלְּמַעְלָה - הוֹפְכוֹ לְמַטָּה[54]. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת בְּנוֹ וְהוֹסִיף - מִתְאַחֶה הַתַּחְתּוֹן[55] וְלֹא הָעֶלְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[56]. אָמְרוּ לוֹ מֵת בְּנוֹ, וְקָרַע,

48) בלא שיעור, אלא כל שיראה לעין כל. 49) אם לא הוסיף - אינו חייב לקרוע קרע אחר. 50) אם הוסיף - חייב לקרוע קרע אחר. 51) הגיע לטבורו - אינו מוסיף. 52) מרחיק שלש אצבעות - אינו מוסיף. 53) נתמלא מלפניו - מחזירו לאחוריו. נתמלא מלמעלה - הופכו למטה. 54) אמרו לו מת אביו, וקרע, ואחר שבעה מת בנו והוסיף - מתאחה התחתון ולא העליון, כמו שיתבאר. 55) אמרו לו מת בנו, וקרע,

וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת אָבִיו - אֵינוֹ מוֹסִיף[57], אֶלָּא קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; שֶׁאֵין אָבִיו וְאִמּוֹ בְּתוֹסֶפֶת[58].

48) שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח, או מרחיק שלש אצבעות מצד הקרע, וקורע טפח (כסף־משנה בשם ה'טור'). 49) שכבר שללו, כמבואר להלן פ"ט, ה"א. 50) קורע תחילה כל השלילות ומוסיף כל שהוא, וניכר שעל מת אחר קרע (מו"ק כו, ב וברש"י). 51) ומת לו מת אחר. טבור - שֹׁרֶר, המקום השקוע בעור הבטן. 52) מצד הקרע הקודם. 53) וחוזר וקורע לפניו. 54) וחוזר וקורע מלמעלה (שם). ואם נתמלא מכאן ומכאן "נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע" (יו"ד סי' שמ, סעיף כא). 55) התוספת, שהקרעים שעל בנו, מותרים באיחוי = תפירה ישרה ומתוקנת. 56) לקמן פ"ט ה"א, שהקרע שעל אביו אינו מתאחה לעולם. 57) באותו קרע. 58) על קרע קודם, אלא חייב לקרוע עליהם קרע חדש (מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה). אבל עליהם אפשר להוסיף, שאם קרע עליהם ואח"כ מת לו מת אחר, הרי זה מוסיף עליהם כלשהו, ויצא ידי קריעה, כאמור לעיל.

יום שלישי כ"ח סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מתי מותר לשלול את הקרעים, ואימתי מאחים אותם. הקריעה על רבו, ועל אב בית דין או נשיא. הקריעה על חורבן ערי יהודה וירושלים ושאר מאורעות לא טובים. הקריעה על המת בשעת יציאת נשמתו, אף על פי שאינו קרובו. קריעת תלמידי חכמים זה על זה למרות שהם שווים בחכמתם. האבל על אב"ד [=אב בית דין] ונשיא שנסתלקו.

א. כָּל הַקְּרָעִים שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל שְׁאָר קְרוֹבָיו - שׁוֹלֵל הַקֶּרַע[2] לְאַחַר שִׁבְעָה, וּמְאַחֶה[3] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - שׁוֹלֵל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם. וְהָאִשָּׁה קוֹרַעַת וְשׁוֹלֶלֶת מִיָּד, אֲפִלּוּ עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת[4].

2) תופר תפירה בלתי ישירה, ואינה מעשה אומן. שלל - מלה ערבית, תפירה גסה, אחת הנה, ואחת הנה (הערוך השלם). ובתוספות יום טוב למועד קטן פרק ג, משנה ו מפרש: לשון שלל וביזה, שכן השלל מפוזר אחת הנה ואחת הנה, ואינו מונח וצבור. 3) תופר תפירה שווה ומתוקנת, וראה להלן הלכה ג בביאורנו ל"איחוי אלכסנדרי". "ועת לתפור" (קהלת ג, ז) מתרגם: "ועידן בחיר לאחאה בזיעה". 4) מועד קטן כב, ב. ולשון הגמרא שם: "מפני כבודה", ומפרש ה"נמוקי יוסף": שגנאי הוא לאשה אף על פי שאין ליבה מגולה, לעמוד בבגדים קרועים.

ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, כָּךְ חַיָּב לִקְרֹעַ עַל רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה[5], וְעַל הַנָּשִׂיא[6], וְעַל אַב בֵּית דִּין[7], וְעַל רֹב הַצִּבּוּר שֶׁנֶּהֱרַג, וְעַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם[8], וְעַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף, וְעַל עָרֵי יְהוּדָה, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ[9].

5) על רבו מובהק, שלמד ממנו רוב חכמתו, "אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר... וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים" וכו' (לשון רבינו הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט). 6) ראש הסנהדרין ונקרא גם כן ראש הישיבה, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. ובנוגע למלך שמת - ראה לקמן פרק י"ד, הלכה כה. 7) זהו המשנה לנשיא, הגדול שבשבעים סנהדרין, כמבואר בהלכות סנהדרין שם. 8) גידוף שם שמים, ראה להלן הלכה ז. 9) שנחרבו, כמבואר להלן הלכה י. וכל אלה מקורם במועד קטן כו, א.

ג. כָּל אֵלּוּ הַקְּרָעִים קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ[10], וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם[11]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְאַחִין - מֵתֵּר לְשָׁלְלָן[12], לְמָלְלָן וּלְלָקְטָן[13], וְלַעֲשׂוֹתָם כְּמִין סֵלָמוֹת[14]; וְלֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּאִחוּי אַלְכְּסַנְדְּרִי בְּלֶבֶד[15]. וְכָל הַקּוֹרֵעַ מִתּוֹךְ הַשְּׁלָל אוֹ הַמְּלָל אוֹ הַלָּקוּט - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[16]; אֲבָל קוֹרֵעַ מִתּוֹךְ הָאִחוּי הָאַלְכְּסַנְדְּרִי בְּלֶבֶד[17]. אֲפִלּוּ הָפַךְ הַכְּלִי[18] וְנַעֲשָׂה[19] שְׁפָתוֹ לְמַטָּה - לֹא יְאַחֶה[20].

10) בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו, שאינה אלא טפח בלבד, ראה לעיל פרק ח, הלכה ב־ג. 11) שם כו, א, שנאמר באלישע שקרע על אליהו רבו (מלכים־ב ב, יב) "ויחזק בבגדיו ויקרעם לשניים קרעים - ממשמע שנאמר: ויקרעם, איני יודע שלשניים, אלא, מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם" - שאינם מתאחים. ומכאן למד רבינו שיקרע עד שיגלה את לבו, שאז יש היכר שהוא קרוע לשנים, אבל בקריעת טפח בלבד אין היכר שהבגד קרוע לשנים (כסף משנה). 12) תפירה רחבה. 13) מלל - אוחז שני ראשי הקרע בין האצבעות וכורכם יחד כעין כריכת ספר, ותוחב שם שתיים או שלוש תפירות; לקט - אוגד כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט שתיים או שלוש פעמים (רש"י לאלפסי שם). 14) כמעלות הסולם, שתופר שתי תפירות ומפסיק, וחוזר ותופר למטה, שמניח בין תפירה לתפירה הפסק, כסולם הזה שיש בו הפסק בין שלב לשלב (שם). 15) תפירה מתוקנת, שהיא שווה למעלה ובולטת למטה. והרמב"ן מפרש: סתם תפירה - שווה למעלה ובולטת למטה, ואיחוי אלכסנדרי - שווה מלמעלה ומלמטה כעין אריגה (טור יורה דעה סימן שמ). ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז אמרו: "איזה איחוי? כל שאין מקומו ניכר". 16) שאין זה שלם, והרי זה כקרוע ועומד. 17) מועד קטן כו, ב. ובכתב יד תימן תיבת "בלבד" אינה. 18) הבגד. 19) בכתב יד תימן: ונעשית. 20) שם, וכדעת רבי שמעון בן אלעזר.

ד. וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹכֵר אָסוּר לְאַחוֹתוֹ, כָּךְ הַלּוֹקֵחַ. לְפִיכָךְ, הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לַלּוֹקֵחַ שֶׁקֶּרַע זֶה אֵינוֹ מִתְאַחֶה[21].

21) שם. ואם מכרו לו בגד קרוע סתם, ולא הודיעוהו, אסור ללוקח לאחותו עד שידע, שקרע זה הוא מהמתאחים, וכן אסור למכרו לגוי (יורה דעה שם סעיף יט על פי מסכת שמחות פרק ט).

ה. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרֵעַ עַל רַבּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרֵעַ עַל אָבִיו?

1 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא מְצַעֵק אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו,
2 וְלֹא רָאָהוּ עוֹד, וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם
3 קְרָעִים[22]. מִכָּאן, שֶׁחַיָּב לְהַבְדִּיל הַשָּׂפָה[23].

22) ואף על פי שאליהו חי הוא? כיוון "שלא ראהו עוד" הרי הוא אצלו כמת (מועד קטן כו, א). 23) את פתיחת בית צווארו, שייראה כאילו קרוע הוא לשניים, בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו שאינו צריך להבדיל שפת הבגד, אלא קורע תחתיה ומניח השפה שלימה, כמבואר לעיל פרק ח, הלכה ב.

4 ו. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל הַנָּשִׂיא וְעַל אַב בֵּית דִּין וְעַל
5 שְׁמוּעָה שֶׁבָּאָה שֶׁנֶּהֱרַג רֹב צִבּוּר? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּחֲזֵק
6 דָּוִד בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם, וְגַם כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ.
7 וַיִּסְפְּדוּ וַיִּבְכּוּ וַיָּצֻמוּ עַד הָעָרֶב, עַל שָׁאוּל - זֶה
8 נָשִׂיא, וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ - זֶה אַב בֵּית דִּין, וְעַל עַם יְיָ
9 וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נָפְלוּ בַּחֶרֶב - זוֹ שְׁמוּעָה רָעָה[24].

24) ואין לדחות, שלא קרע דוד אלא על כל הצרות כולן, שהתרגשו ובאו עליו כאחת, שהרי "על - על" הפסיק העניין, לומר, שעל כל צרה מהן, חייבים לקרוע (מועד קטן שם). מדברי רבינו נראה שאינו חייב לקרוע אלא אם נהרג רוב הציבור, אולם דעת הרמב"ן וה"נמוקי יוסף" שם, אם נקבץ רוב הציבור למלחמה, ונשמע שניגף לפני האוייב ואפילו לא נהרג אלא המיעוט, חייבים לקרוע. וכן ביורה דעה סימן שמ סעיף לו, והוא הדין אם הלכו בשבי (יורה דעה שם).

10 ז. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּבֹא
11 אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר
12 וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים[25].
13 אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ חַיָּבִין
14 לִקְרֹעַ[26].

25) על דברי החירוף והגידוף של רבשקה שליחו של סנחריב מלך אשור באמרו: "מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי, כי יציל ה' את ירושלים מידי" (שם לה). 26) שכן כתוב (שם יט, א) "ויהי כשמוע המלך חזקיהו (דברי רבשקה, מפי אליקים וחביריו) ויקרע את בגדיו" (מועד קטן כו, א), והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה י: "והוא שישמענה מישראל... אבל השומע מפי הגוי אינו חייב לקרוע; ולא קרעו אליקים ושבנא, אלא מפני שרבשקה היה ישראל מומר", ומקורו בסנהדרין ס, א.

15 ח. וְהָעֵדִים אֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ כְּשֶׁיָּעִידוּ בְּבֵית דִּין[27],
16 שֶׁכְּבָר קָרְעוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ[28].

27) על ברכת המגדף. 28) מפי המגדף (שם). וכן הכתוב אומר: "ויקרע את בגדיו" - חזקיה קרע, והם לא קרעו. וראה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח.

17 ט. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף? שֶׁנֶּאֱמַר:
18 וַיְהִי כִּקְרוֹא יְהוּדִי שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה וְגוֹמֵר, עַד
19 תֹּם כָּל הַמְּגִלָּה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאָח[29], וְלֹא פָּחֲדוּ
20 וְלֹא קָרְעוּ אֶת בִּגְדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל עֲבָדָיו. מִכְּלָל
21 שֶׁחַיָּבִין לִקְרֹעַ. וְאֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ אֶלָּא עַל סֵפֶר תּוֹרָה
22 שֶׁנִּשְׂרַף בִּזְרוֹעַ[30], כַּמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה[31]. וְחַיָּב לִקְרֹעַ שְׁתֵּי
23 קְרִיעוֹת: אַחַת עַל הַגְּוִיל[32] וְאַחַת עַל הַכְּתָב. שֶׁנֶּאֱמַר:
24 אַחֲרֵי שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים[33].

29) מועד קטן כו, א, כיוון שקראו לפני המלך יהויקים בן יאשיהו, את הפסוק שבמגילת איכה (א, ה) "היו צריה לראש... כי ה' הוגה על רוב פשעיה" - מיד קדר כל אזכרות שבה ושרפן באש. 30) בכוח ובזדון, שיש כאן חילול השם, פרט אם פרצה דליקה ואינו יכול להציל ונשרף ספר תורה, שאין כאן חילול השם. 31) על ידי שריפת יהויקים. והוא הדין הרואה תפילין, או אפילו מגילה אחת מן הנביאים, או מן הכתובים, שנשרפה, חייב לקרוע (יורה דעה שם סעיף לז). וכן כשנקרע או נמחק בזרוע - חייב לקרוע (ש"ך סעיף קטן נו). 32) הקלף המקיף את הכתב. 33) מועד קטן שם.

25 י. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל עָרֵי יְהוּדָה וְעַל יְרוּשָׁלַיִם וְעַל
26 הַמִּקְדָּשׁ שֶׁחָרְבוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם
27 וּמִשִּׁילֹה וּמִשֹּׁמְרוֹן שְׁמֹנִים אִישׁ מְגֻלְּחֵי זָקָן[34] וּקְרֻעֵי
28 בְגָדִים[35].

34) ומפרש רש"י שם: כשיצאו מביתם לא ידעו בחורבן הבית, ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם וגילחו זקנם. 35) ובהלכות תענית פרק ה הלכה ט"ז כותב רבינו: ראה ירושלים בחורבנה, אומר: ציון מדבר הייתה וגו' (ישעיה סד, ט); בית המקדש בחורבנו, אומר: בית קדשנו ותפארתנו וגו' (שם, י) וקורע", ומקורו במועד קטן שם.

29 יא. כָּל מִי שֶׁעָמַד עִם הַמֵּת בִּשְׁעַת יְצִיאַת נִשְׁמָתוֹ,
30 אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קְרוֹבוֹ - חַיָּב לִקְרֹעַ[36]. וְכֵן אָדָם
31 כָּשֵׁר[37] שֶׁמֵּת - הַכֹּל חַיָּבִין לִקְרֹעַ עָלָיו[38], אַף עַל פִּי
32 שֶׁאֵינוֹ חָכָם. וְקוֹרְעִין טָפַח כִּשְׁאָר הָאֲבֵלִים[39]. אֲבָל
33 חָכָם[40] שֶׁמֵּת - הַכֹּל קְרוֹבָיו[41], וְהַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו עַד
34 שֶׁמְּגַלִּין אֶת לִבָּם[42], וְחוֹלְצִין מִיָּמִין[43]. וּבֵית מִדְרָשׁוֹ
35 שֶׁל אוֹתוֹ חָכָם בָּטֵל כָּל שִׁבְעָה[44]. וּכְבָר נָהֲגוּ תַּלְמִידֵי
36 חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם לִקְרֹעַ זֶה עַל זֶה טָפַח, אַף עַל פִּי
37 שֶׁהֵן שָׁוִין וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מְלַמֵּד אֶת חֲבֵרוֹ[45].

36) מועד קטן שם. "למה זה דומה לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע" ומפרש רש"י: התורה קרוייה נר שנאמר: כי נר מצוה ותורה אור, ונשמה נקראת נר, ככתוב: נר ה' נשמת אדם. ובשבת קה, ב מפרש רש"י: "אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו (=לספר תורה), שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוות". ולדעת רבי מאיר מרוטנברג, הובאה בכסף משנה, חייבים לקרוע אפילו על אדם רשע, חוץ מעל מומר לעבודה זרה, או עובר על אחת מכל המצוות שבתורה להכעיס, שנחשב כמומר. 37) שאינו חשוד על שום עבירה, ולא על שום ביטול מצוה ואין שמועתו רעה, אף על פי שאינו גדול בתורה (לשון היורה דעה שם סעיף ו). 38) אפילו שלא במעמד יציאת נשמתו.

39) מועד קטן שם. 40) ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). 41) כקרוביו. 42) כדין קריעה על אביו ואמו, ראה לעיל פרק ח, הלכה ג, בניגוד ל"אדם כשר" שאין קורעים עליו אלא טפח. 43) חליצת כתף המפורשת לעיל שם, ולא ביאר רבינו שם בדין: חולץ לאביו, אם מימין, או משמאל, כדין אב בית דין המבואר להלן הלכה י"ד, וכנראה שהכל תלוי ברצון הבן, שאם רצה חולץ משמאל ואפילו אם רצה לחלוץ שתי הידיים מכאן ומכאן כדין נשיא, ראה להלן הלכה ט"ו - חולץ (רדב"ז). 44) לפי שמספידים אותו, ואין עוסקים בתורה בבית מדרשו, שלא יתעצלו בהספדו (רמב"ן). ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שניים שניים ולומדים בבתיהם (יורה דעה סימן שדמ סעיף יח). 45) בבא מציעא לג, א ומפרש רש"י: לפי שהיו יושבים בבית המדרש יחד, ומקשים ומפרקים זה לזה, וכולם למדים זה מזה. נמצאו ארבע חלוקות הן: רבו מובהק, מפורש לעיל הלכה ב. ורבו שאינו מובהק, שלא למד רוב חכמתו ממנו, דינו מבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט שאינו קורע עליו אלא טפח, כשם שהוא קורע על כל המתים. חכם שהוא גדול ממנו, שקורע עליו מצד הדין כמבואר לפנינו. ותלמידי חכמים השווים זה לזה בתורתם, אינם קורעים אלא מחמת מנהג (רדב"ז).

1 **יב. כָּל הַקּוֹרְעִים עַל הֶחָכָם שֶׁמֵּת, כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִירוּ**
2 **פְּנֵיהֶן מֵאַחוֹרֵי הַמִּטָּה שׁוֹלְלִין[46]. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהַקּוֹרֵעַ**
3 **עַל הֶחָכָם - מְאַחֶה לְמָחָר[47]; שֶׁאֲפִלּוּ רַבּוֹ[48] שֶׁמֵּת -**
4 **אֵין מִתְאַבֵּל עָלָיו אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, אוֹ יוֹם מִיתָה**
5 **אוֹ יוֹם שְׁמוּעָה[49]. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שֶׁהַקּוֹרֵעַ עַל הַנָּשִׂיא**
6 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - שׁוֹלֵל לְמָחָר[50], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְאַחֶה**
7 **עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם.**

46) מועד קטן כה, א. 47) ולדעת הרמב"ן מותר לו לאחות אפילו בו ביום. אולם דעת רבינו, הואיל ואמרו שם: כיוון שהחזיר פניהם... שוללים" הרי שלא התירו אלא לשלול, ולא לאחות באותו יום. 48) רבו מובהק. 49) שם עמוד ב. ולדעת הרמב"ן מתאבל עליו בחליצת נעל ושאר דיני אבלות. וביורה דעה רמב סעיף כה מסיים: "מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה", ודין רבו שאינו מובהק, נראה שהוא כ"חכם שמת" ואף על פי שהתלמיד גדול ממנו בחכמה ואין הגדול קורע על הקטן ממנו? כיוון שלימדו תורה חייב לקרוע עליו ומאחה למחר (רדב"ז בדעת רבינו). 50) בניגוד לקורע על קרוביו, שאינו שולל אלא לאחר שבעה ימים, ראה לעיל הלכה א. וכן אמרו בירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז לעניין רבו מובהק: "הורה רב יסא לשלול למחר".

8 **יג. חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ שֶׁמֵּת - אֵין קוֹרְעִין עָלָיו**
9 **אֶלָּא בִּשְׁעַת הֶסְפֵּדוֹ, וְזֶהוּ כְּבוֹדוֹ[51]. וְשׁוֹלֵל בּוֹ בַּיּוֹם,**
10 **וּמְאַחֶה לְמָחָר[52].**

51) מועד קטן כה, א "חכם כבודו בהספדו". וכל זה כשהספדו בתוך שלושים לקבורתו, אבל לאחר שלושים אין קורעים אפילו בשעת הספדו (ש"ך ליורה דעה סימן שמ סעיף קטן יד). 52) כמבואר בהלכה הקודמת.

11 **יד. אַב בֵּית דִּין שֶׁמֵּת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין**
12 **מִשְּׂמֹאל[53], וְכָל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּעִירוֹ בְּטֵלִין[54]. וּבְנֵי**
13 **בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמְשַׁנִּין אֶת**
14 **מְקוֹמָן: הַיּוֹשְׁבִין בְּדָרוֹם יֵשְׁבוּ בְּצָפוֹן, וְהַיּוֹשְׁבִים**
15 **בְּצָפוֹן יֵשְׁבוּ בְּדָרוֹם[55].**

53) וחליצת שמאל עדיפה מימין, שהיא מגלה את לבו (רדב"ז לעיל הלכה י"א). 54) מלימוד תורה, כדי שיהיו פנויים להתעסק בהספדו (רמב"ן). 55) מועד קטן כב, ב.

16 **טו. נָשִׂיא שֶׁמֵּת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין שְׁתֵּי**
17 **הַיָּדַיִם מִכָּאן וּמִכָּאן[56], וּבְכָל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת[57] בְּטֵלִים.**
18 **וּבְנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין בְּשַׁבָּת לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרְאִין**
19 **שִׁבְעָה[58]. וְלֹא יְטַיְּלוּ בַּשּׁוּק, אֶלָּא יוֹשְׁבִין מִשְׁפָּחוֹת**
20 **מִשְׁפָּחוֹת דָּרוּם[59] כָּל הַיּוֹם[60].**

56) שם. 57) ובכתב יד תימן וכן בדפוס רומי ר"מ: וכל בתי מדרשות וכו'. ובשולחן ערוך יורה דעה סימן שדמ סעיף יח: "כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידים אותו בטלים". 58) בתורה. אבל אין מתפללים שם לגמרי אלא בבית האבל. והוא הדין ביום שני וחמישי קוראים בתורה בבית הכנסת, וכל אנשי אותה עיר מתפללים בבית האבל (כסף משנה וכן ביורה דעה שם). 59) כואבים ומצטערים. 60) מועד קטן כג, א ושם הנוסח: "יושבים ודומים". וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "יושבים ודים". ובטור שם כתב בשם רבינו האי גאון: "חכם ואלוף וגאון מכניסים אותו לבית הכנסת ומניחים המיטה במקום שהיה דורש, וסופדים התלמידים וקהל ישראל, וכשמוציאים המיטה סופדים אותו עד לבית הקברות" וכו'.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) דיני אבלות בשבת; ואם השבת עולה למניין האבילות. דין אבילות ברגלים ובראש השנה ויום הכיפורים. ביטול האבילות לקובר את מתו קודם הרגל. דין האבילות ביום טוב שני של גלויות, ואם עולה למניין שבעה.

21 **א. הַשַּׁבָּת עוֹלָה לְמִנְיַן אֲבֵלוּת[2]. וְאֵין אֲבֵלוּת בְּשַׁבָּת**
22 **אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁבְּצִנְעָה, כְּגוֹן עֲטִיפַת הָרֹאשׁ[3]**
23 **וְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה וּרְחִיצָה בְּחַמִּין[4]; אֲבָל דְּבָרִים**
24 **שֶׁבְּגָלוּי - אֵינוֹ נוֹהֵג בָּהֶן אֲבֵלוּת, אֶלָּא לוֹבֵשׁ**
25 **מִנְעָלָיו[5], וְזוֹקֵף אֶת הַמִּטָּה[6], וְנוֹתֵן שָׁלוֹם לְכָל אָדָם[7].**
26 **וְאִם יֵשׁ לוֹ בֶּגֶד - מַחֲלִיף, וְלֹא יִלְבַּשׁ בֶּגֶד[8] קָרוּעַ**
27 **בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ[9]. וְאִם אֵין לוֹ**
28 **לְהַחֲלִיף - מַחֲזִיר אֶת הַקֶּרַע לְאַחֲרָיו[10].**

2) מצטרפת למנין שבעה (מו"ק יט, א), שהרי נוהג בה אבילות בדברים שבצנעה, כבסמוך. בניגוד לרגל שאין אבילות נוהגת בה כלל, ולפיכך אינה עולה לו כלל, כמבואר להלן ה"ח. 3) שחייב לכסות את ראשו עד לפיו, כמבואר לעיל פ"ה הי"ט, והואיל ואינו חייב בעטיפת הראש אפילו

בימי החול - בפני אחרים, אלא בינו לבין עצמו, כמו ששנינו במס' שמחות פ"י: "בא לעמוד בשורה, מגלה את ראשו. יצא חוץ לשורה, מכסה את ראשו ונכנס לביתו. באו אחרים לנחמו, הרי זה מגלה את ראשו ופוטרם", נמצא שכל עטיפת הראש אינה אלא בצנעה, ולפיכך מכסה גם בשבת (רדב"ז). 4) רחיצת ידים ורגלים, וכגון שהוחמו בערב שבת, שאם הוחמו בשבת, אסור לרחוץ בהם משום שבת (מו"ק כד, א וב'נמוקי יוסף' שם). 5) ואע"פ שבגמרא שם אמרו: נעילת הסנדל בשבת רשות, שאפילו אינו נועל, אין זה נראה כאבל - שמא בימי התלמוד היו נוהגים לילך יחף, אבל בימי רבינו לא הלכו יחפים אלא האבל בלבד, ולפיכך אם ילך יחף בשבת - יהא נראה לכל שנוהג בה אבילות (כסף־משנה). 6) שהיתה כפויה בימי האבל, ראה לעיל פ"ה הי"ח. 7) ירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת - שואלים" - וכיון ששואלים בשלומם, מכאן שהם משיבים שלום לכל שואליהם. שוב אמרו שם: רבי הושעיה הגדול, הלך למקום אחד, ראה אבלים בשבת ואמר: "איני יודע מנהג מקומכם, אלא שלום עליכם, כמנהג מקומנו". 8) שאינו קרוע. 9) ראה לעיל פ"ח ה"ג, שעל אביו ואמו אם החליף בגד אחר, חייב לקרוע כל שבעה. 10) שבית צואר שלהם היה מתוקן, כדי שיוכל להפוך חלוקו מה שלפנים לאחור (מו"ק כד, א וברש"י לרי"ף שם). וכל זה מפני כבוד השבת, שאין אבילות נוהגת בה בפרהסיא, כמו שאמרו בירושלמי שם ה"ה: "ברכת ה' היא תעשיר (משלי י, כב) - זו ברכת שבת (=שנאמר בה: ויברך אלקים את יום השביעי); ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות, ככתוב (שמואל־ב יט, ג) נעצב המלך על בנו" - מכאן שאין אבילות בשבת. ובכל זאת דברים שבצנעה נוהגים בה, מפני שלא כתוב בה: שמחה, אבל ברגל אין אבילות נוהגת בה כלל, שנאמר בה: ושמחת בחגך ('תוספות' למו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר).

1 **ב. מֵאֵימָתַי זוֹקְפִים אֶת הַמִּטּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת? מִן**
2 **הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא יֵשֵׁב עָלֶיהָ עַד**
3 **שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר לוֹ אֶלָּא יוֹם אֶחָד,**
4 **חוֹזֵר וְכוֹפֶה אוֹתָן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת[11].**

11) עד למחרת בבוקר, שמקצת היום ככולו, כמבואר לעיל פ"ו הי"ב (שם כז, א).

5 **ג. הָרְגָלִים, וְכֵן רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - אֵין**
6 **דָּבָר מִדִּבְרֵי אֲבֵלוּת נוֹהֵג בָּהֶן[12]. וְכָל הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ**
7 **אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הָרֶגֶל אוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה**
8 **וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה[13]. נִמְצָא**
9 **מוֹנֶה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[14] שִׁלְשָׁה**
10 **וְעֶשְׂרִים יוֹם[15], וּלְאַחַר הַפֶּסַח - שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם;**
11 **שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה גְּזֵרַת שִׁבְעָה, וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג - הֲרֵי**
12 **אַרְבָּעָה עָשָׂר. וְכֵן אִם קָבַר קֹדֶם עֲצֶרֶת[16] - מוֹנֶה**
13 **אַחֲרֶיהָ שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד**
14 **- הֲרֵי הִיא רֶגֶל וְעוֹלָה לְשִׁבְעָה יָמִים[17].**

12) ואפילו דברים שבצנעה, וכלשון רבינו לקמן ה"ח: "לא חלה עליו אבילות כלל". ואע"פ שאמרו (כתובות ד, א): "אע"פ שאמרו אין אבלות במועד, אבל דברים של צנעא נוהג" - גירסת רבינו שם: בשבת, ולא: במועד, וכן גירסת 'בעל המאור' שם. וביו"ד סי' שצט סעיף א פוסק שדברים שבצנעה נוהג בהם אבילות אפילו ברגל, וכגירסת הגמרא בכתובות שלפנינו. וכן בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה. וראה ב'תוספות' למו"ק יט, ב ד"ה דלא נוהגין. 13) מו"ק יט, א "רגלים מפסיקים", ורבן גמליאל אומר: "ראש השנה ויום הכיפורים כרגלים". וראה שם כ, א "אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת". ובירושלמי שם נימקו: "אפשר לשבעה בלא רגל (=ולפיכך היא מפסקת), אבל אי־אפשר לשבעה בלא שבת". ואם השבת תפסיק כמו רגל, לא תמצא לעולם אבילות שבעה. 14) אם קבר מתו לפני יום הכיפורים. 15) להשלים גזירת שלשים. ואין אומרים: ראש השנה הפסיק גזירת שבעה, ויוהכ"פ שלאחריו יפסיק גזירת שלשים. או כשקבר מתו לפני יוהכ"פ ובטלה ממנו גזירת שבעה, יבוא חג הסוכות ויבטל גזירת שלשים, כמבואר בסמוך ה"ה? כי אין עושים שתי הפסקות באבילות אחת, הואיל ולא מנה שבעה ימי אבילות כדרכה, בגלל הפסקת הרגל הראשון, מעתה עליו למנות כרגיל גזירת שלשים לפחות (כסף־משנה ע"פ הראב"ד, הובא בראב"ש למו"ק פ"ג אות כח). והראב"ד קורא: "שיבוש יש כאן", שהרי יום אחד לפני ראש השנה הרי הוא כשבעה, וראש השנה עצמו שבעה, הרי כאן ארבעה עשר יום ולא נשארו לגזירת שלשים אלא ששה עשר יום! ואמנם במו"ק כד, ב פוסק כך רב פפא, אולם רבינו סובר כרבי אושעיא שם, שדוקא עצרת (חג השבועות) נמנית כשבעה, שיש לה תשלומין כל שבעה (שאם לא הביא קרבנות חגיגתו ביום הראשון, מביא והולך כל שבעה), אבל ראש השנה ויוהכ"פ, שאין טעם זה שייך בהם, שאין חוגגים בהם כלל, אינם נמנים כשבעה, ודי להם שיפסיקו גזירת שבעה או שלשים כרגלים (לחם־משנה). 16) דינה כרגל של פסח או של סוכות העולה לשבעה ימים. 17) שנאמר (דברים טז, טז) "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" - מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה (=שאם לא חג והביא קרבנות החג ביו"ט, הראשון חוגג את כל הרגל), אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה (מו"ק כד, ב). ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף ו פוסק, שראש־השנה ויוהכ"פ דינם כשלש רגלים לבטל האבילות. ואם נהג שעה אחת לפני ראש השנה, בטלה ממנו גזירת שבעה, ויוהכ"פ מבטל גזירת שלשים, ואחרי יום הכיפורים אינו מונה כלום, כמבואר שם סעיף ט, באופן שעושים שתי הפסקות אפילו באבילות אחת, ולא כדעת הראב"ד, שהוזכרה לעיל אות יד.

15 **ד. קָבַר אֶת מֵתוֹ קֹדֶם חַג הַסֻּכּוֹת - מוֹנֶה אַחַר הֶחָג**
16 **תִּשְׁעָה יָמִים בִּלְבַד; שֶׁהֲרֵי שְׁמִינִי עֲצֶרֶת רֶגֶל בִּפְנֵי**
17 **עַצְמוֹ, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן מַפְסִיק שִׁבְעָה,**
18 **וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג רֶגֶל אֶחָד - הֲרֵי**
19 **אֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם[18].**

18) מו"ק שם.

20 **ה. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם רֶגֶל מִן**

הָרְגָלִים אוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בָּטְלָה גְּזֵרַת שְׁלִשִׁים[19]. וּמֻתָּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים[20], שֶׁמִּקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ[21], וְאֵינוֹ מוֹנֶה לְאַחֲרֵיהֶם כְּלוּם. וְאִם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ הוּא מִתְאַבֵּל, אֲפִלּוּ מֵתוּ קֹדֶם הָרֶגֶל שְׁלִשִׁים יוֹם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שֶׁיְּשַׁלַּח פֶּרַע[22] אוֹ עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו, וְאֵין הָרְגָלִים מַפְסִיקִין דָּבָר זֶה[23].

19) שם יט, כ. 20) אחר תפילת מנחה לפני שקיעת החמה (רדב"ז). 21) ועולה לכאן ולכאן, נחשב כשביעי וכשמיני, והרי הוא כאילו נהג גזירת שלשים בקצת אותו יום (שם וברש"י). 22) יגדל שיער ארוך יותר מדאי, ראה לעיל פ"ו. 23) ירושלמי שם פ"ג, ה"ח: "כל דבר שהוא תלוי בשבעה ושלשים - הרגל מפסיק. ברם כאן, עד שישלח פרע, או עד שיגערו בו חבריו". וראה ב'תוספות' למו"ק כב, ב ד"ה עד שיגערו.

ו. חָל שִׁשִּׁי שֶׁלּוֹ בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חֲמִישִׁי אוֹ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ, וְלֹא בָּטְלָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא גְּזֵרַת שִׁבְעָה בִּלְבַד[24]. וְאֵינוֹ מֻתָּר לִרְחֹץ וְלָסוּךְ וְלַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד שֶׁיִּכָּנֵס יוֹם טוֹב[25]. וְיוֹם טוֹב מַפְסִיק שְׁאָר הַשִּׁבְעָה, וּלְאַחַר יוֹם טוֹב מַשְׁלִים כָּל שְׁלִשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַמִּיתָה, וְאָסוּר בָּהֶן בְּכָל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים[26].

24) ועדיין הוא נוהג אבילות שלשים, שאסור לו להסתפר בהם, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ג. 25) וביו"ט אינו נוהג אבילות כלל (מו"ק יט, ב): "הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל, שאסור ברחיצה עד הערב". ומפרש רש"י: ולערב רוחץ בצונן, או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין, ואע"פ שאמרו שם: "כשחל שלישי שלו" וכו' - כבר העיר הרי"ף שם: הוא הדין אפילו יום ששי, שהרי עדיין לא שלמה אבילות שלו. 26) המנויים לעיל פ"ו, ה"ב.

ז. חָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, וַהֲרֵי הוּא שַׁבָּת[27] - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלִשִׁים. וּמֻתָּר לְגַלֵּחַ בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד[28], שֶׁהֲרֵי אָנוּס הָיָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ בְּשַׁבָּת[29]. וְכֵן מְגַלֵּחַ אַחַר עֲצֶרֶת[30] אוֹ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה גְּזֵרַת שְׁלִשִׁים, וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[31].

27) שאסור לו להסתפר בה. 28) בחול המועד. 29) ואנוס מותר בגילוח במועד, כמבואר בהל' יו"ט, פ"ז הי"ד־יח (מו"ק יז, ב). 30) בשחל שביעי שלו בשבת, ערב עצרת. 31) כאבא שאול, האומר (שם יט, ב) "מותר לגלח אחר הרגל".

ח. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - לֹא חָלָה עָלָיו אֲבֵלוּת כְּלָל[32], וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל. אֶלָּא לְאַחַר הָרֶגֶל מַתְחִיל לִמְנוֹת שִׁבְעָה, וְנוֹהֵג בָּהֶן כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת[33]. וּמוֹנֶה שְׁלִשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה[34], וְנוֹהֵג בִּשְׁאָר הַשְּׁלִשִׁים בְּכָל גְּזֵרוֹת שְׁלִשִׁים.

32) אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר לעיל אות יא. וכמו שכתבו ה'תוספות' במו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר: שברגל נאמר: "ושמחת בחגך" ואין להתאבל בה כלל. 33) שם כ, א, אלא שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, כמבואר שם. וכן ביו"ד סי' שצט סעיף ב: "ולכשיכלו שבעה למיתת המת, אע"פ שעדיין לא כלו שבעת ימי האבילות, מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתיהם". 34) שם.

ט. הַמְּקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים[35] - מוֹנֶה הַשִּׁבְעָה מִיּוֹם טוֹב שֵׁנִי הָאַחֲרוֹן[36], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת[37]. הוֹאִיל וּמִדִּבְרֵיהֶם הוּא - עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן[38], וּמוֹנֶה אַחֲרָיו שִׁשָּׁה יָמִים בִּלְבַד. וּמוֹנֶה שְׁלִשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[39].

35) המקומות הרחוקים מארץ ישראל, שאין שלוחי בית־דין מגיעים אליהם, היו עושים שני ימים מפני הספק, לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית־דין את החודש איזה יום הוא, מלשון רבינו בהל' קידוש החודש, פ"ג הי"א. 36) קדושתו אינו אלא מדרבנן, שמן התורה אינו קדוש אלא היום הראשון בלבד, וביחוד בזמננו, שאנו בקיאים בקביעת החודש. ראה שם פ"ה ה"ו. 37) אם קברו המת בימים שלפניו, אבל אם קברוהו ביום־טוב שני, דינו יתבאר בסמוך ה"י. 38) רי"ף למו"ק, פ"ג דף רפט. 39) לעיל ה"ח.

י. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן[40], אוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל עֲצֶרֶת[41] - נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת. הוֹאִיל וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶם, וַאֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל תּוֹרָה[42] - יְדָחֶה עֲשֹׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[43] מִפְּנֵי עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה[44]. אֲבָל אִם קָבַר בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת; שֶׁשְּׁנֵיהֶן כְּיוֹם אָרוֹךְ הֵן[45], מִטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ[46].

40) של פסח או סוכות, בניגוד ליו"ט שני של התחלת החג, שאינו נוהג בו אבילות, כלעיל ה"ח. 41) חג השבועות, שאין לו אלא שני ימים ובחוץ לארץ. 42) ראה לעיל פ"א, ה"א. 43) שמחת החג של יו"ט שני. 44) האבילות, ככתוב (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאתי היום הייטב בעיני ה'" (רי"ף שם). "יבוא עשה דיחיד, (=האבל) וידחה עשה דרבנן". וכל זה בששה מתים שמתאבל עליהם מדין תורה, אבל אלה שהוסיפו עליהם מדבריהם, כגון אשתו, או אחיו מאמו (ראה לעיל פ"ב, ה"א) - אין מתאבלים עליהם ביו"ט שני, שהרי אין בהם 'עשה' של תורה, יבוא 'עשה' של רבים (=רגל) מדבריהם, וידחה 'עשה' של יחיד מדבריהם (כסף־משנה בשם הרמב"ן). 45) ודינו כיו"ט ראשון. 46) פ"ה, ה"ח: "הואיל והיו עושים אותו שני ימים, ואפילו בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושים - אפילו בני ארץ ישראל - אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעים על החשבון". והטעם, שעשו אותו שני ימים אפילו בזמן הראיה, לפי שלא ידעו יום שקבעו בו בית־דין את החודש, שאין השלוחים יוצאים ביום־טוב (שם ה"ז), וראה ביצה ד, ב "נולדה בזה אסורה בזה", שכיום אחד ארוך הם, וכן בהל' יו"ט, פ"א הכ"ד. ולדעת הרדב"ז, אין יו"ט שני של ראש השנה עולה לו למנין שבעה, שהרי כיום אחד ארוך הוא, ודינו כיו"ט

ראשון. ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף יג פסק, שנוהגים לא להתאבל בשום יו"ט שני של גלויות על שום מת, אפילו הוא יום מיתה וקבורה, שסוברים כדעת האומרים שאין שום אבילות מן התורה, "וכן המנהג פשוט ואין לשנות".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) דיני אבילות בחול המועד. אבילות והספד בחנוכה ובפורים ובראשי חדשים. שלא לעורר אבל על המת, שלושים יום קודם לחג. שבעת ימי המשתה לנישואי חתן וכלה דינם כרגל. חתן שהכין כל צרכי סעודת נשואיו, ומת לו מת קודם שייכנס לחופה - מה דינו.

1 א. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֲבֵלוּת בַּמּוֹעֵד[2], קוֹרֵעַ עַל מֵתוֹ
2 בַּמּוֹעֵד וְחוֹלֵץ כְּתֵפוֹ[3]. וּמַבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים לֶחֶם[4]
3 בַּמּוֹעֵד[5]. כָּל אֵלּוּ בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד; אֲבָל בְּיוֹם טוֹב,
4 אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי[6] - אֵין קוֹרְעִין וְלֹא חוֹלְצִין וְלֹא
5 מַבְרִין.

2) שנאמר (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך", ואין 'עשה' של אבילות יחיד דוחה 'עשה' של רבים (מועד קטן יד, ב), וראה לעיל פ"י, ה"ח. 3) מוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו וזרועו, כלשון רבינו לעיל פ"ח, ה"ג. 4) מאכילים אותם משל אחרים, שהאבל אסור לאכול ביום הראשון לאבלו משלו, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. 5) מו"ק כד, ב. 6) שאינו אלא מדבריהם, ראה לעיל פ"י ה"ט, ובביאורנו. ואע"פ שאמרו (ביצה ו, א): יו"ט שני לגבי מת כחול עשאוהו חכמים - אין זה אלא בצרכי המת עצמו, כגון לקברו או לתפור לו תכריכין, אבל הקריעה היא צרכי החיים של המתאבלים (ר"ן שם, וכן ברדב"ז). ואם מת ונקבר ביו"ט, אין לקרוע בחול המועד עד אחרי יו"ט כשיתחיל להתאבל, שחול־המועד אינו שעת חימום, ולא שעת שמועה, ומכיון שנדחית הקריעה ביו"ט, תידחה עד זמן האבל, שהוא לאחר החג (משנה־למלך, וכן ב"מגן אברהם" או"ח סי' תקמז ס"ק ג). והשווה הל' יו"ט, פ"ו הכ"ג.

6 ב. אֵין קוֹרְעִין בַּמּוֹעֵד וְלֹא חוֹלְצִין אֶלָּא הַקְּרוֹבִים
7 שֶׁחַיָּבִין בְּאֵבֶל[7], אוֹ הַקּוֹרֵעַ וְהַחוֹלֵץ עַל הֶחָכָם[8] אוֹ
8 עַל אָדָם כָּשֵׁר[9], אוֹ מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בִּשְׁעַת יְצִיאַת
9 נְשָׁמָה[10]. וּמַבְרִין הַכֹּל[11] עַל הֶחָכָם בַּמּוֹעֵד לְתוֹךְ
10 הָרְחָבָה[12], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים[13]; שֶׁהַכֹּל
11 אֲבֵלִים עָלָיו[14].

7) פרט לאלה שאינם חייבים לקרוע, ורוצים לקרוע מפני הכבוד, שאסורים (מו"ק כד, ב). 8) הממונה על העיר ומבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). 9) שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, אע"פ שאינו גדול בתורה (לשון השו"ע יו"ד סי' שמ, סעיף ו). 10) ואפילו אינו אדם כשר, ועל כל אלה חייבים לקרוע וקורעים במועד, כמבואר במו"ק כה, א. והשווה לעיל פ"ט, הי"א. וראה ביו"ד סי' תא סעיף ג "שמע שמועה קרובה (=תוך שלושים יום למיתתו) בחול המועד - חייב לקרוע". 11) את הכל. וכל אחד מאכיל את חבירו ומחליף סעודתו עמו, כמו שמצינו ברבה ורב יוסף (מו"ק כז, ב) שהיו מחליפים סעודותיהם זה לזה. 12) ככר העיר. 13) על מות קרובם, שהיו מברים אותם ברחבה, כמבואר בכתובות ח, ב וברש"י שם. 14) "שהכל כקרוביו" (מו"ק כה, א), והשווה לעיל פ"ט, הי"א.

12 ג. כְּשֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים בַּמּוֹעֵד - אֵין מַבְרִין אֶלָּא
13 עַל מִטּוֹת זְקוּפוֹת[15]. וְאֵין אוֹמְרִין בִּרְכַּת אֲבֵלִים
14 בַּמּוֹעֵד[16], אֲבָל עוֹמְדִין בַּשּׁוּרָה[17] וּמְנַחֲמִין וּפוֹטְרִין[18].
15 וְאֵין מַנִּיחִין אֶת הַמִּטָּה[19] בָּרְחוֹב, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אֶת
16 הַהֶסְפֵּד[20]; שֶׁהַמּוֹעֵד אָסוּר בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית[21]. וְכֵן
17 אֵין מְלַקְּטִים עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ[22] בַּמּוֹעֵד, שֶׁאֵבֶל
18 הוּא לוֹ[23]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר קְרוֹבִים[24]. וְכֵן אֵין
19 מַסְפִּידִין אֶת הַמֵּת בַּחֲנֻכָּה[25] וּבְפוּרִים[26] וְלֹא בְּרָאשֵׁי
20 חֳדָשִׁים[27], אֲבָל נוֹהֲגִין בָּהֶן כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת[28]. וּמֵתָּר
21 לִסְפֹּד לִפְנֵי חֲנֻכָּה וּפוּרִים וּלְאַחֲרֵיהֶן[29].

15) בניגוד לימי החול, שאין האבלים אוכלים אלא על מיטות כפויות לארץ, ראה לעיל פ"ד ה"ט, שביום הראשון לאבלו חייב האבל לישב על מיטה כפויה, ואילו במועד אוכל האבל על מיטה זקופה (שם כד, ב). שאין כפיית המיטה נוהגת במועד כלל ('נמוקי יוסף' שם), וראה ב'תוספות' שם כ, א ד"ה שכבר, שרש"י היה אומר: שאין עושים הבראה ברגל, הואיל ואין בה אבילות. 16) כשחזרו מהלוויה, עמדו כולם ברחוב, ועמד אחד ואמר ברכה מיוחדת לאבלים לנחמם, ומסיים בה: "בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך מנחם אבלים" (כתובות ח, ב), וראה במגילה כג, ב וברש"י שם ד"ה אין אבלים (מו"ק כז, א). והואיל וברכה זו היא ברחבה, במקום פומבי ביותר, אין לאמרה בחול המועד (רדב"ז). 17) המלווים את המת, כשחוזרים מהקבורה, עומדים בשורה בצד בית הקברות לנחם האבלים, ראה לקמן פי"ג, ה"א. 18) את המנחמים לביתם, ולא ילכו לביתו של האבל (מו"ק שם). 19) שהמת מוטל עליה. 20) שם, ומטעם זה "אין מוליכים המת לבית־הקברות בחול־המועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן" (יו"ד סי' תא, סעיף א). 21) שהמועד כיו"ט, שחייב לשמוח בו (תענית יז, ב). 22) להוליכן למקום אחר לקברן בקברות אבותם. 23) צער יש לו בשעת לקיטתן (מו"ק ח, א). 24) שאינו שמח בהם כ"כ לקברם בקברות אבותם, ובוודאי יש לו צער בלקיטתן. וב'פרישה' ליו"ד סי' תג אות ח, מפרש: שעצמות שאר קרוביו ודאי אסור ללקט מפני שאינו חייב לכבדם. ובמס' שמחות פי"ב, שנינו: "כל שקורעים עליו בשעת מיתתו, קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות". וראה לקמן פי"ב, ה"ח. 25) שבת כא, ב. 26) מגילה ה, ב שנאמר בהם (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". 27) תענית יז, ב "ראש־חודש גופו יום־טוב הוא". 28) שאינם כרגלים המפסיקים את האבילות, וגם אינם כשבת, שאין אבילות נוהגת בה, והרי אמרו (מו"ק כח, ב): נשים מענות ומטפחות בהם (ביאור הגר"א לאו"ח סי' תרצו ס"ק ה). והרמ"א באו"ח שם מסכם: שאין אבילות נוהגת בפורים אלא בדברים שבצנעה בלבד. 29) אע"פ שאמרו (תענית יז, ב) "הימים האלה הכתובים במגילת תענית (=שלא להספיד

בהם, וחנוכה ופורים בכללם), לפניהם ולאחריהם, אסורים" - כבר אמרו (ר"ה יח, ב) "בטלה מגילת תענית", ואע"פ שאמרו (שם יט, ב): חנוכה ופורים לא בטלו - הכוונה להם עצמם, ולא לימים שלפניהם ולאחריהם, שאינם עדיפים משאר ימי המגילה שבטלו (כסף־משנה).

ד. הַנָּשִׁים: בַּמּוֹעֵד - מְעֻנּוֹת אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת[30]; וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבַחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים - מְעֻנּוֹת[31] וּמְטַפְּחוֹת. אֲבָל אֵין מְקוֹנְנוֹת לֹא בָּזֶה וְלֹא בָּזֶה. נִקְבַּר הַמֵּת - לֹא מְעֻנּוֹת וְלֹא מְטַפְּחוֹת[32].

30) מספקות כף אל כף. 31) יתבאר בסמוך בהלכה הבאה. 32) מו"ק כח, ב.

ה. אֵי זֶהוּ עִנּוּי? שֶׁכֻּלָּן עוֹנוֹת כְּאַחַת[33]. קִינָה? שֶׁאַחַת אוֹמֶרֶת וְכֻלָּן עוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלַמְּדָנָה בְּנֹתֵיכֶם נֶהִי, וְאִשָּׁה רֵעוּתָהּ קִינָה[34]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הָעָם שֶׁמֵּתוּ; אֲבָל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת - סוֹפְדִים אוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים[35], אֲבָל לֹא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי[36]. וְאֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ בְּיָמִים אֵלּוּ אֶלָּא בְּפָנָיו[37]. נִקְבַּר - אֲסוּרִין בְּהֶסְפֵּד. וְיוֹם שְׁמוּעָתוֹ[38] - כִּבְפָנָיו הוּא, וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא רְחוֹקָה[39].

33) מרימות קולן בדברי קינות ונהי. 34) שאחת מלמדת את חברתה קינה, כשהיא תתחיל, תדע חברתה מה תענה (שם). 35) שהם מותרים בעשיית מלאכה, בניגוד לחול־המועד שאסור במלאכה (שם כז, ב). 36) של גלויות, שהוא במקום יו"ט ראשון, שאסור להספיד בו מן התורה (כסף־משנה). 37) טרם שנקבר, והוא מוטל לפנינו. והשווה הל' יו"ט, פ"ז הכ"ב. 38) שהגיעה השמועה שחכם פלוני מת. 39) לאחר שלשים יום למותו (מו"ק כז, ב), אלא ששם אינו מודגש: "אע"פ שהיא רחוקה". וראה ב'נמוקי יוסף' שם שיטה אחרת בזה.

ו. לֹא תְּעוֹרֵר אִשָּׁה[40] עַל מֵת שֶׁלָּהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לֶחָג, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא הֶחָג וְהֵם דָּוִים[41]; שֶׁאֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב שְׁלֹשִׁים יוֹם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמֵת יָשָׁן; אֲבָל אִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ לֶחָג - מְעוֹרֶרֶת[42].

40) לא תביא ספדן לערער על מתה, שמת זה ימים רבים, לחזור אחרי קרובי המת, כדרך שחוזר הספדן, שצועק ואומר: בואו בכו עמי כל מרי לב, ומי שלבו דוה עליו הולך ומספיד על קרובו (מו"ק פ"א מ"ה, וברע"ב שם). 41) מו"ק ח, ב. וכדברי רבינו בהל' יו"ט, פ"ו הכ"ד: "כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג וכואב מזכרון הצער". ושם תפס רבינו לשון "ואסור לאדם שיעורר וכו'" כלשון המשנה במועד קטן, וכאן נקט רבינו לשון: לא תעורר אשה וכו', ע"פ לשון הירושלמי שם פ"א ה"ה: "לא תעורר אשה לוייתה (=אבל בעלה, שהוא חיבורה) במועד". וכתב הכסף־משנה: כל זה לפי מנהגם שהיו מעוררים בכי וילולה. אבל מה שאנו נוהגים, שבגמר השנה, מספידים המת ומזכירים נשמתו - מותר, שאין זה "עירור" שלא ישכח מן הלב, אדרבה דעתו להפסיק עי"ז אבילותו, וכן בשו"ע או"ח סי' תקמז סעיף ה. 42) שבין כך, המרירות חרותה בלבה ואין בה תוספת בגלל ההספד (ירושלמי שם). ושם אמרו: "איזה עירור? מזכירתו בין המתים; הספד - שהוא עושה לו הספד בפני עצמו".

ז. שִׁבְעַת יְמֵי הַחַתְנוּת[43] - הֲרֵי הֵן כְּרֶגֶל[44]. וּמִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּתוֹךְ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, אֲפִלּוּ אָבִיו וְאִמּוֹ - מַשְׁלִים שִׁבְעַת יְמֵי הַשִּׂמְחָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת[45]. וּמוֹנֶה הַשְּׁלֹשִׁים מֵאַחַר יְמֵי הַשִּׂמְחָה[46].

43) ימי המשתה, שמשה רבינו תיקן לישראל, שהנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, כמבואר בהל' אישות פ"י הי"ב, ולעיל פ"א, ה"א. 44) שאין אבילות נוהגת בהם (כתובות ד, א). 45) כדין הקובר את מתו ברגל, המבואר לעיל פ"י, ה"ח. 46) והראב"ד שואל: למה לא יעלו ימי המשתה למנין השלושים, כמו ששנינו לעיל (שם) לענין הרגל ש"מונה שלשים מיום הקבורה"? והרמב"ן (הובא ב'טור' יו"ד סי' שמב) מתרץ, שברגל נוהג ממילא מצות שלשים, לענין גיהוץ ותספורת שאסור בהם מחמת הרגל, ולפיכך עולה לו למנין שלשים, אבל בשבעת ימי המשתה מותר בגיהוץ ותספורת, ולפיכך אינם עולים לו. ועדיין קשה, לפי שיטת רבינו לעיל פ"א ה"א, שאבילות יום ראשון היא מן התורה, איך דוחה שמחת ימי המשתה שאינה אלא מדבריהם, מצות אבילות שהיא מן התורה? והר"ן בכתובות שם מתרץ: יש כח ביד החכמים לבטל דברי תורה ב"שב ואל תעשה", שאינו חייב לעשות בימי שמחתו מעשה אבילות. ולפי זה, אסור יהיה לו לעסוק בפועל בדברי שמחה כל אותו היום, שאסור לו לדחות את אבלו ב"קום ועשה". ונראה, שנוהג הוא בדברים שבצנעה, ולא ישמש מיטתו, כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. והרדב"ז מתרץ, שכאן אין החכמים מבטלים את האבילות לגמרי, אלא דוחים אותה ליום אחר, ולפי זה אפילו בדברי שמחה בפועל, מותר לו לעסוק באותו יום.

ח. הֵכִין כָּל צָרְכֵּי הַסְּעֻדָּה וְאָפָה פִּתּוֹ וְטָבַח טִבְחוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ לַשִּׂמְחָה, וּמֵת לוֹ מֵת קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לַשִּׂמְחָה: אִם לֹא נָתַן מַיִם עַל גַּבֵּי בָּשָׂר[47] - מוֹכֵר הַבָּשָׂר וְהַפַּת, וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[48]; וְאִם נָתַן מַיִם עַל גַּבֵּי בָּשָׂר, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְמָכְרוֹ - מַכְנִיסִין אֶת הַמֵּת לְחֶדֶר[49], וְאֶת הֶחָתָן וְאֶת הַכַּלָּה לַחֻפָּה, וּבוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה[50] וּפוֹרֵשׁ[51], וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת. וְכָל אוֹתָן הַיָּמִים נוֹהֵג בִּדְבָרִים שֶׁבִּצְנִעָה כְּשַׁבָּת[52]. לְפִיכָךְ הוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים, וְאִשְׁתּוֹ יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ[53]. וְאֵין מוֹנְעִין תַּכְשִׁיטִין מִן הַכַּלָּה כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[54]. הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לִמְכֹּר הַבָּשָׂר אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן עָלָיו מַיִם - מוֹכֵר, וְנוֹהֵג אֲבֵלוּת תְּחִלָּה. הָיוּ

1 **בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִמְכֹּר הַבָּשָׂר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
2 **נָתַן עָלָיו מַיִם - נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה תְּחִלָּה.**
3 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁמֵּת אָבִיו שֶׁל חָתָן אוֹ אִמָּהּ**
4 **שֶׁל כַּלָּה; שֶׁאִם יַפְסִידוּ סְעֻדָּה זוֹ - אֵין לָהֶם מִי**
5 **שֶׁיִּטְרַח לָהֶם. אֲבָל אִם מֵת אָבִיהָ שֶׁל כַּלָּה אוֹ אִמּוֹ**
6 **שֶׁל חָתָן אוֹ שְׁאָר קְרוֹבֵיהֶם - נוֹהֲגִין שִׁבְעַת יְמֵי**
7 **הָאֵבֶל תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תִּכָּנֵס לַחֻפָּה וְיִנְהֲגוּ שִׁבְעַת**
8 **יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[55].**

47) עדיין ראוי הבשר למכירה. 48) הראב"ד שואל: למה לא יחכה עד שיעברו עליו שלשים יום של אבילות, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, שהאבל אסור בנישואין כל שלשים יום. והרמב"ן - הובא ב'טור' יו"ד סי' שמב - אומר, הואיל וכבר התכונן לחופה וטרח בה הרבה, אין לאחר החופה עד לגמר שלשים. 49) שלא יקברוהו, כדי שלא תחול עליו אבילות מיד לאחר סתימת הגולל, ואז לא יוכל לכנוס עד שתעבור האבילות. 50) הבעילה הראשונה שהחתן בועל את אשתו הבתולה, נקראת "בעילת מצוה", כי עי"ז עשאה כלי, וכמו שאמרו (סנהדרין כב, ב) "אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי", ובאים לידי פריה ורביה, וכן הכתוב אומר (ישעיה נד, ה) "כי בועליך עושיך" ('תוספות' לכתובות ד, א ד"ה בעילת מצוה). 51) אחרי שקוברים את המת, אסור הוא בדברים שבצנעה, מחמת אבלו, כבסמוך. 52) ראה לעיל פ"י, ה"א. אבל ברגל ממש, מותר הוא אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר שם ה"ג ובביאורנו. 53) כתובות שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מיעוט אנשים שנים, ומיעוט נשים שתים. וביו"ד סי' שמב סעיף א, מעיר הרמ"א, שאסורים להתייחד גם ביום, ואם אינם ישנים בחדר אחד, אינם צריכים שימור כלל. 54) שם. כדי שלא תתגנה על בעלה. 55) שם. ולדעת רש"י שם ג, ב ד"ה אביו של חתן: אמה של כלה - אינה משמשת גורם לסעודה, אלא היא המכינה תכשיטין לכלה. והעיר הר"ן שם, כגון שהתמרוקים והקישוטים אינם מתקיימים. שאם לא כן, תינשא לאחר שבעת ימי האבלות באותם תמרוקים, שהכינה לה אמה מקודם.

יום רביעי כ"ט סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) דיני הספד, ושבעה מעמדות למת. דיני ליקוט עצמות ופינוי ארון המת ממקום למקום - לעניין אבל והספד. בן כמה שנים יהיה הקטן, ויהיה ראוי להספד. סדרי הלווייה שונים בקטנים - בהתאם לגילם. עבדים ושפחות - לעניין הספד ותנחומים.

9 **א. הַהֶסְפֵּד כְּבוֹד הַמֵּת הוּא[2]. לְפִיכָךְ כּוֹפִין אֶת**
10 **הַיּוֹרְשִׁין לִתֵּן שְׂכַר מְקוֹנְנִים וְהַמְקוֹנְנוֹת[3] וְסוֹפְדִין**
11 **אוֹתוֹ. וְאִם צִוָּה שֶׁלֹּא יִסְפְּדוּהוּ - אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ[4].**
12 **אֲבָל אִם צִוָּה שֶׁלֹּא יִקָּבֵר - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ;**
13 **שֶׁהַקְּבוּרָה מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ[5].**

2) ולא כבוד החיים ויקרם. 3) מלשון הכתוב (ירמיה ט, טז) "קראו למקוננות ותבואינה". 4) אבל אילו היה ההספד "כבוד החיים" לא היינו שומעים לו. שלא לפגוע בכבודם (סנהדרין מו, ב). 5) אלא שמסופקים בגמרא שם, אם המצוה היא "משום כפרה", שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות (רש"י שם), ולפיכך אם ציווה שלא לקברו - שומעים לו, שהרי אינו רוצה בכפרה, או "משום בזיון" היא, שלא יתבזה על החיים, שיראוהו מת ונרקב ונבקע, ולפיכך אפילו ציווה שלא לקברו אין שומעים לו, לבזות את החיים בגללו, ומתוך שזוהי בעייה שלא נפשטה, הולכים בה להחמיר (שם), והשווה הלכות זכייה ומתנה פרק י"א, הלכה כ"ד "שאסור להניחו בלא קבורה, אלא כופים את היורשים לקברו מנכסיו". וראה הלכות אישות פרק י"ד הלכה כ"ג-כ"ד בעניין חיובי הבעל בקבורת אשתו.

14 **ב. כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל חָכָם - אֵינוֹ מַאֲרִיךְ**
15 **יָמִים[6]. וְכָל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּד אָדָם כָּשֵׁר - רָאוּי**
16 **לִקָּבֵר בְּחַיָּיו[7]. וְכָל הַמּוֹרִיד דְּמָעוֹת עַל אָדָם כָּשֵׁר -**
17 **הֲרֵי שְׁכָרוֹ שָׁמוּר עַל כָּךְ אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא[8].**

6) שבת קה, ב "מידה כנגד מידה" - הוא לא התאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחושו מן השמים (רש"י). 7) שם, שנאמר (יהושע כד, ל) "ויקברו אותו (את יהושע) בגבול נחלתו... מצפון להר געש" - מלמד שרגש עליהם ההר להרגם" על שלא הספידוהו כראוי (שם וברש"י). וגם עונש זה הוא "מידה כנגד מידה" - כי אם הוא מתעצל בהספדו, הרי הוא מחשיבו כחי, והרי הוא כאילו מונח בקבר כשהוא חי, לפיכך ענשו להיקבר בחייו (מהרש"א שם). וראוי להעיר כי הנוסח שלפנינו בגמרא שם הוא: המתעצל בהספדו של חכם, ורבינו כנראה נמשך אחרי גירסת הרי"ף במועד קטן פרק ג דף רצג, שהיא: "בהספד של אדם כשר". 8) שבת שם, "הקדוש־ברוך־הוא סופרן ומניחן בבית גנזיו", שנאמר (תהלים נו, ט) "נודי ספרת אתה, שימה דמעתי בנאדך".

18 **ג. אֵין מַנִּיחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ שֶׁל חָכָם[9]. וְאֵין**
19 **מְשַׁנִּין אוֹתוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה[10]. וְאֵין מוֹצִיאִין מִטָּתוֹ**
20 **אֶלָּא דֶּרֶךְ פְּתָחִים, לֹא שֶׁיְּשַׁלְשְׁלוּהָ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת[11].**
21 **וּבִשְׁאָר הָעָם - מֻתָּר לַעֲשׂוֹת[12].**

9) לומר: "קיים זה מה שכתוב בזה", כי אסור לישב על גבי מיטה שספר תורה מונה עליה, כמבואר בהלכות ספר תורה פרק י, הלכה ו (מועד קטן כה, א). ודווקא על מיטתו, אבל להניח הספר לפניו על גבי ספסל, התיר רב האי גאון לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו, כמבואר בטור יורה דעה סימן שדמ וכן בש"ך שם ובטור יורה דעה סימן שנג. 10) אלא מוציאים אותו במיטה הראשונה שעשו לצרכו (מועד קטן שם) ובטור יורה דעה סימן שנג. 11) כגון, אם הייתה המיטה רחבה מפתח הדלת, שוברים הקיר ומרחיבים הפתח (מועד קטן שם). 12) שלא אמרו אלא: "חכם כבודו דרך הפתח", וכן: "חכם כבודו במיטה הראשונה".

22 **ד. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁבָעָה מַעֲמָדוֹת לְמֵת[13]. וְאֵין עוֹשִׂין**
23 **מַעֲמָד וּמוֹשָׁב בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה[14]. וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא**

בִּקְרוֹבִים[15]. וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן[16], וּבְבֵית הַקְּבָרוֹת, וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[17]. כֵּיצַד עוֹשִׂין בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ? מַעֲמִידִין שְׁאָר הַקְּרוֹבִים וּבְנֵי מִשְׁפָּחָה שֶׁאֵינָן בְּנֵי אֵבֶל, וְאוֹמְרִין לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי קִינוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: שְׁבוּ יְקָרִים שֶׁבוּ! וְאוֹמֵר לִפְנֵיהֶם דְּבָרִים אֲחֵרִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין. וְאַחַר כָּךְ: עִמְדוּ יְקָרִים עֲמֹדוּ! וְאוֹמֵר כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין. וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר כָּךְ עַד שֶׁבַע פְּעָמִים[18].

13) בחזרתם מן הקבר הולכים מעט ויושבים, לנחם האבלים, או להרבות צער על המת ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה, כי חיי האדם הבל. ועומדים, והולכים מעט וחוזרים ויושבים מעט, כך עושים שבע פעמים, כנגד שבעה הבלים הכתובים בקהלת (א, ב) "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים (=הבלים שניים במשמע) הכל הבל" (בבא בתרא ק, ב וברשב"ם שם). ורש"י למגילה כג, ב אומר: "כשנושאים את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לבכות את המת, והרוצה לספדו יספוד". 14) אנשים (מגילה כג, ב). 15) קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות לכבוד המת. 16) לקבורת המת. 17) בבא בתרא שם. 18) ולדעת הרשב"ם שם, לאחר שישבו מעט, היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר. ובטור יורה דעה סימן שעו מביא בשם גאון: "וצריך לישב שבע פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו, ובכל שעה שיושב בורחות ממנו".

ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב לַאֲנָשִׁים בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ, כָּךְ עוֹשִׂין לְנָשִׁים[19]. וּמַסְפִּידִין הַנָּשִׁים כַּאֲנָשִׁים בְּכָל מָקוֹם[20]. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין מִטַּת הָאִשָּׁה בָּרְחוֹב לְעוֹלָם[21], שֶׁזֶּה גְּנַאי לָאִשָּׁה[22], אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָתָהּ קְבוּרָתָהּ[23].

19) בבא בתרא שם. 20) כשמתה אמו של בן זזא, הספידה רבן גמליאל הספד גדול (ראש השנה כה, א). וכן במגילה כח, ב "רפרם הספיד לכלתו בבית הכנסת". 21) אפילו שלא בימי חול המועד, אלא בכל ימות השנה, ראה לעיל פרק י"א, הלכה ג. 22) להיות מונחת מתה ברחוב לעיני הכל. 23) מועד קטן כח, א, שנאמר (במדבר כ, א) "ותמת שם מרים ותיקבר שם" - סמוך למיתה קבורה, ולשון ה"נמוקי יוסף" למשנה שם: "שגנאי הוא לנשים החיות, כשאשה מתה עומדת [שוכבת] בתכריכיה לבושה לפני האנשים".

ו. הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת[24] - אֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם קִינִים וְנֶהִי[25], וְלֹא בְּרָכַת אֲבֵלִים וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים[26]. אֲבָל אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן דִּבְרֵי שֶׁבַח לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא[27] וְדִבְרֵי כִּבּוּשִׁים[28].

24) מן הקבר, לקברן במקום אחר. 25) דברי בכי ומספד. 26) מפורש בסמוך בהלכה הבאה. 27) שהוא ממית ומחייה, מוריד שאול ויעל (ירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה וכפירוש הטור ביורה דעה סימן תג). 28) דברי מוסר, הכובשים את לבו של אדם ומכניעים את יצרו.

ז. הַמְפַנֶּה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: אִם שִׁדְרוֹ[29] קַיֶּמֶת - עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה[30], וְאוֹמְרִים עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים[31], וּמַסְפִּידִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[32]; וְאִם אֵין שִׁדְרוֹ קַיֶּמֶת - אֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ, וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. וְאֵלּוּ הֵן: בִּרְכַּת אֲבֵלִים - דְּבָרִים שֶׁאוֹמְרִים בְּבֵית הָאֵבֶל[33], תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים - שֶׁאוֹמְרִים בְּשׁוּרָה[34].

29) מערכת החוליות בגבו, וכן בבבא קמא טז, א "שדרו של אדם". 30) לנחמו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה א. 31) מועד קטן כה, א. אלא, ששם הנוסח: "שלדו קיימת" ומפרש רש"י: גופו קיים, ורבינו סובר, כיוון ששדרתו קיימת, הרי זה כ"שלדו קיים" שהשדרה היא עיקר בניין הגוף (לחם משנה). 32) ואין מספידים אפילו את החכם לאחר שנים עשר חודש למיתתו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה י, זה שהעבירו את ארונו ממקום למקום - מספידים הואיל ושלדו קיים ונקבר מחדש. 33) בברכת ה"טוב והמטיב" שבברכת המזון, שמוסיף בה דברים: דיין אמת, שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו וכו', כדברי רבינו בהלכות ברכות פרק ב, הלכה ח. ובירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה: ברכת אבלים - מה שאומרים בבית הכנסת, ומפרש ה"קרבן העדה" "ברוך מנחם אבלים", וכן בירושלמי פסחים פרק ח, הלכה ח. וראוי להעיר שבכתובות ח, ב אמרו: "ברכת אבלים ברחבה" ומפרש רש"י: כשמברכים את האבל סעודה ראשונה משל אחרים, היו מברים אותו ברחבה (רחוב העיר), ומברכים שם ברכת אבלים, ונוסח הברכה מפורש בגמרא שם: "אחינו המיוגעים המדוכאים באבל הזה... ברוך מנחם אבלים". 34) ירושלמי פסחים שם. כשחזרו מקבורת המת היו עומדים בצד בית הקברות לנחמו, כמבואר לקמן פרק י"ג, הלכה א.

ח. הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[35]; וְלָעֶרֶב - אֵין מִתְאַבֵּל, אֲפִלּוּ צְרוּרִין לוֹ בְּסִדִינוֹ. וְאֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶן קִינוֹת[36].

35) מועד קטן ח, א וכפירוש התוספות שם. ואותו היום נוהג בעטיפת הראש וכפיית המיטה... ורחיצה וסיכה. וכל מה שאסור באבל (כסף משנה בשם רבינו ירוחם). ולאו דווקא בעצמות אביו אלא גם על עצמות כל הקרובים, מתאבל עליהם ביום לקיטתן, בכל הדברים הנוהגים באבל (טור יורה דעה סימן תג). 36) כבר הזכיר זה רבינו לעיל הלכה ו, וכן משמיענו שאפילו על עצמות אביו ואמו אין אומרים קינות.

ט. אֵין מַסְפִּידִין אֶת הַקְּטַנִּים. וּבֶן כַּמָּה שָׁנִים יִהְיֶה רָאוּי לְהֻסְפַּד? בְּנֵי עֲנִיִּים אוֹ בְּנֵי זְקֵנִים - בְּנֵי חָמֵשׁ[37]; וּבְנֵי עֲשִׁירִים - בְּנֵי שֵׁשׁ. אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת.

37) שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו

שמחה אחרת (מועד קטן כד, ב וברש"י). ושם אמרו: "בני זקנים - כבני עניים".

י. תִּינוֹק שֶׁמֵּת: כָּל שְׁלֹשִׁים - יוֹצֵא בְּחֵיק[38], וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּבִשְׁנֵי אֲנָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּבִשְׁתֵּי נָשִׁים, מִפְּנֵי הַיִּחוּד[39]. וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים[40]. בֶּן שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים[41] - יוֹצֵא בִּגְלוֹסְקָמָא[42] קְטַנָּה הַנִּטֶּלֶת בַּאֲגַפַּיִם[43]. וְעוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים[44]. בֶּן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - יוֹצֵא בְּמִטָּה.

38) לבית הקברות, ולא בארון. 39) שאסור להתייחד אפילו עם שתי נשים, מפני שדעתן קלה, ושתיהן נוחות להתפתות, אבל בשני אנשים מותר, שהאחד בוש מחבירו (קידושין פ, ב וברש"י). וכל זה בשעת אבל, שיצרו שבור ונכנע, אבל שלא בשעת אבלו, אפילו אנשים הרבה אסור להם להתייחד עם אשה אחת, עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם, כדברי רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק כ"ב, הלכה ח ובכסף משנה שם. 40) מועד קטן כד, ב. 41) יצא מחזקת נפל, אבל יום שלושים עצמו כיום שלפניו הוא (בכורות מט, א), והשווה לעיל פרק א, הלכה ו. 42) תיבה או ארון בלשון יוונית. "ויישם בארון במצרים" (בראשית נ, כו) מתרגם יונתן: ושוון יתיה בגלוסקמא. ונוסח הגמרא במועד קטן שם: דלוסקמא. ונוסח הערוך בכל המקומות בתלמוד: גלוסקמא. 43) בזרועות שני אנשים דרך כבוד (רש"י שם). 44) כשאר כל אדם (שם). ולדעת הרמ"א ביורה דעה סימן שדמ סעיף ד אין אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק "עד שיהיה בן יב חודש, שיצא במיטה".

יא. כָּל הַיּוֹצֵא בְּמִטָּה - רַבִּים מַצְהִיבִין[45] עָלָיו; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּמִטָּה - אֵין רַבִּים מַצְהִיבִין עָלָיו. וְכָל הַנִּכָּר לָרַבִּים[46] - רַבִּים מִתְעַסְּקִין בּוֹ[47]; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ נִכָּר לָרַבִּים - אֵין רַבִּים חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ נָשִׁים לָצֵאת לִפְנֵי הַמִּטָּה - יוֹצְאוֹת לִפְנֵי הַמִּטָּה[48]; לְאַחַר הַמִּטָּה - יוֹצְאוֹת לְאַחַר הַמִּטָּה[49].

45) שרויים בצער וסופדים. 46) שהיה רגיל לצאת מן הבית, והכירו אותו. 47) לספדו וללוותו. 48) ואין לחוש להרהור עבירה בשעת צער ואבל. 49) סנהדרין כ, א. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: לפני המיטה - שהן גרמו מיתה. לאחר המיטה - מפני כבוד בנות ישראל, שלא יהו (האנשים) מביטים בנשים. וביורה דעה סימן שנט סעיף א מסכם: "ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המיטה, ואין לשנות".

יב. הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת[50] - אֵין מַסְפִּידִין אוֹתָן, וְאֵין עוֹמְדִין עֲלֵיהֶן בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים; אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ כְּשֵׁם שֶׁאוֹמְרִין לוֹ עַל שׁוֹרוֹ וְעַל חֲמוֹרוֹ: הַמָּקוֹם יְמַלֵּא חֶסְרוֹנְךָ[51].

50) הכנענים. 51) ברכות טז, ב. ושם אמרו: "רבי יוסי אומר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו, הוי איש טוב ונאמן, ונהנה מיגיעו, אמרו לו: אם כן, מה הינחת לכשרים".

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) סדר ניחום אבלים. מת שאין לו אבלים להתנחם עליו, כיצד עורכים לו אבל וניחומים. באיזה כלים מביאים את המאכל לבית האבל להברותו. שלבי זמן שונים באבילות, לבכי, להספד, לתספורת ולשאר חיובי אבל. החובה לדאוג ולפשפש במעשים לחזור בתשובה - בימי האבל.

א. כֵּיצַד מְנַחֲמִין אֶת הָאֲבֵלִים? אַחַר שֶׁקּוֹבְרִין אֶת הַמֵּת מִתְקַבְּצִין הָאֲבֵלִים וְעוֹמְדִין בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת, וְכָל הַמְלַוִּין אֶת הַמֵּת עוֹמְדִין סָבִיב לָהֶן שׁוּרָה לִפְנֵי שׁוּרָה. וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה, וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן[2].

2) סנהדרין יט, א. הואיל והשורה אינה דבר של חיוב כמו כל המצוות, אלא תוקנה לנחם אבלים, אינו ראוי שהמתנחם יהיה ממנין המנחמים (רדב"ז), אבל זה ברור שהאבל מצטרף לברכת הזימון, בין לשלשה, בין לעשרה, שהרי חייב בכל המצוות (שם) וכן ביו"ד סי' שעט סעיף ה. וראה כתובות ח, ב.

ב. הָאֲבֵלִים עוֹמְדִין לִשְׂמֹאל הַמְנַחֲמִין, וְכָל הַמְנַחֲמִין בָּאִין אֵצֶל הָאֲבֵלִים אֶחָד אֶחָד[3], וְאוֹמְרִים לָהֶן: תְּנֻחֲמוּ מִן הַשָּׁמַיִם[4]. וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ הָאָבֵל לְבֵיתוֹ. וְכָל יוֹם וָיוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת בָּאִין בְּנֵי אָדָם לְנַחֲמוֹ, בֵּין שֶׁבָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת[5] בֵּין שֶׁלֹּא בָּאוּ[6].

3) סנהדרין שם. ופני האבלים מול פני המנחמים. 4) שם, לגבי כהן גדול המנחם את אחרים, והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. 5) שעדיין לא נחמוהו כלל. 6) מנחמים אותו כל שבעה, ואפילו אלה שנחמוהו אתמול, כמו שאמרו (מו"ק כב, א) "אפילו בא ביום השביעי... והוא שבא ומצא מנחמים אצלו". ושם כא, א: "ואם באו פנים חדשות".

ג. הָאָבֵל מֵסֵב בְּרֹאשׁ[7]. וְאֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ[8]. וְאֵין רַשָּׁאִין לוֹמַר דָּבָר עַד שֶׁיִּפְתַּח הָאָבֵל אֶת פִּיו תְּחִלָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵין דֹּבֵר אֵלָיו דָּבָר; וּכְתִיב: אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ וְגוֹמֵר, וַיַּעַן אֱלִיפַז[9]. וְכֵיצַד שֶׁנִּעְנַע בְּרֹאשׁוֹ - שׁוּב אֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶצְלוֹ, שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּהוּ יוֹתֵר מִדַּיּוֹ[10].

7) כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: יָנחם, שהמתנחם מושיבים אותו בראש לנחמו. 8) מאמר רב יהודה, הביאו הרי"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"ילקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. 9) אליפז היה ממנחמי איוב,

ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב).
10) שם, כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא רוצה לפטור את מנחמיו לביתם, הוא שוחה בראשו, כתלמיד השוחה לפני רבו ליתן שלום (רדב"ז בשם הרמב"ן).

1 **ד. מֵת שֶׁאֵין לוֹ אֲבֵלִים לְהִתְנַחֵם - בָּאִים עֲשָׂרָה בְּנֵי**
2 **אָדָם כְּשֵׁרִין וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ[11] כָּל שִׁבְעַת יְמֵי**
3 **הָאֲבֵלוּת[12], וּשְׁאָר הָעָם מִתְקַבְּצִין עֲלֵיהֶן. וְאִם לֹא**
4 **הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה קְבוּעִין - בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִתְקַבְּצִין**
5 **עֲשָׂרָה מִשְּׁאָר הָעָם[13] וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ[14].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מת שאין לו אבלים להתנחם באים עשרה בני אדם כשרין ויושבין כו'".

והראב"ד השיג וכתב: "א"א זה אין לו שורש". ובפרק י"ד ה"ו כתב הרמב"ם שניחום אבלים הוא גמ"ח עם החיים ועם המתים. ויש לומר שזהו יסוד מחלוקתם, שלדעת הרמב"ם ניחום אבלים הוא גמ"ח גם עם המתים, ולכן גם במת שאין לו אבלים להתנחם "באים עשרה בני אדם כו'". אבל לדעת הראב"ד הוא גמ"ח עם החיים בלבד.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569)

11) במקום שמת שם. 12) לדעת הרדב"ז, אין הכוונה שישבו שם כל היום, כדרך שהאבל יושב בקביעות כל היום, אלא באים בכל יום בבוקר ובערב, בזמן שהציבור רגיל לבוא לנחם האבלים. 13) שלא ישבו אתמול כמתנחמים.
14) שבת קנב, א: "מת שאין לו מנחמים" וכו', ומפרש רבינו: כאילו היה מנוקד מְנחמים, שפירושו מתנחמים, שוודאי כל ישראל מנחמים הם, ולא תמצא אלא מת שאין לו אבלים להתנחם, ומתוך שלא הזכיר: אבלים, מכאן שעיקר ההקפדה שישבו עשרה אנשים בכל יום להתנחם, ושאר כל העם יבואו לנחמם (מרכבת המשנה).

6 **ה. הַכֹּל חַיָּבִין לַעֲמֹד בִּפְנֵי נָשִׂיא[15], חוּץ מֵאָבֵל**
7 **וְחוֹלֶה[16]. וּלְכָל הָעוֹמֵד מִפָּנָיו אוֹמֵר לוֹ 'שֵׁב', חוּץ**
8 **מֵאָבֵל וְחוֹלֶה. שֶׁמַּשְׁמַע: יֵשֵׁב בְּאֶבְלוֹ, יֵשֵׁב בְּחָלְיוֹ[17].**

15) כשנכנס לבית־המדרש. 16) שקשה עליהם העמידה, זה מפני אבלו המדכאו, וזה בגלל חליו. 17) מו"ק כז, ב. "אלא אומר להם: המקום יברך אתכם אל תטרחו" ('נמוקי יוסף' שם).

9 **ו. מְכַבְּדִין וּמְרַבְּצִין[18] בְּבֵית הָאֵבֶל[19], וּמְדִיחִין קְעָרוֹת**
10 **וְכוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת[20] וּצְלוֹחִיּוֹת[21], וּמַדְלִיקִין אֶת**
11 **הַנֵּרוֹת. אֲבָל אֵין מְבִיאִין שָׁם לֹא אֶת הַמֻּגְמָר[22] וְלֹא**
12 **אֶת הַבְּשָׂמִים[23].**

18) מכבדים - מטאטאים; מרבצים - מזלפים מים על הרצפה להשכיב את האבק. 19) ואין בזה משום מלאכה לאבל (מו"ק כז, א). 20) כדים. 21) בקבוקים קטנים, ראה מלכים־ב ב, ב. 22) קטורת של בשמים, הנשרפים באש ומעלים ריחות נעימים. 23) שם, שאסור לאבל להתענג ולהתעדן, אבל כל זמן שהמת מוטל, מביאים בשמים לבית המת, או על המת עצמו, להעביר הריח הרע, אלא שאין מברכים על בשמים של מתים, כמבואר שם וב'נמוקי יוסף', והשווה הל' ברכות פ"ט, ה"ח.

13 **ז. אֵין מוֹלִיכִין לְבֵית הָאֵבֶל הַמַּאֲכָל שֶׁמַּבְרִין בּוֹ לֹא**
14 **בִּכְלֵי כֶסֶף וְלֹא בִּכְלֵי שַׁעַם[24] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֶלָּא בִּכְלֵי**
15 **נְסָרִים[25] שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ**
16 **אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. וְאֵין מַשְׁקִין בִּזְכוּכִית לְבָנָה, אֶלָּא**
17 **בִּצְבוּעָה; שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁאֵין יֵינוֹתֵיהֶן**
18 **טוֹבוֹת[26].**

24) עשויים מקליפת אַלון מיוחד. 25) בדפוס רומי ר"מ: בכלי נצרים. וכן הנוסח במו"ק שם. 26) ובזכוכית צבועה, אין מראה היין ניכר מבחוץ (שם).

19 **ח. אֵין שׁוֹתִין בְּבֵית הָאֵבֶל יָתֵר עַל עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת**
20 **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד: שְׁלֹשָׁה קֹדֶם אֲכִילָה, וּשְׁלֹשָׁה בְּתוֹךְ**
21 **אֲכִילָה, וְאַרְבָּעָה לְאַחַר אֲכִילָה. וְלֹא יוֹסִיף, שֶׁמָּא**
22 **יִשְׁתַּכֵּר[27].**

27) כתובות ח, ב "התחילו היו שותים ומשתכרים, החזירו הדבר ליושנה". ומפרש רש"י: ליושנה עשר כוסות. אלא שרש"י שם מפרש, שהיו משקים בעיקר את האבל, ככתוב (משלי לא, ו) "יין למרי נפש", ואולי עם האבל היו שותים גם המנחמים. והרמב"ן - הובא בכסף־משנה - סובר, שלא ישתו אלא תוך הסעודה, שיין שבתוך הסעודה אינו משכר, וגם רבינו לא כתבה דרך חיוב אלא דרך שלילה, וראה לעיל פ"ד, ה"ו: "נקבר המת, הרי זה מותר... ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות". הרי שלכתחילה אין לו לשתות יין אלא בתוך הסעודה.

23 **ט. אֵין אוֹמְרִין שְׁמוּעָה[28] וְהַגָּדָה בְּבֵית הָאֵבֶל[29], אֶלָּא**
24 **יוֹשְׁבִין דָּוִין[30]. וְכֵן אֵין אוֹמְרִין בִּפְנֵי הַמֵּת אֶלָּא**
25 **דְּבָרִים שֶׁל מֵת[31]. אֲבָל לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בְּפָנָיו אוֹ**
26 **בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אָסוּר[32].**

28) דברי הלכה. 29) לפי שמושכים הלב, ולא יתעסקו באבילות (מו"ק כג, א. וב'נמוקי יוסף' שם). ואפילו בסתם דברי חול, נכון להחמיר, כדי שיתן אל לבו אבילותו (רדב"ז). ובירושלמי מו"ק פ"ג, הובא ב"הגהות מיימוניות" אמרו: אין לאכול עם האבל רוב עם, שיצטרכו להתחלק לשני מקומות, וכן ביו"ד סי' שעח סעיף י. 30) מצטערים וכואבים. 31) דברי הספד וצרכי הוצאתו וקבורתו.
32) ברכות ג, ב. יח, א. כי הכל חייבים לספר בדברי תורה, והמת דומם, הרי זה "לועג לרש", והכתוב אומר (משלי יז, ה) "לועג לרש חרף עושהו" (רש"י), אבל דברי חולין, שאין גנאי למחריש בהם - אין לאסור, ומעשים בכל יום, שעוסקים בדברי חול בפני המת, במעמד רבנים קשישים ואין מוחים בידם (הגהות מיימוניות). וכל שהוא לכבוד המת, ודאי שמותר לומר בפניו. ועל זה סומכים לקרוא פסוקים בבית־הקברות, ודרשה לכבוד המת (כסף־משנה, וכן ביו"ד סי' שדמ סעיף יז). וראה לקמן פי"ד הי"ג, וכן

בהלכה כה, ש"מושיבים ישיבה על קברו (=של מלך) שבעה ימים", ובביאורנו שם.

1 **י. אֵין בּוֹכִין עַל הַמֵּת יָתֵר מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים, וְאֵין**
2 **מַסְפִּידִין יָתֵר מִשִּׁבְעָה[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
3 **בִּשְׁאָר הָעָם; אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - הַכֹּל לְפִי**
4 **חָכְמָתָן. וְאֵין בּוֹכִין עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם; שֶׁאֵין**
5 **לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וּכְתִיב: וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל**
6 **מֹשֶׁה[34]. וְכֵן אֵין מַסְפִּידִין יָתֵר עַל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ.**
7 **אֵין לָנוּ בְּחָכְמָה גָּדוֹל מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וּשְׁנַיִם עָשָׂר**
8 **חֹדֶשׁ בִּלְבַד נִסְפַּד[35]. וְכֵן חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ לְאַחַר**
9 **שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[36] - אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ[37].**

33) מו"ק כז, ב. שנאמר (ירמיה כב, י) "אל תבכו למת ואל תנודו לו" - אל תבכו, יותר מדאי; ואל תנודו לו, יותר מכשיעור, שלשה - לבכי, ושבעה - להספד. 34) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציוה להושיב ישיבה אחריו עם מלאת שלשים יום למותו, אמר: איני עדיף ממשה רבינו וכו'. 35) שם. עד שלשים יום ספדו ביום ובלילה, מכאן ואילך ספדו ביום ולמדו בלילה, או להיפך. 36) משמת. 37) אפילו ביום שמועה. שכן מצינו (יבמות עט, א) שדוד המלך רצה להספיד את שאול המלך ולא הספידו, כיון שכבר עברו שנים עשר חודש מנפילתו, ומפרש רש"י: "שאין דרך כבוד לספוד אחר י"ב חודש, אחר שנתקבלו תנחומין על המת, כאמור במועד קטן כא, ב".

10 **יא. אַל יִתְקַשֶּׁה[38] אָדָם עַל מִתוֹ יָתֵר מִדַּי. שֶׁנֶּאֱמַר:**
11 **אַל תִּבְכּוּ לְמֵת וְאַל תָּנֻדוּ לוֹ. כְּלוֹמַר: יָתֵר מִדַּי[39].**
12 **שֶׁזֶּהוּ מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם; וְהַמְצַעֵר [עַצְמוֹ יוֹתֵר] עַל**
13 **מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם - הֲרֵי זֶה טִפֵּשׁ. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה?**
14 **שְׁלֹשָׁה לִבְכִי, שִׁבְעָה לְהֶסְפֵּד, שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתִסְפֹּרֶת**
15 **וְלִשְׁאָר הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים[40].**

38) מרבה להתאבל. 39) מו"ק כז, ב ושם אמרו: "המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה". וב"פתחי תשובה" ליו"ד סי' שצד ס"ק א, מביא בשם 'ספר חסידים': אדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם, ושאר מתים - סובר ה"פתחי תשובה" שמותר לנשקם, ככתוב (בראשית נ, א) ביעקב אבינו "ויבך (=יוסף) עליו וישק לו". 40) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, ובמו"ק שם אמרו: "מכאן ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם רחמנים בו יותר ממני".

16 **יב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְאַבֵּל כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֲכָמִים - הֲרֵי**
17 **זֶה אַכְזָרִי[41]. אֶלָּא יִפְחַד וְיִרְדַּאג וִיפַשְׁפֵּשׁ[42] בְּמַעֲשָׂיו**
18 **וְיַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁמֵּת - תִּדְאַג**
19 **כָּל הַחֲבוּרָה כֻּלָּהּ[43]. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים**
20 **יִרְאֶה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מְנַחַת לוֹ עַל צַוָּארוֹ[44];**
21 **וּמִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁבְעָה - [כְּאִלּוּ הִיא] מְנַחַת בְּקֶרֶן**
22 **זָוִית; מִכָּאן וְאֵילָךְ[45] - [כְּאִלּוּ] עוֹבֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ בַּשּׁוּק[46].**
23 **כָּל זֶה לְהָכִין עַצְמוֹ, וְיַחֲזֹר[47] וְיֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ. וַהֲרֵי**
24 **הוּא אוֹמֵר: הִכִּיתָה אֹתָם וְלֹא חָלוּ. מִכְּלָל שֶׁצָּרִיךְ**
25 **לְהָקִיץ וְלָחוּל.**

41) שאין לבו מתרגש ומשתתף בצרת קרובו וחבירו. 42) ימשמש ויבדוק. "ויחפש, בגדול החל" (שם מד, יב) מתרגם הירושלמי: ופשפש. 43) שבת קו, א. ומפרש רש"י: יירא מן המיתה. 44) מו"ק כז, ב. ושם הנוסח: בין שתי ירכותיו. וברי"ף שם: בין כתפיו, ומפרש ה'נמוקי יוסף': שאילו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו, וכל כך יעמוד בכובד ראש. 45) עד י"ב חודש. 46) מו"ק שם. שמידת הדין מתוחה נגדו. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ד: "שכל אותה השנה, הדין מתוח כנגד המשפחה... כל שבעה - החרב שלופה, עד שלשים - היא רופפת, לאחר שנים־עשר חודש - היא חוזרת לתערה, למה הדבר דומה? לכיפה של אבנים, כיון שנתעררה (=נזדעזעה) אחת מהן, נתעררו כולן... ואם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתרפאת כל אותה המשפחה". 47) ובכ"י תימן: לחזור בתשובה וכו'.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מתבארת בו מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, לנחם אבלים, להכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. גודל ערך מצות הכנסת אורחים והלויתם לדרכם. זמני ביקור חולים. ביטול מלאכה ותלמוד תורה להוצאת תלמיד חכם לקבורה. נחום אבילי גוים וביקור חוליהם. איסור הנאה מבתי קברות, בנין הקבר, המת וכל תכריכיו והכלים הנזרקים על מטתו מחמת צער. הכבוד שעושים למלך או נשיא שמתו.

26 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים, וּלְנַחֵם**
27 **אֲבֵלִים, וּלְהוֹצִיא הַמֵּת, וּלְהַכְנִיס הַכַּלָּה[2], וּלְלַוּוֹת**
28 **הָאוֹרְחִים[3], וּלְהִתְעַסֵּק בְּכָל צָרְכֵּי הַקְּבוּרָה: לָשֵׂאת עַל**
29 **הַכָּתֵף[4], וְלֵילֵךְ לְפָנָיו[5], וְלִסְפֹּד, וְלַחְפֹּר, וְלִקְבֹּר[6]. וְכֵן**
30 **לְשַׂמֵּחַ הַכַּלָּה וְהֶחָתָן, וּלְסַעֲדָם בְּכָל צָרְכֵיהֶם[7]. וְאֵלּוּ**
31 **הֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבְּגוּפוֹ, שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר[8]. אַף**
32 **עַל פִּי שֶׁכָּל מִצְוֹת אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל**
33 **וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ[9] - כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹצֶה**
34 **שֶׁיַּעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אֲחֵרִים, עֲשֵׂה אַתָּה אוֹתָן לְאָחִיךָ**
35 **בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת[10].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים"..

מצות ניחום אבלים אינה מצוה שבגופו דווקא, ואפשר לעשותה על ידי שליח (כמו שמצינו בדוד המלך ש"ב פ"י פ"ג) ואף על ידי מכתב.

ומה שכתב "ואלו הן מצוות שבגופו" הוא להבדילה מן הצדקה שנזכרה בה"ג שם.

ועוד יש להוכיח ממה שכתב (פי"ד ה"ו) שהוא גמ"ח עם החיים ועם המתים, ופשיטא שלמתים אין נפק"מ אם בא במכתב או על ידי שליח.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569)

~ נקודות משיחות קודש ~

"עשה אותם אתה לאחיך בתורה ובמצות".

יש שלמדו מכאן שמצות אהבת ישראל היא רק "לרעך"

בתורה ומצוות, ואילו את הרשע מותר או מצוה לשנוא. אבל כבר העירו באחרונים מזה שלומדין מהפסוק ואהבת **לרעך** כמוך "ברור לו מיתה יפה" שכולל גם את הרשע (המחויב במיתה) ורק מסית נתמעט בפירוש ממצוות אהבת ישראל.

ומוכח מזה שהמצוה לשנוא את הרשע היא לא מפני שנתמעט מהלשון "ואהבת לרעך כמוך" אלא שהוא ציווי בפני עצמו. וכן מוכח מתניא (פרק ל"ב) שגם אלו שמצוה לשנוא אותם, מצוה לאהבם גם כן.

וכן מוכח גם מלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ו ה"ג) שסתם "לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו".

(על פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 217 הערה 17)

~ נקודות משיחות קודש ~

". . הרי הם בכלל ואהבת לרעך כמוך . . עשה אותם אתה לאחיך בתורה ומצוות".

מדבריו משמע שמצוות "ואהבת לרעך כמוך" אינה רק על הרגש האהבה שבלב אלא גם על המעשה - "עשה לאחיך.."

וכן משמע ממה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל...כו' לפיכך צריך שיספר בשבחו ולחוס על ממונו כו'" היינו גם עשיה בפועל ולא רק הרגש הלב.

(על פי לקו"ש חלק עמוד 58 הערה 22)

2) לחופה. 3) בדרכם למקומם. 4) השווה לעיל פ"ד, ה"ב: "וסובלים את המת על הכתף עד בית־הקברות", ובביאורנו שם. 5) לפני מיטתו. 6) מו"ק כח, ב: "היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" (קהלת ז, ב) - דברים של מיתה. אם ספד - יספדוהו; אם קבר - יקברוהו; אם טען (נשא) יטענוהו" וכו'. וראה לעיל פי"ב ה"ב, ובביאורנו שם. 7) ברכות ו, ב: "ואם משמחו (לחתן), מה שכרו? זוכה לתורה שניתנה בחמשה קולות" וכו'. ובכתובות יז, א אמרו: "רבי יהודה בר אילעי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה". 8) פאה פ"א, מ"א: "אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים". ואמרו בירושלמי שם ה"א: במה דברים אמורים בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור, שהרי נמנו באושא, שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה. 9) וכדברי ה"תורת כהנים" שם: "רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה". 10) פרט לגוי שאינו בתורה ובמצוות. וראה שבת לא, א "דעלך סני, לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה". ובבבא־מציעא ל, ב דרשו: "והודעת להם את הדרך (שמות יח, כ) - זו גמילות חסדים; אשר ילכו - זה ביקור חולים; בה - זו קבורה; אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין". והשווה "ספר המצוות" לרבינו שורש א. והרמב"ן שם משיג על רבינו, ולדעתו ניחום אבלים וביקור חולים וכן קבורת המת - הן מצוות מן התורה, שכל אלו גמילות חסדים הן, ובכלל: ואהבת לרעך כמוך, הן. וכבר אמרו (סוטה יד, א) "אחרי ה' אלקיכם תלכו... הלך אחר מדותיו של הקב"ה, ...הקב"ה ביקר חולים... אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים... אף אתה נחם אבלים; הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבור מתים". ורבינו סובר, שכל אלה אינם אלא אסמכתאות, ואינם אלא מדבריהם, שהרי בפירוש אמרו (סנהדרין ע, ב): אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה, דבר שהוא מצוה - תנחומי אבלים; דבר עבירה - תענית ציבור, ומפרש רש"י: תנחומי אבלים - תקנת חכמים בעלמא הוא, וכן פירש רבינו לעיל הל' ממרים פ"ז, ה"ב.

ב. שְׁכַר הַלְוָיָה[11] מְרֻבֶּה מִן הַכֹּל[12]. וְהוּא הַחֹק שֶׁחָקְקוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְדֶרֶךְ הַחֶסֶד שֶׁנָּהַג בָּהּ: מַאֲכִיל עוֹבְרֵי דְרָכִים, וּמַשְׁקֶה אוֹתָן, וּמְלַוֶּה אוֹתָן[13]. וּגְדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים[14]. וְלוּוִים יוֹתֵר מֵהַכְנָסָתָן. אָמְרוּ חֲכָמִים: כֹּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה - כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים[15].

~ נקודות משיחות קודש ~

"וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, שנאמר וירא והנה שלושה אנשים".

לכאורה קשה מה הראיה מפסוק זה והיה לו להביא הראיה שהביאה הגמרא מהמשך הפסוקים (שבת קכ"ז) "ויאמר אדנ-י אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך כו'" כי משם הראיה שאאע"ה הקדים האורחים לשכינה.

ועוד קשה לשון הרמב"ם בהלכה א' "מצות־עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה **וללוות האורחים**" שהוא שינוי מלשון המשנה - "הכנסת אורחים".

והביאור בזה: בפעולה של כל גמילות חסדים, ישנם שני עניינים: האחד הוא מילוי מחסורו של חברו (בחפצא), והשני הוא מידת החסד הנדרשת מהאדם (מצד הגברא). כעין זה הוא בהכנסת אורחים שהמצוה היא סיפוק צרכיהם במאכל משתה ולינה, ובנוסף מצד מדת החסד של המארח צריכה להראות מצדו גם התעניינות ושימת לב לאורח.

זה החידוש במצות הכנסת אורחים, שגם סיפוק צרכי האורח אינו יכול להעשות באופן סתמי אלא חייב להיות תוך התעניינות ושימת לב של המארח. לכן הגדיר הרמב"ם את חיוב מצות הכנסת אורחים - "ללוות האורחים" ללמדך שגם סיפוק צרכיהם צריך להעשות בשימת לב והתעניינות בדיוק כמו בליווי האורחים.

ומעתה יובן גם מדוע הביא הרמב"ם הראיה מהפסוק "וירא והנה שלושה אנשים כו'" כי רק שם מודגשת שימת לבו של אברהם אבינו לאורחים, שאף שהיה עסוק בהקבלת פני השכינה שהיא תענוג עילאי, היתה בו שימת הלב לאורחים שנראו לעיניו מרחוק.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 70)

11) בכת"י תימן: הלווי. 12) סוטה מו, ב: "ששכר הלוויה אין לה שיעור". 13) "ואברהם הולך עמם לשלחם - המשל אומר: האכלת, השקית, תלווה, כך: ואברהם הולך עמם לשלחם" (מדרש בראשית רבה, פמ"ח, אות כ). ובמדרש "שוחר טוב" פל"ז, אמרו: ויטע א'ש'ל' בבאר שבע - אכילה, שתיה לויה. וכן ברש"י סוטה י, א ד"ה פונדק. 14) וירא וירץ לקראתם, הרי שהניח את השכינה, והלך לקבל האורחים (שבת קכז, א). 15) סוטה מו, ב "שאלמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות, שנאמר (מלכים־ב ב, כג־כד) ויעל משם... ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו... ויקללם בשם ה', ותצאנה שתים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים". וכך אמרו שם: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה, שבית־דין שופכים דמים? אלא לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה".

1 **ג. כּוֹפִין לִלְוָיָה[16] כְּדֶרֶךְ שֶׁכּוֹפִין לִצְדָקָה[17]. וּבֵית דִּין**
2 **הָיוּ מְתַקְּנִין שְׁלוּחִין לְלַוּוֹת אָדָם הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם**
3 **לְמָקוֹם. וְאִם נִתְעַצְּלוּ בְּדָבָר זֶה - מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ**
4 **שָׁפְכוּ דָמִים[18]. אֲפִלּוּ הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת**
5 **- יֵשׁ לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה[19]. וְכַמָּה שִׁעוּר לְוָיָה שֶׁחַיָּב אָדָם**
6 **בָּהּ? הָרַב לַתַּלְמִיד - עַד עִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר[20]. וְהָאִישׁ**
7 **לַחֲבֵרוֹ - עַד תְּחוּם שַׁבָּת[21]. וְהַתַּלְמִיד לָרַב - עַד**
8 **פַּרְסָה[22]. וְאִם הָיָה רַבּוֹ מֻבְהָק[23] - עַד שָׁלֹשׁ**
9 **פַּרְסָאוֹת[24].**

16) את מי שאינו רוצה ללוות את חבירו לדרך, שילווהו (סוטה מו, ב). 17) לתת צדקה, ראה הל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. 18) סוטה שם. שהמהלך יחידי בדרך צפוי לסכנת לסטים. וב"תפארת ישראל" למשנה שם (פ"ט, מ"ו) מנמק: "ואפשר שלכך נהרג מלסטים, שחשבוהו כאיש שאין לו אוהבים לדרוש דמו". 19) שם. "בשביל ארבע פסיעות שליוה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו', נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה". 20) שבעים אמה ושיריים שנותנים אותן עבור (=בליטה) לעיר, ומהן והלאה מודדים תחום שבת (רא"ש לנדרים נו, ב). 21) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר. 22) ארבעה מילים, ומיל הוא שיעור תחום שבת. 23) שרוב חכמתו קיבל ממנו. 24) סוטה, שם.

10 **ד. בִּקּוּר חוֹלִים - מִצְוָה עַל הַכֹּל[25]. אֲפִלּוּ גָדוֹל**
11 **מְבַקֵּר אֶת הַקָּטָן. וּמְבַקְּרִין הַרְבֵּה פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְכָל**
12 **הַמּוֹסִיף - מְשֻׁבָּח. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ[26]. וְכָל**
13 **הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה - כְּאִלּוּ נָטַל חֵלֶק מֵחָלְיוֹ[27] וְהֵקֵל**
14 **מֵעָלָיו; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּר - כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים[28].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל המבקר את החולה כאלו נטל חלק מחליו והקל מעליו".

ענינו של ביקור חולים הוא הקלה מייסורי החולה ויש בו הבאת סיוע לרפואתו, ואף שבגמרא משמע שהוא דווקא בבן־גילו הוא לעניין אחד משששים, אבל ברמב"ם משמע שהוא הדין ב"כל המבקר" אף שאינו בן גילו, ואולי משום כך שינה ולא כתב "נוטל אחד משששים" אלא "כאילו" נטל "חלק" מחליו.

ובמאירי כתב (נדרים לט, ב.) "שהמבקר מיקל בחליו של חולה . . ובני גילו ר"ל שביקורם ערב עליו, שמצד הנאתו מהם חליו מיקל כו'".

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 64 והע' 23)

25) נדרים לט, ב: "רמז לביקור חולים מן התורה, מניין? שנאמר (במדבר טז, כט): אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' - שהם חולים ומוטלים בעריסתם, ובני אדם מבקרים אותם (=ופקודת - לשון ביקור), מה הבריות אומרים: לא ה' שלחני. 26) על החולה, שאם זה מכביד עליו, יכנס לחדר החיצון לשאול עליו אצל בני־ביתו ('בית יוסף' ליו"ד סי' שלה). 27) כל אחד נוטל חלק משששים ממה שהשאירו המבקרים הראשונים (נדרים שם). ושם הדגישו: "ובבן גילו", שאינו נוטל חלק משששים אלא בן גילו, ומפרש רש"י: בחור כמותו, או זקן לזקן. והר"ן שם, מפרש: שנולד המבקר במזל של חולה. 28) שם מ, א "מעשה בתלמיד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (בציווי רבי עקיבא), היה אומר לו: רבי, החייתני. יצא ר"ע, ודרש: כל מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים", שהמבקר עושה לחולה כל צרכיו. וכתב ה'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שלה, אפילו בימינו שהחולה שוכב על המיטה, ואין אבק הארץ מזיק לו, דעתו של אדם צלולה ונוחה כשהבית נקי. וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס, וחולה צריך לשמור נפשו יותר מאדם אחר, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ולפיכך יזהרו לכבד ולרבץ לפניו.

15 **ה. אֵין מְבַקְּרִין אֶת הַחוֹלֶה אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִישִׁי**
16 **וָהָלְאָה[29]. וְאִם קָפַץ עָלָיו הַחֹלִי וְהִכְבִּיד[30] - מְבַקְּרִין**
17 **אוֹתוֹ מִיָּד[31]. וְאֵין מְבַקְּרִין אֶת הַחוֹלֶה לֹא בְּשָׁלֹשׁ**
18 **שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת בַּיּוֹם וְלֹא בְּשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, מִפְּנֵי**
19 **שֶׁהֵן[32] מִתְעַסְּקִין בְּצָרְכֵי הַחוֹלֶה. וְאֵין מְבַקְּרִין לֹא**
20 **חוֹלֵי מֵעַיִם וְלֹא חוֹלֵי הָעַיִן וְלֹא מְחוֹשֵׁי הָרֹאשׁ,**
21 **מִפְּנֵי שֶׁהַבִּקּוּר קָשֶׁה לָהֶן[33].**

29) שלא ירע מזלו, ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונא רעתו, יתוסף חליו (שם וברא"ש). 30) בבת אחת. 31) ירושלמי פאה פ"ג, ה"ז. ושם אמרו: הקרובים נכנסים אליו מיד, אפילו בחולי רגיל. 32) צ"ל: שבהן. כלומר, באותן השעות. וכן נראה מלשון ה'בית יוסף' ליו"ד סי' שלה. וראוי להעיר, שבנדרים מ, א נימקו הטעם, שכל חולה מיקל עליו חליו בשעות הבוקר, ולא יחוש המבקר לבקש עליו רחמים, ובשלש שעות האחרונות - מכביד עליו חליו - ויתייאש מלבקש עליו רחמים. ורבינו חידש טעם משלו לפי בקיאותו בחליים (רדב"ז). 33) שם מא, א חולי מעיים - משום בושה; חולי עין וראש, שהדיבור קשה להם. ומסיים השו"ע ביו"ד סי' שלה סעיף ח: "אלא נכנסים בבית החיצון, ושואלים ודורשים בו".

22 **ו. הַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה - לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גַּבֵּי**

מִטָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא, וְלֹא עַל גַּבֵּי סַפְסָל, וְלֹא עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ, וְלֹא לְמַעְלָה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו[34]. אֶלָּא מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב לְמַטָּה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו, וּמְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים וְיוֹצֵא[35].

34) שבת יב, ב "מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", ולפיכך מתעטף מאימת שכינה, כאדם היושב באימה ואינו פונה לצדדים (רש"י שם). ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, שהיושב גבוה ממנו. אבל כששוכב על המיטה, מותר לישב על כסא (יו"ד סי' שלה סעיף ג). 35) שאומר: המקום ירחם עליו בתוך חולי ישראל (שבת שם). ובבבא־בתרא קטז, א אמרו: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, יד): חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה". - ומנהג זה בצרפת, שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, מבקש לפני הרב התופס ישיבה, שיברך אותו. ומזה נהגו בכל המדינות לברך החולה בבית הכנסת, ולבקש עליו רחמים (דרכי משה ל'טור' יו"ד סי' שלה אות ב).

ז. יִרְאָה לִי, שֶׁנֶּחָמַת אֲבֵלִים קוֹדֵם לְבִקּוּר חוֹלִים; שֶׁנִּחוּם אֲבֵלִים גְּמִילוּת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים[36].

36) והרדב"ז מהסס בזה, כי יש מקום להעדיף ביקור חולים על ניחום אבלים, שהמבקר את החולה גורם לו שיחיה, ואם לא ביקרו כאילו שופך דמים, כמבואר לעיל ה"ד, ואילו ניחום אבלים אין בו מעלות אלו. וכדברי רבינו נראה, ממה שאמרו (שבת יב, ב) "בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת" - הרי שהקדימו ניחום אבלים לביקור חולים, ואע"פ שבסוכה מא, ב אמרו: "כך היה מנהגם של אנשי ירושלים... הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו" - שם ברגל, הואיל ואין בו אבילות, אפילו בדברים שבצנעה, צער האבל מועט. ולפיכך ביקור חולים קודם (אור שמח).

ח. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו מֵת וְכַלָּה - מַנִּיחַ אֶת הַכַּלָּה וּמִתְעַסֵּק עִם הַמֵּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל וְגוֹמֵר[37]. מֵת וְכַלָּה שֶׁפָּגְעוּ זֶה בָּזֶה בַּדֶּרֶךְ - מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת[38] מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה[39]. וְזֶה וָזֶה עוֹבְרִין מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ[40].

37) וסוף הפסוק: ולב כסילים בבית שמחה. ובמס' שמחות פי"ב, שנינו: "אבל חסידים הראשונים, היו מקדימים לבית האבל מלבית המשתה, שנאמר: טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" וגו'. 38) דרך צדדית. 39) והכלה עוברת עם אורחיה בדרך המלך, באופן שמקדימים את הכלה תחילה (כתובות יז, א), ובמס' שמחות פי"א, מנמקים: שכבוד החי קודם לכבוד המתים. 40) שכבוד המלך עדיף משניהם, שנאמר: שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, ואין כבודו להמתין עד שהמת או הכלה יעברו מלפניו (כתובות שם). ובמס' שמחות שם, אמרו: "אגריפס המלך עבר לפני הכלה (=נכנס לרחוב צדדי, וחיכה עד שמסע הכלה יעבור תחילה), ושיבחוהו חכמים, אמרו לו מה ראית? אמר להם: אני נוטל כתר בכל יום, וזאת תטול כתריה שעה אחת". ולדעת הרמב"ן - הובאה ב'טור' יו"ד סי' שס, הכנסת כלה קודמת לקבורת המת, ולאחר שנכנסה לחופה, תנחומי אבל קודמים לשמחת חתן וכלה, וכן הבראת האבל קודמת למשתה חתן, ש"החתן מאכיל את האחרים, והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים".

ט. מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת[41] וּלְהַכְנָסַת הַכַּלָּה[42]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין לוֹ כָּל צָרְכּוֹ; אֲבָל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְכּוֹ[43] - אֵין מְבַטְּלִין[44]. וְכֹל שֶׁאֵין מִתְעַסְּקִין בַּתּוֹרָה - חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ[45].

41) ללוותו לקבורה. 42) ללוותה מבית אביה לבית חופתה (רש"י למגילה כט, א). 43) שיש לכל־הפחות עשרה אנשים, לעמידה בשורה ולקדיש ולברכת אבלים (רמב"ן ב'טור' יו"ד סי' שסא). 44) מגילה, שם. 45) אפילו יש לו כל צרכו, וביחוד מי שהוא יושב ובטל, מוטב שיתעסק עם המת מלהבטל (רדב"ז). ובשו"ע יו"ד סי' שסא סעיף א: "ותינוקות של בית רבן אין מתבטלים כלל", שהרי אפילו לבנין בית־המקדש אין מבטלים אותם, כמבואר בשבת קיט, ב.

י. מֵת אֶחָד בָּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה עַד שֶׁיִּקְבְּרוּהוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו - מֻתָּרִין[46].

46) מועד קטן כז, ב. אבל מבטלים מלאכתם להוצאתו, כמבואר לעיל ה"ט. וביו"ד סי' שסא סעיף ג, פסק: "הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילוונו ארבע אמות".

יא. תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת, אֲפִלּוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שִׁשִּׁים רִבּוֹא - מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאָתוֹ[47]. הָיוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא - אֵין מְבַטְּלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לַאֲחֵרִים[48] - אֵין לוֹ שִׁעוּר, אֶלָּא מְבַטְּלִין הַכֹּל לְהוֹצָאָתוֹ[49].

47) כתובות יז, א "נטילתה כנתינתה - מה נתינתה (=של תורה בסיני), בששים רבוא, אף נטילתה (=כשמת ותלמודו בטל) בששים רבוא". 48) מרביץ תורה ברבים. 49) שם.

יב. קוֹבְרִין מֵתֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וּמְנַחֲמִין אֲבֵלֵיהֶם, וּמְבַקְּרִין חוֹלֵיהֶם, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם[50].

50) גיטין סא, א. ובתוספתא שם פ"ג הי"ח: "מנחמים אבלי גוים מפני דרכי שלום", והשווה הל' מלכים פ"י הי"ב, ובביאורנו שם. והוא־הדין שמלווים מתי גוים מפני דרכי שלום, כמבואר ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' שפז, בשם ה'כלבו'. וכן מספידים אותם, כמבואר בתוספתא גיטין הנ"ל.

יג. בָּתֵּי הַקְּבָרוֹת אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. כֵּיצַד? אֵין אוֹכְלִין בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶן[51], וְאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן מְלָאכָה, וְלֹא קוֹרִין בָּהֶן, וְלֹא שׁוֹנִין[52] בָּהֶן. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין נֵאוֹתִין[53] בָּהֶן, וְלֹא נוֹהֲגִין בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ[54]. לֹא יֵלֵךְ אָדָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל קֶבֶר וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ[55]

וְסֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרָחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת - מֻתָּר[56].

51) שזוהי קלות ראש, ובמגילה כט, א שנינו: "אין נוהגים בהם קלות ראש". וכשם שבבתי־כנסת שנינו שם כח, א: אין אוכלים ושותים בהם, ומפרש רש"י שם, משום קלות ראש, שמקילים אותם, כך הדין בבתי הקברות (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסח ס"ק א). 52) משנה. שהרי זה "לועג לרש", שהמת אינו קורא ואינו שונה (ברכות יח, א). 53) נהנים, כלשון המשנה (ברכות נא, ב) "אין מברכים על הנר - עד שיאותו לאורו". ומפרש רש"י: שיהנו. וכנראה שלמד רבינו דין איסור הנאה בבית־הקברות מדין בתי־הכנסת, שנאמר בהם (מגילה כח, ב) "ואין ניאותים בהם", והשווה הל' תפילה פי"א, ה"ו. 54) כגון לעשות בהם צרכיו, כמפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, ובמגילה כט, א שנינו: "אין מרעים בהם בהמה... ואין מלקטים בהם עשבים... מפני כבוד מתים". 55) אפילו כשהוא אוחזן בידו, וקל־וחומר כשהן על ראשו, שהוא מקיים בהן המצוה, הרי זה "לועג לרש". ובברכות יח, א הנוסח: "ותפילין בראשו". 56) ברכות שם. וכל שהוא לכבודו של מת - מותר, כמבואר לעיל פי"ג ה"ט, בביאורנו. והשווה הל' תפילין פ"ד, הכ"ג.

יד. הַמּוֹלִיךְ עֲצָמוֹת[57] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - לֹא יִתְּנֵם בְּדִסְקְיָא[58] וְיַנִּיחֵם עַל גַּבֵּי חֲמוֹרוֹ וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹהֵג בָּהֶן מִנְהַג בִּזָּיוֹן[59]. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים וּמִפְּנֵי הַלִּסְטִים - מֻתָּר.

57) עצמות המת. 58) מרצוף (שק) של עור. 59) ברכות יח, א והשווה הל' ספר תורה פ"י הי"א, ושם מסיים רבינו: "ואם אין שם פחד, מניחו (ספר התורה) בחיקו, כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך". ובנוגע לעצמות, מפשילן לאחוריו על החמור, כמבואר ביו"ד סי' תג, סעיף י.

טו. אֵין מְפַנִּין[60] אֶת הַמֵּת מִקֶּבֶר לְקֶבֶר, אֲפִלּוּ מִבָּזוּי לִמְכֻבָּד[61]. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[62] - מְפַנֵּהוּ אֲפִלּוּ מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי[63].

60) מעבירים. 61) ירושלמי מו"ק פ"ב, ה"ד. ומפרש ה"קרבן העדה" שהבלבול קשה למתים, שמתייראים מיום הדין, ובשמואל הוא אומר (שמואל־א כח, טו) "למה הרגזתני להעלות אותי", ומפרש הרד"ק, שהיה מפחד מיום הדין, כי סבר שקוראים אותו לדין. 62) שהקבר השני, הוא בשדה המת. 63) ירושלמי שם, "ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו", והשווה הל' יו"ט, פ"ח ה"ט. ואם נתנוהו שם על־מנת לפנותו - מותר בכל ענין, וכן מותר לפנותו כדי להעלותו לארץ ישראל (כסף־משנה, וכן ביו"ד סי' שסג סעיף א).

טז. אֵין קוֹבְרִין מֵת עַל גַּבֵּי מֵת, וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד, שֶׁבִּזָּיוֹן הוּא[64]. וְקָטָן הַיָּשֵׁן עִם אִמּוֹ - נִקְבָּר עִמָּהּ[65].

64) שמחות פי"ג. אלא־אם־כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם. ובנוגע לקבורת מת על גבי מת - דוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים, אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים - מותר ('טור' יו"ד סי' שסב). ונראה שהכל תלוי בטיב העפר, שאם היא אדמת סלע או קרקע קשה, אפילו אין ביניהם אלא הפסק כלשהו מותר, וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל (בבא־בתרא קא, א) "הכל לפי הסלע" (רדב"ז). 65) מס' שמחות שם: "רבי יהודה אומר: האיש נקבר עם בתו הקטנה, והאשה עם בנה הקטן, ועם בן־בנה הקטן, זה הכלל: כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו" (לפי נוסח הרמב"ן ב"תורת האדם" הובא ב'טור' יו"ד סי' שסב).

יז. עֲפַר הַקֶּבֶר - אֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁאֵין קַרְקַע עוֹלָם נֶאֱסֶרֶת[66]. אֲבָל קֶבֶר הַבִּנְיָן[67] - אָסוּר בַּהֲנָאָה.

66) שנאמר (מלכים־ב כג, ו) "וישלך את עפרה (=של האשירה) על קבר בני העם", מקיש (השוה) קבר בני העם לעבודה־זרה, מה ע"ז אינה נאסרת במחובר לקרקע, שכתוב "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם (=אין ההר נאסר כעבודה־זרה), אף הקבר אינו נאסר במחובר לקרקע (סנהדרין מז, ב). 67) שבנוהו למעלה מעל הקרקע, והרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו", ואסור במת כבעבודה־זרה (שם). ויש אוסרים העפר שנטלו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, שהרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו" (יו"ד סי' שסד, סעיף א), ולדבריהם אינו מותר אלא העפר שבצדי המת ובתחתיתו, או החופר כוך בסלע שלא נתלש הגג כלל, ונשאר כבתחילתו (ש"ך שם).

יח. הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְמֵת - לֹא נֶאֱסַר עַד שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ הַמֵּת[68]. וַאֲפִלּוּ הֵטִיל בּוֹ גֶּפֶל[69] - נֶאֱסַר בַּהֲנָאָה[70].

68) אין ההזמנה בלבד אוסרתו. 69) תינוק שלא כלו לו חדשי לידתו. 70) סנהדרין שם.

יט. נֶפֶשׁ[71] שֶׁנַּעֲשָׂה לְשֵׁם חַי[72], וְשָׁם בּוֹ הַמֵּת, וְהוֹסִיף בּוֹ דִּימוֹס[73] אֶחָד לְשֵׁם הַמֵּת, אַף עַל פִּי שֶׁפִּנָּהּ הַמֵּת - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה[74]. וְאִם הִכִּיר אֶת הַתּוֹסֶפֶת - חוֹלֵץ[75] אוֹתָהּ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר[76]. נַעֲשָׂה לְשֵׁם הַמֵּת[77] - כֵּיוָן שֶׁהוּטַל בּוֹ הַמֵּת נֶאֱסַר, אַף עַל פִּי שֶׁפִּנָּהוּ[78].

71) בנין שעל הקבר. ובלשון המקרא: ציון, ראה יחזקאל לט, טו "ובנה אצלו ציון". 72) לכשימות יקבר בו, ועדיין חי הוא. והואיל ואין שם המת נקרא עליו, אין זו הזמנת "נפש" למת, שהיא רק אחרי מות האדם. 73) שורה של אבנים. 74) ואילו לא הוסיף בו דימוס, לא היה הקבר אסור אלא כל זמן שהמת בתוכו, הואיל ולא נעשה מתחילה לשם המת משמת. 75) מסיר. 76) שם מח, א, שאין כאן אלא מעשה בלא "הזמנה", ואינו אסור אלא כשהמת בתוכו. 77) אחרי מות האדם, בנה את הנפש לשמו, נמצא שנקרא שמו עליו, והרי זו "הזמנה". 78) שיש כאן "הזמנה ומעשה" - כאחד, ונאסר עולמית (שם). והשווה הל' תפילין פ"ד, ה"ט: "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניחן בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו דברי חול; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חול כמו שהיה". שהזמנה, או מעשה - לבד, אינם מועילים.

כ. הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְאָבִיו[79], וְהָלַךְ וּקְבָרוֹ בְּקֶבֶר אַחֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִקָּבֵר בּוֹ מֵת אַחֵר עוֹלָמִית, וְהַקֶּבֶר הַזֶּה אָסוּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי כְּבוֹד אָבִיו[80].

79) משמת. 80) שם. וכתב ה'טור' ביו"ד סי' שסד "לא יקבר בו הוא עולמית, אבל אחר מותר להקבר בו". ורבינו סובר, שאסור לבן לקבור בו אפילו מת אחר, משום כבוד אביו, וכנראה שחולק על דעת ה'טור' (לחם־משנה).

כא. הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה[81] כֻּלּוֹ; חוּץ מִשְּׂעָרוֹ שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ גּוּפוֹ[82]. וְכֵן אֲרוֹנוֹ וְכָל תַּכְרִיכָיו[83] - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[84]. אֲבָל כֵּלִים הַמּוּכָנִים לְתַכְרִיךְ[85] - לֹא נֶאֱסְרוּ בַּהֲנָאָה. אֲפִלּוּ אֶרֶג בֶּגֶד לְמֵת[86] - לֹא נֶאֱסַר[87] עַד שֶׁיַּגִּיעַ בַּמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ[88]. שֶׁאֵין הַהֶזְמָנָה[89] אוֹסֶרֶת[90].

81) ע"ז כט, ב. נאמר: ותמת שם מרים, ונאמר: וערפו שם את העגלה בנחל, הריני למד ב'גזירה־שוה' "שם שם" - מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, שכפרה כתובה בה כקדשים, אף מת אסור בהנאה. ובירושלמי שבת פ"י ה"ה, משמע שמת גוי מותר בהנאה, שאמרו שם: המוציא מת גוי בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים - פטור, הואיל ומותר בהנאה, והוציאו ללמוד בו לצרכי רפואה, כי אילו היה אסור בהנאה היה חייב על הוצאתו, שהוא רוצה בביעורו שלא יכשל בו. וכן נראה מסנהדרין יט, ב שמאה ערלות של הפלשתים שהרג דוד, ראויות להשליכן לכלבים או לחתולים, הרי שמת גוי מותר בהנאה (משנה־למלך), אלא שבשו"ע יו"ד סי' שמט סעיף א, פסק שמת גוי אסור בהנאה כמת ישראל. 82) ששיער אינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות (ערכין ז, ב כרב נחמן, וברש"י), וכן דעת ה'תוספות' בבבא־קמא י, א ד"ה שהשור. והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"ב, ה"ד. 83) שכורכים ולובשים בהם את המת. 84) סנהדרין מח, ב. 85) שהזמינם לתרכיך, ועדיין לא כרך בהם. 86) לאחר שמת, ונקרא עליו שם המת. 87) כל עוד לא כרכו בו. 88) שנושאים אותו בה לקבורה, ורגילים היו לקברה עמו, ומשום שלא יתחלף בתכריכי המת אסרוהו (שם וברש"י). 89) בלא מעשה עמה. 90) שם מז, ב וכמבואר לעיל הי"ח־יט.

כב. כָּל הַכֵּלִים שֶׁזּוֹרְקִין עַל הַמֵּת[91] עַל הַמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שֶׁלֹּא יִתְחַלְּפוּ בְּתַכְרִיכִין[92].

91) מחמת צער. 92) שלא יבואו להתיר גם התכריכין עצמם. אבל הכלים שנגעו במיטה שמת עליה, אין רגילים לכורכו עליה בתכריכי קבורה ולא נאסרו, שלא יבואו להחליפם בתכריכין (שם מח, ב וברש"י).

כג. הָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ מְזֻרְקִין כֵּלִים בַּחֲמָתָן עַל הַמֵּת[93] - מִצְוָה עַל אֲחֵרִים לְהַצִּילָן[94]. וְאִם הִגִּיעוּ לַמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ - אֵין מַצִּילִין אוֹתָן[95].

93) זורקים בגדיהם עליו מפני חיבתו, ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם עליו (רש"י שם עמ' א). 94) ליטלם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו (שם וברש"י), שבוודאי יתחרטו אחר־כך (ש"ך ליו"ד סי' שמט ס"ק ד). 95) שלא יתחלפו בתכריכין, וכאמור לעיל הכ"ב.

כד. מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יְהֵא חַבְּלָן[96], וְלֹא יַפְסִיד אֶת הַכֵּלִים וְיַשְׁלִיכֵם לְחַבָּלָה. מוּטָב לְתִתָּם לַעֲנִיִּים, וְאַל יַשְׁלִיכֵם לְרִמָּה וְתוֹלֵעָה[97]. וְכָל הַמַּרְבֶּה כֵּלִים עַל הַמֵּת - עוֹבֵר בְּלֹא תַשְׁחִית[98].

96) מקלקל ומשחית. 97) מס' שמחות פ"ט, ושם הנוסח: "מרבה עליו (על המת) רמה". 98) שם. שהתורה אמרה: "לא תשחית את עצה", ולקמן הל' מלכים פ"ו ה"י, מתבאר ש"לא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים... דרך השחתה, עובר בלא תשחית".

כה. מֶלֶךְ שֶׁמֵּת - עוֹקְרִין סוּס[99] שֶׁהָיָה רוֹכֵב עָלָיו. וְעֶגְלָה שֶׁהָיְתָה מוֹשֶׁכֶת בַּקָּרוֹן[100] שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בּוֹ - מְנַשֵּׁר[101] פַּרְסוֹתֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה[102] וּלְמַטָּה[103], מָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. וּמוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ שִׁבְעָה יָמִים[104]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ - זֶה שֶׁהוֹשִׁיבוּ לוֹ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. וְנָשִׂיא[105] שֶׁמֵּת - אֵין מְבַטְּלִין יְשִׁיבָתוֹ יָתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם[106].

99) הגידים שעל פרסותיו, ואז אין אחר יכול להשתמש בו לרכיבה (ע"ז יא, א), וראה לקמן הל' מלכים פ"ב ה"א, שאין רוכבים על סוסו של מלך. 100) עגלה, כלי רכב. 101) חותך ומשיר. 102) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. 103) כי אם יחתוך מן הארכובה ולמעלה הרי היא טריפה, ו"אסור לגרום לבהמה טריפות בידים" (שם וברש"י). 104) בבא־קמא טז, ב. תלמידים לעסוק שם בתורה. ואע"פ שאסור לעסוק בדברי תורה בפני המת או בבית־הקברות משום "לועג לרש", ראה לעיל פי"ב ה"ט - כל שהוא לכבוד המת, כגון בני ישיבה לכבוד רבם - מותר. או ידובר, בריחוק ארבע אמות מקברו ('נמוקי יוסף' לב"ק שם). 105) ראש הסנהדרין ונקרא גם ראש הישיבה, ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. 106) שכן ציוה רבינו הקדוש (כתובות קג, ב): הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום, אינו עדיף ממשה רבינו, שכתוב בו: "ויבכו בני ישראל את משה... שלשים יום", והשווה לעיל פי"ב, ה"י.

כו. מֶלֶךְ אוֹ נָשִׂיא שֶׁמֵּת - יֵשׁ לָהֶן לִשְׂרֹף מִטָּתוֹ וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ[107], וְאֵין בָּזֶה דֶּרֶךְ הָאֱמוֹרִי[108] וְלֹא מִשּׁוּם הַשְׁחָתָה[109]. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ[110] הָרִאשֹׁנִים יִשְׂרְפוּ לָךְ.

107) שלא ישתמשו בהם אחרים, ואין זה לפי כבודם. 108) שאסור לנהוג כמותם, ככתוב (ויקרא יח, ג): "ובחוקותיהם לא תלכו". 109) איסור "לא תשחית" הנזכר לעיל הכ"ד. 110) בכת"י תימן: אבותיך המלכים. וכן הנוסח בפסוק: "ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים, אשר היו לפניך, כן ישרפו לך". ומכיון שזה לכבודו של מלך - אין זו השחתה, והואיל וזה מפורש בנביאים, אין בזה "דרך האמורי" שהרי לא נמשכנו בזה אחריהם, ולא מהם אנו למדים (סנהדרין נב, ב. וע"ז יא, א). אבל על

הדיוטות אסור לשרוף, משום יהירות, ומשום איסור השחתה (תוספתא סנהדרין פ"ד, ה"ב. וביו"ד סי' שמח סעיף א). ובמס' שמחות פ"ח, אמרו: "כשמת רבן גמליאל הזקן, שרף עליו אונקלוס הגר יותר משמונים מנה, אמרו לו מה ראית? אמר להם כתוב: ובמשרפות אבותיך וגו', ואין רבן גמליאל יפה יותר ממאה מלכים, שאין בהם צורך?!".

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת אֵבֶל בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום חמישי ל' סיון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם

1 יֵשׁ בְּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה
2 וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן:
3 א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל. ב) שֶׁלֹּא יְמַנֶּה מִקְּהַל
4 גֵּרִים. ג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים. ד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ
5 סוּסִים. ה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב. ו) לְהַחֲרִים
6 שִׁבְעָה עֲמָמִים. ז) שֶׁלֹּא לְחַיּוֹת מֵהֶן כָּל נְשָׁמָה. ח)
7 לִמְחוֹת זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק. ט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה
8 עֲמָלֵק. י) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּחַ מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ
9 בַּדֶּרֶךְ. יא) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם. יב) לִשְׁלֹחַ
10 שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ וְלָדוּן בָּהּ,
11 כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: "וְאִם תַּשְׁלִים"; "וְאִם לֹא
12 תַּשְׁלִים". יג) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ שָׁלוֹם מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב
13 בִּלְבַד כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶם. יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילָנֵי
14 מַאֲכָל בַּמָּצוֹר. טו) לְהַתְקִין יָד, שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ בַּעֲלֵי
15 הַמַּחֲנֶה לְהִפָּנוֹת בּוֹ. טז) לְהַתְקִין יָתֵד לַחְפֹּר בּוֹ. יז)
16 לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי אַנְשֵׁי הַצָּבָא בִּשְׁעַת
17 הַמִּלְחָמָה. יח) לִהְיוֹת מְאֹרָס, וּבוֹנֶה בִּנְיָן, וְנוֹטֵעַ
18 כֶּרֶם, שְׁמֵחִים בְּקִנְיָנָם שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחֲזִירִין אוֹתָן
19 מִן הַמִּלְחָמָה. יט) שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם לְכָל דָּבָר,
20 וְלֹא יֵצְאוּ אֲפִלּוּ לְצָרְכֵי הָעִיר וּלְצָרְכֵי הַגְּדוּד וְדוֹמֶה
21 לָהֶם. כ) שֶׁלֹּא לַעֲרֹץ וְלַחֲזֹר לְאָחוֹר בִּשְׁעַת
22 הַמִّלְחָמָה. כא) דִּין יְפַת־תֹּאַר. כב) שֶׁלֹּא תִמָּכֵר
23 יְפַת־תֹּאַר. כג) שֶׁלֹּא יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוּת אַחַר
24 שֶׁנִּבְעֲלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע נסדרו הלכות אלו בסיום ספר שופטים.

"שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות בית הבחירה". ולכאורה היה מקום לסדר הלכות אלו הרבה קודם, ומדוע חיכה הרמב"ם עם הלכות מלכים לסוף ספרו.

והביאור הוא: הלכות מלכים הכוללות הלכות משיח, מדברים במצב בו יהיה עם ישראל והעולם בתכלית השלמות כי המלך המשיח עתיד "להחזיר כל המשפטים כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה" "ויבנה בית המקדש" ועל ידי כל אלה יהיה קיום כל התורה כולה בשלמות, כולל שלושת המצוות הנ"ל למנות מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה.

(על פי לקו"ש חלק י"ח עמוד 276 והערה 39)

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) שלוש מצוות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ. מי הם הפסולים להיות מלך או כהן גדול. ההבדלים בין זכויות מלכי בית דוד למלכי ישראל. שכל השררות והמינויים בישראל עוברים בירושה לבן, ולבן הבן עד עולם.

25 א. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ[2]:
26 לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ
27 מֶלֶךְ"[3], וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה
28 אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק"[4], וְלִבְנוֹת בֵּית־הַבְּחִירָה[5], שֶׁנֶּאֱמַר:
29 "לְשַׁכְּנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה"[6].

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ולבנות בית הבחירה, שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה".

דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבנות בית המקדש נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש", אבל הסמ"ג סבר שהוא מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר, ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום בין למשכן בין לשילה ונוב וגבעון ובין לבית עולמים שנאמר "ועשו לי מקדש" ולא משכן.

ומה שרצה ה'לחם משנה' להוכיח מכאן שדעת הרמב"ם כהסמ"ג צריך־עיון, שהרי ב'ספר המצוות' מנה המצוה מ"ועשו לי מקדש" והלא אין מונה במניין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהלכות בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם כו'", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא הוא לכל הזמנים.

(על פי לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3)

2) ספרי לדברים יב, י וכן בסנהדרין כ, ב. 3) וזה לאחר כניסתם לארץ, ככתוב שם: "כי תבוא אל הארץ... וירישתה וישבת בה... שום תשים עליך מלך". 4) וגם זו היא לאחר כניסתם לארץ, כלשון הפסוק: "והיה בהניח... לך מכל אויביך... בארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך נחלה לרשתה". 5) בית המקדש, כלשון הכתוב: "המקום אשר יבחר ה' אלוקיכם... לשום את שמו שם". 6) ובהלכות בית הבחירה פרק א הלכה א מביא רבינו פסוק אחר: "שנאמר (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש", נראים הדברים, שעיקר מצוות בניין בית הבחירה נלמד מהפסוק הנ"ל, אולם כדי שלא נטעה לומר, שהפסוק מכוון רק למשכן שבמדבר בלבד, כמשמעות הפשוטה של אותו כתוב (ראה עירובין ב, ב), לפיכך מביא רבינו כאן את הכתוב: "לשכנו תדרשו"

המדבר במקדש שלעתיד, הוא בית הבחירה שבירושלים, לגלות בזה, שהציווי: "ועשו לי מקדש" כולל הכול, גם המשכן שבמדבר, וגם בית הבחירה שלעתיד, שקדושתו קדושת עולמים, והשווה ספר המצוות עשה כ (אבן האזל).

ב. מִנּוּי מֶלֶךְ קֹדֶם לְמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתִי שָׁלַח ה' לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ... עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת עֲמָלֵק"[7]. וְהַכְרָתַת זֶרַע עֲמָלֵק קוֹדֶמֶת לְבִנְיַן הַבָּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַה' הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אֹיְבָיו. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא, אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וְגוֹ'"[8]. מֵאַחַר שֶׁהַקָּמַת מֶלֶךְ מִצְוָה - לָמָּה לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּשֶׁשָּׁאֲלוּ מֶלֶךְ מִשְׁמוּאֵל[9]? לְפִי שֶׁשָּׁאֲלוּ בְּתַרְעֹמֶת[10], וְלֹא שָׁאֲלוּ לְקַיֵּם הַמִּצְוָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁקָּצוּ בִּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ, כִּי אֹתִי מָאֲסוּ וְגוֹ'".

7) בסנהדרין כ, ב למדו זה, ממה שנאמר (שמות יז, טז) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק" - מכאן שמינוי מלך קודם, שאין "כס" אלא מלך, ככתוב (דברי הימים־א, כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה' למלך", אולם רבינו נקט דרשה פשוטה יותר, שזוהי דרכו להביא ראייה היותר פשוטה, והיותר נוחה, - אם אין הדבר נוגע לעצם הדין - אף על פי שבתלמוד דרשוה מפסוק אחר (לחם משנה), והשווה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ט, הלכה ט ובהלכות תמידין ומוספין פרק ב, הלכה ב, שגם שם מביא רבינו דרשות מפסוקים, שלא הוזכרו בתלמוד וכנ"ל. 8) סנהדרין שם. 9) ראה שמואל־א ח, ז. 10) סנהדרין שם: "לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן" ומפרש רבינו, שהכוונה לפרשת המלך שבשמואל שם. וכן אמרו שם: "זקנים שבדור כהוגן שאלו, שנאמר תנה לנו מלך לשפטנו, אבל עמי הארץ שבהם קלקלו, שאמרו (שם כ): והיינו גם אנחנו ככל הגויים ושפטנו מלכנו, ויצא לפנינו".

ג. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ בַּתְּחִלָּה, אֶלָּא עַל־פִּי בֵית־דִּין שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים[11] וְעַל־פִּי נָבִיא[12], כֵּיהוֹשֻׁעַ שֶׁמִּנָּהוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[13] וּבֵית־דִּינוֹ, וּכְשָׁאוּל וְדָוִד, שֶׁמִּנָּם שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי וּבֵית־דִּינוֹ.

11) בשינויי נוסחאות כתב יד המבורגר: "על פי בית דין של ע"א זקנים". וכן מבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, א, ומקורו בתוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ב. וכתב רבינו: בתחילה, לומר שאם בנו מלך אחריו, אינו צריך מינוי כזה, שהמלכות ירושה היא לו, כמבואר בסמוך הלכה ז. 12) ספרי פרשת שופטים אות קנז "אשר יבחר ה'... על נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים" ומפרש רש"י: שאול ודוד על פי שמואל. 13) שהיה נביא.

ד. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ מִקְּהַל גֵּרִים אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה דּוֹרוֹת, עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא"[14]. וְלֹא לְמַלְכוּת בִּלְבָד, אֶלָּא לְכָל שְׂרָרוּת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל: לֹא שַׂר־צָבָא, לֹא שַׂר חֲמִשִּׁים אוֹ שַׂר עֲשָׂרָה, אֲפִלּוּ מְמֻנֶּה עַל אַמַּת־הַמַּיִם[15] שֶׁמְּחַלֵּק מִמֶּנָּה לַשָּׂדוֹת[16]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דַּיָּן אוֹ נָשִׂיא, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" - כָּל מִשִּׁימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים לֹא יִהוּ אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ[17].

14) יבמות מה, ב ולדעת התוספות שם קב, א אם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר, וקוראים בו: מקרב אחיך. וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ט, ופרק י"א הלכה יא ובביאורנו שם. ומטעם זה - כותב הכסף משנה - הוכשר רחבעם בן שלמה למלכות אף על פי שאמו הייתה נעמה העמונית כמפורש במלכים־א יד, כא. וראה יבמות עז, א. "שני מוסרות שהיו עלי פתחתם, רות המואבייה ונעמה העמונית". ובנודע ביהודה חושן משפט סימן א מחדש, שלא הזהיר הכתוב: "מקרב אחיך", אלא בתחילת ה"שימה" שראשית מינויו לא יהיה אלא מקרב אחיך, אבל בבן מלך, שהמלכות באה לו בירושה אינו צריך "שימה חדשה", ומכיוון שאביו מלך בהכשר, ממנים את בנו אפילו כשאין אמו מישראל, ולפיכך אין מקום לפקפק על כשרותה של מלכות רחבעם. 15) תעלה להעברת מים. 16) המשותפת לאנשים רבים, וממונה עליה שלא ישקה איש ביומו של חבירו (קידושין עו, ב וברש"י). 17) שם. ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ה אמרו: "שום תשים עליך מלך - אין לי אלא מלך, מניין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיינים ומכים ברצועה? תלמוד לומר: מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך". וכתוב בסמ"ג לא־תעשה רכא, במה דברים אמורים (=שאמו מישראל מכשירתו) בשאר שררות, אבל במלכות, שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ו אין מעמידים מלך אלא מן המשיאים לכהונה, והטעם, משום שנאמר "מקרב אחיך" - ממובחרים שבאחיך, ולפיכך נתחייבו שונאיהם של ישראל [=בלשון "סגי־נהור"] כלייה, כשהחניפו לאגריפס המלך ואמרו לו "אחינו אתה", כמבואר בסוטה מא, ב.

ה. אֵין מַעֲמִידִין אִשָּׁה בַּמַּלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עָלֶיךָ מֶלֶךְ" - וְלֹא מַלְכָּה[18], וְכֵן כָּל מִשִּׁימוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל אֵין מְמַנִּים בָּהֶם אֶלָּא אִישׁ[19].

18) ספרי פרשת שופטים אות קנז. ובברכות מט, א אמרו: "תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים". 19) כיוון שכל המשימות הושוו למלכות, לעניין קהל גרים, הושוו גם לעניין פסול אשה (קרית ספר). ובמדרש שוחר טוב פרק כ"ב פסוק ז אמרו: חשוך הדור שהאשה מנהיגתו. ואין להקשות מדבורה הנביאה שהייתה שופטת את ישראל (שופטים ד, ד), כי שמא לא דנה, אלא מלמדת להם הדינים. ואולי קיבלו אותה עליהם משום שכינה, כלומר שזה היה על פי הדיבור (תוספות בבא קמא טו, א ונידה נ, א).

ו. וְאֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ וְלֹא כֹהֵן גָּדוֹל - לֹא קַצָּב[20], וְלֹא סַפָּר, וְלֹא בַלָּן, וְלֹא בּוּרְסִי[21] - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן פְּסוּלִין, אֶלָּא הוֹאִיל וְאֻמָּנוּתָן נִקְלָה, הָעָם מְזַלְזְלִין

1 בָּהֶן[22] לְעוֹלָם. וּמִשֶּׁיַּעֲשֶׂה בִּמְלָאכָה מֵאֵלּוּ יוֹם אֶחָד
2 - נִפְסָל[23].

20) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובמקומה כתוב: לא גרע. והוא אומן המקיז דם, על שם שמגרע את הדם (רש"י לקידושין פב, א). 21) מעבד עורות. 22) ברייתא בקידושין פב, א, ושם כתוב במקום קצבים: כובסים, וכנראה שגירסת רבינו שם: קצבים (כסף משנה). ובתנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז נאמר: הגרע והבלן... אין מעמידים מהם לא מלך... ואין מוסרים להם דבר שיש בו שררה לרבים (קרית מלך). 23) וכל זה כשעסק באלו דרך אומנות ומקצוע, אבל אם עשה בהן דרך שחוק, כדרך הבחורים, שמספרים זה את זה, אין בכך כלום (כסף משנה).

3 ז. כְּשֶׁמַּעֲמִידִין הַמֶּלֶךְ, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן
4 הַמִּשְׁחָה[24], שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת פַּךְ הַשָּׁמֶן
5 וַיִּצֹק עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשָּׁקֵהוּ"[25]. וּמֵאַחַר שֶׁמּוֹשְׁחִין
6 הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי זֶה זוֹכֶה לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם; שֶׁהַמַּלְכוּת
7 יֶרֶשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ
8 הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל". הִנִּיחַ בֵּן קָטָן - מְשַׁמְּרִין
9 לוֹ הַמְּלוּכָה עַד שֶׁיַּגְדִּיל[26], כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יְהוֹיָדָע
10 לְיוֹאָשׁ[27]. וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנַחֲלָה[28] - קוֹדֵם לִירֻשָּׁת
11 הַמְּלוּכָה[29]. וְהַבֵּן הַגָּדוֹל, קוֹדֵם לַקָּטָן מִמֶּנּוּ[30]. וְלֹא
12 הַמַּלְכוּת בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל הַשָּׂרֵרוֹת וְכָל הַמִּנּוּיִין
13 שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - יֶרֶשָׁה לִבְנוֹ וּלְבֶן־בְּנוֹ עַד עוֹלָם[31]; וְהוּא,
14 שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּן מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו בְּחָכְמָה וּבְיִרְאָה.
15 הָיָה מְמַלֵּא בְּיִרְאָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מְמַלֵּא בְּחָכְמָה
16 - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹם אָבִיו[32] וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ. וְכָל
17 מִי שֶׁאֵין בּוֹ יִרְאַת־שָׁמַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁחָכְמָתוֹ
18 מְרֻבָּה - אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ לְמִנּוּי מִן הַמִּנּוּיִין
19 שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[33]. כֵּיוָן שֶׁנִּמְשַׁח דָּוִד, זָכָה בְּכֶתֶר
20 מַלְכוּת[34]; וְהֲרֵי הַמַּלְכוּת לוֹ וּלְבָנָיו הַזְּכָרִים עַד
21 עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". וְלֹא
22 זָכָה אֶלָּא לְכִשֵּׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ
23 בְּרִיתִי"[35]. אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא זָכָה אֶלָּא לְכִשֵּׁרִים - לֹא
24 תִּכָּרֵת הַמְּלוּכָה מִזַּרְע דָּוִד לְעוֹלָם[36]. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־
25 הוּא הִבְטִיחוֹ בְּכָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם יַעַזְבוּ בָנָיו תּוֹרָתִי
26 וּבְמִשְׁפָּטַי לֹא יֵלֵכוּן... וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם
27 וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם. וְחַסְדִּי לֹא אָפִיר מֵעִמּוֹ"[37].

24) שעשה משה למשוח בו דברים הצריכים משיחה, ככתוב (שמות ל, כה) "ועשית אותו שמן משחת קודש" וסדר עשייתו מבואר בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ב־ג. 25) וכן אמרו (כריתות ה, ב): שמן שעשה משה במדבר... בו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. ומושחים אותו כמין נזר על ראשו, כמבואר בהלכות כלי המקדש שם הלכה ט. 26) כריתות שם. 27) שהחביאהו שש שנים בבית ה', ובשנה השביעית המליכהו, כמפורש במלכים־ב יא, ג; יב, א ובדברי הימים־ב כג, יא. ובן שבע שנים היה במלכו, כמפורש שם כד, א. 28) ליורשו בגלל קרבתו המשפחתית. 29) תוספתא שקלים פרק ב, משנה ט"ו. ושם אמרו: בן ואח, בן קודם לאח, אח ובנו, אח קודם (=לבן אחיו). 30) ככתוב (דברי הימים־ב, כא, ג) "ואת הממלכה נתן (=יהושפט) ליהורם כי הוא הבכור". 31) ספרי שופטים אות קסב: "מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר: הוא ובניו בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל, בנו עומד תחתיו". 32) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציווה על בנו גמליאל שיהיה נשיא אחריו, אף על פי שלא מילא מקום אבותיו בחכמה, אלא ביראת חטא בלבד. והשווה הלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה כ. 33) תוספתא שקלים שם: "ובלבד שינהג כמנהג אבותיו". וכן אמרו בתורת כהנים פרשת צו פרק ה "יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אבותיו? תלמוד לומר (ויקרא טז, לב): ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו, ...אם אינו ממלא מקום אביו, יבוא אחר וישמש תחתיו". 34) כמו שאמרו (יומא עב, ב) "של שולחן - זכה דוד ונטלו". 35) ובמכילתא שמות יח, כה אמרו: שלושה דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל, ובית המקדש, ומלכות בית דוד... מלכות בית דוד מניין? שנאמר: אם ישמרו בניך בריתי. 36) שאין משיח בא אלא מזרע בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, בניגוד לשאול שמלכותו פסקה בימי דוד, וכן אמר נתן הנביא (שמואל־ב, ז, טו): "וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול, אשר הסירותי מלפניך". 37) ובמכילתא שם אמרו: עד שלא נבחר דוד, היו כל ישראל ראויים למלכות. משנבחר, יצאו ישראל, שנאמר (דברי הימים־ב יג, ה): "הלא לכם לדעת, כי ה'... נתן ממלכה לדויד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח".

28 ח. נָבִיא שֶׁהֶעֱמִיד מֶלֶךְ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה
29 אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה וְנִלְחָם
30 מִלְחֲמוֹת ה' - הֲרֵי זֶה מֶלֶךְ, וְכָל מִצְוֹת הַמַּלְכוּת
31 נוֹהֲגוֹת בּוֹ[38]; אַף־עַל־פִּי שֶׁעִקַּר הַמַּלְכוּת לְדָוִד,
32 וְיִהְיֶה מִבָּנָיו[39] מֶלֶךְ. שֶׁהֲרֵי אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי הֶעֱמִיד
33 יָרָבְעָם וְאָמַר לוֹ: "וְהָיָה אִם תִּשְׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר
34 אֲצַוֶּךָּ... וּבָנִיתִי לְךָ בַּיִת נֶאֱמָן כַּאֲשֶׁר בָּנִיתִי לְדָוִד
35 וְגוֹ'"[40]. וְאָמַר לוֹ אֲחִיָּה: "וּלְבָנוֹ אֶתֵּן שֵׁבֶט אֶחָד,
36 לְמַעַן הֱיוֹת נִיר לְדָוִיד עַבְדִּי כָּל הַיָּמִים לְפָנַי
37 בִּירוּשָׁלִַם"[41].

38) ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב "מלך ישראל ומלך יהודה שניהם שווים, לא זה גדול מזה, ולא זה גדול מזה, שנאמר (מלכים־א, כב, י): "ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים... בגורן" - כבגורן. שהם שווים, כסנהדרין היושבים כחצי גורן עגול, וכולם שווים זה לזה (פני משה, שם). והשווה הלכות שגגות פרק ט"ו, הלכה ו. 39) של מלך ישראל. 40) וכן מצינו באלישע הנביא שציווה על תלמידו הנביא למשוח את יהוא למלך ישראל (מלכים־ב ט, א־ו). 41) שכבר הבטיחו הקדוש־ברוך־הוא, שלא תיכרת המלכות מזרעו לעולם, כאמור לעיל הלכה ז.

ט. מַלְכֵי בֵית־דָּוִד הֵם הָעוֹמְדִים לְעוֹלָם[42], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". אֲבָל אִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל - תִּפָּסֵק הַמַּלְכוּת מִבֵּיתוֹ[43], שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לְיָרְבְעָם: "אַךְ לֹא כָל הַיָּמִים"[44].

42) שבניהם אחריהם ימלכו זה אחר זה. 43) ואפילו יהיו כשרים וצדיקים, לא ימשיכו למלוך. 44) וכן ביהוא בן נמשי נאמר (מלכים־ב י, ל): בני רביעים ישבו לך - "מכאן ואילך בליסטאות היו נוטלים אותה" (ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב). ולדעת הראב"ד אילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים, לא הייתה המלכות פוסקת מזרעו, אבל הייתה שנייה למלכות בית דוד, כגון קיסר ופלג (=חצי) קיסר, וזה בהתאם לאמור לעיל הלכה ז: "כל השררות וכל המינויים שבישראל, ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם". וכוונת רבינו היא, שאין שום הבטחה מהקדוש־ברוך־הוא, להעמיד מלכי ישראל לעולם, אלא למלכי בית דוד בלבד, שהרי נדב בן ירבעם נהרג, ולא נותרה מבית ירבעם כל נשמה, ככתוב במלכים־א טו, כט (על פי הכסף משנה). ולדעת ה"אבן האזל" כוונת רבינו היא, לומר, שאם יחול הפסק במלכי ישראל, ואחרי כן יקום מי מבניהם שהוא כשר למלכות, אין שום חובה להמליכו, בניגוד למלכי בית דוד, שאפילו נפסקה מלכותם, ואחר כך קם מבניהם יורש, שהוא כשר למלכות, מצוה להמליכו, שכך הובטח לו: כסאך יהיה נכון עד עולם.

י. אֵין מוֹשְׁחִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[45], אֶלָּא בְּשֶׁמֶן אַפַּרְסְמוֹן[46]. וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם לְעוֹלָם, אֶלָּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מִזֶּרַע דָּוִד[47]. וְאֵין מוֹשְׁחִין[48] אֶלָּא זֶרַע דָּוִד[49].

45) שעשה משה במדבר, וכמבואר לעיל. 46) שמן ריחני המרוקח בבשמים אפרסמונים. ויש אומרים שזהו הצרי, והוא השרף הנוטף מעצי הקטף (הערוך). 47) ככתוב: "למען היות ניר לדוד עבדי... לפני בירושלים" - מכאן, שאין ממליכים בירושלים אלא מזרע דוד בלבד (פרי חדש). 48) בכתב יד התימנים: ואין מושחים בה, והכוונה לירושלים. 49) הוריות יא, ב, שנאמר (שמואל־א, טז יב) "קום משחהו כי זה הוא" - זה טעון משיחה (בשמן המשחה), ואין אחר טעון משיחה", אלא בשמן אפרסמון בלבד.

יא. כְּשֶׁמּוֹשְׁחִין מַלְכֵי בֵית־דָּוִד, אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן אֶלָּא עַל הַמַּעְיָן[50].

50) כדי שתימשך מלכותם כמעיין (שם יב, א), שנאמר (מלכים־א, א, לג) "ויאמר המלך... והרכבתם את שלמה בני... והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן". וסובר רבינו, שאין זה אמור אלא במלכי בית דוד בלבד, שאנו מעוניינים בהמשך מלכותם, ולא במלכי ישראל (כסף משנה).

יב. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֵּן מֶלֶךְ[51], אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיְתָה שָׁם מַחֲלֹקֶת[52] אוֹ מִלְחָמָה[53], מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחֲלֹקֶת. לְפִיכָךְ מָשְׁחוּ שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי אֲדֹנִיָּה[54], וְיוֹאָשׁ מִפְּנֵי עֲתַלְיָה[55], וּמָשְׁחוּ יְהוֹאָחָז[56] מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים אָחִיו[57].

51) שהמלכות ירושה היא למלך לעולם ואין צורך במשיחתו (כריתות ה, ב). 52) כדי לסלק המחלוקת, ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו (שם, וכלשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה י"א). 53) שהעם מרננים אחריו, והיא פחותה ממחלוקת (לחם משנה). 54) שרצה למלוך, ככתוב (מלכים־א, א, ה) "ואדוניה... מתנשא לאמור אני אמלוך". 55) אם אחזיהו, שאיבדה את כל זרע הממלכה, ומלכה בעצמה שש שנים, כשיואש בן אחזיהו היה מוחבא מפניה בבית ה' (שם ב, יא, א). ובסוף שש שנים כשהוציאוהו, כתוב (שם, יב) "וימליכו אותו וימשחוהו... ויאמרו יחי המלך". 56) שם כג, ל: "וימשחו אותו וימליכו אותו תחת אביו". 57) שהיה גדול ממנו שתי שנים (הוריות יא, ב). ויש להעיר, שאת יהואחז לא משחו בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון, שכבר בימי יאשיהו אביו נגנז שמן המשחה, וכמבואר בהוריות יב, א.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) הכבוד הגדול שנוהגים במלך. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. שאין המלך חולץ או מייבם את אשת אחיו המת. הופעת העם והנביא לפני המלך. שמצוה על המלך לכבד לומדי תורה. ובייחוד הסנהדרין וחכמי ישראל. שלא לנהוג גסות לב בישראל יותר מדאי.

א. כָּבוֹד גָּדוֹל נוֹהֲגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמְשַׁמְּשִׁין לוֹ[2] אֵימָה וְיִרְאָה בְּלֵב כָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים", שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ[3]. אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּשַׁרְבִיטוֹ[4] וְלֹא בְכִתְרוֹ וְלֹא בְּאֶחָד מִכָּל כְּלֵי תַשְׁמִישָׁיו[5]. וּכְשֶׁהוּא מֵת - כֵּלָּן[6] נִשְׂרָפִין לְפָנָיו[7]. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְשַׁמָּשָׁיו, אֶלָּא מֶלֶךְ אַחֵר. לְפִיכָךְ, אֲבִישַׁג הָיְתָה מֻתֶּרֶת לִשְׁלֹמֹה[8] וַאֲסוּרָה לַאֲדֹנִיָּה[9].

2) לכבודו. 3) סנהדרין יט, ב. וראה שם צה, א שבשעת הסכנה למלך, רכב אבישי בן צרויה על סוסו של דוד להצילו. 4) משנה, שם כב, א. שרביט - מקל־נוי שהמלך נושא בידו לאות שלטון, ככתוב (אסתר ד, יא): "מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב". 5) תוספתא שם פ"ד, מ"ב. 6) כל כליו וגם מיטתו. 7) שם, "כולם נשרפים עליו". וכן בע"ז יא, א. שנאמר (ירמיה לד, ה) "בשלום תמות, ובמשרפות אבותיך המלכים... כן ישרפו לך", והשווה לעיל הל' אבל פי"ד, הכ"ו. אבל סוסו אין שורפים, אלא עוקרים את גידי פרסותיו, כמבואר שם, ושוב אינו ראוי לרכיבה. 8) שהיה מלך, והיא שרתה את דוד המלך, ולא היתה לו בה תורת אישות, ככתוב (מלכים־א, א, ד): "והמלך לא ידעה". 9) שלא היה מלך, ואין הדיוט משתמש בשרביטו של מלך (סנהדרין כב, א). דמכאן הוציא רבינו שאסור להדיוט להשתמש במשרתי המלך, שהרי אבישג השונמית היתה ממשרתיו, ונאסרה לאדוניהו (כסף־משנה). וראה מלכים־א ב, כב. ובתוספתא (סנהדרין פ"ד, מ"ב) שנינו בפירוש: "ולא באחד מכל משמשיו".

ב. אֲבָל אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֵינָהּ נִבְעֶלֶת לְאַחֵר לְעוֹלָם. אֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ[10] אוֹ גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר[11].

10) סנהדרין יח, א. ואע"פ שהכתוב אומר (שמואל־ב יב, ח) "ואתנה לך את בית אדוניך (=שאול) ואת נשי אדוניך בחיקך"? לא נתכוון אלא לנשים הראויות (=המותרות) לו מבית המלך, והן מירב ומיכל בנותיו של שאול, אבל לא נשיו (שם יט, ב). 11) ירושלמי שם פ"ב, ה"ג. וכן הכתוב אומר (שמואל־ב, כ, ג) "ויקח המלך את עשר נשים פילגשים... ואליהם לא בא, ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות", ואילו היתה גרושתו מותרת, היה לו לדוד לגרשן, ולא לעגנן כל ימיהן ('מראה הפנים' שם).

ג. וְאָסוּר לִרְאוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּר וְלֹא כְּשֶׁהוּא בְּבֵית־הַמֶּרְחָץ וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּג[12]. וְאֵינוֹ חוֹלֵץ[13], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָרְקָה בְּפָנָיו", וְזֶה בִּזָּיוֹן. וַאֲפִלּוּ רָצָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[14]; שֶׁהַמֶּלֶךְ שְׁמָחֵל עַל כְּבוֹדוֹ - אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ חוֹלֵץ - אֵינוֹ מְיַבֵּם[15]. וְכֵן אִם מֵת הוּא, כֵּיוָן שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ[16], כָּךְ אֵין חוֹלְצִין לָהּ[17], אֶלָּא תֵּשֵׁב לְעוֹלָם בְּזִיקָתָהּ[18].

12) מתנגב לאחר הרחיצה (סנהדרין כב, א). ובירושלמי שם פ"ב ה"ו, משום שנאמר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". וראה בהל' כלי המקדש פ"ה ה"ג, שגם כהן גדול מוזהרים בו בכל אלה, אלא שאם רצה שירחצו אחרים עמו, הרשות בידו, שכהן גדול שמחל על כבודו - כבודו מחול. 13) לאשת אחיו, שמת בלא בנים. 14) שם יח, א. 15) שכל שאינה עולה לחליצה, אינה עולה לייבום (רע"ב שם). אמנם אין אנו מוצאים בתלמוד אלא: "כל שאינה עולה לחליצה וכו'. וכדברי רבותינו בעלי התוספות ביבמות מד, א ד"ה: כל שאינו, מצאנו גם כן מונח חדש זה. ורש"י בסנהדרין יט, ב מפרש: אינו מייבם - שגנאי הוא לו לקום על שם אחיו. וכן נראה מהירושלמי שם פ"ב, ה"ג: "אם כן נמצאת פוגם כבוד המלך". וכתב ה'אור שמח', שהיבום צריך להיות בפני עדים (ראה הל' יבום פ"א ה"א, ובביאורנו שם אות ח), וגנאי הוא למלך לבוא על אשה בפני עדים, וכדברי ה'תוספות' בקידושין יב, ב ד"ה: משום פריצותא. 16) שאין נושאים אלמנתו של מלך. 17) שאפילו יחלצו לה אסורה היא להנשא, וגם גנאי הדבר, שאלמנת המלך תחלוץ נעל (כסף־משנה). 18) בקשרה לבעלה, מלשון הכתוב (איוב לח, ח) "אסורים בזקים" (רמ"א לאבן־העזר סי' קנז, סעיף א).

ד. מֵת לוֹ מֵת - אֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטֵרִין[19] שֶׁלּוֹ[20]. וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ[21] - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֻסָּב עַל הַדַּרְגָּשׁ[22]. וְאִם נִכְנַס לָעֲזָרָה[23] וְהָיָה מִזֶּרַע דָּוִד - יֵשֵׁב; שֶׁאֵין יְשִׁיבָה בַּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית־דָּוִד בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'"[24].

19) היכל. "בית פרעה" (בראשית יב, טו) מתרגם יונתן: לפלטין דפרעה. 20) סנהדרין כ, א. אבל חייב הוא בכל דברי אבילות כשאר אבל, כמבואר לעיל הל' אבל פ"ז, ה"ז. 21) סעודת הבראה שמברים לכל אבל ביום הראשון לאבלו (שם פ"ד, ה"ט). 22) סנהדרין שם. דרגש - מיטה קטנה שנותנים לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (רע"ב לנדרים פ"ז, מ"ה). והשווה לעיל הל' אבל פ"ז ה"ח, ובביאורנו שם. 23) לחצר בית־המקדש. 24) סוטה מ, ב. ומפרש רש"י: שחלק להם הקב"ה כבוד, להראות שמלכותו שלימה, אבל מלכי ישראל אסורים לישב שם, שאין כבוד שמים בכך, ואפילו מלאכי השרת אין להם שם ישיבה, ככתוב (ישעיה ו, ב) "שרפים עומדים ממעל לו". ובסנהדרין קא, ב אמרו: שזוהי הלכה למשה מסיני. והשווה הל' בית הבחירה פ"ז, ה"ו.

ה. הַמֶּלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם[25], וּמְתַקֵּן עַצְמוֹ וּמִתְנָאֶה בְּמַלְבּוּשִׁין נָאִים וּמְפֹאָרִים[26], שֶׁנֶּאֱמַר: "מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ". וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּפַלְטֵרִין שֶׁלּוֹ, וּמֵשִׂים כֶּתֶר בְּרֹאשׁוֹ[27], וְכָל הָעָם בָּאִין אֵלָיו בָּעֵת שֶׁיִּרְצֶה[28], וְעוֹמְדִין לְפָנָיו וּמִשְׁתַּחֲוִין אָרְצָה. אֲפִלּוּ נָבִיא עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ - מִשְׁתַּחֲוֶה[29] אָרְצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא, וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ[30]". אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ בָא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אֶלָּא אִם רָצָה[31]. וְאֵינוֹ עוֹמֵד לְפָנָיו, אֶלָּא הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד לִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד". אַף־עַל־פִּי־כֵן מִצְוָה עַל כֹּהֵן גָּדוֹל לְכַבֵּד אֶת הַמֶּלֶךְ וּלְהוֹשִׁיבוֹ וְלַעֲמֹד מִפָּנָיו כְּשֶׁיָּבוֹא לוֹ[32]. וְלֹא יַעֲמֹד הַמֶּלֶךְ לְפָנָיו אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים[33]. וְכֵן מִצְוָה עַל הַמֶּלֶךְ לְכַבֵּד לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה. וּכְשֶׁיִּכָּנְסוּ לְפָנָיו סַנְהֶדְרִין וַחֲכְמֵי יִשְׂרָאֵל, יַעֲמֹד לִפְנֵיהֶם וְיוֹשִׁיבֵם בְּצִדּוֹ; וְכֵן הָיָה יְהוֹשָׁפָט[34] מֶלֶךְ יְהוּדָה עוֹשֶׂה, אֲפִלּוּ לְתַלְמִיד־חָכָם[35] הָיָה עוֹמֵד מִכִּסְאוֹ וּמְנַשְּׁקוֹ וְקוֹרֵא לוֹ: רַבִּי וּמוֹרִי[36]! בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיִּהְיֶה הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ לְבַדּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו, יַעֲשֶׂה זֶה בְּצִנְעָה; אֲבָל בְּפַרְהֶסְיָא, בִּפְנֵי הָעָם - לֹא יַעֲשֶׂה. וְלֹא יַעֲמֹד מִפְּנֵי אָדָם, וְלֹא יְדַבֵּר רַכּוֹת[37], וְלֹא יִקְרָא לְאָדָם אֶלָּא בִּשְׁמוֹ[38], כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יִרְאָתוֹ בְּלֵב הַכֹּל[39].

25) סנהדרין כב, ב. 26) ירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"ו: "רבי יוחנן הלך לקבל פני הנשיא, יצא לקראתו בחלוק פשתן. אמר לו, חזור ולבוש חלוקך של צמר, משום: מלך ביפיו וגו'". 27) ע"ז מד, א. "ויתנו עליו את הנזר ואת העדות (מלכים־ב, יא, יב) - עדות היא לבית דוד, שכל הראוי למלכות - הולמתו (יושבת העטרה בראשו יפה), וכל שאינו ראוי למלכות - אינה הולמתו". וראה רש"י לסנהדרין כא, ב ד"ה "שביקש להולמו". 28) המלך. 29) בכת"י התימנים: ומשתחווה לו ארצה. כלומר, כשהוא מופיע לפניו, עליו להשתחוות תחילה, ואח"כ לעמוד לפניו. 30) ומסיים הכתוב: "על אפיו ארצה", ובזבחים קב, א אמרו: לעולם תהא אימת מלכות עליך... שנאמר (מלכים־א,

יח, מו) "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב", ומפרש רש"י: אחאב רוכב, והוא רץ לפניו. 31) הכהן הגדול. 32) הוריות יג, א "מלך קודם לכהן גדול, שנאמר (שם א, לג) ויאמר המלך להם (=לצדוק הכהן הגדול ולנתן הנביא) קחו עמכם את עבדי אדוניכם" - הרי שמלך עדיף מהם. 33) ככתוב שם: "ולפני אלעזר הכהן יעמוד, ושאל לו במשפט האורים לפני ה'". ובהל' כלי המקדש פ"י הי"א, נתבאר כיצד שואלים באורים ותומים, ומה שואלים. 34) ובכת"י התימנים: היה אסא מלך יהודה. 35) שלא הגיע עדיין למעלת חכם וזקן. ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. 36) כתובות קג, ב. 37) כמו שאמרו שם: "נהוג נשיאותך ברמים". 38) ללא תארי כבוד. 39) ובירושלמי סנהדרין פ"ב הי"ו, אמרו: שום תשים עליך מלך – 'אשים' אינו כתוב, אלא "תשים", שאתה תשים עליך בעצמך.

1 **ו. כְּדֶרֶךְ שֶׁחָלַק לוֹ הַכָּתוּב הַכָּבוֹד הַגָּדוֹל, וְחִיֵּב הַכֹּל**
2 **בִּכְבוֹדוֹ, כָּךְ צִוָּהוּ לִהְיוֹת לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ שָׁפָל וְחָלָל[40],**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי". וְלֹא יִנְהַג גַּסּוּת־לֵב**
4 **בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִדַּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ**
5 **מֵאֶחָיו"[41]. וְיִהְיֶה חוֹנֵן וּמְרַחֵם לִקְטַנִּים וּגְדוֹלִים[42],**
6 **וְיֵצֵא וְיָבוֹא בְּחִפְצֵיהֶם וּבְטוֹבָתָם, וְיָחוּס עַל כְּבוֹד**
7 **קָטָן שֶׁבִּקְטַנִּים. וּכְשֶׁמְּדַבֵּר אֶל כָּל הַקָּהָל בִּלְשׁוֹן**
8 **רַבִּים - יְדַבֵּר רַכּוֹת[43], שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁמָעוּנִי אַחַי**
9 **וְעַמִּי"[44], וְאוֹמֵר: "אִם הַיּוֹם תִּהְיֶה עֶבֶד לָעָם הַזֶּה**
10 **וְגוֹ'"[45]; לְעוֹלָם יִתְנַהֵג בַּעֲנָוָה יְתֵרָה. אֵין לָנוּ גָּדוֹל**
11 **מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהוּא אוֹמֵר: "וְנַחְנוּ מָה לֹא עָלֵינוּ**
12 **תְּלֻנֹּתֵיכֶם". וְיִסְבֹּל טָרְחָם וּמַשָּׂאָם וּתְלֻנּוֹתָם וְקִצְפָּם[46]**
13 **כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאוֹמֵן אֶת הַיּוֹנֵק[47]. רוֹעֶה קְרֵאוּ הַכָּתוּב:**
14 **"לִרְעוֹת בְּיַעֲקֹב עַמּוֹ". וְדַרְכּוֹ שֶׁל רוֹעֶה מְפֹרָשׁ**
15 **בַּקַּבָּלָה[48]: "כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה, בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים**
16 **וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא וְגוֹ'".**

40) נבוב ונקוב. 41) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ד, אמרו: שיר המעלות לדוד, ה' לא גבה לבי - בשעה שמשחני שמואל; ולא רמו עיני - בשעה שהרגתי את גלית... כגמול עלי נפשי - כתינוק הזה היורד ממעי אמו, כן היתה נפשי עלי. 42) ובכת"י התימנים: לקטנם וגדולם. 43) בניגוד למדבר אל יחיד, שאינו מדבר עמו רכות, כמבואר לעיל ה"ה. 44) אחים וחברים אתם עמדי. וראה סוטה מ, א. ובתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ב, שנינו: "הוא קורא אותם אחי ועמי... והם קוראים אותו: אדונינו ורבינו, שנאמר (מלכים־א, א, מג) "אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה". 45) וכן אמרו (הוריות י, א) "כמדומים אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם, שנאמר: אם היום תהיה עבד לעם הזה". 46) ספרי זוטא פרשת פנחס, אות יח "איש אשר רוח בו - שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתם, ועם המתונים כפי דעתם". 47) מלשון הכתוב (במדבר יא, יב). 48) דברי נביאים, שקיבלו ברוח הקודש, כל נבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה (רש"י לחולין קלז, א).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) המצוה על המלך לכתוב לו ספר תורה לעצמו, כשישב על כסא מלכותו. האיסור להרבות לו נשים ופלגשים. שלא ירבה לו כסף וזהב להתנאות בו. החובה על המלך לעסוק בתורה ובצורכי ישראל ביום ובלילה. שאין דנים מלכי ישראל ולא מעידים עליהם, משום גזירה ותקלה. דיני מורד במלך. הרשות למלך להרוג ולתקן העולם בהתאם לצורך השעה.

17 **א. בְּעֵת שֶׁיֵּשֵׁב הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, כּוֹתֵב לוֹ**
18 **סֵפֶר־תּוֹרָה לְעַצְמוֹ יֶתֶר עַל הַסֵּפֶר שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ**
19 **אֲבוֹתָיו[2]. וּמַגִּיהוּ מִסֵּפֶר הָעֲזָרָה[3] עַל־פִּי בֵית־דִּין שֶׁל**
20 **שִׁבְעִים וְאֶחָד[4]. אִם לוֹ הִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו אוֹ שֶׁנֶּאֱבַד**
21 **- כּוֹתֵב שְׁנֵי סִפְרֵי־תּוֹרָה: אֶחָד מַנִּיחוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו,**
22 **שֶׁהוּא מְצֻוֶּה בּוֹ כְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[5], וְהַשֵּׁנִי לֹא יָזוּז**
23 **מִלְּפָנָיו, אֶלָּא בְּעֵת שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית־הַכִּסֵּא אוֹ לְבֵית־**
24 **הַמֶּרְחָץ, אוֹ לְמָקוֹם שֶׁאֵין רָאוּי לִקְרִיאָה[6]. יוֹצֵא**
25 **לַמִּלְחָמָה - וְהוּא עִמּוֹ; נִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ; יוֹשֵׁב**
26 **בַּדִּין - וְהוּא עִמּוֹ; מֵסֵב[7] וְהוּא כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:**
27 **"וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו"[8].**

2) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, יח): "וכתב לו את משנה התורה הזאת" "משנה" - שתים במשמע. 3) חצר המקדש, שבאחת לשכותיה היה מונח ספר־תורה עתיק. 4) ירושלמי שם פ"ב, ה"ו. והשווה הל' ספר תורה פ"ז ה"ב, והל' יום־טוב פ"ז, הי"ג. 5) שנאמר בהם: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (דברים לא, יט). 6) כגון בבית־הקברות בתוך ארבע אמות של קבר, כמבואר בהל' ס"ת, פ"י ה"ו, וכן אינו עמו כשהוא ישן על מיטתו (שם פ"ז ה"ג), שנאמר: והיתה עמו וקרא בו - מקום הראוי לקרוא בו (סנהדרין כא, ב). 7) לסעודה. 8) שם. וב'ספרי' שם שנינו: ימי חייו - אלו הימים; כל ימי חייו - לרבות הלילות. וראה בביאורנו להל' ס"ת, פ"ז ה"ג, אות ז. וראוי לציין, שבתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ד, שנינו: "ואין רשות להדיוט לקרות בה, שנאמר: וקרא בו - הוא ולא אחר". ורבינו לא חש להזכירו, מפני שכבר כתב (לעיל פ"ב, ה"א) שאין משתמשים "באחד מכל כלי תשמישו" ('פרי חדש').

28 **ב. לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[9] לָמְדוּ, שֶׁהוּא**
29 **לוֹקֵחַ עַד שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה נָשִׁים - בֵּין הַנָּשִׁים**
30 **וּפִילַגְשִׁים[10] - הַכֹּל שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה[11]. וְאִם הוֹסִיף**
31 **אַחַת וּבְעָלָהּ - לוֹקֶה[12]. וְיֵשׁ לוֹ[13] לְגָרֵשׁ וְלִשָּׂא אַחֶרֶת**
32 **תַּחַת זוֹ שֶׁגֵּרֵשׁ[14].**

9) שקיבלו חכמינו איש מפי איש עד למשה מסיני. 10) נשים מיוחדות לו, בלא כתובה ובלא קידושין, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ד. 11) סנהדרין כא, א. שנאמר (שמואל־ב יב, ח) "ואתנה לך... ואת נשי אדוניך בחיקך... ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה", והדבר ידוע שעוד בחברון היו לדוד שש נשים (שם ג, ה). וכאן פונה הנביא נתן לדוד בהיותו בירושלים: אם מעט לך ואוסיפה לך כהנה וכהנה, כהנה - שש; וכהנה - עוד שש, הרי ביחד שמונה־עשרה.

ולפי זה עלינו לומר, שבירושלים נשא דוד את בת שבע ועוד אשה אחת, והיתר היו עשר פילגשים, ככתוב (שם טו, טז) "ויעזוב המלך את עשר נשים פילגשים לשמור הבית" (רדב"ז). והראב"ד סובר, שהפילגשים אינן בכלל הי"ח, ומותר למלך להוסיף לו פילגשים נוסף על י"ח נשים הראויות לו. 12) משמע, שעל הקידושין לחוד אינו לוקה, כי עיקר ההקפדה היא ש"לא יסור לבבו" (ראה להלן ה"ו). ואין הסרת הלב אלא כשבעלה. דוגמא לכך, דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ז ה"ד, שבין כהן גדול, ובין כהן הדיוט שנשא אשה מן הארבע (גרושה זונה וחללה ואלמנה), ולא בעל - אינו לוקה, משום שנאמר בהן "ולא יחלל" - ואין חילול אלא בבעילה (לחם־משנה). 13) רשאי הוא. 14) סנהדרין כב, א: "בוא וראה כמה קשים גירושין, שהרי דוד המלך התירו לו לייחד (להתייחד עם אבישג השונמית, למרות שכבר גזרו על יחוד עם פנויה, ולא התירו לו לגרש" שיגרש אחת משמונה־עשרה נשיו, ויקח את אבישג לאשה, הרי שאם רצה המלך וגירש, מותר לו לישא אחרת במקום זו שגירש (כסף־משנה).

1 **ג. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים, אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ[15]. אֲפִלּוּ**
2 **סוּס אֶחָד פָּנוּי לִהְיוֹת רָץ לְפָנָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין שְׁאָר**
3 **הַמְּלָכִים - אָסוּר[16]. וְאִם הוֹסִיף - לוֹקֶה[17].**

15) כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו. 16) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, טז) "למען הרבות סוס" - אפילו סוס אחד והוא בטל - לא ירבה. "ואינו מותר שיהיה לו, זולתי סוס אחד, לרכוב בו כאחד העם" (פירוש המשנה לרבינו, שם). 17) ושם אמרו: שעובר בלא־תעשה על כל סוס וסוס, ובוודאי אינו לוקה אלא כשלקחם לו זה אחר זה, אבל אם לקח הרבה ביחד - אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז).

4 **ד. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לְהַנִּיחַ בִּגְנָזָיו[18]**
5 **וּלְהִתְגָּאוֹת בּוֹ[19] אוֹ לְהִתְנָאוֹת בּוֹ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן**
6 **לְחֵילוֹתָיו וְלַעֲבָדָיו וּלְשַׁמָּשָׁיו. וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁיַּרְבֶּה**
7 **לְאוֹצַר בֵּית ה', וְלִהְיוֹת שָׁם מוּכָן לְצָרְכֵי הַצִּבּוּר**
8 **וּלְמִלְחֲמוֹתָם - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְהַרְבּוֹתוֹ[20]. וְאֵין אָסוּר**
9 **אֶלָּא לְהַרְבּוֹת לְעַצְמוֹ[21] בְּבֵית גְּנָזָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא**
10 **יַרְבֶּה לוֹ". וְאִם הִרְבָּה - לוֹקֶה.**

18) באוצרותיו. 19) ככתוב (דברים ח, יג) "וכסף וזהב ירבה לך... ורם לבבך". 20) סנהדרין כא, ב. "וכסף וזהב לא ירבה לו - לו אינו מרבה, אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא", ומפרש רש"י: אספניא - שכר חיילות מדי שנה בשנה, הנכנסים והיוצאים עמו כל שנה. 21) וכן מצינו בדוד המלך (דברי הימים־א כט, ד) שאָצר לבנין בית־המקדש שלשת אלפים ככרי זהב, ושבעת אלפי ככרי כסף מזוקק.

11 **ה. הַמֶּלֶךְ אָסוּר לִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ שִׁכְרוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל**
12 **לַמְּלָכִים שְׁתוֹ יָיִן"[22]. אֶלָּא יִהְיֶה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה**
13 **וּבְצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ**
14 **וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו"[23].**

22) ומסיים הכתוב: "ולרוזנים אי שכר", דרשו בסנהדרין ע, ב: "מי שכל רזי עולם גלויים לו, ישתה יין וישתכר? ויש אומרים: מי שכל רוזני עולם משכימים לפתחו, ישתה יין וישתכר". 23) תוספתא שם פ"ד, ה"ה: "ומה אם מלך ישראל, שלא עסק אלא בצרכי ציבור, נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו, שאר בני אדם (שיש להם פנאי) על־אחת־כמה־וכמה... ומה יהושע בן־נון שעסק בכיבוש הארץ, ועומד לחלקה לישראל, נאמר בו: לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, והגית בו יומם ולילה, שאר בני אדם על־אחת־כמה־וכמה", וראה בביאורנו לעיל אות ז דברי ה'ספרי' בזה.

15 **ו. וְכֵן לֹא יִהְיֶה שָׁטוּף בְּנָשִׁים[24]. אֲפִלּוּ לֹא הָיְתָה לוֹ**
16 **אֶלָּא אַחַת - לֹא יִהְיֶה מָצוּי אֶצְלָהּ תָּמִיד כְּשֶׁאָר**
17 **הַטִּפְּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ". עַל**
18 **הֲסָרַת לִבּוֹ הִקְפִּידָה תּוֹרָה[25], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָסוּר**
19 **לְבָבוֹ", שֶׁלִּבּוֹ הוּא לֵב כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל[26]; לְפִיכָךְ**
20 **דִּבְּקוֹ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה יָתֵר מִשְּׁאָר הָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל**
21 **יְמֵי חַיָּיו".**

24) להוט, ונתון בכל לבו. 25) סנהדרין כא, א: "רבי שמעון אומר: אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זה לא ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים, אפילו כאביגיל", שהיתה צדקנית. מכאן אתה למד, שבהסרת הלב הדבר תלוי (רדב"ז). 26) וכן אמרו ב'במדבר רבה' פי"ט, אות יז: "ללמדך שראש הדור - כל הדור" ('קרית מלך'). ובעירובין מא, א: "בתר רישא (=אחרי הראש) גופא אזיל" - הולך הגוף.

22 **ז. כְּבָר בִּאֲרָנוּ[27] שֶׁמַּלְכֵי בֵית דָּוִד, דָּנִין אוֹתָן[28]**
23 **וּמְעִידִין עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[29], גָּזְרוּ חֲכָמִים**
24 **שֶׁלֹּא יָדוּן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ[30], וְלֹא מֵעִיד[31] וְלֹא מְעִידִין**
25 **עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּן גַּס בָּהֶן[32], וְיָבוֹא מִן הַדָּבָר תַּקָּלָה**
26 **וְהֶפְסֵד עַל הַדָּת[33].**

27) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה. 28) סנהדרין יט, א: שנאמר (ירמיה כא, יב) "בית דוד כה אמר ה', דינו לבקר משפט". ואם לא דנים אותם, איך יוכלו לדון אחרים, והלא כלל הוא: קשט עצמך, ואח"כ קשט אחרים. 29) שאינם מבית דוד. 30) שם עמ' ב. 31) נראה, שגם מלכי בית דוד אינם מעידים, שאינם גרועים מכהן גדול, שאינו מעיד לשום אדם מפני כבודו, וכמבואר לעיל הל' עדות פ"א, ה"ג (כסף־משנה). והדבר מפורש במס' שבועות דף לא, א: אין שבועת העדות נוהגת אלא בראויים להעיד, להוציא מלך. ומפרש רש"י: המלך אינו ראוי להעיד, שנאמר, שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין, ודרך בזיון הוא לו. ולדעת הלחם־משנה בהל' עדות שם, אם העדות מכוונת "להפריש בה מן האיסור", מעיד גם המלך, שזה כבודו. וכבר קדמוהו ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב ד"ה מעיד. 32) "ואינם נכנעים לדברי תורה", כלשון רבינו בהל' סנהדרין שם. 33) כמו שאירע לסנהדרין כשדנו את ינאי המלך, ובאותה שעה אמרו (סנהדרין יט, ב): מלך אינו דן ואין דנים אותו. וראה את פרטי המעשה בביאורנו לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה.

27 **ח. כָּל הַמּוֹרֵד בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת**

1 לְהָרְגוֹ. אֲפִלּוּ גָּזַר עַל אֶחָד מִשְּׁאָר הָעָם שֶׁיֵּלֵךְ לִמְקוֹם
2 פְּלוֹנִי וְלֹא הָלַךְ[34], אוֹ שֶׁלֹּא יֵצֵא מִבֵּיתוֹ וְיָצָא[35] - חַיָּב
3 מִיתָה. וְאִם רָצָה לְהָרְגוֹ - יֵהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אִישׁ
4 אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ". וְכֵן כָּל הַמְבַזֶּה אֶת הַמֶּלֶךְ אוֹ
5 הַמְחָרְפוֹ, יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לְהָרְגוֹ כְּשִׁמְעִי בֶּן גֵּרָא[36].
6 וְאֵין לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לַהֲרֹג אֶלָּא בְּסַיִף בִּלְבָד[37]. וְיֵשׁ לוֹ
7 לְאַסֵּר וּלְהַכּוֹת בְּשׁוֹטִין[38] לִכְבוֹדוֹ; אֲבָל לֹא יַפְקִיר
8 מָמוֹן[39]. וְאִם הִפְקִיר - הֲרֵי זֶה גָּזֵל[40].

34) כמו שמצינו בעמשא, ששלחו דוד להזעיק את איש יהודה "ויוחר מן המועד אשר יעדו" (שמואל־ב כ, ה), ורצה יואב לדונו כמורד במלכות, כמבואר בסנהדרין מט, א. וכן מצינו שאוריה החתי נחשב כמורד במלכות, משום שאמר לו דוד: רד לביתך ורחץ רגליך, והוא מיאן, ככתוב (שם יא, יא) "ויאמר אוריה אל דוד, האדון וישראל ויהודה יושבים בסוכות... ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות", ועל זה נתחייב מיתה, כמבואר בקידושין מג, א. וב'תוספות' שם ד"ה: מורד במלכות. 35) כמעשה שמעי בן גרא (מלכים־א ב, לז). 36) שם, ח. ובשמואל־ב טז, ב. ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ג, אמרו: "כל המקלל מלכות בית דוד, חייב מיתה". 37) ירושלמי שם פ"ז, ה"א. וכך לשון הכתוב (מלכים־א ב, ח) "ואשבע לו בה' לאמור אם אמיתך בחרב", והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"ד ה"ב, ופי"ח ה"ו, ובביאורנו שם. וראה בזוהר פרשת משפטים קז, ב, שמקשה: וכי שמעי טיפש היה, שדוד נשבע לו שלא ימתינו בחרב, מכלל שבחנית או בחצים כן ימיתנו? ומתרץ שם ע"פ דרך הנסתר. 38) ככתוב (שם יב, יא) "אבי יסר אתכם בשוטים" ('אור שמח'). וכתב הרדב"ז, כל זה במלך שהומלך על־פי נביא, או שהסכימו עליו כל ישראל, אבל אם קם איש למלוך בזרוע ובחזקה אין חייבים לשמוע אליו, והממרה את פיו אינו נקרא מורד במלכות. 39) להפקיע שעבודו של בעל הממון ולהפקירו, ולזכות בו לעצמו. 40) כמעשה כרם נבות היזרעאלי, שאחאב רצה להפקירו לטובתו, והנביא קובל: "כה אמר ה', הרצחת וגם ירשת" (שם כא, יט). והשווה הל' גזילה פ"ה, הי"ג: "מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה, שלא בדינים שחקק, הרי זה גזלן... כללו של דבר... כל שיקח מאיש זה בלבד, שלא כדת הידועה לכל, אלא חמס את זה, הרי זה גזל".

9 ט. הַמְבַטֵּל גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת,
10 אֲפִלּוּ בְּמִצְוָה קַלָּה, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[41] - דִּבְרֵי הָרַב[42]
11 וְדִבְרֵי הָעֶבֶד[43], דִּבְרֵי הָרַב קוֹדְמִין[44]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר
12 אִם גָּזַר הַמֶּלֶךְ לְבַטֵּל מִצְוָה, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[45].

41) כמו שמצינו בעמשא בן יתר, שהלך להזעיק את אנשי יהודה, במצות המלך דוד "ויוחר מן המועד" (שמואל־ב כ, ה) - אמרו חכמינו (סנהדרין מט, א): הלך ומצאם עוסקים בלימוד מסכת, ולא רצה לבטלם מלימודם. אמר: כתוב "כל איש אשר ימרה את פיך... יומת", יכול אפילו לדברי תורה? תלמוד־לומר: "רק חזק ואמץ". ומפרש רש"י, רק - מיעוט הוא. שאם בא המלך לבטל דברי תורה - אין שומעין לו. 42) הקב"ה. 43) המלך, שהוא עבדו. 44) לשון התלמוד, שם כט, א. 45) שגם המלך חייב בכבוד המקום. והשווה לעיל הל' ממרים פ"ו, הי"ב: "כולכם חייבים בכבודי".

13 י. כָּל הַהוֹרֵג נְפָשׁוֹת שֶׁלֹּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[46] אוֹ בְּלֹא
14 הַתְרָאָה[47], אֲפִלּוּ בְּעֵד אֶחָד[48], אוֹ שׁוֹנֵא שֶׁהָרַג
15 בִּשְׁגָגָה[49] - יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לְהָרְגוֹ[50] וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם
16 כְּפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה. וְהוֹרֵג רַבִּים בְּיוֹם אֶחָד[51]
17 וְתוֹלֶה, וּמַנִּיחָן תְּלוּיִים[52] יָמִים רַבִּים[53], לְהַטִּיל אֵימָה
18 וּלְשַׁבֵּר יַד רִשְׁעֵי הָעוֹלָם.

46) כגון שהוכחשו העדים ב"בדיקות" ולא הוכחשו בחקירות (ראה לעיל הל' עדות פ"ב, ה"א־ב). או שלא היו העדים רואים אותו כאחת, אלא אחד אחר השני, שאין הרוצח נהרג על פיהם, כמבואר שם פ"ד, ה"א. 47) ג"כ אינו נהרג, כמבואר בהל' סנהדרין פי"ב, ה"א. 48) שאינו נהרג בבית־דין, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"א. 49) שאינו נהרג, אבל חזקתו שהוא קרוב למזיד, וראוי להענש. ואיזהו שונא? כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מפני האיבה (הל' רוצח פ"ו, ה"י). 50) שהרי מצינו שהרג דוד את העמלקי (שמואל־ב א, טו) בהודאת פיו, וכן את בני רמון (שם ד, ט) ע"פ הודאת פיהם, ועל־כרחך מדין מלכות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ו. וכן מצינו בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג, ששני עבריינים פחדו מאיש חסיד שראה בקלקלתם, וחששו שמא ילך להעיד עליהם, והמלך דוד יהרגם וכו'. ואע"פ שעד אחד הוא, ועל־כרחך מדין מלכות. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ד. 51) בניגוד לבית־דין שאינו דן שנים ביום אחד (לעיל הל' סנהדרין פי"ד, ה"י). 52) בניגוד לחייבי מיתת בית־דין, שאין מלינים אותם אפילו לילה אחד, אלא תולה אותם סמוך לשקיעת החמה, ומתיר אותם מיד (שם פט"ו, ה"ז). 53) כמו שמצינו בשבעת בני שאול, שהומתו ונשארו תלויים מתחילת קציר שעורים עד ימות הגשמים (שמואל־ב כא, י), ושאלו ביבמות עט, א: והלא כתוב: "לא תלין נבלתו על העץ"? ותירצו: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים: מה עשו אלה, פשטו ידיהם בגרים גרורים. אמרו, אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו. והרי בני שאול לא הומתו מצד דין תורה, שאין להם משפט מות על עוון שאול אביהם, שהמית הגבעונים, אלא מדין מלך הומתו, וה"תיקון" היה להוסיף גרים (הגהות מהר"ץ חיות). וראה ברמב"ן לדברים כא, כב. וב"חתם סופר" או"ח סי' רח, בסוף הסימן.

יום שישי א' תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) המיסים שהמלך מטיל לצרכיו, ולצרכי מלחמה. שלוקח מבחורי העם הטובים שמשים לעמוד לפניו. איסור פילגש להדיוט. שכופה את המוכשרים בעם להיות שרים. לוקח מעשר מהתבואות והבהמות. חלקו של מלך המשיח בארצות שכובשים ישראל. מנת המלך בביזה שהצבא בוזז. מגמת המלך להרים דת האמת.

א. רְשׁוּת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ לִתֵּן מַס עַל הָעָם לִצְרָכָיו אוֹ לְצָרֶךְ הַמִּלְחָמוֹת. וְקוֹצֵב[2] לוֹ מֶכֶס[3], וְאָסוּר לְהַבְרִיחַ[4] מִן הַמֶּכֶס, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִגְזֹר שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּגְנֹב הַמֶּכֶס[5] - יִלָּקַח מָמוֹנוֹ אוֹ יֵהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לוֹ[6] לַעֲבָדִים[7]", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ"[8], מִכָּאן, שֶׁנּוֹתֵן מַס[9] וְקוֹצֵב מֶכֶס[10], וְדִינָיו בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - דִּין[11], שֶׁכָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מֶלֶךְ[12] - מֶלֶךְ זוֹכֶה בּוֹ[13].

2) פוסק וקובע. 3) מס בשיעור מסויים, מסחורות שונות, בהתאם לערכן. 4) להעלים ולהסתיר. 5) שיבריח ולא ישלם המכס המגיע ממנו. 6) והפסוק מדבר במשפט המלך וזכויותיו. 7) ואי אפשר לפרשו בעבודת המלך והצבא, שכבר נאמר לעיל (פסוק יא) "את בניכם ייקח... ורצו לפני מרכבתו" וגו'. 8) הרי שהעבדות מתפרשת גם בנתינת מס. 9) מס גולגולת. 10) מהסחורה והרכוש בהתאם לערכם. 11) בבא קמא קיג, א, "דינא דמלכותא דינא", והשווה הלכות גזילה פרק ה, הלכה י"א. 12) בשמואל־א פרק ח המדבר במשפט המלך. 13) ומותר בו (סנהדרין כ, ב), כשמואל. בניגוד לדברי רב, האומר: "לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם" ואינו מותר לעשות כן.

ב. וְשׁוֹלֵחַ בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְלוֹקֵחַ מִן הָעָם הַגִּבּוֹרִים וְאַנְשֵׁי־חַיִל, וְעוֹשֶׂה מֵהֶן חֵיל לְמֶרְכַּבְתּוֹ[14] וּבְפָרָשָׁיו[15], וּמַעֲמִיד מֵהֶן עוֹמְדִים לְפָנָיו[16], וּמַעֲמִיד מֵהֶן אֲנָשִׁים לָרוּץ לְפָנָיו[17], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂם לוֹ בְּמֶרְכַּבְתּוֹ וּבְפָרָשָׁיו וְרָצוּ לִפְנֵי מֶרְכַּבְתּוֹ". וְלוֹקֵחַ מִן הַיָּפִים שֶׁבָּהֶם לִהְיוֹת שַׂמָּשִׁים וְעוֹמְדִים לְפָנָיו[18], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים... יִקָּח, וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ".

14) למוליכי מרכבתו. 15) רוכבי סוסים. 16) לשמרו, משמר כבוד. 17) לפני מרכבתו, כמנהג הימים ההם בחצרות מלכי קדם. 18) לשרתו, ולעשות מלאכתו.

ג. וְכֵן לוֹקֵחַ מִן בַּעֲלֵי הָאֻמָּנִיּוֹת כָּל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ וְעוֹשִׂין לוֹ מְלַאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן[19]. וְלוֹקֵחַ כָּל הַבְּהֵמוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַשִּׁפְחוֹת לִמְלַאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן[20] אוֹ דְּמֵיהֶן[21], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַחֲרֹשׁ חֲרִישׁוֹ וְלִקְצֹר קְצִירוֹ וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ[22] וּכְלֵי רִכְבּוֹ. וְאֶת עַבְדֵיכֶם וְאֶת שִׁפְחוֹתֵיכֶם וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת חֲמוֹרֵיכֶם יִקָּח, וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ".

19) בניגוד לשמשיו המתפרנסים מבית המלך וזהו שכרם. 20) שכר מלאכתם. 21) משלם תמורתם ומעכבם לעצמו. 22) אלו בעלי האומנות, כתרגום יונתן שם.

ד. וְכֵן לוֹקֵחַ מִכָּל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל נָשִׁים[23] וּפִילַגְשִׁים: נָשִׁים - בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, וּפִילַגְשִׁים - בְּלֹא כְתֻבָּה וּבְלֹא קִדּוּשִׁין[24], אֶלָּא בִּיחוּד[25] בִּלְבַד קוֹנֶה אוֹתָהּ וּמֻתֶּרֶת לוֹ. אֲבָל הַהֶדְיוֹט אָסוּר בְּפִילֶגֶשׁ[26], אֶלָּא בְּאָמָה הָעִבְרִיָּה[27] בִּלְבַד אַחֲרֵי יִעוּד[28]. וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹת הַפִּילַגְשִׁים שֶׁלּוֹקֵחַ לְאַרְמוֹנוֹ, טַבָּחוֹת[29] וְאוֹפוֹת וְרַקָּחוֹת[30], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח לְרַקָּחוֹת וּלְטַבָּחוֹת וּלְאֹפוֹת".

23) תוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ב, "ובורר לו נשים מכל מקום שירצה כהנות לויות וישראליות". 24) סנהדרין כא, א, ובזה יובן, מעשה אבשלום, שבא "אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל" (שמואל־ב טז, כב), כי אילו היו מקודשות לדוד אביו, לא היה העם מסכים לעבירה זו (רדב"ז). וראוי לציין שרש"י לתורה (בראשית כה, ו) מפרש: פלגשים - בלא כתובה, נראה מדבריו, שהיא מקודשת לו בקידושין, וכבר העיר הרמב"ן שם, שהגירסה בסנהדרין כא, היא: בלא כתובה ובלא קידושין. והעיקר תלוי בקידושין, שהכתובה אינה אלא מדברי סופרים. 25) שמייחדה לו להיות לו לשפחה ולאשה. 26) שכבר פסק רבינו (הלכות אישות פרק א, הלכה ד): "כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה", וראה הלכות נערה פרק ב, הלכה י"ז. 27) שמכרה לו אביה בהיותה קטנה. 28) שמייחדה לו לאשה, מלשון הכתוב (שמות כא, ח) "אשר לא יעדה". "ומצוות ייעוד, אומר לה בפני שניים: הרי את מקודשת לי... ואינו צריך ליתן לה כלום (=כסף קידושין) שמעות הראשונות (שנתן לאביה כשלקחה ממנו) לקידושין ניתנו" (הלכות עבדים פרק ד, הלכה ז). 29) מבשלות. 30) מתקנות בשמים ותמרוקי נשים.

ה. וְכֵן כּוֹפֶה אֶת הָרְאוּיִין לִהְיוֹת שָׂרִים, וּמְמַנֶּה אוֹתָם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים[31], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָשׂוּם לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים".

31) אף על פי שאינם רוצים במשא עול הציבור ולהתנהג בשררה.

ו. וְלוֹקֵחַ הַשָּׂדוֹת וְהַזֵּיתִים[32] וְהַכְּרָמִים לַעֲבָדָיו כְּשֶׁיֵּלְכוּ לַמִּלְחָמָה, וְיִפְשְׁטוּ עַל מְקוֹמוֹת אֵלּוּ אִם אֵין לָהֶם מַה יֹּאכְלוּ אֶלָּא מִשָּׁם, וְנוֹתֵן דְּמֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֶת כַּרְמֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקָּח, וְנָתַן לַעֲבָדָיו"[33].

32) השדות והזיתים וכו' שהם עיקר המחייה, ככתוב (דברים יא, יד) "דגנך ותירושך ויצהרך". 33) ובתוספות (סנהדרין כ, ב דיבור המתחיל מלך מותר) שאלו, אם כן למה נענש אחאב על מעשה כרם נבות היזרעאלי (מלכים־א כא, יט)? ותירצו, שכוונת הכתוב להתיר לקיחת השדות לעבדיו, ולא לעצמו. עוד תירצו, שאינו מותר אלא בשדה מקנה, ולא בשדה אחוזה שירש מאבותיו, ככתוב (שם ג) חלילה לי מה' מתיתי את נחלת אבותי לך. ובעיקר תירצו שאין פרשת המלך נאמרת אלא במלך, שמלך על כל ישראל ויהודה ומאת ה', ואחאב לא מלך על יהודה, וגם לא מאת ה', וברד"ק לשמואל שם מתרץ, שכוונת הכתוב להיתר פירות בלבד ולא לגוף השדה.

ז. וְיֵשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר מִן הַזְּרָעִים וּמִן הָאִילָנוֹת[34] וּמִן

הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזַרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעְשֹׂר וְגוֹ'. צֹאנְכֶם יַעְשֹׂר".

34) והמעשר לעצמו. אחרי שיפרישו הבעלים המעשר ללויים כמשפט (רד"ק שם).

ח. הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ נוֹטֵל מִכָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל חֵלֶק אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה־עָשָׂר; וְדָבָר זֶה חֹק לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם[35].

35) רמז לזה דברי הכתוב (יחזקאל מח, כא): "והנותר לנשיא מזה ומזה... לעומת חלקים לנשיא" וגו', למדנו, שהיה נוטל חלק כאחד השבטים, והנשיא הוא מלך המשיח (רדב"ז). ובבבא בתרא קכב, אמרו: עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלושה עשר שבטים, ואמר רב חסדא שהחלק הי"ג הוא לנשיא ("למלך המשיח", רשב"ם), שנאמר (יחזקאל מח, יט): "והעובד העיר (הנשיא שעול רבים מוטל עליו - רשב"ם) יעבדוהו מכל שבטי ישראל".

ט. כָּל הָרוּגֵי הַמֶּלֶךְ[36] - מָמוֹנָן לַמֶּלֶךְ[37]. וְכָל הַמַּמְלָכוֹת שֶׁכּוֹבֵשׁ, חֲרֵי אוֹצְרוֹת הַמְּלָכִים לַמֶּלֶךְ, וּשְׁאָר הַבִּזָּה שֶׁבּוֹזְזִין, בּוֹזְזִין וְנוֹתְנִין לְפָנָיו, וְהוּא נוֹטֵל מֶחֱצָה בָּרֹאשׁ[38], וּמַחֲצִית הַבִּזָּה חוֹלְקִין אוֹתָהּ, כָּל אַנְשֵׁי הַצָּבָא בְּיַחַד עִם הָעָם הַיּוֹשְׁבִין עַל הַכֵּלִים בַּמַּחֲנֶה לְשָׁמְרָן, חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כְּחֵלֶק הַיֹּרֵד בַּמִּלְחָמָה וּכְחֵלֶק הַיֹּשֵׁב עַל הַכֵּלִים יַחְדָּו יַחֲלֹקוּ"[39].

36) שמרדו בו ונתחייבו מיתה. 37) סנהדרין (מח, ב) בניגוד להרוגי בית דין שנכסיהם ליורשיהם, כמבואר לעיל הלכות אבל פרק א, הלכה ט. וכן מצינו בכתוב (מלכים־א כא, טז) כשהעידו על נבות שברך את האלוקים ומלך, מיד, "ויקם אחאב לרדת אל כרם נבות היזרעאלי לרישתו" (גמרא שם). 38) שם כ, ב בברייתא. ובמשנה שם שנינו: הוא נוטל חלק בראש, ומפרש רש"י: חלק היפה בורר ראשון ונוטל מחצה. 39) וממי למד דוד את זה? מאברהם אבינו, שאמר (בראשית יד, כד) "רק אשר אכלו הנערים (=עבדי, שהלכו איתי למלחמה), וחלק האנשים אשר איתי, ענר אשכול וממרא (=שנשארו לשמור על הכלים) הם יקחו חלקם", הוא שאמר הכתוב (שמואל שם, כה) ""מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט לישראל" - ולא נאמר: "והלאה", לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם (מדרש רבה בראשית פרשה מ"ג אות ט).

י. כָּל הָאָרֶץ שֶׁכּוֹבֵשׁ[40], חֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ. וְנוֹתֵן לַעֲבָדָיו וּלְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וּמַנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה; וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - דִּינוֹ דִּין. וּבַכֹּל יִהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְתִהְיֶה מְגַמָּתוֹ[41] וּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְהָרִים דַּת הָאֱמֶת וּלְמַלֵּאת הָעוֹלָם צֶדֶק וְלִשְׁבֹּר זְרוֹעַ הָרְשָׁעִים וּלְהִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה'[42]. שֶׁאֵין מַמְלִיכִין מֶלֶךְ תְּחִלָּה אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט[43] וּמִלְחָמוֹת[44], שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁפָטָנוּ מַלְכֵּנוּ וְיָצָא לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת מִלְחֲמֹתֵינוּ".

40) מלך ישראל, שאינו המלך המשיח, כי המשיח דינו מבואר לעיל הלכה ח. 41) שאיפתו, כלשון הכתוב (חבקוק א, ט) "מגמת פניהם קדימה". 42) השווה לקמן פרק י"א, הלכה ד ובביאורנו שם. 43) בישראל, בין איש לרעהו, וכן אמר שלמה (מלכים־א ג, ט) "ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך, להבין בין טוב לרע". 44) באויבי ישראל. וראה במסכת כלה רבתי פרק ח "שהמלכות נתנה בשלושים מעלות... במשפט ובצדקה, שנאמר (משלי טז, יב): כי בצדקה יכון כיסא".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) שתחילת מלחמת המלך, אינה אלא מלחמת מצוה. מהי מלחמת רשות. המצוה להחרים שבעה עממים, ולאבד זכר עמלק, האיסור לחזור לשכון בארץ מצרים. איסור הירידה מארץ ישראל לחוץ לארץ. חיבת חכמי ישראל לארץ ישראל, ומעלת הזוכה לחיות בה ולהיקבר בתוכה.

א. אֵין הַמֶּלֶךְ נִלְחָם תְּחִלָּה אֶלָּא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וְאֵי זוֹ הִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה? זוֹ מִלְחֶמֶת שִׁבְעָה עֲמָמִים[2] וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק[3] וְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צַר שֶׁבָּא עֲלֵיהֶם[4]; וְאַחַר־כָּךְ נִלְחָם בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, וְהִיא הַמִּלְחָמָה שֶׁנִּלְחָם עִם שְׁאָר הָעַמִּים כְּדֵי לְהַרְחִיב גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וּלְהַרְבּוֹת בִּגְדֻלָּתוֹ וְשָׁמְעוֹ[5].

2) והם: החתי, והגרגשי, והאמורי, והכנעני, והפריזי, והחוי והיבוסי (דברים ז, א), וראה בסמוך ה"ד. 3) לאבד את זרעו, כמבואר בסמוך ה"ח. 4) ככתוב (במדבר י, ט) "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם". 5) שיפחדו הגוים מלהתגרות בהם. ובסוטה מד, ב אמרו: מלחמת יהושע לכבש - חובה; מלחמות בית דוד לרווחה (=שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל) - רשות.

ב. מִלְחֶמֶת מִצְוָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל בָּהּ רְשׁוּת בֵּית־דִּין, אֶלָּא יוֹצֵא מֵעַצְמוֹ בְּכָל עֵת וְכוֹפֶה הָעָם לָצֵאת[6]. אֲבָל מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הָעָם בָּהּ אֶלָּא עַל־פִּי בֵית־דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד[7].

6) אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, להלן פ"ז, ה"ד. 7) סנהדרין ב, א. וכן שם כ, ב. ומתוך שהודגש שם: "אין מוציאין למלחמת הרשות... של שבעים ואחד" משמע, שלמלחמת מצוה אינו צריך רשות בית־דין (כסף־משנה).

ג. וּפוֹרֵץ[8] לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[9] וְאֵין מְמַחִין[10] בְּיָדוֹ. וְדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ אֵין לָהּ שִׁעוּר[11], אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ. אֵינוֹ מְעַקֵּם הַדְּרָכִים מִפְּנֵי כַּרְמוֹ שֶׁל זֶה אוֹ מִפְּנֵי שָׂדֵהוּ שֶׁל זֶה, אֶלָּא הוֹלֵךְ בְּשָׁוֶה וְעוֹשֶׂה מִלְחַמְתּוֹ[12].

8) גדרות של כרמים ושדות. 9) לחייליו, בלכתם להלחם. 10) מעכבים. 11) לרוחב ולאורך. 12) סנהדרין כ, ב. ובבבא־קמא ס, ב.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַחֲרִים[13] שִׁבְעָה עֲמָמִין[14], שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם". וְכֹל שֶׁבָּא לְיָדוֹ אֶחָד מֵהֶן וְלֹא הֲרָגוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה". וּכְבָר אָבַד זִכְרָם[15].

13) לאבד ולהשמיד. 14) "כיון שהם היו עיקר עבודה־זרה ויסודה הראשון... כדי שלא נלמד מכפירתם" ('ספר המצוות' לרבינו, עשה קפז), וראה לקמן פ"ו ה"א, ש"אין עושים מלחמה עם אדם בעולם, עד שקוראים לו לשלום". 15) "כבר עלה סנחריב מלך אשור, ובלבל את כל האומות" (ידים פ"ד, מ"ד). וב'ספר המצוות' (שם) כותב רבינו: "וכך עשינו (שהשמדנום), עד שנשלמה השמדתם ע"י דוד, ונתפזרה השארית ונטמעה בין האומות, עד שאינה ידועה עוד".

1 **ה. וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לְאַבֵּד זֵכֶר עֲמָלֵק[16], שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **"תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק". וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִזְכֹּר תָּמִיד**
3 **מַעֲשָׂיו הָרָעִים[17] וַאֲרִיבָתוֹ[18] כְּדֵי לְעוֹרֵר אֵיבָתוֹ[19],**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק". מִפִּי**
5 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: "זָכוֹר" - בַּפֶּה[20], "לֹא תִשְׁכָּח" -**
6 **בַּלֵּב[21], שֶׁאָסוּר לִשְׁכֹּחַ אֵיבָתוֹ וְשִׂנְאָתוֹ.**

16) בין הזכרים ובין הנקבות. 17) שהיה הראשון להתגרות בישראל בצאתם ממצרים, ככתוב (במדבר כד, ב) "ראשית גוים עמלק", ומתרגם אונקלוס: "ריש קרביא דישראל הוה עמלקאה". 18) ישיבתו במקום סתר, להתנפל על ישראל באופן פתאומי. 19) שנאתנו אליו. 20) ע"י קריאה בפה. 21) מגילה יח, א. וכן ב'ספרי' פרשת כי־תצא, אות רצו. וב'ספר המצוות' עשה קפט, מסיים רבינו: "הלא תראה, איך עשה שמואל הנביא כשבא לקיים מצוה זו: שהוא זכר תחלה, ואח"כ ציוה להרגם, והוא אמרו (שמואל־א טו, ב): "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל". וגם בעמלק אין עושים מלחמה טרם שיפתחו לו לשלום, כמבואר לקמן פ"ו, ה"א, ד. ולדעת הסמ"ג (הובאו דבריו ב"הגהות מיימוניות" כאן) אין מצוה זו נוהגת עד ימות המשיח, לאחר כיבוש הארץ, שנאמר: "והיה בהניח ה'... לך מכל אויביך... תמחה את זכר עמלק". אולם פרשת מחיית עמלק הנזכרת בשמואל־א, טו מהווה סתירה גלויה לדיעה זו (רדב"ז).

7 **ו. כָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל בְּמֶלֶךְ עַל־פִּי**
8 **בֵּית־דִּין, הֲרֵי זֶה כִּבּוּשׁ רַבִּים, וַהֲרֵי הִיא כְּאֶרֶץ־**
9 **יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ לְכָל דָּבָר[22]. וְהוּא, שֶׁכָּבְשׁוּ**
10 **אַחַר כִּבּוּשׁ כָּל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[23].**

22) 'ספרי' פרשת עקב, אות נא, שנאמר (דברים יא, כד) "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה", אם ללמד על תחומי א"י, הרי כבר נאמר (יהושע א, ד) "מהמדבר והלבנון הזה... יהיה גבולכם" - אלא כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו, הרי הוא שלכם... ומניין שמצוות נוהגות שם? הרי אתה דן: נאמר כאן "יהיה", ונאמר להלן "יהיה". מה להלן מצוות נוהגות שם, אף כאן מצוות נוהגות. אבל ארצות שכבש יחיד מישראל, או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמם מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם, "אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצוות" (כלשון רבינו בהל' תרומות פ"א, ה"ב). וכן אמרו (גיטין מז, א) "כיבוש יחיד - אין שמו כיבוש". 23) 'ספרי' שם, "מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה, ואין מצוות נוהגות שם? אמרו, דוד עשה שלא כתורה, התורה אמרה: משתכבשו לארץ, תהיו רשאים לכבוש חוץ לארץ. הוא לא עשה כן, אלא חזר וכבש ארם נהרים ...ואת היבוסי, שהיה סמוך לירושלים לא הוריש. ...אמר לו הקב"ה סמוך לפלטירים (=היכל) שלך לא הורשת, האיך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים" וכו'. והשווה הל' תרומות פ"א, ה"ג.

11 **ז. וּמֵתָּר לִשְׁכֹּן בְּכָל הָעוֹלָם, חוּץ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. מִן**
12 **הַיָּם הַגָּדוֹל[24] וְעַד הַמַּעֲרָב[25], אַרְבַּע־מֵאוֹת פַּרְסָה עַל**
13 **אַרְבַּע־מֵאוֹת פַּרְסָה, כְּנֶגֶד אֶרֶץ כּוּשׁ[26] וּכְנֶגֶד**
14 **הַמִּדְבָּר[27] - הַכֹּל אָסוּר לְהִתְיַשֵּׁב בָּהּ. בִּשְׁלֹשָׁה**
15 **מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה שֶׁלֹּא לָשׁוּב לְמִצְרַיִם[28].**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד"; "לֹא**
17 **תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ"; "לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד**
18 **עוֹלָם". וְאַלְכְּסַנְדְּרִיָּא בִּכְלַל הָאִסּוּר[29].**

24) הוא הים התיכון. 25) בכת"י תימן: הים הגדול המערבי. 26) היא אתיופיה שבאפריקה, וכוש הנזכרת בתנ"ך היא בדרום ערב אצל מצרים, וכן הכתוב אומר (יחזקאל כט, י) "ונתתי את ארץ מצרים לחרבות... שממה, ממגדל סונה ועד גבול כוש", וכן (בדברי הימים־ב, כא, טז) "הפלשתים והערבים אשר על ידי כושים". 27) כל השטח מן הים, המקביל לארץ כוש, וכנגד המדבר, הכל נחשב מצרים. וכן אמרו (תענית י, א) "ארץ מצרים היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה". וראה במדרש 'שמות רבה' פרשה י אות ב: "המצריים אומרים עד כאן תחומנו, והכושים אומרים עד כאן תחומנו" וכו'. 28) ירושלמי סוכה פ"ה, ה"א. 29) סוכה נא, ב. אנשי אלכסנדריא של מצרים נענשו ונהרגו, על שעברו על מה שאמרה תורה: לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, הרי שהיא בכלל מצרים (כסף־משנה).

19 **ח. מֻתָּר לַחֲזֹר לְאֶרֶץ־מִצְרַיִם לִסְחוֹרָה[30]**
20 **וְלִפְרַקְמַטְיָא[31] וְלִכְבֹּשׁ אֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת[32], וְאֵין אָסוּר**
21 **אֶלָּא לְהִשְׁתַּקֵּעַ שָׁם. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה[33], שֶׁבְּעֵת**
22 **הַכְּנִיסָה מֻתָּר הוּא[34]. וְאִם יַחְשֹׁב לֵישֵׁב וּלְהִשְׁתַּקֵּעַ**
23 **שָׁם, אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[35]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם כָּבַשׁ**
24 **אֶרֶץ־מִצְרַיִם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי בֵית־דִּין, שֶׁהִיא**
25 **מֻתֶּרֶת; וְלֹא הִזְהִירָה אֶלָּא לָשׁוּב לָהּ יְחִידִים, אוֹ**
26 **לִשְׁכֹּן בָּהּ וְהִיא בְּיַד עַכּוּ"ם, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ**
27 **מְקֻלְקָלִין יוֹתֵר מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּמַעֲשֵׂה**
28 **אֶרֶץ מִצְרַיִם"[36].**

30) לשם מקח וממכר סחורות שונות. 31) סחורה, בלשון יוונית. "עובר לסוחר" (בראשית כג, טז) מתרגם יונתן: מתקבלין בכל פרקמטיא. 32) ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"ח. 33) אפילו אם נשתקע לבסוף. 34) שעדיין לא נשתקע. 35) ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה (לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב). ואע"פ שמשמע מדברי רבינו שאם נשתקע ישנו איסור על־כל־פנים, בכל זאת נשתקע רבינו במצרים, כי אנוס היה על פי המלכות, בהיותו רופא למלך ולשרים (רדב"ז). אף הוא (הרדב"ז) מעיד ומתנצל:

וגם אני נתיישבתי שם זמן מרובה ללמוד תורה וללמדה, וקבעתי שם ישיבה, וזה מותר, ושוב באתי לירושלים. וכדאי להעיר, שרבי אשתורי הפרחי, מעיד בספרו "כפתור ופרח" פרק ה, שרבינו היה חותם שמו באגרת, ומסיים בה: "הכותב, העובר בכל יום שלשה לאוין". והכוונה לשלושת הפסוקים בם הזהירה תורה לא תשוב למצרים. מכאן, שקשה בעיניו היתה לו ישיבתו במצרים. 36) ב'תורת כהנים' פרשת אחרי, פרשתא ח', אמרו: "מנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן המצריים? תלמוד־לומר: כמעשה ארץ מצרים" וגו'.

1 ט. אָסוּר לָצֵאת מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ
2 לְעוֹלָם[37], אֶלָּא לִלְמֹד תּוֹרָה[38], אוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה[39], אוֹ
3 לְהַצִּיל[40] מִן הָעַכּוּ"ם; וְיַחֲזֹר לָאָרֶץ[41]. וְכֵן יוֹצֵא הוּא
4 לִסְחוֹרָה[42]; אֲבָל לִשְׁכּוֹן[43] בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אָסוּר,
5 אֶלָּא־אִם־כֵּן חָזַק שָׁם הָרָעָב עַד שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁוֶה דִּינָר
6 חִטִּין בִּשְׁנֵי דִינָרִין[44]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[45] כְּשֶׁהָיוּ
7 הַמָּעוֹת מְצוּיוֹת וְהַפֵּרוֹת בְּיֹקֶר, אֲבָל אִם הַפֵּרוֹת בְּזוֹל,
8 וְלֹא יִמְצָא מָעוֹת וְלֹא בַּמֶּה יִשְׁתַּכֵּר, וְאָבְדָה פְּרוּטָה
9 מִן הַכִּיס - יֵצֵא לְכָל מָקוֹם שֶׁיִּמְצָא בּוֹ רֶוַח[46].
10 וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לָצֵאת - אֵינָהּ מִדַּת חֲסִידוּת,
11 שֶׁהֲרֵי מַחֲלוֹן וְכִלְיוֹן, שְׁנֵי גְדוֹלֵי הַדּוֹר הָיוּ[47], וּמִפְּנֵי
12 צָרָה גְדוֹלָה יָצְאוּ[48], וְנִתְחַיְּבוּ כְּלָיָה לַמָּקוֹם[49].

37) שמפקיע עצמו מן המצוות (רשב"ם לבבא־בתרא צא, א). 38) שהיא מצוה גדולה, כי גדול התלמוד שמביא לידי מעשה (ע"ז יג, א. וב'תוספות' שם ד"ה ללמוד תורה). ואפילו אם יש בארץ מי שילמדהו, מותר לו לצאת ללמוד בחו"ל, "לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל" (גמרא שם). והשווה לעיל הל' אבל פ"ג, הי"ד. 39) בגלל חשיבות המצוה, שנאמר בה (ישעיה מה, יח) "לא תהו בראה לשבת יצרה" ('תוספות' שם). 40) ממונו (גמרא שם). 41) שתהא דעתו לחזור. אבל אם אין דעתו לחזור, אפילו לישא אשה אסור לו לצאת, כמבואר בכתובות קיא, א שלא התירו ליבם לצאת לחו"ל לישא את יבמתו, ובודאי מפני שלא היתה דעתו לחזור, כי בדעתו לחזור מותר לו, כמבואר בע"ז יג, א. וכן הוכיחו ה'תוספות' שם ד"ה: ללמוד תורה (כסף־משנה). 42) מועד קטן יד, א, שהיוצא להרוויח, דינו כיוצא למזונות, ובוודאי אם אין לו מה לאכול, רשאי הוא לצאת כמבואר בסמוך (יד איתן). 43) בקביעות, שלא על־מנת לחזור. 44) בבא־בתרא צא, א: "אלא־אם־כן עמדו סאתיים בסלע", וידוע שהמחיר הרגיל הוא ארבעה סאין בסלע (עירובין פב, ב), הרי שאם הוקיר המחיר בכפליים - הרי זה רעב חזק (כסף־משנה). 45) שאם לא עלה המחיר כפליים - אסור לו לצאת. 46) ב"ב שם עמ' ב. כרבי יוחנן, המעיד שהוא זוכר, כשעמדו ארבע סאין קמח בסלע (=בזול) והיו רבים נפוחי רעב בטבריא, מחוסר איסר לקנות בו לחם. 47) פרנסי הדור היו. 48) שחזק הרעב בארץ, ככתוב במגילת רות א, א. 49) בבא־בתרא שם ע"א.

13 י. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְנַשְּׁקִין עַל תְּחוּמֵי אֶרֶץ־
יִשְׂרָאֵל[50], וּמְנַשְּׁקִין אֲבָנֶיהָ[51] וּמִתְגַּלְגְּלִין עַל עֲפָרָהּ[52]. 14
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ, וְאֶת 15
עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ". 16

50) כשדרכה רגלם על אדמת א"י והגיעו לתחילת תחומה. 51) כתובות קיב, א: "רבי אבא היה מנשק כיפי (=סלעים) דעכו", והיתה תחילת תחומי א"י, כמבואר בגיטין עו, ב כשהיו התלמידים בארץ נפרדים מחבריהם, שחזרו לחו"ל, היו נפטרים מהם בעכו, כי ליוום עד שם, ומשם ואילך אסור היה לתלמידי א"י לצאת, שמעכו והלאה - חוץ לארץ. 52) כתובות שם עמ' ב. וראה במדרש תנחומא פ' שלח, הובא ב'תוספות' שם עמ' א: "כשעלה רבי חנינא הגדול מבבל, ביקש לידע אם נכנס לא"י, והיה שוקל אבנים... כיון שמצאן כבידות, אמר: אין אלו אלא אבני א"י, והיה מנשקן וקרא עליהן את הפסוק הזה: כי רצו עבדיך את אבניה. והשווה ירושלמי שביעית פ"ד, ה"ז.

17 יא. אָמְרוּ חֲכָמִים[53]: כָּל הַשּׁוֹכֵן בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל -
18 עֲוֹנוֹתָיו מְחוּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי,
19 הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ נְשֹׂא עָוֹן"[54]. אֲפִלּוּ הָלַךְ בָּהּ אַרְבַּע
20 אַמּוֹת, זוֹכֶה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הַקָּבוּר בָּהּ[55] -
21 נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְאִלּוּ הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מִזְבַּח כַּפָּרָה[56],
22 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ". וּבְפֵרְעָנוּת[57] הוּא
23 אוֹמֵר: "עַל אֲדָמָה טְמֵאָה[58] תָּמוּת". וְאֵינוֹ דּוֹמֶה
24 קוֹלַטְתּוֹ מֵחַיִּים[59] לְקוֹלַטְתּוֹ אַחַר מוֹתוֹ[60]; וְאַף־עַל־
25 פִּי־כֵן גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מוֹלִיכִים מֵתֵיהֶם לְשָׁם[61].
26 צֵא וּלְמַד מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ וְיוֹסֵף הַצַּדִּיק[62].

53) כתובות קיא, א. 54) ומפרש רש"י: אל יתרעם לומר צר לי, כי כולם נשואי עוון. 55) שמת בחוץ־לארץ ונקבר בארץ. 56) שם. 57) כשהנביא הוכיח את אמציה כהן בית אל, וניבא עליו קשות. 58) הכוונה לחו"ל, שהיא אדמה טמאה. 59) שחי בארץ ונפטר בה. 60) שמת בחוץ־לארץ והעבירו ארונו לקבורה בא"י, שסוף־סוף מת על אדמה טמאה (שם). 61) שם, ובמועד קטן כה, א. 62) שביקשו להעביר עצמותיהם לא"י לקבורה, למרות שמתו בחוץ־לארץ. ובירושלמי (כתובות פי"ב, ה"ג) אמרו: רבה ורבי אלעזר היו מטיילים ברחוב, ראו ארונות עם מתים באים מחוץ־לארץ, אמר רבה: מה הועילו אלו, אני קורא עליהם (ירמיה ב, ז): ונחלתי שמתם לתועבה - בחייכם (=שמאסתם בה ולא באתם לדור בה); ותבואו ותטמאו את ארצי – במיתתכם. אמר לו רבי אלעזר, כיון שמגיעים לארץ, היו נוטלים גוש עפר ומניחים על ארונם, וכתיב: וכפר אדמתו עמו. והעירו ב"הגהות מיימוניות" - מכאן סמך, למה שנהגו להניח עפר א"י על המתים בחוץ־לארץ. וראה מנהג זה בשו"ע יו"ד סי' שסג, סעיף א.

27 יב. לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בְּעִיר
28 שֶׁרֻבָּהּ עַכּוּ"ם, וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ וַאֲפִלּוּ בְּעִיר
29 שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל; שֶׁכָּל הַיּוֹצֵא לְחוּצָה לָאָרֶץ, כְּאִלּוּ
30 עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם
31 מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים

אֲחֵרִים"[63]. וּבְפֵרְעָנִיּוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְאֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ". כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ, כָּךְ אָסוּר לָצֵאת מִבָּבֶל לְשְׁאָר הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּבֶלָה יוּבָאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ"[64].

63) כתובות קי, ב. והברייתא מסיימת שם: "וכי מי אמר לו לדוד, לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל, כאילו עובד ע"ז". וראה ב'תורת כהנים' פרשת בהר, פרשתא ה, ה"ד: "כל היוצא לחו"ל - כאילו עובד ע"ז". 64) שם קיא, א. ושם קי, ב אמרו: כל העולה מבבל לא"י - עובר בעשה, שנאמר: בבלה יובאו ושמה יהיו, עד יום פקדי אותם נאום ה'. ולדעת הכסף־משנה, כוונת רבינו ל"שאר ארצות" - אפילו לא"י. ורש"י שם קיא, א מפרש: אסור לצאת מבבל, לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד, ואינו מזכיר את הפסוק: "בבלה יובאו", כי פסוק זה אינו מדבר אלא בכלי המקדש ולא באנשים, וכדיחוי הגמרא שם, בטעמו של רבי זירא, שהיה משתדל לעלות מבבל לא"י, בניגוד לדעתו של רב יהודה האוסר עליה זו מהפסוק הנ"ל. ולפי זה, בזמן שיש ישיבות בא"י, מותר לעלות אליה אפילו מבבל.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) שאין עושים שום מלחמה בעולם, עד שיקראו לשלום תחילה. שלושה כתבים ששלח יהושע לשבעת העמים עד שלא נכנס לארץ. דין עמון ומואב בקריאת שלום. איסור קציצת אילן מאכל, והשחתת כל דבר ערך שהוא. דברים שפטרום חכמים במחנה צבא, ומצוות מיוחדות לצבא, כמחנה קדוש.

א. אֵין עוֹשִׂין מִלְחָמָה עִם אָדָם בָּעוֹלָם עַד שֶׁקּוֹרְאִין לוֹ שָׁלוֹם, אֶחָד מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת[2], וְאֶחָד מִלְחֶמֶת מִצְוָה[3], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר[4] לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ, וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם"[5]. אִם הִשְׁלִימוּ וְקִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ עֲלֵיהֶן[6] - אֵין הוֹרְגִין מֵהֶן נְשָׁמָה[7], וַהֲרֵי הֵן לָמַס, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ". קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַמַּס וְלֹא קִבְּלוּ הָעֲבָדוּת, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ הָעֲבָדוּת וְלֹא קִבְּלוּ הַמַּס - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם, עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ שְׁנֵיהֶם[8]. וְהָעֲבָדוּת שֶׁיְּקַבְּלוּ הוּא, שֶׁיִּהְיוּ נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְמַטָּה, וְלֹא יָרִימוּ רֹאשׁ בְּיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יִהְיוּ כְּבוּשִׁים תַּחַת יָדָם[9]. וְלֹא יִתְמַנּוּ עַל יִשְׂרָאֵל לְשׁוּם דָּבָר שֶׁבָּעוֹלָם. וְהַמַּס שֶׁיְּקַבְּלוּ - שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ בְּגוּפָם וּמָמוֹנָם, כְּגוֹן בִּנְיַן הַחוֹמוֹת[10] וְחֹזֶק הַמְּצוּדוֹת וּבִנְיַן אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ וְכַיּוֹצֵא בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה דְּבַר הַמַּס אֲשֶׁר הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּיתוֹ וְאֶת הַמִּלּוֹא וְאֵת חוֹמַת יְרוּשָׁלִַם... וְאֵת כָּל עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לִשְׁלֹמֹה... כָּל הָעָם הַנּוֹתָר מִן הָאֱמֹרִי... וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמַס עֹבֵד עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד, כִּי הֵם אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַעֲבָדָיו וְשָׂרָיו וְשָׁלִישָׁיו וְשָׂרֵי רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו".

2) שהיא בשאר האומות, כדי להרחיב גבול ישראל. 3) שהיא בשבעה עממים ומלחמת עמלק, כמבואר לעיל פ"ה, ה"א. 4) וכל עיר במשמע, אפילו עיר של שבעה עממים, וכן מצינו במשה רבינו שקרא לשלום לסיחון מלך האמורי, שהוא משבעת העמים (ראה דברים ב, כו), ובוודאי לא עבר משה על ה'לא־תעשה' - לא תחיה כל נשמה (רמב"ן לדברים כ, א). וב'מדרש רבה' דברים פ"ה, אות יג: "חייך שאני מקיים גזירתך, כל מלחמה שיהו הולכים, לא יהו פותחים אלא בשלום". 5) אבל רש"י לתורה שם, מפרש שכל הכתוב אינו מדבר אלא במלחמת רשות, וראה בפירוש רבי אליהו מזרחי שם. 6) והן מנויות לקמן פ"ט, ה"א. 7) ולדעת הראב"ד, אין קבלת שבע מצוות מעכבת במלחמת הרשות, ואפילו לא קיבלו המצוות - אין הורגים מהם נשמה, ומשלימים עמהם, שהרי בערים רחוקות הם יושבים, ולא יחטיאו אותנו. מה־שאין־כן במלחמת מצוה המכוונת כלפי העמים שבא"י, קבלת מצוות מעכבת בהם, ואם לא יקבלו מחרימים אותם, שלא יחטיאו אותנו. וראה בסמוך אות יב. 8) 'ספרי' שופטים, אות ר. 9) ושיוכל כל ישראל ליקח מהם לחטוב עציו ולשאוב מימיו, ונותן לו שכרו הראוי (רמב"ן לדברים כ, יא). 10) חומות ירושלים, כמפורש בכתוב הבא.

ב. וְיֵשׁ לַמֶּלֶךְ לְהַתְּנוֹת עִמָּהֶם שֶׁיִּקַּח חֲצִי מָמוֹנָם אוֹ הַקַּרְקָעוֹת וְיַנִּיחַ כָּל הַמְּטַלְטְלִין, אוֹ הַמְּטַלְטְלִין וְיַנִּיחַ הַקַּרְקָעוֹת[11], כְּפִי מַה שֶּׁיִּתְּנֶה.

11) זהו הפירוש של "חצי ממונם".

ג. וְאָסוּר לְשַׁקֵּר בִּבְרִיתָם וּלְכַזֵּב לָהֶם אַחַר שֶׁהִשְׁלִימוּ וְקִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת[12].

12) שהרי קראו להם לשלום, והבטיחום שלא יהרגום, ואם ימעלו בהבטחתם, יש בזה חילול השם (ראה בסמוך סוף ה"ה), ומה גם שהתורה לא התירה לנו דמם, נמצא ההורגם הוא שופך דמים ורוצח.

ד. וְאִם לֹא הִשְׁלִימוּ, אוֹ שֶׁהִשְׁלִימוּ וְלֹא קִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת - עוֹשִׂין עִמָּהֶם מִלְחָמָה וְהוֹרְגִין כָּל הַזְּכָרִים הַגְּדוֹלִים[13], וּבוֹזְזִין כָּל מָמוֹנָם וְטַפָּם. וְאֵין הוֹרְגִין אִשָּׁה וְלֹא קָטָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַנָּשִׁים וְהַטַּף"[14] - זֶה טַף שֶׁל זְכָרִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[15] בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת שֶׁהוּא עִם שְׁאָר הָאֻמּוֹת, אֲבָל שִׁבְעָה עֲמָמִין וַעֲמָלֵק שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ - אֵין מַנִּיחִין מֵהֶם נְשָׁמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל וְגוֹ'. רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים... לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה", וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּעֲמָלֵק: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק"[16]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּאֵלּוּ שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא הָיְתָה עִיר אֲשֶׁר הִשְׁלִימָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּלְתִּי הַחִוִּי יֹשְׁבֵי גִבְעוֹן, אֶת הַכֹּל לָקְחוּ בַּמִּלְחָמָה. כִּי מֵאֵת ה' הָיְתָה לְחַזֵּק אֶת לִבָּם לִקְרַאת הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעַן הַחֲרִימָם"; מִכְּלָל, שֶׁשָּׁלְחוּ לָהֶם לְשָׁלוֹם וְלֹא קִבְּלוּ[17].

13) סובר רבינו, שאפילו שאר האומות, תושבי הערים הרחוקות מגבול ישראל, מוכרחות לקבל שבע מצוות בני נח, שהרי אנו באים לכבוש אותן ולדור בארצותיהן, ואם ישארו בכפירתן יחטיאו אותנו, וכבר הבאנו לעיל אות ו דעת הראב"ד בזה. 14) וסיום הכתוב: ..."והבהמה וכל אשר יהיה בעיר... תבוז לך". 15) שמשאירים הנשים והטף. 16) ופירשו בבבא־בתרא כא, ב "זכר עמלק", שלא ישאר לו זכרון ואפילו הנקבות נהרגות, והכתוב אומר (שמואל־א טו, ג) "לך והכית את עמלק... והמתה מאיש עד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שה" וגו'. ובמכילתא פ' בשלח, דרשו: "כי יד על כס י־ה - נשבע המקום בכסא כבוד שלו, אם מניח אני נין ונכד לעמלק, תחת כל השמים - שלא יהו אומרים גמל זה של עמלק, רחל זו של עמלק". 17) ומכאן, שאם קיבלו - היו משלימים עמהם. וכן אמרו (סוטה לה, ב) "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם - הא למדת, שאם היו חוזרים בתשובה היו מקבלים אותם". אולם רש"י שם מפרש, שאין זה אלא לשבע אומות היושבות בחוץ לארץ, אבל ביושבות בתוך הארץ - אין מקבלים, שמחמת יראה הן עושות. וכבר דחה הרמב"ן (דברים כ, י) דיעה זו, שהרי הכתוב מדבר בערי העמים האלה, אשר ה' נותן לך נחלה, ומדגיש: למען אשר לא ילמדו אתכם, ומכאן שאם עשו תשובה - אין נהרגין, כדרשת ה'ספרי' שם, אות רב.

1 **ה. שְׁלֹשָׁה כְתָבִים שָׁלַח יְהוֹשֵׁעַ[18] עַד שֶׁלֹּא נִכְנַס**
2 **לָאָרֶץ: הָרִאשׁוֹן שָׁלַח לָהֶם - מִי שֶׁרוֹצֶה לִבְרֹחַ,**
3 **יִבְרַח. וְחָזַר[19] וְשָׁלַח: מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׁלִים, יַשְׁלִים.**
4 **וְחָזַר וְשָׁלַח: מִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה, יַעֲשֶׂה.**
5 **אִם־כֵּן, מִפְּנֵי מָה הֶעֱרִימוּ יוֹשְׁבֵי גִבְעוֹן?[20] לְפִי**
6 **שֶׁשָּׁלַח לָהֶם בִּכְלָל[21] וְלֹא קִבְּלוּ, וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁפַּט**
7 **יִשְׂרָאֵל, וְדִמּוּ שֶׁשּׁוּב אֵין פּוֹתְחִין לָהֶם לְשָׁלוֹם[22].**
8 **וְלָמָּה קָשָׁה הַדָּבָר לַנְּשִׂיאִים וְרָאוּ שֶׁרָאוּי לְהַכּוֹתָם**
9 **לְפִי חֶרֶב לוּלֵי[23] הַשְּׁבוּעָה?[24] מִפְּנֵי שֶׁכָּרְתוּ לָהֶם**
10 **בְּרִית[25]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית"?**
11 **אֶלָּא הָיָה דִּינָם שֶׁיִּהְיוּ לָמַס עֲבָדִים, וְהוֹאִיל וּבְטָעוּת**
12 **נִשְׁבְּעוּ לָהֶם[26], בְּדִין הָיָה שֶׁיֵּהָרְגוּ עַל שֶׁהִטְעוּם, לוּלֵי**
13 **חִלּוּל הַשֵּׁם[27].**

18) ירושלמי שביעית פ"ו, ה"א. 19) לא שחיכה במכתב השני, עד שיקבל תשובה למכתבו הראשון, אלא בבת אחת שלח שלשה כתבים בהם שלש הצעות, וכן נראה מלשון הירושלמי שם (רדב"ז). ושם אמרו: גרגשי פינה והלך לו לאפריקה. 20) לשקר ולומר: מארץ רחוקה באו עבדיך וגו' (יהושע ט, ט), והלא יכולים היו להצהיר על רצונם להשלים וינצלו?. 21) לכל ערי כנען בצורה כוללת. 22) שחשבו הואיל ולא נענו בפעם הראשונה עם קבלת הפניה הכללית, שוב לא יקבל אח"כ שום קיבוץ מהם (כסף־משנה). 23) כמו: לולא. 24) שנשבעו להם נשיאי העדה, ככתוב (שם, טו), והלא אפילו לא נשבעו להם, אסור להכותם מאחר שהשלימו?! 25) שיהיו שווי זכויות כאזרחים חפשיים. 26) שחשבו, שהם מארץ רחוקה מאד, מן העמים שאין בדעתם לבוא עליהם כלל, ואינם חייבים לקבל עליהם עבדות ומסים (רמב"ן לדברים כ, יא). 27) שיאמרו הגויים, שהנשיאים חללו שבועתם, ולא ידעו כי השבועה לא חלה עליהם כלל, שבטעות היתה (גיטין מו, א). והראב"ד סובר, כל שלא השלימו טרם שעברו ישראל את הירדן, שוב אין ההשלמה מועילה להם, ולפיכך מוכרחים היו הגבעונים להערים שמארץ רחוקה הם. אולם, מתוך שאמרו (ע"ז כד, ב) ארוונה היבוסי גר תושב היה, שקיבל שבע מצוות, וקיבלו דוד, נראה כדעת רבינו, שכל מי שמשלים - מקבלים אותו ('קרית מלך'). וראה ב'תוספות' גיטין שם, ד"ה כיון דאמרו. ועדיין יש להעיר מדברי עזרא הסופר (עזרא ט, יב) בקשר להתערבות זרע קודש בעמי הארצות: הכנעני, החתי וגו' (כמפורש שם, ב): "ועתה בנותיכם אל תתנו לבניהם... ולא תדרשו שלומם וטובתם עד עולם", הרי שעם כניסתם לארץ, נאסרו להשלים עמהם ('אור שמח').

14 **ו. עַמּוֹן וּמוֹאָב, אֵין שׁוֹלְחִים לָהֶם לְשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר:**
15 **"לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם, כָּל יָמֶיךָ". אָמְרוּ**
16 **חֲכָמִים[28]: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר, "וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם",**
17 **יָכוֹל עַמּוֹן וּמוֹאָב כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ**
18 **שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם"[29]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֵׁב**
19 **בְּקִרְבְּךָ... בַּטּוֹב לוֹ, לֹא תּוֹנֶנּוּ", יָכוֹל עַמּוֹן וּמוֹאָב**
20 **כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטוֹבָתָם". וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין**
21 **שׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָם - אִם הִשְׁלִימוּ מֵעַצְמָם תְּחִלָּה,**
22 **מְקַבְּלִין אוֹתָן[30].**

28) 'ספרי' כי־תצא, אות רנא. 29) והעיר הרדב"ז: כבר בא סנחריב ובלבל את העולם. כלומר, שאין אנו יודעים כיום, מי הם עמונים ומואבים, וכל גוי הפורש, מרוב האומות הוא פורש, כמבואר בידים פ"ד, מ"ד. והשווה הל' איסורי ביאה פי"ב, הכ"ה. 30) שלא אסר הכתוב אלא דרישתנו לשלומם, ולא היענותנו לקריאתם. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": אינו אסור אלא לדרוש בשלומם, אבל תשלומי שלום מותר, כגון אם עשו עמך חסד, מותר לפקדם לשלום, שנאמר (שמואל־ב י, א) וימת מלך בני עמון, וימלוך חנון בנו... ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון... כאשר עשה אביו עמדי חסד וישלח דוד לנחמו". ובכסף־משנה העיר, שבמדרש משמע, שלא עשה דוד כהוגן בזה, כוונתו למדרש תנחומא פרשת פינחס אות ג, "אתה מוצא במי שבא עליהם במדת רחמים, לסוף בא לידי בזיון ומלחמות... זה דוד... אמר לו הקב"ה: אתה תעבור על דברי, שאני כתבתי לא תדרוש שלומם... אל תהי צדיק הרבה, שלא יהא אדם מוותר על התורה... ולבסוף בא לידי בזיון, ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח את חצי זקנם (שמואל־ב י, ד), ואח"כ לידי מלחמה עם ארם נהרים" וכו'. וב'אור שמח' מתרץ, שאם משלם חסד עם מטיבו עצמו - זה מותר, ודוד עשה חסד עם בנו, וזה אסור.

23 **ז. כְּשֶׁצָּרִין עַל עִיר לְתָפְשָׂהּ, אֵין מַקִּיפִין אוֹתָהּ**
24 **מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, אֶלָּא מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ; וּמַנִּיחִין**
25 **מָקוֹם לַבּוֹרֵחַ וּלְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה לְהִמָּלֵט עַל נַפְשׁוֹ,**

שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[31] שֶׁבְּכָךְ צִוָּהוּ.

31) 'ספרי' פרשת מטות, אות קנז. וכתב הרדב"ז, מסתבר, שזה רק במלחמת הרשות, ובשאר האומות, דוגמת מדין, שלומד ממנה. וכל זה מדרכי התורה אשר כל נתיבותיה שלום. וכן גם דעת ה'חינוך' מצוה תקכז, שבמלחמת ז' עממים מקיפים אותה מכל צד. אולם ה'מנחת חינוך' שם סובר, שדעת רבינו שגם במלחמת מצוה אין מקיפים אותה אלא משלש רוחותיה, שהרי מלחמת מדין היתה על פי צו ה', והרי זו כמלחמת מצוה. ומה שהחיו בה את הטף (ראה שם, יח), אינה אלא גזירת הכתוב. וראה דעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' לרבינו, שמונה דין זה בתור מצות־עשה בפני עצמה (שם מצוה ה), וגם לדעתו, מצוה זו אינה אלא במלחמת הרשות. והוא מנמק: שיש בזה תיקון, שנפתח להם פתח שיברחו, ולא יתחזקו לקראתנו.

ח. אֵין קוֹצְצִין אִילָנֵי מַאֲכָל שֶׁחוּץ לַמְּדִינָה[32] וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֶם אַמַּת[33] הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּבְּשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ"[34]; וְכָל הַקּוֹצֵץ - לוֹקֶה. וְלֹא בְּמָצוֹר בִּלְבָד, אֶלָּא בְּכָל מָקוֹם כָּל הַקּוֹצֵץ אִילַן מַאֲכָל דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - לוֹקֶה[35]; אֲבָל קוֹצְצִין אוֹתוֹ אִם הָיָה מַזִּיק אִילָנוֹת אֲחֵרִים[36], אוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּזִּיק בִּשְׂדֵה אֲחֵרִים[37], אוֹ מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו יְקָרִים[38]. לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה.

32) כשצרים על עיר להלחם עליה, "כדי להציק לאנשיה ולהכאיב לבם" ('ספר המצוות' ל"ת נז). 33) תעלה. 34) "בכל דבר" ('ספרי' שופטים, אות כג). 35) מכות כב, א. ואזהרתו: "כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות". 36) אפילו בשלו (ב"ק צב, א). 37) כמו ששנינו (בבא־בתרא כו, א) "לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא־אם־כן הרחיק ממנו ארבע אמות", שכשיחרוש אילנותיו לא יצטרך להכניס מחרשתו לתוך של חבירו. ושם כה, ב שנינו: "מרחיקים את האילן מן הבור כ"ה אמה... אם הבור קדם (ושרשי האילן מזיקים הבור) קוצץ ונותן דמים". 38) יקרים לבנין, יותר משבח פירותיו (בבא־קמא צא, ב וברש"י).

ט. כָּל אִילַן סָרָק[39], מֻתָּר לְקַצֵּץ אוֹתוֹ[40], וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן אִילַן מַאֲכָל שֶׁהֵזִּקִין וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא דָּבָר מוּעָט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִטְרֹחַ בּוֹ - מֻתָּר לְקַצֵּץ אוֹתוֹ[41]. וְכַמָּה יְהֵא הַזִּית עוֹשֶׂה וְלֹא יְקַצֶּנּוּ? - רֹבַע הַקָּב זֵיתִים[42]. וְדֶקֶל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קַב תְּמָרִים, לֹא יְקַצֶּנּוּ[43].

39) שאינו עץ מאכל. 40) ככתוב: "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא, אותו תשחית וכרת". 41) בבא־קמא צא, ב: "רק עץ אשר תדע - זה אילן מאכל". ומפרש רבינו: זה עץ מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט. 42) הקב - הוא ארבעה לוגין, והסאה ששה קבין (הל' עירובין פ"א הי"ג), ומתוך שהזיתים חשובים, נחשב בהם רובע הקב לדבר ניכר. 43) ב"ק שם.

י. וְלֹא הָאִילָנוֹת בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל הַמְשַׁבֵּר כֵּלִים וְקוֹרֵעַ בְּגָדִים[44] וְהוֹרֵס בִּנְיָן וְסוֹתֵם מַעְיָן[45] וּמְאַבֵּד מַאֲכָלוֹת דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[46] - עוֹבֵר בְּ"לֹא תַשְׁחִית", וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת־מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶם[47].

44) כמו שאמרו (שבת קה, ב) "המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו... יהא בעיניך כעובד ע"ז. ושם קכט, א: רב יהודה - בקעו בשבילו שולחן־ארז, להסיק בעציו ולחממו ביום הקזתו, ושאלו: והלא עבר משום בל תשחית? וכשרב הונא קרע בגדי משי לעיני בנו, לראות אם יתרגז ויתחצף, שאלו בגמרא (קידושין לב, א): והלא עבר משום בל תשחית. 45) ב'מדרש רבה' פרשת פינחס אות ו, שאלו בקשר לכתוב (מלכים־ב ג, יט): "וכל מעיני מים תסתומו", והלא התורה אמרה לא תשחית, ואתה אומר כן? ותירצו, שבמלחמת מואב מותר, שהכתוב מזהיר עליהם: לא תדרוש שלומם וטובתם. 46) ראה שבת קמ, ב. 47) שאינה שלשים ותשע מכות, אלא כפי ראות עיני הדיין. ודוקא כל אלה, שאזהרתם משום: לא תשחית, סובר רבינו, שאינו לאו גמור אלא איסור ישנו בדבר, אבל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה, אזהרתו משום "ואותו לא תכרות", ולוקה מכות של תורה, כמבואר במכות כב, א (רדב"ז).

יא. צָרִין עַל עֲיָרוֹת שֶׁל עַכּוּ"ם שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת[48], וְעוֹשִׂין עִמָּהֶם מִלְחָמָה בְּכָל יוֹם וָיוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת[49], שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד רִדְתָּהּ" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת[50]; בֵּין מִלְחֶמֶת מִצְוָה, בֵּין מִלְחֶמֶת רְשׁוּת[51].

48) אבל פחות משלשה ימים קודם השבת, אין מתחילים במצור, כדברי רבינו בהל' שבת פ"ל, הי"ג: "כדי שתתיישב דעת אנשי המלחמה עליהם, ולא יהיו מבוהלים וטרודים בשבת". 49) אחרי שהתחילו במצור לפני השבת, אין מפסיקים המלחמה בשבת. 50) שבת יט, א, אל תרפה ממנה עד שתכבשנה. והשווה הל' שבת פ"ב, הכ"ה: "שלא כבש יהושע יריחו אלא בשבת". 51) שאפילו במלחמת רשות אין מפסיקים בשבת, וכמבואר ב'ספרי' שופטים אות רג, שבמלחמת רשות הכתוב מדבר. אבל זה ברור, שבמלחמת מצוה מתחילים אפילו בשבת, כמבואר בירושלמי שבת פ"א, ה"ח. וראה כסף־משנה להל' שבת פ"ב, הכ"ה.

יב. כְּשֶׁחוֹנִין[52], חוֹנִין בְּכָל מָקוֹם[53]. וּמִי שֶׁנֶּהֱרָג בַּמִּלְחָמָה - בַּמָּקוֹם שֶׁיִּפֹּל, שָׁם יִקָּבֵר; קוֹנֶה מְקוֹמוֹ כְּמֵת־מִצְוָה[54].

52) אנשי המלחמה. 53) ואין רשות לבעל הקרקע לסלקם מעל אדמתו. 54) "אחד מישראל שהיה מושלך בדרך ואין לו קוברים" (לעיל הל' אבל פ"ג ה"ח), ונקבר במקום שימצא בו (עירובין יז, א). כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ה, ה"ג. וכתב הרדב"ז, מסתבר אפילו מתו במלחמה מיתת עצמם, נקברים במקומם, כיון שהם טרודים במלחמה - עשאום כמת מצוה.

יג. אַרְבָּעָה דְּבָרִים פָּטְרוּ בְּמַחֲנֶה[55]: אוֹכְלִים הַדְּמַאי[56], וּפְטוּרִים מֵרְחִיצַת יָדַיִם בַּתְּחִלָּה[57], וּמְבִיאִין

עֵצִים[58] מִכָּל מָקוֹם. וַאֲפִלּוּ מְצָאָן תְּלוּשִׁים וִיבֵשִׁים[59] - אֵין מַקְפִּידִין עַל כָּךְ בַּמַּחֲנֶה. וְכֵן פְּטוּרִין מִלְּעָרֵב עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בַּמַּחֲנֶה, אֶלָּא מְטַלְטְלִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל[60] וּמִסֻּכָּה לְסֻכָּה. וְהוּא, שֶׁיַּקִּיפוּ כָּל הַמַּחֲנֶה מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה רְשׁוּת־הַיָּחִיד, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[61], וְאֵין מְחִיצָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה[62]. וּכְשֵׁם שֶׁפְּטוּרִין מִכָּל אֵלּוּ בַּהֲלִיכָתָן, כָּךְ פְּטוּרִין בַּחֲזָרָתָן[63].

55) היוצאת למלחמה, ואפילו למלחמת הרשות (עירובין שם, ובפירוש המשנה לרבינו). 56) פירות שנלקחו מעם הארץ, ואינו ידוע אם פירותיהם מעושרים כראוי. ראה הל' מעשר פ"ט, ה"א. ומתוך שרוב עמי הארץ מעשרים הם, נמצאת הפרשתם אינה אלא חומרא מדבריהם, הקילו חכמים עליהם (שם יז, ב וברש"י) "לפי שהם מתעסקים בכיבוש ארצות אויביהם" (פירוש המשנה לרבינו שם). 57) שלפני הסעודה, משום שהם טרודים במלחמה. אבל במים אחרונים, שלאחר הסעודה - חייבים, הואיל ונתקנו מחמת הסכנה של מלח סדום המסמא את העינים (ראה הל' ברכות פ"ו, ה"ג) - חמורה סכנה מאיסור (עירובין שם). 58) להסקה, או לכל צרכים אחרים, ואין בזה משום גזל. 59) שבעליהם תלשום לצרכיהם וטרחו לייבשם, ואע"פ שאנשים אחרים אסורים ללקחם, משום גזל (ראה הל' נזקי ממון שם) - אנשי המחנה מותרים בהם (שם יז, א). 60) בלי כל עירוב, בניגוד לשאר אנשים הגרים בחצר אחרת, ולכל אחד בית בפני עצמו, אסור להם לטלטל מבית לבית, וכן מבית לחצר, עד שיתערבו בפת שלמה, שגובים מכל בית ובית ומניחים הכל בבית אחד מבתי החצר (הל' עירובין פ"א, ה"א־ו, טז). 61) פט"ז, ה"א. 62) טפחים בגובה (שם הט"ו), ובכת"י תימן: ואין מחנה פחותה מעשרה. כלומר, עשרה אנשים. ומקורו בירושלמי עירובין פ"א ה"י, שנאמר (דברי הימים־א יב, כג) "עד למחנה גדול כמחנה אלהים", וכמה מנחה אלהים? עשרה. 63) מהמלחמה (ירושלמי שם), שגם בחזירתם הם בסכנה, שנאמר (שופטים ז, ג) "מי ירא וחרד, ישוב ויצפור מהר הגלעד". "ולמה הם חוזרים בצפירה (=בהשכמה)? - מפני השונאים", שלא ירגישו בהם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

יד. וְאָסוּר לְהִכָּפֵנוֹת[64] בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה אוֹ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּכָל מָקוֹם, אֶלָּא מִצְוַת עֲשֵׂה לְתַקֵּן שָׁם דֶּרֶךְ מְיֻחֶדֶת לְהִכָּפֵנוֹת בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ[65] מִחוּץ לַמַּחֲנֶה".

64) לקטנים או לגדולים. "ולא יפנו בני אדם בכל מקום, ובין האהלים, כדרך שעושים האומות" ('ספר המצוות', עשה קצב). 65) דרשו ב'ספרי' (כי־תצא, אות רנז) אין יד אלא מקום. שנאמר (שמואל־א טו, יב) "והנה מציב לו יד".

טו. וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת יָתֵד[66] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד תְּלוּיָה עִם כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ, וְיֵצֵא בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ וַיַּחְפֹּר בָּהּ, וִיכַפֶּנָּה וִיכַסֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ וְגוֹ'"[67]. וּבֵין שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן אָרוֹן וּבֵין שֶׁאֵין עִמָּהֶם אָרוֹן[68], כָּךְ הֵם עוֹשִׂים תָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה מַחֲנֶךָ קָדוֹשׁ"[69].

66) דקר לחפור בו. 67) דרשו ב'ספרי' (שם) "אין אזנך אלא מקום זיינך", כלומר, כלי מלחמתך. ולקטנים - אינו צריך לחפור ולכסות, כמבואר בברכות כה, א. אבל חייב לצאת לדרך שמחוץ למחנה, כמבואר שם. ובתרגום יונתן לפסוק זה: "ותשוד תמן מוי דריגלך" - ותטיל שם מי רגליך. 68) ארון אלקים ההולך עמם במחנה בעת המחנה. 69) וכתב ה'חינוך' מצוה תקסו "משרשי המצוה... שנפשותיהם של ישראל דבקות בשכינה לעולם, וכל־שכן במחנה, שכולם נקיי הנפש, כי כל הירא מעבירות שבידו כבר הלך לו ושב אל ביתו, ונשארו הטובים אשר רוח אלקים שוכנת בתוכם, וראוי להם לעמוד בנקיות".

יום ש"ק ב' תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) קריאת משוח מלחמה על העם. מי הם, שאינם יוצאים לעורכי המלחמה כל עיקר, שאסור לחשוב ולהרהר הרהורי פחד ובהלה במלחמה. כל הנלחם בלא פחד... מובטח לו שלא תגיעהו רעה.

א. אֶחָד מִלְּחֶמֶת מִצְוָה וְאֶחָד מִלְּחֶמֶת הָרְשׁוּת[2], מְמַנִּין כֹּהֵן לְדַבֵּר אֶל הָעָם בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה[3]. וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[4], וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה"[5].

2) ראה לעיל פרק ה, הלכה א איזוהי מלחמת מצוה ואיזוהי רשות. 3) הדברים המפורשים בסמוך הלכה ב. 4) שעשה משה, כמפורש בתורה שמות ל, כה, וראה הלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ז. 5) שנמשח לתפקידו המיוחד בעת מלחמה, בניגוד לכוהן גדול שנמשח לעבוד עבודות המקדש, שאינן כשרות אלא בו. וראה בהוריות יב, ב חמישה דברים, שהושווה בהם משוח מלחמה למעלת כהן גדול. ובסוטה מב, א דרשו: וניגש הכהן ודיבר אל העם - זה משוח מלחמה, ולא כל כהן שירצה, כמו שהוכיחו שם.

ב. שְׁתֵּי פְּעָמִים מְדַבֵּר מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה אֶל הָעָם: אַחַת בַּסִּפֵּר[6] בְּעֵת שֶׁיּוֹצְאִין, קֹדֶם שֶׁיַּעַרְכוּ הַמִּלְחָמָה, אוֹמֵר לָעָם: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ וְגוֹ'" - כְּשֶׁיִּשְׁמַע דְּבָרָיו[7], יַחֲזֹר מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה[8]; וְאַחַת בְּעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה אוֹמֵר: "אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ"[9].

6) בגבול ארצם, שממנה יצאו למלחמה. 7) פעם שנית, כשעורכים המערכות, וכמבואר בסמוך חלק ג. שבפעם הראשונה אינו אלא מזמינם להקשיב שנית, דבריו, שישמיע בעת שהמערכות יקרבו למלחמה (כסף משנה). וכן שנינו בתוספתא סוטה פרק ז, משנה י "בספר מהו אומר: ילך וישמע דברי כהן" משמעו, שילך למקום מערכות המלחמה, ושם ישמע דברי הכהן המשוח ויחזור. ובספרי (שופטים אות קצד) "ילך וישמע דברי כהן מערכי המלחמה וחוזר"

(אור שמח). 8) מהחזית, ששם ערוך מחנה הצבא בסדר מסויים, לקראת ההתקפה, ובדברי הימים־א יב, לח: "אנשי מלחמה עודרי מערכה". 9) סוטה מב, א. ולדעת הרדב"ז יש טעות בנוסח שלפנינו, והוא מצא בספרים ישנים נוסח יותר נכון: "שתי פעמים מדבר משוח מלחמה... קודם שיערכו מלחמה, אומר להם: מי האיש הירא ורך הלבב וכו', כשישמע הדבר חוזר מיד מעורכי המלחמה, ואחת בעורכי המלחמה אומר: אל תיראו ואל תחפזו. בעת שעורכים המערכות וכו'", נמצאת הלכה זו עוסקת במלחמת מצוה, שבה לא היו מכריזים על בונה בית ונוטע כרם, שכולם יצאו להילחם (ראה לקמן הלכה ד), ולא היו מכריזים אלא על הירא ורך הלבב כנ"ל, והלכה הבאה עוסקת במלחמת רשות, ובה מזכיר רבינו הכרזת הכהן על בונה בית ונוטע כרם. וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ד.

ג. עֵת שֶׁעוֹרְכִין הַמַּעֲרָכוֹת[10] וְהֵם קְרֵבִים לְהִלָּחֵם, מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה עוֹמֵד בְּמָקוֹם גָּבֹהַּ וְכָל הַמַּעֲרָכוֹת לְפָנָיו, וְאוֹמֵר לָהֶם בִּלְשׁוֹן־הַקֹּדֶשׁ[11]: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם, אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם, לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם". עַד כָּאן אוֹמֵר מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה, וְכֹהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו מַשְׁמִיעַ אוֹתוֹ לְכָל הָעָם בְּקוֹל רָם. וְאַחַר־כָּךְ מְדַבֵּר מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת חָדָשׁ וְגוֹ'. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְגוֹ'. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ וְגוֹ'"[12]. עַד כָּאן מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה מְדַבֵּר, וְהַשּׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ לְכָל הָעָם בְּקוֹל רָם. וְאַחַר־כָּךְ מְדַבֵּר הַשּׁוֹטֵר מֵעַצְמוֹ וְאוֹמֵר: "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב", וְשׁוֹטֵר אַחֵר מַשְׁמִיעַ לְכָל הָעָם[13].

10) מחנות צבא ערוכות למלחמה, ככתוב (שמואל־א יז, כא) "מערכה לקראת מערכה". 11) סוטה מב, א. 12) וכל זה במלחמת רשות. כי במלחמת מצוה כולם משתתפים בה, כמבואר להלן הלכה ד. 13) שם מג, א.

ד. וְאַחַר שֶׁחוֹזְרִין כָּל הַחוֹזְרִין מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה, מְתַקְּנִין אֶת הַמַּעֲרָכוֹת וּפוֹקְדִים שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם, וּמַעֲמִידִין מֵאָחוֹר כָּל מַעֲרָכָה וּמַעֲרָכָה שׁוֹטְרִים חֲזָקִים וַעֲזִים, וְכַשִּׁילִין[14] שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶם - הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִן הַמִّלְחָמָה, הָרְשׁוּת בְּיָדָן לַחְתּוֹךְ אֶת שׁוֹקוֹ, שֶׁתְּחִלַּת נְפִילָה - נִיסָּה[15]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמַּחֲזִירִין אֲנָשִׁים אֵלּוּ[16] מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה? בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה, הַכֹּל יוֹצְאִין, וַאֲפִלּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ[17].

14) קרדומות, ככתוב (תהילים עד, ו) "בכשיל וכילפות יהלומון". 15) סוטה מד, ב, שנאמר (שמואל־א לא, א) "וינוסו אנשי ישראל... ויפלו חללים". 16) בוני בית ונוטעי כרם וכו'. 17) סוטה שם. והוא מלשון הכתוב (יואל ב, טז). והרד"ק שם, מפרש: מחופתה - מהחליים והעדיים (=קישוטים) שחופפים עליה בימי חתונתה. ולדעת הרדב"ז, במלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומזון לבעליהן, כמנהג הערביות כיום, אבל לא השתתפו בקרב, שאין דרכן של נשים לעשות מלחמה. וראוי להעיר, שבספר המצוות עשה קצא כותב רבינו: "נאום משיח מלחמה וההכרזה בעורכי המלחמה, אינה חובה אלא במלחמת הרשות... אבל מלחמת מצוה, אין בה שום דבר מכל זה לא נאום ולא הכרזה", ואשר על כן החליט רבי חיים הליר (שם אות ח) שמה שכתוב לעיל ראש הלכה א: "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת רשות" אינו שייך כלל לפרק זה, והוא שייך לסוף פרק ו הקודם, וכך צריך להיות שם: ...ובין שאין עימהם ארון... מחניך קדוש, אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת רשות. כסיום דברי רבינו שם סוף הלכה י"א. ובאור שמח הוכיח, שגם במלחמת מצוה ממנים משוח מלחמה, שכן, במלחמת מדין הכתוב אומר (במדבר לא, ו) "וישלח אותם משה... ואת פינחס" - דרשו חכמינו (סוטה מג, א) "פינחס - זה משוח מלחמה" הרי שגם במלחמת מדין, שהייתה מלחמת מצוה על פי צו ה', מינו משוח מלחמה.

ה. אֶחָד הַבּוֹנֶה בַּיִת לִישִׁיבָתוֹ, וְאֶחָד הַבּוֹנֶה בֵּית־הַבָּקָר, בֵּית־הָעֲצִים, בֵּית־הָאוֹצָרוֹת[18], הוֹאִיל וְרָאוּי לְדִירָה[19]; וְאֶחָד הַבּוֹנֶה, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר[20]. אֲבָל הַבּוֹנֶה בֵּית־הַתֶּבֶן[21] וּבֵית שַׁעַר[22] אַכְסַדְרָה[23] וּמִרְפֶּסֶת[24], אוֹ בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[25], אוֹ הַגּוֹזֵל בַּיִת[26] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר.

18) שאוצרים בו יין ושמן ותבואה, ואין אדם דר בו. 19) סוטה מג, א. 20) שם, שנאמר: מי האיש אשר בנה וגו', "האיש", הרי זה בא לרבות כל אלו. 21) בגמרא שם מדמים "בית תבן" לבית הבקר שחוזרים עליו, ויפה הגיה הרש"ש שצריך להיות: "בית התבן ...אבל הבונה בית שער" וכו'. וכן בדפוס רומי ר"מ. 22) בית קטן שעושים לפני שער החצר ושומר הפתח מסתופף שם. 23) פרוזדור שלפני הבית ואינו מקורה. 24) יציע שלפני הבית, וכל אלה אינם ראויים לדירה (שם וברש"י). 25) שאינו ראוי לדירה (עירובין ג, א). 26) סוטה מג, א, שנאמר: "ולא חנכו" ולא נאמר: "ולא חנך", הרי זה מיעוט, זה - ולא אחר, פרט לגזול.

ו. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ כֶּרֶם, וְאֶחָד הַנּוֹטֵעַ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי מַאֲכָל, וַאֲפִלּוּ מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי מַאֲכָל[27]. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ, וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ[28] וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב[29] הַבְרָכָה וְהַרְכָּבָה שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בְּעָרְלָה[30]. אֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה אִילָנֵי מַאֲכָל, אוֹ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי סָרָק, אוֹ שֶׁגָּזַל כֶּרֶם - אֵינוֹ חוֹזֵר עָלָיו. וְכֵן כֶּרֶם שֶׁל שְׁנֵי שֵׁתָּפִין, אֵין חוֹזְרִין עָלָיו[31].

27) אפילו מרוחקים זה מזה, כלשון התוספתא (סוטה פרק ז, משנה י"א) "מחמשת המינים אפילו בחמש עיירות. ולא כרש"י הסובר (שם מג, א), שיהיו שני אילנות כנגד שניים

ואחד יוצא זנב. 28) שכופף ענף של אילן ומכסהו בעפר, כדי שיכה שורשים ויצמיח ענפים חדשים. 29) אילן בחבירו, שנוקב האילן, ונוטל מן הרך שבענפי האילן ותוחב לתוכו, ועושה ענף בתוך הנקב, ונושא ממין אותו אילן שנוטל ממנו (רש"י שם עמוד ב). 30) שאז דינה כנטיעה גמורה שחוזרים עליה מהמלחמה, אבל אם אינה חייבת בערלה, כגון המרכיב נטיעה ילדה בזקנה (=שכבר עברו עליה ארבע שנים ונתחללה), שבטלה ילדה בזקנה, אינה נחשבת נטיעה, ואין חוזרים עליה (שם עמוד ב). ובהלכות מעשר שני פרק י נתבאר איזו נטיעה חייבת בערלה. ובדפוס וינציאה הנוסח: "ואחד המרכיב זקנה בחברתה (=בזקנה) שהיא חייבת בערלה". 31) שם. שאין זה כרמו המיוחד לו, שאין בו גפן, שאין לשניהם חלק בה (רש"י). ולדעת הכסף משנה, בית של שותפים חוזרים עליו, שבוודאי יש לכל אחד מהם מקום מיוחד להשתמש בו, ונקרא ביתו. וראה בלחם משנה, שבירושלמי שם פרק ח, הלכה ו מבואר, שגם בית של שותפים אין חוזרים עליו.

1 **ז. אֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה, וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת**
2 **הָאַלְמָנָה[32]; וְכֵן אִם נָפְלָה לוֹ יְבָמָה[33], אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה**
3 **אַחִים וּמֵת אַחַד מֵהֶם - כֻּלָּן חוֹזְרִין[34]. קִדֵּשׁ אִשָּׁה**
4 **מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ[35], וְשָׁלַם הַזְּמַן**
5 **בַּמִּלְחָמָה - חוֹזֵר וּבָא לוֹ[36].**

32) סוטה מג, א. ובספרי פרשת תצא אות רעא שנינו: כי יקח איש אשה חדשה - אין לי אלא בתולה, מניין לרבות אלמנה וגרושה? תלמוד לומר: ושימח את אשתו - מכל מקום, אם כן, למה נאמר חדשה? מי שחדשה לו, פרט למחזיר גרושתו. 33) אף על פי שלא קידשה הוא, אלא מכוח אחיו המת באה לו (סוטה מד, א וברש"י). 34) שם, שהרי היא ראוייה לכל אחד מהם, ושמא תתייבם לו, כמבואר שם מג, ב. ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה חוזר ובא לו (שם מג, א). 35) אם לא יחזור בו במשך הזמן תהיה מקודשת לו למפרע. 36) שהרי נתברר שנתקדשה לו לפני התחלת המלחמה, אבל אם לא אמר לה: מעכשיו, אלא קידשה לאחר י"ב חודש, והגיע הזמן והוא בתוך המלחמה אינו חוזר, שהרי קדמה המלחמה לתחולת קידושיו, ואין אדם יכול לארס אשה בתוך המלחמה ולהפקיע עצמו מחובת לחימתו (ירושלמי סוטה פרק ח, הלכה ו). ואין זה דומה למת אחיו במלחמה, שלא עשה שום מעשה לפטור עצמו, אלא מן השמים הקנוה לו (כסף משנה). וכבר נתבאר בהלכות אישות פרק ו, הלכה י"ז, שכל האומר: "על מנת" כאומר מעכשיו, שכוונתו מעכשיו יחול המעשה על מנת שיתקיים התנאי (רדב"ז).

6 **ח. הַמַּחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ[37], וְהַמְאָרֵס אִשָּׁה הָאֲסוּרָה**
7 **עָלָיו, כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה[38]**
8 **לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה[39] לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל**
9 **לְמַמְזֵר וּלְנָתִין - אֵינוֹ חוֹזֵר[40].**

37) שאינה חדשה לו. 38) אסורה לכוהן מדברי סופרים, שהיא כגרושה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ז). 39) מן הגבעונים, ויהושע נתנם להיות חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח (יהושע ט, כז), ודוד גזר עליהם, שלא יבואו בקהל לעולם (שם פרק י"ב, הלכה כ"ב־כ"ג). 40) סוטה מד, א, שנאמר: "אשר ארש אשה ולא לקחה" לקחה - משמע לזו ולא אחרת, פרט לנישואי עבירה, שהם לקיחת איסור. וראה לקמן בביאורנו בסוף הלכה י"ד.

10 **ט. כָּל אֵלּוּ שֶׁחוֹזְרִין מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה כְּשֶׁשּׁוֹמְעִין**
11 **אֶת דִּבְרֵי הַכֹּהֵן, חוֹזְרִין וּמְסַפְּקִין מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם**
12 **שֶׁבַּצָּבָא, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים[41].**

41) שם מג, א.

13 **י. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין יוֹצְאִין לְעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה כָּל עִקָּר,**
14 **וְאֵין מַטְרִיחִין אוֹתָם לְשׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם: הַבּוֹנֶה בַּיִת**
15 **וַחֲנָכוֹ[42], וְהַנּוֹשֵׂא אֲרוּסָתוֹ אוֹ שֶׁיִּבֵּם, וּמִי שֶׁחִלֵּל**
16 **כַּרְמוֹ[43] - אֵין יוֹצְאִין עַד תֹּם שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקִי**
17 **יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח". מִפִּי**
18 **הַקַּבָּלָה[44] לָמְדוּ, שֶׁיִּהְיֶה נָקִי שָׁנָה, בֵּין לְבֵית**
19 **שֶׁקָּנָה, בֵּין לְאִשָּׁה שֶׁנָּשָׂא, בֵּין לְכֶרֶם שֶׁהִתְחִיל לֶאֱכֹל**
20 **פִּרְיוֹ[45].**

42) שנכנס לגור בו. כי לבו וכל תאוותו לחינוך ביתו ולא למלחמה, על כן ינוס ויניס אחרים (רבי אברהם בן עזרא לדברים כ, ה). 43) בשנה הרביעית לנטיעתו, שהפירות - צריכים לאכלם בירושלים, או לחללם (=לפדותם) בדמים, ולהעלות את דמיהם ירושלימה. 44) שקיבלו החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 45) ועדיין לא עברה שנתו הרביעית (סוטה מג, א).

21 **יא. כָּל הַשָּׁנָה אֵין מְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן, וְלֹא מְתַקֵּן**
22 **דֶּרֶךְ, וְלֹא שׁוֹמֵר בַּחוֹמָה, וְלֹא נוֹתֵן לְפַסֵּי הָעִיר[46],**
23 **וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו שׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם[47], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא**
24 **יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר"[48] - לַעֲבֹר**
25 **בִּשְׁנֵי לָאוִין, לֹא לְצָרְכֵי הָעִיר וְלֹא לְצָרְכֵי הַגְּדוּד.**

46) קרשי עץ לחזק שערי העיר (הערוך, ערך פס א), וראה בבא בתרא ח, א (תוספתא פרק ז, הלכה ט"ו). 47) סוטה מד, א. 48) שהוא צורך ציבורי. והרמב"ן לתורה שם, מפרש: לא יעבור עליו - על הצבא הנזכר, יאמר, שלא יעבור האיש הזה על הצבא: לא להיות פקיד על אנשי הצבא ...או לכל הצריך להם, כגון סיפוק מים, לא ישגיח עליהם, אלא בשמחתו.

26 **יב. בָּנָה בַּיִת וְהִשְׁכִּירוֹ לַאֲחֵרִים וְהִקְדִּים לוֹ שְׂכָרוֹ[49]**
27 **- הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁחֲנָכוֹ[50]. נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ לְאַחַר**
28 **שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא חֲנָכוֹ עַד**
29 **עָתָּה[51].**

49) שנתן השוכר דמי השכירות מראש. 50) משעת קבלת השכירות. 51) ואין מחשבים "ימי החינוך" אלא מעת קבלת השכר (ירושלמי סוטה פרק ח, הלכה ד). ושם אמרו: אשר בנה - פרט לנפל ביתו ובנאו, שאינו חוזר, ורבינו לא חשש להזכיר זה, כי נלמד מדין מחזיר גרושתו המבואר לעיל הלכה ח, שאינו חוזר (רדב"ז).

יג. בָּנָה בַּיִת וְנָתַן בּוֹ חֲפָצָיו וְנָעַל עֲלֵיהֶם: אִם הָיָה צָרִיךְ לְבַטֵּל[52] עַל שְׁמִירָתָן[53], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁחֲנָכוֹ וְהִתְחִיל לֵישֵׁב בּוֹ[54]; וְאִם אֵינָן צְרִיכִין לֵישֵׁב וּלְשׁוֹמְרָן[55], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא חֲנָכוֹ[56].

52) מזמנו. 53) אילו לא נתנם בתוך הבית. 54) נתינתם בבית זוהי ישיבתו. 55) שהם חפצים גדולים וכבדים, שאינם נגנבים ומתקלקלים בחוץ. 56) שביתו לא הועיל להם כלום (ירושלמי שם).

יד. וְכָל הַבּוֹנֶה בַּיִת אוֹ נוֹטֵעַ כֶּרֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶן[57].

57) שם, "ולא חנכו - את שמצווה לחנכו, יצא זה שאינו מצווה לחנכו", שהדירה בחוץ לארץ אינה מצוה. ומכאן, שהמסיבות שעושים בחוץ לארץ לחנוכת בית חדש, אינן סעודות מצוה (שיירי קרבן שם וכן בבאר שבע). ובמגן אברהם לאורח חיים תקסח, סעיף קטן ה הביא בשם המהרש"ל, שאם לא נתן לנהוג קלות ראש בבית, אלא עשה סעודה לחנכו תחילה לומר בה דברי תורה, ולדרוש מעין המאורע, הרי זו סעודת מצוה. ובירושלמי שם הלכה ו הוסיפו: הנושא את האיילונית (אשה שאינה ראויה ללדת) הואיל ואין מצוה לישב עימה, אינו חוזר.

טו. "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב" - כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵין בְּלִבּוֹ כֹּחַ לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה[58]. וּמֵאַחַר שֶׁיִּכָּנֵס בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, יִשָּׁעֵן עַל מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה[59], וְיֵדַע שֶׁעַל יִחוּד הַשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה מִלְחָמָה[60], וְיָשִׂים נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ[61] וְלֹא יִירָא וְלֹא יִפְחַד, וְלֹא יַחְשֹׁב לֹא בְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּבָנָיו, אֶלָּא יִמְחֶה זִכְרוֹנָם מִלִּבּוֹ וְיִכְּנֶה מִכָּל דָּבָר לַמִּלְחָמָה. וְכָל הַמַּתְחִיל לַחְשֹׁב וּלְהַרְהֵר בַּמִּלְחָמָה וּמַבְהִיל עַצְמוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם"[62]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל דְּמֵי יִשְׂרָאֵל[63] תְּלוּיִין בְּצַוָּארוֹ. וְאִם לֹא נִצַּח וְלֹא עָשָׂה מִלְחָמָה בְּכָל לִבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁשָּׁפַךְ דְּמֵי הַכֹּל[64], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ". וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה[65]: "אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה, וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם". וְכָל הַנִّלְחָם בְּכָל לִבּוֹ בְּלֹא כַּחַד, וְתִהְיֶה כַוָּנָתוֹ לְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בִּלְבָד[66] - מֻבְטָח לוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָא נֶזֶק וְלֹא תַּגִּיעֵהוּ רָעָה, וְיִבְנֶה לוֹ בַּיִת נָכוֹן בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִזְכֶּה לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם, וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עָשׂה יַעֲשֶׂה ה' לַאדֹנִי בַּיִת נֶאֱמָן, כִּי מִלְחֲמוֹת ה'[67] אֲדֹנִי נִלְחָם וְרָעָה לֹא תִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ'. וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים[68] אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ".

58) כשמתקשרים לעמוד צפופים, שלא יפרידום אויבים (סוטה מד, א וברש"י), וכדעת רבי עקיבא שם, בניגוד לרבי יוסי הגלילי שם, האומר: הירא - זה המתיירא מן העבירות שבידו. ובספרי שופטים אות קצז רבי יוסי הגלילי אומר: הירא ורך הלבב - זה בן ארבעים שנה, שתש כוחו (הגהות מיימוניות). ובתוספתא סוטה פרק ז, משנה י"ד: רבי עקיבא אומר, הירא, מה תלמוד לומר עוד "ורך הלבב" לומר לך, שאפילו גיבור שבגיבורים וחזק שבחזקים, והיה רחמן חוזר, שנאמר: ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. 59) כלשון הכתוב ירמיה יד, ח. 60) ככתוב (דברים כ, ד) "כי ה' אלוקיכם ההולך עימכם להילחם לכם" = הם באים בנצחונו של בשר ודם, ואתם באים בנצחונו של מקום (סוטה מב, א). 61) יסכן עצמו, כלשון הכתוב (שופטים יב, ג). 62) פירשו חכמינו (משנה בסוטה שם): "אל ירך לבבכם - מפני צהלת סוסים וציחצוח חרבות; אל תיראו - מפני הגפת תריסים (=צלצול המגינים זה בזה, להשמיע קול ולאיים) ושפעת הקלגסים; אל תחפזו - מקול קרנות; אל תערצו - מפני קול צווחות. 63) הנשפכים בקרב, בגלל פחדנותו ועריקתו. 64) שהוא גרם לכך. ובמדרש ויקרא רבה פרשה כ"ה, אות ב "כל מי שיוצא לדרך, ואינו מכוון לבו למלחמה, סוף שהוא נופל במלחמה". 65) בדברי הנביאים, וכמבואר בביאורנו לעיל פרק ב, הלכה ו. 66) שהוא הנלחם עם אויבינו להושיענו. 67) המכוונת לייחוד ה' וקידוש שמו. ויונתן תרגם שם: מלחמות עַם ה'. 68) "חיים אלו - לפי שאין עימהם מוות ...נקראו: צרור החיים" (לשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה ג), ובביאורנו שם: החיים הנצחיים צרורים לעד ולא יפרדו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) היתר מאכלות אסורות לחלוצי צבא במלחמה. דיני ישראל ביפת תואר במלחמה, ודיני הכהן בה. יפת תואר שלא רצתה לעזוב עבודה־זרה - מה ייעשה בה. דיני גר תושב: ומיהו הראוי להיקרא חסיד מחסידי אומות העולם.

א. חֲלוּצֵי צָבָא[2], כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ בִּגְבוּל הָעַכּוּ"ם[3] וְיִכְבְּשׁוּם וְיִשְׁבּוּ מֵהֶן - מֻתָּר לָהֶן לֶאֱכֹל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת[4] וּבְשַׂר־חֲזִיר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אִם יִרְעַב וְלֹא מָצָא מַה יֹּאכַל אֶלָּא מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ הָאֲסוּרִים[5]. וְכֵן שׁוֹתֶה יֵין־נֶסֶךְ[6]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[7]: "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב" - עָרְבֵי חֲזִירִים[8] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[9].

2) חיילים מזורזים, מלשון הכתוב (במדבר לא, ה) "שנים־עשר אלף חלוצי צבא". על שם חגירת חלציהם למלחמה (ראב"ע שם, ג). 3) כן בדפוסים קדומים. 4) מפורש לעיל הל' סנהדרין פי"ט בביאורנו, אות קסב־ג. 5) שאם ישהה ויבקש מאכלות מותרים ירגישו בו העמים ויהרגוהו, והרי זה כמסוכן. אבל קודם שיכנסו לגבול העמים, הרי הם כשאר כל אדם, שאפילו ישהו לחזר אחרי מזון מצרכי מזון כשרים, אין שום סכנה צפויה להם (כסף־משנה). 6) שנתנסך לעבודה־זרה. ואע"פ שבע"ז נאמר: "יהרג ואל יעבור"? סובר רבינו, כשם שהתורה התירה לו לבעול אשה בגיותה, ראה בסמוך ה"ב — אע"פ שבגילוי עריות נאמר ג"כ: יהרג ואל יעבור, כך התירה לו לכשיצמא לשתות יין נסך, הוא שאמר הכתוב: ובתים מלאים כל טוב... ובורות חצובים וגו' - הכוונה לבורות מלאים יין נסך ('אור שמח'). ולדעת הרמב"ן בפירושו לתורה (שם, י) אסורים הם ביין נסך, שבכל איסורי ע"ז, היא עצמה, ותקרובת שלה - הכל

אסור מיד, ככתוב (שם ז, כה־כו) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם... שקץ תשקצנו... כי חרם הוא". 7) חולין יז, א. 8) בנוסח שלפנינו, בחולין שם: כתלי דחזירי, אולם גירסת רבינו שם: "קדלי (=ערפי) דחזירי", וכן הוא בתשובות רבינו, הוצ' פריימן סמן קנד. וראה מגילה יג, א "שהאכילה קדלי דחזירי". 9) והכתוב מסיים שם: "ואכלת ושבעת".

1 **ב. וְכֵן בּוֹעֵל אִשָּׁה בְּגוֹיוּתָהּ[10] אִם תְּקָפוּ יְצָרוֹ[11]; אֲבָל**
2 **לֹא יִבְעָלֶנָּה[12] וְיֵלֵךְ לוֹ, אֶלָּא מַכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[13],**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר"[14]. וְאָסוּר**
4 **לִבְעֹל אוֹתָהּ בִּיאָה שְׁנִיָּה[15] עַד שֶׁיִּשָּׁאֶנָּה[16].**

10) בעודה גויה. 11) קידושין כא, ב. כי "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע". ואפילו לא נתגיירה עדיין, מותרת לו בביאה ראשונה. וכן דעת רב וחבריו בירושלמי מכות פ"ב, ה"ו. וכל זה אינו מותר אלא במלחמה, שצריך ללחום בחירוף נפש, ואסור לו לצער נפשו בהרהורי יצרו, כדי שיוכל לעמוד בקשרי מלחמה ('תורה תמימה' שם). 12) בדרך ובגלוי. 13) ושם יבלענה, וכמבואר בסמוך ה"ג. 14) זה מוסב על תחילת ההלכה, ש"יפת תואר" מותרת לו אפילו בגיותה (כסף־משנה). 15) שכבר נתקררה רוחו, ואין יצרו תוקפו. 16) אחרי שתתגייר, וכמבואר בסמוך ה"ה־ו. שנאמר (שם, יג) "ואחר־כן תבוא אליה ובעלתה" - לאחר כל הסדר האמור בפרשה, מותרת לך.

5 **ג. אֵין אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר מֻתֶּרֶת אֶלָּא בִּשְׁעַת הַשִּׁבְיָה,**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה"[17]. בֵּין בְּתוּלָה, בֵּין**
7 **בְּעוּלָה, בֵּין אֵשֶׁת־אִישׁ; שֶׁאֵין אִישׁוּת לְעַכּוּ"ם[18].**
8 **"וְחָשַׁקְתָּ" - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ יָפָה[19]. "בָּהּ" - וְלֹא**
9 **בַּחֲבֵרְתָּהּ, שֶׁלֹּא יִבְעֹל שְׁתַּיִם. "וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה" -**
10 **שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתַּיִם וְיִבְעֹל אַחַת, וְיַנִּיחַ אַחַת לְאָבִיו אוֹ**
11 **לְאָחִיו[20]. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה[21] בַּמִּלְחָמָה? שֶׁנֶּאֱמַר:**
12 **"וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ" - יַכְנִיסָהּ לְמָקוֹם[22] וְאַחַר־**
13 **כָּךְ יִבְעוֹל.**

17) אם נתן מתחילה עיניו בה, ולא שלקחה למכרה או לשפחות, ואח"כ נתן בה עיניו (קידושין כא, וברש"י). 18) כמו שאמרו (סנהדרין נב, ב) "אשת רעהו" - פרט לאשת אחרים. ומפרש רש"י: שאין קידושין לגויים. וכל זה בנוגע לישראל, אבל ביחס שבין גוי לחבירו - יש אישות, וחייב מיתה על אשת חבירו, כמבואר לקמן פ"ט, ה"ה, ז. 19) בחשקו תלה הכתוב (קידושין כב, א). 20) שם, והוא־הדין שלא יקח אחת להביאה לאביו או לקרוב אחר ('תוספות' שם, ובלחם־משנה). 21) יבעלנה. 22) בכת"י התימנים: למקום פנוי. ולדעת הכסף־משנה - הכוונה, שיכניסנה לעיר.

14 **ד. הַכֹּהֵן מֻתָּר בִּיפַת־תֹּאַר בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁלֹּא**
15 **דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר[23]; אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל**
16 **לִשָּׂאֶנָּה אַחַר־כָּךְ[24], מִפְּנֵי שֶׁהִיא גֵּרֶשֶׁת[25].**

23) שאם לא תתירתה לו, יעבור ויבעלנה באיסור, שיצרו מתגרה בו, ואפילו בכהן יש לחוש ליצר הרע (קידושין כא, ב וברש"י). 24) כשתתגייר, וכמבואר בסמוך ה"ו. 25) וכהן אסור בגיורת, "הואיל ואינה בת ישראל, הרי זו זונה ואסורה לכהן", כדברי רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ח, ה"ג (קידושין שם).

17 **ה. וְכֵיצַד דִּין יִשְׂרָאֵל בִּיפַת־תֹּאַר? אַחֲרֵי שֶׁיִּבְעָלֶנָּה**
18 **בִּיאָה רִאשׁוֹנָה וְהִיא בְּגוֹיוּתָהּ: אִם קִבְּלָה עָלֶיהָ**
19 **לְהִכָּנֵס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה[26] - מַטְבִּילָהּ לְשֵׁם גֵּרוּת[27]**
20 **מִיָּד[28]; וְאִם לֹא קִבְּלָה - תֵּשֵׁב בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם,**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים"[29],**
22 **וְכֵן בּוֹכָה עַל דָּתָהּ[30] וְאֵינוֹ מוֹנֶעָהּ, וּמְגַדֶּלֶת אֶת**
23 **צִפָּרְנֶיהָ וּמְגַלַּחַת אֶת רֹאשָׁהּ כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה בְּעֵינָיו[31].**
24 **וְתִהְיֶה עִמּוֹ בַּבַּיִת. נִכְנָס וְרוֹאֶה אוֹתָהּ[32], יוֹצֵא וְרוֹאֶה**
25 **אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁיָּקוּץ בָּהּ[33], וּמְגַלְגֵּל עִמָּהּ[34] כְּדֵי**
26 **שֶׁתִּקָּבֵל[35] - אִם קִבְּלָה וְרָצָה בָהּ[36], הֲרֵי זוֹ מִתְגַּיֶּרֶת**
27 **וְטוֹבֶלֶת כְּכָל הַגֵּרִים.**

26) להתגייר, ולקיים המצוות כולן. 27) שאין גירות בלא טבילה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, ה"ד. 28) ואין צורך לנוולה בגידול צפרניה ובגילוח ראשה (יבמות מח, ב). אבל עדיין אסור לו לבוא עליה עד שיעברו עליה שלשה חדשים, משום הבחנה, וכמבואר לקמן אות לו. 29) "כי יש לעצבים מנוחה בבכייתם, ולהעיר אבלם, עד אשר יחלשו כוחותיהם הגופיים מלסבול זה המקרה הנפשי" (מורה נבוכים, ח"ג פמ"א). 30) על עזבה פולחן אלוהיה, כדברי רבי עקיבא (יבמות שם): "אביה ואמה - זו עבודת כוכבים, וכן הוא אומר (ירמיה ב, כז) אומרים לעץ אבי אתה" וגו'. 31) שם עמ' א. 32) בניוולה. 33) ולא ישאנה. וב'ספרי' כי־תצא, אות ריג: "שתהא בת ישראל שמחה, וזו בוכה; זו מתקשטת וזו מתנוולת". 34) משתדל להשפיע עליה. 35) להתגייר. 36) בכת"י התימנים: ורצה בו. והכוונה שנתרצתה להנשא לו.

28 **ו. וּצְרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים: חֹדֶשׁ שֶׁל בְּכִיָּה,**
29 **וּשְׁנֵי חֳדָשִׁים אַחֲרָיו[37]. וְנוֹשְׂאָהּ בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין[38].**
30 **וְאִם לֹא חָפֵץ בָּהּ[39] - מְשַׁלְּחָהּ לְנַפְשָׁהּ[40]. וְאִם**
31 **מְכָרָהּ[41] - עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָכֹר לֹא**
32 **תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף". וְאִם מְכָרָהּ - אֵינָהּ מְכוּרָה[42],**
33 **וּמַחֲזִיר הַדָּמִים. וְכֵן אִם כְּבָשָׁהּ אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה, לְשֵׁם**
34 **שִׁפְחָה - מְשֻׁשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה,**
35 **שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ", שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[43].**

37) "להבחין בין זרע ראשון (=שלפני הגירות) לזרע אחרון" ('ספרי' כי־תצא, אות ריג). שלאחר שלושת חדשי הריון, אפשר להכיר אם מעוברת היא או לא, וכדברי רבינו בהל' גירושין פי"א, הכ"א: "ואפילו גר ואשתו שנתגיירו, מפרישים אותם תשעים יום, כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה (=לאחר גירותם), לזרע שנזרע שלא בקדושה. וכן יפת־תואר אע"פ שנתנה לה תורה שלשים יום לתקנת עצמה, צריכה להמתין תשעים יום לתקנת הוולד". ואע"פ שהתורה התירה לו ביאה ראשונה מיד בלא הבחנה? אותו זרע אינו קדוש כלל, שאינו בנו לשום דבר, מפני שהוא מן

הגויה, כמבואר בסמוך ה"ח (כסף־משנה). 38) מכיון שנתגיירה, הרי היא כישראלית וצריכה קידושין, וחייב לכתוב לה כתובה. 39) שקץ בה, ולא קידשה. 40) בלא גט, שעדיין לא נתקדשה לו. 41) להיות שפחה אצל הלוקח, ואפילו לא נתגיירה, כמבואר במורה נבוכים ח"ג, פמ"א. 42) שכל דבר שאמרה תורה "אל תעשה" - אם עשה אינו מועיל (תמורה ד, ב). והשווה הל' בכורות פ"ו, ה"ה: "המוכר מעשר (=בהמה), לא עשה כלום, ולא קנה לוקח, ולפיכך אינו לוקה... וכמוכר יפת תואר". ומובן שאינו לוקה, ולפיכך לא מנאו רבינו לעיל הל' סנהדרין פי"ט ה"ד, בין הלאוין שלוקין עליהם. 43) 'ספרי' כי־תצא, אות ריד: "שבלשון פרסי, קוראים לעבדות ושימוש: עימראה" (רש"י לתורה שם).

1 **ז. לֹא רָצְתָה לְהִתְגַּיֵּר - מְגַלְגְּלִין עִמָּהּ[44] שְׁנֵים־עָשָׂר**
2 **חֹדֶשׁ[45]. לֹא רָצְתָה - מְקַבֶּלֶת שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי**
3 **נֹחַ[46], וּמְשַׁלְּחָהּ לְנַפְשָׁהּ, וַהֲרֵי הִיא כְּכָל הַגֵּרִים**
4 **הַתּוֹשָׁבִים[47]; וְאֵינוֹ נוֹשְׂאָהּ, שֶׁאָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה שֶׁלֹּא**
5 **נִתְגַּיְּרָה[48].**

44) משתדלים ועוסקים עמה שתסכים להתגייר. 45) כדין הלוקח עבד כנעני ולא רצה לקבל מצוות העבדים, מגלגלים עמו כל שנים־עשר חודש (יבמות מח, ב. ובהל' עבדים פ"ח, הי"ב. כסף־משנה). ובמדרש הגדול (דברים כא, יב). "ושלחתה לנפשה - מלמד שאם לא רצתה להתגייר לאחר שלשים יום, מגלגל עליה כל שנים־עשר חודש". ולדעת ר"מ כשר, בספרו "הרמב"ם והמכילתא דרשב"י" עמ' קמח, מקור מדרש זה במכילתא לדברים. 46) והן מנויות לקמן פ"ט, ה"א. 47) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח, ומותר להם לשבת אתנו בארצנו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ד, ה"ז. וראה בסמוך ה"י. 48) ככתוב (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בם". ואע"פ שכתב רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ב, ה"ה: "והבא על בת גר תושב - אין הקנאים פוגעים בו, אבל מכים אותו מכת מרדות" - לענין חיתון הרי זו אסורה עליו מן התורה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פי"א ה"ז, שגר תושב יינו אסור בשתיה, וידוע שגזרו על יינם משום בנותיהם.

6 **ח. נִתְעַבְּרָה מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה - הֲרֵי הַוָּלָד גֵּר[49], וְאֵינוֹ**
7 **בְּנוֹ לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים[50], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִן הָעַכּוּ"ם[51];**
8 **אֶלָּא בֵּית־דִּין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ[52] עַל דַּעְתָּם[53]. וְתָמָר[54]**
9 **מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יִפַּת־תֹּאַר הָיְתָה[55]; אֲבָל**
10 **אַבְשָׁלוֹם נוֹלַד מֵאַחַר הַנִּשּׂוּאִין. נִמְצֵאת תָּמָר אֲחוֹת**
11 **אַבְשָׁלוֹם מֵאִמּוֹ[56], וּמֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְאַמְנוֹן[57]. וְכֵן**
12 **הוּא אוֹמֵר: "דַּבֶּר־נָא אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי**
13 **מִמֶּךָּ".**

49) בספר ה'חינוך' מצוה תקלב, הנוסח: הולד גוי. 50) לא לירושה, ולא לפטור את אשתו מזיקת יבום ועוד. 51) "ואין בנך הבא מן הגויה נקרא בנך אלא בנה" (יבמות כג, א). וראה הל' איסורי ביאה פי"ב, ה"ז. 52) לשם גירות, שאין לך גר בלא מילה וטבילה. 53) "הם נעשים לו אב, והרי הוא גר על ידיהם", כדין כל גר קטן, שאין לו אב, ואמו הביאתו לבית־דין להתגייר (כתובות יא, א וברש"י). והשווה הל' איסורי ביאה פי"ג, ה"ז: "שזכות היא לו". ואם בעודה מעוברת נתגיירה וטבלה, אין בנה צריך טבילה, אלא מילה בלבד, כדברי רבינו שם ('אור שמח'). 54) בת מעכה, אֵם אבשלום. 55) שמעכה אמה יפת תואר היתה, ובא עליה דוד בגיותה, כשלקחה בשביה. 56) שנתגיירה אמה בהיותה מעוברת, נמצאת הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה, והרי היא אחות אבשלום. כי אם נולדה שלא בקדושה, אין זו אחותו אפילו מאמו, והרי היא נכרית אצלו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ד, הי"ב (ע"פ 'אור שמח'). 57) בן דוד, שאינו אחיה מאמה, שאמו אחינועם היזרעאלית היתה, ולא מאביה, שהרי הורתה שלא בקדושה היתה, ואינה בת דוד כלל (סנהדרין כא, א), וראה ב'תוספות' שם.

14 **ט. יִפַּת־תֹּאַר שֶׁלֹּא רָצְתָה לְהַנִּיחַ עֲבוֹדָה זָרָה אַחַר**
15 **הַשְּׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ - הוֹרְגִין אוֹתָהּ[58]. וְכֵן עִיר**
16 **שֶׁהִשְׁלִימָה[59], אֵין כּוֹרְתִין לָהֶן בְּרִית עַד שֶׁיִּכְּפְרוּ**
17 **בַּעֲבוֹדָה זָרָה[60] וְיִאַבְּדוּ אֶת כָּל מְקוֹמוֹתֶיהָ וְיַקַּבְּלוּ**
18 **שְׁאָר הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, שֶׁכָּל עַכּוּ"ם שֶׁלֹּא**
19 **קִבֵּל מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, הוֹרְגִין אוֹתוֹ אִם יֶשְׁנוֹ**
20 **תַּחַת יָדֵנוּ[61].**

58) אע"פ שעינה אותה - אין אומרים ישלחנה לנפשה, ואפילו עובדת ע"ז, אלא הורגים אותה. וב'ספרי' כי־תצא, אות ריד: "ושלחתה לנפשה - ולא לבית אלוהיה" (רדב"ז). 59) עם ישראל, כשקרבו אליה להלחם עליה. 60) כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד. 61) סנהדרין נז, א: "על שבע מצוות בן נח נהרג". והשווה לקמן פ"ט, הי"ד. ועדיין תמוה, למה מקיימים את ה"יפת תואר" שנים־עשר חודש ומניחים אותה לעבוד ע"ז, בעוד שכל בן־נח העובד ע"ז והוא ברשותו נהרג מיד. וב"קרית ספר" להמבי"ט, העתיק דברי רבינו: "ואם לא רצתה להניח ע"ז, הורגים אותה ככל עיר שהשלימה". ותיבות: י"ב חודש, השמיט לגמרי. וראוי להעיר שב'מורה נבוכים' ח"ג פמ"א, כותב רבינו: "וכן כל השלושים יום תחזיק בתורתה בפרהסיא ואפילו בע"ז, ולא יחלקו עליה באמונה עד הזמן ההוא", וכנראה שחסה עליה התורה, תחת אשר עינה, וזאת מן המידות הטובות, שנצטוינו עליהן, כדברי רבינו שם, וראה במדרש הגדול דברים כא, יב: "לא רצתה לקבל שבע מצוות, אחר השנים־עשר חודש, הורגים אותה". ואולי זהו המקור לדברי רבינו כאן.

21 **י. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא הִנְחִיל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֶלָּא**
22 **לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב"[62], וּלְכָל**
23 **הָרוֹצֶה לְהִתְגַּיֵּר מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּכֶם**
24 **כַּגֵּר". אֲבָל מִי שֶׁלֹּא רָצָה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְקַבֵּל**
25 **תּוֹרָה וּמִצְוֹת[63]. וְכֵן צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה[64]**
26 **לָכֹף אֶת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם לְקַבֵּל מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי**
27 **נֹחַ, וְכָל מִי שֶׁלֹּא יְקַבֵּל - יֵהָרֵג[65]. וְהַמְקַבֵּל אוֹתָם,**
28 **הוּא הַנִּקְרָא "גֵּר תּוֹשָׁב"[66] בְּכָל מָקוֹם; וְצָרִיךְ לְקַבֵּל**
29 **עָלָיו בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵרִים[67]. וְכָל הַמְקַבֵּל עָלָיו לָמוּל,**

וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא מָל - הֲרֵי זֶה כְּמִן הָאֻמּוֹת[68].

62) סנהדרין נט, א, שנאמר: תורה צוה לנו משה, מורשה - "לנו מורשה ולא להם" וראה לקמן פ"י, ה"ט. 63) שהרי מקיימים גר תושב בארצנו ומצווים להחיותו, למרות שלא קיבל אלא שבע מצוות בלבד (כסף־משנה). 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ראה למעלה הלכה ט, בביאורנו אות נט. 66) "לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (הל' איסורי ביאה פי"ד, ה"ז). 67) חכמים ומלומדים. ובבבא־בתרא עה, א "אין חברים אלא תלמידי חכמים" (ע"ז סד, ב). והשווה הל' מטמאי משכב ומושב פ"י, ה"ה. 68) כשאר גוי שבאומות, שאין מעלים אותו מן הבור או מן הנהר, ואין מורידים אותו לבור להמיתו בידים, כמבואר בהל' ע"ז פ"י ה"א, מכיון שביטל את קבלתו, חזר להיות גוי גמור ואין מצילים אותו בשעת סכנה (ע"ז סה, א וכפירוש הכסף־משנה). ובכת"י התימנים, הנוסח: "הרי זה כמין מן האומות". כלומר, כומר לע"ז שהוא אדוק בה, והמינים מורידים ולא מעלים, כמבואר בהל' ע"ז שם. וכן הנוסח בדפוס רומי, ר"מ. והשווה לעיל הל' עדות פי"א, ה"י.

יא. כָּל הַמְקַבֵּל שֶׁבַע מִצְוֹת וְנִזְהָר לַעֲשׂוֹתָן, הֲרֵי זֶה מֵחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[69]. וְהוּא, שֶׁיְּקַבֵּל אוֹתָן וְיַעֲשֶׂה אוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁצִּוָּה בָהֶן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה, וְהוֹדִיעָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁבְּנֵי נֹחַ מִקֹּדֶם נִצְטַוּוּ בָהֶן. אֲבָל אִם עֲשָׂאָן מִפְּנֵי הֶכְרֵעַ הַדַּעַת[70] - אֵין זֶה גֵּר תּוֹשָׁב, וְאֵינוֹ מֵחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְלֹא מֵחַכְמֵיהֶם[71].

69) תוספתא סנהדרין פי"ג, מ"א: "צדיקי אומות העולם, יש להם חלק לעוה"ב" וראה בסנהדרין קה, א. וברש"י שם ד"ה מאן נינהו. והשווה לעיל הל' עדות פי"א, ה"י. 70) לפי שכלו ומצפונו, ואינו מודה שציוה בהן הקב"ה. 71) בכת"י התימנים: אלא מחכמיהם. וכן הנוסח בתשובות מהר"מ אלשקר סימן קיז. והשווה דברי חכמינו (מגילה טז, א) "כל האומר דבר חכמה, אפילו באומות העולם - נקרא חכם". ומקור כל הלכה זו במדרש משנת רבי אליעזר, ניויורק תרצ"ד, עמ' קכא: "במה דברים אמורים כשעושים אותן, ואומרים מכח שצוה אותנו אבינו נח מפי הגבורה, אבל אם עשו שבע מצוות ואמרו מפי פלוני שמענו, או מדעת עצמנו, שכך הדעת מכרעת וכו', אין לוקחים שכרם אלא בעולם הזה" (כבוד מלכים, לרמב"ם דפ' שולזינגר).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) המצוות שנצטווה אדם הראשון, ומה הוסיף הקדוש־ברוך־הוא על נח. העריות האסורות על בני נח. במה נפקע איסור אשת־איש בבני נח. כיצד מצווים בני נח על הדינים. למה נתחייבו בני שכם להיהרג.

א. עַל שִׁשָּׁה דְּבָרִים נִצְטַוָּה אָדָם הָרִאשׁוֹן[2]: עַל עֲבוֹדָה זָרָה, וְעַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם[3], וְעַל שְׁפִיכוּת־דָּמִים, וְעַל גִּלּוּי־עֲרָיוֹת, וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל הַדִּינִים[4]; אַף־עַל־פִּי שֶׁכֻּלָּן הֵן קַבָּלָה בְּיָדֵינוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[5], וְהַדַּעַת נוֹטָה לָהֶן - מִכְּלַל דִּבְרֵי תּוֹרָה[6] יֵרָאֶה, שֶׁעַל אֵלּוּ נִצְטַוָּה[7]. הוֹסִיף לְנֹחַ אֵיבָר מִן הֶחָי[8], שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ"[9] - נִמְצְאוּ שֶׁבַע מִצְוֹת[10], וְכֵן הָיָה הַדָּבָר בְּכָל הָעוֹלָם עַד אַבְרָהָם. בָּא אַבְרָהָם וְנִצְטַוָּה יָתֵר עַל אֵלּוּ בַּמִּילָה. וְהוּא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית[11]. וְיִצְחָק הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר[12] וְהוֹסִיף תְּפִלָּה אַחֶרֶת לִפְנוֹת הַיּוֹם[13]. וְיַעֲקֹב הוֹסִיף גִּיד הַנָּשֶׁה[14] וְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית[15]. וּבְמִצְרַיִם נִצְטַוָּה עַמְרָם בְּמִצְוֹת יִתְרוֹת[16], עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְנִשְׁלְמָה תּוֹרָה עַל־יָדוֹ.

2) מדרש רבה בראשית פט"ז, אות ו, שנאמר: "ויצו ה' אלקים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכול תאכל" (בראשית ב, טז), ויצו - על עבודה־זרה, ככתוב (הושע ה, יא) "כי הואיל הלך אחרי צו". ה' - על ברכת השם, ככתוב (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה' מות יומת". אלקים - אלו הדיינים, שנאמר (שמות כב, כז) "אלהים לא תקלל". על האדם - זו שפיכות דמים, שנאמר (בראשית ט, ו) שופך דם האדם. לאמור - זה גילוי עריות, שנאמר (ירמיה ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'. מכל עץ הגן אכול תאכל - כאן ציוהו על הגזל. כלומר, לא הורשית לאכול אלא במה שהתרתי לך. וראה סנהדרין נו, א: "שבע מצוות נצטוו בני נח" וכו'. 3) שלא לגדף את שם ה'. 4) להושיב דיינים לדון במצוות אלו, ולהזהיר את העם עליהן, כמבואר לקמן הי"ד. 5) שכך נצטווה אדם הראשון. 6) הפסוקים שבתורה. 7) כמבואר לעיל אות א לפי ה'מדרש רבה', וכך דרשו את הפסוק הנ"ל בסנהדרין נו, ב. 8) שלא נחתוך ממנו אבר כשהוא חי - ונאכלנו. 9) כל זמן שנפשו בו, לא תאכלו הבשר ממנו (רש"י שם נז, א). 10) מדרש רבה' משפטים פרשה ל, אות ט: "נתן לאדם שש מצוות, הוסיף לנח אחת". אבל אדם הראשון לא נצטווה על אבר מן החי, שהרי נאסר באכילת בשר בכלל, כמבואר בסנהדרין נט, ב: שנאמר (בראשית א, כט) "הנה נתתי לכם את כל עשב... לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ" - ולא חית הארץ לכם. ורבינו לא מנה מצוה זו באדם הראשון, שאינו מונה אלא מצוות הנוהגות לדורות (כסף־משנה). 11) ברכות כו, ב: "אברהם תיקן תפלת שחרית, שנאמר: וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם - ואין עמידה אלא תפילה" וכו'. 12) מדרש רבה' פרשת תולדות, פרשה ס"ד, אות ו: "וימצא בשנה ההיא מאה שערים - מפני מה מדד אותה, מפני המעשרות". והראב"ד שואל: והלא גם באברהם נאמר (בראש' יד, כ) "ויתן לו מעשר מכל"?! ואולם דעת רבינו, שאברהם לא נתן אלא הפרשה מהשלל שבא לידו מנצחונו במלחמה, ולא בתורת מעשר אלא כתגמול, לכיבוד, שכיבדו מלכי צדק, ואילו יצחק הוא הראשון שעישר ממונו הוא, בתורת מעשר. 13) לעת ערב, וזוהי תפילת מנחה, כמבואר בברכות שם. 14) ראה בראשית לב, לג. ואע"פ שבמשנה בחולין ק, ב אמרו: "בסיני נאמר, אלא שנכתב במקומו" - משמע, לכאורה, שלא נאסרו בגיד הנשה אלא מסיני ואילך, ולאחר

שנצטוו בסיני וסידר משה את התורה, כתב מקרא זה עם המאורע שאירע ליעקב אבינו? כבר הסביר רבינו בפירושו שם: "שים לבך אל העיקר הגדול... שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין עושים אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו... וכן גיד הנשה אין אנו הולכים אחרי איסור יעקב אבינו (שנאסר בו), אלא מצות משה רבינו... הלא תראה מה שאמרו: תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני, וכל אלו (=אבר מן החי, מילה, וגיד הנשה) מכלל המצוות". 15) ברכות שם. 16) ב'מכילתא' יתרו יט, י אמרו: שנצטוו במצרים מצוות יתירות על מצוות בני נח, ובוודאי ע"י עמרם, ש"גדול הדור" היה, כמבואר בסוטה יב, א ('יד איתן'). ובמדרש 'שמות רבה' פ"א, אות יג: "שהיה עמרם ראש סנהדרין".

1 **ב. בֶּן־נֹחַ שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[17]. וְהוּא,**
2 **שֶׁיַּעֲבֹד כְּדַרְכָּהּ[18]. וְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבֵּית־דִּין שֶׁל**
3 **יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֶיהָ[19] - בֶּן־נֹחַ נֶהֱרָג עָלֶיהָ[20]; וְכֹל**
4 **שֶׁאֵין בֵּית־דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֶיהָ - אֵין בֶּן־נֹחַ**
5 **נֶהֱרָג עָלֶיהָ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג - אָסוּר בַּכֹּל[21].**
6 **וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לְהָקִים מַצֵּבָה[22], וְלֹא לִטַּע**
7 **אֲשֵׁרָה[23], וְלֹא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת[24] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן לְנוֹי.**

17) מיתה בסייף, שכל מיתת בני נח אינה אלא בסייף, כמבואר לקמן הי"ד, ובביאורנו שם. 18) שדרך עבודתה בכך, כגון פוער לפעור, וזורק אבן למרקוליס, ולא להיפך. והשווה הל' ע"ז פ"ג, ה"ב. 19) כגון המגפף (=המחבק) והמנשק ע"ז, שאינם אלא איסור "לא תעשה" בלבד (שם, ה"ו). 20) סנהדרין נו, ב. 21) שישראל נאסר בה, וכן אמרו (סנהדרין עד, ב) "אינהו וכל אביזרייהו" (=הן, וכל השייך בהן). 22) מצבת אבן אחת, להקריב עליה אפילו לשמים (רש"י לדברים טז, כב). וראה הל' ע"ז פ"ו, ה"ו. 23) אילן הנטוע מתחילה כדי לעבדו (שם פ"ח ה"ג), ומיוחד לעובדי הירח, כמבואר בביאורנו שם פ"ז הי"א, אות ג. 24) צורות אדם, כמבואר שם פ"ג ה"י, ואע"פ שאינה עבודה־זרה - כדי שלא יטעו בהם הטועים וידמו שהם לע"ז (שם). וכל אלה אין בהם עונש מיתה לישראל אלא מלקות בלבד (ראה הל' סנהדרין פי"ט ה"ג), וממילא אין בן־נח נהרג עליהן, אלא שאסור בהן כישראל, וכמבואר לעיל אות יט.

8 **ג. בֶּן־נֹחַ שֶׁבֵּרֵךְ אֶת הַשֵּׁם - בֵּין שֶׁבֵּרֵךְ[25] בַּשֵּׁם**
9 **הַמְיֻחָד[26], בֵּין שֶׁבֵּרֵךְ בְּכִנּוּי[27] בְּכָל לָשׁוֹן - חַיָּב[28]; מַה**
10 **שֶׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל[29].**

25) שקילל, ולשון נקיה היא כלפי מעלה. 26) שבירך את השם המיוחד של ארבע אותיות, והוא: אדנ"י. וכל־שכן שם הוי"ה עצמו (ראה הל' ע"ז פ"ב, ה"ז). 27) שאר השמות שאינם נמחקים, כגון: א־ל, אלקים, שדי, צבאות, שאסור למחקם (הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב). 28) מיתת סייף. 29) שאינו חייב אלא על ברכת שם המיוחד בלבד (סנהדרין נו, א), שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה' מות יומת" - אינו חייב אלא על שם המיוחד (=שהרי כתוב: ה', וזהו שם המיוחד - רש"י). אבל בן־נח חייב אפילו בכינוי, שנאמר שם: "כגר כאזרח". וזה מיותר, להדגיש: גר ואזרח פטורים על ברכת כינוי, ובן־נח חייב גם על הכינוי (שם). וראה הל' ע"ז פ"ב, ה"ז.

11 **ד. בֶּן־נֹחַ שֶׁהָרַג נֶפֶשׁ, אֲפִלּוּ עֵבֶר בִּמְעֵי עִמּוֹ[30] -**
12 **נֶהֱרָג עָלָיו[31]. וְכֵן אִם הָרַג טְרֵפָה[32], אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ[33]**
13 **וּנְתָנוֹ לְפִי[34] אֲרִי[35], אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ בָּרָעָב עַד שֶׁמֵּת -**
14 **הוֹאִיל וְהֵמִית מִכָּל מָקוֹם, נֶהֱרָג[36]. וְכֵן אִם הָרַג**
15 **רוֹדֵף[37] שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּילוֹ[38] בְּאַחַד מֵאֵיבָרָיו[39] - נֶהֱרָג**
16 **עָלָיו[40]; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל[41].**

30) הכה את האם ויצא עוברה. 31) סנהדרין נז, ב. שנאמר (בראשית ט, ו) "שופך דם האדם, באדם דמו ישפך - איזהו אדם שהוא באדם (=בתוך האדם), הוי אומר - זה עובר שבאדם". אבל ישראל שהרג את העובר - אינו נהרג עליו, ככתוב בשמות כא, כב. ומבואר בהל' חובל ומזיק פ"ד, ה"א. 32) אדם חולה מחלה מסוכנת, והרופאים קבעו שאין רפואה למחלתו ובה ימות, (הל' רוצח פ"ב ה"ח), שישראל פטור עליו מדיני אדם. 33) כְּבָלוֹ. 34) בדפוסים קדומים: לפני. 35) שבישראל פטור עליו. "ודורש דמים, דורש ממנו דם" (שם פ"ג, ה"י). 36) 'מדרש רבה', בראשית פרשה ל"ד, אות יג. "מיד כל חיה - זה המוסר את חבירו לחיה להרגו". 37) שרדף אחר חבירו להרגו. 38) את הנרדף. 39) של הרודף, כגון לקטוע רגלו. 40) סנהדרין נז, א. 41) שאע"פ שהוא "שופך דמים וחייב מיתה - אין בית־דין ממיתים אותו" (הל' רוצח פ"א הי"ג), וכהסבר הכסף־משנה שם, שהואיל ולא נתכוון אלא להציל את הנרדף, אין התראה שייכת בו, ואין ישראל נהרג בלא התראה, אבל בן־נח נהרג בלא התראה, כמבואר לקמן הי"ד.

17 **ה. שֵׁשׁ עֲרָיוֹת אֲסוּרוֹת עַל בְּנֵי נֹחַ: הָאֵם, וְאֵשֶׁת**
18 **הָאָב, וְאֵשֶׁת־אִישׁ, וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וּזְכוּר[42], וּבְהֵמָה,**
19 **שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל־כֵּן יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו" - זוֹ אֵשֶׁת[43]**
20 **אָבִיו[44], "וְאֶת אִמּוֹ" - כְּמַשְׁמָעָהּ, "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ" -**
21 **וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, "בְּאִשְׁתּוֹ"[45] - וְלֹא בִּזְכוּר[46], "וְהָיוּ**
22 **לְבָשָׂר אֶחָד" - לְהוֹצִיא בְהֵמָה, חַיָּה וָעוֹף, שֶׁאֵין**
23 **הוּא וָהֵם בָּשָׂר אֶחָד[47]; וְנֶאֱמַר: "אֲחוֹתִי בַת אָבִי הִיא**
24 **אַךְ לֹא בַת אִמִּי, וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה"[48].**

42) משכב זכר, מעשה סדום. ראה ויקרא יח, כב. 43) שאי־אפשר לפרש: אביו ממש, שזה נכלל במיעוט: "באשתו" - ולא בזכר, כבסמוך. 44) ואפילו לאחר מות אביו, שאינה עוד אשת איש. 45) בכת"י תימן: ודבק באשתו. 46) שאין בו דיבוק, מתוך שאין הנשכב נהנה - אינו נדבק עמו (סנהדרין נח, א וברש"י). 47) שאינן יולדות מן האדם, בניגוד לאיש ואשה, שזרע יוצא מהם, ונעשה בשר האב והאם אחד בו (שם וברש"י). 48) מכאן, שאחותו מן האם אסורה לו, אבל אחותו מאביו מותרת לו, שאין איסור אחוה בבני נח, אלא מן האם (שם עמ' ב). והשווה הל' איסורי ביאה פי"ד, הי"ג.

25 **ו. בֶּן־נֹחַ חַיָּב עַל מְפַתֵּת אָבִיו וַאֲנוּסַת אָבִיו[49] - הֲרֵי**

הִיא אִמּוֹ מִכָּל מָקוֹם[50]. וְחַיָּב עַל אֵשֶׁת אָבִיו, אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתַת אָבִיו[51]. וְחַיָּב עַל הַזְּכוּר, בֵּין קָטָן[52], בֵּין גָּדוֹל, וְעַל הַבְּהֵמָה, בֵּין קְטַנָּה[53], בֵּין גְּדוֹלָה; וְהוּא נֶהֱרָג לְבַדּוֹ, וְאֵין הוֹרְגִין אֶת הַבְּהֵמָה; שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ בַּהַרִיגַת בְּהֵמָה אֶלָּא יִשְׂרָאֵל[54].

49) שלא נישאה לאביו, אלא אנסה ונולד ממנה. 50) וכבר נתבאר בהלכה הקודמת: "ואת אמו - כמשמעה", ועל־כרחך באנוסת אביו - הכתוב מדבר, כי נשואתו, הרי היא בכלל: "אביו - זו אשת אביו" (סנהדרין נח, א). 51) כי בחיי אביו, הרי היא בכלל: "באשתו - ולא באשת חבירו" (שם). 52) פחות מבן י"ג שנה ולמעלה מבן תשע, שהוא בר שכיבה, אבל על זכור קטן שהוא פחות מבן תשע - אינו נהרג (כסף־משנה). ולדעת הרדב"ז - הכוונה, חייב אפילו על קטן פחות מבן תשע, אע"פ שישראל פטור עליו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"א, הי"ד. שבישראל נאמר: ואת זכר לא תשכב וגו' ופחות מבן תשע אינו בר שכיבה, אבל בבן־נח כתוב: ודבק - ולא בזכור, וכל שנדבק עם הזכור - נהרג עליו. 53) אפילו ביום לידתה, וגם ישראל חייב מיתה עליה, כמבואר בסנהדרין נד, ב. ובהל' איסורי ביאה שם הט"ז. 54) שם נה, א בעיא שלא נפשטה. כי יתכן, שלא ציוותה תורה להרוג את הבהמה אלא משום קלון הבועל, שלא תהא בהמה עוברת בשוק, ויאמרו: זוהי שנסקל פלוני על־ידה, ובני נח דרכם בכך ואינם מתביישים, וגם התורה לא חסה על קלונם, ולפיכך אין להרוג הבהמה מספק, אע"פ שבאה תקלה לאדם על־ידה.

ז. אֵין בֶּן־נֹחַ חַיָּב עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ[55] אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה לְבַעְלָהּ; אֲבָל מְאֹרָסָה, אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה[56] וְלֹא נִבְעֲלָה - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיא בְּעֻלַת בָּעַל"[57]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבֶן־נֹחַ שֶׁבָּא עַל בַּת־נֹחַ, אֲבָל עַכּוּ"ם הַבָּא עַל הַיִּשְׂרְאֵלִית, בֵּין כְּדַרְכָּהּ, בֵּין שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ - חַיָּב[58]. וְאִם הָיְתָה נַעֲרָה מְאֹרָסָה - נִסְקָל עָלֶיהָ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. בָּא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה - הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל[59]. אֲבָל אִם בָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת עַכּוּ"ם חֲבֵרוֹ, וְיֵהָרֵג בְּסַיִף[60].

55) שם נח, ב, שנאמר: "ודבק באשתו - ולא באשת חבירו". לא אסרה תורה אלא בדביקה. ובשלא כדרכה, הואיל ואינה נהנית בדבר, אינה נדבקת עמו (רש"י שם). 56) בכת"י התימנים: ועדיין לא נבעלה. 57) שם נז, ב, "בעולת בעל - יש להם; נכנסה לחופה לא נבעלה - אין להם", שאינו חייב משום קידושיו וחופתו, אלא משום בעילתו. וראה לעיל פ"ח ה"ג: "שאין אישות לעכו"ם" והכוונה לקידושיו. 58) שבעריות שלנו, אמרה תורה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו - לרבות גויים שמוזהרים על העריות כישראל". ובישראל חייבים על אשת איש אפילו שלא כדרכה, שנאמר בה: "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (שם, ובדף נד, א). 59) שאילו בדיניהם פטור לגמרי, ובדיינו - כל אשת איש, הבא עליה בחנק (שם). 60) כאן הוא חוזר לדיניהם, ומיתת בני נח בסייף, וסייף חמור מחנק, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ד ה"ד, ולקמן הי"ד יתבאר בביאורנו המקור למיתת בני נח, שהיא בסייף.

ח. בֶּן־נֹחַ שֶׁיִּחֵד שִׁפְחָה לְעַבְדּוֹ וּבָא עָלֶיהָ - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ[61]. וְאֵינוֹ חַיָּב עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּפְּשֵׁט הַדָּבָר, וְיֹאמְרוּ[62] לָהּ הָעָם: "זוֹ דְּבִית[63] עֶבֶד פְּלוֹנִי!"[64] וּמֵאֵימָתַי תַּחֲזֹר לְהֶתֵּרָהּ?[65] מִשֶּׁיַּפְרִישֶׁנָּה מֵעַבְדּוֹ וְיִפְרַע[66] רֹאשָׁהּ בַּשּׁוּק. וּמֵאֵימָתַי תִּהְיֶה אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ[67] כִּגְרוּשָׁה שֶׁלָּנוּ? מִשֶּׁיּוֹצִיאֶנָּה מִבֵּיתוֹ וְיִשַּׁלְּחֶנָּה לְעַצְמָהּ, אוֹ מִשֶּׁתֵּצֵא הִיא מִתַּחַת רְשׁוּתוֹ וְתֵלֵךְ לָהּ, שֶׁאֵין לָהֶן גֵּרוּשִׁין בִּכְתָב[68]. וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ[69] לְבָד, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הוּא אוֹ הִיא לִפְרֹשׁ זֶה מִזֶּה - פּוֹרְשִׁין[70].

61) סנהדרין נז, א. ולדעת רש"י שם, הרי זה נהרג עליה משום גזל, אע"פ שאין זו "בעולת בעל" של אישות, אלא של זנות, כחמורו ובהמתו. אולם רבינו מפרש, שאין כאן גזל, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, וממילא קנינו של רבו היא, וע"כ משום אישות חייב עליה (רדב"ז). 62) בכת"י התימנים: ויאמרו. 63) של בית. 64) שם נח, ב. ושם: רביתא דפלוני. כלומר: ילדתו של פלוני עבד. 65) שלא תיקרא מיוחדת לעבד. 66) ויגלה, שהיו רגילות אף הגויות הנשואות, שלא לצאת בראש פרוע (רש"י שם). 67) שאינו עבד. 68) כדיני ישראל, שאין האשה מתגרשת אלא בכתב גט שיגיע לה (הל' גירושין פ"א, ה"א). 69) בבעל המגרש. 70) ואפילו אין הבעל מסכים, הרי זו כגרושה, בניגוד לדיני ישראל, שאין האשה מתגרשת אלא ברצון בעלה (שם). ובירושלמי קידושין פ"א ה"א, אמרו: "גוים אין להם קידושין... שאין להם גירושין, או ששניהם מגרשים זה את זה", רמז לכך, דברי הנביא (מלאכי ב, טז) "כי שנא שלח, אמר ה' אלוקי ישראל - בישראל נתתי גירושין; באומות העולם לא נתתי גירושין". וראה מדרש 'בראשית רבה' פרשה יח, אות ה.

ט. בֶּן־נֹחַ חַיָּב עַל הַגֵּזֶל - בֵּין שֶׁגָּזַל עַכּוּ"ם, בֵּין שֶׁגָּזַל יִשְׂרָאֵל[71], וְאֶחָד הַגּוֹזֵל אוֹ הַגּוֹנֵב מָמוֹן אוֹ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ[72], אוֹ הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר־שָׂכִיר[73] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[74], אֲפִלּוּ פּוֹעֵל שֶׁאָכַל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה[75] - עַל הַכֹּל הוּא חַיָּב, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל גַּזְלָן; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל[76]. וְכֵן חַיָּב עַל פְּחוֹת מִשָּׁוֶה־פְּרוּטָה[77]. וּבֶן־נֹחַ שֶׁגָּזַל פְּחוֹת מִשָּׁוֶה־פְּרוּטָה, וּבָא אַחֵר וּגְזָלָהּ מִמֶּנּוּ - שְׁנֵיהֶן נֶהֱרָגִין עָלֶיהָ[78].

71) סנהדרין נז, א. 72) שם: "גנב וגזל, וכן יפת תואר". ומפרש רש"י: יפת תואר, גם היא גזל, שגוזלים את אשתו במלחמה - הרי שבן־נח מוזהר על גזילת נפש, והוא־הדין גניבת נפש (כסף־משנה). 73) סנהדרין שם. 74) שכבש שכר בהמתו או שכר כליו. 75) אבל בשעת מלאכה מותר לו לאכול, ככתוב (דברים כג, כה) "ואכלת ענבים כנפשך

שבעך". 76) שאין חיובם בזה משום גזל, כובש שכר שכיר - עובר עליו משום "לא תעשוק שכיר" (שם כד, יד); פועל שלא בשעת מלאכה - משום: "ואל כליך לא תתן", ראה הל' שכירות פי"ב, ה"ג. וגזלן אינו נקרא אלא החוטף דבר מיד חבירו, ככתוב (שמואל־ב, כג, כא) "ויגזול את החנית מיד המצרי", וכמבואר בבבא־קמא עט, ב (רש"י בסנהדרין שם). 77) סנהדרין שם, ואפילו גזל מישראל, והלה מחל לו אח"כ - בשעתו ציערו, הילכך גזל הוא, אלא שאין בית־דין של ישראל נזקק להשיבו, שבוודאי מחל לו אחר־כך. וישראל בישראל גם כן אסור לו לגזול ממנו פחות משוה פרוטה, אלא שלא עבר על "לא תגזול", הואיל ואין אתה קורא בו: "והשיב את הגזילה", שהנגזל מחל לו, וכל שאינו בהשבה אינו נקרא גזל. לא כן בן־נח, שאינו בר השבה, וכל דינו למיתה - אצלו דין פחות משוה פרוטה, כדין פרוטה (רש"י שם). וראה הל' גזילה פ"א, ה"ו. 78) ע"ז עב, א. ובני ישראל - "בני מחילה הם", שעוברים על מדתם ומוחלים על דבר קל, ואינו נחשב גזל בעיניהם, אבל בני נח אכזרים הם ואינם עשויים למחול, והרי זה גזל בידם (סנהדרין נט, א וברש"י).

1 **י. וְכֵן חַיָּב עַל אֵבֶר מִן הֶחָי[79], וְעַל בָּשָׂר[80] מִן הֶחָי,**
2 **בְּכָל שֶׁהוּא[81]. שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הַשְּׁעוּרִין אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל**
3 **בִּלְבָד[82]. וּמֵתֶר הוּא בְּדָם מִן הֶחָי[83].**

79) שנחתך מן החי. 80) שאין בו גידים ועצמות, בניגוד ל"אבר", שסתמו: בשר גידים ועצמות, פרט ללשון ולב וכדומה, שאין בהם עצמות (חולין קכח, ב). 81) אפילו פחות מכזית. 82) כמו שאמרו (עירובין ד, א) "שיעורין... הלכה למשה מסיני הם". והלכה למשה מסיני לא ניתנה אלא לישראל (רדב"ז). ואמנם בישראל אינו חייב על אבר מן החי עד שיהיה בו כזית (הל' מאכלות אסורות פ"ה, ה"ג). 83) ואע"פ שכתוב בו: "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", אין זה מכוון לאסור לו דם מן החי, אלא להתיר לו אבר מן החי של שרצים, כמבואר בסנהדרין נט, א. וישראל - נאסר בדם, בין מן החי בין מן השחוט, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"ג־ד.

4 **יא. אֶחָד הָאֵבֶר אוֹ הַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה[84] אוֹ**
5 **מִן הַחַיָּה[85]; אֲבָל הָעוֹף - יֵרָאֶה לִי שֶׁאֵין בֶּן־נֹחַ נֶהֱרָג**
6 **עַל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנּוּ[86].**

84) תוספתא ע"ז פ"ט, ה"ד: "על אבר מן החי, כיצד? ...בשר המדולדל בבהמה ואין בו להעלות ארוכה אסור לבני נח". 85) חולין קא, ב. 86) ואינו אלא אסור בלבד, ומקורו בחולין קב, א "אכל אבר מן החי ממנה (מהעוף), אינו סופג את הארבעים", כלומר אינו נענש, והעמידוה שם בבני נח, הרי שאינו נענש על העוף. ומתוך שאחרים העמידוה שם בישראל, לא מלאו לבו של רבינו לפסוק בהחלט שאינו נהרג עליו, וכתב: "יראה לי" (כסף־משנה). וישראל חייב על אבר מן החי גם מן העוף, כמבואר שם קא, ב. ובהל' מאכלות אסורות פ"ה, ה"א.

7 **יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, אֲפִלּוּ שָׁחַט בָּהּ שְׁנֵי**
8 **הַסִּימָנִין[87] - כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת[88], אֵבֶר וּבָשָׂר**
9 **הַפּוֹרְשִׁין מִמֶּנָּה, אֲסוּרִין לִבְנֵי נֹחַ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן**
10 **הֶחָי[89].**

87) סימני השחיטה: וושט וגרגרת. 88) מפרפרת, מניעה איבריה לכאן ולכאן. 89) שאין השחיטה מתרת הבהמה לבני נח אלא המיתה, וכל עוד שהיא מפרפרת, עדיין לא מתה הבהמה, ואבר ובשר הפורשים ממנה אסורים (חולין לג, א; קכא, ב). ומשמע מדברי רבינו, שבכל זאת אינו נהרג עליה, שאין זה אבר מן החי ממש, שמשעה שנשחטו רוב סימניה - התחילה מיתתה (רדב"ז). ובישראל מותר לו לאכול ממנה אבריה שנחתכו לאחר שחיטה, ובלבד שיניחם וימתין עד שתצא נפשה, כמבואר שם לג, א. ובהל' שחיטה פ"א, ה"ב.

11 **יג. כֹּל שֶׁאָסוּר עַל יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הֶחָי -**
12 **אָסוּר עַל בְּנֵי נֹחַ. וְיֵשׁ שֶׁבְּנֵי נֹחַ חַיָּבִין וְלֹא יִשְׂרָאֵל;**
13 **שֶׁבְּנֵי נֹחַ - אֶחָד בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאָה[90], בֵּין**
14 **טְהוֹרָה - חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם**
15 **בָּשָׂר מִן הֶחָי. וְאֵבֶר וּבָשָׂר הַפּוֹרְשִׁין מִן הַמְּפַרְכֶּסֶת,**
16 **אַף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁחַט בָּהּ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי סִימָנִין - הֲרֵי זֶה**
17 **אָסוּר לִבְנֵי נֹחַ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הֶחָי[91].**

90) וישראל אינו חייב, שנאמר (דברים יב, כג) "ולא תאכל הנפש עם הבשר", אלא הבשר לבדו, "כל שבשרו מותר (מין טהור) - אתה מצווה על איבריו, וכל שאין בשרו מותר - אי אתה מצווה על איבריו", ומכאן שבן־נח, המותר בבהמה טמאה - מוזהר על איבריה (חולין קב, א). 91) כמבואר לעיל אות פו. וסובר רבינו, שאפילו בבהמה טהורה המותרת לישראל בשחיטתה - אין שחיטתה מתירתה לגבי בן־נח, וזה כדעת רב אחא בר יעקב בחולין לג, א. ודעת הרשב"א, הובאה בכסף־משנה, שאין זה אלא בבהמה טמאה, אבל בהמה טהורה שנשחטה ע"י ישראל, הואיל ושחיטתה מתירתה לישראל, הרי אבר הפורש ממנה בעודה מפרכסת, מותר גם לבני נח, שאין לך דבר המותר לישראל ויאסר לבני נח, וזה ע"פ סוגיית הש"ס שם קכא, ב בברייתא דרב אושעיא, וסיומה של הברייתא "אחד גוי ואחד ישראל - מותרים בו".

18 **יד. וְכֵיצַד מְצַוִּין הֵן עַל הַדִּינִין? חַיָּבִין לְהוֹשִׁיב**
19 **דַּיָּנִין וְשׁוֹפְטִים בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ[92] לָדוּן בְּשֵׁשׁ מִצְוֹת**
20 **אֵלּוּ[93] וּלְהַזְהִיר אֶת הָעָם[94]. וּבֶן־נֹחַ שֶׁעָבַר עַל אַחַת**
21 **מִשֶּׁבַע מִצְוֹת אֵלּוּ - יֵהָרֵג בְּסַיִף[95]. וּמִפְּנֵי זֶה נִתְחַיְּבוּ**
22 **כָּל בַּעֲלֵי שְׁכֶם הַרִיגָה, שֶׁהָרֵי שְׁכֶם גָּזַל[96], וְהֵם רָאוּ**
23 **וְיָדְעוּ וְלֹא דָּנוּהוּ[97]. וּבֶן־נֹחַ נֶהֱרָג בְּעֵד אֶחָד וּבְדַיָּן**
24 **אֶחָד, בְּלֹא הַתְרָאָה, וְעַל־פִּי קְרוֹבִין[98], אֲבָל לֹא**
25 **בְּעֵדוּת אִשָּׁה[99], וְלֹא תָּדוּן אִשָּׁה לָהֶם.**

92) עיר מחוז (סנהדרין נו, ב). ושם הנוסח: "בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר". וראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"א־ב. 93) המנויות לעיל ה"א. 94) שלא יעברו עליהן. 95) בחרב (סנה' נו, א) "כל מיתה האמורה בבני נח, אינה אלא בסייף" ומפרש רש"י: שנאמר בהם (בראשית ט, ו) "שופך דם האדם... דמו ישפך". וזוהי מיתת חרב השופכת

דם הרוצח, ומיתה אחרת לא הוזכרה בהם. וראה שם נז, א שכל עונשי שאר המצוות למדים ממצות שפיכות דמים. ובכת"י התימנים, הנוסח: "כיצד? אחד העובד ע"ז, או שבירך את השם, או ששפך דם, או שבעל אחת משש עריות שלהם או שגזל אפילו פחות משוה פרוטה, או שאכל כל שהוא מאבר מן החי או בשר מן החי, או שראה אחד שעבר על אחת מאלו ולא דנו והרגו, הרי זה ייהרג בסייף". 96) את דינה בת יעקב, ראה בראשית לד, ב, כה. 97) נמצא שעברו על הדינים, וחייבים בסייף. והרמב"ן בפירושו לתורה שם יג, משיג על דברי רבינו, שאם כן, למה כעס יעקב על שמעון ולוי הורגי עיר שכם, וקילל אותם: ארור אפם כי עז (שם מט, ז), והלא זכו ועשו מצוה ובטחו באלקים והצילם?! ולדעתו, מצות "דינים" שנצטוו עליה בני נח, פירושה: דיני גניבה ואונאה, עושק ושכר שכיר, דיני שומרים ואונס ומפתה, ואם עבר עליהם נהרג, ויחד עם זה נצטוו להושיב דיינים בכל עיר ועיר כישראל, ואם לא הושיבו אינם נהרגים, שזוהי "מצות־עשה". ולא אמרו אלא "אזהרתם זוהי מיתתם" (סנה' נז, א) ולא תיקרא אזהרה אלא המניעה בלאו. 98) בין העד, ובין הדיין. 99) סנהדרין נז, ב. שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - אפילו בדיין אחד (=אדרוש, לשון יחיד); מיד כל חיה - אפילו שלא בהתראה (=מיד כל דבר חי, רש"י); אדרשנו ומיד כל אדם - אפילו בעד אחד; מיד איש - ולא מיד אשה; אחיו - אפילו קרוב".

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ו סיון־ב' תמוז ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ו סיון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת נְדָרִים

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נדר התלוי בדבר מסויים ולא נתקיים הדבר, נדר שהותר מקצתו מה דינו בכולו, שהולכים אחר כוונת הנודר ולא אחר משמעות הדיבור, ההבדל בין האומר: לביתך איני נכנס, לאומר: לבית זה איני נכנס, דברים המותרים בלא שאלה לחכם.

1 **א. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וּפֵרֵשׁ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ דָּבָר שֶׁנָּדַר**
2 **אוֹ נִשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ[2] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁתָּלָה[3] נִדְרוֹ אוֹ**
3 **שְׁבוּעָתוֹ בְּאוֹתוֹ דָּבָר, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם אוֹתוֹ דָּבָר**
4 **שֶׁנִּשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[4].**

2) הסיבה שבגללה נדר מה שנדר. 3) התנה. 4) אפילו בלא שאלה לחכם. שהרי זה כתנאי גמור, ואם לא נתקיים התנאי בטל הדבר, וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג.

5 **ב. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע: שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא אִשָּׁה פְּלוֹנִית**
6 **שֶׁאָבִיהָ רַע, שֶׁאֵינִי נִכְנָס לְבַיִת זֶה שֶׁכֶּלֶב רַע בְּתוֹכוֹ;**
7 **מֵתוּ אוֹ שֶׁעָשָׂה הָאָב תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[5]. שֶׁזֶּה**
8 **כְּמִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע וְאָמַר: שֶׁלֹּא אֶשָּׂא פְּלוֹנִית וְלֹא**
9 **אֶכָּנֵס לְבַיִת זֶה אֶלָּא אִם נִסְתַּלֵּק הַהֶזֵּק[6]. וְכֵן כֹּל**
10 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[7].**

5) אעפ"י שהמיתה היא סיבה ש"נולדה" לאחר נדרו ואין ה"נולד" יכול לבטל הנדר, ללא שאלה לחכם, כמבואר בסמוך ה"ה, - כאן, שתלה נדרו בסיבה ידועה, הרי זה עדיף מנולד, כמו שמפרש רבינו והולך. 6) משנה בנדרים סה. ובגמרא שם כדעת רב הונא, וכשנסתלק ההיזק - אין מקום עוד לנדרו. 7) כמו שאמרו בירושלמי שם, "באומר קונם שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים, לבש לבנים מותר בו".

11 **ג. אֲבָל הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע, שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא פְּלוֹנִית**
12 **הַכְּעוּרָה, וְנִמְצֵאת נָאָה[8]; שְׁחוֹרָה, וְנִמְצֵאת לְבָנָה;**
13 **קְצָרָה[9], וְנִמְצֵאת אֲרֻכָּה[10]; קוֹנָם[11] שֶׁאֵין אִשְׁתִּי**
14 **נֶהֱנֵית לִי[12], שֶׁגְּנָבָהּ אֶת כִּיסִי וְשֶׁהִכְּתָהּ אֶת בְּנִי,**
15 **וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָנְבָה וְשֶׁלֹּא הִכְּתָהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר,**
16 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶדֶר טָעוּת, וְהוּא בִּכְלַל נִדְרֵי שְׁגָגוֹת**
17 **שֶׁהֵן מֻתָּרִין[13]. וְאֵין זֶה כְּתוֹלֶה נִדְרוֹ בְּדָבָר וְלֹא**
18 **נִתְקַיֵּם הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי הַסִּבָּה שֶׁבִּגְלָלָהּ נָדַר לֹא**
19 **הָיְתָה מְצוּיָה[14] וְטָעוּת הָיָה[15].**

8) יפה. כלומר, לא שייפוה וקשטוה, אלא מתחילה היתה נאה ויפה, ונמצא שנדר בטעות. 9) נמוכת קומה. 10) גבוהה (משנה בנדרים סו.). 11) קרבן. קונם - הוא כינוי לקרבן, כמבואר לעיל פ"א, הט"ז. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי, תיבה זו איננה. 12) הנאתה ממני תהא אסורה עליה כקרבן. 13) משנה שם כה: וכמבואר לעיל פ"ד, ה"א. 14) מתחילה בשעת נדרו. 15) כלומר, בשני המקרים שבשתי ההלכות שלפנינו, הוא מותר בלא שאלה לחכם. אלא, שבדין האמור בהלכה ב הקודמת הוא מותר מחמת שהוא תולה נדרו בדבר, וההיתר בהלכה שלפנינו הוא מטעם "נדר טעות" שהוא בכלל נדרי שגגות (כסף־משנה ע"פ סוגיית הגמרא שם סה:). ולדעת ה"אור שמח", הנוסח בדברי רבינו כך הוא: "שהן מותרין, שהרי הסיבה שבגללה נדר לא היתה מצויה, וטעות היה", והתיבות: "ואין זה כתולה נדרו" וכו אינן שייכות כלל כאן, ומקומן בסמוך סוף ה"ה אחרי התיבות: "כמו שביארנו". וראה בביאורנו שם.

20 **ד. וְלֹא עוֹד[16], אֶלָּא מִי שֶׁרָאָה אֲנָשִׁים מֵרָחוֹק**
21 **אוֹכְלִים תְּאֵנִים שֶׁלּוֹ, וְאָמַר לָהֶן: הֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם**
22 **קָרְבָּן[17] - כֵּיוָן שֶׁקָּרַב אֲלֵיהֶם וְהִבִּיט וַהֲרֵי הֵן אָבִיו**
23 **וְאָחִיו, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַסִּבָּה**
24 **שֶׁהִדִּירָן בִּגְלָלָהּ, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. שֶׁהַדָּבָר**

1 מוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא אָסַר עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁהֵן
2 זָרִים[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

16) לא רק כשפירש בשפתיו ונמצא שטעה הרי זה מותר, אלא אפילו כשלא פירש כלל. 17) אסורים בהנאה כקרבן. 18) נמצא שהוא מוטעה בעיקר נדרו, שמעולם לא היתה דעתו עליהם, ובטל מאליו (משנה שם כה:).

3 ה. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וְנוֹלַד[19] לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה
4 בְּלִבּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר - הֲרֵי זֶה
5 אָסוּר עַד שֶׁיִּשָּׁאֵל לְחָכָם וְיַתִּיר אֶת נִדְרוֹ. כֵּיצַד? אָסַר
6 אֶת עַצְמוֹ בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לִמְקוֹם פְּלוֹנִי,
7 וְנַעֲשָׂה אוֹתוֹ הָאִישׁ סוֹפֵר[20] וְאוֹתוֹ מָקוֹם בֵּית הַכְּנֶסֶת,
8 אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה
9 סוֹפֵר וּבְמָקוֹם זֶה יֵעָשֶׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר
10 אוֹ נִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת וּלְהִכָּנֵס עַד שֶׁיַּתִּיר
11 נִדְרוֹ[21], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[23].

19) ונתחדש. 20) תלמיד חכם, והכל צריכים לו, או לבלר (כתבן) והכל צריכים לו, לפי שהוא כותב שטרות העיר (משנה שם סד. וברא"ש ותוספות שם). 21) שיבא לפני חכם מובהק או לפני שלשה הדיוטות ויאמר: אני נדרתי כך וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שיארע לי כך וכך, לא הייתי נודר. ואילו היתה דעתי בעת הנדר כמו עתה, לא הייתי נודר, והואיל ונהפכה דעתו מתירים לו. 22) לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה והי"ב. כאן יש - לדעת ה"אור שמח" - לגרוס: "ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר" (ראה לעיל ה"ג). כלומר, אעפ"י שאומר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר, אין זה מותר, שאין זה כתולה נדרו בדבר, שזה לא תלה כלום בשעת נדרו, שגם עכשיו "עדיין לא ניחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה סופר" (לשון רבינו שם). וראה בביאורנו שם. 23) כגון שהיה המודר משיא את בנו, ואמר המדיר "אילו הייתי יודע, שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר" (משנה בנדרים סד.).

12 ו. כָּל נֶדֶר שֶׁהֵתַּר מִקְצָתוֹ - הֻתַּר כֻּלּוֹ[24]. וְהוּא הַדִּין
13 בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? רָאָה אֲנָשִׁים מֵרָחוֹק אוֹכְלִין
14 פֵּרוֹתָיו, וְאָמַר: הֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָּן, וּכְשֶׁהִגִּיעַ
15 אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה הֵם אָבִיו וַאֲנָשִׁים זָרִים - הוֹאִיל וְאָבִיו
16 מֻתָּר[25], כֻּלָּן מֻתָּרִין[26]. וַאֲפִלּוּ אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ
17 כֵּן, הָיִיתִי אוֹמֵר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְאָבִי מֻתָּר -
18 הֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרִין[27]. אֲבָל אִם אוֹמֵר כְּשֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶן:
19 אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאָבִי בֵּינֵיכֶם, הָיִיתִי אוֹמֵר: כֻּלְּכֶם
20 אֲסוּרִין חוּץ מֵאָבִי - הֲרֵי כֻּלָּן אֲסוּרִין[28] חוּץ מֵאָבִיו;
21 שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא הִתִּיר מִקְצָת הַנֶּדֶר, אֶלָּא כְּמוֹ
22 שֶׁנָּדַר הָיָה נוֹדֵר[29] וּמַתְּנֶה עַל אָבִיו[30].

24) שנאמר (במדבר ל, ג) "ככל היוצא מפיו יעשה" כולו ולא מקצתו, מכאן לנדר שבטל מקצתו - בטל כולו (ירושלמי נדרים פ"א, ה"א) והשווה לעיל פ"ד, הי"א. 25) שהדבר מוכיח, שלא אסר עליו, כמבואר לעיל ה"ד. 26) שלא נדר מתחילה, אלא על דעת שיתקיים כולו, והתרת מקצתו משמשת פתח היתר לכולו (משנה בנדרים סו. וברא"ש שם). והר"ן (שם כה:) מפרש: כיון שאילו היה יודע שאביו ביניהם היה מוציאו מן הכלל, הרי זה מוטעה בעיקר הנדר, וכל שיש בעיקר הנדר טעות - אין פיו ולבו שוים ובטל מאליו. 27) נדרים כה: הואיל ומתחילה אסרם עליהם בלשון: כולכם, ועכשיו החליף דבריו הורע כוח הנדר, וכאילו נעקר והותר מקצתו, ולפיכך הותר כולו (רא"ש ותוספות שם). 28) שם, וכדעת רבה. 29) כיון שבשעת הנדר אמר: כולכם אסורים, ועכשיו בשעת החזרה הוא גם כן מעמיד דבריו הראשונים - ביחס לאחרים, אעפ"י שמוציא את אביו מן הכלל, אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר (ר"ן שם). 30) וכבר אמרנו, שאביו לא נכלל מעולם במשמעות הנדר, כמבואר לעיל ה"ד, נמצא שאין כאן נדר שהותר מקצתו. והוא־הדין אם מתחילה אמר: פירותי אלה יהיו אסורים לזה ולזה ולא הכירם, בגלל ריחוקם ממנו, וכשנתקרב וראה את אביו ביניהם, חזר ואמר: אילו הייתי יודע... הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, הותרו כולם, מאחר שהחליף דבריו שמשעת האיסור, לדבריו שבשעת החזרה, הורע כח הנדר ונעקר, ומתוך דהותר מקצתו הותר כולו (כסף־משנה בשם הטור).

23 ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַיַּיִן קָרְבָּן עָלַי מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן רַע לִבְנֵי
24 מֵעַיִם, וְאָמְרוּ לוֹ: הֲרֵי הַמְיֻשָּׁן יָפֶה לִבְנֵי מֵעַיִם; אִם
25 אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר, וַאֲפִלּוּ אָמַר:
26 אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: הֶחָדָשׁ אָסוּר וְהַיָּשָׁן
27 מֻתָּר - מֻתָּר בְּיָשָׁן וּבְחָדָשׁ[31]. אֲבָל אִם אָמַר: אִלּוּ
28 הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: כָּל הַיֵּינוֹת אֲסוּרִין עָלַי
29 חוּץ מִן הַמְיֻשָּׁן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּמְיֻשָּׁן[32]. וְכֵן כֹּל
30 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[33].

31) שהרי החליף דבריו, ועקר מקצת נדרו, וממילא הותר כולו. 32) הואיל והעמיד דבריו כבתחילה לא הורע נדרו, שאין זה אלא מתנה על המיושן, שלא היה בכלל בשעת נדרו, אילו ידע שהוא יפה למעיים (נדרים סו. וכפירוש הגמרא שם כו: לענין בצל, וממנו למד רבינו לענין יין). 33) כמו שאמרו שם סו. "קונם בצל שאני טועם, שהבצל רע ללב, אמרו לו: והלא הכופרי (בצל כפרי) יפה ללב ?! הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים", וכפי שהוסבר בגמרא שם כו.

31 ח. כָּל הַנּוֹדֵר אוֹ נִשְׁבַּע - רוֹאִין דְּבָרִים שֶׁבִּגְלָלָן
32 נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר, וּלְמַדִּין מֵהֶן לְאֵי זֶה נִתְכַּוֵּן, וְהוֹלְכִין
33 אַחַר הָעִנְיָן[34], לֹא אַחַר כָּל מַשְׁמַע הַדִּבּוּר[35]. כֵּיצַד?
34 הָיָה טָעוּן מַשָּׂא שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתִּים, וְהִזִּיעַ[36]
35 וְהָיָה רֵיחוֹ קָשֶׁה[37], וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו
36 צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים לְעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי
37 צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים וּלְכַסּוֹתָן[38], וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא
38 לְהַפְשִׁילָן[39] לַאֲחוֹרָיו[40]. הָיָה לָבוּשׁ בִּגְדֵי צֶמֶר
39 וְנִצְטַעֵר בִּלְבִישָׁתָן[41], וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו
40 צֶמֶר לְעוֹלָם - אָסוּר לִלְבֹּשׁ, וּמֻתָּר לִטְעֹן עָלָיו, וּמֻתָּר

לְהִתְכַּסּוֹת בְּגִזֵּי[42] צֶמֶר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְבֶגֶד צֶמֶר[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

34) כוונת הנדר. 35) ההבנה המילולית שבדיבור. 36) מכובד המשא. 37) או שהיה ריחו קשה, שהצמר והפשתים ריחם קשה (משנה בנדרים נה: וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם). 38) להתכסות בהם. 39) לתלותם. 40) וכל־שכן לטענם לפניו, אלא שדרכם של אלו להפשילם לאחוריו (תוספות יו"ט שם). שבענין שנצטער נדר, ולפיכך מותר לו להתכסות, ואסור לו לטענם (רש"י שם). 41) מחמת ריחם או מחמת כובדם (ריטב"א ורא"ש שם). 42) צמר שנגזז ועדיין לא נטוה. 43) שלא נדר אלא ממלבוש שנצטער בו (ברייתא שם, וברש"י). ונראה מדברי רבינו, שהנודר מן הצמר סתם, אסור גם בלבישה וגם בטעינה (ר"ן וכסף־משנה).

ט. הָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ שֶׁיִּשָּׂא קְרוֹבָתוֹ[44] וְהוּא מְמָאֵן, וּפָצְרוּ[45] בּוֹ וְנָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא תֵהָנֶה בּוֹ לְעוֹלָם; וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא תֵהָנֶה בּוֹ לְעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לֵהָנוֹת לוֹ; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְשֵׁם אִישׁוּת[46].

44) ובמשנה נדרים סג: הנוסח: "בת אחותו". ומפרש רבינו שם: לפי שהוא נהוג, ועוד הוא מצוה וחייב אדם להשתדל בזה, כמו שאמרו "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) - זה הנושא בת אחותו, וראה יבמות סב: 45) בקשו הרבה. 46) נישואין (נדרים סג:).

י. וְכֵן הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שֶׁיִּסְעַד אֶצְלוֹ וּמֵאֵן, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה לוֹ טִפַּת צוֹנֵן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת לוֹ צוֹנֵן; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמּוֹ בִּסְעֻדָּה זוֹ[47]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

47) שתיה מרובה, אבל טיפת צונן מותר לו. וכן מותר לו לאכול ולשתות בביתו בסעודה אחרת, כמו שאמרו בתוספתא (נדרים פ"ד, מ"ח) "תוך המשתה אסור, לאחר המשתה מותר" (נדרים שם ובר"ן).

יא. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנָם[48] לְבֵיתְךָ אֲנִי נִכְנָס וְשָׂדְךָ אֲנִי לוֹקֵחַ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וּמֵת[49] אוֹ מְכָרָן לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לַבַּיִת וְלִקַּח הַשָּׂדֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ אוֹ מִן הַלּוֹקֵחַ; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: לַבַּיִת הַזֶּה אֵינִי נִכְנָס וְשָׂדֶה זוֹ אֵינִי לוֹקֵחַ, וּמֵת אוֹ מְכָרָן לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה אָסוּר[50].

48) מפורש לעיל ה"ג. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי ר"מ תיבת "קונם" איננה. אלא: "לביתך איני נכנס, ושדך איני לוקח". וראה בביאורנו לעיל אות י. 49) בעל הבית והשדה. 50) כיון שאמר "בית זה", עשאו עליו כחתיכת איסור (משנה נדרים מו. ובר"ן שם עמ' ב) והשווה לעיל פ"ה, ה"ד־ה.

יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי פָּרָתְךָ, אָמַר לוֹ: אֵינָהּ פְּנוּיָה, נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר וְאָמַר: קוֹנָם[51] שָׁדִי אֵינִי חוֹרֵשׁ בָּהּ[52] לְעוֹלָם[53]; אִם הָיָה דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ[54] - הוּא אָסוּר, וְכָל אָדָם מֻתָּרִין לַחֲרֹשׁ לוֹ בָּהּ[55]; וְאִם אֵין דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ - הוּא וְכָל אָדָם אֲסוּרִין[56]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה. 52) בפרה זו. 53) נתעצב השואל כנגד המשאיל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה בנדרים מג. וברש"י). 54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. 55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. 56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם).

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה אוֹ שֶׁיִּקְנֶה בַּיִת אוֹ שֶׁיֵּצֵא בְּשַׁיָּרָא[57] אוֹ יִפְרֹשׁ[58] בַּיָּם - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה אוֹ לִקְנוֹת אוֹ לָצֵאת מִיָּד, אֶלָּא עַד שֶׁיִּמְצָא דָּבָר הֶהָגוּן[59] לוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתְבַּע אוֹתָהּ תִּנָּשֵׂא לוֹ, וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן הֲגוּנִין לָהּ, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא נִתְכַּוְּנָה זוֹ אֶלָּא לְכָל מִי שֶׁיִּתְבַּע אוֹתָהּ מִן הַהֲגוּנִין לָהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

57) קבוצת אנשים העוברים יחד בדרך, או במדבר. 58) יפליג מיבשה לים. 59) בבא קמא פ. ושם הנוסח: מי שנדר ליקח בית ולישא אשה בארץ ישראל וכו' וכנראה שזו טעות סופר, שכן בתוספתא שם פ"ח, מ"ד, שהיא מקור ברייתא זו, לא נזכרה ארץ ישראל לענין זה (מעשה רוקח). וכן בשו"ע יו"ד ריט, סעיף א, לא הודגש כאן: ארץ ישראל.

יד. הַמַּדִּיר אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר לוֹ: שֶׁתָּבוֹא וְתִטֹּל לְבָנֶיךָ כּוֹר אֶחָד חִטִּים אוֹ שְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן[60] - הֲרֵי זֶה[61] יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ בְּלֹא שְׁאֵלָה לְחָכָם, וְיֹאמַר לוֹ: כְּלוּם נִתְכַּוַּנְתָּ אֶלָּא לְכַבְּדֵנִי[62], כְּבוֹדִי שֶׁלֹּא אֶטֹּל[63], וּכְבָר הִגִּיעַ אֵלַי כָּבוֹד שֶׁנָּדַרְתָּ בִּשְׁבִילִי[64]. וְכֵן הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע: שֶׁאֵין אַתָּה נֶהֱנֶה לִי אִם אֵין אַתָּה נוֹתֵן לִבְנִי כּוֹר שֶׁל חִטִּים וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁאֵלַת חָכָם, וְיֹאמַר: הֲרֵינִי כְּאִלּוּ נִתְקַבַּלְתִּי[65] וְהִגִּיעוּ לְיָדִי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

60) שאמר לו: קונם שאני נהנה לך, אם אי אתה נוטל לבנך וכו' כלשון המשנה בנדרים סג: ובגמרא שם כ. ולפי זה, המדיר, הוא הנודר על עצמו. 61) חברו, שנדרש ליטול ממנו. 62) בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה. 63) שאתכבד יותר, כשיראו שאיני רוצה לקבל. 64) וכל זה כשאין המדיר מפרש את כוונתו, אלא נדר סתם. אבל אם המדיר חולק ואומר: לא כי אלא לכבודי נתכוונתי, שאתכבד כשתקבל ממני מתנה, הרי זה אסור ללא היתר חכם (ר"ן ע"פ הירושלמי בנדרים פ"ח, ה"ז. וכן בש"ך ליו"ד רלב, ס"ק מו). 65) קבלתי, ולשון

משנה היא (בנדרים סג: ובתוספות יו"ט שם). וכתב הרדב"ז: מכאן יש ללמוד, שמי שנשבע לחברו לפרוע לו חובו ביום פלוני ולא השיגה ידו, אין תקנה להאריך לו זמן הפרעון, אלא יאמר לו המלוה: הריני כאילו נתקבלתי.

יום שני כ"ז סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם למקומותיהם, הדברים שדרך השליח להמלך עליהם, הבדלים בין הנודר מן החיטה לנודר מן החיטים, מקומות ואנשים שונים הנכללים בתוך הנדר ושאינם נכללים בו.

א. בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ לָשׁוֹן[2] וּבְאוֹתוֹ זְמַן[3] שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בּוֹ. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמְּבֻשָּׁל: אִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין מְבֻשָּׁל אֲפִלּוּ לְצָלִי וּלְשָׁלוּק[4] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת מְבֻשָּׁל אֶלָּא לְבָשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם וּבִתְבָלִין[5] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּצָלִי[6] וּבְשָׁלוּק[7]. וְכֵן הַמְּעֻשָּׁן[8] וְהַמְּבֻשָּׁל בְּחַמֵּי טִבְרְיָא[9] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[10] - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הַלָּשׁוֹן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר[11].

2) ובכת"י התימנים: ובאותה לשון. באותה שפה שנדר בה. 3) כי בשינויי הזמנים, יתכן שאפילו באותה עיר תשתנה משמעות הלשון ממשמעה הקודם. 4) שנתבשל יותר מבישולו הראוי (רע"ב לנדרים פ"ו, מ"א. וכן ברא"ש לנדרים שם). אבל הר"ן והרשב"א הוכיחו, שבנדרים נקרא שלוק - כל שלא נתבשל כל צרכו, כי בלשון בני אדם גם תבשיל שנתבשל יותר מדי, נקרא: מבושל. 5) מפורש לעיל פ"ה, הי"א. 6) שאינו מבושל במים כי־אם צלוי על האש. 7) שאינו נקרא מבושל (נדרים מט.). ושם הביאו, שבלשון תורה גם צלוי נקרא מבושל, שכן כתוב (דברי הימים־ב לה, יג) "ויבשלו הפסח באש כמשפט". וידוע, שאין הפסח נאכל אלא צלי. ורבי עקיבא איגר ז"ל מראה שם, פסוק מפורש בתורה (דברים טז, ו־ז) "תזבח את הפסח בערב . . . ובשלת ואכלת". 8) ולא נתבשל כלל. 9) שאין חומם מתולדות האש, השווה הל' שבת פ"ט, ה"ג. 10) כגון שאר מעיינות רותחים. 11) וב'ירושלמי' נדרים פ"ו ה"א, נסתפקו בנודר מן המבושל, אם מותר במעושן ומטוגן ומבושל בחמי טבריה, ונשארו בספק. וכנראה, שזה במקום שאין לשון בני אדם מוסכמת בזה, ומספק הולכים בו להחמיר, כמבואר בסמוך ה"ד (כסף־משנה).

ב. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמָּלִיחַ[12], אִם דַּרְכָּם לִקְרוֹת מָלִיחַ לְכָל הַמְּלוּחִין - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמְּלוּחִין; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת מָלִיחַ אֶלָּא לְדָג מָלִיחַ בִּלְבַד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּדָג מָלִיחַ[13].

12) מיני מזון המתובלים הרבה במלח וחריפים מאד, כמו שאמרו (קידושין סו.): "אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו". 13) שבנדרים, הלך אחר לשון בני אדם. וראה בסמוך אות טו.

ג. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַכָּבוּשׁ[14], אִם דַּרְכָּם לִקְרוֹת כָּבוּשׁ לְכָל הַכְּבוּשִׁים[15] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת כָּבוּשׁ אֶלָּא לְיֶרֶק כָּבוּשׁ בִּלְבַד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּכָבוּשׁ שֶׁל יֶרֶק[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[17].

14) מזון מתוקן בתוך ציר (שמן, חומץ וכדומה) לשם שימורו ימים רבים. 15) כל דברי מאכל למיניהם שנכבשו בחומץ וכדומה. 16) במשנה, נדרים נא, ב - שנינו: "מן הכבוש אין אסור אלא מן הכבוש של ירק, כבוש שאני טועם אסור בכל הכבושים" וכו'. ומפרש רבינו שם, שעיקר ההפרש הוא: בין השם הידוע, לשאינו ידוע, שאם אמר הכבוש בה"א הידיעה, כוונתו לכבוש הידוע, והוא של ירק. ואם אמר בלא ה"א הידיעה, הרי זה מורה על כל הכבושים, וזהו כלל ידוע בכל הלשונות. אבל גם שם מסכם רבינו: "ואל תפשע (תטעה) בעיקר הידוע: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם". כלומר, אם יארע מקום, שאין מדקדקים בלשונם בין ה"א הידיעה לשם שאינו ידוע, בכל אלה עלינו ללכת אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן (ע"פ 'תוספות יו"ט' שם). 17) כגון הנודר מן השלוק, שאם אין דרכם לקרות שלוק אלא לבשר שלוק, אינו אסור אלא בבשר שלוק בלבד, כמפורש במשנה שם.

ד. הָיוּ מִקְצָת בְּנֵי הַמָּקוֹם קוֹרִין לוֹ כָּךְ וּמִקְצָתָם אֵין קוֹרִין - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, אֶלָּא הֲרֵי זֶה סְפֵק נְדָרִים[18], וְכָל סְפֵק נְדָרִים - לְהַחְמִיר, וְאִם עָבַר - אֵינוֹ לוֹקֶה[19].

18) מבואר בסמוך ה"ה. 19) משום: לא יחל דברו, שאין לוקים על הספק, השווה לעיל פ"ה הי"ד.

ה. כֵּיצַד? נָדַר מִן הַשֶּׁמֶן בְּמָקוֹם שֶׁמִּסְתַּפְּקִין[20] בְּשֶׁמֶן זַיִת וּבְשֶׁמֶן שַׁמְשְׁמִין[21], וְרֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אֵין קוֹרִין שֶׁמֶן סְתָם אֶלָּא לְשֶׁמֶן זַיִת, וְקוֹרִין לְשֶׁמֶן שַׁמְשְׁמִין שֶׁמֶן שַׁמְשְׁמִין, וּמִעוּטָם קוֹרִין אַף לְשֶׁמֶן שַׁמְשְׁמִין שֶׁמֶן סְתָם - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁנֵיהֶם[22], וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל שֶׁמֶן שַׁמְשְׁמִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[23].

20) משתמשים. 21) סַסְמֶה ביוונית, והוא צמח עשבוני, שמזרעיו מפיקים שמן למזון ולמאור. 22) נדרים נג, א. כיון שמיעוטם קוראים אף לשמן שומשמין שמן סתם, יש להסתפק שמא אליו נתכוין (ר"ן שם). ושם אמרו: "הנודר מן השמן בארץ ישראל (שאינו מצוי בה אלא שמן זית) - מותר בשמן שומשמין ואסור בשמן זית, ובבבל (שאין מצוי בה אלא שמן שומשמין) - אסור בשמן שומשמין ומותר בשמן זית". 23) ראה לקמן הי"ד.

ו. כָּל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ שָׁלִיחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם לְהִמָּלֵךְ[24] עָלָיו - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַמִּין שֶׁנֶּאֱמַר לַשָּׁלִיחַ סְתָם. כֵּיצַד? מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן, אִם יִשְׁלַח אָדָם שָׁלִיחַ לִקְנוֹת לוֹ בָּשָׂר סְתָם, אָמַר לוֹ: לֹא מָצָאתִי אֶלָּא דָּגִים[25]; אִם נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר בְּמָקוֹם זֶה מִן הַבָּשָׂר - נֶאֱסַר אַף בִּבְשַׂר דָּגִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[26]. וּבְכָל מָקוֹם, הַנּוֹדֵר מִן

הַבָּשָׂר - אָסוּר בִּבְשַׂר עוֹפוֹת[27] וּבִקְרָבַיִם, וּמֵתָּר בַּחֲגָבִים[28]. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים בְּעֵת שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא בִּבְשַׂר בְּהֵמָה בִּלְבַד [אוֹ לִבְשַׂר עוֹף וּבְהֵמָה בִּלְבַד][29] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּבְשַׂר דָּגִים וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהַשָּׁלִיחַ נִמְלָךְ עֲלֵיהֶן[30].

24) לשאול ולהתייעץ עם שולחו. 25) ושואלו אם רוצה הוא לקנות לו דגים במקום בשר, אבל אינו אומר לו לא מצאתי אלא ירקות, מכאן אתה שומע, שהדגים בכלל מין בשר הם (נדרים נד: וכדעת רבי עקיבא). 26) כגון אם אמר: ירק המתבשל בקדירה עלי, הרי זה אסור בדלועין, שאף הם מתבשלים בקדירה, והשליח נמלך עליהם כשאומרים לו: להביא ירק המתבשל בקדירה (ראה לקמן ה"י). 27) שהם בכלל בשר, והשליח נמלך עליהם בתחילת שליחותו, ששואל את השולח: איזה בשר אתה רוצה, בשר בהמה או בשר עוף? ואילו דגים אינו נמלך עליהם אלא בסוף שליחותו, כשהלך ולא מצא בשר הוא חוזר ושואל, שמא אקנה לך דגים? הרי שהעופות בכלל בשר הם יותר מדגים (כסף־משנה ע"פ הסוגיא בנדרים שם). 28) שאינם מין בשר, וגם השליח אינו נמלך עליהם (שם). 29) ולא לדגים, כגון שכאבו לו עיניו, וידוע שהדגים קשים לכואבי עינים (נדרים שם, וכן במעילה כ:). 30) הואיל ובין כה אסור לו לאכול דגים מחמת כאב עיניו, ודאי לא נתכוין בנדרו לאסור עליו בשר דגים, שממילא לא יאכלם (שם ובר"ן).

ז. הַנּוֹדֵר מִן הַמְּבֻשָּׁל - מֻתָּר בְּבִיצָה שֶׁלֹּא נִתְבַּשְּׁלָה עַד שֶׁקָּפְתָה[31] אֶלָּא נִתְגַּלְגְּלָה בִּלְבַד[32]. הַנּוֹדֵר מִמַּעֲשֵׂה קְדֵרָה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדְּבָרִים שֶׁמַּרְתִּיחִין אוֹתָן בִּקְדֵרָה[33], כְּגוֹן רִיפוֹת[34] וּלְבִיבוֹת[35] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[36]. אָסַר עַצְמוֹ מִכָּל הַיּוֹרֵד לִקְדֵרָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמִּתְבַּשְּׁלִין בִּקְדֵרָה[37].

31) הוקפאה ונקרשה. 32) הוחמה במים ולא הוקרשה כלל, ועושין אותה לרפואה ואין אוכלין עמה פת (כסף־משנה). ועל שם שבהתחלת בישול הביצה או צלייתה, מתערב החלמון עם החלבון, נקרא בישולה: גלגול, כלשון המשנה (שבת פ"ג, מ"ג): "אין נותנים ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל", ומפרש רבינו שם: "תתגלגל - תתערב, הענין שתתבשל קצת בישול". ומקור הלכה זו, במשנה נדרים מט, א: "ומותר בביצה טורמוטא", ומפרש רבינו שם: "מבושלת במים חמים, ומשמרים אותה שימור גדול שלא תקפה, וקוראים אותה הרופאים נמרשת". אבל מבושלת הרבה עד שנקרשה אפילו קצת, אסור בה הנודר, וכן אמרו ב"ירושלמי" (נדרים פ"ו, ה"א) "אסור בביצה מגולגלת, שכן דרך החולה לאכול בה פתו". וכנראה שבנקרשה קצת, מדובר שם (כסף־משנה). 33) שאינם צריכים בישול רב אלא ברתיחתם נגמר בישולם (ב"ח ל"טור" יו"ד סי' ריז). 34) מיני חיטה כתושים לגריסים, ככתוב (שמואל־ב יז, יט): "ותשטח עליו הרפות". 35) עוגה מטוגנת עשויה מקמח, ככתוב (שם, יג, ו) "ותלבב לעיני שתי לבבות". ומפרש רש"י שם: סולת מורבכת במים רותחים תחילה ואח"כ בשמן. 36) דברי קמח שאין מבשלים אותם זמן רב, אלא חולטים אותם במים רותחים וזהו גמר בישולם, כמבואר ב"ירושלמי" נדרים פ"ו ה"ב. 37) אפילו צריכים בישול רב (משנה בנדרים מט.). ולדעת ה"טור" יו"ד סי' ריז - הכוונה, אפילו לדברים שמבשלים אותם קצת בקדירה, ואח"כ מטגנים אותם באלפס, שאע"פ שלא נגמר בישולם בקדירה, הואיל וירדו תחילה לקדירה ונתבשלו בה - הרי הם אסורים.

ח. הַנּוֹדֵר מִן הַדָּגִים - מֻתָּר בְּצִיר[38] וּבְמֻרְיָס[39] שֶׁל דָּגִים. הַנּוֹדֵר מִן הֶחָלָב - מֻתָּר בְּקוֹם, וְהוּא הַמַּיִם הַמֻּבְדָּלִין מִן הֶחָלָב[40]. נָדַר מִן הַקּוֹם - מֻתָּר בְּחָלָב. נָדַר מִן הַגְּבִינָה - אָסוּר בָּהּ בֵּין מְלוּחָה בֵּין תְּפֵלָה[41].

38) שומן דגים, וקרבי דגים מעורבים בו (ר"ן לנדרים נא:). ורבינו מפרש שם: "המים היוצאים מן הדגים המלוחים". 39) שומן דגים שאין בו קרבי דגים (ר"ן שם). וה"ערוך" ערך אמן, פירש: שמנונית היוצאת מדגים הכבושים במלח. ומכיון שאין עיקר הדג מעורב בהם - מותר (משנה, נדרים נא:). 40) משנה, שם. שאין זה בכלל חלב. והראב"ד מפרש: קום - חלב הקפוי, כלומר לבן. אבל רבינו סובר שחלב קפוי - נקרא חלב בלשון בני אדם, והנודר מן החלב אסור בו, שעדיין אין שם גבינה עליו (רדב"ז). 41) משנה, שם. תפלה - בלתי מלוחה, ככתוב (איוב ו, ו) "היאכל תפל מבלי מלח". ואין אומרים רוב גבינות מלוחות הן ולא נתכוין אלא למלוחה (ר"ן שם).

ט. הַנּוֹדֵר מִן הַחִטִּים - אָסוּר בָּהֶן בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִין[42]. חִטָּה חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם[43] - אָסוּר בָּהֶן בֵּין קֶמַח בֵּין פַּת[44]. חִטָּה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - אָסוּר בְּאָפוּי[45] וּמֻתָּר לָכֹס[46]. חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - מֻתָּר בְּאָפוּי[47] וְאָסוּר לָכֹס. חִטָּה חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - אָסוּר בֵּין בְּאָפוּי בֵּין לָכֹס[48]. וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּגָן אוֹ מִן הַתְּבוּאָה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין[49].

42) כי אפילו נתבשלו, אינן נעשות גוף אחד (כמו באפוי) אלא נשארות פרודות זו מזו ובכלל 'חיטים' הן. אבל כשנדר מן החיטה, שמשמעה גוף אחיד, הרי זה מותר בהן בין חיין בין מבושלין, שהגרגרים נשארו פרודות ואינם בכלל חיטה ('מרכבת המשנה', וראה בסמוך אות מד). 43) שאמר בפירוש שהוא נודר משתיהן. 44) חיטה בלבד, משמעה רק פת אפויה, וחיטים משמען: חיין וגם קמח, ומתוך שנדר משתיהן, נאסר בכל (משנה, נדרים נג, ב. ובריטב"א שם). 45) ובכת"י התימנים: אסור בה אפויה. שלשון חיטה משמעה: יחיד, ובוודאי לא נתכוין לגרגיר אחד, אלא לפת אפויה שהיא גוף אחד (שם, וברש"י ור"ן). 46) לאכול חיטים חיין או קמח. לכוס - ללעוס, כמו ששנינו (ברכות לז.) "הכוסס את החיטה". וכל דבר הנאכל שלא כדרכו, כגון חיטים חיין או קמח, נקרא: כסיסה (רש"י שם לו:). 47) שלשון חיטים: משמעה חיטים חלוקות שאדם כוסס כמו שהן, אבל לא פת אפויה, שהיא גוש אחד ואינה נכססת אלא נאכלת (נדרים נג: ובר"ן). וכבר אמרנו, שגם אכילת קמח אינה אלא כסיסה. 48) כי חיטה משמעה פת אפויה, וחיטים - משמען כסיסת החיטים או הקמח, נמצא שנדר

משניהם (שם בגמרא). 49) והם: חיטים, שעורים, כוסמת, שבולת שועל ושיפון (משנה, נדרים נה.).

י. הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרָק - מֻתָּר בִּדְלוּעִין[50]. הַנּוֹדֵר בִּכְרֵישִׁין[51] - מֻתָּר בְּקַקְפָּלוּטוֹת[52]. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּרוּב - אָסוּר בַּמַּיִם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַכְּרוּב[53]; שֶׁהֲרֵי מֵי שְׁלָקוֹת[54] - כִּשְׁלָקוֹת[55]. נָדַר מִמֵּי הַשְּׁלָקוֹת - מֻתָּר בַּשְּׁלָקוֹת עַצְמָן[56]. הַנּוֹדֵר מִן הָרִטֶּב - מֻתָּר בַּתְּבָלִין[57] שֶׁבּוֹ; מִן הַתְּבָלִין - מֻתָּר בָּרִטֶּב[58]. הַנּוֹדֵר מִן הַגְּרִיסִין[59] - אָסוּר בְּמִקְפָּה[60] שֶׁל גְּרִיסִין[61].

50) ריבוי מדלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה, ואינה נאכלת אלא מבושלת, ולפיכך אינה בכלל "ירק", שהוא נאכל חי (משנה, נדרים נד.). אבל אם נדר מירק המתבשל בקדירה, גם הדלעת בכלל, שכן היא דבר שהשליח נמלך עליו ואומר: לא מצאתי ירק אלא דלועין (גמרא שם, וראה לעיל ה"ו). 51) משנה, שם נג, א. והוא מין ירק הדומה לבצל, ונקרא בערבית כראתי, כפירוש המשנה לרבינו, שביעית פ"ז, מ"א, ובלועזית: לאוך, כדברי ה'ערוך', והוא הכרתי המוזכר במשנה (ברכות פ"א, מ"ב). "ואת החציר ואת הבצלים" (במדבר יא, ה) מתרגם אונקלוס "וכרתי ובוצלי". 52) מין חציר הנעשה בארץ ישראל, כלשון רבינו בפירושו למעשר שני פ"ב, מ"א. והוא ג"כ ממיני הכריש והבצל, כלשון רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ו, מ"ט: "קפלוטות - שם הכרתין שבארץ ישראל". "ואת החציר" (במדבר יא, ה) מתרגם ה'ירושלמי': קפלוטיא, כי השם קפלוט ביוונית: ראש, והוא כינוי לכרישין שיש להם ראש (ה'ערוך' השלם). 53) משנה, נדרים נג, ב: "מן הכרוב, אסור באספרגוס". ולדעת רבינו שם: אספרגוס - "המים ששולקים (מבשלים) בהם הירקות איזה ירק שיהיה". 54) ירקות שנתבשלו (רש"י ברכות לח:). 55) וכן אמרו (ברכות לט.) "מי כל השלקות כשלקות". והשווה הל' ברכות פ"ח, ה"ד: "שמי השלקות כשלקות". 56) משנה, נדרים שם. 57) מיני בושם הבאים לתבל את הקדירה וליתן טעם ברוטב. 58) ברייתא, נדרים נב, ב: "מן הרוטב - מותר בקיפה, מן הקיפה - מותר ברוטב". ומפרש רבינו: קיפא - היא תבלין, כפירושו למשנה שם נב, א. והשווה לעיל פ"ה הי"א, ובפירושנו שם. 59) פולים טחונים. 60) תבשיל מעובה וסמיך. 61) משנה, נדרים נג, ב: אע"פ שנתנם במקפה, עדיין שם גריסים עליהם (רא"ש שם).

יא. הַנּוֹדֵר מִן פֵּרוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הָאָרֶץ, וּמֻתָּר בִּכְמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת[62]. וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי קַרְקַע עָלַי - אָסוּר אַף בִּכְמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן יוֹנְקִין מִן הַקַּרְקַע[63], גְּדֵלִין הֵן בַּקַּרְקַע[64].

62) שאינם יונקים מן הארץ אלא מן האויר (נדרים נה:). כמהין ופטריות הן ממשפחה אחת, אלא שהכמהין גדלים תוך הקרקע, ואחר חפירתה נראים, והפטריות גדלות על הארץ (מוסף ה'ערוך'). ו'רבינו יונה' בפירושו לברכות מ, ב - אומר: כמהים - נקראים אותם שמצויים תחת הקרקע ונבראים משומן הארץ . . . ופטריות - הן מין אחר שגדלין לפעמים בעצים, ונקראין בלע"ז פונגו"ש. 63) ואין להם שרשים בה. 64) מלחלוחית הארץ הם גדלים אע"פ שאינם נוגעים בקרקע (נדרים שם, וברא"ש). וכתוב ב'הגהות מיימוניות' בשם 'רבינו תם', הנודר ואומר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אין נדרו חל, הואיל ואי־אפשר שלא יעבור עליו, הרי זה נדר שוא, כמבואר בנדרים טו, א. וראה ב'תוספות' שם בשם ר"י. אמנם אם יאמר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אם אעשה דבר זה, נדרו חל - שהרי אפשר שלא יעבור על תנאו, ולא יצטרך לאיסור נדרו.

יב. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַשָּׁנָה - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הַשָּׁנָה[65], וּמֻתָּר בִּגְדִיִּים וּבִטְלָאִים וּבְחָלָב וּבְבֵיצִים וּבְגוֹזָלוֹת[66]. וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי שָׁנָה עָלַי - אָסוּר בְּכֻלָּם[67]. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַקַּיִץ - אֵין אָסוּר אֶלָּא בַּתְּאֵנִים[68].

65) בין של אילן, בין פרי האדמה, עד תשרי של השנה הבאה (נדרים נה: וב'נמוקי יוסף' שם). 66) יונים, שאין אלה נקראים פירות (ריטב"א שם). 67) גמרא שם, ודוקא שאסרם עליו עד זמן ידוע שהוא יכול לעמוד בו, אבל אסרם עליו לעולם - אין זה נדר, שאי־אפשר לו לקיימו (ר"ן שם). וראה הערתנו לעיל אות סב. 68) הנקצצות ביד, בניגוד לענבים הנקצצות בסכין, כי לשון "קיץ" משמעה דבר הנלקט ביד (נדרים סא: וברא"ש).

יג. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן הִזָּהֵר בָּעִקָּר הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא: בִּנְדָרִים הֵלֵךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[69] שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְעַל פִּי עִקָּר זֶה תּוֹרָה וְתֹאמַר: זֶה הַנּוֹדֵר אָסוּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי, וּמֻתָּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי.

69) שם נא, ב. ולא נשנו כל אלו, אלא אם אין שם מנהג ולא לשון קבוע, תסמוך על מה ששנו חכמים (רדב"ז). והשוה לעיל ה"א ובביאורנו שם.

יד. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים - מֻתָּר בְּיַיִן[70], וַאֲפִלּוּ הֶחָדָשׁ[71]. מִן הַזֵּיתִים - מֻתָּר בְּשֶׁמֶן[72]. מִן הַתְּמָרִים - מֻתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים[73]. מִן הַסִּתְוָנִיּוֹת[74] - מֻתָּר בְּחֹמֶץ סִתְוָנִיּוֹת[75]. מִן הַיַּיִן - מֻתָּר בְּיַיִן תַּפּוּחִים[76]. מִן הַשֶּׁמֶן - מֻתָּר בְּשֶׁמֶן שֵׁמְשְׁמִין[77]. מִן הַדְּבַשׁ - מֻתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים[78]. מִן הַחֹמֶץ - מֻתָּר בְּחֹמֶץ סִתְוָנִיּוֹת[79]. מִן הַיָּרָק - מֻתָּר בִּירָקוֹת[80] שָׂדֶה. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ שֵׁם לְוַי[81] הֵם, וְהוּא לֹא נָדַר אֶלָּא מִשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ לְוַי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

70) משנה, נדרים נב, ב. 71) שטעמו כטעם הענבים, אין אנו הולכים אחר הטעם אלא אחר השם, והרי זה שם אחר לגמרי, כדעת רבא בעבודה זרה סו, א. (ש"ך ליו"ד סי' רטז, ס"ק כז, ובביאור הגר"א שם ס"ק כח). והשווה הל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ד. 72) נדרים, שם. 73) משנה, שם נג, א. 74) ענבים רעים הנשארים בגפנים בימות הסתיו, ועושים מהם חומץ. 75) שלא נתכוין זה לחומץ היוצא מהם (שם). 76) שסתם יין, משמע יין ענבים (שם). 77) שסתם שמן, משמעו שמן זית (שם). וראה לעיל ה"ה,

ובביאורנו אות כא. 78) שסתם דבש אינו אלא דבש דבורים (שם). 79) שלא נתכוין אלא ליין טוב שהחמיץ (שם וב'תוספות'). 80) וסתם ירק, משמעו ירק גינה, ולא ירק שדה העולה מאליו בלא זריעה (שם). 81) הרוצה לומר "ירקות שדה", צריך לחבר שם לירק, ולומר: ירקות שדה, וכן כולם (רא"ש שם). לוי - חיבור, כמו: "הפעם ילוה אישי" (בראשית כט, לד).

טו. הַנּוֹדֵר מִן הַכִּסּוּת - מֵתָּר בְּשַׂק[82] וּבִירִיעָה[83] וּבַחֲמִילָה[84]. מִן הַבַּיִת - אָסוּר בַּעֲלִיָּה, שֶׁהָעֲלִיָּה בִּכְלַל הַבַּיִת. נָדַר מִן הָעֲלִיָּה - מֵתָּר בְּבַיִת[85]. מִן הַדַּרְגֵּשׁ[86] - מֵתָּר בְּמִטָּה; מִן הַמִּטָּה - אָסוּר בְּדַרְגֵּשׁ, שֶׁהוּא כְּמוֹ מִטָּה קְטַנָּה.

82) ארוג משיער. 83) בגד גס ועבה שאינו תפור (משנה, נדרים נה: וכפירוש רבינו שם). ויש מפרשים: יריעת עזים של שוכני אהלים ('נמוקי יוסף' שם). 84) מסך עב מאד להגן ממטר, וכל אלו אינם ראויים לבגד (שם). ויש מפרשים, שאין היתר זה מועיל אלא להתכסות בהם על הכתפים, שאין זה דרך מלבוש, אבל אם עשה מהם בגד - אסור ללבשו אע"פ שהוא ממין גס ('נמוקי יוסף'). 85) שאין הבית בכלל העליה (משנה, שם נו.). 86) מיטה קטנה שנותנים אותה לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (שם, וכפירוש רבינו). ויש מפרשים: מיטה קטנה העשויה לקשט הבית ('תפארת ישראל', שם). "וישבת על מטה כבודה" (יחזקאל כג, מא) מתורגם: ורמית דרגשין.

טז. הַנּוֹדֵר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבַיִת זֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִן הָאֲגַף[87] וְלִכְנָפַיִם[88]. נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְעִיר זוֹ - מֵתָּר לְהִכָּנֵס לִתְחוּמָהּ[89], וְאָסוּר לְהִכָּנֵס לְעִבּוּרָהּ[90].

87) מקום נקישת הדלת במפתן, מגזרת: "יגיפו הדלתות" (נחמיה ז, ג). 88) משנה, שם נו, ב. אבל מן סגירת הדלת ולחוץ על עובי המפתן - מותר (רש"י שם). 89) בבתים שבאלפיים אמה לכל רוח העיר סביבותיה, וכן הכתוב אומר (במדבר לה, ה): "ומדותם מחוץ לעיר . . . אלפים באמה" הרי שתחומה נחשב חוץ לעיר (שם, ובגמרא). 90) הבתים היוצאים מחוץ לעיר בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים סביבותיה לכל רוח, כאשה מעוברת שכריסה בולט, ועיבורה של עיר נחשב כעיר (משנה שם, וכפירוש הרע"ב). והשווה הל' שבת פכ"ח, ה"א, וכן בעירובין נג, א.

יז. הַנּוֹדֵר הֲנָיָה מִבְּנֵי הָעִיר, וּבָא אָדָם וְנִשְׁתָּהָה שָׁם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִכָּאן - מֵתָּר[91]. נָדַר מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר: כֹּל שֶׁשָּׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ[92]; פָּחוֹת מִכֵּן - מֵתָּר[93].

91) בבא־בתרא ה, א. שאינו נחשב עדיין כבן העיר. והשווה הל' שכנים פ"ו, ה"ה: "וכל הדר בעיר שנים־עשר חודש או שקנה בה בית דירה, נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכים" וכו'. 92) שם. אע"פ שאינו נחשב עדיין בן העיר, נחשב כיושב העיר בתקופה זו. ואם נדר ממי שדר בעיר זו - דעת המבי"ט (הובאה בש"ך ליו"ד סי' ריז ס"ק לז) שבזמנינו אינה נקראת דירה במקום אחד פחות משלשה חדשים. 93) בבא־בתרא שם. וכן בסנהדרין קיב, א.

יח. הַנּוֹדֵר מִן הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמַּעְיָן פְּלוֹנִי - אָסוּר בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַיּוֹנְקוֹת מִמֶּנּוּ[94], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַנִּמְשָׁכוֹת[95]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם, וְאֵין קוֹרִין אוֹתָן אֶלָּא נְהַר פְּלוֹנִי וּבְאֵר פְּלוֹנִי, וְאֵין מְלַוִּין[96] אוֹתָן לְשֵׁם הַמַּעְיָן הַנָּדוּר[97] - הוֹאִיל וְהוּא עִקָּרָן[98], אָסוּר בַּכֹּל[99]. אֲבָל אִם נָדַר מִנָּהָר פְּלוֹנִי אוֹ מִמַּעְיַן[100] פְּלוֹנִי - אֵין אָסוּר אֶלָּא בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַנִּקְרָאוֹת עַל שְׁמוֹ[101].

94) שהם גבוהים מהמעיין. 95) ממנו ולמטה, שאנו רואים כי מהמעיין הם יורדים (ב"ח ליו"ד סי' ריז). 96) מחברים. 97) שיקרא שמו עליהם לכל הפחות כשם לוי. 98) מקור נביעתם. 99) בכורות נה, א. האומר: מים הבאים מנהר פרת אסורים עלי, הרי זה אסור בכל מימות שבעולם, ש"כל הנהרות למטה משלושה נהרות (חדקל, פישון וגיחון), ושלשה נהרות למטה מפרת". 100) ולא נדר מהמים הבאים ממנו. 101) שם, כי אין דעתו אלא אחר שם שהוא רגיל לקרוא לאותו מקום (רש"י).

יט. הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם[102] - מֵתָּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה[103]. מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה - אָסוּר בְּיוֹרְדֵי הַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְפָרְשִׁים[104] בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל; שֶׁיּוֹרְדֵי הַיָּם בִּכְלַל יוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה[105]. נָדַר מֵרוֹאֵי חַמָּה - אָסוּר בְּסוּמִין[106]; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא מִמִּי שֶׁהַחַמָּה רוֹאָה אוֹתוֹ[107]. נָדַר מִשְּׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ - אָסוּר בְּקֵרְחִים[108] וּבַעֲלֵי שֵׂיבוֹת[109], וּמֵתָּר בְּנָשִׁים וּבִקְטַנִּים[110]. וְאִם דַּרְכָּן לִקְרוֹת שְׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ לַכֹּל - אָסוּר בַּכֹּל[111].

102) שלא יהנה מהם. 103) שאין יושבי היבשה בכלל יורדי הים. 104) ובכת"י התימנים: מפורשים. כלומר מופלגים מהיבשה. 105) שסופם לעלות ליבשה (משנה, נדרים ל.). וב'ירושלמי' שם פ"ג ה"ו, העלו: הנודר מיורדי הים לאחר שלשים יום (כלומר, שלא יחול הנדר אלא לאחר שלשים יום), וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה, הרי זה אסור בהם, שאין אנו הולכים אחרי זמן תחולת הנדר אלא אחרי שעת אמירתו, ואז היו יורדי הים, וכדעת רבי עקיבא, בין להקל בין להחמיר. והשווה לקמן פי"ג, הי"ז. 106) עוורים, ואע"פ שאינם רואים את החמה. 107) הואיל ולא אמר: מן הרואים, ולא הותר זה אלא בדגים ועוברים במעי אמם, שאין החמה זורחת עליהם (נדרים ל:). 108) שהרי לא אמר: מבעלי שיער. 109) אע"פ ששערם לבן, כבר היו שחורי ראש. 110) "שאין נקראים שחורי ראש אלא אנשים" (משנה, שם). לפי שהאנשים פעמים מגלים ראשם ופעמים מכסים אותו, ואי אפשר לתאר אותם, לא כמכוסי ראש ולא כמגולי ראש, לפיכך נקראים: שחורי ראש, שרובם של אנשים ראשם שחור, אבל נשים שאסור להן לגלות ראשן, ולעולם ראשן מכוסה, אדם קוראן: מכוסי ראש. והקטנים ראשם מגולה תמיד, ואדם מתאר אותם

כ"מגולי ראש" (ר"ן שם). 111) שכבר אמרנו (לעיל ה"א) "בנדרים, הלך אחר לשון בני אדם".

כ. נָדַר מִשּׁוּבְתִּי שַׁבָּת[112] - אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּבְכוּתִּיִּים[113]. נָדַר מֵעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּמֵתָּר בְּכוּתִּיִּים; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁמְּצַוָּה עָלָיו לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם[114]. וְהַנּוֹדֵר מִבְּנֵי נֹחַ - מֵתָּר בְּיִשְׂרָאֵל; שֶׁאֵין נִקְרָאִים בְּנֵי נֹחַ אֶלָּא שְׁאָר הָאֻמּוֹת[115].

112) מאותם ששומרים את השבת מחללה. 113) הם הגויים שהביא מלך אשור מכותה, והושיבם בערי שומרון ונתגיירו בארץ, גירות אמת, ואח"כ חזרו והשתחוו לאלילם שבהר גריזים, ככתוב במלכים-ב, יז, כד-לד. וראה חולין ו, א. והואיל והכותים מצווים על השבת כישראל ומקיימים אותה, הרי הם כישראל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). 114) והכותים אע"פ שמצווים לעלות לירושלים בשעת הרגל, אינם מקיימים מצוה זו, ששונאים הם את ירושלים ובחרו בהר גריזים (שם, ובפירוש המשנה לרבינו). וב'מרכבת המשנה' מפרש, שדעת רבינו לומר, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לרגל ירושלימה, הואיל ואין להם חלק בארץ, כמבואר בהל' מעשר שני פי"א, הי"ז. וכבר אמר רבי אמי (פסחים ח:) "כל מי שאין לו קרקע, אינו עולה לרגל". נמצאו דברי רבינו כפשוטם, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לירושלים. 115) אע"פ שכל האומות לרבות ישראל יצאו מנח לאחר המבול, אחר שנתקדש אברהם להקב"ה, נקראו ישראל בניו: "זרע אברהם", ויצאו מכלל בני נח (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). וכן הכתוב (ישעיה מא, ח) אומר: "ואתה ישראל עבדי . . . זרע אברהם אהבי".

כא. נָדַר מִזַּרַע אַבְרָהָם - מֵתָּר בִּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל[116]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע[117]; וַהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם[118].

116) בני יעקב. 117) ולא בישמעאל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). 118) נתכוין רבינו להוכיח, שעשו אע"פ שהוא בן יצחק, אינו נחשב "זרע אברהם", שהרי יצחק אמר ליעקב: ויתן-לך את "ברכת אברהם", ובאברהם נאמר (בראשית כב, יח) "והתברכו בזרעך", הרי שאותו זרע על יעקב בלבד נאמר (ראה רש"י שם, כח, ד). ורבינו בפירושו למשנה (נדרים פ"ג, מי"א) מוסיף: שהרי אמר הקב"ה לאברהם (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" וזה לא היה אלא זרע יעקב. והשווה הל' מלכים פ"י ה"ז: "ויצא עשו (ממצות מילה), שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן-לך את ברכת אברהם לך ולזרעך - מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה" וכו'.

כב. נָדַר מִן הָעֲרֵלִים - אָסוּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[119], וּמֵתָּר בְּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל. נָדַר מִן הַמּוּלִים - אָסוּר בְּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל[120], וּמֵתָּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[121]. שֶׁאֵין הָעָרְלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים[122]; וְאֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁל זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה עַל הַמִּילָה, וְלֹא לְמִי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה עָלֶיהָ[123].

119) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אומות העולם. 120) כגון שמתו אחיו מחמת מילה, ואסור למול את האח הנולד, מפני הסכנה. 121) כגון הישמעאלים, שהם מלים את עצמם. 122) וכן נאמר (שמואל-א יז, כו): "והיה הפלשתי הערל הזה". 123) משנה, נדרים לא, ב. ורבינו בפירושו שם מדגיש: "שרוצה-לומר במולים: במי שמאמין בברית מילה. וערלים: מי שאינו מאמין בברית מילה".

כג. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסוּר בְּגֵרִים[124]; מִן הַגֵּרִים - מֵתָּר בְּיִשְׂרָאֵל[125]. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסוּר בְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם; מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלְוִיִּם - מֵתָּר בְּיִשְׂרָאֵל[126]. הַנּוֹדֵר מִן הַכֹּהֲנִים - מֵתָּר בַּלְוִיִּם; מֵהַלְוִיִּם - מֵתָּר בְּכֹהֲנִים[127]. הַנּוֹדֵר מִבָּנָיו - מֵתָּר בִּבְנֵי בָנָיו[128]. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן דִּין הַנּוֹדֵר וְהַנִּשְׁבָּע אֶחָד הוּא[129].

124) אבל הנודר "מזרע אברהם" מותר בגרים, כי אע"פ שהם "בני אברהם", ואומרים בתפילה: "אלקי אבותינו" - אינם נקראים "זרע אברהם" כי-אם ישראל בלבד ('נמוקי יוסף' בשם הריטב"א, נדרים לא.). 125) תוספתא נדרים פ"ב מ"ד, שהגרים בכלל ישראל, ואין ישראל בכלל גרים. 126) שאין ישראל בכלל כהנים ולויים (שם). 127) שם, אע"פ שמצינו בהרבה מקומות בכתוב, שהכהנים נקראו לויים, ככתוב (יחזקאל מד, טו): "והכהנים הלוים בני צדוק" (ראה חולין כד:) - בלשון בני אדם, אין הכהנים נקראים לויים, ולא לויים כהנים, כי חלוקים הם לענין המתנות, קריאת התורה וטומאת מת (רדב"ז). 128) בבא-בתרא קמג, ב. 129) השווה לעיל פ"ד ה"ה, ובביאורנו.

יום שלישי כ"ח סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נדרים התלויים בזמנים שונים עד מתי נמשך זמן האיסור, תלה נדרו במאורעות זמניים, שאין קבע לאירועם, עונת הגשמים בלשון הנודר.

א. הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע שֶׁאֵינִי טוֹעֵם הַיּוֹם - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ[2]. שֶׁאֵינִי טוֹעֵם יוֹם אֶחָד - אָסוּר מֵעֵת לְעֵת מִשָּׁעַת נִדְרוֹ[3]. לְפִיכָךְ[4], הַנּוֹדֵר שֶׁאֲנִי טוֹעֵם הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵתָּר[5] מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ - לֹא יֹאכַל[6] מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ עַד שֶׁיִּשְׁאַל[7] לְחָכָם; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁבַּע פַּעַם אַחֶרֶת יוֹם אֶחָד וְיֹאכַל מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ[8], שֶׁהֲרֵי אֵין כָּל הָעָם יוֹדְעִים הֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין זֶה לָזֶה.

2) שאז נגמר היום. 3) ואם עמד בשעת הנדר בחצי היום אסור לו לטעום למחר עד חצי היום. 4) הואיל ואם נדר "יום אחד" אסור מעת לעת. 5) מדין תורה. 6) מדברי חכמים. 7) להתיר לו נדרו. 8) בעוד שאסור לו לאכול מצד הדין יום שלם מעת לעת.

ב. נָדַר שֶׁאֲנִי טוֹעֵם יוֹם[9] - הֲרֵי סָפֵק[10], וְאָסוּר מֵעֵת לְעֵת כְּאוֹמֵר יוֹם אֶחָד, וְאִם אָכַל אַחַר שֶׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ לוֹקֶה[11]. שֶׁאֲנִי טוֹעֵם שַׁבָּת זוֹ[12] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁאָר יְמֵי הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת[13], וַהֲרֵי הוּא מֻתָּר מֵאֶחָד בַּשַּׁבָּת[14]. שֶׁאֲנִי טוֹעֵם שַׁבָּת אַחַת[15] - הֲרֵי זֶה אָסוּר שִׁבְעָה יָמִים מֵעֵת לְעֵת. אָמַר שַׁבָּת סְתָם וְלֹא פֵּרֵשׁ לֹא אַחַת וְלֹא זוֹ - הֲרֵי סָפֵק, וְאָסוּר שִׁבְעָה יָמִים מֵעֵת לְעֵת, וְאִם אָכַל אַחַר שַׁבָּת - אֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

9) ולא אמר "היום". 10) אם דינו "כהיום" ואינו אסור אלא עד שתחשך או דינו כ"יום אחד" ואסור מעת לעת. 11) בעייא שלא נפשטה, ובאיסור נדר שהוא איסור תורה - הולכים להחמיר, אבל אינו לוקה, שאין לוקים על הספק. 12) שבוע זה. 13) שלאחריהם, שהוא גמר ימי השבוע. וכתב הרדב"ז: אין הדברים אמורים, אלא כגון שעמד בשעת נדרו בימי החול, אבל היה עומד בשבת ונדר שלא ישתה יין בשבת זו אינו אסור אלא באותו יום שבת בלבד שאין העומד ביום השבת קורא שבת זו לשבוע הבא. 14) אף על פי שלא עברו עדיין שבעה ימים מעת לעת. 15) טעימת שבת אחת תיאסר עלי, וכגון שלא אסר עצמו אלא ממין אחד, כגון יין וכדומה, כי אם אסר עצמו טעימת כל המינים שבעולם, אין נדרו חל, שאי אפשר לו להתקיים שבעה ימים ללא טעימה כל שהיא, והרי זה נדר שווא שאינו חל.

ג. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה חֹדֶשׁ זֶה - אָסוּר בִּשְׁאָר יְמֵי הַחֹדֶשׁ[16], אֲבָל בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ יִהְיֶה מֻתָּר[17], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה[18] חֹדֶשׁ חָסֵר[19]. שֶׁאֲנִי טוֹעֵם חֹדֶשׁ אֶחָד - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים מֵעֵת לְעֵת. נָדַר חֹדֶשׁ סְתָם - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵעֵת לְעֵת מִסָּפֵק.

16) של החודש השוטף. 17) שהוא נמנה עם ימי החודש הבא. 18) החודש הבא. 19) בן עשרים ותשעה יום. נמצא שהחודש שהוא עומד בו בשעת נדרו הוא מלא. שכן דרך רוב החדשים אחד מלא ואחד חסר, ועושים בחודש חסר הבא שני ימים ראש חודש, שלמעשה היום הראשון הוא למלאות החודש שעבר, בכל זאת מותר לנודר לשתות בו, הואיל ובלשון בני אדם נקרא יום זה ראש חודש - ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. אולם לפי פירוש זה, יותר היה נוח אילו היה כתוב: "אף על פי שהיה החודש מלא" ולפיכך פירש ה"אור שמח" בדרך אחרת, שלפעמים יקרה, שהמולד החדש של הירח יחול בלילה שלאחר ראש חודש, וזה נקרא "מולד זקן" ודבר זה ייתכן רק כאשר החודש שעבר, היה חסר, שאז החודש הבא אין לו אלא יום אחד ראש חודש, והייתי אומר, שהנודר לא לשתות יין בחודש חסר זה, יהיה אסור לשתות גם ביום ראש חודש הבא, שהוא כולו שייך ללבנה הישנה, שלפני המולד, אולם מפני שבנדרים הלך אחר לשון בני אדם והם קוראים לו: ראש חודש, לפיכך מותר לו מראש חודש ומעלה.

ד. שֶׁאֲנִי אוֹכֵל בָּשָׂר שָׁנָה זוֹ, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר מִן הַשָּׁנָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד[20] - אֵין אָסוּר אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם, וּבְיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה מֻתָּר. וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְנְדָרִים הוּא יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי[21]. שֶׁאֲנִי אוֹכֵל שָׁנָה אַחַת - הֲרֵי זֶה אָסוּר שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם[22]. וְאִם נִתְעַבְּרָה[23] הַשָּׁנָה - אָסוּר בָּהּ וּבְעִבּוּרָהּ[24]. שֶׁאֲנִי אוֹכֵל שָׁנָה[25] - הֲרֵי זֶה אָסוּר שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם מִסָּפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

20) כגון שעמד בכ"ט באלול. 21) שדרך בני אדם לקרוא תשרי ראש השנה. 22) עד שנה אחרת באותו יום שנדר. 23) שהוסיפו לה אדר שני. 24) נמצא זה אסור בבשר שלושה עשר חודש. ואין אומרים לא הייתה דעתו אלא על שנה פשוטה שהיא י"ב חודש, כי בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובין פשוטה ובין מעוברת נקראת שנה. 25) ולא פירש, לא אחת ולא זו.

ה. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן שָׁבוּעַ זֶה[26] - אָסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ וּבִשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה[27], וְאֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן שָׁבוּעַ אֶחָד - אָסוּר שֶׁבַע שָׁנִים גְּמוּרוֹת מִיּוֹם לְיוֹם. אָמַר: יוֹבֵל זֶה[28] - אָסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַיּוֹבֵל וּבִשְׁנַת חֲמִשִּׁים עַצְמָהּ[29].

26) מחזור של שמיטה, שהוא שבע שנים. 27) שהיא שייכת לשבוע העבר. כשם שיום השבת הוא סוף השבוע, כך שנת השמיטה היא סוף מחזור השמיטה שעברה. 28) שהוא מחזור של חמישים שנה. 29) ששנת החמישים נמנית ליובל שעבר ולא לשבוע הבא.

ו. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן עַד רֹאשׁ אֲדָר, אִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא מְעֻבֶּרֶת כְּשֶׁנָּדַר - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר רִאשׁוֹן[30]. וְאִם נָדַר עַד סוֹף אֲדָר - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד סוֹף אֲדָר שֵׁנִי[31]. וְאִם יָדַע שֶׁהַשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת וְנָדַר עַד רֹאשׁ אֲדָר - אָסוּר עַד רֹאשׁ אֲדָר שֵׁנִי[32].

30) שלא נתכוון אלא לאדר הסמוך לשבט. 31) כי נתכוון עד סוף כל הנקרא אדר וזהו סוף אדר שני. 32) כדעת רבי מאיר שם האומר: "אדר שני - כותב אדר סתם".

ז. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַפֶּסַח, בֵּין שֶׁאָמַר 'עַד פְּנֵי הַפֶּסַח' בֵּין שֶׁאָמַר 'עַד הַפֶּסַח' - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ בִּלְבַד[33]. וְאִם אָמַר: עַד שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּסַח[34] - הֲרֵי אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא הַפֶּסַח. אָמַר: עַד הַקָּצִיר אוֹ עַד הַבָּצִיר, אוֹ שֶׁאָמַר: עַד שֶׁיִּהְיֶה הַבָּצִיר אוֹ הַקָּצִיר - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ.

33) לפני הפסח. 34) משמעו: כל זמן שהוא הווה.

ח. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ[35] וְנָדַר עָדָיו[36] - אֵין אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ; וְאִם נָדַר עַד שֶׁיִּהְיֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא. וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ זְמַן קָבוּעַ[37], כְּגוֹן

זְמַן הַקָּצִיר וְהַבָּצִיר, בֵּין שֶׁנָּדַר עָדָיו בֵּין שֶׁנָּדַר עַד שֶׁיִּהְיֶה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ[38].

35) שיש להמשכו זמן קבוע, כגון פסח שקבעה בו התורה שבעה ימים. 36) עד הגיע זמנו. 37) שאין להמשכו זמן קבוע כגון קציר או בציר שאין זמן קבוע למשך ימי הקציר והבציר, שלפעמים ימי הקציר מעטים ופעמים מרובים לפי ברכת השנים. 38) שאין בדעת הנודר להכניס את עצמו באיסור זמן בלתי ידוע לו ובוודאי כוונתו עד שיגיע ולא יותר.

ט. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַקַּיִץ[39] - הֲרֵי אָסוּר עַד שֶׁיַּתְחִילוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁנָּדַר בּוֹ לְהַכְנִיס כַּלְכָּלוֹת[40] תְּאֵנִים[41]. עַד הַקָּצִיר - עַד שֶׁיַּתְחִילוּ הָעָם לִקְצֹר קָצִיר חִטִּים, אֲבָל לֹא קָצִיר שְׂעוֹרִים[42]. פֵּרֵשׁ וְאָמַר: עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַקַּיִץ - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיִּכָּפְלוּ[43] הָעָם רֹב הַמַּחְצְלָאוֹת שֶׁבַּמֶּקְצֶה[44] שֶׁמִּיַּבְּשִׁין עֲלֵיהֶם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים לַעֲשׂוֹתָם גְּרוֹגְרוֹת[45] וְצִמּוּקִים[46]. הַכֹּל לְפִי מְקוֹם נִדְרוֹ שֶׁל נוֹדֵר.

39) זמן לקיטת תאנים, ונקרא קיץ, לפי שקוצרים אותן ביד. 40) סלים. 41) ואפילו אמר: עד שיהיה הקיץ, אינו אסור אלא עד שיתחילו להכניסם מן השדה. 42) אף על פי שקציר שעורים הוא קודם לקציר חיטים, אינו נקרא קציר סתם אלא קציר חיטים, לרוב חשיבותו. 43) יקפלו. 44) מקום מיוחד בחצר שמאחורי הבית לשמור בו פירות. 45) תאנים יבשות. 46) ענבים מיובשות. ואחרי שמכניסים הפירות מקפלים המחצלות לשמרן לשנה הבאה.

י. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדַר בַּבִּקְעָה וְאָסַר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַקַּיִץ, וְעָלָה לְהַר[47] - אֵינוֹ מִסְתַּכֵּל בַּקַּיִץ שֶׁל מָקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ עַתָּה אִם הִגִּיעַ אִם לֹא הִגִּיעַ, אֶלָּא בַּקַּיִץ שֶׁל מָקוֹם שֶׁנָּדַר בּוֹ, וְעָלָיו הוּא סוֹמֵךְ[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].

47) בזמן קציצת תאנים. והדבר ידוע, שהקיץ בבקעה מקדים להגיע. 48) "הנודר עד הקיץ בגליל וירד לעמקים אף על פי שהגיע הקיץ בעמקים אסור עד שיגיע הקיץ בגליל". והוא הדין להיפך ולהקל. 49) שאם במקום נדרו הורגלו לקרוא לקציר שעורים "קציר סתם" ונדר עד הקציר אינו אסור אלא עד שיתחילו לקצור קציר שעורים.

יא. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַגֶּשֶׁם - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד זְמַן הַגְּשָׁמִים, שֶׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו[50]. הִגִּיעַ זְמַן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, בֵּין יָרְדוּ גְּשָׁמִים בֵּין לֹא יָרְדוּ. וְאִם יָרְדוּ גְּשָׁמִים מִשִּׁבְעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן[51] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[52]. וְאִם אָמַר: עַד הַגְּשָׁמִים[53] - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיָּרְדוּ הַגְּשָׁמִים. וְהוּא שֶׁיָּרְדוּ מִזְּמַן רְבִיעָה שְׁנִיָּה[54], שֶׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְקוֹמוֹת הַסְּמוּכִין לָהּ מִשְּׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּמַרְחֶשְׁוָן וְאֵילֵךְ[55]. וְאִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַפֶּסַח בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[56] וּבַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵם כְּמוֹתָהּ[57].

50) בשנה מאוחרת, אבל בשנה בכירה עונת הגשמים מתחילה בי"ז מרחשון, כמבואר בסמוך. וזה שנדר עד הגשם - משמעו, עד שיגיע זמן ירידת הגשמים ואפילו שלא ירדו בפועל וכוונתו לזמן המאוחר ביותר שהוא הרביעה השלישית שזמנה ראש חודש כסלו. 51) שזוהי עונת הגשמים בשנה בכירה. 52) הואיל וכבר ירדו בפועל אינם גרועים מהגיע זמן רביעה שלישית ולא ירדו, שמותר. 53) כוונתו לירידת גשמים ממש וגם שירדו מרביעה שנייה ואילך, שלשון "גשמים" משמעה רבים, ומיעוט רבים - שניים. 54) שלושה זמני רביעה הם: "הבכירה (בשנה מוקדמת) - בשבעה עשר במרחשון; הבינונית - בשלושה ועשרים בו; האפילה (המאוחרת) בראש חודש כסלו. רביעה - על שם שהמטר משכיב העפר ומרביצו. תרגום רובץ: רובע. 55) אבל אם ירדו גשמים בי"ז במרחשון עדיין אסור, הואיל ואמר: "עד הגשמים" כוונתו לרביעה שנייה כנ"ל. ובכל זאת אם לא ירדו גשמים והגיע זמן הרביעה השלישית שהא ראש חודש כסלו, הרי זה מותר, כי אין לאסרו עד שיעבור הפסח אלא אם אמר בפירוש: עד "שיפסקו הגשמים". 56) שאז פסקו הגשמים כליל. 57) שצריכים לגשמים כמו ארץ ישראל, הנודר בהם ופירש כנ"ל, הרי זה אסור עד שיעבור הפסח, למעט מצרים ובבל, שאינם צריכים למים כל כך, הנודר בהם יהיה מותר קודם לכן בהתאם לזמן פסיקתם. וכבר נתבאר לעיל הלכה ט ש"הכל לפי מקום נדרו של הנודר". וראוי להעיר, שאף על פי שלעניין נדר פוסק רבינו כרבי יוסי, שזמן רביעה ראשונה הוא בי"ז מרחשון, ולדבריו, אין שואלים את הגשמים (תפילת: "ותן טל ומטר") אלא מי"ז במרחשון.

יב. מִי שֶׁהִדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ בְּמַרְחֶשְׁוָן וְאָמַר לָהּ: שֶׁאֵין אַתְּ נֶהֱנֵית לִי[58] מִכָּאן[59] וְעַד הַפֶּסַח אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ מֵהַיּוֹם וְעַד סֻכּוֹת - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֵהָנוֹת לוֹ מִיָּד[60], גְּזֵרָה שֶׁמָּא תֵּלֵךְ[61]. וְאִם הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח וַהֲרֵי הוּא מְהַנֶּה אוֹתָהּ לִפְנֵי הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[62]. עָבַר הַפֶּסַח[63], אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ הַתְּנָאִי[64] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִנְהֹג חֵלִין בִּנְדָרוֹ[65] וּלְהַנִּיחָהּ שֶׁתֵּלֵךְ וְתֵהָנֶה[66], אֶלָּא נוֹהֵג בָּהּ אִסּוּר עַד הֶחָג כְּמוֹ שֶׁנָּדַר[67], וְאַף עַל פִּי שֶׁתְּלָה הַנֶּדֶר בְּאִסּוּר זְמַן שֶׁעָבַר[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הָלְכָה אַחַר הַפֶּסַח[69] - אֵינָהּ אֲסוּרָה מִלֵּהָנוֹת לוֹ[70].

58) משלי. 59) מעכשיו. 60) אף על פי שעדיין לא הלכה. 61) ונמצא בעלה עובר למפרע משום: לא יחל. 62) בעלה לוקה שהרי הדירה ועובר על נדרו אם מהנה אותה, אבל היא אינה לוקה שהרי לא נדרה כלל. 63) אחרי שהלכה לפני הפסח והינה אותה. 64) העונש שהטיל עליה שלא להנהותה לפני הפסח. 65) שהדירה לא לילך לבית אביה עד הסוכות. 66) מאחר שחילל נדרו והנהה לפני הפסח, נאסר עליו לא להניחה לילך לבית אביה עד החג, ועליו לפסוק לה כפיה שנייה, שלא יהנה אותה גם

אחרי הפסח, כדי שלא תלך ויעבור על "לא יחל", כי אמצעי אחר אין בידו למנעה מהליכתה, אלא איסור הנאתו עליה, ובנדר זה, שהוא נודר עליה, יצא ידי חובתו שלא לעבור עוד על לא יחל. 67) שלא תלך. 68) איסור הנאה לפני הפסח, אין זה פוטר את נדרו, ועדיין עליו לנהוג איסור בנדרו. 69) ולא הנהה קודם הפסח, נמצא שלא עבר על נדרו, ולא חילל את תנאו. 70) אף על פי שעדיין אסורה לילך עד החג מחמת נדרו, אין מחמירים עליו לכפותה שנית שלא תיהנה לו, הואיל ולא עבר על הכפייה הראשונה, ולא הנהה לפני הפסח.

1 **יג. אָמַר לָהּ[71]: שֶׁאֵין אַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הֶחָג[72] אִם**
2 **תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הַפֶּסַח - אֲסוּרָה לֵהָנוֹת מִיָּד[73].**
3 **וְאִם הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח וְנִמְצָא מְהַנֶּה אוֹתָהּ[74] - הֲרֵי**
4 **זֶה לוֹקֶה. וַאֲסוּרָה בַּהֲנָיָתוֹ עַד הֶחָג[75]. וּמֻתֶּרֶת לֵילֵךְ**
5 **לְבֵית אָבִיהָ מִשֶּׁהִגִּיעַ הַפֶּסַח[76].**

71) לפני הפסח. 72) הסוכות. 73) גזירה שמא תלך לפני הפסח ונמצא עובר למפרע משום לא יחל. 74) בידיו ובהסכמתו. 75) שהרי עברה על תנאי. 76) אף על פי שעברה על תנאו והלכה לפני הפסח, אינה אסורה לילך אחרי הפסח, כי לא הדירה לילך אלא עד הפסח, ומשהגיע הפסח עבר זמן נדרו ואיננו ואין מקום למנעה לילך, שלא ינהוג חולין בנדרו בעוד שבהלכה הקודמת הדירה שלא לילך עד חג הסוכות, ואסור לו לנהוג חולין בנדרו להניחה לילך לבית אביה עד הסוכות, אף על פי שזמן תנאו הלך ונגמר.

יום רביעי כ"ט סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) קטן שנדר ויודע למי נדר מאימתי נדרו קיים, עד מתי האב מפיר נדרי בתו, נערה מאורסה מי מפיר נדריה, שומרת יבם ויתומה בחיי האב מי מפיר נדריהן, דרך תלמידי חכמים בהפרת נדרי בנותיהם.

6 **א. קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וּקְטַנָּה בַּת**
7 **אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ נָדְרוּ, בֵּין**
8 **נִדְרֵי אִסָּר[2] בֵּין נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[3] - בּוֹדְקִין[4] אוֹתָן וְשׁוֹאֲלִין**
9 **אוֹתָן. אִם יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נָדְרוּ[5] וּלְשֵׁם מִי הִקְדִּישׁוּ**
10 **וְנִשְׁבְּעוּ - נִדְרֵיהֶן קַיָּמִים וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ[6]; וְאִם לֹא**
11 **יָדְעוּ - אֵין בְּנִדְרֵיהֶם וּבְדִבְרֵיהֶם כְּלוּם[7]. וּצְרִיכִין**
12 **בְּדִיקָה כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ[8], שֶׁהוּא שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה**
13 **לִקְטַנָּה, וּשְׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְקָטָן.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"קטן בן שתים־עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת אחת־עשרה שנה ויום אחד, שנשבעו או נדרו בודקין ושואלין אותן . . כו'".

ובהמשך כתב, שאם נבדקו בתחילת שנה זו ונמצאו יודעין ונתקיים נדרן, צריכין להבדק אם נדרו שוב באותה שנה. והקשה ה'כסף משנה' מניין לרמב"ם דין זה, והלא בגמרא (נדה מה:) משמע שרק "היכא דבדקינא ולא ידעה להפלות" בודקין אותה שוב, אבל אם ידעה אין צריך לבדוק שוב. ומתרץ שגירסת הרמב"ם בגמרא היתה "היכא דבדקינא וידעה" וכן תירץ הרדב"ז, אבל מפירוש המשניות רואים שהגירסא שהיתה לפני הרמב"ם היא אכן "ולא ידעה", ואם־כן 'הדרא קושיא לדוכתה' מהיכן לקח הרמב"ם שקטן וקטנה צריכין בדיקה אם יודעים לשם מי נדרו בכל פעם שידרו בתוך שנה זו.

בשנים האחרונות נדפסה 'מהדורא בתרא' של פירוש המשניות לרמב"ם, ושם אכן נדפסה הגירסא "ומצאנום מבינים" המעידה על כך שהרמב"ם סבר לבסוף כגירסת הגמרא ". . ולא ידעה להפלות".

ובכל זאת צריך להבין: מזה שב'מהדורא קמא' נקט הרמב"ם בגירסא "ולא ידעה להפלות" והיא הגירסא שהתפרסמה בתפוצות ישראל, מובן שיש מקום גם לגירסא זו, וא"כ צריך להבין מדוע חזר בו ב'מהדורא בתרא'.

ויבואר בהקדים עוד שינוי שבין שתי המהדורות, בנוסח הנפוץ שב'מהדורא קמא' כתב על בן שתים־עשרה ובת אחת־עשרה "זו היא עונת נדרים הרמוז אליה בכל מקום, כלומר שעונת הנדרים מתחילה בשנה שלפני הגדלות ואז נדריהן נבדקין. משא"כ ב'מהדורא בתרא' כתב שעונת הנדרים היא לזכר מגיל שלוש־עשרה והלאה ולנקבה מגיל שתים־עשרה, ועל־פי־זה יש לומר ששתי הגירסאות שב'מהדורא קמא' ו'בתרא' תלויות בשתי השיטות - מהי עונת נדרים.

לפי שיטת הרמב"ם, אין חזקה בדעת ה"קטן" כי חזקה פירושה שהדבר מוחזק שכך ישאר, אבל אצל הקטן אין דעת שכלית שאחת מתכונותיה היא שהוא בר־דעת בכך שמסקנתו השכלית אינה משתנה, וכפי שרואים במוחש שאת דעתו של הקטן אפשר לשנות בנקל, ולכן פסק "ואין אומרים הואיל ונמצאו יודעין בתחילת שנה אין צריכין בדיקה, אלא בודקין אותן כל השנה כולה". והחילוק שבין שתי הגירסאות "ולא ידעה להפלות" או "וידעה להפלות" תלוי בשתי השיטות - מהי עונת הנדרים.

הגירסא בגמרא "סד"א .. דבדקינא... ולא ידעה להפלות" מתאימה לשיטה שעונת נדרים הוא "שנת י"ב לקטנה, ושנת י"ג לקטן" כי לפי שיטה זו יש חידוש יותר גדול בדין זה מקודמו: "בודקין אותן כל השנה" אע"פ ש"נמצאו יודעין בתחילת השנה". משא"כ לשיטה שעונת נדרים הוא אחר שתים־עשרה לנקבה וי"ג לזכר (כמסקנת הרמב"ם), הרי שאין מקום לקס"ד שאם "בדקינא ולא ידעה להפלות" שוב לא יצטרכו לבדוק, ומכיון שזוהי עונת נדרים (ל'מהדורא בתרא') מוכרח הרמב"ם לנקוט הגירסא הלא נפוצה "סד"א.. דבדיקנא... וידעה להפלות".

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ז')

2) שאסרו על עצמם לאכול דברים המותרים להם, כלשון הכתוב (במדבר ל, ג) "לאסר אסר על נפשו" וכמבואר לעיל פ"א, ה"א. 3) שחייבו עצמם בקרבן שאינם חייבים בו, כגון שאמר הקטן הרי עלי להביא קרבן עולה, וכמבואר לעיל (שם ה"ב). 4) חוקרים. 5) שהנודר צריך לידור לשם שמים, ככתוב (במדבר שם): "איש כי ידור נדר לה'". ובספרי זוטא פ' מטות ל, ד אמרו: "מעשה בתינוק אחד, שבא לפני ר' עקיבא. אמר לו: רבי! הקדשתי קרדומי. אמר לו: בני, שמא לחמה וללבנה הקדשת, אמר לו: רבי! אל תתיגע, לא הקדשתי אלא למי שברא את אלה, אמר לי: צא בני, נדריך נדרים". 6) משנה במס' נדה מה: ואע"פ שאין הבן נעשה גדול עד שיהיו לו י"ג שנה ויום אחד, ואין הבת נקראת גדולה עד שתהיה בת שתים־עשרה שנה ויום אחד, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א? לענין נדרים גילתה תורה, שאם הגיעו לגיל זה סמוך להתבגרותם הרי הם כגדולים ונדרם קיים, שנאמר (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". קיבלו חכמינו: שאם יודע להפלות (לפרש) לשם מי נדר נדרו קיים, אע"פ שעדיין אינו גדול לשאר מצוות שבתורה, וכמבואר בסמוך ה"ד (נזיר סב. ותמורה ב:). 7) שהרי קטנים הם (נדה שם). 8) כמבואר בסמוך ה"ב.

1 **ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדְרוּ אוֹ הִקְדִּישׁוּ בִּתְחִלַּת שָׁנָה זוֹ[9],**
2 **וְשָׁאֲלוּ אוֹתָן[10] וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין, וְנִתְקַיֵּם נִדְרָן, וְנָדְרוּ**
3 **נֶדֶר אַחֵר, אֲפִלּוּ בְּסוֹף שָׁנָה זוֹ - צְרִיכִין בְּדִיקָה וְאַחַר**
4 **כָּךְ יִתְקַיֵּם. וְאֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין**
5 **בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה - אֵין צְרִיכִין בְּדִיקָה; אֶלָּא בּוֹדְקִין**
6 **אוֹתָן אֶת כָּל הַשָּׁנָה הַזּוֹ כֻּלָּהּ[11].**

9) שתים־עשרה לקטן, ואחת־עשרה לקטנה. 10) אם ידעו לשם מי נדרו. 11) נדה שם, בקשר לשינוי במשנה "ובודקים כל שתים־עשרה", הסבירו בגמ': שאפילו נבדקה בתחילת השנה צריכה בדיקה עד סוף השנה. וגירסת רבינו שם: "היכא דבדקנא שלשים וידעה להפלות", ולא כגירסת הספרים שלפנינו "ולא ידעה להפלות" (רדב"ז).

7 **ג. קֹדֶם הַזְּמַן הַזֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: יוֹדְעִין אָנוּ**
8 **לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ - אֵין נִדְרֵיהֶן נֶדֶר**
9 **וְאֵין הֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ[12]. וְאַחַר הַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁנִּמְצָא הַבֵּן**
10 **בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַבַּת בַּת שְׁתֵּים**
11 **עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָנוּ**
12 **יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ - דִּבְרֵיהֶן**
13 **קַיָּמִין[13], וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ וְנִדְרֵיהֶן נְדָרִים[14]. וְאַף עַל**
14 **פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[15]. וְזוֹ הִיא[16] עוֹנַת נְדָרִים**
15 **הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם[17].**

12) שהרי קטנים הם (משנה נדה שם). ולעיל הל' שבועות פי"ב, ה"ז כתב רבינו: "קטנים שנשבעו ויודעים טעם השבועה, אע"פ שאינם חייבים כופים אותם לעמוד בדבריהם, כדי לחנכם ולאיים עליהם כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועה". וכן הדין בנדרים, כמבואר בשו"ע יו"ד רלג סעיף א. 13) שכבר גדולים הם ואינם נחשבים כשוטים (שאין נדרם נדר) כי סופם לבוא לכלל דעת, ואין שוטה אלא המקרע כסותו והלן בבית הקברות וכו' (משנה נדה שם, וברש"י). 14) נמצאת הבת ממהרת להתבגר מהבן, וכן דרשו בגמרא שם: "ויבן ה' את הצלע - מלמד, שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש". ורבינו בפירוש המשנה שם מוסיף: "ושני הנקבה לעונת נדרים פחותות משני הזכר, להיות חייהן קצרים מחיי האיש ברוב". 15) "למטה בגוף, במקומות הידועים להבאת שיער" (לשון רבינו בהל' אישות, פ"ב, ה"א). ויש להעיר שדעת הרע"ב במשנה שם, שאין נדריהם קיימים אלא כשהביאו שתי שערות, וכמשמעות לשון הגמרא שם: "אם לא הביא שתי שערות, קטן הוא" וכן היא דעת רבינו בפירושו למשנה שם, האומר: "אם יביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם". ונראה, שלא נתכוון רבינו שם אלא לעניין עונש, שאין הנודר לוקה על חילול נדרו עד שיביא שתי שערות, וכמבואר בדבריו שם, אבל לעניין תחולת נדרו הרי הוא קיים, אע"פ שלא הביא שתי שערות (מרכבת המשנה). ורבינו נמשך בזה אחרי בעל הלכות־גדולות בהלכות מיאון. 16) מוסב גם על קטן בן שתיים־עשרה, וקטנה בת אחת־עשרה, הנזכרים לעיל ה"א. 17) בגיטין סה. ויבמות קה: ורש"י פירש שם: "עונת נדרים, שנה אחת לפני נערותה נדריה נבדקים" וכו'. משמע מדבריו, שאין המונח "עונת נדרים" אמור, אלא כשלא הגיעה לשנות גדלותה. אבל משהגיעה לשנת י"ב נדרה קיים כשאר הגדולות, ולא מטעם "עונת נדרים" מיוחדת.

16 **ד. הוֹאִיל[18] וְהִגִּיעוּ לִשְׁנֵי הַגְּדוֹלִים - נִדְרֵיהֶן קַיָּמִין,**
17 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ סִימָנִין וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ**
18 **גְּדוֹלִים לְכָל דָּבָר. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁהַמֵּפְלָא[19]**
19 **הַסָּמוּךְ לְאִישׁ[20] הֶקְדֵּשׁוֹ[21] הֶקְדֵּשׁ וְנִדְרוֹ נֶדֶר[22]. אַף עַל**
20 **פִּי שֶׁנִּדְרֵיהֶן קַיָּמִין, אִם חִלְּלוּ נִדְרָן אוֹ נִשְׁבְּעוּ**
21 **וְהֶחֱלִיפוּ - אֵינָן לוֹקִין, עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ וְיָבִיאוּ שְׁתֵּי**
22 **שְׂעָרוֹת[23].**

18) בדפוס רומי, ר"מ וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה. אלא מחובר עם דברי ההלכה הקודמת, המתחילה במילים: וזו היא עונת נדרים וכו'. 19) מי שהגיע לפרק זמן הראוי להפלות ולפרש לשם מי נודרים, מלשון הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". וזה במלאות י"ג לבן וי"ב לבת, אע"פ שאינו יודע עדיין להפלות. 20) סמוך לכלל גדול, שעדין לא הביא שתי שערות. 21) בדפוס ר"מ: הקדשו הקדש. 22) נדה מו. "איש כי יפליא - מה תלמוד לומר איש? לרבות בן י"ג שנה, שאע"פ שאינו יודע להפליא, נדריו קיימים". ורש"י שם מפרש: מופלא - יודע לפרוש לשם מי נדר, סמוך לאיש - שהוא סמוך לבוא לכלל גדול, שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות, בתינוקות - כל שנת י"ב, ובתינוק - כל שנת י"ג. והשוה לקמן הל' ערכין פ"א, הט"ו. 23) כי אינם נעשים גדולים לענין עונשים עד שיגדלו ויביאו שתי שערות, וכמבואר בנדה מו:.

23 **ה. הִקְדִּישׁוּ וּבָא הַגָּדוֹל וְנֶהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּ**
24 **- לוֹקֶה[24], מִשּׁוּם שֶׁנִּדְרֵיהֶם נְדָרִים מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ**
25 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[25].**

24) שם, כדין כל הנהנה מן ההקדש בזדון שלוקה ומשלם מה שפגם, כמבואר בהל' מעילה פ"א ה"ג, ואזהרתו מ"לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" (דברים יב, יז) - קיבלו חכמינו שזוהי אזהרה לנהנה מן הקדשים, כמבואר שם. 25) בהלכה הקודמת, שהמופלא הסמוך לאיש הקדישו הקדש מדין תורה. וראה נזיר כט:.

1 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם**
2 **אֶחָד נְדָרֶיהָ קַיָּמִין? בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה בִּרְשׁוּת הָאָב[26] אוֹ**
3 **בִּרְשׁוּת הַבַּעַל; אֲבָל אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הָאָב, אֲפִלּוּ**
4 **הִגְדִּילָה וַהֲרֵי הִיא נַעֲרָה[27] - אָבִיהָ מֵפֵר[28] כָּל נְדָרֶיהָ**
5 **וְכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁהִשְׁבִּיעַ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל**
6 **נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ וְגוֹמֵר, כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ וְגוֹמֵר.**

26) כגון שבגרה או שנשאת ונתגרשה, כמפורש לקמן הכ"ה. 27) מפורש בסמוך. 28) משהביאה שתי שערות והיא בת שתים־עשרה שנה, תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים, ומתחילת יום תשלום הששה חדשים ומעלה, תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"ב).

7 **ז. וְעַד מָתַי אָבִיהָ מֵפֵר? עַד שֶׁתִּבְגַּר[29]. בָּגְרָה - אֵינוֹ**
8 **מֵפֵר לָהּ[30], וַהֲרֵי כָּל נְדָרֶיהָ וּשְׁבוּעוֹתֶיהָ כְּנֵדֶר אַלְמָנָה**
9 **וּגְרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ**
10 **וְגוֹמֵר.**

29) משנה בנדרים ע. ככתוב (במדבר ל, יז) "בנעוריה בית אביה" בנעוריה - ולא בבגרותה (רש"י שם). 30) יקום עליה.

11 **ח. וּמֵאֵימָתַי מֵפֵר הַבַּעַל נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ וּשְׁבוּעוֹתֶיהָ?**
12 **מִשֶּׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה[31]. וְהוּא מֵפֵר לְעוֹלָם עַד שֶׁיִּגָּרְשֶׁנָּה**
13 **וְיַגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ[32]. הָיְתָה מְגֹרֶשֶׁת מִסָּפֵק[33] - לֹא יָפֵר**
14 **לָהּ[34]. נָתַן לָהּ גֵּט עַל תְּנַאי[35] אוֹ לְאַחַר זְמַן[36] - לֹא**
15 **יָפֵר בַּיָּמִים שֶׁבֵּינָתַיִם[37]. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ**
16 **וְנִשֵּׂאת וַהֲרֵי בַּעְלָהּ קַיָּם[38] וְכֵיוֹצֵא בָּהּ[39] - אֵין הַבַּעַל**
17 **הָרִאשׁוֹן וְלֹא הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נְדָרֶיהָ[40]. הָיְתָה מֵחַיָּבֵי**
18 **לָאוִין[41], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מֵחַיָּבֵי[42] עֲשֵׂה, וְהֵפֵר נְדָרֶיהָ**
19 **- הֲרֵי אֵלּוּ מוּפָרִין[43].**

31) שיביאנה לתוך ביתו, ויתייחד עמה, ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה (הל' אישות פ"י, ה"א). וכן שנינו במשנה (נדרים עג:) "אין הבעל מיפר עד שתיכנס לרשותו", כמפורש בתורה (במדבר ל, יא־יג) "ואם בית אישה נדרה... אישה הפרם". 32) שאם שלחו בידי שליח ועדיין לא הגיע הגט לידה, יכול עוד בעלה להפר לה (ש"ך ליו"ד רלד ס"ק ו). 33) כגון שזרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לו ספק קרוב לה. כמבואר בהל' גירושין פ"ה, הי"ג. 34) ממשמעות הברייתא בגיטין עד. כדעת החכמים שם, האומרים: "מגורשת ואינה מגורשת". והרדב"ז מנמק: כיון שנתן לה גט, לא איכפת לו אם תתגנה ואינו יכול להפר, כשם שאינו יכול להפר כל נדר שאין בו עינוי נפש, כמבואר לקמן פי"ב, ה"א. 35) כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת, ועדיין לא נתקיים. ראה הל' גירושין פ"ח, ה"א.

36) שאמר לה: הרי זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. 37) שבין נתינת הגט לתחולתו הסופית (גיטין עד.). 38) שבעלה הראשון בא חי לפנינו ודינה לצאת מזה ומזה, כמבואר בהל' גירושין פ"י, ה"ה. 39) כגון שנשאת לאחר, ונמצא גיטה מבעלה הראשון בטל (שם ה"ז). 40) משנה ביבמות פז: ובגמרא שם צ: פירשו הטעם, שכל עיקר הפרת נדרים ע"י הבעל אינו אלא כדי שלא תתגנה על בעלה, ובמקרה זה תתגנה ותתגנה. 41) כגון גרושה לכהן, ושאר חברותיה המנויות בהל' אישות פ"א, ה"ז. 42) כגון בעולה לכהן גדול, או מצרי ואדומי דור ראשון ודור שני (שם ה"ח) ובכל אלה הקידושין תופסין, בניגוד לחייבי כריתות שאין קידושין תופסין בהן ואינן נקראות אשתו, ראה הל' אישות פ"ד, הי"ב, וי"ד. 43) תוספתא יבמות פ"ב, ה"ג. וכן אמרו ב"ספרי זוטא" מטות יד "אישה יקימנו ואישה יפרנו, מה תלמוד לומר? לרבות אלמנה לכהן גדול, גרושה... לכהן הדיוט" וכו'. והשווה דברי התוספות ביבמות פט: דיבור־המתחיל כיון דלא ירתי, בסוף הדיבור שם. אבל ב"שניות" אע"פ שאין איסורן אלא מדברי סופרים (הל' אישות פ"א, ה"ו) אמרו בתוספתא שם: "אינן כאשתו לכל דבר, אין לה כתובה... ואין (בעלה) זכאי לא במציאתה.... ולא בהפרת נדריה". והטעם, כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ולפיכך ה"שניות" אין להן דין אישות כלל, ואפילו היפר לה בדיעבד, אין נדרה מופר, כדין חייבי כריתות.

20 **ט. נַעֲרָה מְאֹרָסָה[44] - אֵין מֵפֵר נְדָרֶיהָ אֶלָּא הָאָב עִם**
21 **הַבַּעַל[45] כְּאֶחָד. וְאִם הֵפֵר הָאֶחָד לְבַדּוֹ - אֵינוֹ**
22 **מוּפָר[46]. הֵפֵר הַבַּעַל לְבַדּוֹ, וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ קֹדֶם**
23 **שֶׁיְּפֵר הָאָב - אֵינָהּ לוֹקָה[47].**

44) שנתקדשה ועדיין לא נכנסה לחופה. 45) הארוס. 46) משנה בנדרים סז. ובגמרא שם סח. אמרו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו (במדבר ל, יז) - מכאן לנערה מאורסה שאביה ובעלה מפירים נדריה" ומפרש הרא"ש שם: משמע להם, שבאשה אחת הכתוב מדבר, שרשות האב והבעל שולטים עליה, ושניהם כאחד מפירים, ששניהם שותפים בה, ובנערה הכתוב מדבר, כמודגש בסוף הפסוק: "בנעוריה בית אביה". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. 47) שם סח. שהבעל מקליש הנדר, ומסיר חצי האיסור מכל הנדר, ולא נשאר הנדר חמור כבתחילה. וכן מסקנת הסוגיא שם סט. על־פי בית הלל, וכתב הר"ן שם סח. הוא־הדין אם היפר האב לבדו ועברה על נדרה, אינה לוקה.

24 **י. מֵת הָאָרוּס - חָזְרָה לִרְשׁוּת אָבִיהָ. וְכֹל שֶׁתִּדֹּר[48] -**
25 **הָאָב מֵפֵר כְּשֶׁהָיָה קֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס[49]. מֵת הָאָב אַחַר**
26 **שֶׁנִּתְאָרְסָה, וְנָדְרָה אַחַר מוֹתוֹ - אֵין הַבַּעַל מֵפֵר[50];**
27 **שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה[51].**

48) לאחר מות הארוס. 49) כמבואר לעיל ה"ו. והוא־הדין אפילו נדרה קודם שמת הארוס ושמע הארוס ושתק, ומת בו ביום, נתרוקנה רשות לאב ויכול להפר לבדו, כמבואר להלן הט"ז. והטעם מבואר בנדרים ע. שנאמר (במדבר ל, ז) "ואם היו תהיה לאיש" שתי הוויות (קידושין) במשמע,

השווה קודמי הויה שניה, לראשונה, כשם שלפני האירוסין הראשונים האב מיפר לבדו, אף קודמי האירוסין השניים, כשמת הארוס הראשון, האב מיפר לבדו, ואפילו נדרים שנראו לארוס הראשון, כמבואר שם. 50) "שאין הארוס מיפר אלא בשותפות" = האב (להלן הי"ח). ובנדרים ע. אמרו: "מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל", שנאמר: בנעוריה בית אביה, כל זמן שהיא נערה - לא תצא מרשות אביה, ואפילו מת האב ולא נשאר לה אלא בית אביה (ר"ן שם). 51) ובכת"י התימנים: "אחר מותו, אין הבעל מיפר נדרי רשתו עד שתיכנס לחופה" וראה להלן ה"כ, שאין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת.

1 **יא. נַעֲרָה אֲרוּסָה[52] שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע**
2 **אֲרוּסָהּ, וְנִתְגָּרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ**
3 **בַּיּוֹם[53], אֲפִלּוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין**
4 **נְדָרֶיהָ שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָצָאתָה**
5 **לִרְשׁוּת עַצְמָהּ שָׁעָה אַחַת, שֶׁעֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּת הָאָב,**
6 **מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲרָה[54].**

52) ואילו לא נתארסה, אביה לבדה היה מיפר לה ביום שמעו, כמבואר לעיל אות מז. 53) כי אם נתארסה למחר, אין האב יכול להפר למחרת יום שמעו. וראה לקמן פי"ב, הי"ז. 54) וגם לא נישאה לאחר (נדרים עב.). וכל זה כשלא שמע הארוס הראשון את נדרה, אבל שמע ארוסה ונתגרשה, אין האב יכול להפר אפילו בשותפתו הארוס האחרון. כי אם גירשה הארוס אחר ששמע ולא היפר לה, הרי הוא כאילו הקים לה נדרה, ומשהקים לה ארוסה אין הפרת אביה מועילה כלום, וכמבואר להלן הי"ז. ואם לא גירשה הארוס הראשון אלא מת, אפילו שמע את נדרה לפני מותו ושתק, יכול אביה לבדו להפר לה, כמבואר להלן הט"ז. ואם נתארסה בו ביום, אביה וארוסה האחרון מפירים נדרה, כמבואר בנדרים עא. שנאמר "ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה" אפילו נדרים שנראו לארוס ראשון, יכולים אביה וארוסה האחרון להפר לה (כסף־משנה).

7 **יב. אֲבָל הָאִשָּׁה הַנִּשּׂוּאָה שֶׁנָּדְרָה וְלֹא הֵפֵר לָהּ**
8 **בַּעְלָהּ, וְגֵרְשָׁהּ בּוֹ בַּיּוֹם, וְהֶחֱזִירָהּ בּוֹ בַּיּוֹם - אֵינוֹ**
9 **יָכוֹל לְהָפֵר[55]; שֶׁהֲרֵי יָצְאָתָה לִרְשׁוּת עַצְמָהּ אַחַר**
10 **שֶׁנָּדְרָה[56]. אַף עַל פִּי שֶׁנָּדְרָה בִּרְשׁוּתוֹ וְהִיא עַתָּה**
11 **בִּרְשׁוּתוֹ, הוֹאִיל וְיָצְאָתָה לִרְשׁוּת עַצְמָהּ בֵּינָתַיִם -**
12 **נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ[57].**

55) ואפילו אם תאמר גירושין כשתיקה הם (ראה להלן הי"ז) - מכיון שיצאה לרשות עצמה שעה אחת, אינו יכול להפר. 56) וגם אביה אינו יכול להפר, שמשנישאה בפעם הראשונה יצאה מרשותו (משנה בנדרים פט. וכפי שהוסברה בגמרא שם עב.). 57) ואין הבעל מיפר נדריה שקדמו לנישואיו (כסף־משנה).

13 **יג. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְלֹא שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא**
14 **בַּעְלָהּ, וְנִתְגָּרְשָׁה וְנִתְאָרְסָה לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ לְאַחַר**
15 **כַּמָּה יָמִים, כְּשֶׁשָּׁמַע הָאָב וְהַבַּעַל הָאַחֲרוֹן - מְפֵרִין**
16 **נְדָרֶיהָ שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אָרוּס הָרִאשׁוֹן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁמַע**
17 **אוֹתָם הָאָרוּס הָרִאשׁוֹן[58].**

58) אין הגירושין נידונים כהיקם הנדר, שהרי לא ידע שיש לו להפר, והואיל וגם אביה לא שמע, יכולים להפר לה כשישמעו אפילו לאחר כמה ימים, כדברי הש"ס נדרים עב. אם לא שמע: "אפילו לאחר מאה ימים נמי" (אור שמח, וכבר קדמו בביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק מה), אבל אם שמע האב כשנדרה, לא יוכל להפר לה לאחר כמה ימים. שאין הפרה אלא ביום שמיעה, וכמבואר לקמן פי"ב, הט"ו.

18 **יד. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ לְבַדּוֹ וְהֵפֵר**
19 **לָהּ[59], וּמֵת הָאָרוּס קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע[60], וְנִתְאָרְסָה בּוֹ**
20 **בַּיּוֹם[61], אֲפִלּוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וַאֲרוּסָהּ הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין**
21 **נְדָרֶיהָ[62] שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן, שֶׁמֵּת קֹדֶם**
22 **שֶׁיִּשְׁמַע[63].**

59) החליש את הנדר כולו, כמבואר בביאורנו לעיל ה"ט, ואפילו חלקו של הארוס נגרע ע"י כך. 60) נמצא שחלקו של הארוס קלוש מאד, עד שאינו ראוי להורישו לאביה, שהרי לא שמע כלל על הנדר. 61) כי אם תתארס למחר, לא יוכל האב להפר עם הארוס האחרון, שאין הבעל מיפר אלא ביום שמוע האב, וכמבואר לקמן פי"ב, הי"ז. 62) נדרים עא. אבל האב לבדו אינו יכול להפר, אפילו אם לא נתארסה כלל. ואין אומרים בזה: "מת הבעל נתרוקנה רשות לאב", כי הואיל וקדם האב והפר בחיי הבעל, נחלשה זכות הבעל ואינה חשובה להורישו לאב, כמבואר שם סט. על־פי בית־הלל. אבל כשישנו ארוס שני, הרי הוא ממלא מקום הארוס הראשון, וכאילו הראשון קיים (ר"ן שם עא. וכן ברדב"ז). 63) ואין צורך לומר אם מת הארוס לאחר ששמע ושתק, שלא נחלש כל־כך חלק הארוס וכדאי הוא להורישו לאב ולארוס האחרון שיפרוהו (לחם־משנה לעיל הי"א).

23 **טו. שָׁמַע אָרוּס רִאשׁוֹן וְהֵפֵר וָמֵת[64], וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע**
24 **הָאָב, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם[65] - אָבִיהָ עִם הָאָרוּס**
25 **הָאַחֲרוֹן[66] מְפֵרִין נְדָרֶיהָ.**

64) נתבטלה הפרת הבעל, כיון שלא נגמרה כל ההפרה בימיו. 65) כי אם נתארסה למחר, אין האב ששמע הנדר היום יכול להפר לה מחר, כי אין הפרה אלא ביום שמיעה, אבל אילו לא שמע אביה עד למחר, אזי אפילו התארסה למחר, אביה עם הארוס האחרון מפירים נדריה (רדב"ז). 66) אבל האב לבדו אינו יכול להפר נדריה, כמבואר להלן הי"ט בדברי רבינו. ומקורו בדברי בית־הלל (נדרים עא.) שאמרו: "אין יכול להפר". וסובר רבינו שאינו יכול להפר לבדו. שאחרי שהופר ע"י הבעל, הוקלש הנדר, ואין האב יכול לירשו, שמרוב קלישותו לא תפסה בו זכיה. אבל עם ארוס שני הוא מיפר, שרואים את השני כממלא מקום הראשון וכאילו הוא חי, כאמור לעיל אות נט. וכן נראה מדברי ביאור הגר"א יו"ד רלד ס"ק ל.

26 **טז. שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם**
27 **הָאָרוּס, אוֹ שֶׁשָּׁמַע גַּם הָאָרוּס וְהֵפֵר[67] אוֹ שֶׁשָּׁתַק[68]**

וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם[69] - נִתְרוֹקְנָה[70] רְשׁוּת לָאָב[71], וְהָאָב יָכוֹל לְהָפֵר[72]. שָׁמַע הָאֲרוּס וְקִיֵּם[73] וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק וּמֵת בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו[74] - אֵין הָאָב יָכוֹל לְהָפֵר[75].

67) בו ביום. 68) לא היפר ולא קיים. 69) ולא הספיק לגלות דעתו עד שמת. ויתכן, אילו היה קיים היה מפר לה באותו יום, אלא שמיתתו גרמה לו. 70) בכת"י התימנים: חזרה. נתרוקנה = כאדם המריק שקו ונותן לחברו כל מה שבתוכו, כן הבעל נשאר ריק והוריש לאב כל זכות שהיתה לו בה (רא"ש לנדרים סח.). 71) ברייתא נדרים סח. 72) אפילו לבדו, הואיל ושמע לפני שמת הארוס (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לא). אבל בהלכה הקודמת, כשלא שמע האב לאחר מות הארוס אינו יכול להפר לבדו, הואיל ולא היה נדר זה ראוי להפרה בחיי הארוס, אין בו כדי להוריש זכותו לאב (ע"פ הרא"ש, שם סח:). 73) אישר. 74) גילה דעתו שאינו רוצה בהפרתו, ונוח לו בנדרה, שהרי אי־אפשר להפר אלא ביום שמעו, ומכיון שעבר היום ולא היפר - זהו קיומו. 75) שהרי קיימו הארוס, ואין הפרת האב מועילה במקום הקמת הארוס (נדרים סח:). ואפילו היפר האב אתמול ביום שמעו, אין הפרתו מועילה, לאחר שהתבררה הקמת הארוס ע"י שתיקתו עד סוף היום.

יז. גֵּרְשָׁהּ הָאֲרוּס אַחַר שֶׁשָּׁמַע - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הַגֵּרוּשִׁין כִּשְׁתִיקָה וְיָפֵר הָאָב עִם הַבַּעַל הָאַחֲרוֹן שֶׁיֵּאָרֵס בּוֹ בַּיּוֹם[76], אוֹ הַגֵּרוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁקִּיֵּם אֲרוּס רִאשׁוֹן[77], שֶׁכְּבָר נִתְקַיְּמוּ הַנְּדָרִים[78].

76) או לבדו, כשלא תתארס בו ביום, שהרי נתרוקנה רשות האב (לחם־משנה). 77) מכיון שיודע הארוס שלא יוכל להפר לה אחר הגירושין, ולא היפר קודם הגירושין, הרי זה כאילו קיים (נדרים עא: ובר"ן). 78) ואין הפרת האב מועילה במקום קיום הארוס, ומתוך שבעיה זו לא נפשטה בגמרא שם, הרי זה ספק תורה והולכים בו להחמיר, ואפילו החזירה הארוס בו ביום אין האב יכול להפר עמו, מכח ספק זה, כמבואר בגמרא שם. וכל זה כששמע ואח"כ גירשה, אבל גירשה ואח"כ שמע, מבואר דינה לעיל הי"ג.

יח. שָׁמַע[79] הָאָב וְהֵפֵר לָהּ וּמֵת הָאָב, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הַבַּעַל, אֲפִלּוּ שָׁמַע הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיָּמוּת הָאָב[80] - לֹא נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לַבַּעַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר לְעוֹלָם אַחַר מוֹת הָאָב; שֶׁאֵין הָאֲרוּס מֵפֵר אֶלָּא בְּשֶׁתְּפוּת[81].

79) בהיותה ארוסה. 80) ולא הספיק להפר, אע"פ שהיה ראוי להפר באותה שעה. 81) עם האב ובחייו (שם סח:). ומכיון שמת האב בטלה הפרתו, ולא נתרוקנה רשות לבעל, שנאמר: "בנעוריה בית אביה" - בית אביה, אע"פ שאביה אינו קיים (שם ע.). אבל משנכנסה לחופה, בעלה מיפר נדריה שתדור אחר כך, ואפילו היא נערה, כמבואר לעיל ה"ח, שהנישואין מוציאים מרשות האב.

יט. שָׁמַע אָרוּס וְהֵפֵר לָהּ וּמֵת, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב; אוֹ שֶׁשָּׁמַע הָאָב וְהֵפֵר[83] לָהּ, וּמֵת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע[84] - אֵין הָאָב לְבַדּוֹ יָכוֹל לְהָפֵר נְדָרִים אֵלּוּ, שֶׁנִּרְאוּ לְאָרוּס רִאשׁוֹן[85], אֶלָּא בְּשֶׁתְּפוּת אָרוּס הָאַחֲרוֹן[86], אִם נִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם[87], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[88].

82) מבואר לעיל הט"ו. 83) ועם הפרתו החליש את הנדר, ואפילו חלקו של הבעל נגרע על ידי כך. 84) ואין צורך לומר אם שמע ואח"כ מת, שבוודאי יכול הוא להורישו לארוס השני, וכמבואר לעיל אות ס. 85) נדרים עא. כיון שנחלשו עם הפרת האב, אין בהם כדי להתפיסם ולהורישם לאב, ולפיכך אין אומרים כאן: "נתרוקנה רשות לאב". 86) שם. הארוס האחרון נידון כממלא מקום הראשון. וכמבואר לעיל הי"ד. 87) כי אם נתארסה למחר, לא יוכל אביה להצטרף עם הארוס להפר, שצריכה להיות כל ההפרה ביום שמיעה אחיד, ואיך תצטרף הפרת הארוס היום עם הפרת האב אתמול, ראה לקמן פי"ב, הי"ז, ואפילו שמע האב אתמול ושתק, לא יוכל להפר היום, שאין הפרה אלא ביום שמיעה (רדב"ז). 88) לעיל הי"ד והט"ו.

כ. נָדְרָה וְהֵפֵר לָהּ אָבִיהָ לְבַדּוֹ, וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס עַד שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּתוֹ[89] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אֲרוּסָתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת, אֶלָּא קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ הוּא שֶׁמֵּפֵר בְּשֶׁתְּפוּת הָאָב[90]. לְפִיכָךְ[91] הָיָה דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, עַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא בִּתּוֹ מֵרְשׁוּתוֹ אוֹמֵר לָהּ: כָּל נְדָרִים[92] שֶׁנָּדַרְתְּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי הֲרֵי הֵן מוּפָרִין.

89) לחופה ונשאת לו. 90) ומשנשאת כבר יצאה מרשות אביה, ואינו מיפר לה אלא מה שתידור מנישואין ואילך, כמבואר לעיל ה"ח. 91) הואיל ולא תועיל לה הפרה לאחר נשואיה, משיצאה מרשות אביה. 92) אפילו אלה שלא שמעתי עליהם כלל, וכמבואר בסמוך הכ"א.

כא. וְכֵן[93] הַבַּעַל[94], עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ אוֹמֵר לָהּ[95]: כָּל נְדָרִים שֶׁנָּדַרְתְּ מִשֶּׁאֵרַסְתִּיךְ עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנְסִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי הֲרֵי הֵן מוּפָרִין[96]. שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע אוֹתָם[97].

93) בכת"י התימנים אין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר להלכה הקודמת, ובצדק, שהרי בלי הפרת הבעל אין תקנה לנדריה. 94) כשהוא ת"ח. 95) דרכו לומר. א"כ מה שכתב רבינו: "דרך תלמידי חכמים" מוסב גם על אביה וגם על בעלה. 96) משנה נדרים עב: 97) וכן האב, כמבואר בסוגיית הגמרא שם. גם ממה שאמרו שם עג. "אם תמצא לומר בכל מיפר בלא שמיעה" וכו' משמע שכך היא ההלכה, כשיטת הגאונים, שכל מקום שאמרו: אם תמצא לומר וכו' סימן שכך ההלכה, (רדב"ז). וראה לקמן פי"ב הי"ג, שהראוי לשמוע (פרט לחרש) אין השמיעה מעכבת בו.

כב. הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל[98] אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל - עַדַיִן אָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפֵרִין נְדָרֶיהָ[99]. מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל[100] אוֹ שֶׁמָּסְרוּ שְׁלוּחֵי הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל - אֵין הָאָב יָכוֹל לְהָפֵר,

שֶׁהֲרֵי יָצָאת מֵרְשׁוּתוֹ[101], וְלֹא הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר[102], שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בַּקּוֹדְמִין[103], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[104].

98) שבאו להביאה לבית בעלה. 99) שכל עוד שהאב או שלוחיו עמה, עדיין לא יצאה מרשותו (נדרים פט.). 100) ולא הלך עמה. 101) כשמסרה לשלוחיו, ושוב אין לו זכות בה (שם). ואם נדרה בדרך, בעלה לבדו מיפר לה (רדב"ז). והשווה הל' אישות פכ"ב, ה"ב. 102) נדריה שנדרה לפני מסירתה. 103) מה שנדרה קודם נישואיה. 104) לעיל ה"כ. וכן אם נדרה עכשיו וגירשה והחזירה אין לה הפרה, כמבואר לעיל הי"ב. וראה כתובות מט. "הרי שמסר האב לשלוחי הבעל... ונתארמלה בדרך או נתגרשה... כיון שיצאתה שעה אחת מרשות אביה, שוב אינו יכול להפר" כלומר, לא נתרוקנה רשות לאב, וכפירוש התוספות שם.

כג. שׁוֹמֶרֶת יָבָם[105], אֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ יְבָמָהּ מַאֲמָר[106], וַאֲפִלּוּ יָבָם אֶחָד לִיבָמָה אַחַת[107] - אֵינוֹ מֵפֵר נְדָרֵי יְבִמְתּוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ[108].

105) אשה שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה לאחיו להתייבם. 106) "מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרוטה... וזהו הנקרא מאמר" (לשון רבינו בהל' יבום פ"ב, ה"א). 107) שאין שם אחים אחרים אלא יבם זה, וכן אין שם נשים אחרות להתייבם אלא זו, באופן שהיא זקוקה בהחלט ליבם זה. 108) משנה נדרים עד. וכדעת רבי עקיבא "שאין היבמה גמורה ליבם (שזר הבא עליה יתחייב מיתה) כשם שהארוסה גמורה לאישה" (שהבא על ארוסת רעהו, חייב מיתה), ואין אני קורא בה: "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה", שאין זה אישה. ואשר למאמר - מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

כד. הָיְתָה יְבִמְתּוֹ נַעֲרָה מְאֹרָסָה לְאָחִיו[109] וְאָבִיהָ קַיָּם - אֵין הַיָּבָם וְאָבִיהָ מְפֵרִים נְדָרֶיהָ כְּאַחַת[110], אֶלָּא הָאָב לְבַדּוֹ הוּא שֶׁמֵּפֵר כָּל שֶׁתִּדֹּר[111]. וַאֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ הַיָּבָם מַאֲמָר - אֵינָהּ כְּנַעֲרָה מְאֹרָסָה; שֶׁאֵין הַמַּאֲמָר קוֹנֶה בַּיְבָמָה קִנְיָן גָּמוּר[112], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[113].

109) המת, שלא הספיק לכנסה לחופה. 110) כדין נערה המאורסה. 111) שהרי מת הארוס וחזרה לרשות אביה לגמרי, וכמבואר לעיל ה"י. ואע"פ שהיבם קיים, מתוך שלא קנאה עדיין קנין גמור, הרי זה כמי שאינו, ונתרוקנה רשות לאביה. תדע, שבמשנה שם לא הזכירו שלא יכול אביה להפר לה (כסף־משנה). וראה בר"ן שם עה. דיבור־המתחיל כשם, שנסתפק בזה. וכל זה כשהיתה מאורסה לאחיו, אבל היתה נשואה לאחיו ומת, שכבר יצאה לגמרי מרשות אביה, אינה חוזרת לרשותו לעולם ואפילו היא נערה, כמבואר בסמוך הכ"ה. 112) ליורשה או להפר נדריה, או לפטרה אח"כ בגט חליצה, שאין קנין ביבמה מן התורה אלא בביאה. 113) בהל' יבום פ"ב ה"א. וראה ברש"י ליבמות נב. "שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא היתירתה לו ליעשות כאשה נכרית אלא כסדר המצוות, וביאה כתבה בה רחמנא".

כה. נַעֲרָה שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ[114] וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מִן הַנִּשּׂוּאִין - הֲרֵי זוֹ כִּיתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב[115], וְאֵין אָבִיהָ מֵפֵר נְדָרֶיהָ וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא נַעֲרָה[116].

114) יצאה מרשות אביה לגמרי. 115) ואינה חוזרת לרשות אביה להפרת נדריה. 116) משנה בנדרים פט: ובגמרא שם. והשווה הל' אישות פ"ג הי"ב: "וכן אם השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה... אין לאביה רשות בה לעולם.

כו. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְלֹא שָׁמְעוּ נְדָרֶיהָ אָבִיהָ וּבַעְלָהּ עַד שֶׁבָּגְרָה[117] אוֹ עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית יְתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב[118] - הֲרֵי נְדָרֶיהָ[119] קַיָּמִים; וְאֵין הַבַּעַל[120] יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁהֲרֵי יָצָאת מֵרְשׁוּת אָבִיהָ[121] שֶׁהוּא מֵפֵר עִמּוֹ בְּשֻׁתָּפוּת[122], וַעֲדַיִן לֹא נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל[123].

117) ובגרות מוציאה מרשות אביה, כמבואר לעיל ה"ז. 118) שנשאת לו או לאחר ונתגרשה ושוב נתקדשה, והרי היא עכשיו ארוסה. 119) שנדרה בהיותה נערה, ועכשיו בגרה, או נדרה לפני שנעשתה יתומה בחיי אביה. 120) ארוסה האחרון. 121) עם התבגרותה או נישואיה. 122) ואין כח ביד הארוס להפר לבדו. 123) בשעה שנדרה. ואפילו כשנכנסה עכשיו לרשות הבעל, אין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת, כמבואר לעיל ה"כ (משנה נדרים פט: וכפירוש רבינו שם). וכן אמרו שם עמ' א במשנה הקודמת: "נדרה בו ביום ונתגרשה בו ביום החזירה בו ביום, אינו יכול להפר" והעמידו בגמרא שם עב. שמשנה זו מדברת בגרושה מן הנישואין, ויצאה מרשות אביה ושוב נתארסה אין הארוס יכול להפר, שאינו מיפר אלא בשותפות האב (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לה).

יום חמישי ל' סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) סוג הנדרים שהאב מפיר וטיב הנדרים שהבעל מפיר, ההבדל בין נדרי עינוי נפש לדברים שבינו לבינה, הפרת נדרים שעדיין לא חלו ולא נאסרה בהם, שתיקת האב או הבעל כדי לצערה, יום ידיעת הנדר כיום שמיעתו.

א. כָּל הַנְּדָרִים[2] וְהַשְּׁבוּעוֹת הָאָב מֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ[3]. אֲבָל הַבַּעַל אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר אֶלָּא כָּל נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ[4], אוֹ שֶׁהֵן בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ[5], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבְּעָה אוֹ נָדְרָה שֶׁלֹּא תִּכְחֹל[6] אוֹ שֶׁלֹּא תִּתְקַשֵּׁט[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ[8].

2) ואפילו אין בהם עינוי נפש, ואינם דברים שבין האב לבתו. 3) "אשר אסרה על נפשה, לא יקום". ולא חילק הכתוב בין נדר לנדר, כדרך שהדגיש בהפרת נדרי האשה ע"י בעלה שנאמר בה (שם, יד): "כל נדר . . . לענות נפש, אישה יקימנו ואישה יפרנו". וראה בביאורנו להלן אות ז. 4) כגון נדרה שלא תאכל היום או לא תשתה יין וכדומה.

5) דברים הגורמים איבה בינו לבינה (רא"ש לנדרים עט:). 6) את עיניה בצבע כחול, ככתוב (יחזקאל כג, מ) "כחלת עיניך ועדית עדי". 7) ובעלה מקפיד שלא תיראה מנוולת. 8) "מלמד שהבעל מיפר נדרים שבינו לבינה" (נדרים עט:). וראוי להעיר, שב'ספרי' פ' מטות אות קנה, וכן ב'ירושלמי' נדרים פי"א ה"א, דרשו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו - מה הבעל אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבינה, אף האב אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבינה". ולכאורה זה סותר את דעת רבינו, שהאב יכול להפר את כל נדרי בתו ללא הגבלה, ורבינו בתשובתו לחכמי לוני"ל השיב: שדרש זה אינו אלא לפי רבי שמעון, ש"סתם 'ספרי' רבי שמעון" (סנהדרין פו.) והם דברי יחיד, ואם התלמוד היה סובר כך, היה מזכיר זה, ולא מצינו בשום מקום באחד משני התלמודים ולא בתוספתא שיזכירו חילוק זה אלא בהפרת הבעל ולא בהפרת האב. ומרן ה'כסף משנה' מציין, שדבר זה נכתב שלא בהשגחה, שהרי בפירוש אמרו ב'ירושלמי' (הנ"ל) שאין האב מיפר אלא נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה. וב'מרכבת המשנה' מצדיק את רבינו, שדרשת ה'ספרי', וכן הירושלמי הנ"ל מכוונת על נערה מאורסה, שאביה וארוסה מפירים נדריה, ולענין זה הקישם הכתוב, שכל נדר שאין הארוס יכול להפר, אף אביה לא יכול להפר. אבל רבינו מדבר בנערה שאינה ארוסה והיא ברשות אביה לגמרי, ולפיכך הוא מיפר כל נדריה. אולם דעת הרא"ש (נדרים עט.) וכן הר"ן (שם סח.) שהאב והבעל שוים בזה, שאינם מפירים אלא נדרי עינוי נפש ובינו לבינה, וראה בביאור הגר"א ליו"ד סי' רלד ס"ק קי־קיא.

ב. וּמַה בֵּין נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ לִדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ? שֶׁהַנְּדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ - מֵפֵר אֶל עַצְמוֹ וְאֶל אֲחֵרִים[9]; וְשֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ - לְעַצְמוֹ מֵפֵר, וְלַאֲחֵרִים אֵינוֹ מֵפֵר[10].

9) שאפילו גירשה בעלה ונשאת לאחרים, נדרה מופר. ובכת"י התימנים: "מיפר לעצמו ולאחרים". 10) נדרים עט, ב. וכמבואר להלן.

ג. כֵּיצַד? נָדְרָה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר[11] - מֵפֵר לָהּ, וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל עִם כָּל אָדָם לְעוֹלָם[12]. אָסְרָה עָלֶיהָ תַּשְׁמִישׁ[13] כָּל אָדָם שֶׁבָּעוֹלָם - יָפֵר חֶלְקוֹ[14], וְתִהְיֶה מְשֻׁמַּשְׁתּוֹ, וּכְשֶׁיָּמוּת אוֹ יְגָרְשֶׁנָּה - הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בְּתַשְׁמִישׁ כָּל אָדָם[15]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[16].

11) הרי זה נדר שיש בו עינוי נפש. 12) אפילו לאחר שתתגרש או תתאלמן מבעלה זה. 13) חיי אישות, והרי זה דבר שבינו לבינה. 14) ראה להלן ה"ט. 15) שבדברים שבינו לבינה אינו מיפר לאחרים, נמצאת אשה זו אסורה להנשא אם לא יתיר לה חכם את נדרה. בנדרים פא, ב - בעיה שלא נפשטה, אם חיי אישות הם דברים שבינו לבינה או עינוי נפש, ומספק הולכים בה להחמיר (רדב"ז לקמן הי"ז). וראוי להעיר שבנדרים עט, ב - סיכמו, שאפילו בדברים שבינו לבינה, אם הפר לה בעלה וגירשה ואח"כ החזירה - הרי נדרה מופר, שוודאי דעתו להפר לה כל זמן שתהיה אשתו, וכן נראה מדברי רבינו להלן ה"י, שכתב: "צריך להפר שמא יגרשנה ותהיה אסורה לחזור לו", משמע מזה אם יפר לה מתחילה תהיה מותרת לו אפילו כשיגרשנה ויחזירה (מעשה־רוקח). 16) כגון נדרה שלא תכחול או לא תלבש רקמה.

ד. אֶחָד עִנּוּי גָּדוֹל[17] וְאֶחָד עִנּוּי קָטָן[18], וְאֶחָד עִנּוּי שֶׁהוּא לִזְמַן מְרֻבֶּה אוֹ לְפִי שָׁעָה[19] - הַכֹּל מֵפֵר הַבַּעַל.

17) כגון רחיצה או שתיה. 18) כגון כיחול וקישוט, כמבואר בסמוך ה"ה. 19) כמו שאמרו בנדרים פ, ב - שאמרה: "הנאת רחיצה עלי לעולם, אם ארחץ היום", הרי שאפילו מניעת רחיצת יום אחד נחשבת אצלה ניוול, ולפיכך בעלה יכול להפר, ומכאן שאין הבדל בין יום אחד לזמן מרובה, והוא־הדין לעינוי לפי שעה (לחם־משנה).

ה. כֵּיצַד? נָדְרָה אוֹ נִשְׁבְּעָה שֶׁלֹּא תִּרְחַץ הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תֹּאכַל הַיּוֹם דְּבַשׁ[20]; וְכֵן אִם נָדְרָה שֶׁלֹּא תִּכְחֹל הַיּוֹם אוֹ שֶׁלֹּא תִּלְבַּשׁ רִקְמָה[21] הַיּוֹם - מֵפֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲפִלּוּ נָדְרָה מִמַּאֲכָל רַע[22] אוֹ מִמִּין שֶׁלֹּא טָעֲמָה אוֹתוֹ מִיָּמֶיהָ - הֲרֵי זֶה יָפֵר[23].

20) כל אלה נחשבים עינוי גדול. 21) אריג צבעונין, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואלבישך רקמה". ואלה השנים הם בכלל דברים שבינו לבינה, כמבואר לעיל ה"א (לחם־משנה). 22) שהוא רע ומזיק לבריאותה, והוא טוב ובריא לאחרים, והיא משתוקקת לאכלו, אבל דבר שהוא רע בעיניה ואינה רוצה בו - אין זה עינוי נפש (ט"ז ליו"ד סי' רלד ס"ק נא). ובשו"ע שם סעיף סא, כתוב: שהוא רע לה. 23) תוספתא נדרים פ"ז מ"ג, שלפעמים אין לה בביתה אלא מין זה בלבד, ולא תוכל לאכלו ותצטער ('חסדי דוד', שם). נמצאו שני נדרים אלו יש בהם עינוי נפש, וכן סתם השו"ע ביו"ד סי' רלד סעיף סא.

ו. נָדְרָה מִשְּׁתֵי כִּכָּרוֹת, בְּאַחַת יֵשׁ לָהּ עִנּוּי[24] וּבְאַחַת אֵין לָהּ עִנּוּי[25] - מֵפֵר לְזוֹ שֶׁמִּתְעַנָּה בָּהּ, וְאֵינוֹ מֵפֵר לְזוֹ שֶׁאֵין לָהּ עִנּוּי.

24) כגון שאחת היתה פת נקיה, ואם לא תאכל ממנה תתענה, ואחת היתה פת סובין שאפילו אם לא תאכלנה לא תתענה, או שאין לה פת אחרת לאכול כי־אם שתי ככרות אלו, ואם תאכל אחת מהן תשבע, ולא תתענה עוד במניעת אכילת השניה (נדרים פב: ובראב"ש). 25) מכיון שאין בשניה עינוי, אין הפרת הבעל מועילה לה, וגם אין נדרה מופר לה בהפרת הראשונה (שם, כרבי יוחנן), ואין אומרים נדר שהופר מקצתו הופר כולו, כדרך שאומרים בהתרה (לעיל פ"ח, ה"ח), כי התרת החכם עושה את הנדר טעות מתחילתו, והואיל והותר מקצתו הותר כולו, שלא היה בדעתו בשעת נדרו אלא שיהא כל הנדר קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר הופר, והשאר באיסורו עומד (רא"ש שם). והשווה לקמן פי"ג, ה"י.

ז. נָדְרָה שֶׁלֹּא תֹּאכַל תְּאֵנִים שֶׁל מְדִינָה זוֹ - יָפֵר

מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ; שֶׁעֵסֶק גָּדוֹל הוּא לוֹ לְהִטַּפֵּל[26] וּלְהָבִיא לָהּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת[27]. לְפִיכָךְ[28], אִם מֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ, אוֹ שֶׁהֵבִיא לָהּ אִישׁ אַחֵר מִפֵּרוֹת אוֹתָהּ מְדִינָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיהָ; שֶׁאֵינוֹ מֵפֵר לַאֲחֵרִים בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ[29].

26) לטרוח. 27) אבל אין זה עינוי נפש, שהרי יכולה לאכול מפירות מדינה אחרת (משנה, נדרים עט: וכרבי יוסי שם). 28) הואיל ואין זה עינוי נפש אלא דבר שבינו לבינה. 29) כמבואר לעיל ה"ב. וכסתימת הסוגיא בנדרים פב, ב - לפי רבי יוסי: "אינו יכול להפר משום עינוי נפש, אבל מפר נדרים שבינו לבינה".

ח. וְכֵן אִם נָדְרָה שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת לַבְּרִיּוֹת[30], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבַּעַל בַּכְּלָל[31] - יֵשׁ לוֹ לְהָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ[32], שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָקוּק לְהַאֲכִילָהּ מִשֶּׁלּוֹ בִּלְבַד. וְכֵן אִם אָסְרָה הֲנָאָתָהּ עַל אֻמָּה[33] (כֻּלָּהּ), כְּגוֹן [כָּל] הַיְּהוּדִים אוֹ כָּל הַיִּשְׁמְעֵאלִים - הֲרֵי זֶה יָפֵר.

30) מן הבריות. 31) הבריות, שלא נתכוונה לאסור הנאתה ממנו, ואפילו לא יפר לה - הרי זו מותרת ליהנות ממנו. 32) משנה, נדרים פג, ב. ושם כתוב: "אינו יכול להפר", וסובר רבינו אינו מיפר משום עינוי נפש, אבל מיפר הוא משום בינו לבינה (כסף־משנה). ואם לא יפר לה, אזי כשתתגרש תהיה אסורה מליהנות גם לו, ולא תוכל להתפרנס אלא מן ההפקר, כמבואר בגמרא שם לפי רב נחמן, והשווה לעיל פ"ז ה"י. 33) הלשון אינו מדוקדק, וכאילו היה כתוב: הנאתה מאומה כולה (כסף־משנה). אבל אילו לא נדרה אלא הנאתה מאדם אחד בלבד, אין זה אפילו בכלל דברים שבינו לבינה ואינו יכול להפר כלל, לפי רבי יוסי, שרבינו פוסק כמותו, בניגוד לשמואל האומר (נדרים פב.): "הנאת פלוני עלי - מיפר", משום עינוי נפש, שמא תצטרך אליו. וראה בר"ן שם דיבור־המתחיל אלא רישא (לחם־משנה).

ט. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי אֲסוּרָה עָלֶיךָ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָפֵר[34]. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹסֵר פֵּרוֹת חֲבֵרוֹ עַל בַּעַל הַפֵּרוֹת[35]. וְכֵן הוּא שֶׁאוֹמֵר לָהּ: הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי אֲסוּרָה עָלַיִךְ - לֹא אָמַר כְּלוּם; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשֻׁעְבָּד[36] לָהּ בִּשְׁאֵר[37] כְּסוּת וְעוֹנָה[38], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[39]. אֲבָל אִם אָמְרָה לוֹ: הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךְ אֲסוּרָה עָלַי - צָרִיךְ לְהָפֵר. וְאִם לֹא הֵפֵר - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְשַׁמְּשָׁהּ; שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הָאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ[40].

34) שמשועבדת היא לו להנאתו (נדרים טו: וברש"י שם). 35) שאין הנדר חל, כי אין אדם אוסר חבירו בדבר שאינו שלו, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ג. 36) מתחייב. 37) מזונותיה. 38) חיי אישות. 39) פי"ב, ה"ב. וכן בנדרים, שם. 40) שם טו, ב. כי יש לה הרשות לאסור הנאת תשמישה על עצמה. והשווה הל' אישות פי"ד ה"ו, ולעיל פ"א, ה"ל. ומדובר כאן: שאמרה לו: יאסר גופך עלי מתשמיש, כי "הנאת תשמישך" היא דבר שאין בו ממש ואין הנדר חל עליו, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י. וראה בר"ן לנדרים טו, ב דיבור־המתחיל והא מן.

י. אָמְרָה: יִקְדְּשׁוּ יָדַי לְעוֹשֵׂיהֶן[41], אוֹ שֶׁנָּדְרָה שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ - אֵינוֹ נֶאֱסָר בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁיָּדֶיהָ מְשֻׁעְבָּדִין לוֹ[42]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ[43]: הַשְּׁחִרּוּר וְהֶחָמֵץ וְהַהֶקְדֵּשׁ[44] מַפְקִיעִין הַשִּׁעְבּוּד, חֲכָמִים עָשׂוּ חִזּוּק לְשִׁעְבּוּד הַבַּעַל[45] שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַפְקִיעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם[46]. אֲבָל צָרִיךְ הוּא לְהָפֵר, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה[47] וְתִהְיֶה אֲסוּרָה לַחֲזֹר לוֹ[48].

41) להקדוש־ברוך־הוא שבראן, ונתכוונה להקדיש את מעשי ידיה להקדש, וממילא אסור לבעלה ליהנות מהם. 42) למעשה ידיה, שהבעל זוכה בו, כמבואר בהל' אישות פי"ב ה"ד, נמצאת זו כאומרת: יאסרו פירות בעלי על בעלי. 43) כתובות נט, ב. ונדרים פו, ב. 44) כגון לווה ששיעבד שורו למלוה לגבות חובו ממנו, והקדישו למזבח - הרי זה קדוש, והמלוה גובה חובו ממקום אחר, וכן אם שיעבד ישראל חמצו לנכרי בעל חובו והגיע הפסח, איסור חמץ בפסח מפקיעו משעבוד הנכרי ונאסר בהנאה, הואיל והחמץ נשאר ברשותו של ישראל ולא ביערו בפסח, וכן שחרור: שיעבד הלווה את עבדו הכנעני למלוה תמורת חובו, וחזר הלווה ושחררו, הרי עבדו משוחרר והמלוה גובה חובו ממקום אחר. 45) על מעשה ידי אשתו. 46) מדברי חכמים, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ט (כתובות נט:). 47) ואז יחול נדרה, שמשגירשה אינה משועבדת לו למעשה ידיה. 48) לפי שנאסר במעשה ידיה, ואי־אפשר לו להזהר שלא תטחן ושלא תאפה לו או תעשה לו מלאכה אחרת שהאשה חייבת לעשות לבעלה (משנה, נדרים פה. ובר"ן שם). ואע"פ שאין אדם אוסר דבר שלא בא עדיין לעולם, בכל זאת יכולה האשה לאסור הנאת מעשה ידיה לבעלה, אע"פ שעדיין לא עשתה כלום. כי איסור נדר הוא קדוש כדבר המתקדש קדושת מזבח, שאין לו פדיון, כי גם הנדר אין לו פדיון ואינו ניתר למי שנאסר עליו, ולפיכך הוא חל גם על דבר שלא בא עדיין לעולם (כתובות נט:), וכמבואר בסמוך בסוף אות זו. אלא, שכל עוד שהיא עם בעלה, תיקנו חכמים שלא יחול הנדר, כדי לחזק את שעבוד הבעל, אבל משנתגרשה שעה אחת - נאסרו מעשי ידיה עליו, שהרי נפקע שעבודו (כסף־משנה ע"פ סוגיית הגמרא בכתובות שם). וראה הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ח, שאם הקדיש דבר לקדושת מזבח, ההקדש חל אע"פ שהדבר לא בא עדיין לעולם, שאם "היתה לו בהמה מעוברת, ואמר: אם תלד זכר הרי הוא עולה . . . ילדה זכר יקרב עולה" אע"פ שעובר נחשב דבר שלא בא לעולם, כמבואר מלשונו בהל' מכירה פכ"ב, ה"י: "ואפילו עובר, הרי הוא כמי שלא בא לעולם, והמזכה לעובר - לא קנה" ('מעשה רוקח'). ולענין הקדש דמים, אם הוא חל על דבר שלא בא לעולם, ראה לקמן הל' ערכין פ"ו, הכ"ו, כח.

יא. נִשְׁבְּעָה אוֹ נָדְרָה שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בָּהּ[49] לֹא אֲבִי בַּעְלָהּ וְלֹא אֶחָיו וּשְׁאָר קְרוֹבָיו - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[50]. וְכֵן

אִם נָדְרָה: שֶׁלֹּא אֶתֵּן מַיִם לִפְנֵי בְּהֶמְתְּךָ[51] וְתֵּבֵן לִפְנֵי בְּקָרְךָ[52] וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, וְאֵינָם מִדְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ, וְאֵינָם מִמְּלָאכוֹת שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בָּהֶן[53] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר.

49) ממנה, או ממעשה ידיה. 50) משנה, נדרים פה, א. 51) אע"פ שהיא חייבת ליתן לה תבן, כמבואר בהל' אישות פכ"א ה"ה, אינה חייבת ליתן לה מים, שסתם השקאת בהמה היא בנהר או במעיין, ואין דרך הנשים לצאת חוץ לביתן (כסף־משנה). 52) שאינה חייבת בו, כמבואר בהל' אישות, שם. והטעם, מפורש בביאורנו שם, שהבהמה מיוחדת לו לרכיבה, ולכן חייבת ליתן לה תבן, כשאר צרכי הגוף של בעלה, אבל בקרו העומד לחרישה, שאינה לצורך גופו של הבעל - אינה חייבת ליתן לו תבן. וראה ברש"י לכתובות סא: דיבור־המתחיל: בהמתו. וראוי להעיר, שבברייתא בנדרים פא, ב - שהיא מקור דברי רבינו, הנוסח: "שלא אתן תבן לפני בהמתך, ומים לפני בקרך", אלא שרבינו גורס שם: "שלא אתן מים לפני בהמתך, ותבן לפני בקרך". ונמשך בזה אחר גירסת הרי"ף בכתובות פ"ה, שלפיה, אין האשה חייבת ליתן תבן לבקרו אלא לבהמתו בלבד ('בית יוסף' ליו"ד סוף סי' רלד). 53) כי על מלאכה שהיא חייבת בה, אין נדרה חל, הואיל והיא משועבדת לו, אם לא שהיא עשירה ביותר והכניסה לו שפחות רבות, שאינה חייבת בה (ראה הל' אישות פכ"א ה"ו) ואז נדרה חל, כמבואר בר"ן לנדרים פא, ב.

יב. יֵשׁ לַבַּעַל וְלָאָב לְהָפֵר נְדָרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלוּ וְלֹא נֶאֱסְרָה בָּהֶן[54]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה: הַיַּיִן אָסוּר עָלַי אִם אֵלֵךְ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה מֵפֵר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָלְכָה וְלֹא נֶאֱסְרָה[55]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[56].

54) נדרים פט, ב - כחכמים, ולא כרבי נתן שם. ושם דף צ, א - הביאו סמך לכך מהפסוק (איוב ה, יב) "מפיר מחשבות ערומים", הרי שיש הפרה אפילו למחשבה בלבד טרם שהמעשה חל. 55) אבל לענין התרת הנדר ע"י חכם, אין מתיר לו עד שיחול הנדר, כמבואר בהל' שבועות פ"ו, הי"ד. 56) כגון שאמרה: תיאסר עלי הנאת בעלי, אם אעשה איזה שירות לאביו או לאבי, הרי זה מיפר אע"פ שלא עשתה ולא נאסרה (משנה, שם פט:). והשווה לקמן פי"ג, הי"ז־יח.

יג. הָאָב אוֹ הַבַּעַל שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין[57] - אֵינָם מְפֵרִין. אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נְדָרִים שֶׁלֹּא שְׁמָעָן[58], הָרָאוּי לִשְׁמֹעַ אֵין הַשְּׁמוּעָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ[59].

57) שהם חרשים שמדברים ואינם שומעים. 58) שאומר: כל נדרים שנדרה אשתי (אפילו לא שמעתים), יהיו מופרים. וכמבואר לעיל פי"א, הכ"א. והוא־הדין שהאב מיפר בלא שמיעה, כמבואר שם ה"כ. 59) אבל זה שהוא חרש ואינו ראוי לשמוע - אינו מיפר, וכן אמרו (נדרים עג.) "ושמע אישה - פרט לאשת חרש". וב'ספרי' פרשת מטות, אמרו: "ושמע אביה - להוציא את החרש". והשווה הל' יבום פ"ד הי"ג, והל' מעשה הקרבנות פי"ז, ה"ו.

יד. הַשּׁוֹטֶה אֵינוֹ מֵפֵר[60], בֵּין אָב בֵּין בַּעַל. הַקָּטָן אֵין לוֹ אִישׁוּת[61], לְפִיכָךְ אֵינוֹ מֵפֵר. וְהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי שְׁתֵּי נָשָׁיו כְּאַחַת[62]. וְכֵן הָאָב מֵפֵר נִדְרֵי שְׁתֵּי בְּנוֹתָיו כְּאַחַת[63].

60) כיון שאין לו דעת, אין מעשיו כלום (רדב"ז). וכן הוסכם ברא"ש לנדרים עג, א - שאין השוטה מיפר. ובהל' עדות פ"ט ה"ט, כותב רבינו: "השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצוות. ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים . . . בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד" וכו'. 61) לא תיקנו לו חכמים נישואין, הואיל וסופו לבוא לידי נישואין גמורים, כשיגדל (הל' אישות פי"א, ה"ו), וכמבואר ביבמות קיב, ב. אבל משום קטנותו כשלעצמה, היה יכול להפר, כיון שמופלא הסמוך לאיש נדריו נבדקים (ראה לעיל פי"א, ה"ד) הוא־הדין שהיה ראוי להפר נדרי אשתו, ויבם קטן שקונה את יבמתו מן התורה (ראה קידושין יט. ובהל' יבום פ"ה הי"ח, ובביאורנו שם), ודאי שמיפר מן התורה ('אור שמח'). ונערה נשואה לקטן, אביה מיפר נדריה (רדב"ז). והוא־הדין לאשת שוטה והיא נערה, אביה מפר נדריה, שגם לשוטה אין אישות, כמבואר ביבמות שם. 62) שאומר לשתיהן: מופר לכן. 63) נדרים עג, א. אע"פ שנאמר בהם: "אותה": ואם הניא אביה "אותה" - ביום שמוע אישה יניא "אותה" (במדבר ל, ו, ט), אין אומרים "אותה" לבדה - ולא אותה וחברתה, אלא "אותה" לאו דוקא, ואפילו שתיהן כאחת. וכן מפורש בתוספתא נדרים פ"ו, מ"א: "או שהיו לו חמש נשים, ונדרו כולן ואמר מופר, כולן מופרים". ודעת הרמב"ן הובאה בר"ן לנדרים עג, א - שאין הבעל יכול להפר שתי נשיו כאחת, "ואותה" דוקא הוא, ולא אותה וחברתה. וראה בהל' סוטה פ"ד ה"ב: "אין משקים שתי סוטות כאחת, שנאמר: והעמיד אותה הכהן", אלא ששם עיקר הטעם מפני "שלבה גס בחברתה", ומפני צוות חברתה לא תפחד ולא תודה, כמבואר בנדרים שם (לחם־משנה).

טו. הֲפָרַת נְדָרִים - כָּל הַיּוֹם, וְאֵינָהּ מֵעֵת לְעֵת[64]. כֵּיצַד? נָדְרָה בִּתְחִלַּת לֵיל שֵׁנִי - הֲרֵי מֵפֵר כָּל אוֹתָהּ הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם שֵׁנִי[65]. נָדְרָה בְּיוֹם שֵׁנִי בִּתְחִלַּת הַיּוֹם - מֵפֵר כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם[66]. נָדְרָה בְּסוֹף הַיּוֹם עִם חֲשֵׁכָה[67]: אִם הֵפֵר לָהּ עַד שֶׁלֹּא תֶחְשַׁךְ - מוּפָר; וְאִם לֹא הֵפֵר לָהּ עַד שֶׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[68].

64) משעת שמיעה ביום זה עד למחר באותה שעה, שהן עשרים וארבע שעות. 65) שהיום הולך אחר הלילה שלפניו, ככתוב (בראשית א, ה) "ויהי ערב ויהי בוקר, יום אחד". 66) אבל לא בלילה שלאחריו. 67) סמוך לחשיכה. 68) שהלילה שלאחריו נחשב ליום הבא, ואין זה "ביום שמעו" (משנה, נדרים עו:).

טז. וּמַהוּ זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה 'מִיּוֹם אֶל יוֹם'?[69] מְלַמֵּד, שֶׁמֵּפֵר בַּלַּיְלָה[70] אִם נָדְרָה בַּלַּיְלָה וְכֵן מֵפֵר כָּל הַיּוֹם[71], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72]. נָדְרָה וְשָׁהֲתָה כַּמָּה יָמִים וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב אוֹ הַבַּעַל - הֲרֵי זֶה מֵפֵר בְּיוֹם

69) כיון שאין לו דעת, אין מעשיו כלום (רדב"ז). וכן הוסכם ברא"ש לנדרים עג, א - שאין השוטה מיפר. ובהל' עדות פ"ט ה"ט, כותב רבינו: "השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצוות. ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים . . . בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד" וכו'. 61) לא תיקנו לו חכמים נישואין, הואיל וסופו לבוא לידי נישואין גמורים, כשיגדל (הל' אישות פי"א, ה"ו), וכמבואר ביבמות קיב, ב. אבל משום קטנותו כשלעצמה, היה יכול להפר, כיון שמופלא הסמוך לאיש נדריו נבדקים (ראה לעיל פי"א, ה"ד) הוא־הדין שהיה ראוי להפר נדרי אשתו, ויבם קטן שקונה את יבמתו מן התורה (ראה קידושין יט. ובהל' יבום פ"ה הי"ח, ובביאורנו שם), ודאי שמיפר מן התורה ('אור שמח'). ונערה נשואה לקטן, אביה מיפר נדריה (רדב"ז). והוא־הדין לאשת שוטה והיא נערה, אביה מפר נדריה, שגם לשוטה אין אישות, כמבואר ביבמות שם. 62) שאומר לשתיהן: מופר לכן. 63) נדרים עג, א. אע"פ שנאמר בהם: "אותה": ואם הניא אביה "אותה" - ביום שמוע אישה יניא "אותה" (במדבר ל, ו, ט), אין אומרים "אותה" לבדה - ולא אותה וחברתה, אלא "אותה" לאו דוקא, ואפילו שתיהן כאחת. וכן מפורש בתוספתא נדרים פ"ו, מ"א: "או שהיו לו חמש נשים, ונדרו כולן ואמר מופר, כולן מופרים". ודעת הרמב"ן הובאה בר"ן לנדרים עג, א - שאין הבעל יכול להפר שתי נשיו כאחת, "ואותה" דוקא הוא, ולא אותה וחברתה. וראה בהל' סוטה פ"ד ה"ב: "אין משקים שתי סוטות כאחת, שנאמר: והעמיד אותה הכהן", אלא ששם עיקר הטעם מפני "שלבה גס בחברתה", ומפני צוות חברתה לא תפחד ולא תודה, כמבואר בנדרים שם (לחם־משנה).

שָׁמְעוֹ, וּכְאִלּוּ נָדְרָה בְּעֵת שֶׁשָּׁמְעָהּ[73]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, לֹא בְּיוֹם נָדְרָהּ בִּלְבַד[74].

69) שמשמעו לכאורה "מעת לעת", שיעור שיש בין תחילת יום אחד לתחילת יום אחר, דהיינו עשרים וארבע שעות (ר"ן שם). 70) שמשמעו יום שלם אפילו בלילה, ולא כמשמעות הפשוטה של "ביום שמעו" ביום ולא בלילה (גמרא שם). 71) שאפילו נדרה בתחילת הלילה, יכול הוא להפר עד סוף היום שלאחריו. 72) בהלכה הקודמת. וראה לקמן פי"ג ה"ח, ובביאורנו שם. 73) טעות סופר, וצריך להיות: ששמע. וכן הוא בכת"י התימנים: ששמע. 74) וכן אמרו ב'ספרי' פ' מטות, קנג: "הואיל והבעל מיפר והאב מיפר, מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר, אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר".

יז. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְהֵפֵר, וּלְאַחַר יָמִים שָׁמַע הָאָרוּס וְהֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - אֵין זֶה מוּפָר. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ, וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאַחַר שֶׁהֵפֵר הָאָב וְשָׁמַע הָאָרוּס - הֲרֵי זֶה מֵפֵר בְּיוֹם שְׁמוֹעַ הָאָב[75]. וְהוּא הַדִּין אִם שָׁמַע אָרוּס וְהֵפֵר, וְאַחַר כַּמָּה יָמִים שָׁמַע הָאָב וְהֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - שֶׁאֵינוֹ מוּפָר. וּמִנַּיִן שֶׁבְּנַעֲרָה מְאֹרָסָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר?[76] שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה וְגוֹמֵר, וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְגוֹמֵר[77]. מִכְּלָל[78] שֶׁאִישָׁהּ הָאָמוּר לְמַעְלָה אָרוּס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].

75) סובר רבינו ש"ביום שמעו" האמור בארוס - הכוונה ליום שמיעת האב, כלומר, ששמיעת הארוס היתה ביום שמוע האב (לחם־משנה). 76) אולי משמעות הכתוב: "ואם היו תהיה לאיש" לנשואה גמורה. 77) ופסוק זה בנשואה מדבר, שבעלה לבד מיפר לה. 78) מכאן אתה למד. 79) וכך דרשוהו חכמינו בנדרים סז, א. וב'ירושלמי' נדרים פ"י ה"א. והשווה לעיל פי"א ה"א, ובביאורנו שם. ובסמ"ג מצות ל"ת רמב, מביא ראיה לדברי רבינו, שאין הארוס והאב מפירים אלא כששמעו שניהם ביום אחד, מדברי הש"ס נדרים עב, א: "כשלא שמע הארוס (הראשון) ושמע האב ובו ביום מצי (יכול) הארוס (השני) מיפר, מכאן ואילך לא מצי מיפר", הרי ששמיעת שניהם צריכה להיות באותו יום. אלא שגירסת הש"ס שלפנינו היא: "ושמע האב דבו ביום מצי מיפר" וכו', וזה מוסב על האב כשהוא מיפר לבדו, ולא כשהארוס השני מיפר עמו. ואמנם הרמב"ן חולק על דברי רבינו, ולדעתו אפילו לא שמעו שניהם ביום אחד, כל אחד מיפר ביום שמעו. וראה בשו"ע יו"ד סי' רלד ס"ה, שהביא דעת רבינו כדעה סתמית, ודעת הרמב"ן בשם: "יש אומרים".

יח. שָׁמַע הָאָב אוֹ הַבַּעַל וְשָׁתַק כְּדֵי לְצַעֲרָהּ[80], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְקַיֵּם נִדְרָהּ, הוֹאִיל וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא הֵפֵר וְלֹא בִּטֵּל[81] - נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ[82]. נָדְרָה וְהֵפֵר לָהּ הָאָב אוֹ הַבַּעַל, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ אוֹ עַל שְׁבוּעָתָהּ בְּזָדוֹן - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה[83]. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאִסּוּר, הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה הַהֶתֵּר[84] - פְּטוּרָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וַה' יִסְלַח לָהּ, כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ[85]. וּמַכִּין אוֹתָהּ מַכַּת מַרְדּוּת[86], מִפְּנֵי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאִסּוּר.

נקודות משיחות קודש

"נדרה והפר לה האב או הבעל והיא לא ידעה שהיפר ועברה על נדרה או על שבועתה בזדון, הרי זו פטורה... ומכין אותה מכת מרדות מפני שנתכוונה לאיסור".

מצד גודל אהבתו של הקב"ה (האב) לכנסת ישראל (בתו), בוודאי ש"הניא אביה אותה", וגם כאשר יהודי נכשל בעניין לא רצוי ואפילו בזדון - "ה' יסלח לה" ו"הרי זו פטורה". ומה שמכין אותה מכת מרדות, היא א: לפי עיני הדיין. ב. כפי צורך השעה, ולכן כאשר הדיין יודע ש"ה' יסלח לה" היינו סליחה גמורה ומלאה, הרי אע"פ שנפסק ש"מכין אותה מכת מרדות" בוודאי יראה הדיין שדי בדבר הכי קטן. ועל־אחת־כמה־וכמה שיעשה הדיין חשבון שנמצאים בחושך כפול ומכופל של זמן הגלות ואעפ"כ עוסקים בענייני תורה ומצוות, ואם ח"ו נכשל הרי זה רק מצד דוחק השעה וכו'. ובפרט על־פי פסק־דין הרמב"ם שרצונו הפנימי של כל יהודי "לעשות כל המצוות" ורק "יצרו הוא שתקפו", ומה יעשה הבן ולא יחטא.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ח')

80) שתהא סבורה, שדעתו לקיים נדרה, והוא אינו מתכוון לכך, אלא שיפר לה לאחר מכאן (נדרים עח: ובר"ן). 81) שלא כפה אותה לעשות הדבר שאסרה אותו עליה, כמפורש להלן פי"ג, ה"ה. 82) מסקנת הסוגיה שם עט, א. וכתב הר"ן שם: שתק על־מנת לקיים לאלתר, שוב אינו יכול להפר, ואפילו בו ביום. 83) ממלקות. 84) לפני שעברה. 85) 'ספרי' פ' מטות על פסוק זה, ומסיים שם: "והרי דברים קל־וחומר, ומה אם נדרים המופרים צריכים סליחה, קל־וחומר לנדרים שאינם מופרים". ובנזיר כג, א - אמרו: "כשהיה מגיע רבי עקיבא אצל פסוק זה, היה בוכה. ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר טלה - טעון כפירה וסליחה, המתכוין לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר חזיר — על־אחת־כמה־וכמה". 86) מכות מדרבנן, כדי להוכיחה שלא תהא מזידה (משנה, נזיר שם וברש"י). ומכת מרדות האמורה בכל מקום, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב שם). מרדות - רידוי בתוכחה, שלא ירגיל בזה ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (רש"י לחולין קמא.).

יט. נָדְרָה וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ קֹדֶם שֶׁיָּפֵר לָהּ אָבִיהָ אוֹ בַּעְלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם וְהֵפֵר לָהּ - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת עַל דָּבָר שֶׁעָבְרָה בּוֹ[87]; אִם מַלְקוּת[88] - מַלְקוּת, וְאִם קָרְבָּן[89] - קָרְבָּן.

87) שבהפרת הבעל לא נעקר הנדר מעיקרו אלא הותר מכאן ולהבא, נמצאת זו עברה על נדרה באיסור (נזיר כא: וכמסקנת הסוגיה שם כב.) והשווה לקמן פי"ג הט"ו. 88) שעברה על נדרה, הרי זו לוקה משום: "לא יחל דברו". כמפורש לעיל פ"א, ה"ה. 89) כגון שנשבעה שבועת ביטוי, שלא תאכל מין פלוני ואכלתו - הרי זו חייבת קרבן, כמבואר בהל' שבועות פ"א, ה"ג. או שנדרה להיות נזירה ונטמאה, שצריכה להביא קרבנות נזיר טמא ('קרית ספר'). ולדעת ה'אור שמח' הכוונה, כשאכלה בשוגג מהככר שנדרה ממנה, הרי זו חייבת קרבן מעילה, כדברי רבינו בהל' מעילה פ"ד, ה"ט: "יש מעילה בנדרים".

1 **כ. שָׁמַע נִדְרָהּ וְשָׁתַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לָאָב**
2 **אוֹ לַבַּעַל לְהָפֵר[90], אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְהָפֵר אֲבָל**
3 **לֹא יָדַע שֶׁנֶּדֶר זֶה צָרִיךְ הֲפָרָה[91], וּלְאַחַר זְמַן[92] יָדַע**
4 **- הֲרֵי זֶה יָפֵר. וּשְׁעַת יְדִיעָתוֹ כְּאִלּוּ הִיא שְׁעַת הַנֶּדֶר**
5 **אוֹ שְׁעַת שְׁמוּעָתוֹ[93], וְיָפֵר כָּל הַיּוֹם.**

90) שום נדר, לא של עינוי נפש ולא של בינו לבינה. 91) שהוא נדר גמור וזקוק להפרתו. 92) אפילו לאחר כמה ימים לנדרה. 93) משנה, נדרים פז, ב. אבל אם הפיר ביום שמעו, ולא ידע שנדר זה צריך הפרה, אין הפרתו הפרה. שמקצת ידיעה אינה ידיעה, ומתוך שלא ידע שזה נדר, נמצאת הפרתו קודמת לנדר ואינה כלום (רדב"ז).

6 **כא. נָדְרָה אִשְׁתּוֹ, וְסָבוּר שֶׁהִיא בִּתּוֹ[94], וְהֵפֵר לָהּ עַל**
7 **דַּעַת שֶׁהִיא בִּתּוֹ; וְכֵן אִם נָדְרָה בְּנָזִיר[95], וְסָבוּר**
8 **שֶׁנָּדְרָה בְּקָרְבָּן[96], וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁנָּדְרָה קָרְבָּן;**
9 **אָסְרָה עַצְמָהּ בִּתְאֵנִים, וְסָבוּר [שֶׁאָסְרָה עַצְמָהּ]**
10 **בַּעֲנָבִים, וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁנָּדְרָה לֶאֱסֹר [עַצְמָהּ]**
11 **בַּעֲנָבִים - צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהָפֵר כְּשֶׁיֵּדַע הַנֶּדֶר וְהַנּוֹדֶרֶת**
12 **לְשֵׁם הַנּוֹדֶרֶת הַזֹּאת וּלְשֵׁם הַנֶּדֶר הַזֶּה[97]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
13 **הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ[98] - לַנּוֹדֶרֶת[99] עַצְמָהּ. וְאוֹמֵר: וְשָׁמַע**
14 **אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ - עַד שֶׁיֵּדַע אֵי זֶה נֶדֶר נָדְרָה. וְיֵשׁ**
15 **לוֹ לְהָפֵר אוֹתוֹ כָּל יוֹם הַיְּדִיעָה[100].**

94) שאמרו לו: בתו נדרה. 95) להיות נזירה. 96) שאסרה על עצמה יין זה, ואמרה שיהיה עליה כקרבן (ר"ן לנדרים פו:). 97) משנה, נדרים פו, ב. ומובן, שאם הודיעוהו תוך כדי דיבור להפרתו, והעמידוהו על טעותו ורצה בהפרתו הקודמת, אינו צריך לחזור ולהפר, ש'תוך כדי דיבור' כדיבור דומה, כמבואר בסוגיה שם פז, א. (לחם־משנה). והשווה הל' אבל פ"ח, ה"ח. 98) בכ"י התימנים, תיבה זו אינה. וכן בפסוק. 99) נדרים פו, ב. וב'ספרי' פ' מטות דרשו: "והחריש לה אביה" - שיהא מתכוון לה, שאם נדרה בתו ואמר כסבור הייתי שאשתי - הרי זה יחזור ויפר". 100) שיום ידיעתו כיום שמועתו, כאמור לעיל ה"כ.

יום שישי א' תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) כיצד מפירים נדר וכיצד מבטלים אותו, ההבדל שבין ביטול נדר להפרתו, הפרת נדרים בשבת, שליחות בהפרת נדרים, נדר שהופר מקצתו אם הופר כולו, שהולכים בהפרה אחר זמן קבלת הנדר ולא אחר שעת תחולתו, הקמת הנדר בלב ודין הפרתו בלב בלבד, הנודר נדר מתי הוא נחשב לזריז ומשובח.

16 **א. מֵפֵר אָדָם אוֹ מְקַיֵּם[2] דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ בְּכָל**
17 **לָשׁוֹן[3], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מַכֶּרֶת; שֶׁאֵין הָאִשָּׁה**
18 **צְרִיכָה לִשְׁמֹעַ הַהֲפָרָה אוֹ הַקִּיּוּם[4].**

2) מביע הסכמתו. 3) שאפילו לא ידעה שהפירו לה את נדרה ועברה על נדרה "הואיל ונעשה ההיתר פטורה" ומעתה אין הקפדה באיזו לשון הפר. 4) שאפילו קיימו בלב הרי זה קיום. והואיל ומועיל קיום במחשבה בלבד, אין להקפיד על לשון הקיום.

19 **ב. וְכֵיצַד מֵפֵר? אוֹמֵר: מוּפָר, אוֹ בָּטֵל, אוֹ אֵין נֶדֶר**
20 **זֶה כְּלוּם[5], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים שֶׁעִנְיָנָם עֲקִירַת הַנֶּדֶר**
21 **מֵעִקָּרוֹ. בֵּין בְּפָנֶיהָ בֵּין לְאַחֲרֶיהָ[6]. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ:**
22 **אִי אֶפְשִׁי[7] שֶׁתִּדְּרִי[8], אוֹ אֵין כָּאן נֶדֶר - הֲרֵי זֶה לֹא**
23 **הֵפֵר[9]. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לְבִתּוֹ: מָחוּל לִיךְ, אוֹ**
24 **מֻתָּר לִיךְ, אוֹ שָׁרוּי לִיךְ[10], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא**
25 **אָמַר כְּלוּם; שֶׁאֵין הָאָב וְהַבַּעַל מַתִּיר[11] כְּמוֹ הֶחָכָם,**
26 **אֶלָּא עוֹקֵר הַנֶּדֶר מִתְּחִלָּתוֹ וּמְפֵרוֹ[12].**

5) שנינו: "אין זה נדר לא אמר כלום". ולכאורה זה סותר את דברי רבינו הסובר שהנדר מופר בלשון זו, אלא, שיש הבדל בין "אין זה נדר", שמשמעו, אין כאן נדר, ולפיכך לא אמר כלום, שהרי יש כאן נדר, - ל"אין נדר זה כלום" שמשמעו, שהוא נדר, אלא שאינו כלום לפי שהוא מבטלו. 6) בכתב יד התימנים: "בין בפניה בין שלא בפניה". 7) איני רוצה. 8) עתיד במקום עבר, וכוונתו לנדרים שכבר נדרה. 9) שאין זו לשון הפרה ברורה. 10) לשונות של התרת נדר על ידי חכם. 11) הנדר על ידי טעם ונימוק. 12) בלא טעם. דברי רבינו אלה תמוהים מאוד, שמשמעם, כאילו החכם אינו מתיר את הנדר אלא מכאן ולהבא ואילו הבעל עוקר את הנדר מתחילתו, בעוד שלהלכה אין הבעל מפר אלא מכאן ולהבא, ואילו החכם עוקר את הנדר מעיקרו כמבואר במסכת כתובות עד: קידש אשה על מנת שאין עליה נדרים והלכה אצל חכם והתירה - מקודשת, על מנת שאין בה מומים והיו בה מומים והלכה אצל רופא וריפאה אינה מקודשת, "מה בין חכם לרופא? חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא". הרי שהחכם מתיר ועוקר את הנדר מיסודו, וב"קרית ספר" מגדיר, שיש חילוק בין התרת החכם להפרת הבעל, כי הראשון [=החכם] מתיר הנדר ועדיין יש על הנודר קצת עונש, כי היתר חכם אינו מפורש בתורה, אלא פורח באוויר נשען על רמז מועט, ואילו הבעל והאב מוסמכים להפר את הנדר ברשות התורה, שכתבה מפורש: "ואם הפר יפר" "ואישה יפרנו" וכו' ולא נשאר שום עונש על הנודרת, וזוהי כוונת רבינו, שהבעל עוקר את הנדר (מכאן ולהבא) שלא נשאר בו שום רושם, ועונש. בניגוד לחכם, שאינו אלא מתיר את הנדר, אבל לא מבטלו כליל ללא עונש. ומרן ה"כסף משנה" מתרץ: שהחכם אינו יכול להתיר אלא על ידי פתח חרטה, ששואל

את הנודר, אילו היית יודע בשעת נדרך, שתצטער כל כך, או שיארע לך כך וכך, כלום היית נודר, ואחרי שהנודר מצהיר, שלא נדר על מנת כך, נמצא שלא חל עליו הנדר כלל, והחכם אינו עוקר את הנדר אלא מתירו, מורה הוראה, שלאור חרטת הנודר אין כאן נדר כלל, ולא חל עליו מעולם. אבל הפרת הבעל אינה על ידי חרטה, אלא הבעל עוקרו לרצונו: למרות שהוא חל מתחילה, זכאי הבעל לבטלו (מכאן ולהבא) בתוקף סמכותו כבעל, נמצא שהפרה, פירושה: עקירה - אחרי תחולת הנדר - ללא הנמקה ושמיעת חרטה מאשתו הנודרת.

ג. וְכֵיצַד מְקַיֵּם? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר לָהּ: קַיָּם לִיכִי[13], אוֹ יָפֶה נָדַרְתְּ, אוֹ אֵין כְּמוֹתֵךְ, אוֹ אִלּוּ לֹא נָדַרְתְּ הָיִיתִי מַדִּירֵךְ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁרָצָה בְּנֶדֶר זֶה.

13) לָך.

ד. הַמְבַטֵּל נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם[14], וְנִתְבַּטְּלוּ כָּל הַנְּדָרִים.

14) בניגוד למפר, שצריך להוציא בשפתיו ואם הפר בליבו אינו מופר.

ה. וּמַהוּ הַבִּטּוּל? שֶׁיָּכֹף אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאָסְרָה אוֹתוֹ[15]. אֲבָל הַהֶפְרָה אֵינוֹ כּוֹפֶה אוֹתָהּ, אֶלָּא מֵפֵר לָהּ[16] וּמַנִּיחָהּ, אִם רָצְתָה - עוֹשָׂה, וְאִם רָצְתָה - אֵינָהּ עוֹשָׂה.

15) שנותן לה לאכול דבר שנדרה ממנו, ואינו אומר לה כלום. 16) שאומר לה: מופר לך.

ו. כֵּיצַד? נָדְרָה אוֹ נִשְׁבְּעָה שֶׁלֹּא תֹּאכַל אוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה, וְאָמַר לָהּ: מוּפָר לָךְ[17] - הֲרֵי זֶה הֵפֵר, וּמֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת. נָטַל וְנָתַן לָהּ, וְאָמַר לָהּ: טְלִי וְאִכְלִי, טְלִי וּשְׁתִי - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתָה, וְהַנֶּדֶר בָּטֵל מֵאֵלָיו[18].

17) או שאמר לה: בטל, או אין נדר זה כלום. 18) אף על פי שלא אמר לה שום לשון הפרה.

ז. הַמֵּפֵר נִדְרֵי בִּתּוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ - צָרִיךְ לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו[19]. וְאִם הֵפֵר בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ מוּפָר[20]. אֲבָל הַמְבַטֵּל - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ בִּלְבַד, וְכוֹפֶה אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת[21]. בֵּין עָשְׂתָה בֵּין לֹא עָשְׂתָה - בָּטֵל הַנֶּדֶר[22].

19) לומר לה: מופר לך. 20) כיוון, שאם שתק ביום שמעו הרי זה קיום הנדר, הרי בהכרח כשרוצה להפר צריך להוציא הפרתו בשפתיו, כדי שהדיבור יוציאו מכלל שתיקה. 21) שמניח לפניה לאכול דבר שנדרה ממנו. ומעשה זה מוציאו מידי שתיקה, כהפרה בדיבור. 22) נמצא ביטול נדר לחוד, והפרתו לחוד. וזה מיוסד על דברי הברייתא בנדרים עז: "אומר לה טלי ואכלי, טלי ושתי והנדר בטל מאליו - אמר ר' יוחנן וצריך שיבטל בליבו" הרי שהביטול הוא בלב, בעוד שההפרה אינה אלא בשפתיו. ולדעת הראב"ד אין שום הבדל בין ביטול להפרה, ואין שום דרך לכוף את האשה, אלא מיפר את הנדר דרך ביטול והפרה שהם אחד. וכשאמרו: "אומר לה טלי ואכלי ... והנדר בטל מאליו" אין זה אלא כשהוא מפר בשבת, שלא יפר לה כדרך שהוא מפר לה בחול, אלא משנה בלשונו ומבטלו בליבו דרך הפרה, ולמעשה אין שום הבדל בין ביטול להפרה, כי שניהם אחד הוא. ובפירוש אמרו "חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו" להפר נזירותה. אולם המעיין בדברי רבינו, יראה שלא נתכוון לומר לכופה ממש לאכול, שהרי בפירוש כתב: "וכופה אותה לעשות בין עשתה בין לא עשתה בטל הנדר" הרי שאין כפייה זו אלא בדיבור. כי עצם מעשה הכפייה המתבטא בהנחת אוכל לפניה או באמירתו: טלי ואכלי, הרי זה מגלה את רצונו בהפרת הנדר, ואין לך הפרה מפורשת יותר מזו.

ח. מְפֵרִין נְדָרִים בְּשַׁבָּת, בֵּין לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת[23] בֵּין שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת[24]. וְלֹא יֹאמַר לָהּ בְּשַׁבָּת 'מוּפָר לִיךְ', כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמֵר בְּחוֹל[25], אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְאוֹמֵר לָהּ: טְלִי אִכְלִי, טְלִי וּשְׁתִי[26], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) כגון שנדרה מאכילה או מתכשיטין. 24) שאם לא יפר לה היום ביום שמעו שוב לא יוכל להפר לה למוצאי שבת. אבל אין נשאלים לחכם בשבת אלא אם היו הנדרים לצורך שבת. 25) כי צריך לשנות בשבת מדרכו בחול. 26) והוא הדין אם אמר לה לשון זה בחול, שהנדר בטל, כי אחרת, לא הייתה מועילה אמירתו אפילו בשבת, אלא שבחול הוא רגיל לומר: מופר לך, ובשבת משנה.

ט. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לְבִתּוֹ: כָּל הַנְּדָרִים שֶׁתִּדְּרִי מִכָּאן[27] וְעַד שֶׁאָבוֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי הֲרֵי הֵן קַיָּמִין אוֹ הֲרֵי הֵן מוּפָרִין - לֹא אָמַר כְּלוּם[28]. עָשָׂה שָׁלִיחַ לְהָפֵר לָהּ[29] אוֹ לְקַיֵּם לָהּ - אֵינוֹ כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ[30]. וְכֵן הָאָב - בְּעַצְמוֹ וְלֹא בִּשְׁלוּחוֹ[31].

27) מאותה שעה שאצא מכאן. 28) כי נדרים שעדיין לא באו לעולם, אינו יכול לקיימם, שהרי קיומו הוא בטעות, כי אולי יהיו לה נדרים כאלה, שלא ירצה בקיומם. והוא הדין שאין בידו להפרם (ואין אומרים קל וחומר: אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, שכבר חלו, לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור). שנאמר "אישה יקימנו ואישה יפרנו" - את שבא לכלל היקם בא לכלל היפר, לא בא לכלל היקם (שלא חל עדיין) לא בא לכלל היפר. 29) נדרים שכבר נדרה, ואמר לו: "אם תראה שלא כראוי לי נדרה, הפר לה". 30) אף על פי שבכל התורה, שלוחו של אדם כמותו, כאן גילה הכתוב באמרו פעם שנית "ואישה יפרנו", שדווקא הבעל ולא השליח. 31) "כי הניא אביה אותה" אביה ולא השליח.

י. אָסְרָה עַצְמָהּ בִּתְאֵנִים וַעֲנָבִים, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁאָסְרָה עַצְמָהּ בְּכָל הַמִּין בֵּין שֶׁאָמְרָה תְּאֵנִים וַעֲנָבִים אֵלּוּ, וְקִיֵּם לַתְּאֵנִים וְהֵפֵר לָעֲנָבִים, אוֹ

שֶׁקַּיָּם לָעֲנָבִים וְהֵפֵר לַתְּאֵנִים - מַה שֶּׁקַּיָּם קַיָּם, וּמַה שֶּׁהֵפֵר מוּפָר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאֵין אוֹמְרִין בַּהֲפָרָה: נֶדֶר שֶׁהוּפַר מִקְצָתוֹ - הוּפַר כֻּלּוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְרִין בְּהַתָּרָה[32].

32) כי כשהחכם מתיר הנדר, נעשה הנדר טעות מעיקרו, והואיל והותר מקצתו, הותר ממילא כולו, שלא היה בדעתו אלא שיהא הנדר כולו קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר - הופר, והשאר עומד באיסורו.

יא. מִי שֶׁנָּדְרָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמַע וְהִתְפִּיס עַצְמוֹ[33] בְּנִדְרָהּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁהֲרֵי קַיָּם לָהּ[34]. נָדַר הוּא וְהִתְפִּיסָהּ עַצְמָהּ בְּנִדְרוֹ[35] - מֵפֵר אֶת שֶׁלָּהּ[36], וְשֶׁלּוֹ קַיָּם[37].

33) שאמר: גם אני כמותך. 34) גילה רצונו שמסכים לנדרה ואין זה גרוע מקיום בליבו שנקרא קיום. 35) שאמרה בתוך כדי דיבור לנדרו: "ואני". 36) שהרי לא גילה דעתו שרוצה לקיים נדרה. 37) שאין נדרו תלוי בנדרה.

יב. כֵּיצַד? שָׁמַע אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ אוֹמְרִין 'הֲרֵינִי נְזִירָה', וְאָמַר 'וַאֲנִי'[38] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, וּשְׁנֵיהֶם נְזִירִים. אָמַר הוּא 'הֲרֵינִי נָזִיר', וְשָׁמְעָה הִיא וְאָמְרָה 'וַאֲנִי' - מֵפֵר לָהּ[39], וְשֶׁלּוֹ קַיָּם[40]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

38) כיוון שאמר: "ואני" הרי זה כקיום, ובכל זאת אם ישאל לחכם על הקמתו, חוזר ומפר לה. 39) שנאמר "לנדור נדר נזיר להזיר לה' - מקיש נזירות לנדרים, מה נדרים האב מפר נדרי בתו ובעל מפר נדרי אשתו, אף נזירות האב מפר נזירות בתו ובעל מפר נזירות אשתו. 40) עד שישאל לחכם ויתירנו.

יג. נָדַר לְעַצְמוֹ, וְהִדִּירָהּ כְּמוֹתוֹ[41], וְגָמַר בְּלִבּוֹ[42] לְהַדִּירָהּ, וְאָמְרָה אָמֵן[43] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[44]. וְאִם נָדַר, וְהִדִּירָהּ דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה לֵידַע מַה בִּלְבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: הֲתִרְצִי בְּנֶדֶר זֶה לִהְיוֹת כְּמוֹתִי אוֹ לֹא? וְאָמְרָה אָמֵן - הֲרֵי זֶה מֵפֵר לָהּ[45].

41) שאמר: הריני נזיר ואת כמוני. 42) על דרך הוודאות וההחלט. 43) בזה הביעה הסכמתה לקבלת הנדר. אבל אם לא אמרה אמן אינו יכול להדירה בעל כורחה. 44) מפני שתלה נדרו בנדרה, ואם יפר חלק האשה גם חלקו יופר, ונמצא עובר על "לא יחל דברו". 45) כאן לא תלה נדרו בנדרה ואפילו יופר נדרה לא תבטל נדרו. ולא עבר על "לא יחל דברו".

יד. כֵּיצַד? אָמַר לָהּ: הֲרֵינִי נָזִיר וָאַתְּ, כְּלוֹמַר, וְאַתְּ נְזִירָה כְּמוֹתִי, וְאָמְרָה אָמֵן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[46]. אָמַר לָהּ: הֲרֵינִי נָזִיר, וּמַה תֹּאמְרִי, הַאַתְּ נְזִירָה כְּמוֹתִי? וְאָמְרָה אָמֵן - הֲרֵי זֶה יָפֵר[47]. וְאִם הֵפֵר לָהּ[48] - שֶׁלּוֹ בָּטֵל; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁתָּלָה נִדְרוֹ בְּנִדְרָהּ. אָמְרָה לוֹ: הֲרֵינִי נְזִירָה וְאַתָּה, וְאָמַר אָמֵן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[49]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) שאם יפר את נדרה נמצא גם חלקו בטל "ואינו רשאי לגרום דבר להיות נדרו מבוטל". 47) שלא תלה נדרו בנדרה, שאפילו לא תקבל נזירות יישאר הוא נזיר על כל פנים. 48) דבר זה חוזר אל דברי תחילת ההלכה שאמר: הריני נזיר ואת נזירה כמותי, שלפיכך לא יפר, מפני שאם יפר יהיה גם חלקו בטל, שהרי תלה נדרו בנדרה, ואם נדרה בטל הרי בהכרח גם נדרו בטל הואיל ושניהם תלויים זה בזה, אמנם לכתחילה אסור לו להפר חלקה ולגרום לעצמו לעבור על "לא יחל דברו", אבל אם עבר והפר הרי ממילא חלקו מופר. 49) שהרי קיים לה.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אַחֵר וְהִתְפִּיס עַצְמוֹ בְּנִדְרָהּ[50] וְאָמַר 'וַאֲנִי', וְשָׁמַע אָבִיהָ אוֹ בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ - שֶׁלָּהּ מוּפָר, וְזֶה שֶׁהִתְפִּיס עַצְמוֹ חַיָּב[51].

50) בתוך כדי דיבורה. 51) בנזירות, שם כא: בעייא שנפשטה, שאין הבעל עוקר את הנדר מעיקרו אלא מכאן ולהבא, ולפיכך זה שהתפיס עצמו בנדרה בחיובו עומד. אבל החכם כשמתיר הנדר עוקרו מעיקרו וכשהותר הראשון הותרו ממילא כל הנתפסים בו.

טז. הָאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בַּעַל וְאֵינָהּ בִּרְשׁוּת אָב, וְאָמְרָה: הֲרֵי הַבָּשָׂר אָסוּר עָלַי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְנִשֵּׂאת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָל הַנֶּדֶר הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; שֶׁבְּשָׁעַת הַנֶּדֶר לֹא הָיְתָה בִּרְשׁוּתוֹ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְגוֹמֵר[52]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְאֹרֶסֶת לוֹ בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר[53]; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בַּקּוֹדְמִין[54], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

52) כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה, שאם לא נישאת אחרי כן אין צורך לומר: "יקום עליה", כי מי יפר לה, אלא וודאי כשנשאת לאחר שנדרה הכתוב מדבר. 53) שאין הבעל מיפר לבדו עד שתיכנס לרשותו. 54) מה שנדרה קודם נישואיה.

יז. נָדְרָה תַּחַת בַּעְלָהּ שֶׁיִּהְיֶה הַבָּשָׂר אָסוּר עָלֶיהָ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹ שֶׁתִּהְיֶה נְזִירָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וָמֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיָה לַנֶּדֶר לָחוּל הֲרֵי הִיא גְּרוּשָׁה אוֹ אַלְמָנָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁכְּבָר הֵפֵר לָהּ נֶדֶר זֶה[55].

55) שהכל הולך אחרי שעת אמירת הנדר ולא אחר שעת תחולתו.

יח. אַלְמָנָה אוֹ גְּרוּשָׁה שֶׁאָמְרָה: הֲרֵינִי אֲסוּרָה בְּיַיִן כְּשֶׁאֲנָשֵׁא[56], וְנִשֵּׂאת - אֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר[57]. אָמְרָה וְהִיא תַּחַת בַּעְלָהּ: הֲרֵינִי אֲסוּרָה בְּבָשָׂר כְּשֶׁאֶתְגָּרֵשׁ[58] - הֲרֵי הַבַּעַל מֵפֵר, וּכְשֶׁתִּתְגָּרֵשׁ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת[59].

56) אעפ"י שאי אפשר שיחול הנדר אלא בשעת נישואיה, ואז הרי בעלה יוכל להפר לה. 57) שאפילו במקרה זה

אנו הולכים אחרי שעת ביטוי הנדר וקבלתו ואז הייתה אלמנה. 58) אף על פי שאי אפשר לנדר לחול אלא בשעה שתתגרש, ואז הרי היא פנוייה. 59) כדעת רבי עקיבא שהולכים אחרי שעת האמירה בין להקל ובין להחמיר.

יט. הַמְקַיֵּם בְּלִבּוֹ[60] - הֲרֵי זֶה קַיָּם[61]. וְהַמֵּפֵר בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ מוּפָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[62]. לְפִיכָךְ, אִם הֵפֵר בְּלִבּוֹ - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְקַיֵּם; וְאִם קִיֵּם בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהָפֵר[63], אֶלָּא אִם חָזַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כֹּחַ דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ גָּדוֹל מִכֹּחַ הַמּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו[64].

60) שלא הוציאו בשפתיו. 61) וזה נלמד משתיקה ביום שמעו, שהיא מקיימת הנדר. הואיל ועבר היום ולא הפר, גילה דעתו שהוא רוצה בקיום הנדר, הרי שאנו הולכים בזה אחר דעתו, מעתה, אם קיים בליבו, הרי גילה דעתו במפורש, שרוצה לקיימו, ואין זה גרוע מעבר יום השמיעה, שאינו יכול להפר. 62) שצריך להוציא בשפתיו, שהדיבור יוציאו מידי שתיקתו, שאם לא כן שתיקתו מקיימתו. 63) הרי הוא כאילו קיימו בשפתיו, שאינו חוזר ומפר, אם לא שישאל על הקמתו. 64) שאפילו קיים בשפתיו וחזר בו תוך כדי דיבורו והפר הרי זה מופר, שהרי זה כטועה.

כ. הַמְקַיֵּם נְדָרֵי בִּתּוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ וְנִחַם[65] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם וּמַתִּיר לוֹ הֲקָמָתוֹ, וְחוֹזֵר וּמֵפֵר לָהּ בּוֹ בַּיּוֹם[66]. אֲבָל אִם הֵפֵר לָהּ וְנִחַם, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵל לְחָכָם כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר וִיקַיֵּם.

65) ומתחרט על הקמתו. 66) ביום שאלתו, שהוא אצלו כיום השמיעה.

כא. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה וְקִיֵּם לָהּ אָבִיהָ לְבַדּוֹ אוֹ בַּעְלָהּ לְבַדּוֹ וְהֵפֵר לָהּ הָאַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַל לְחָכָם וְהִתִּיר לוֹ הֲקָמָתוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר[67] וּמֵפֵר לָהּ עִם הָאַחֵר שֶׁכְּבָר הֵפֵר לָהּ[68]; שֶׁאֵין לָהֶם לְהָפֵר אֶלָּא שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[69].

67) המקיים. 68) ואפילו אם יפר הראשון עמו פעם שנית אינו מועיל. 69) שלא יפסיק בין אחד לחברו דבר המעכב את ההפרה כגון הקמתו של זה, שקודם שנשאל לא היה ראוי להפר.

כב. אָמַר לְבִתּוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ: קַיָּם לִיךְ, קַיָּם לִיךְ, וְנִשְׁאַל עַל הֲקָמָה הָרִאשׁוֹנָה - הֲרֵי הַשְּׁנִיָּה חָלָה עָלָיו[70]. אָמַר לָהּ: קַיָּם לִיךְ וּמוּפָּר לִיךְ, וְלֹא תָּחוּל הֲקָמָה אֶלָּא אִם כֵּן חָלָה הַפָּרָה - הֲרֵי זֶה מוּפָּר; שֶׁאֵין הַהֲקָמָה מוֹעִיל אַחַר הַהַפָּרָה[71]. אָמַר לָהּ 'קַיָּם וּמוּפָּר לִיךְ' בְּבַת אַחַת[72] - הֲרֵי זֶה קַיָּם[73]. אָמַר לָהּ: קַיָּם לִיךְ הַיּוֹם[74] - הֲרֵי זֶה קַיָּם לְעוֹלָם[75]. אָמַר לָהּ: מוּפָּר לִיךְ לְמָחָר - אֵינוֹ מוּפָּר; שֶׁהֲרֵי קִיְּמוֹ הַיּוֹם, וּלְמָחָר אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[76]. אָמַר לָהּ: קַיָּם לִיךְ שָׁעָה אַחַת, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא הֵפֵר - הֲרֵי זֶה קַיָּם; וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר לָהּ: הֲרֵי מוּפָּר לִיךְ לְאַחַר שָׁעָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא הַפָּרָה מִפִּיו. אָמַר לָהּ: קַיָּם לִיכִי שָׁעָה אַחַת, וּכְשֶׁעָבְרָה הַשָּׁעָה אָמַר לָהּ: מוּפָּר לִיךְ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[77]; וּלְפִיכָךְ אֲסוּרָה בִּנְדָרָהּ, וְאִם עָבְרָה עַל נִדְרָהּ - אֵינָהּ לוֹקָה[78].

70) אף על פי שבשעה שקיים לה שנית לא היה לה מקום לחול, שהרי מקויים ועומד הוא מהקמתו הראשונה, בכל זאת תלוייה ועומדת, וכשמוצאת מקום לחול (כשנשאל על הראשונה) היא חלה. 71) נמצא שבזה גילה דעתו שרוצה יותר בהפרה מבהקמה. 72) הוא הדין אפילו אם לא אמר: "בבת אחת" אלא: "קיים ומופר ליך" כל שלא הפסיק בתיבת: ליך, בין הקמה להפרה, הרי זה כבבת אחת. 73) על פי הכלל: "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו". וכיוון שאם אמר: קיים ליך וחזר ואמר: מופר ליך, אין ההפרה חלה, הוא הדין כשאמר קיים ומופר ליך כאחד אין ההפרה חלה, ואפילו אם תרצה לומר ששתיהן אינן חלות, ממילא נשאר הנדר קיים, ששתיקתו מקיימתו (כסף משנה). והוסיף ה"אור שמח" להסביר, כיוון שלא אמר כלום, נמצאת שנשארה רק מחשבתו, והלכה היא: קיים בליבו - הרי זה קיום, הפר בליבו - אין זה מופר, וכשיש התנגשות במחשבה בין הקמה להפרה, הרי זה "כבת אחת". 74) אף על פי שיש לדקדק מדבריו: היום יהיה קיים, ולמחר יהיה מופר, ותתחיל ההפרה מהיום. 75) שסוף־סוף לא הוציא ההפרה בשפתיו, ונשאר מקויים. 76) בזה שאמר: מופר ליך למחר, גילה דעתו, שקיימו להיום, וקיום במחשבה הרי הוא קיום, ומחר אינו זמן הפרה. 77) אם קיום לשעה הוא קיום לעולם, או אולי, מכיוון שכל היום ראוי להקמה ולהפרה, כל היום ברשותו הוא לקיים ולהפר. ולא אמרו: "קיים אינו יכול להפר" אלא כשקיים סתם, אבל לא כשפירש ואמר: "קיים ליך שעה אחת". 78) משום: לא יחל דברו, שאין לוקין על הספק.

כג. מִי שֶׁנָּדַר נְדָרִים כְּדֵי לְכוֹנֵן[79] דֵּעוֹתָיו וּלְתַקֵּן מַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה זָרִיז וּמְשֻׁבָּח. כֵּיצַד? כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה זוֹלֵל, וְאָסַר עָלָיו הַבָּשָׂר שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם; אוֹ מִי שֶׁהָיָה שׁוֹגֶה[80] בְּיַיִן, וְאָסַר הַיַּיִן עַל עַצְמוֹ זְמַן מְרֻבֶּה[81], אוֹ אָסַר הַשִּׁכְרוּת לְעוֹלָם[82]; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה רוֹדֵף שַׁלְמוֹנִים[83] וְנִבְהָל לַהוֹן[84], וְאָסַר עַל עַצְמוֹ הַמַּתָּנוֹת אוֹ הַנָּיַת אַנְשֵׁי מְדִינָה זוֹ[85]; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה מִתְגָּאֶה בְּיָפְיוֹ, וְנָדַר בְּנָזִיר[86]; וְכַיּוֹצֵא בִּנְדָרִים אֵלּוּ[87] - כֻּלָּן דֶּרֶךְ עֲבוֹדָה לַשֵּׁם הֵם. וּבִנְדָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אָמְרוּ חֲכָמִים: נְדָרִים - סְיָג[88] לַפְּרִישׁוּת[89].

נקודות משיחות קודש

"מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריז ומשובח ... כו'".

ובשני מקומות אחרים מצינו התייחסות שונה של הרמב"ם לעניין הנדרים: בהלכה שלאח"ז כתב: "... לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר", ובהל' דעות כתב: "ציוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו

התורה בלבד ... אמרו חכמים לא דייך מה שאסרה תורה שאתה אוסר עליך דברים אחרים". אלה שלושת הלשונות - שלושה דרכים בעבודת ה' הם. א. פרישות מדברים המותרים על־ידי נדר. ב. פרישות בלא נדר. ג. לא לפרוש מדברים המותרים. ושלושתם עוסקים בדרגות שונות שבעבודת ה'.

המצוי בדרגה נמוכה שנמשך אחרי מותרות יורד למטה יותר על־ידם וזקוק לנדר כדי לפרוש מדברים אלו, וממילא עבודת ה' שלו היא על־ידי נדר. למעלה ממנו, ישנו אדם שאינו נמשך אחרי מותרות וממילא אינו זקוק לנדר, אבל מאחר שעדיין לא הגיע לדרגה הנעלית בעבודת ה', הרי הוא מפריש את עצמו מדברים המותרים, ולכן הזכירו הרמב"ם בהלכה נפרדת בפני עצמה. אבל למעלה מזה ישנה דרגה נעלית בעבודת ה' שאינו חושש עוד שהדבר המותר יגרום אצלו ירידה, ותפקידו לברר ולזכך גם את הדברים המותרים, שהרי אין חשש שיפילוהו, ועליו אמרו "לא דייך מה שאסרה תורה כו'".

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ט')

79) להכשיר מידותיו ולבססן. וגירסת ה"כסף משנה": לכוון דעותיו. 80) להוט ונמשך אחריו עד כדי שכחת עצמו. 81) פרט לשבתות וימים טובים. שהוא מצווה לקדש ולהבדיל על היין מדברי סופרים. 82) כי שלושה הקב"ה אוהבם: "מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מידותיו". 83) תשלומים בלתי כשרים, כגון שוחד. 84) אץ להעשיר. 85) כדי שלא להיכשל בשוחד. 86) להיות נזיר, כמו שאמר שמעון הצדיק "מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד, פעם אחת בא אדם מן הדרום, וראיתיו, שהוא יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך הנאה, אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז עלי יצרי וביקש לטרדני מן העולם (להביאני לידי מעשים לא טובים) אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שעתיד להיות רימה ותולעה, העבודה (בשבועה) שאגלחך לשמים ... אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר: איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'.. 87) כגון שירא שלא יתקפו יצרו ויתרשל בקיום מצוות עשה. 88) גדר וחיזוק. 89) "רצונו לומר, השמירה מהטומאות, כמו שאמרו במסכת חגיגה בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג, סוף פרק מ"ח "... כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות. ולחסום תאוות המאכל והמשתה ... ומפני שהנשים ממהרות לכעוס לקלות הפעלותן וחולשת נפשן, אילו היה עניין שבועותיהן ברשותן היה בזה צער גדול בבית ומחלוקת ... בהיות זה המין מן המזון מותר לאיש ואסור לאשה וזה אסור על הבת ומותר לאם, ומפני זה סמך העניין לבעל הבית בכל מה שיש בו נזק או תועלת (שיוכל להפר להם), הלא תראה שמי שהיא ברשות עצמה ... דינה כדין האנשים..

כד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֲבוֹדָה (לַשֵּׁם) - לֹא יַרְבֶּה אָדָם בִּנְדָרֵי אִסּוּר וְלֹא יַרְגִּיל עַצְמוֹ בָּהֶם[90], אֶלָּא יִפְרֹשׁ מִדְּבָרִים שֶׁרָאוּי לִפְרֹשׁ מֵהֶן בְּלֹא נֶדֶר.

90) שמא ייכשל ולא יוכל לעמוד בהם. וכן אמרו "לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות".

כה. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַנּוֹדֵר - כְּאִלּוּ בָּנָה בָּמָה[91]. וְאִם עָבַר וְנָדַר - מִצְוָה לְהִשָּׁאֵל[92] עַל נִדְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מִכְשׁוֹל לְפָנָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנִדְרֵי אִסָּר[93]; אֲבָל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[94] - מִצְוָה לְקַיְּמָן, וְלֹא יִשָּׁאֵל עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִדְּחַק[95]; שֶׁנֶּאֱמַר: נְדָרַי לַה' אֲשַׁלֵּם[96].

נקודות משיחות קודש

מהלכות אלו אפשר ללמוד הוראה בעבודת ה'.

בנדרים מתבטא כוחו הגדול של יהודי לפעול קדושה, חיבור והתקשרות עם הקב"ה בדברי החולין, בדומה לקדושת קרבן.

וההוראה מזה: לפעמים קורה שיהודי מתיירא מהתחייבות ללמוד תורה ולקיים מצוות, וחושש שאין לו כח לזה או שחסר לו ממון לכך וכו'.

על כך באה ההוראה מעניין הנדרים והנזירות שעל־ידי דיבור בלבד יכול יהודי לפעול קדושה בענייני חולין. ועד"ז בנזירות כשיהודי לוקח על עצמו התחייבות ומקיים אותה לכבודו של הקב"ה, אפילו כשמדובר בעניין קל ופשוט כמו שלא לגלח שערות ראשו, אומר הקב"ה שכיון שכוונתו לשם שמים, הרי שמתווספת אצלו קדושה מיוחדת על־ידי־זה. ובדרך ממילא יש בזה תועלת לאדם עצמו, כי הזכות לגרום נחת־רוח לקב"ה ולעשות רצונו, הוא הכבוד הכי גדול לאדם.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ב)

91) בשעת איסור הבמות, שאף על פי שציוותה להקריב קרבנות בפנים (במקדש) הזהירתו שלא יוסיף לבנות במה ולהקריב בחוץ. וגם הנודר רוצה לאסור על עצמו דברים אסורים נוסף על מה שאסרתו תורה. ומשום שהנודר רגיל להתפיס בקרבן, אומרים לו שאין קרבנו רצוי והריהו כבונה במה ומקריב בחוץ. וכן אמרו בירושלמי: "לא דייך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים". 92) על ידי חכם שיתירו. 93) שאוסר על עצמו דברים המותרים. 94) שנודר לטובת ההקדש או לצדקה, ובמדרש בראשית רבה פרשה ע אמרו: וידר יעקב נדר לאמור - לאמור לדורות, שיהיו נודרים בעת צרתם. 95) בקושי, כשרואה שאינו יכול לקיימם. 96) ובשולחן ערוך יורה דעה סימן רג, סעיף ד פסק: "צריך להיזהר שלא ידור שום דבר ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו

בידו, יתן מיד, ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר: "בלא נדר".

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת נְדָרִים בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום ש"ק ב' תמוז ה'תשפ"א

הִלְכוֹת נְזִירוּת

1 **יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמֹנֶה**
2 **מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: א) שֶׁיְּגַדֵּל הַנָּזִיר**
3 **פֶּרַע. ב) שֶׁלֹּא יְגַלַּח שְׂעָרוֹ כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ. ג) שֶׁלֹּא**
4 **יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן וְלֹא תַּעֲרֹבֶת יַיִן וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֶׁלָּהֶם.**
5 **ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים. ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל צִמּוּקִים.**
6 **ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל חַרְצַנִּים. ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל זַגִּין. ח) שֶׁלֹּא**
7 **יִכָּנֵס לְאֹהֶל הַמֵּת. ט) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לַמֵּתִים. י) שֶׁיְּגַלַּח**
8 **עַל הַקָּרְבָּנוֹת כְּשֶׁיַּשְׁלִים נְזִירוּתוֹ אוֹ כְּשֶׁיִּטַּמֵּא.**
9 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

10 **פֶּרֶק רִאשׁוֹן**[1]

1) דברים האסורים על הנזיר ועונש העובר עליהם, ידות נזירות וכינויי נזירות כיצד, המתנה על מה שכתוב בתורה בקבלת הנזירות, דין האומר הרי ידי נזירה או ראשי נזיר.

11 **א. הַנְּזִירוּת הוּא נֶדֶר מִכְּלַל נְדָרֵי אִסָּר**[2]**, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי**
12 **יִדֹּר**[3] **נֶדֶר נָזִיר וְגוֹמֵר. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיְּגַדֵּל שְׂעַר**
13 **רֹאשׁוֹ**[4]**, שֶׁנֶּאֱמַר: גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ. וְאִם גִּלַּח**
14 **בִּימֵי נִזְרוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה**[5]**, שֶׁנֶּאֱמַר: תַּעַר לֹא**
15 **יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ. וְכֵן אָסוּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים**[6] **אוֹ לֶאֱכֹל**
16 **דְּבָרִים שֶׁאֲסָרָן הַכָּתוּב עָלָיו מִגֶּפֶן הַיַּיִן**[7] **כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ.**

2) שאוסר על עצמו בדרך נדר דבר המותר, בניגוד לאומר: הרי עלי להביא קרבן, שאף הוא נקרא נדר, אבל לא "נדר איסור" אלא "נדר הקדש", כלשון רבינו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א־ב. ואע"פ שגם הנזיר מביא קרבנות במלאת ימי נזרו, עיקר הנזירות הוא נדר איסור, כמבואר בסמוך. 3) בכ"י התימנים: כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', כנוסח הכתוב בתורה. 4) כל ימי נזרו. 5) ראה לקמן פ"ה, הי"א דיני איסור גילוחו. 6) לנגוע במת, או להכנס לאהל שהמת בו, ראה לקמן פ"ז דיני טומאת נזיר. 7) (שם, ד) והם מבוארים לקמן פ"ה, ה"א־י. והקדים רבינו מצות גידול שער נזיר וגילוחו, למצוות הטומאה והיוצא מן הגפן, בעוד שבתורה נכתבו תחילה דיני אכילת מיני הגפן, - מפני שבגילוח שיער נזיר יש מצות־עשה ולא־תעשה, בעוד שבאכילת מיני הגפן אין אלא מצות לא־תעשה בלבד, ובכל זאת, הקדים הכתוב איסור שתיית היין, כדי להסמיך פרשת נזיר לפרשת סוטה שלמעלה ממנה, כמאמרם ז"ל (סוטה ב.) "כל הרואה סוטה בקלקולה, יזיר עצמו מן היין" (ע"פ הרדב"ז).

17 **ב. עָבַר וְגִלַּח אוֹ נִטְמָא אוֹ אָכַל מִגֶּפֶן הַיַּיִן - הֲרֵי**
18 **זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם**[8]**: אַחַת - מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ,**
19 **שֶׁכּוֹלֵל כָּל הַנְּדָרִים**[9]**; וְאַחַת - מִשּׁוּם דָּבָר שֶׁעָבַר**
20 **עָלָיו מִדְּבָרִים שֶׁאֲסוּרִין אִסּוּר מְיֻחָד עַל הַנָּזִיר**[10]**.**

8) שתי פעמים, שבכל אחת מהן שלשים ותשע מלקות. 9) ראה לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ה. 10) שכל העובר עבירה שיש בה לאוין חלוקים, לוקה כמנין הלאוין שבה. ומובן, שאם גילח, ונטמא ושתה יין - לוקה ארבע (רדב"ז).

21 **ג. נָדַר בְּנָזִיר וְקִיֵּם נִדְרוֹ כְּמִצְוָתוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה**
22 **שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה: הָאַחַת - כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה,**
23 **וַהֲרֵי עָשָׂה; וְהַשְּׁנִיָּה - גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ, וַהֲרֵי**
24 **גִּדֵּל; וְהַשְּׁלִישִׁית - תִּגְלַחְתּוֹ עִם הַבָּאַת קָרְבְּנוֹתָיו**[11]**,**
25 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹמֵר**[12]**.**

11) במלאת ימי נזרו, ככתוב (במדבר ו, יג), והן תלויות זו בזו, כמבואר לקמן פ"ח, ה"א־ד. וכתב רבינו במורה־נבוכים ח"ג, פמ"ח: "וטעם הנזירות מבואר מאד, והוא הפרישות מן היין, אשר הפסיד מן הראשונים והאחרונים, רבים ועצומים כל הרוגיו, ו"גם אלה ביין שגו" (לשון הכתוב ישעיה כח, ז)... כי הנשמר ממנו נקרא קדוש, והושם במדריגת כהן גדול בקדושה, עד שלא יטמא אפילו לאביו ולאמו כמוהו, זאת הגדולה מפני שפירש מן היין". והשווה לקמן פ"י, הי"ד: "ושקלו הכתוב כנביא, שנאמר (עמוס ב, יא) ואקים מבניכם לנביאים, ומבחוריכם לנזירים". וכתב ה"אבן עזרא" (במדבר ו, ז) "ויש אומרים כי מלת נזיר מגזרת נזר (= כתר), והעד: "כי נזר אלקיו על ראשו". ודע, כי כל בני האדם עבדי תאות העולם, והמלך באמת, שיש לו נזר ועטרת מלכות בראשו, כל מי שהוא חפשי מן התאוות". 12) ראה לקמן פ"ח, ה"ג: "ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזרה פתוח, שנאמר: פתח אהל מועד, לא שיגלח כנגד הפתח, שזה בזיון מקדש הוא".

26 **ד. הָאוֹמֵר: לֹא אִפָּטֵר**[13] **מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר**
27 **- הֲרֵי זֶה נָזִיר**[14] **מִיָּד, שֶׁמָּא יָמוּת עַתָּה**[15]**. וְאִם אֵחַר**
28 **נְזִירוּתוֹ**[16] **- הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּכָל תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ**[17]**. וְאֵין**
29 **לוֹקִין עַל לָאו זֶה**[18]**.**

13) לא אצא. 14) חייב לקבל עליו נזירות (רא"ש לנדרים ג:). וכן לשון רבינו לקמן הל' ערכין פ"ו, הל"ג: "ואע"פ שעדיין לא נדר בנזיר, הואיל ואמר: שידור בנזיר, חייב להנזר". 15) ונמצא שלא קיים את נדרו, והשווה הל' תרומות פ"ט ה"א, ולקמן פ"ד ה"י. 16) קבלת נזירותו. 17) נדרים ג: 18) שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב) ואיחור נזירותו אין בו מעשה. והוא־הדין אם קבע זמן לנזירותו ואיחר, ולא קיבל עליו נזירותו, אינו לוקה, כנ"ל (רדב"ז).

30 **ה. אֵין אוֹמְרִין בִּנְזִירוּת: עַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דָּבָר**
31 **שֶׁמִּשְׁמָעוֹ אֵצֶל כָּל הָעָם כָּעִנְיָן שֶׁבְּלִבּוֹ; אֶלָּא כֵּיוָן**
32 **שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ**[19] **וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דְּבָרִים שֶׁעִנְיָנָם**[20]
33 **שֶׁיִּהְיֶה נָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עִנְיָנוֹת רְחוֹקוֹת, וְאַף**
34 **עַל פִּי שֶׁאֵין בְּמִשְׁמָעָן לְשׁוֹן נְזִירוּת - הֲרֵי הוּא**
35 **נָזִיר**[21]**.**

19) לקבל עליו נזירות. 20) תכנם ומובנם. 21) נזיר ב: שמחשבת לבו מגלה (=משלימה) את משמעות דיבורו (תוספות שם).

1 ו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו וְאָמַר: אֶהְיֶה
2 - הֲרֵי זֶה נָזִיר, הוֹאִיל וּבְלִבּוֹ הָיָה שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ זֶה,
3 וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ וְאָמַר אֶהְיֶה כְּמוֹ[22] זֶה. וְכֵן
4 אִם אָחַז בִּשְׂעָרוֹ וְאָמַר: אֶהְיֶה נָאֶה[23], אוֹ אֶהֱא
5 מְכַלְכֵּל[24], אוֹ אֶהֱא מְסַלְסֵל; אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי
6 מְסַלְסֵל, אוֹ הֲרֵינִי מְכַלְכֵּל[25], אוֹ הֲרֵי עָלַי לְשַׁלֵּחַ
7 פֶּרַע[26] - הֲרֵי זֶה נָזִיר[27]. וְהוּא שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לְהַזִּיר[28].

22) נזיר שם. והשווה לקמן פ"ב, ה"ד. 23) ובכת"י התימנים: אהא נאוה. כלומר, אהיה נאה במצוה התלויה בשיער, כגון נזירות (תוספות שם). וכאן אפילו לא עבר נזיר לפניו - הרי זה נזיר (תוספות שם, דיבור־המתחיל הריני כזה). וכל אלו נקראו בגמרא שם ב. "ידות נזירות", שלא גמר דיבורו, והרי זה מועיל כאילו גמרו, כאדם האוחז בבית יד של כלי ומגביהו בכך, כאילו אחז בכלי עצמו (תוספות שם דיבור־המתחיל האומר). והשווה לעיל הל' נדרים פ"א, הכ"ג ובביאורנו. 24) מסדר שערות ראשי בצורה הראויה, ולשון משנה היא בנזיר שם, וכן בשבת עח: "כדי לעשות כלכל" (הערוך). ויש מפרשים: כלכול - לשון גידול שיער (תוספות לנדה נב:). ולדבריהם כך גירסת הגמרא בנזיר ג. "כלכול - לשון גידול שער הוא". 25) ומדובר, כשתפס שיער ראשו, אמר כך (פירוש המשנה לרבינו, נזיר שם). 26) לגדל שער, מלשון הכתוב (במדבר ו, ה) "גדל פרע שער ראשו", והנביא אומר (יחזקאל מד, כ) "ופרע לא ישלחו". 27) משנה נזיר ב. 28) נזיר ב: וכמבואר בהלכה הקודמת.

8 ז. אָמַר: הֲרֵי עָלַי צִפֳּרִים[29], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה נָזִיר
9 עוֹבֵר לְפָנָיו וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ לְהַזִּיר - אֵינוֹ
10 נָזִיר[30], וַהֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו כְּלוּם[31].

29) שתי תורים או שני בני יונה, והן קרבן נזיר שנטמא, ככתוב במדבר ו, י. 30) משנה נזיר ב. וכדעת חכמים. 31) כי שמא נתכוין להביא ציפרים, כקרבן נדבה, וספק נזירות להקל (נזר ג:). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמנם חייב להביא שתי תורים בלבד, ויקריב אותן נדבה".

11 ח. כָּל כִּנּוּיֵי[32] נְזִירוּת - כִּנְזִירוּת. כֵּיצַד? מְקוֹמוֹת
12 הָעִלְּגִים שֶׁמְּשַׁנִּין אֶת הַדִּבּוּר[33] וְאָמַר שָׁם: הֲרֵינִי
13 נָזִיק, נָזִיחַ, פָּזִיחַ[34] - הֲרֵי זֶה נָזִיר[35].

32) שמות לואי. 33) "מפסידים את הלשון, ומכנים על דבר בדבר אחר" (הל' נדרים פ"א, הט"ז). 34) משנה נזיר ב. ומפרש רש"י: "לשון אומות הן, כשתמחוק רגל הקו"ף של נזיק, ודופן החי"ת של נזיח, וגגו של פ"א דפזיח, ודופן חי"ת שלו, עשיתו: נזיר. 35) ורבינו בפירוש המשנה, אומר: "שהעלגים מן האומות המשתתפין לישראל, היו משבשים לשון נזיר על צד שינוי לשונם, אח"כ נעתק זה אל ההמון ונפסד הלשון לפי דיבורם". והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה והל' נדרים פ"א, הט"ז. ובביאורנו שם.

14 ט. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַחַרְצַנִּים[36] בִּלְבַד אוֹ מִן
15 הַזַּגִּים[37] בִּלְבַד, אוֹ הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַתְּגַלְּחַת, אוֹ הֲרֵינִי
16 נָזִיר מִן הַטֻּמְאָה[38] בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר, וְכָל
17 דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו[39], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ
18 לְהַזִּיר אֶלָּא מִדָּבָר זֶה בִּלְבַד. הוֹאִיל וְדָבָר שֶׁנָּזַר מִמֶּנּוּ
19 אָסוּר עַל הַנְּזִירִים, הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר[40].

36) הגרעינים הפנימיים מהענבים שזורעים אותם. 37) והם הקליפה החיצונה של הענבים, לשון רבינו לקמן פ"ה, ה"ב. 38) שלא להטמא למתים. 39) וחייב להתנהג בכל דיני נזירות, כאילו אמר הריני נזיר סתם (משנה נזיר ג:). 40) שנאמר (במדבר ו, ג) "מיין ושכר יזיר" - אפילו לא נדר אלא מיין בלבד, הרי זה נזיר מכולם (גמרא שם).

20 י. אֲבָל הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגָרוֹת[41] אוֹ מִן
21 הַדְּבֵלָה[42] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[43] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בָּהֶן[44], וְאֵינוֹ
22 נָזִיר[45].

41) תאנים מיובשות, ונזיר מותר בהן, שאינן פירות הגפן. 42) תאנים מיובשות דרוסות יחד עד שנעשו גוש אחד, ונזכרות במקרא, שמואל־א, ל, יב ועוד. 43) מפירות שאינם פרי הגפן, ומותרים לנזיר, ראה לקמן פ"ה, ה"א. 44) כאילו נדר מן הגרוגרות, שיהיו אסורים עליו כקרבן, שאף בגמר דבריו אדם נתפס. 45) שלא נדר כדרך הנוזרים, שאין נזירות מן הגרוגרות ומן הדבילה (משנה נזיר ט.). וכדעת רבי נתן שם בגמרא עמ' ב, ע"פ בית־הלל: נדור, ואינו נזיר. וגורס רבינו שם: "מתניתין כרבי נתן" (כסף־משנה).

23 יא. מָזְגוּ לוֹ כּוֹס שֶׁל יַיִן וְנָתְנוּ לוֹ לִשְׁתּוֹת, וְאָמַר:
24 הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ[46] - הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר[47]. וְאִם הָיָה
25 מַר נֶפֶשׁ אוֹ כּוֹעֵס אוֹ מִתְאַבֵּל, וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ
26 שֶׁיִּשְׁתֶּה כְּדֵי לְשַׁכֵּחַ עֲמָלוֹ[48], וְאָמַר: הֲרֵי זֶה נָזִיר
27 מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּאוֹתוֹ הַכּוֹס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ
28 נָזִיר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה כּוֹס זֶה[49].

46) מן היין שבכוס. 47) וכל דקדוקי נזירות עליו (משנה נזיר יא.) ואין זה גרוע מהאומר: "הריני נזיר מהחרצנים בלבד" שהוא נזיר בכל, כמבואר לעיל ה"ט. 48) מצוקתו וחלאתו, מלשון הכתוב (משלי לא, ו־ז) "יין למרי נפש, ישתה וישכח רישו, ועמלו לא יזכר עוד". 49) שאסר עליו כוס זה כקרבן, ונתכוין לסלק את המפצירים בו לשתות, כי אם לא יאמר: נזיר אני, ירא הוא שיביאו לו כוס אחר. וכל הקטע הזה אין לו מקור בתלמודים.

29 יב. וְכֵן שִׁכּוֹר שֶׁנָּתְנוּ לוֹ כּוֹס כְּדֵי לְרַוּתוֹ[50], וְאָמַר:
30 (הֲרֵי זֶה) [הֲרֵינִי] נָזִיר מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּאוֹתוֹ
31 הַכּוֹס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ חַיָּב בַּנְּזִירוּת; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה
32 אֶלָּא שֶׁלֹּא יְשַׁכְּרוּ אוֹתוֹ יוֹתֵר מִדַּאי[51]. וְאִם הִגִּיעַ
33 לִשְׁכְּרוּתוֹ שֶׁל לוֹט[52] - אֵין דְּבָרָיו כְּלוּם[53], וְאֵינוֹ חַיָּב
34 עַל כָּל עֲבֵרָה שֶׁיַּעֲשֶׂה; שֶׁמִּשֶּׁהִגִּיעַ לִשְׁכְּרוּתוֹ שֶׁל לוֹט
35 אֵינוֹ בֶּן חִיּוּב[54].

נקודות משיחות קודש

"שיכור שנתנו לו כוס כדי להרוותו ... הרי זה אסור באותו הכוס בלבד... ואם הגיע לשכרותו של לוט... אינו בר חיוב".

ויש לדייק בלשון "אינו בר חיוב" הנוגע גם לשיכור האסור לבוא למקדש, והגם ששם הטעם הוא שאין זה מן הכבוד שיכנס למקדש במצב של בלבול הדעת, מכל־מקום יש לדייק ש"אינו בר חיוב" הוא למעלה מהחיוב, על־דרך שמצינו בנדב ואביהוא שנכנסו שתויי יין למקדש, ומבואר בספרי חסידות שעבודתם היתה בכלות הנפש ממש, וכמרומז בעניין "שתויי יין" "המשמח אלקים ואנשים" וקאי על ספירת הבינה, ועניין "שתויי יין" הוא מצד הגילוי דספירת הבינה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, אלא שעבודה זו נאסרה כי העבודה הנדרשת היא במדידה והגבלה נשמה בגוף דווקא, כעבודתו של ר"ע ש"נכנס בשלום ויצא בשלום".

על־פי־זה יש לבאר מדוע ההגדרה של שיכור היא ש"אינו בר חיוב" שהוא למעליותא, כי עבודתו היא למעלה מהגבלה, ועל זה אין חיוב. על־דרך שמצינו בעניין תפילת ערבית רשות, שמפני גודל מעלתה אינה יכולה לבוא באופן של חיוב.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ג)

50) להשקותו לרויה, שכן דרך בני אדם להפציר בשיכור שיוסיף לשתות. 51) ואילו אמר: כוס זה עלי כקרבן, הוא מתיירא, שמא יביאו לו כוס אחר (נזיר יא.). 52) אבדה לו דעתו לגמרי, ראה בראשית יט, לג. 53) אין נדרו נדר, ואפילו באותו כוס מותר. 54) עירובין סה. והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ח "הגיע לשכרותו של לוט, והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה... הרי הוא כשוטה או כקטן פחות מבן שש".

1 **יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֶהְיֶה שׁוֹתֶה יַיִן**
2 **אוֹ מִטַּמֵּא לְמֵתִים אוֹ מְגַלֵּחַ שְׂעָרִי[55] - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
3 **וְאָסוּר בְּכֻלָּם; מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב**
4 **בַּתּוֹרָה[56], וְכָל הַמַּתְנֶה עַל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ**
5 **בָּטֵל[57].**

55) וקיבל עליו רק חלק מן הנזירות. 56) כשאמר הריני נזיר, נאסר בכולם, וכשהוא מטיל תנאי בדיני נזירותו, הרי זה מתנגד לדיני התורה, ואין בדבריו כלום (נזיא יא. ובתוספות שם). 57) שכל תנאי המועיל לבטל את המעשה, אנו למדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט־ל), ושם לא היה התנאי נגד הכתוב בתורה (תוספות כתובות נו. דיבור־המתחיל הרי זו). והשווה הל' אישות פ"ו, ה"ט־י.

6 **יד. נָדַר בְּנָזִיר, וְאָמַר: לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר**
7 **בְּיַיִן אוֹ בְּטֻמְאָה אוֹ בְּתִגְלַחַת, וְאִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ כֵּן**
8 **לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר - הֲרֵי זֶה נָזִיר וְחַיָּב בְּכֻלָּם[58]; שֶׁהֲרֵי**
9 **הוּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מִינִין,**
10 **וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[59], שֶׁאֲפִלּוּ לֹא נָדַר אֶלָּא מֵאֶחָד מֵהֶם -**
11 **אָסוּר בְּכֻלָּן[60].**

58) משנה נזיר יא. 59) לעיל ה"ט. 60) והראב"ד מעיר, שאם יבוא לפני חכם להשאל על נזירותו דרך חרטה זו, אין פתח (=חרטה) לנזרו גדול מזה, והרי זה מותר, כמבואר לקמן פ"ב, ה"א. ומה שאמרו במשנה: "הרי זה אסור" לא נתכוונו אלא כשהוא חושב להתיר לעצמו בלא שאלת חכם. ויתכן שגם רבינו יודה בזה (רדב"ז, ובמעשה רוקח).

12 **טו. אָמַר: יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּכָל אֵלּוּ, אֲבָל**
13 **הָיָה בְּדַעְתִּי[61] שֶׁמֻּתָּר לִי לִשְׁתּוֹת אֲנִי[62] הַיַּיִן מִפְּנֵי**
14 **שֶׁאֵינִי יָכוֹל לְחִיּוֹת בְּלֹא יַיִן[63], אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי קוֹבֵר**
15 **אֶת הַמֵּתִים[64] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נָזִיר[65]; מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ**
16 **בִּכְלַל נִדְרֵי שְׁגָגוֹת[66], שֶׁאֵינָם צְרִיכִין שְׁאֵלָה לְחָכָם,**
17 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[67].**

61) בדפוס רומי, ובכ"י תימן: בדעתי. 62) בדפ' ויניציאה, תיבה זו איננה. 63) ששותה יין לרפואתו. 64) וצריך להטמאות להם ולטפל בהם בשכרי, מחמת דוחקי, ולכך לא היה בדעתי לאסור עלי, שאין קוברים באותו מקום אלא הוא. 65) ומותר בכל (שם). 66) שהיה סבור. שהחכמים יתירו לשתות או להטמא. נדרי שגגות - כגון שאמר: ככר זה אסור עלי כקרבן אם אכלתי היום, ושכח שאכל היום, ראה לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ו, ובתוספות נזיר יא: דיבור־המתחיל נדרי שגגות. 67) לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. הראב"ד מעיר, שבגמרא שם (נזיר יא:) אמרו, שהם "נדרי אונסים", אלא שרבינו מפרש כרש"י שם, בלשון השני, שלמעשה הרי זה נדר בשגגה, וקראוהו "אונס" מפני שלבו אנסו (= הטעו), שסבר שיתירו לו חכמים לשתות, וכן אמרו (שבועות כו.) "לבך אנסך". והכוונה, שהיה שוגג בדבר (כסף־משנה). ויש לציין שבפירוש המשנה (שם) כותב רבינו: "מפני שהוא נדרי אונסין בלא ספק".

18 **טז. הָאוֹמֵר: הֲרֵי יָדִי נָזִירָה, הֲרֵי רַגְלִי נְזִירָה - לֹא**
19 **אָמַר כְּלוּם[68]. הֲרֵי רֹאשִׁי נָזִיר, כְּבֵדִי נְזִירָה - הֲרֵי זֶה**
20 **נָזִיר. זֶה הַכְּלָל: כָּל אֵיבָר, שֶׁאִם יְנָטֵל מִן הַחַי -**
21 **יָמוּת, אִם אָמַר הֲרֵי הוּא נָזִיר - הֲרֵי זֶה נָזִיר[69].**

68) נזיר כא: 69) שם, "זה הכלל, דבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה נזיר" ורבינו שינה וכתב: "שאם יבטל מן החי ימות", בהתאם לשיטתו בהל' שחיטה פ"ח, הט"ז, שהכבד אם הוא חסר מתחילת בריאתה - הבהמה כשרה, אבל אם ניטל מהבהמה הרי היא טריפה (שם כא). ולפיכך דקדק לכתוב: "שאם ינטל מן החי ימות" לכלול את הכבד, שחסרונו - כשר, ונטילתו - טריפה (אור שמח). והשווה לקמן הל' ערכין פ"ב, ה"א.

22 **יז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, אִם נוֹלַד לוֹ**
23 **בֵּן זָכָר - הֲרֵי זֶה נָזִיר; אֲבָל אִם נוֹלְדָה לוֹ בַּת אוֹ**
24 **טֻמְטוּם[70] אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[71] - אֵין זֶה נָזִיר[72]. אָמַר:**
25 **הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד, אֲפִלּוּ נוֹלַד לוֹ בַּת אוֹ**
26 **טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - הֲרֵי זֶה נָזִיר[73]. הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ**
27 **- אֵינוֹ נָזִיר[74]. חָזְרָה וְנִתְעַבְּרָה וְיָלְדָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר[75].**

70) "שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום". 71) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (הל' אישות פ"ב, הכ"ד, כה), ושניהם יש להם דין ספק זכר ספק נקבה, כמבואר שם. 72) משנה נזיר יב: שבלשון בני אדם אינו נקרא בן אלא זכר, ולא בת וכל אלו (רע"ב שם). 73) שם, שגם הטומטום נקרא ולד. ואין אומרים, לולד חשוב נתכוון (גמרא שם יג.). 74) שמא לא היה ולד של קיימא, ולא נולד לתשעה חדשים גמורים, ואין זה ולד. וספק נזירות להקל (רש"י שם). 75) שם במשנה "חזרה וילדה, הרי זה נזיר". ופירשו התוספות, ילדה מהריון אחר. וכתב הרדב"ז: ואין צורך לומר אם חזרה וילדה מאותו הריון, שהרי זה נזיר, ומעשים בכל יום שאשה מפילה, ויולדת ולד של קיימא מאותו הריון, שטיפה אחת היא ונחלקת לשתים, וכמבואר בתוספות שם דיבור־המתחיל והפילה אשתו.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו סיון־ב' תמוז ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ו סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קסח.

1 הַמִּצְוָה הַקס"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן גָּדוֹל
2 מִלְּהִטַּמֵּא לְמֵת מִן הַמֵּתִים בְּאֵיזֶה אוֹפֶן שֶׁתִּהְיֶה הַטֻּמְאָה,
3 בֵּין בִּנְגִיעָה בֵּין בְּמַשָּׂא (הרים חפץ שהמת מונח עליו בלי
4 לגעת במת), וְהוּא אָמְרוֹ: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא"
5 (ויקרא כא, יא). וְאוּלַי תַּחְשׁוֹב שֶׁזֶּה וְהַקּוֹדֵם (לא תעשה
6 קסז) עִנְיָן אֶחָד הוּא, וְשֶׁזֶּה שֶׁאָמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא
7 יִטַּמָּא" בֵּאוּר הוּא — אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא הֵם שְׁנֵי לָאוִין:
8 לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטַּמָּא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם):
9 "חַיָּב בְּלֹא יָבוֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא" וְכֵן חִיְּבוּ בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט
10 בְּדִין גְּזֵרָה שָׁוָה, אָמְרוּ: "כְּשֵׁם שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו
11 נֶפֶשׁ מֵת חַיָּב בִּשְׁנֵי לָאוִין: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטַּמָּא, כָּךְ גַּם
12 כֹּהֵן הֶדְיוֹט, כֵּיוָן שֶׁנֶּאֱסַר עָלָיו לְהִטַּמֵּא בְּנֶפֶשׁ מֵת חַיָּב
13 בְּלֹא יָבוֹא". אֲבָל לֹא מָנִינוּ אוֹתוֹ (כשתי מצוות גם בכהן
14 הדיוט) מֵהַטַּעַם שֶׁבְּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַשֵּׁנִי (והוא: כיון שאינו בא
15 במפורש), אֶלָּא מָנִינוּ שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ (בכהן גדול) מִכֵּיוָן
16 שֶׁהֵם שְׁנֵי פְּסוּקִים: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטַּמָּא; וְעִנְיָן "לֹא
17 יָבוֹא" אֵינוֹ עִנְיַן "לֹא יִטַּמָּא", כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ מְקַבְּלֵי הַפֵּרוּשׁ
18 (חז"ל) וְאָמְרוּ: חַיָּב בְּלֹא יָבוֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא.

יום שני כ"ז סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קסז.

19 הַמִּצְוָה הַקס"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן גָּדוֹל
20 מִלְּהִמָּצֵא עִם מֵת תַּחַת תִּקְרָה אַחַת וַאֲפִלּוּ מֵתֵי מִצְוָה,
21 כְּלוֹמַר: קְרוֹבָיו, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא
22 יָבֹא" (ויקרא כא, יא) וְאִם נִטְמָא, וַאֲפִלּוּ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ —
23 לוֹקֶה.

יום שלישי כ"ח סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קסו.

24 הַמִּצְוָה הַקס"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן הֶדְיוֹט
25 מִלְּהִטַּמֵּא לִשְׁאָר מֵתִים חוּץ מִן־הַקְּרוֹבִים הַמְפֹרָשִׁים
26 בַּכָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו"
27 (ויקרא כא, א). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה וְנִטְמָא לְזוּלַת חֲמִשָּׁה
28 [שִׁשָּׁה] מֵתֵי מִצְוָה — חַיָּב מַלְקוּת. וְלָאו זֶה אֵינוֹ חָל עַל
29 הַנָּשִׁים; בָּא בְּקַבָּלָה (ספרא ריש פרשת אמור): "בְּנֵי אַהֲרֹן
30 — וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן".

יום רביעי כ"ט סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קסו.

31 הַמִּצְוָה הַקס"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר כֹּהֵן הֶדְיוֹט
32 מִלְּהִטַּמֵּא לִשְׁאָר מֵתִים חוּץ מִן־הַקְּרוֹבִים הַמְפֹרָשִׁים
33 בַּכָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו"
34 (ויקרא כא, א). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה וְנִטְמָא לְזוּלַת חֲמִשָּׁה
35 [שִׁשָּׁה] מֵתֵי מִצְוָה — חַיָּב מַלְקוּת. וְלָאו זֶה אֵינוֹ חָל עַל
36 הַנָּשִׁים; בָּא בְּקַבָּלָה (ספרא ריש פרשת אמור): "בְּנֵי אַהֲרֹן
37 — וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן".

יום חמישי ל' סיון ה'תשפ"א

מצות עשה קעג. מצות לא תעשה שסב. שסד. שסג. ששה.

38 הַמִּצְוָה הַקע"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְמַנּוֹת עָלֵינוּ
39 מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיְּקַבֵּץ אֶת כָּל־אֲמָתֵנוּ [יְאַחֵד אֶת דִּבְרָתֵנוּ
40 (ידבר דבר אחד בשם כולם)]. וַיַּנְהִיג אֶת כֻּלָּנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ
41 יִתְעַלֶּה: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" (דברים יז, טו) וּכְבָר
42 הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה כ) אֶת־דִּבְרֵיהֶם בְּסִפְרֵי (דברים
43 יז, טו) "שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ:
44 לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, וְלִבְנוֹת בֵּית־הַבְּחִירָה, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ
45 שֶׁל עֲמָלֵק". עוֹד אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (דברים יז, טו): "שׂוֹם תָּשִׂים
46 עָלֶיךָ מֶלֶךְ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּבָא הַפֵּרוּשׁ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר
47 "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ — תְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ" וְשֶׁיִּהְיֶה
48 בְּלִבֵּנוּ בְּתַכְלִית הַכָּבוֹד וְהַגְּדֻלָּה וְהָרוֹמְמוּת שֶׁאֵין לְמַעְלָה
49 מִמֶּנָּה, עַד שֶׁתִּהְיֶה מַעֲלָתוֹ אֶצְלֵנוּ גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת נָבִיא
50 מִבֵּין הַנְּבִיאִים שֶׁבְּדוֹרוֹ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (הוריות יג.): "מֶלֶךְ
51 קוֹדֵם לְנָבִיא". וּכְשֶׁמְּצַוֶּה הַמֶּלֶךְ הַזֶּה אֵיזֶה צִוּוּי שֶׁלֹּא

יִהְיֶה סוֹתֵר מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה — חוֹבָה לְקַיֵּם אֶת־פִּקֻּדָתוֹ; וְהָעוֹבֵר עַל פִּקֻּדָתוֹ וְאֵינוֹ מְקַיְּמָהּ, רְשׁוּת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ לְהָרְגוֹ בְּסַיִף, כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ אֲבוֹתֵינוּ עַל עַצְמָם וְאָמְרוּ: "כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת־פִּיךָ וְגוֹ' יוּמָת" (יהושע א, יח). וְכָל־מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת — יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה — דָּמוֹ מֻתָּר לַמֶּלֶךְ הַמְמַנֶּה עַל פִּי הַתּוֹרָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (יט:) וּבְרֵישׁ כְּרֵתוֹת (ה:) וּפֶרֶק ז' מִסּוֹטָה (מא:).

הַמִּצְוָה הַשס"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲמִיד עָלֵינוּ מֶלֶךְ, אִישׁ שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא גֵּר צֶדֶק, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא" (דברים יז, טו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי — זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְכֵן שְׁאָר הַמִּנּוּיִים אָסוּר שֶׁנְּמַנֶּה עָלֵינוּ בְּשׁוּם דָּבָר מִן הַדְּבָרִים — לֹא מִנּוּי תּוֹרָה (דיין, ראש ישיבה וכדומה) וְלֹא מִנּוּי מַלְכוּת — אָדָם שֶׁהוּא מִקְּהַל גֵּרִים עַד שֶׁתְּהֵא אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. שֶׁהֲרֵי אָמַר יִתְעַלֶּה: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ מֵקֶרֶב אַחֶיךָ" (שם), אָמְרוּ (יבמות מה:): "כָּל־מְשִׂימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עָלֶיךָ לֹא יִהְיוּ אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ". אֲבָל הַמַּלְכוּת בִּלְבָד, כְּבָר יָדַעְתִּי מִפְּסוּקֵי סִפְרֵי הַנְּבוּאָה (נ"ך) שֶׁזָּכָה בָּהּ דָּוִד. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (יומא עב:): "כֶּתֶר מַלְכוּת זָכָה בּוֹ דָּוִד", וְכֵן זַרְעוֹ אַחֲרָיו עַד סוֹף כָּל־הַדּוֹרוֹת. אֵין מֶלֶךְ לְמִי שֶׁמַּאֲמִין בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֶלָּא מִזֶּרַע דָּוִד, מִזֶּרַע שְׁלֹמֹה דַּוְקָא; וְכֹל שֶׁהוּא מִזּוּלַת הַזֶּרַע הַנִּכְבָּד הַזֶּה לְעִנְיַן מַלְכוּת — "נָכְרִי" קָרִינָא בֵּיהּ. וְזֶה בָּרוּר וְאֵין בּוֹ סָפֵק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּיבָמוֹת (יח. ואילך) וְסַנְהֶדְרִין (מה:) וְסוֹטָה (מא.) וְנִדָּה (מט:).

הַמִּצְוָה הַשס"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת נָשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים" (שם, יז). וְהַגְּבוּל לְכָךְ, שֶׁלֹּא יוֹסִיף עַל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה נָשִׁים בְּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (כא.); וְכָל־זְמַן שֶׁמּוֹסִיף עֲלֵיהֶן — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה השס"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת סוּסִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים" (שם, טז). וְהַגְּבוּל לְכָךְ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ סוּסִים (פנויים) שֶׁרָצִים לְפָנָיו, וַאֲפִלּוּ סוּס אֶחָד לֹא יִהְיֶה אֶצְלוֹ, זוּלַת הַבְּהֵמָה שֶׁהוּא רוֹכֵב עָלֶיהָ בִּלְבָד, אוֹ סוּסִים שֶׁיִּהְיוּ בָּאֲרוֹת שֶׁהֵם מוּכָנִים אֶצְלוֹ לַמִּלְחָמָה שֶׁיִּרְכְּבוּ עֲלֵיהֶם הַצָּבָא; אֲבָל לְעַצְמוֹ — רַק בְּהֵמָה אַחַת בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַّנְהֶדְרִין (כא:).

הַמִּצְוָה הַשס"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת מָמוֹן מְיֻחָד לְעַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד" (שם). וְהַגְּבוּל לְכָךְ הוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ לְמַעְלָה מִכְּדֵי לְהוֹצִיא הוֹצָאוֹת עַל מֶרְכַּבְתּוֹ וַעֲבָדָיו הַמְיֻחָדִים לוֹ. אֲבָל לְקַבֵּץ מָמוֹן שֶׁיְּהֵא לְצָרְכֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל — הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּכְבָר בֵּאֵר ה' יִתְעַלֶּה בַּכָּתוּב טַעַם שָׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: "לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים (כדי "שלא ישיב העם מצרימה") וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים (כדי "שלא יסור לבבו"), וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד". וּלְפִי שֶׁנּוֹדַע טַעְמָן הִגִּיעוּ בָּהֶן לִידֵי בִּטּוּל כַּמְפֻרָסָם מֵעִנְיַן שְׁלֹמֹה (המלך) עָלָיו הַשָּׁלוֹם, עַל אַף גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ בְּמַדָּע וּבְחָכְמָה וְשֶׁהוּא יְדִידְיָה (שהתיר לעצמו באמרו "לא אסור" "לא אסור" — ונכשל). אָמְרוּ (סנהדרין כא:): שֵׁיֵּשׁ בָּזֶה הֶעָרָה לִבְנֵי אָדָם, שֶׁאִלּוּ יָדְעוּ טַעֲמֵי כָּל־הַמִּצְוֹת הָיוּ מוֹצְאִים לָהֶם דֶּרֶךְ לְבִטּוּלָן שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ זֶה הַשָּׁלֵם הַגָּדוֹל (שלמה המלך) טָעָה בָּזֶה וְחָשַׁב שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַעֲשֶׂה זֶה סִבָּה לַעֲבֵרָה בְּשׁוּם פָּנִים, כָּל־שֶׁכֵּן הֶהָמוֹן בִּדַּעְתָּם הַחֲלוּשָׁה, שֶׁהָיוּ בָּאִים לִידֵי זִלְזוּל בָּהֵן וְיֹאמְרוּ: לֹא אָסַר דָּבָר זֶה וְלֹא צִוָּה עַל דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּגְלַל כָּךְ וָכָךְ — אָנוּ נִזְהָר בַּדָּבָר שֶׁבַּעֲבוּרוֹ נִתְּנָה מִצְוָה זוֹ וְלֹא נַקְפִּיד עַל הַמִּצְוָה עַצְמָהּ, וְכָךְ הָיוּ בָּאִים לִידֵי הֶפְסֵד הַדָּת. לְפִיכָךְ הִסְתִּיר ה' יִתְעַלֶּה טַעֲמֵיהֶן; אֲבָל אֵין מֵהֶן גַּם אַחַת שֶׁאֵין לָהּ טַעַם וְסִבָּה, אֶלָּא שֶׁרֹב אוֹתָם הַסִּבּוֹת וְהַטְּעָמִים לֹא יַשִּׂיגוּם דֵּעוֹת הֶהָמוֹן וְלֹא יְבִינוּם. וְכֻלָּם הֵם כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַנָּבִיא: "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב" (תהלים יט, ט).

יום שישי א' תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה קפז. מצות לא תעשה מט. מצות עשה קפח. קפט. מצות לא תעשה נט.

הַמִּצְוָה הַקפ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַהֲרֹג שִׁבְעָה עַמָּמִין ("החתי, האמורי, הכנעני, הפריזי, החיוי, היבוסי, הגרגשי") וּלְאַבְּדָם, כֵּיוָן שֶׁהֵם הָיוּ עִקַּר עֲבוֹדָה זָרָה וִיסוֹדָהּ הָרִאשׁוֹן. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם" (דברים כ, יז). וּבֵאֵר לָנוּ בִּכְתוּבִים רַבִּים, שֶׁטַּעַם הַדָּבָר: כִּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד מִכְּפִירָתָם. וְרַבִּים הַכְּתוּבִים הַמְזָרְזִים וּמְחַזְּקִים לְהָרְגָם, וּמִלְּחַמְתָּם מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וְאוּלַי יַחְשׁוֹב מִישֶׁהוּ שֶׁזּוֹ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, כֵּיוָן שֶׁשִּׁבְעָה עַמָּמִין כְּבָר אָבְדוּ; אַךְ זֹאת לֹא יַחְשׁוֹב אֶלָּא מִי שֶׁלֹּא הֵבִין עִנְיַן נוֹהֵג לְדוֹרוֹת וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת, וְהוּא: שֶׁעִנְיַן שֶׁנִּסְתַּיֵּם עִם הַשָּׂגַת מַטְּרָתוֹ, בְּלִי שֶׁיְּהֵא אוֹתוֹ הַדָּבָר קָשׁוּר בִּזְמַן מְסֻיָּם — אֵין אוֹמְרִים עָלָיו "אֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת", לְפִי שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּכָל־דּוֹר שֶׁבּוֹ נִמְצֵאת אֶפְשָׁרוּת לְאוֹתוֹ הַדָּבָר. הֲלֹא תִּרְאֶה, אִם יְאַבֵּד ה' אֶת־זֶרַע עֲמָלֵק בִּכְלָלוּתוֹ וְיַשְׁמִידֵנוּ עַד סוֹפוֹ — כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחַ יִתְעַלֶּה: "כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק וְגוֹ'" (שמות יז, יד) — הַאִם נֹאמַר אָז שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק" (דברים כה, יט) אֵינוֹ נוֹהֵג

לְדוֹרוֹת?! כָּךְ אֵין לוֹמַר, אֶלָּא הוּא נוֹהֵג בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. וְכָל־עוֹד יִמָּצֵא זֶרַע עֲמָלֵק מִצְוָה לְהַכְרִיתוֹ. וְכָךְ הֲרִיגַת שִׁבְעָה עֲמָמִין וּלְאַבְּדָם הוּא צִוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ — וְהִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וַאֲנַחְנוּ מְצֻוִּים לְשָׁרְשָׁם (לעקרם מהשורש) וּלְרַדְּפָם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר עַד שֶׁיִּשָּׁמְדוּ, עַד הָאַחֲרוֹן, וְכָךְ עָשִׂינוּ, עַד שֶׁנִּשְׁלְמָה הַשְׁמָדָתָם עַל־יְדֵי דָּוִד, וְנִתְפַּזְּרָה הַשְּׁאֵרִית וְנִטְמְעָה בֵּין הָאֻמּוֹת עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָר בָּהֶם שֹׁרֶשׁ. אוּלָם עַל־יְדֵי זֶה שֶׁכְּבָר כָּלוּ, לֹא תִּהְיֶה הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָרְגָם מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֹאמַר בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַר הַשְׁמָדָתָם וְהַכְרָתָם, כִּי מִצְוָה זוֹ אֵינָהּ קְשׁוּרָה בִּזְמַן וְלֹא בְּמָקוֹם מְיֻחָד כְּמוֹ הַמִּצְוֹת הַמְיֻחֲדוֹת לַמִּדְבָּר אוֹ לְמִצְרַיִם, אֶלָּא הִיא קְשׁוּרָה בְּמִי שֶׁמְּצֻוִּים עָלָיו, וְכָל־עוֹד יִהְיֶה בְּנִמְצָא (אפילו אילו היו קיימים היום) מְקַיְּמִים בּוֹ אוֹתוֹ הַצִּוּוּי. וּבִכְלָל רָאוּי לְךָ לְהָבִין וּלְהִתְבּוֹנֵן בַּהֶבְדֵּל בֵּין הַמִּצְוָה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו. כִּי יֵשׁ שֶׁהַמִּצְוָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֶלָּא שֶׁהַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו כְּבָר נֶעְדַּר בְּדוֹר מִן־הַדּוֹרוֹת; אַף לֹא בְּהֶעְדֵּר הַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו תִּהְפַּךְ הַמִּצְוָה לְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אֲבָל תִּהְיֶה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אִם הָיָה הַדָּבָר לְהֵפֶךְ וְהוּא: שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר מְסֻיָּם מָצוּי בְּמַצָּב מְסֻיָּם, וְהָיָה חַיָּב לַעֲשׂוֹת בּוֹ מַעֲשֶׂה אֶחָד, אוֹ דִּין אֶחָד וּבִזְמַן מְסֻיָּם — וְהַיּוֹם אֵינוֹ חוֹבָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מָצוּי בְּאוֹתוֹ הַמַּצָּב, כְּגוֹן: לֵוִי זָקֵן שֶׁהָיָה פָּסוּל בַּמִּדְבָּר וְהוּא כָּשֵׁר אָצְלֵנוּ הַיּוֹם. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ (חולין כד.). וְהָבֵן כְּלָל זֶה וְדַעֵהוּ.

הַמִּצְוָה הַמ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת אָדָם מִשִּׁבְעָה עֲמָמִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַלְקְלוּ אֶת בְּנֵי־אָדָם וְיַטְעוּם בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה" (שם כ, טז). וְתִהְיֶה הֲרִיגָתָם מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קפז. וְהָעוֹבֵר וְאֵינוֹ הוֹרֵג מֵהֶם — אֶת־שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהָרְגוֹ — הֲרֵי זֶה עָבַר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה.

הַמִּצְוָה הַקפ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִّינוּ לְהַכְרִית זֶרַע עֲמָלֵק בִּלְבַד מִכָּל־שְׁאָר זֶרַע עֵשָׂו, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, קָטֹן וְגָדוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק" (שמות יז, יד) וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה כ, וקע"ג) אָמְרָם (סנהדרין כ.): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ: לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית־הַבְּחִירָה, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק". וְגַם מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק הִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֶיהָ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מד:).

הַמִּצְוָה הַקפ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִזְכּוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק, שֶׁקִּדֵּם אוֹתָנוּ בְּרָע, שֶׁנֹּאמַר אֶת־זֶה בְּכָל־זְמַן וּזְמַן וּנְעוֹרֵר אֶת־הַנְּפָשׁוֹת בְּדְבָרִים לְהִלָּחֵם בּוֹ, שֶׁנִּקְרָא אֶת בְּנֵי־הָאָדָם לְשָׁנְאוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח הַדָּבָר וְלֹא תֶחֱלַשׁ שִׂנְאָתוֹ וְלֹא תִּמְעַט בַּנְּפָשׁוֹת בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן; וְזֶה אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" (דברים כה, יז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (סוף פרשת כי תצא): "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק — בַּפֶּה, לֹא תִּשְׁכָּח — בַּלֵּב". כְּלוֹמַר: אֱמוֹר דְּבָרִים בְּפִיךָ שֶׁיַּבִּיאוּ בְּנֵי אָדָם לְכָךְ, שֶׁלֹּא תָּסוּר שִׂנְאָתוֹ מִן־הַלֵּב. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ריש פרשת בחוקותי): "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק, יָכוֹל בִּלְבָבְךָ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא תִּשְׁכָּח, הֲרֵי שִׁכְחַת הַלֵּב אֲמוּרָה; הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם זָכוֹר? — שֶׁתְּהֵא שׁוֹנֶה (אומר) בְּפִיךָ". הֲלֹא תִּרְאֶה, אֵיךְ עָשָׂה שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, כְּשֶׁבָּא לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ: שֶׁהוּא זָכָר תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ צִוָּה לְהָרְגָם, וְהוּא אָמְרוֹ: "פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל" (שמואל־א טו, ב).

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלִּשְׁכּוֹחַ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ זֶרַע עֲמָלֵק, וַאֲשֶׁר קִדְּמוּנוּ בְּרָע. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קפ"ט מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁזִּכִּירַת מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ זֶרַע עֲמָלֵק וְחִדּוּשׁ הָאֵיבָה לוֹ — הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכָךְ מַזְהִרִים אָנוּ מִלְּהַשְׁלִיךְ דָּבָר זֶה מִלִּבֵּנוּ וּמִלִּשְׁכְּחוֹ — וְהִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִּשְׁכָּח" (דברים כה, יט), וּבְסִפְרֵי (סוף פרשת תצא שם): "זָכוֹר" — בַּפֶּה; "לֹא תִּשְׁכָּח" — בַּלֵּב, כְּלוֹמַר: אַל תַּשְׁלִיךְ אֵיבָתוֹ וְאַל תְּסִירֶנָּה מִלִּבֶּךָ.

יום ש"ק ב' תמוז ה'תשפ"א

מצות לא תעשה מו. מצות עשה קצ. מצות לא תעשה נו. נז. מצות עשה קצב. קצג.

הַמִּצְוָה הַמ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ שֶׁלְּעוֹלָם לֹא לָגוּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד כְּפִירָתָם וְשֶׁלֹּא נִנְהַג כְּמִנְהַגֵּיהֶם הַמְגֻנִּים לְדַעַת הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד" (דברים יז, טז). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אָמְרוּ (ירושלמי סוכה פרק ד הלכה א): בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה אֶת־יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָשׁוּב לְמִצְרַיִם, וּבִשְׁלֹשָׁה חָזְרוּ לְמִצְרַיִם וּבִשְׁלָשְׁתָּן נֶעֱנְשׁוּ. שְׁלֹשֶׁת הַמְּקוֹמוֹת — אֶחָד מֵהֶם הוּא שֶׁהִזְכַּרְנוּ; וְהַשֵּׁנִי — אָמְרוֹ: "בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ" (שם כח, סח); וְהַשְּׁלִישִׁי — אָמְרוֹ: "כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם" (שמות יד, יג) וְאַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשַׁט הַלָּשׁוֹן שֶׁהוּא סִפּוּר, בָּא לָנוּ בַּקַּבָּלָה שֶׁהוּא לָאו. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף גְּמָרָא סֵכָּה (נא:) שֶׁגַּם אַלֶכְסַנְדְּרִיָּא הִיא מִכְּלַל הָאָרֶץ שֶׁאָסוּר לָדוּר בָּהּ, וּמִמַּיִם אַלֶכְסַנְדְּרִיָּא מוֹדִדִים חֶבֶל אֶרֶץ (חלקת־אדמה) בְּאֹרֶךְ אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה וְרֹחַב אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה, וְזוֹהִי כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁאָסוּר לָדוּר בָּהּ. אֲבָל מֻתָּר לַעֲבֹר בָּהּ לְשֵׁם מִסְחָר אוֹ כְּדֵי לַעֲבֹר לְאֶרֶץ אַחֶרֶת. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי (סנהדרין סוף פרק י):

לישיבה אי אתה חוזר, אבל אתה חוזר לסחורה ולקפרקמטיא ולכבוש הארץ.

המצוה המשלימה מאה ותשעים — הצווי שנצטווינו (לנהוג כמה פרטי דינים) במלחמת שאר האומות, והיא הנקראת: מלחמת רשות. שכן נצטווינו שאם נלחם עמהם, נכרות עמהם ברית על נפשם בלבד (שלא נהרגם); אם ישלימו עמנו וימסרו לנו את־הארץ, אז נטיל עליהם תשלום מסים ועבדות, והוא אמרו יתעלה: "יהיו לך למס ועבדוך" (דברים כ, יא). ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "אמרו: מקבלין אנו עליכם מסים ולא שעבוד, שעבוד ולא מסים — אין שומעין להם עד שיקבלו עליהם זו וזו". והוא: שיתנו דבר קבוע כל־שנה, כפי שיקבע המלך בעת ההיא ויהיו נכנעים ונתונים במורא ושפלות, וזהו ענין השעבוד. אבל אם לא ישלימו אתנו — נצטווינו להרוג כל־זכר בעיר, קטן וגדול, ולקחת כל־שללה וכל־הנשים, והוא אמרו יתעלה: "ואם־לא תשלים עמך וגו'" (שם, יב). וכל־זה (שאם לא השלימו אין הורגין את כולם) הוא דין מלחמת הרשות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מסוטה (מד:) ובפרק ב' מסנהדרין (כ:).

המצוה הנ"ו — האזהרה שהזהרנו שלא לקרא שלום לעמון ומואב לעולם, והוא שה' צונו שבצורנו על הערים נשלח לאנשיהן לפני המלחמה שיכנעו ונבקש מהם שישלימו אתנו; אם ימסרו לנו את־העיר, אסור לנו להלחם בם ולהרגם, כמו שבארנו במצוה ק"ץ ממצות עשה — חוץ מעמון ומואב שאין נוהגים עמהם מנהג זה; אלא הזהירנו ה' מלהקדים להם שלום ומלבקש שיכנעו. והוא אמרו יתעלה: "לא־תדרש שלמם וטבתם (שם כג, ז). ולשון ספרי (שם): "מכלל שנאמר: כי־תקרב אל־עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (שם כ, י) יכול אף כאן? (בעמון ומואב) תלמוד לומר: "לא־תדרש שלמם וטבתם". מכלל שנאמר: ("לא תסגיר עבד אל אדוניו .. עמך יישב) בטוב לו" (שם כג, יז) יכול אף כאן (בעמוני ומואביו), תלמוד לומר: ("לא תדרוש שלומם") "וטבתם, כל־ימיך לעולם" (שם, ז).

המצוה הנ"ז — האזהרה שהזהרנו מלכרות אילנות מאכל בשעת המצור על עיר כדי להציק לאנשיה ולהכאיב לבם, והוא אמרו יתעלה: "לא־תשחית את־עצה — ואתו לא תכרת" (שם כ, יט). וכן נכנסת כל־השחתה בכלל לאו זה, כגון מי שישרוף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה — הרי זה עובר משום "לא־תשחית" ולוקה ובסוף מכות (כב.) נתבאר, שקוצץ אילנות טובות — לוקה. אמרו: ואזהרתה מהכא: "ממנו תאכל ואתו לא תכרת" וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ב' מבבא בתרא (כו.).

המצוה הקצ"ב — הצווי שנצטווינו שבזמן שיצאו מחנותינו למלחמה נכין דרך מחוץ למחנה שבו יפנו, ולא יעשה כל־איש צרכיו בכל־מקום (על פני השדה) ובין האהלים — כדרך שעושים האמות — והוא אמרו יתעלה: "וידת תהיה לך מחוץ למחנה וגו'" (שם כג, יג). ולשון ספרא (פרשת תצא): "אין יד אלא מקום, שנאמר: והנה מציב לו יד" (שמואל־א טו, יב).

המצוה הקצ"ג — הצווי שנצטווינו שיהא כלי החפירה תלוי עם כלי המלחמה לכל־אנשי המחנה כדי לחפור בו מקום שיפנה שם בדרך המוכנה לכך, ויכסה את־הצואה אחר שיפנה, כדי שלא תראה הצואה על פני הארץ במחנה המלחמה דוקא, כמו שאמר בתחלת הפרשה: "כי־תצא מחנה על איבך" (דברים כג, י). ולשון צווי זה הוא אמרו יתעלה: "ויתד תהיה לך על־אזנך" (שם, יד). ולשון ספרי (פרשת כי־תצא): "אין אזנך אלא מקום זיונך" (כלי מלחמה — וצריך היתד להיות "על אזנך").

המשך ביאור למס' יומא ליום רביעי עמ' א

בה הכתוב צד מערב, **אלא** רבי שמעון בן יוחאי, **מאי מעמא**, הרי כתוב בחטאת הפנימית 'אשר פתח אהל מועד' והוא במערב, ומדוע שופך בצד דרום. משיבה הגמרא: **אמר רב אשי**, קסבר רבי שמעון בן יוחאי, **פתחא** של ההיכל **בדרום** של מזבח **קאי**, שסובר שכל המזבח היה עומד בצפונו של ההיכל, ואם כך דרומו היה לצד ההיכל, וזהו מה שכתוב בפסוק 'פתח אהל מועד' ששופך את הדם ביסוד שהוא בצד דרום, וילמד חטאת החיצונה הסתום מחטאת הפנימית שכתוב במפורש ושניהם ישפוך בצד דרום.

תנא דבי רבי ישמעאל בדבי רבי שמעון בן יוחאי – תלמידי רבי ישמעאל היו לומדים משנת רבי ישמעאל בבית מדרשו של רבי שמעון בן יוחאי, זה וזה **יסוד דרומית**, שחזר בו רבי ישמעאל והודה לרבי שמעון בן יוחאי, **וסימניך** שלא תטעה מי חזר בו, **משכוה גברי** – תלמידי רבי שמעון בר יוחאי **לגברא** – לרבי ישמעאל שיאמר כדבריהם.

שנינו במשנה: **אלו ואלו** מתערבין **באמה ויוצאין וכו'** ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן. **תנו רבנן, מועלין בדמים** – בשיירי הדם לאחר שהיו נשפכין ליסוד יש בהם מעילה מדרבנן, **דברי רבי מאיר ורבי שמעון. וחכמים אומרים, אין מועלין בהן** – אין בהם דין מעילה כלל.

יחזקאל פרק־ג יח־כז

יח בְּאָמְרִי לָרָשָׁע מָוֹת תָּמוּת וְלֹא הִזְהַרְתּוֹ וְלֹא דִבַּרְתָּ לְהַזְהִיר רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ הָרְשָׁעָה לְחַיֹּתוֹ הוּא רָשָׁע
בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ: יט וְאַתָּה כִּי־הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְלֹא־שָׁב מֵרִשְׁעוֹ וּמִדַּרְכּוֹ הָרְשָׁעָה הוּא בַּעֲוֹנוֹ
יָמוּת וְאַתָּה אֶת־נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ: כ וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וְנָתַתִּי מִכְשׁוֹל לְפָנָיו הוּא יָמוּת כִּי
לֹא הִזְהַרְתּוֹ בְּחַטָּאתוֹ יָמוּת וְלֹא תִזָּכַרְנָה צִדְקֹתָו אֲשֶׁר עָשָׂה וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ: כא וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתּוֹ
צַדִּיק לְבִלְתִּי חֲטֹא צַדִּיק וְהוּא לֹא־חָטָא חָיוֹ יִחְיֶה כִּי נִזְהָר וְאַתָּה אֶת־נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ: (פ) כב וַתְּהִי עָלַי
שָׁם יַד־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קוּם צֵא אֶל־הַבִּקְעָה וְשָׁם אֲדַבֵּר אוֹתָךְ: כג וָאָקוּם וָאֵצֵא אֶל־הַבִּקְעָה וְהִנֵּה־שָׁם
כְּבוֹד־יְהוָה עֹמֵד כַּכָּבוֹד אֲשֶׁר רָאִיתִי עַל־נְהַר־כְּבָר וָאֶפֹּל עַל־פָּנָי: כד וַתָּבֹא־בִי רוּחַ וַתַּעֲמִדֵנִי עַל־רַגְלָי
וַיְדַבֵּר אִתִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי בֹּא הִסָּגֵר בְּתוֹךְ בֵּיתֶךָ: כה וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנֵּה נָתְנוּ עָלֶיךָ עֲבוֹתִים וַאֲסָרוּךְ
בָּהֶם וְלֹא תֵצֵא בְּתוֹכָם: כו וּלְשֹׁנְךָ אַדְבִּיק אֶל־חִכֶּךָ וְנֶאֱלַמְתָּ וְלֹא־תִהְיֶה לָהֶם לְאִישׁ מוֹכִיחַ כִּי בֵּית
מְרִי הֵמָּה: כז וּבְדַבְּרִי אוֹתְךָ אֶפְתַּח אֶת־פִּיךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הַשֹּׁמֵעַ | יִשְׁמָע
וְהֶחָדֵל | יֶחְדָּל כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה: (פ)

רש"י

(כ) ונתתי מכשול לפניו. כשהוא עושה דבריו בהצנע ומראה עצמו כצדיק אני נותן עבירה מפורסמת לפניו כדי לגלות מעשיו וכשאביא רעה עליו לא יהרהרו אחרי: ולא תזכרנה צדקותיו. פירשו רבותינו בתוהא על הראשונות שמתחרט על הצדקות הראשונות שעשה: (כג) והנה שם כבוד ה' עומד. הקדים על ידו לילך שם מדת ענוה יתירה מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן התלמיד ממתין לרב וכאן הרב ממתין לתלמי': (כד) הסגר בתוך ביתך. להראותם שאינם ראויין לתוכח': (כה) הנה נתנו עליך עבותים. הוי אסור בביתך כאילו נאסרת בעבותים וכן ת"י הא גזירת פתגמי עליך כאסור גדילן וגו': (כז) ובדברי אותך. כשאחפוץ לדבר אתך אשלחך אליהם: ואמרת אליהם כה אמר אד' אלהים. את כל דברי שליחותי: השומע ישמע. אין זה מן השליחות אלא הרוח הקודש אמר לנביא אתה אמור אליהם שליחותי והם השומע ישמע והחדל יחדל כי ידעתי כי לא כולם ישמעו כי בית מרי המה:

מצודת דוד

(יח) באמרי לרשע. ר"ל באמרי לך על הרשע שימות ואתה לא הזהרתו ולא דברת להזהיר את הרשע לשוב מדרכו הרשעה למען ישאר חי: הוא רשע. הנה הרשע ההוא ימות בעבור עונו ואדרוש דמו מידך ר"ל תקבל עונש על מיתתו כי אם היית מזהירו אולי היה שב מדרכו ולא היה מת: (יט) ואתה. אבל אם אתה הזהרת את הרשע והוא לא שב מרשעתו: את נפשך הצלת. ר"ל לא תקבל עונש על מיתתו הואיל והזהרתו: (כ) ובשוב צדיק. כאשר הצדיק יחזור מצדקו ויעשה עול כי יטעה לחשוב שבעבור שהיה צדיק מימים רבים יכפר לו האלהים על העול שעושה עתה: ונתתי מכשול. אזמין לפניו מכשול צרה והוא ימות בה: כי לא הזהרתו. אם לא הזהרתו הנה הוא ימות בעבור חטאתו, והצדקות אשר עשה מאז לא תזכרנה להגן עליו מן המיתה ואת דמו אדרוש מידך כי אם הזהרתו אולי עמד בצדקו: (כא) ואתה. אבל אם אתה הזהרת את הצדיק לבל יחטא בבטחון היותו צדיק עד הנה והוא שמע לך ולא חטא כפי מה שחשב: חיו יחיה. אף שחשב לחטוא הואיל ולא חטא חיה יחיה כי קבל את האזהרה: ואתה את נפשך הצלת. כי אם לא הזהרתו היה עושה כמחשבתו והיה מת בחטאו והיה דמו נדרש ממך: (כב) יד ה'. כח חוזק הנבואה: (כג) ככבוד. כדמות מראה המרכבה אשר ראיתי וכו': ואפול וגו'. להשתחות לה': (כד) רוח. ר"ל רוח התעוררות ומחוזק: ותעמידני. הרוח הזה החזיק אותי והעמיד אותי על רגלי: בוא הסגר וגו'. לשבת מבלי חברת אנשים: (כה) הנה נתנו וגו'. ר"ל תהא כלוא בביתך כאילו נתנו עליך חבלים עבות ואסרו אותך בהם לכל תוכל לזוז משם: בתוכם. בין אנשי הגולה: (כו) ולשונך אדביק. ר"ל לא תדבר עמהם כאילו הדבקתי לשונך אל חכך לבל תוכל לדבר: ונאלמת. תהיה כאלם ולא תהיה למולם לאיש מוכיח שדרכו למחות ולהוכיח מלבו בעת יראה מי עושה הרע: כי בית מרי המה. לכן לא תוכיחם מלבך כי ימרו בך: (כז) ובדברי אותך. וכשאדבר אני בך לשלחך להתנבאות להם אז אפתח את פיך למהר לדבר צחות עם כי לא תהיה רגיל כ"כ לדבר עם אנשים ליישר דרכם: ואמרת. כאשר אשלחך תאמר להם כה אמר ה' ר"ל לא מלבי אני אומר כ"א דבר ה' המה: השומע. אתה אמור בשמי, מי שירצה לשמוע ישמע ומי שיחדל לשמוע יחדל ואין עליך לכופם על השמועה כי בית מרי המה וימרו בך ולא ישמעו אליך אם תרצה לכופם ולכן הנח להם:

מצודת ציון

(יח) אבקש. ר"ל אדרוש לשלם גמול עליה: (כה) עבותים. חבלים עבות בת ג' יתרים: ואסרוך. ענין קישור: (כו) חכך. החיך מה שמעל הלשון:

עזרא פרק־ז יג־כא

יג מִנִּי שִׂים טְעֵם דִּי כָל־מִתְנַדֵּב בְּמַלְכוּתִי מִן־עַמָּה יִשְׂרָאֵל וְכָהֲנוֹהִי וְלֵוָיֵא לְמֵהָךְ לֵירוּשְׁלֶם עִמָּךְ יְהָךְ:
יד כָּל־קֳבֵל דִּי מִן־קֳדָם מַלְכָּא וְשִׁבְעַת יָעֲטֹהִי שְׁלִיחַ לְבַקָּרָא עַל־יְהוּד וְלֵירוּשְׁלֶם בְּדָת אֱלָהָךְ דִּי בִידָךְ:
טו וּלְהֵיבָלָה כְּסַף וּדְהַב דִּי־מַלְכָּא וְיָעֲטֹוהִי הִתְנַדְּבוּ לֶאֱלָהּ יִשְׂרָאֵל דִּי בִירוּשְׁלֶם מִשְׁכְּנֵהּ: טז וְכֹל כְּסַף
וּדְהַב דִּי תְהַשְׁכַּח בְּכֹל מְדִינַת בָּבֶל עִם הִתְנַדְּבוּת עַמָּא וְכָהֲנַיָּא מִתְנַדְּבִין לְבֵית אֱלָהֲהֹם דִּי בִירוּשְׁלֶם:
יז כָּל־קֳבֵל דְּנָה אָסְפַּרְנָא תִּקְנָא בְּכַסְפָּא דְּנָה תּוֹרִין | דְּכְרִין אִמְּרִין וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן וּתְקָרֵב הִמּוֹ
עַל־מַדְבְּחָה דִּי בֵית אֱלָהֲכֹם דִּי בִירוּשְׁלֶם: יח וּמָה דִּי (עליך) עֲלָךְ וְעַל־(אחיך) אֲחָךְ יִיטַב בִּשְׁאָר
כַּסְפָּא וְדַהֲבָא לְמֶעְבַּד כִּרְעוּת אֱלָהֲכֹם תַּעְבְּדוּן: יט וּמָאנַיָּא דִּי־מִתְיַהֲבִין לָךְ לְפָלְחָן בֵּית אֱלָהֲךָ הַשְׁלֵם
קֳדָם אֱלָהּ יְרוּשְׁלֶם: כ וּשְׁאָר חַשְׁחוּת בֵּית אֱלָהֲךָ דִּי יִפֹּל־לָךְ לְמִנְתַּן תִּנְתֵּן מִן־בֵּית גִּנְזֵי מַלְכָּא: כא וְאָנִי
אֲנָה אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מַלְכָּא שִׂים טְעֵם לְכֹל גִּזְבְּרַיָּא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה דִּי כָל־דִּי יִשְׁאַלֻנְכוֹן עֶזְרָא כָּהֲנָה
סָפֵר דָּתָא דִּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא אָסְפַּרְנָא יִתְעֲבֵד:

רש"י

(יג) מני שים טעם. ממני יוצא הרשות כי כל אשר נדבה רוחו אותו מן ישראל מן הכהנים והלוים ללכת לירושלים ילכו עמך: **(יד) כל קבל.** בשביל כך מאת המלך ושבעת יועציו רואי פני המלך אתה שלוח: ושבעת יעטוהי. ושבע יועציו הם שבעה רואי פני המלך: לבקרה על יהוד. כדי לדרוש ולבדוק על היהודים אשר בירושלים אם הם עסוקים בתורתו של הקב"ה אשר בידך: **(טו) ולהיבלה.** ולהוליך כסף וזהב של המלך ויועציו אשר התנדב לאלהי ישראל לתקן ביתו אשר משכנו וביתו בירושלים: **(טז) וכל כסף ודהב.** וכל נדבת כסף וזהב אשר תמצא במדינת בבל עם שאר נדבת העם והכהנים אשר מתנדבים לביתו של הקב"ה אשר בירושלים תוליך הכל לירושלים: **(יז) כל קבל דנה.** ובשביל כך של עבודות המקדש מהרה תקנה בכסף זה בקר ואילים וכבשים וזבחים ומנחות ונסכי' ותקריבם על המזבח של הקב"ה: **(יח) ומה די עלך.** ואשר ייטיב לך ולאחיך במותר הכסף והזהב לעשות כרצונו של הקב"ה תעשו: **(יט) ומאניא.** וכלים הנתונים לך לעבודתו של הקדוש ברוך הוא שלם לפני הקב"ה בירושלים: **(כ) ושאר חשחות.** ושאר צריכות שתצטרך לביתו של הקב"ה לקנות אשר יהיה לך ליתן הדמים תתן מאוצר המלך: **(כא) ומני אנה.** וממני אני דריוש המלך יוצא ציווי ורשות לכל הגזברים אשר בעב' הנהר לצד א"י המקבלים מסים שלי מן העובדי כוכבים אשר כל דבר שישאל מכם עזרא הכהן סופר התורה של הקב"ה מהרה יעשה שלא יעכבו את שאלתו עד מאה ככרים של כסף לקנות קרבנות ומאה כורי' חטין למנחות ועד מאה מדות יין לנסכים ומאה (מדות) של שמן לבלול מנחות ומלח לקרבנות כענין שנא' (ויקרא ב') וכל קרבן מנחתך במלח תמלח:

מצודת דוד

(יג) מני. ממני הושם גזרת אומר אשר כל המתנדב ומתרצה במלכותי מן עם ישראל וכהניו והלוים ללכת לירושלים ילך עמך ולא יעכבו מי: **(יד) כל קבל.** בעבור אשר מלפני המלך ושבעת יועציו נשלח לחפש ולדרוש על אנשי יהודה ואנשי ירושלים אם זהירים הם בדת תורת אלהיך אשר בידך: **(טו) ולהבלה.** ולהביא כסף וזהב אשר המלך ויועציו התנדבו לאלהי ישראל אשר משכן כבודו בירושלים: **(טז) די תהשכח.** אשד תמצא בכל מדינת בבל מנדבת העובדי כוכבים: **עם התנדבות.** עם נדבות העם והכהנים אשר נדבו לבית אלהיהם אשר בירושלים: **(יז) כל קבל.** בעבור זאת כי ירבו הכסף לזה חיש מהר תקח בכסף זה פרים אילים וכבשים וסולת למנחתם ויין לנסכיהם ותקריב אותם על מזבח של בית אלהיכם אשר בירושלים: **(יח) ומה די.** ומה אשר ייטב עליך ועל רעיך לעשות במותר הכסף והזהב: **כרעות.** כרצון אלהיכם תעשון בהם ר"ל לדבר מצוה תתנוהו בדבר אשר ייטב בעיניכם: **(יט) ומאניא.** והכלים אשר נתונים לך לעבודת בית אלהיך: **השלם.** תן כולם בשלימות לפני אלהי ירושלים ר"ל בבית ה': **(כ) ושאר חשחות.** ושאר צורך בית אלהך אשר ינטה עליך ליתן ר"ל אשר ישאלו ממך: **תנתן.** יהיה נתון מן בית אוצר המלך: **(כא) ומני.** וממני אני ארתחשסתא המלך הושם גזרת אומר לכל הפקידים אשר בעבר הנהר: **די כל.** אשר ישאל מכם עזרא הכהן החכם בתורה של אלהי השמים חיש מהר יעשה:

מצודת ציון

(יג) מתנדב. ענין רצון כי כל המתנדב מתנדב בדצון: **(כ) חשחות.** כמו חששות והוא ענין צורך: **יפל.** ענין נטיה ודוגמתו כי יפול לא יוטל (תהלים ל"ז).

מסכת טהרות

פרק ראשון

א שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דָּבָר בְּנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר: צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר, וּמְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין בְּכַבֵּיצָה, וְכַזַּיִת בְּבֵית הַבְּלִיעָה, וְהָאוֹכְלָהּ טָעוּן הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, וְחַיָּבִים עָלֶיהָ עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְשׂוֹרְפִין עָלֶיהָ אֶת הַתְּרוּמָה, וְהָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנָּה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. שְׁחִיטָתָהּ וּמְלִיקָתָהּ מְטַהֶרֶת אֶת טְרֵפָתָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי

פירוש ברטנורא

מסכת טהרות

א א שלשה עשר דבר. צריכה מחשבה. שיחשב עליה לאכילת אדם. שכל האוכלים המותרים אין צריכים מחשבה, אבל זו הואיל והיא אסורה באכילה צריכה מחשבה ואח"כ תטמא. ודוקא בכפרים דליכא רוב עם, אבל בשווקים אינה צריכה מחשבה, שכיון שיש רוב עם הבאים לשוק איכא טובא דאכלי נבילת עוף טהור. והכי מפורש בפרק בתרא דעוקצין: **ואינה צריכה הכשר.** אלא מטמא טומאת אוכלים ככל שאר אוכלים שנגעו בשרץ שהם נעשים ראשון לטומאה, ואין צריך שיבואו עליהם מים או שאר משקים ולא שתגע בשרץ. דהכשר בזרעים הוא דכתיב (ויקרא י"א) וכי יותן מים על זרע וגו', ודרשינן מה זרעים שאין סופן ליטמא טומאה חמורה צריך הכשר, אף כל שאין סופו ליטמא טומאה חמורה צריך הכשר, יצאה נבלת עוף טהור שסופו ליטמא טומאה חמורה, שהיא מטמאה אדם ובגדים בבית הבליעה, שאינה צריכה הכשר: **ומטמאה טומאת אוכלין ככביצה.** דכביצה ממנה אם נגעה באוכלים טהורים נטמאו: **וכזית בבית הבליעה.** אדם שאכל כזית ממנה נטמא, ונטמאו בגדיו כשתגיע לבית הבליעה. דכתיב (שם יז) והנפש אשר תאכל נבילה וטרפה וגו', ובנבלת עוף טהור הכתוב מדבר, וכתיב תאכל, ואין אכילה פחות מכזית: **וטעון הערב שמש.** ולא סגי במבילה לחודה: **וחייבים עליה על ביאת המקדש.** בשאר כל הטומאות. דכתיב בטומאת מקדש וקדשיו (ויקרא ה') לכל טומאתו אשר יטמא בה, ודרשינן לרבות בולע נבלת עוף טהור: **ושורפים עליה את התרומה.** אם נגעה נבלת עוף טהור בתרומה, נשרפת, שכשאינה בבית הבליעה דין ראשון לטומאה יש לה ומטמאה את התרומה בנגיעה להיות שני: **והאוכל אבר מן החי ממנה סופג את הארבעים.** ואפילו היה האבר פחות מכזית. וסתם מתניתין דלא כר' מאיר. דאילו ר' מאיר הא שמעינן ליה בשלהי גיד הנשה דאמר אבר מן החי אינו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד: **שחיטתה ומליקתה מטהרת את טריפתה.** ומוציאה מידי נבלה שלא תטמא. לפי שהמליקה מתרת בפנים לכהנים כדרך שהשחיטה מתרת בחוץ, וכשם שטיהרתו שחיטתו, כך תטהרנו מליקתו. ושחיטה דמטהרת את הטריפה מידי נבלה נפקא לן מקרא, דכתיב (ויקרא י"א) וכי ימות מן הבהמה וגו' כל הנוגע בנבלתה יטמא, יש מן הבהמה שהיא מטמאה, ויש שאינה מטמאה, פרט לטריפה

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

מסכת טהרות

באור משנה א

כתוב בתורה (ויקרא יז, טו): "וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר, וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב וטהר", וקיבלו חכמים, שאין הכתוב מדבר אלא באוכל נבלת העוף הטהור, ובא הכתוב ללמדנו, ששונה דינה של נבלת העוף הטהור מדין נבלת הבהמה, שכן נבלת הבהמה מטמאה במגע ובמשא, כמו שכתוב (ויקרא יא, לט-מ): "הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב... והנושא את נבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב", ואילו נבלת העוף הטהור אינה מטמאה לא במגע ולא במשא אלא באכילתה, ודווקא בשעה שהיא בתוך בית הבליעה (ולא כשהיא בתוך הפה), שנאמר: "וכל נפש אשר תאכל" – אינה מטמאה אלא כשהיא בבית הנפש, היינו בבית הבליעה, שאז נהנה הנפש. וזה שנאמר "אשר תאכל" – ליתן שיעור לטומאתה כשיעור אכילה שהוא כזית. — "וטרפה" האמורה כאן לא נכתבה אלא לדרוש, כמו שדרשו בתורת כהנים: יכול אף נבלת עוף הטמא תהא מטמאה בבית הבליעה? תלמוד לומר: "אשר תאכל נבלה וטרפה" – נבילה שיש לה טריפה, יצא עוף טמא שאין לו טריפה. נמצא הכתוב מלמדנו, שהבולע כזית מנבלת העוף הטהור, הריהו נטמא ומטמא בגדיו; ולא בגדיו בלבד, אלא כל שנוגע בבגדים או בכלים בשעה שהכזית מנבלת העוף הטהור נמצא בבית בליעתו, הרי הם נטמאים ונעשים ראשון לטומאה. ברם, אם נגע באדם או בכלי חרס בשעת בליעתו, לא טימאם. ולאחר שבלע, אף שאר כלים אינו מטמא, שמשפירש ממטמאיו אינו אלא ראשון לטומאה. ואין כלים מקבלים טומאה מראשון לטומאה אלא מאב הטומאה. וכיון שחמור דינה של נבלת העוף הטהור כשהיא בבית הבליעה, שמטמאה כלים כאב הטומאה, לפיכך דינה מקודם כדין אוכלים טמאים, היינו כאוכלים שנגעו באב הטומאה, אף על פי שהיא לא נגעה באב הטומאה. משנתנו באה לפרט דיני נבלת העוף הטהור בין לענין טומאת אוכלים ובין לענין טומאת נבילות.

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דָּבָר נאמרו **בְּנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר** – ואלו הם: **צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה** – אין דינה כדין אוכלים טמאים אלא אם כן חישב עליה שתהא לאכילת אדם, כגון לאכילת גוי, שכן המאכלים המותרים, אינם צריכים מחשבה, הואיל וסתמם לאכילה עומדים, ומשהוכשרו לקבל טומאה, אם נטמאו, כגון שנגעו בשרץ, הרי הם מטמאים טומאת אוכלים, אבל נבלת העוף הטהור, הואיל והיא אסורה באכילה, הריהי צריכה תחילה מחשבה לאכילה, ואחר כך תטמא טומאת אוכלים (**רמב"ם; ברטנורא**). ברם, במסכת עוקצים (ג, ג) מבואר, שלא אמרו דין זה אלא בכפרים, לפי שאין רגילים לאכול שם נבלת העוף, אבל בשווקים, שמתאסף שם עם רב, ויש שם רבים האוכלים נבלת העוף, אינה צריכה מחשבה; **וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר** – שכל האוכלים אינם נטמאים אלא לאחר שבאו עליהם מים או משקים אחרים, המכשירים אותם לקבל טומאה, וכשנטמאו לאחר שהוכשרו, כגון שנגעו בשרץ, הרי הם מטמאים אוכלים אחרים, אבל נבלת העוף הטהור אינה צריכה הכשר, שיבואו עליה מים כדי להכשירה לקבל טומאה, לפי שהיא מטמאה מחמת עצמה, ואף על פי שלא נגעה באב הטומאה, מכל מקום דינה כאוכלים שנגעו באב הטומאה, שנעשים ראשון לטומאה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו; **וּמְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין בְּכַבֵּיצָה** – שאם נגע כשיעור ביצה ממנה באוכלים טהורים, נטמאים ונעשים שני לטומאה; **וְכַזַּיִת בְּבֵית הַבְּלִיעָה** – אדם האוכל ממנה כשיעור זית, כשמגיע האוכל לבית בליעתו, כל זמן שלא בלעו, הרי הוא אב הטומאה, ומטמא בגדים או כלים שנוגע בהם בשעה זו, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו; **וְהָאוֹכְלָהּ טָעוּן הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ** – ואינו נטהר בטבילה בלבד, כמפורש בו (**ויקרא יז, טו**): "ורחץ במים וטמא עד הערב"; **וְחַיָּבִים עָלֶיהָ עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ** – שאם אכלה, ונכנס למקדש בטומאה, כגון שנכנס קודם שהעריב שמשו, וכל שכן אם נכנס קודם שטבל, במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב קרבן חטאת (קרבן עולה ויורד); **וְשׂוֹרְפִין עָלֶיהָ אֶת הַתְּרוּמָה** – שאם נגע כזית ממנה בתרומה או אם האדם שאכלה נגע בתרומה, הריהי טמאה ונשרפת; **וְהָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנָּה** – כלומר מעוף טהור, **סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – לוקה מלקות ארבעים משום איסור אבר מן החי, שלא כדעת רבי מאיר, הסובר (**גמרא חולין קב, א**), שאיסור אבר מן החי, אינו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד; **שְׁחִיטָתָהּ** – השחיטה של עוף טהור, **וּמְלִיקָתָהּ** – או המליקה בעוף של קדשים במקדש, **מְטַהֶרֶת אֶת טְרֵפָתָהּ** – שאם העוף נמצא טריפה לאחר שנשחט או נמלק, הרי השחיטה או המליקה מטהרת אותו מידי נבילה ואינו מטמא בבית הבליעה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – כמו ששנינו טעמו (**זבחים ז, ו**): "מה אם נבלת בהמה, שהיא מטמאה במגע ובמשא, שחיטתה מטהרת את טריפתה מטומאתה (כמו שלמדים בגמרא זבחים מן המקרא. ועיין

יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינָן מְטַהֲרוֹת; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת, אֲבָל לֹא מְלִיקָתָהּ.
ב הַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה — מִטַּמְּאוֹת וּמְטַמְּאוֹת, וְלֹא מִצְטָרְפוֹת; רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הַנּוֹצָה מִצְטָרֶפֶת. הַחַרְטוֹם וְהַצִּפָּרְנַיִם — מִטַּמְּאִין וּמְטַמְּאִין וּמִצְטָרְפִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף רָאשֵׁי אֶגַפַּיִם וְרֹאשׁ הַזָּנָב — מִצְטָרְפִים, שֶׁכֵּן מַנִּיחִים בַּפְּטוּמוֹת.

פירוש ברטנורא

שנשחטה, והוא הדין לטריפת עוף: **ר' יהודה אומר אינן מטהרות.** דלא ילפינן טריפת עוף מטריפת בהמה: **רבי יוסי אומר שחיטתה מטהרת ולא מליקתה.** והלכה כר' יוסי:

ב מיטמאות. אם נגע בהן שרץ נטמאו, ואם טמאים הן ונגעו הכנפים והנוצה באוכלין טהורים, נטמאו. דחשיבי יד להכנים ולהוציא, וכל שהוא יד מיטמא ומטמא: **ולא מצטרפות.** אם היה אוכל פחות מכביצה אין הכנפים והנוצה מצטרפות להשלימו לכביצה לטמא טומאת אוכלים, דלא חשיבי שומר שמצטרף, כדתנן בריש עוקצין: **הנוצה מצטרפת.** דחשיב לה שומר. ואין הלכה כר' ישמעאל: **החרטום.** שהעוף מנקר בו: **ראשי אגפים וראש הזנב.** הנשארים מחוברים לגוף אחר שמרטו הנוצה, ורגילים לחתכם ולהשליכם דלא חזו לאכילה, אלא שבעופות המפוטמים מניחים אותן ואוכלים אותן עם העוף, והיינו דקאמר שכן מניחים בפטומות. ואין הלכה כרבי יוסי. והני שלשה עשר דבר דחשיב במתניתין, בבבא קמייתא איכא תשעה, דשחיטתה ומליקתה חדא חשיב להו, דתרווייהו הוו טהרה לטריפתה, והכנפים והנוצה והחרטום והצפרנים, הרי שלשה עשר דבר:

משניות מבוארות – קהתי

ברטנורא כאן), נבלת העוף שאינה מטמאה במגע ובמשא (אלא בבית הבליעה), אינו דין שתהא שחיטתה מטהרת את טריפתה מטומאתה (כלום אין זה קל וחומר? ומאחר שלמדים בקל וחומר ששחיטת העוף של חולין מטהרת את טריפתה מטומאתה, למדים ב"מה מצינו", שאף מליקת העוף של קדשים מטהרת את טריפתה מטומאתה), מה מצינו בשחיטתה שהיא מכשרתה באכילה, ומטהרת את טריפתה מטומאתה, אף מליקתה שהיא מכשרתה באכילה, תטהר את טריפתה מטומאתה". **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינָן מְטַהֲרוֹת** – לא השחיטה ולא המליקה אינן מטהרות את טריפת העוף מידי נבילה, אלא דינה כשאר נבלת עוף טהור; טעמו מבואר בגמרא (**זבחים סט, ב**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת** – את טריפתה מטומאת נבילה, **אֲבָל לֹא מְלִיקָתָהּ** – וטעמו כמו שבארנו בזבחים (ז, ו) שהואיל ואין אנו מוצאים במפורש, ששחיטה מטהרת את טריפת העוף מטומאתה אלא למדים עליה בקל וחומר מנבלת בהמה, לפיכך דיה שיהא דינה כנבלת בהמה, ששחיטה מטהרתה ולא מליקה, שכן כלל הוא: דיו לבא מן הדין להיות כנדון (דבר הנלמד ב"קל וחומר" דיו שיהא דינו כדבר שלמדים ממנו; **עיין בבא קמא ב, ה**). בגמרא מסיקים (**זבחים סט, ב**), שאף רבי מאיר סובר כלל זה, שהרי מן התורה הוא (עיין באורנו למשנה בבא קמא שם); אלא שרבי מאיר מצא כתוב ודרשו: "זאת תורת הבהמה והעוף" (**ויקרא יא, מו**) – בא הכתוב להקיש עוף לבהמה, מה בהמה, דבר שמכשירה באכילה מטהר טריפתה מטומאתה, אף עוף, דבר שמכשירו באכילה מטהר טריפתו מטומאתו. ברם, רבי יוסי אינו דורש פסוק זה, אלא לומד אמנם בקל וחומר עוף מבהמה, כדעת רבי מאיר במשנתנו, ולפיכך הוא סובר: שחיטתה מטהרת אבל לא מליקתה, שכן דיו לבא מן הדין להיות כנדון. והלכה כרבי יוסי. – במשנתנו נמנו תשעה דברים בנבלת העוף הטהור, שכן שחיטה ומליקה נחשבות כדבר אחד (**עיין במפרשים על המשנה הבאה: הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; ועיין רמב"ם שם, שמונה שחיטה ומליקה כשני דברים, אבל אינו מונה "כזית בבית הבליעה", ונמצא גם לשיטתו שאין במשנתנו אלא תשעה דברים בלבד**); שאר הארבעה נמנים במשנה הבאה.

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה במנין שלושה עשר הדברים שבנבלת העוף הטהור, כמו שכבר הזכרנו בסוף באורנו למשנה הקודמת.

הַכְּנָפַיִם – הנוצות הגדולות של העוף, **וְהַנּוֹצָה** – הנוצות הדקות שלו (**הרא"ש; הגר"א; "תפארת ישראל"**); ויש מפרשים: הכנפים – הנוצות הדקות הנשארות לאחר מריטת הנוצות הגסות, והנוצה – הדקה מן הדקה הנשארת לאחר מריטת הכנפים (**רמב"ם לפי גירסת הגר"א**), **מִטַּמְּאוֹת** – אם נגע בהן שרץ, נטמאו, **וּמְטַמְּאוֹת** – אם טמאות הן ונגעו באוכלים טהורים, טימאו את האוכלים, שנחשבות הן כיד להכניס ולהוציא טומאה, **וְלֹא מִצְטָרְפוֹת** – לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלין, שאינן נחשבות כשומר, ושנינו (עוקצין א, א), שכל שהוא יד ולא שומר מיטמא ומטמא ולא מצטרף (**הר"ש; ברטנורא**). ויש מבארים (**לפי הר"ש**): מיטמאות – עוף טהור שנשחט והוא ראוי לאכילה, אם נגע שרץ בכנפיים או בנוצה נטמא כל העוף; ומטמאות – שאם כבר נטמא העוף, והכנפיים או הנוצה נגעו באוכלים טהורים, נטמאו האוכלים, שדין הכנפיים והנוצה כיד שמכניס ומוציא טומאה; ולא מצטרפות – לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים ולא לשיעור כזית לטמא בבית הבליעה, מהטעם שהזכרנו לעיל, שאין דינן כשומר (**"תפארת ישראל"; עיין הרא"ש; ועיין חידושי הרש"ש**). ואף על פי שמשנתנו ממשיכה בשלושה עשר דבר שנאמרו בנבלת העוף הטהור, מכל מקום לא כולם נאמרו בנבלת העוף, שהרי גם שחיטה ומליקה ואבר מן החי שנימנו במשנה הקודמת אינם בנבלת העוף, אלא שהכוונה היא, שרובם של הדברים הם בנבלת העוף הטהור, ויש במנין זה כמה דברים שהם בעוף טהור שלא נתנבל. ויש מפרשים, שמשנתנו מוסיפה לעסוק בנבלת עוף טהור, והיא באה ללמד, שכשחישב עליה לאכילה, מיטמאות עמה גם הכנפיים והנוצה מדין יד, וכן מטמאות הן אוכלים אחרים, כדין יד שמוציא טומאה לטמא אחרים, אבל אין מצטרפות לא לכביצה ולא לכזית, כמו שבארנו לעיל (**הגר"א**). והרמב"ם כותב: "הכנפיים והנוצה אף על פי שהם כאוכלים ומתטמאין ומטמאין טומאת אוכלים, אינן מצטרפין בנבלת העוף הטהור לכזית" (**הל' אבות הטומאות ג, ט**). **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הַנּוֹצָה מִצְטָרֶפֶת** – להשלים לכביצה או לכזית, שנחשבת היא כ"שומר" (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא**). ויש מפרשים טעמו, מפני שנאכלת עם נבלת העוף הטהור (**הגר"א; עיין "תפארת ישראל"**). ואין הלכה כרבי ישמעאל. **הַחַרְטוֹם** – היינו הבשר שבפה תחת החרטום, **וְהַצִּפָּרְנַיִם** – מה שמובלע מהצפרניים תחת הבשר (**גמרא חולין קכא, א**), **מִטַּמְּאִין וּמְטַמְּאִין** – כמו שבארנו לעיל בכנפיים ונוצה, **וּמִצְטָרְפִים** – לשיעור כזית לטמא בבית הבליעה, או לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף רָאשֵׁי אֶגַפַּיִם** – ראשי הכנפיים, **וְרֹאשׁ הַזָּנָב** – אף על פי שרגילים לחתכם ולהשליכם, לפי שאינם ראויים לאכילה, מכל מקום **מִצְטָרְפִים** – לכזית או לכביצה, **שֶׁכֵּן מַנִּיחִים בַּפְּטוּמוֹת** – בעופות מפוטמים מניחים אותם בעוף ואוכלים אותם עמו. ואין הלכה כרבי יוסי. לפי רוב המפרשים ארבעת הדברים הנמנים במשנתנו, נוסף על תשעת הדברים שנימנו במשנה הקודמת, הם: הכנפיים, והנוצה, והחרטום, והצפרניים (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; עיין "תפארת ישראל" שמקשה על פירוש זה**). והרמב"ם כותב: העשירי, שהכנפים והנוצה מיטמאות ומטמאות כשאר אוכלין; האחד עשר, שאינן מצטרפות לשיעור כזית; השנים עשר, שהחרטום והצפרניים מיטמאין ומטמאין כשאר אוכלין; והשלושה עשר, שהם מצטרפים לכזית לטמא בבית הבליעה.

ג נִבְלַת הָעוֹף הַטְּמֵא צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה וְהֶכְשֵׁר, וּמְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין בְּכַבֵּיצָה, וְכַחֲצִי פְּרַס לִפְסוֹל אֶת הַגְּוִיָּה, וְאֵין בָּהּ כַּזַּיִת בְּבֵית הַבְּלִיעָה, וְהָאוֹכְלָהּ אֵינוֹ טָעוּן הַעֲרַב שֶׁמֶשׁ, וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, אֲבָל שׁוֹרְפִין עָלֶיהָ אֶת הַתְּרוּמָה, וְהָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנָּה אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, וְאֵין שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ. הַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה מִטַּמְּאוֹת וּמְטַמְּאוֹת וּמִצְטָרְפוֹת. הַחֲרְטוֹם וְהַצִּפָּרְנַיִם מִטַּמְּאִין וּמְטַמְּאִים וּמִצְטָרְפִין.

ד וּבַבְּהֵמָה: הָעוֹר, וְהָרֹטֶב, וְהַקִּיפָּה, וְהָאֵלֶל, וְהָעֲצָמוֹת, וְהַגִּידִים, וְהַקְּרָנַיִם, וְהַטְּלָפַיִם — מִצְטָרְפִין לְטַמֵּא טֻמְאַת

פירוש ברטנורא

ג נבלת עוף טמא. שאין סופה לטמא טומאה חמורה, שאינה מטמאה אדם ובגדים. **צריכה מחשבה.** שיחשוב עליה לאכילה, **והכשר** מים או שאר משקין, ואח"כ תגע בשרץ: **לפסול את הגויה.** אם נטמאת ואכל ממנה חצי פרס שהיא ביצה ומחצה, נפסל גופו לאכול בתרומה עד שיטבול: **ואין בה כזית בבית הבליעה.** דכתיב (שם כ"ב) נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה, מי שאיסורו משום אוכל נבילה מטמא באכילה בבית הבליעה, יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבילה אלא משום בל תאכל דבר טמא: **והאוכלה אין טעון הערב שמש.** האוכל חצי פרס ממנה לאחר שנטמאת, שהוא פוסל את הגויה לאכול בתרומה, אם טבל לאחר שאכלה מותר בתרומה מיד ואין טעון הערב שמש: **ואין חייבים עליה על ביאת מקדש.** אם אכל חצי פרס נבלת עוף טמא ונכנס למקדש. דטומאה דרבנן היא, אע"ג דשורפין עליה תרומה: **והאוכל אבר מן החי ממנה אינו סופג את הארבעים.** ואע"ג דאוכל כזית בין בשר וגידים ועצמות, דהשתא אפילו למ"ד אבר מן החי צריך כזית דאכילה כתיב ביה, הכא איכא כזית, אפ"ה אינו סופג את הארבעים. ומשום טמא לא מיחייב, דליכא כזית בשר: **ואין שחיטתה מטהרתה.** באכילה, לבן נח שמותר בעוף טמא ואסור באבר מן החי, ואם שחטה והיא מפרכסת לא טיהרתה שחיטתה באכילה עד שתמות. אע"ג דבטהורה אפילו מפרכסת מתרת השחיטה לבן נח מינו דמכשרא לישראל. והכי מיפרשה מתניתין בשלהי פרק גיד הנשה:

ד ובבהמה העור והרוטב. כולה מתניתין מיפרשא בחולין פרק העור הרוטב:

משניות מבוארות – קהתי

יום שני

באור משנה ג

לאחר שלמדנו דיני נבלת העוף הטהור, באה משנתנו ללמד דיני נבלת העוף הטמא. וכבר הזכרנו ששונה דין נבלת העוף הטמא מדין נבלת העוף הטהור. שנבלת העוף הטמא אינה מטמאה בבית הבליעה, כמו שכבר הבאנו הטעם בהקדמתנו לבאור משנה א. וכן שנו בברייתא (גמרא חולין ק, ב): "יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בגדים בבית הבליעה? תלמוד לומר (ויקרא כב, ח): "נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה" – מי שאיסורו משום "בל תאכל נבילה", יצאה זו שאיסורה משום "בל תאכל טמאה" (כלומר הואיל וקדם בה איסור טמאה לאיסור נבילה, לפיכך אין דינה כנבלת העוף הטהור ואינה ממטאה בגדים בבית הבליעה). ברם, אם חישב עליה לאכילה והוכשרה לקבל טומאה ונטמאה, דינה כאוכלים טמאים שהם ראשון לטומאה, כמבואר במשנתנו.

נִבְלַת הָעוֹף הַטָּמֵא – שאינה מטמאה מחמת עצמה אפילו בבית הבליעה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה** – שיחשוב עליה לאכילה, **וְהֶכְשֵׁר** – שיבואו עליה מים או משקים אחרים כדי להכשירה לקבל טומאה, וכשנגעה אחר כך בטומאה נטמאה, ודינה כאוכלים טמאים; **וּמְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין בְּכַבֵּיצָה** – שאם נטמאה ונגע כשיעור ביצה ממנה באוכלים טהורים, הרי הם נטמאים; **וְכַחֲצִי פְּרַס** – פרס הוא חצי הכיכר; וכבר שנינו (עירובין ח, ב), שנחלקו תנאים במידת הכיכר: לדעת רבי יוחנן בן ברוקה מידתה כשש ביצים, ולדעת רבי שמעון – כשמונה ביצים; נמצא חצי פרס לרבי יוחנן בן ברוקה הוא ביצה ומחצה, ולרבי שמעון – שתי ביצים (רש"י פוסק כרבי שמעון, והרמב"ם — כרבי יוחנן בן ברוקה). **לִפְסוֹל אֶת הַגְּוִיָּה** – שהאוכל כשיעור חצי פרס מנבלת העוף הטמא שנטמאה, נפסלה גווייתו (גופו) מלאכול בתרומה עד שיטבול; **וְאֵין בָּהּ כַּזַּיִת בְּבֵית הַבְּלִיעָה** – ואין בה דין כזית שמטמא בבית הבליעה, כמו שכבר בארנו בהקדמה למשנתנו; **וְהָאוֹכְלָהּ** – האוכל כחצי פרס ממנה לאחר שנטמאה, **אֵינוֹ טָעוּן הַעֲרַב שֶׁמֶשׁ** – שמשטבל מותר מיד לאכול בתרומה, ואינו צריך להמתין עד שיעריב השמש; **וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ** – אם אכל כחצי פרס מנבלת העוף הטמא שנטמאה וקודם שטבל נכנס למקדש, אינו חייב לא כרת במזיד ולא חטאת בשוגג, שלא נטמא אלא מדברי סופרים, **אֲבָל שׁוֹרְפִין עָלֶיהָ אֶת הַתְּרוּמָה** – אם נגע בתרומה לאחר שאכל כחצי פרס ממנה, התרומה נפסלת וטעונה שריפה, שכך גזרו חכמים; **וְהָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנָּה אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – שאין איסור אבר מן החי נוהג בטמאים, שנאמר (דברים יב, כג): "ולא תאכל הנפש עם הבשר", ומשמע: לא תאכל בעוד הנפש עם הבשר, היינו אבר מן החי, אבל בשר בלבד, לאחר שיצא ממנו הנפש (היינו לאחר שחיטה), רשאי אתה לאכול; מלמד, שכל שבשרו מותר, אתה מצווה על אבריו, וכל שאין בשרו מותר, אי אתה מצווה על אבריו, מכאן לאבר מן החי שאינו נוהג אלא בבהמה חיה ועוף הטהורים (ברייתא בגמרא חולין קב, א). **וְאֵין שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ** – בגמרא (חולין קב, א) מבואר, שפיסקה זו אין לפרשה כמשמעה, שאין שחיטת עוף טמא מטהרתו מאיסור עוף טמא, שהרי דבר פשוט הוא, ואין צורך לשנותו; אף אין לפרש, ששחיטתו אינה מטהרתו מידי טומאת נבילה, שהרי עוף טמא אין לו שום טומאת נבילה, ואפילו בבית הבליעה, כמו ששנינו לעיל; אלא יש לפרש פיסקה זו לענין בני נח, שהם מותרים בעוף טמא ואסורים באבר מן החי, ובאה המשנה להשמיענו, שאם שחטו את העוף הטמא ועדיין הוא מפרכס, אין השחיטה מתירתו באכילה לבני נח, משום אבר מן החי, עד שימות; ואמנם בבהמה ועוף הטהורים ששחטם ישראל, השחיטה מתרת אותם באכילה לבני נח אפילו בעודם מפרכסים, שמתוך שהשחיטה מועילה להכשירם לישראל מועילה גם להתירם לבני נח, אבל טמאים, אף על פי ששחטם ישראל, מכל מקום כל זמן שמפרכסים אסורים הם לבני נח, משום אבר מן החי. **הַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה** – של נבלת העוף הטמא, **מִטַּמְּאוֹת וּמְטַמְּאוֹת** – כדין בשרה, **וּמִצְטָרְפוֹת** – להשלים שיעור כביצה לטמא טומאת אוכלין, ולהשלים שיעור כחצי פרס לפסול את הגוויה. יש מבארים הטעם, לפי שנבלת עוף טמא אין אוכליה מצויים כמו לעוף טהור, ולפיכך מניחים עליה הכנפיים והנוצות לשמרה עד שיזדמנו לה אוכלים (רא"ש), כלומר שבעוף טמא נחשבים הם "שומר", ושנינו במסכת עוקצין, שכל שהוא שומר מצטרף; ומכאן ההבדל שבין עוף טהור לעוף טמא, שבעוף טהור שנינו במשנה הקודמת, שאין הכנפיים והנוצה מצטרפות, ואילו בעוף טמא מצטרפות (עיין "אליהו רבא" על המשנה הקודמת, שמבואר שם טעם ההבדל בדרך אחרת); **וכן הַחַרְטוֹם וְהַצִּפָּרְנַיִם** – של נבלת עוף טמא, **מִטַּמְּאִין וּמְטַמְּאִים וּמִצְטָרְפִין** – מטעם שבארנו לעיל, שנחשבים הם כחלק מבשרה. אגב המשנה הקודמת נקטה גם משנתנו דין החרטום והצפרנים בפיסקה מיוחדת ולא כללה אותם עם הכנפיים והנוצה, אף על פי שדינם כאן שווה; או שהטעם הוא, לפי שהזוג הראשון נשנה בלשון נקבה והזוג השני בלשון זכר ("תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל").

באור משנה ד

משנתנו כולה שנויה גם במסכת חולין (ט, א).

וּבַבְּהֵמָה – ולענין טומאת הבהמה: **הָעוֹר** – המחובר לחתיכת בשר של בהמה שחוטה, שהיא פחות מכביצה, והעור משלים שיעורה

אֹכָלִין, אֲבָל לֹא טֻמְאַת נְבֵלוֹת. כַּיּוֹצֵא בוֹ: הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה לַנָּכְרִי וְהִיא מְפַרְכֶּסֶת — מְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין, אֲבָל לֹא טֻמְאַת נְבֵלוֹת, עַד שֶׁתָּמוּת, אוֹ עַד שֶׁיַּתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ. רִבָּה לְטַמֵּא טֻמְאַת אֹכָלִין, מִמַּה שֶׁרִבָּה לְטַמֵּא טֻמְאַת נְבֵלוֹת.

ה הָאֹכֶל שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה וְשֶׁנִּטְמָא בִּוְלַד הַטֻּמְאָה — מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְטַמֵּא כַּקַּל שֶׁבִּשְׁנֵיהֶן. כֵּיצַד? כַּחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שֵׁנִי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה — שֵׁנִי. כַּחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שֵׁנִי וְכַחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה — שְׁלִישִׁי. כַּבֵּיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שֵׁנִי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה — רִאשׁוֹן; חֲלָקָן — זֶה שֵׁנִי וְזֶה שֵׁנִי. נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה — פְּסָלוּהוּ. נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד — עֲשָׂאוּהוּ שֵׁנִי.

פירוש ברטנורא

ה מצטרפין זה עם זה לטמא. אם אין באחד מהן כביצה מצטרפין לשיעור לטמא כקל שבשניהם, שאם נגע בתרומה פסלה, כדין אוכל שנטמא בולד הטומאה שפוסל את התרומה ואינו מטמאה: **כחצי ביצה** וכו'. שבללן זה בזה: **שני.** התערובת הזה תורת שני עליו ופוסל את התרומה: **שלישי.** ופוסל את הקודש: **ראשון.** ועושה מגעו שני. דהא איכא שיעורא דראשון בגויה ליתן טומאה: **חלקן זה שני וזה שני.** שהרי בכל אחד חצי שיעור דראשון וחצי שיעור דשני, ותנן לעיל ראשון ושני מצטרפין לקל שבהן:

משניות מבוארות – קהתי

לכביצה, הריהו מצטרף עם הבשר, מפני שהוא שומר עליו שלא יתקלקל, **וְהָרֹטֶב** – המרק הקרוש ומחובר לבשר, שאמנם אינו נאכל בפני עצמו, אבל נאכל עם הבשר, **וְהַקִּיפָּה** – התבלין, כשומים ובצלים וכדומה, שנותנים בבשר להשביח טעמו, ומעורב בהם דק דק של בשר. **וְהָאֲלַל** – שיורי בשר הנדבקים בעור בשעת ההפשט; פירוש אחר: גיד הצואר שהוא קשה לאכילה, **וְהָעֲצָמוֹת** – שיש בהם מוח שהוא אוכל, והעצם שומר עליו; ויש מפרשים: העצמות המחוברים בבשר (**רמב"ם**), **וְהַגִּידִים** – המותרים באכילה, אבל אינם נאכלים בפני עצמם, **וְהַקְּרָנַיִם** – למטה, סמוך לבשר, במקום שחותכים אותן ויוצא מהן דם, **וְהַטְּלָפַיִם** – כמבואר בקרניים, כל שחותכים אותם ויוצא מהם דם; ויש מפרשים, מפני ששומרים על הבשר, **מְצְטָרְפִין** – כל הדברים הללו מצטרפים עם הבשר שנטמא להשלים שיעורו לכביצה, **לְטַמֵּא טֻמְאַת אֹכָלִין** – אף על פי שהדברים הללו אינם נאכלים בפני עצמם, ומכאן שאינם מטמאים בפני עצמם, מכל מקום כיון שנאכלים הם עם הבשר, או ששומרים עליו שלא יופסד, מצטרפים עמו לטמא טומאת אוכלים, **אֲבָל לֹא טֻמְאַת נְבֵלוֹת** – שכן בשר נבילה מטמא בכזית, ואם אין בו כזית, אלא שאחד מן הדברים הללו משלים אותו לכזית, אינו מצטרף עמו לטמא משום נבילה, שנאמר (**ויקרא יא, לט**): "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה, הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב", ודרשו חכמים: "הנוגע בנבלתה" – ולא בעור שאין עליו כזית בשר והוא משלימו לכזית, שהנוגע בו אינו נטמא, לפי שאין "שומר" מצטרף לטומאת נבילות; ורוטב וקיפה אינם ממין הנבילה, ואלל וגידים וקרניים אינם בשר כלל; הלכך אינם מצטרפים לטמא טומאת נבילות. **כַּיּוֹצֵא בוֹ** – יש בשר שמטמא טומאת אוכלים אם נטמא בשרץ, ואינו מטמא טומאת נבילות: **הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה לַנָּכְרִי** – לצורך אכילת גוי, **וְהִיא מְפַרְכֶּסֶת** – ועדיין הבהמה חיה ומפרכסת, **מְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין** – שאם נגע בה אב הטומאה, נטמאה ומטמאה אוכלים אחרים; ואף על פי שבהמה זו אינה ראויה לאכילה לא לגוי ולא לישראל, שהרי לגוי היא אסורה עד שתמות, משום אבר מן החי, ולישראל אסורה משום שבהמה טמאה היא, מכל מקום הואיל וישראל שחטה, ושחיטתו של ישראל עושה בהמה טהורה כאוכל, לפיכך היא עושה אף בהמה טמאה לנכרי כאוכל לענין טומאה, ומטמאה טומאת אוכלין; **אֲבָל לֹא טֻמְאַת נְבֵלוֹת** – שאין הבהמה מטמאה כנבילה, **עַד שֶׁתָּמוּת, אוֹ עַד שֶׁיַּתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ** – שאם מתיזים את ראשה, אף על פי שהיא מפרכסת, הרי היא מטמאה כנבילה. נמצא **רִבָּה** – הכתוב, **לְטַמֵּא טֻמְאַת אֹכָלִין, מִמַּה שֶׁרִבָּה לְטַמֵּא טֻמְאַת נְבֵלוֹת** – שהרי כל אלו שנימנו לעיל מצטרפים לבשר לטמא טומאת אוכלים אבל לא טומאת נבילות, כמו שבארנו.

יום שלישי

באור משנה ה

הָאֹכֶל שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה – ונעשה האוכל ראשון לטומאה, **וְשֶׁנִּטְמָא בִּוְלַד הַטֻּמְאָה** – והאוכל שנטמא בראשון לטומאה ונעשה שני לטומאה, **מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה** – לשיעור כביצה, שהוא שיעור האוכלים לטמא אחרים, **לְטַמֵּא כַּקַּל שֶׁבִּשְׁנֵיהֶן** – כטומאה הקלה שבשניהם, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **כֵּיצַד? כַּחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן** – שהוא ראשון לטומאה, **וְכַחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שֵׁנִי** – שהוא שני לטומאה, **שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה** – שערבבם יחד, **שֵׁנִי** – דין התערובת כשני לטומאה, שהיא הטומאה הקלה שבשניהם, ואם נגעה בה תרומה הריהי נעשית שלישי לטומאה ונפסלת. ברם, אם נגע בה מאכל של חולין אינו נפסל, שאין שני לטומאה עושה שלישי בחולין. **כַּחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שֵׁנִי וְכַחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי** – כגון אוכל של תרומה שנפסל ונעשה שלישי לטומאה, **שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה** – הרי הכל **שְׁלִישִׁי** – לטומאה, ואם נגע בהם קודש, נעשה רביעי לטומאה ונפסל. אבל אין התערובת פוסלת את התרומה, שאין שלישי עושה רביעי בתרומה. והוא הדין כחצי ביצה אוכל ראשון וכחצי ביצה אוכל שלישי שבללם זה בזה, שהכל שלישי. אבל **כַּבֵּיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שֵׁנִי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה** – הואיל ויש בתערובת שיעור שלם כביצה של ראשון לטומאה, הכל **רִאשׁוֹן** – כל התערובת דינה כראשון לטומאה, ועושה את הנוגע בה שני לטומאה; **חֲלָקָן** – חילק את התערובת לשני חלקים, **זֶה שֵׁנִי וְזֶה שֵׁנִי** – כל אחד מן החלקים דינו כשני לטומאה, שהרי אין בכל אחד אלא כחצי ביצה אוכל ראשון וכחצי ביצה אוכל שני, ושנינו לעיל שבכגון זה מטמאים כקל שביניהם. **נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה** – כגון שנפל עליו אחד מן החלקים, ולאחר שסילקו ממנו נפל עליו החלק האחר, **פְּסָלוּהוּ** – שנעשה הכיכר שלישי לטומאה. **נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד** – נפלו שני החלקים כאחד על הכיכר של תרומה, **עֲשָׂאוּהוּ שֵׁנִי** – לטומאה, לפי שאוכל ראשון כביצה נגע בו. יש מפרשים, שאפילו לא נפלו במקום אחד, אלא זה מצד אחד וזה מצד אחר של הכיכר, עשאוהו שני, הואיל ובין שניהם יש כביצה אוכל ראשון שנוגע בכיכר, והרי זה כדעת חכמים (**אהלות ג, א**), שכל הטומאות שנחלקו מצטרפות ("**אליהו רבא**"; "**משנה אחרונה**").

ו **כַּבִּיצָה אֹכֶל שֵׁנִי וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה — שֵׁנִי; חֲלָקָן — זֶה שְׁלִישִׁי, וְזֶה שְׁלִישִׁי. נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה — לֹא פִּסְלוּהוּ; נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד — עֲשָׂאוּהוּ שְׁלִישִׁי. כַּבֵּיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה — רִאשׁוֹן; חֲלָקָן — זֶה שֵׁנִי, וְזֶה שֵׁנִי; שֶׁאַף הַשְּׁלִישִׁי שֶׁנָּגַע בָּרִאשׁוֹן נַעֲשָׂה שֵׁנִי. כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל רִאשׁוֹן, כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שֵׁנִי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה — רִאשׁוֹן; חֲלָקָן — זֶה רִאשׁוֹן, וְזֶה רִאשׁוֹן; לִשְׁלֹשָׁה אוֹ לְאַרְבָּעָה — הֲרֵי אֵלּוּ שֵׁנִי. כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שֵׁנִי וְכִשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה — שֵׁנִי; חֲלָקָן — זֶה שֵׁנִי, וְזֶה שֵׁנִי; לִשְׁלֹשָׁה אוֹ לְאַרְבָּעָה — הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלִישִׁי.**

ז **מִקְרָצוֹת נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָזוֹ, וְכִכָּרִים נוֹשְׁכִין זֶה בָּזֶה, נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן בְּשֶׁרֶץ — כֻּלָּן תְּחִלָּה; פֵּרְשׁוּ — כֻּלָּן תְּחִלָּה. בְּמַשְׁקִין — כֻּלָּן שְׁנִיּוֹת; פֵּרְשׁוּ — כֻּלָּן שְׁנִיּוֹת. בְּיָדַיִם — כֻּלָּן שְׁלִישִׁיּוֹת; פֵּרְשׁוּ — כֻּלָּן שְׁלִישִׁיּוֹת.**

ח **מִקְרֶצֶת שֶׁהָיְתָה תְּחִלָּה וְהִשִּׁיךְ לָהּ אֲחֵרוֹת — כֻּלָּן תְּחִלָּה; פֵּרְשׁוּ — הִיא תְּחִלָּה, וְכֻלָּן שְׁנִיּוֹת. הָיְתָה שְׁנִיָּה**

פירוש ברטנורא

ו (כל הנך בבות פשוטות הן.) וכל מקום שאני יכול לתלות שיש כביצה מן החמור בזה ובזה, אזלינן בתר חמור. ואם לאו, אזלינן בתר הקל:

ז **מקרצות.** חתיכות של בצק. לשון קרץ מצפון בא (ירמיה מ"ו): **נושכות זו את זו.** שהן דבוקות זו בזו וא"א להפרישן אלא אם כן נושכות זו מזו: **כולן תחילה.** דחשובות כאחת וכאילו נגע בכולן: **פירשו.** החתיכות זו מזו: **במשקין כלן שניות.** דמשקין תחלה היו ועושין שני: **בידים כלן שלישיות.** דידים שניות הן, ועושות שלישי בתרומה:

ח **מקרצת.** חתיכת בצק שהיתה תחילה וחיבר לה חתיכות אחרות: **כולן תחילה.** והנוגע באחרות כנוגע בראשון לטומאה, דחשיבא חיבור. וכן נמי היתה שניה, חשובות חיבור, מאחר דאם פרשו אשתייר בהו טומאה. אבל היתה שלישית, דאם פרשו לית בהו טומאה, דאין שלישי עושה רביעי בתרומה, אפילו כי לא פרשו לא חשיבן חיבור, וטהורות:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד במאכלים שהיו טמאים טומאות שונות ובללם ואחר כך חילקם.

כַּבֵּיצָה אֹכֶל שֵׁנִי וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה – הואיל ויש בתערובת שיעור שלם כביצה של שני לטומאה, **שֵׁנִי** – כל התערובת דינה כשני לטומאה, ופוסלת את התרומה; **חֲלָקָן** – חילק את התערובת לשני חלקים, **זֶה שְׁלִישִׁי, וְזֶה שְׁלִישִׁי** – כל אחד מן החלקים שלישי לטומאה, כקל שביניהן, הואיל ואין בכל חלק אלא כחצי שיעור של שני וכחצי שיעור של שלישי. **נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה** – שנפל עליו החלק השני לאחר שסילקו ממנו את החלק שנפל ראשונה, **לֹא פִּסְלוּהוּ** – שאין שלישי פוסל בתרומה; **נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד** – על הכיכר, **עֲשָׂאוּהוּ שְׁלִישִׁי** – ופסלוהו, הואיל ונגע בו אוכל שני כביצה, כמו שבארנו במשנה הקודמת (בענין ראשון ושני). **כַּבֵּיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה** – הואיל ויש בתערובת שיעור כביצה של אוכל ראשון, **רִאשׁוֹן** – כל התערובת דינה כראשון לטומאה; **חֲלָקָן** – חילק את התערובת לשני חלקים, **זֶה שֵׁנִי, וְזֶה שֵׁנִי** – כל אחד מהם דינו כשני לטומאה; **שֶׁאַף הַשְּׁלִישִׁי שֶׁנָּגַע בָּרִאשׁוֹן נַעֲשָׂה שֵׁנִי** – ונמצא שיש בכל חלק כחצי ביצה אוכל ראשון וכחצי ביצה אוכל שני, והרי דינם כקל שביניהם. **כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל רִאשׁוֹן** ועוד **כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שֵׁנִי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה,** הכל **רִאשׁוֹן** – שהרי יש כאן שיעור שלם של ראשון; **חֲלָקָן** – חילק את התערובת לשני חלקים, **זֶה רִאשׁוֹן, וְזֶה רִאשׁוֹן** – כל אחד מן החלקים עדיין ראשון לטומאה, שהרי יש בכל אחד מהם כביצה אוכל ראשון; **לִשְׁלֹשָׁה אוֹ לְאַרְבָּעָה** – חילק את התערובת לשלושה או לארבעה חלקים, **הֲרֵי אֵלּוּ שֵׁנִי** – כל אחד מן החלקים דינו כשני לטומאה, לפי שאין בכל אחד מהם אלא פחות מכביצה אוכל ראשון. **כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שֵׁנִי וְכִשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה,** הכל **שֵׁנִי** – הואיל ויש בתערובת שיעור שלם של אוכל שני; **חֲלָקָן** – חילק את התערובת לשני חלקים, **זֶה שֵׁנִי, וְזֶה שֵׁנִי** – כל אחד מן החלקים שני לטומאה, שהרי עדיין בכל אחד מהם כביצה אוכל שני; **לִשְׁלֹשָׁה אוֹ לְאַרְבָּעָה** – חילק את התערובת לשלושה או לארבעה חלקים, **הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלִישִׁי** – כל אחד מן החלקים שלישי לטומאה, לפי שאין בכל אחד מהם אלא פחות מכביצה אוכל שני.

יום רביעי

באור משנה ז

מִקְרָצוֹת – חתיכות בצק, **נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָזוֹ** – דבוקות זו בזו עד שכשמפרידים אותן תולשת מקרצת מחברתה משהו, ונראה כאילו נשכו זו לזו, **וְכִכָּרִים נוֹשְׁכִין זֶה בָּזֶה** – או כיכרים הדבוקים זה בזה, כמו שבארנו במקרצות, **נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן בְּשֶׁרֶץ** – אם נגע שרץ באחת המקרצות או הכיכרות, **כֻּלָּן תְּחִלָּה** – כל אחת מהן ראשון לטומאה, כאילו נגע השרץ (שהוא אב הטומאה) בכולן, לפי שכגוף אחד הן; **פֵּרְשׁוּ** – החתיכות או הכיכרות זו מזו לאחר שנטמאה אחת מהן בשרץ, **כֻּלָּן תְּחִלָּה** – כל אחת נשארה ראשון לטומאה, מפני שהיו גוף אחד בשעת טומאתן (רמב"ם). **בְּמַשְׁקִין** – אם בזמן שהיו דבוקות נטמאה אחת מהן במשקים טמאים, שלעולם הם ראשון לטומאה (מגזירת חכמים), **כֻּלָּן שְׁנִיּוֹת** – לטומאה; **פֵּרְשׁוּ** – החתיכות זו מזו לאחר שנטמאה אחת מהן במשקים, **כֻּלָּן שְׁנִיּוֹת** – כל אחת נשארת שנייה לטומאה, כמו שבארנו הטעם בענין ראשון לטומאה. **בְּיָדַיִם** – אם בזמן שהיו דבוקות נטמאה אחת מהן בנגיעת ידים טמאות, שהן שניות לטומאה, **כֻּלָּן שְׁלִישִׁיּוֹת** – אם הן של תרומה, כל אחת מהן שלישית לטומאה והן נפסלות; **פֵּרְשׁוּ** – החתיכות זו מזו לאחר שנטמאה אחת מהן בידים, **כֻּלָּן שְׁלִישִׁיּוֹת** – כל אחת נשארת שלישית לטומאה, מהטעם שבארנו בראשון לטומאה, לפי שהיו גוף אחד בשעת טומאתן.

באור משנה ח

מִקְרֶצֶת – חתיכת בצק, **שֶׁהָיְתָה תְּחִלָּה** – ראשון לטומאה, **וְהִשִּׁיךְ לָהּ אֲחֵרוֹת** – והדביק בה חתיכות אחרות, **כֻּלָּן תְּחִלָּה** – כל החתיכות האחרות שהשיך לה דינן כראשון לטומאה, לפי שהן חיבור לה, והנוגע בהן כאילו נגע בה; **פֵּרְשׁוּ** – החתיכות, **הִיא תְּחִלָּה** – המקרצת הראשונה היא ראשון לטומאה כמו שהיתה, **וְכֻלָּן** – וכל המקרצות האחרות שהשיך לה ופרשו ממנו, **שְׁנִיּוֹת** – הואיל ונגעו בזו שהיתה ראשון לטומאה נעשו שני לטומאה. **הָיְתָה שְׁנִיָּה** – מקרצת שהיתה שנייה לטומאה, **וְהִשִּׁיךְ לָהּ אֲחֵרוֹת** – וחיבר לה חתיכות אחרות, **כֻּלָּן שְׁנִיּוֹת** – שכולן חיבור, והנוגע באחרות כנוגע

וְהִשִּׁיךְ לָהּ אֲחֵרוֹת — כֻּלָּן שְׁנִיּוֹת; פֵּרְשׁוּ — הִיא שְׁנִיָּה, וְכֻלָּן שְׁלִישִׁיּוֹת. הָיְתָה שְׁלִישִׁית וְהִשִּׁיךְ לָהּ אֲחֵרוֹת — הִיא שְׁלִישִׁית, וְכֻלָּן טְהוֹרוֹת, בֵּין שֶׁפֵּרְשׁוּ בֵּין שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ.

ט כִּכְּרוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁבְּתוֹךְ גּוּמּוֹתֵיהֶם מַיִם מְקֻדָּשִׁים, נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן בְּשֶׁרֶץ — כֻּלָּן טְמֵאוֹת; בַּתְּרוּמָה — מִטַּמֵּא שְׁנַיִם, וּפוֹסֵל אֶחָד; אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ — אַף בַּתְּרוּמָה הַכֹּל טָמֵא.

פירוש ברטנורא

ט כִּכְּרוֹת הַקֹּדֶשׁ. כגון שתי הלחם ולחם הפנים ומנחות וכיוצא בהן: **שֶׁבְּתוֹךְ גּוּמּוֹתֵיהֶן מַיִם הַמְקֻדָּשִׁים.** שהיו בתוך הגומות שע"ג הככר מים שנעשו על טהרת הקודש, ונטמא ככר אחד בשרץ, ונגע הככר שנטמא בשני, והשני בשלישי, ואפילו הן מאה כולן טמאים, ואע"פ שלא נגעו במים שבככר אלא נגע כל ככר בחבירו, נטמאו כולן, שחיבת הקודש עושה כאילו המשקה שבתוך כל ככר שהוא נעשה תחילה הוא שנגע בככר וטמאו. אבל בתרומה אינו כן, אלא הככר הראשון הנטמא בשרץ בלבד מטמא את חבירו להיות שני, והשני פוסל את השלישי, ותו לא, ולא חיישינן למשקה שבתוך הגומא: **אִם יֵשׁ בֵּין הַכִּכָּרוֹת מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ אַף בַּתְּרוּמָה כֻּלָּן טְמֵאוֹת.** שהמשקה טופח שבין כל ככר וככר חוזר להיות תחילה. ומטמא הככר שהוא נוגע בו לעשותו שני, וכן לעולם. פירוש אחר, ככרות הקודש המונחות בטבלא העשויה גומות גומות, וכל ככר מונח בתוך גומא שלו. והמים המקודשים גרסינן. פירוש, וכן המים המקודשים המונחים בכלי העשוי גומות גומות, אם נטמא אחד מהן בשרץ, נטמאו כולן, שהכלי מצרף מה שבתוכו לקודש, אבל לא לתרומה, דבתרומה אינו מטמא אלא ראשון ושני ופוסל שלישי היכא דנגעו זה בזה, ואין כלי מצרף. ואם יש בין הגומות משקה טופח הכל טמא, שהככר שהוא שני עושה המשקה ראשון וחוזר ומטמא ככר האחר, וכן כולם:

משניות מבוארות – קהתי

בזו שהיא שני לטומאה; **פֵּרְשׁוּ** – החתיכות, **הִיא שְׁנִיָּה** – כמו שהיתה, **וְכֻלָּן שְׁלִישִׁיּוֹת** – אם הן מקרצות של תרומה, הרי הן שלישיות לטומאה הואיל ונגעו בשני לטומאה, והן נפסלות. **הָיְתָה שְׁלִישִׁית** – כגון מקרצת של תרומה שהיתה שלישית לטומאה, **וְהִשִּׁיךְ לָהּ אֲחֵרוֹת** – וחיבר לה מקרצות אחרות של תרומה, **הִיא שְׁלִישִׁית, וְכֻלָּן טְהוֹרוֹת** – וכל שאר החתיכות שהשיך לה הן טהורות, **בֵּין שֶׁפֵּרְשׁוּ בֵּין שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ** – שכשפרשו טהורות הן, לפי שאין שלישי עושה רביעי בתרומה, וכיון שלא תישאר בהן כל טומאה משיפרשו, לפיכך אפילו קודם שפירשו אינן חשובות חיבור, ואין המקרצת שהיתה שלישית לטומאה עושה את האחרות שהשיך לה כמותה, והן נשארות טהורות, מה שאין כן במקרצת שהיתה ראשונה או שנייה לטומאה, שהואיל והאחרות שהשיך לה תישאר בהן טומאה אף לאחר שפירשו, לפיכך כל זמן שלא פירשו חשובות הן חיבור ונעשות כמותה (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא**). ויש מבארים הטעם, שהואיל ואין כוח בשלישי לטומאה לעשות רביעי, היינו אפילו דרגה שלמטה ממנו, אין גם כוחו יפה לעשות את המחובר לו כמותו (**"תפארת ישראל"**).

יום חמישי

באור משנה ט

להבנת משנתנו יש להקדים כאן משנה השנויה להלן (ב, ו): "השני שבחולין מטמא משקה חולין (להיות תחילה, היינו ראשון לטומאה), ופוסל לאוכלי תרומה (לאוכלים של תרומה, שעושה אותם שלישי לטומאה). השלישי שבתרומה מטמא משקה קודש (להיות תחילה), ופוסל לאוכלי קודש (לאוכלים של קודש, שעושה אותם רביעי לטומאה). – מכאן נמצאנו למדים, שכל הפוסל את התרומה, כגון שני לטומאה, מטמא משקה חולין ומשקה תרומה להיות ראשון לטומאה, וכל הפוסל את הקודש, כגון שלישי לטומאה, שעושה רביעי בקודש, מטמא משקה קודש להיות ראשון לטומאה, אבל שלישי שבתרומה אינו מטמא משקה תרומה, משום שאינו פוסל את התרומה, שאין שלישי עושה רביעי בתרומה.

כִּכְּרוֹת הַקֹּדֶשׁ – כגון שתי הלחם ולחם הפנים ומנחות, **שֶׁבְּתוֹךְ גּוּמּוֹתֵיהֶם** – של הכיכרות, **מַיִם מְקֻדָּשִׁים** – מים שנשמרו על טהרת הקודש; וכגון שהכיכרות נוגעות זו בזו: **נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן בְּשֶׁרֶץ** – אם נטמאה אחת מן הכיכרות בשרץ, **כֻּלָּן טְמֵאוֹת** – שהכיכר שנטמאה בשרץ, ונעשתה ראשון לטומאה, מטמאה את הכיכר הנוגעת בה, ועושה אותה שנייה לטומאה, וזו השנייה מטמאת את הכיכר השלישית, ועושה אותה שלישית לטומאה, וכיכר שלישית זו מטמאה את המים שבתוך גומותיה להיות ראשון, שכל הפוסל בקודש מטמא משקה קודש להיות תחילה, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו, והמים חוזרים ומטמאים את הכיכר להיות שנייה לטומאה, והיא מטמאה את הכיכר הרביעית ועושה אותה שלישית לטומאה, ושוב כיכר רביעית זו, שהיא שלישית לטומאה, מטמאה את המים שבתוך גומותיה להיות ראשון, והמים חוזרים ומטמאים אותה להיות שנייה, והיא מטמאה את הכיכר החמישית ועושה אותה שלישית, וכן לעולם. **בַּתְּרוּמָה** – אם הכיכרות היו של תרומה, **מְטַמֵּא שְׁנַיִם, וּפוֹסֵל אֶחָד** – השרץ שנגע באחת מן הכיכרות, מטמא שתי כיכרות, ופוסל כיכר אחת, שכן זו שנטמאה בשרץ נעשית ראשון לטומאה, והכיכר הנוגעת בה נעשית שנייה לטומאה, והכיכר השלישית נפסלת, שנעשית שלישית לטומאה, ואין שלישי עושה רביעי בתרומה, ואף אינה מטמאה את המשקה שבגומותיה להיות ראשון, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, נמצאת כיכר זו נשארת שלישית לטומאה כמו שהיתה, ואינה פוסלת את הכיכר הרביעית הנוגעת בה, והרי שממנה והלאה הכל טהור. – משנתנו נקטה "נטמאת אחת מהן בשרץ" משום תרומה בלבד, כדי להשמיענו, שאפילו נטמאה בשרץ, אינה מטמאה אלא שניים ופוסלת אחד; אבל לענין כיכרות של קודש ששנינו ברישא, שרץ לאו דווקא, אלא אפילו נטמאה אחת מהן בנגיעת ידיים שהם שניות לטומאה, מכל מקום כולן טמאות, שהרי הכיכר הראשונה נעשית שלישית לטומאה מחמת הידיים, ומטמאה את המשקים שבתוך גומותיה להיות ראשון, וחוזרים המשקים ומטמאים את הכיכר להיות שנייה לטומאה, וזו מטמאה את הכיכר השנייה, הנוגעת בה, ועושה אותה שלישית לטומאה, והכיכר השנייה שוב מטמאה את המשקים שבתוך גומותיה להיות תחילה, והמשקים חוזרים ומטמאים אותה להיות שנייה לטומאה, והיא מטמאה את הכיכר השלישית, הנוגעת בה, וכן עד אלף כיכרות כולן טמאות, כמו שכבר בארנו לעיל. **אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם** – בין הכיכרות, **מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ** – משקה שיש בו כדי להרטיב את היד הנוגעת בו, **אַף בַּתְּרוּמָה** – בכיכרות של תרומה, **הַכֹּל טָמֵא** – הכיכר הראשונה שנגעה בשרץ היא ראשון לטומאה, וכל שאר הכיכרות שניות לטומאה, שהרי המשקה שבין הכיכר השנייה לבין הכיכר השלישית נעשה תחילה (ראשון לטומאה) מחמת הכיכר השנייה (שהיא שנייה לטומאה). ועושה אף את הכיכר השלישית שנייה לטומאה, ושוב מטמאה הכיכר השלישית את המשקה שבינה לבין הכיכר הרביעית להיות תחילה, והמשקה עושה אף את הכיכר הרביעית שנייה לטומאה, וכן לעולם.

בארנו משנתנו לפי הגר"א, וכן פירשה גם בעל "תפארת ישראל". אבל הרב מברטנורא מפרשה לפי הרמב"ם (בפירושו למשנתנו), שהטעם שככרות הקודש כולן טמאות, לפי שחיבת הקודש עושה כאילו המשקה שבתוך כל כיכר, שהוא נעשה ראשון, הוא שנגע בכיכר וטימאה; והרי שכל הכיכרות חוץ מהראשונה שנגעה בשרץ, הן שניות. אבל בחיבורו (הל' טומאת אוכלין ט, י) כותב הרמב"ם: "כולן ראשון לטומאה; מפני המשקה שבגומות וחיבת הקודש, הרי הן כולן כמשקים שאין מונין בהן" (**ראשון ושני**).

כן מביא הרב מברטנורא פירוש אחר, והוא פירושו של הר"ש: "כיכרות הקודש שבתוך גומותיהם – המונחות בטבלה העשויה גומות גומות, וכל כיכר מונחת

פ ר ק ש נ י

א הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה כּוֹבֶשֶׁת יָרָק בַּקְּדֵרָה, וְנָגְעָה בְּעֲלֶה חוּץ לַקְּדֵרָה בְּמָקוֹם הַנָּגוּב, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה — הוּא טָמֵא, וְהַכֹּל טָהוֹר; נָגְעָה בְּמָקוֹם הַמַּשְׁקֶה, אִם יֵשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה—הַכֹּל טָמֵא, אֵין בּוֹ כַּבֵּיצָה — הוּא טָמֵא, וְהַכֹּל טָהוֹר; חָזַר לַקְּדֵרָה— הַכֹּל טָמֵא. הָיְתָה מַגַּע טְמֵא מֵת, וְנָגְעָה בֵּין בְּמָקוֹם הַמַּשְׁקֶה בֵּין בְּמָקוֹם הַנָּגוּב, אִם יֵשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה — הַכֹּל טָמֵא; אֵין בּוֹ כַּבֵּיצָה — הוּא טָמֵא, וְהַכֹּל טָהוֹר. הָיְתָה טְבוּלַת יוֹם מְנַעֶרֶת אֶת הַקְּדֵרָה בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת, וְרָאֲתָה מַשְׁקִין עַל יָדֶיהָ, סָפֵק מִן הַקְּדֵרָה נִתְּזוּ, סָפֵק שֶׁהַקֶּלַח נָגַע בְּיָדֶיהָ — הַיָּרָק פָּסוּל, וְהַקְּדֵרָה טְהוֹרָה.

פירוש ברטנורא

ב א האשה. באשה טהורה איירי: **שהיתה כובשת ירק.** של תרומה בקדירה, ואותו ירק לא הוכשר לקבל טומאה, אלא כדרך הכובשים שמחתכים את הירק בלא משקה ומולחים אותו ונותנים בקדירה או בחבית ואח"כ נותנים עליו יין או חומץ או שמן, (והוכשר אותו העלה): **נגעה.** בידים מסואבות שפוסלים את התרומה: **בעלה.** של ירק שהיה חציו בקדירה עם המשקין וחציו חוץ לקדירה נגוב, ונגעה במקום הנגוב: **אע"פ שיש בו כביצה.** שהוא שיעור לטמא אוכלים: **הוא טמא.** אותו העלה: **והכל טהור.** שאר הירק והמשקין שבקדירה. דלא אתי האי עלה שמקצתו בקדירה ומטמא להו, דידים שניות והעלה שלישי, ואין שלישי עושה רביעי בתרומה: **נגעה.** בסתם ידים שהם שניות: **במקום משקה.** כלומר במקום שאין העלה נגוב, נעשה משקה שעליו תחילה. דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה, והמשקה עושה את העלה שני. הלכך כשיש בעלה כביצה היינו שיעור לטמא אחרים, **הכל טמא.** אף הקדרה עצמה, דמקצת עלה שבקדירה עושה משקה שבקדירה תחילה וחוזרין ומטמאין את הקדירה, כדאיתא בפ"ק דשבת, האוכלים והכלים שנטמאו במשקין: **אין בו כביצה הוא טמא.** אותו עלה שנגעה בו: **והכל טהור.** דפחות מכביצה אין מטמא אחר: **חזר לקדירה.** אותו מקום המשקה שנגע בו: **הכל טמא.** אע"פ שאין בעלה כביצה, שהמשקה שנגע בו חזר וטימא כל מה שבקדירה ואף הקדירה עצמה: **היתה מגע טמא מת.** אשה זו שכובשת את הירק, הרי האשה ראשון והעלה שנגעה בו שני, הלכך אם יש בו כביצה הכל טמא: **היתה טבולת יום מנערת את הקדירה.** דהשתא יש באשה זו שתי טומאות, חדא דטבולת יום ואידך דסתם ידים שהם שניות, כדקתני בידים מסואבות. ותרוייהו צריכין משום סיפא. מנערת, מערה מה שבתוך הקדרה (לישנא אחרינא), מנערת, מגיסה בתוך הקדירה בכף שבידה: **ספק מן הקדירה נתזו.** ולא נטמא מה שבתוכה: **ספק שהקלח** שכולו מלא משקה והוא בתוך הקדרה נגע בידיה: **הירק פסול.** משום ספיקא דטבול יום. אבל משום ספק ידים לא, כדתנן בפ"ב דטבול יום (משנה ב'), חומר בטבול יום שספק טבול יום פוסל את התרומה, והידים ספיקן טהור: **והקדירה טהורה.** דמשום טבול יום לא מטמאה אפילו ודאי נגעה במשקין, דאין טבול יום עושה משקה תחילה, כדתנן (פרק דפרה משנה ו'), כל הפוסל את התרומה מטמא את המשקין להיות תחילה חוץ מטבול יום. ואי משום ידים, לא מטמאה, דכיון דספיקא הוא שמא נתזו על ידיה, מספיקא קדירה טהורה, שספק ידים לטמא, טהור:

משניות מבוארות – קהתי

בתוך גומה שלה, והמים המקודשים (כך גורסים במשנתנו) — וכן המים המקודשים המונחים בכלי העשוי גומות גומות: נטמאת אחת מהן בשרץ, כולן טמאות — שהכלי מצרף מה שבתוכו לקודש, אבל לא לתרומה, שבתרומה אינו מטמא אלא ראשון ושני ופוסל שלישי בזמן שנגעו זה בזה ואין כלי מצרף. ואם יש בין הגומות משקה טופח, אף בתרומה הכל טמא, שהכיכר שהיא שנייה עושה המשקה ראשון וחוזר ומטמא את הכיכר האחרת, וכן כולם (עיין "משנה אחרונה" שמקשה על שני הפירושים המובאים בברטנורא).

באור משנה א

הָאִשָּׁה – הטהורה, **שֶׁהָיְתָה כּוֹבֶשֶׁת יָרָק** – של תרומה, **בַּקְּדֵרָה** – בחומץ או בשמן או במי מלח; ולפני הכבישה לא הוכשר הירק לקבל טומאה, שאילו כבר הוכשר היה נטמא מחמת סתם ידיים שלה, שהן שניות לטומאה, בזמן שנתנה אותו בקדירה; אבל בשעת הכבישה הוכשר לקבל טומאה על ידי המשקים שעירתה האשה עליו; והוא הדין לאיש הכובש ירק, אלא שמשנתנו נקטה "האשה", לפי שדרכה של אשה להתקין את המאכלים; **וְנָגְעָה בְּעֲלֶה** – של הירק בידיים טמאות, שהן שניות לטומאה, **חוּץ לַקְּדֵרָה בְּמָקוֹם הַנָּגוּב** – כגון שהיה העלה מקצתו בקדירה עם המשקים ומקצתו חוץ לקדירה, או שהיה כולו חוץ לקדירה ומחובר לקלח שבקדירה, ונגעה במה שיוצא חוץ לקדירה במקום הנגוב; והרי כבר הוכשר העלה כולו לקבל טומאה על ידי המשקים שעירתה עליו בתוך הקדירה, **אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** – בעלה כולו, **כַּבֵּיצָה** – שהוא שיעור האוכלים לטמא אחרים, **הוּא טָמֵא** – אותו העלה טמא, שנעשה שלישי לטומאה מחמת הידיים, **וְהַכֹּל טָהוֹר** – כל מה שבקדירה טהור, שאין השלישי עושה רביעי בתרומה, ואף אינו מטמא את המשקים שבקדירה להיות תחילה, כמו שכבר בארנו במשנה הקודמת. **נָגְעָה** – בעלה שהיה חוץ לקדירה, **בְּמָקוֹם הַמַּשְׁקֶה** – במקום שיש עליו משקה, **אִם יֵשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה** – אם יש בעלה כשיעור ביצה, **הַכֹּל טָמֵא** – שהמשקה שנגעה בו נעשה ראשון לטומאה, ועשה את העלה שני לטומאה, והוא טימא את כל מה שבקדירה, ואף את הקדירה עצמה, שהואיל והעלה שנגעה בו נעשה שני לטומאה, הרי מקצתו שבתוך הקדירה עושה את המשקים שבקדירה ראשון, והם חוזרים ומטמאים כל מה שבקדירה ואף את הקדירה עצמה להיות שני, שמשקים טמאים מטמאים אף כלים מגזירת חכמים (עיין סוף מסכת זבים; ועיין גמרא ותוספות שבת יד, ב). **אֵין בּוֹ כַּבֵּיצָה** – אם אין בעלה שנגעה בו כשיעור ביצה, **הוּא טָמֵא** – העלה טמא, שהאוכלים מקבלים טומאה בכל שהם, **וְהַכֹּל טָהוֹר** – שאין אוכלים בפחות מכביצה מטמאים אחרים; **חָזַר לַקְּדֵרָה** – אם אותו מקום המשקה שבעלה, שנגעה בו, חזר לתוך הקדירה, **הַכֹּל טָמֵא** – אף על פי שאין בעלה כביצה, מכל מקום הכל טמא, לפי שהמשקה שנגעה בו האשה נעשה ראשון, וכשחזר לקדירה טימא את המשקים שבקדירה, והם חזרו וטימאו את הירק שבקדירה ואף את הקדירה, (כמו שבארנו לעיל). שכן משקה שנעשה ראשון מטמא אחרים אפילו בכל שהוא. **הָיְתָה** – האשה הכובשת ירק בקדירה, **מַגַּע טְמֵא מֵת** – שנגעה באדם או בכלי שנטמא על ידי מת, והרי היא ראשונה לטומאה, **וְנָגְעָה** – בעלה חוץ לקדירה, **בֵּין בְּמָקוֹם הַמַּשְׁקֶה בֵּין בְּמָקוֹם הַנָּגוּב** – בין שנגעה במקום שיש שם משקה, ובין שנגעה במקום הנגוב, **אִם יֵשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה** – אם יש בעלה כשיעור ביצה, **הַכֹּל טָמֵא** – שהעלה נעשה שני לטומאה מחמת נגיעת האשה, ועשה את המשקים שבקדירה תחילה, והם חזרו וטימאו כל מה שבקדירה ואף את הקדירה. **אֵין בּוֹ כַּבֵּיצָה** – אם אין בעלה כשיעור ביצה, **הוּא טָמֵא, וְהַכֹּל טָהוֹר** – כמו שבארנו הטעם לעיל, שאוכל פחות מכביצה אמנם מקבל טומאה אבל אינו מטמא אחרים (עיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל", שמבואר שם, משום מה לא נקטה המשנה גם כאן דין "חזר לקדירה"). **הָיְתָה טְבוּלַת יוֹם** – אשה שטבלה מטומאתה ועדיין לא העריב שמשה, שהיא שנייה לטומאה, **מְנַעֶרֶת אֶת הַקְּדֵרָה** – המלאה ירקות כבושים של תרומה, **בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת** – טמאות, שאף הן שניות לטומאה, **וְרָאֲתָה מַשְׁקִין עַל יָדֶיהָ, סָפֵק מִן הַקְּדֵרָה נִתְּזוּ** – המשקים על ידיה, ולא נטמא מה שבתוך הקדירה, **סָפֵק שֶׁהַקֶּלַח** – של ירק, שכולו מלא משקה, **נָגַע בְּיָדֶיהָ** – תוך ניעור הקדירה, והרי שנטמא המשקה שעל הקלח וחזר וטימא מה שבקדירה ואף את הקדירה, **הַיָּרָק פָּסוּל** – שספק בטבול יום אם נגע בתרומה אם לאו פוסל את התרומה (עיין במסכת טבול יום ב, ב). **וְהַקְּדֵרָה טְהוֹרָה** – שמשום טבול יום לא נטמאה, ואפילו ודאי

ב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן — רִאשׁוֹן; אֹכֶל שֵׁנִי — שֵׁנִי; אֹכֶל שְׁלִישִׁי — שְׁלִישִׁי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן, וְאֹכֶל שֵׁנִי — שֵׁנִי. שְׁלִישִׁי — שֵׁנִי לַקֹּדֶשׁ, וְלֹא שֵׁנִי לַתְּרוּמָה, בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ לְטַהֲרַת תְּרוּמָה.

פירוש ברטנורא

ב האוכל אוכל ראשון. נעשה גופו ראשון להיות מגעו שני. והאוכל אוכל שני נעשה גופו שני, ואם נגע בתרומה פסלה. אלו משמונה עשר דבר שגזרו בו ביום. ודוקא שאכל חצי פרס, שהוא ביצה ומחצה לרמב"ם ושני ביצים לרש"י, שזהו שיעור אוכלים לפסול את הגויה: **רבי יהושע אומר האוכל אוכל ראשון ואוכל שני נעשה גופו שני.** דסבירא ליה דלא משוינן ליה לאוכל כמאכל עצמו. והאי דמשוי לאוכל אוכל שני שני ולא שלישי, לפי שמצינו שני עושה שני ע"י משקין, שהמשקין שנטמאו בשני הן נעשים תחילה והנוגע בהן הוי שני, ואי הוה משוינן ליה לאוכל אוכל שני שלישי לא היה פוסל את התרומה, דאין שלישי עושה רביעי בתרומה, וחכמים גזרו על האוכל אוכל שני שיהיה פוסל את התרומה, משום דזימנין אכיל אוכלים טמאים ושדי משקין של תרומה לתוך פיו בעוד שאוכלים טמאים בפיו ופסיל להו, הלכך אע"ג דבאוכל אוכל ראשון לא משוינן ליה לאוכל כמאכל עצמו, באוכל אוכל שני משוינן ליה שני כמו המאכל, כדי שיפסול את התרומה: **שלישי שני לקודש.** האוכל אוכל שלישי נעשה גופו שני לקודש, ועביד שלישי ורביעי בקודש: **ולא שני לתרומה.** דאי נגע בתרומה לא פסלה. ומיהו אסור הוא לאכול בתרומה, והכי מוכח בגמרא פרק ב' דחולין [דף ל"ד]: **בחולין שנעשו על טהרת תרומה.** כלומר האי אוכל אוכל ראשון ואוכל אוכל שני ושלישי דתנינן במתניתין, בחולין שנעשו על טהרת תרומה קמיירי, דחולין גרידא אין בהם שלישי:

משניות מבוארות – קהתי

נגעה במשקים, לפי שאין טבול יום עושה משקים להיות תחילה, כמו ששנינו (**פרה ח, ז**): "כל הפוסל את התרומה, מטמא את המשקין להיות תחילה חוץ מטבול יום"; ואף משום הספק שמא נטמא המשקה מחמת ידיה הטמאות אין הקדירה טמאה, שכן ספק בנגיעת ידיים טהור (טבול יום שם). ואמנם אילו היתה האשה טהורה, ולא טבולת יום, והיה הספק משום ידיים בלבד, אף הירק היה טהור, מאותו הטעם, שספק ידיים טהור. יש גורסים בסיפא: "ראתה משקין על ידיה" (ולא "וראתה"), כלומר שזו היא פיסקה חדשה; ואילו הפיסקה שלפני כן באה ללמד, שאם האשה הכובשת ירק בקדירה היתה טבולת יום, הריהי מנערת את הקדירה בידים מסואבות — אף על פי שיש עליה שתי טומאות, שהיא טבולת יום ואף ידיה טמאות, מכל מקום מותרת היא לכתחילה לנער את הקדירה על ידי תרווד, ואין חוששים שמא תגע בתרומה שבקדירה (**"תפארת ישראל"; מהר"ם; וכן משמע מדברי הר"ש והרא"ש**).

בארנו את משנתנו לפי רוב המפרשים (ר"ש; רא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"). אבל הרמב"ם מפרש אותה בדרך אחרת (עיין בפירושו; ועיין בחיבורו הל' טומאת אוכלין ט, ג; ועיין "תוספות יום טוב" כאן; ועיין חידושי הרש"ש, שכותב: "אנכי בעניותי לא יכולתי לעמוד על פירושו").

יום ששי

באור משנה ב

כבר למדנו במקומות אחדים, שהאוכל אוכלים טמאים בשיעור חצי פרס (שהוא ביצה ומחצה — להרמב"ם, ושתי ביצים — לרש"י), נפסל גופו מלאכול בתרומה, וכן פוסל הוא את התרומה במגעו, עד שיטבול. זוהי גזירת חכמים, משום שחרשים, שמא יאכל תרומה בעוד האוכלים או המשקים הטמאים בפיו, ונמצא מטמא את התרומה בתוך פיו ואוכל תרומה טמאה (עיין באורנו למשנה שבת א, ד). — משנתנו דנה בדרגת טומאתו של האוכל אוכלים טמאים, ונחלקו בזה תנאים.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן — האוכל מאכל טמא שהוא ראשון לטומאה, **רִאשׁוֹן** — נעשה גופו ראשון לטומאה; **אֹכֶל שֵׁנִי** — האוכל מאכל שהוא שני לטומאה, **שֵׁנִי** — נעשה גופו שני לטומאה; **אֹכֶל שְׁלִישִׁי** — האוכל מאכל שהוא שלישי לטומאה, **שְׁלִישִׁי** — נעשה גופו שלישי לטומאה. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן, וְאֹכֶל שֵׁנִי** — בין האוכל מאכל שהוא ראשון לטומאה ובין האוכל מאכל שהוא שני לטומאה, **שֵׁנִי** — נעשה גופו שני לטומאה; **שְׁלִישִׁי** — האוכל מאכל שהוא שלישי לטומאה, **שֵׁנִי לַקֹּדֶשׁ** — נעשה גופו שני לגבי קודש, ועושה שלישי ורביעי, **וְלֹא שֵׁנִי לַתְּרוּמָה** — אבל לתרומה אינו נעשה שני; **בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ לְטַהֲרַת תְּרוּמָה** — כלומר "אוכל שלישי" האמור במשנתנו, היינו בחולין שנעשו על טהרת התרומה, שכן בחולין בלבד אין שלישי לטומאה, אבל בחולין שנעשו על טהרת התרומה יש שלישי לטומאה, כדין תרומה. טעם המחלוקת מבואר בגמרא (**חולין לד, א**): אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: מצינו אוֹכֵל חמור מן האוֹכֵל (מוצאים אנחנו שהאדם האוכל מאכל טמא, הוא חמור מן המאכל), שאילו נבלת עוף טהור בחוץ לא מטמא, ואילו האוכלה מטמא בגדים אבית הבליעה (כשהיא בבית הבליעה) ואנו היאך לא נעשה אוֹכֵל כמאכל (שהאוכל מאכל טמא לא ייעשה טמא כיוצא בו? מכאן סובר רבי אליעזר, שהאוכל אוכל ראשון — ראשון, אוכל שני — שני, אוכל שלישי — שלישי, כמו ששנינו במשנתנו). ורבי יהושע (מהי תשובתו על דברי רבי אליעזר, ומה טעמו הוא?) — מנבלת עוף טהור לא גמרינן (אין אנו למדים), שחידוש הוא (שכל שאר הטומאות מטמאות בגלוי ואינן מטמאות בבית הסתרים, ואילו נבלת העוף הטהור אין לה טומאה בגלוי, וכשהיא בבית הסתרים היא מטמאה את האדם עד שהוא מטמא בגדיו; הלכך גזירת הכתוב היא ואין למדין ממנה. — **רש"י**). אלא מצינו שהמאכל חמור מן האוֹכֵל (מן האדם שאוכלו), שאילו מאכל בכביצה (מאכל מקבל טומאה במגע מאוכלים טמאים שיש בהם כשיעור ביצה), ואוכל — עד שאוכל כחצי פרס (אדם האוכל אוכלים טמאים אינו טמא אלא אם כן אכל כשיעור חצי פרס, שהוא שתי ביצים לרש"י, או ביצה ומחצה לרמב"ם), ואנו היאך נעשה אוֹכֵל כמאכל? (לפיכך חולק רבי יהושע על רבי אליעזר וסובר, שהאוכל אוכל ראשון אינו נעשה ראשון אלא שני לטומאה). ורבי אליעזר (מהי תשובתו על דברי רבי יהושע?) — טומאה משיעורין לא גמרינן (שכן שיעורין ענין בפני עצמו הוא, ולאו משום חומרה וקולה, אלא שדין האוכלים הטמאים שמטמאים בכביצה, טעמו משום שנאמר בויקרא יא, לד: "מכל האוכל אשר יאכל", ודרשו במסכת יומא ה, א: אוכל שאתה אוכלו בבת אחת, ושיערו חכמים, שאין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת; ופסול הגוף בכחצי פרס, כך תקנו חכמים). ועוד (השיב רבי אליעזר לרבי יהושע): לדבריך (שאתה לומר טומאה משיעורין לעשות המאכל חמור מן האוכל), מה שאתה אומר על ראשון שני (האוכל אוכל ראשון נעשה שני), יפה אתה אומר (נכון הוא לשיטתך), שני — שני, למה? (אבל מה שאתה אומר, שהאוכל אוכל שני, אף הוא נעשה שני, למה אתה סובר כך? והלא לדבריך היה צריך להעשות שלישי, ולא שני?) — אמר לו (רבי יהושע לרבי אליעזר): מצינו שהשני עושה שני על ידי משקין (אם נגע אוכל שני באוכל שהמשקה טופח עליו נעשה המשקה ראשון וחוזר המשקה ועושה את האוכל שני לטומאה, וכיון שאנו מוצאים שעל ידי משקה שני עושה שני, לפיכך אנו מחמירים באדם האוכל אוכל שני, שיהא טמא כמותו, שאכילה חמורה ממגע. — **רש"י**; ויש מוסיפים בטעמו של רבי יהושע, שאילו היינו אומרים, שהאוכל אוכל שני נעשה שלישי, הרי לא היה פוסל את התרומה, שאין שלישי עושה רביעי בתרומה, והרי חכמים גזרו על האוכל אוכל שני שיהא פוסל את התרומה, גזירה שמא יאכל או ישתה תרומה בעוד האוכלים הטמאים בפיו ויפסול את התרומה, הלכך אף על פי שהאוכל אוכל ראשון, אין אנו אומרים שנעשה ראשון כמו המאכל, אלא שנעשה שני, מכל מקום באוכל אוכל שני, הואיל ואנו מוצאים ששני עושה שני על ידי משקים, לפיכך אף כאן אנו אומרים שנעשה שני כמו המאכל, ופוסל את התרומה, כגזירת חכמים.— **רמב"ם; ברטנורא**). אמר לו (רבי אליעזר לרבי יהושע): והרי המשקים אף הם נעשים תחילה, כמו ששנינו: "כל הפוסל בתרומה

ג הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּחֻלִּין — טָמֵא וּמְטַמֵּא; הַשֵּׁנִי — פּוֹסֵל, וְלֹא מְטַמֵּא; וְהַשְּׁלִישִׁי — נֶאֱכָל בִּנְזִיד הַדֶּמַע.

פירוש ברטנורא

ג הראשון שבחולין טמא ומטמא. תרומה. שכבר של תרומה שנגע בראשון של חולין, נעשה שני ופוסל את השלישי: **והשני שבחולין.** פוסל את התרומה ואינו מטמא, דשלישי דתרומה לא עביד רביעי, הלכך שלישי דתרומה לא מקרי טמא אלא פסול: **והשלישי של חולין.** הכי קאמר, ואם יש באותן חולין שלישי כגון שנעשו על טהרת תרומה: **נאכל בנזיד הדמע.** בתבשיל [שתרומה] מעורבת בו. והתרומה קרויה דמע, שנאמר (שמות כ"ב) מלאתך ודמעך לא תאחר. ובפ"ב דחולין מוכיח דדוקא כשאין בנזיד הדמע כזית תרומה בכדי אכילת פרס הוא דשרי ליה לאכול אוכל שלישי, אבל אי איכא כזית תרומה בכדי אכילת פרס, אסור, דקיימא לן האוכל אוכל שלישי מחולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה:

משניות מבוארות – קהתי

מטמא משקין להיות תחילה"... (ואם אתה לומד ממשקין, הרי היית צריך לומר, שבין האוכל אוכל ראשון ובין האוכל אוכל שני נעשה ראשון, כשם שמשקה נעשה ראשון? — ברם, רבי יהושע אינו לומד מן המשקין, לפי שבמשקין החמירו, הואיל ועלולים תמיד לקבל טומאה, משום שאין בהם צורך בהכשר, אבל לומד הוא מן האוכלים, שמחמת המשקים שבהם שני עושה שני, כמו שבארנו לעיל). ועוד (שאל רבי אליעזר את רבי יהושע): שלישי — שני למה? (למה אתה אומר שהאוכל אוכל שלישי נעשה שני לקודש?) — אמר לו (רבי יהושע לרבי אליעזר): אף אני לא אמרתי (שהאוכל אוכל שלישי נעשה שני לקודש), אלא בתרומה (באוכל אוכל שלישי של תרומה, היינו של חולין שנעשו על טהרת תרומה, כמו שמסיים רבי יהושע במשנתנו), שטהרתה טומאה היא אצל קודש (שטהרת התרומה אינה טהרה לגבי קודש, כמו ששנינו במסכת חגיגה ב, ז: "בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש", ומכאן ששמירת תרומה אינה שמירה לענין קודש, הלכך האוכל אוכל שלישי מאותם האוכלים שנעשו על טהרת התרומה, נעשה גופו שני לקודש, כאילו אכל אוכל ראשון או שני).— כן מבואר בגמרא (**שם לד, ב**), שמה שאומר רבי יהושע בסיפא: "ולא שני לתרומה" — היינו שאם נגע בתרומה אינו פוסלה, אבל מכל מקום אף לדעתו הריהו נעשה שלישי, ונפסל גופו מלאכול בתרומה, שמעלה יתירה עשו חכמים באכילת תרומה, שאפילו שלישי אסור בה, עד שיטבול.

והרי סיכום דברי הגמרא בטעם המחלוקת שבמשנתנו:

רבי אליעזר סובר, שהאוכל אוכלים טמאים נעשה גופו טמא כיוצא בהם, הואיל ואין אנו מוצאים שיהא האדם האוכל קל מן המאכל שאוכלו; ואדרבא, מוצאים אנו בנבלת העוף הטהור שהאוכל חמור מן המאכל.

ורבי יהושע סובר, שאין ללמוד מנבלת העוף הטהור, לפי שהיא חידוש, ואינה אלא גזירת הכתוב, אלא הואיל ואנו מוצאים שלעניין שיעורים חמור המאכל מן האוכל, שהמאכל נטמא על ידי מגעו באוכלים טמאים שיש בהם כשיעור ביצה, ואילו האדם האוכל אוכלים טמאים אינו נטמא אלא אם כן אכל מהם כשיעור חצי פרס (שהוא 2 ביצים, או ביצה ומחצה). לפיכך אף כאן האוכל אוכל ראשון נעשה גופו שני. ברם, אף האוכל אוכל שני, נעשה גופו שני, הואיל ואנו מוצאים ששני עושה שני על ידי משקים. והאוכל אוכל שלישי — דינו כדלקמן: לענין קודש, נעשה גופו שני, לפי ששמירת התרומה אינה שמירה לענין קודש, והרי זה כאילו אכל אוכל ראשון; אבל לענין תרומה אינו נעשה שני, כלומר שאינו פוסל את התרומה במגעו, ומכל מקום נעשה גופו שלישי, ואסור לאכול בתרומה.

ועדיין הפיסקה שבסיפא — "בחולין שנעשו לטהרת תרומה" — אינה מבוארת כל צרכה, שכן לכאורה קשה, למה צריכה המשנה להשמיענו שמדובר כאן בחולין שנעשו לטהרת תרומה? והרי אפשר היה לבאר, ש"אוכל שלישי" הנזכר במשנתנו היינו מאכל של תרומה או של קודש, שכן פשוט וברור, שאין המדובר כאן במאכל של חולין, מאחר שאין שלישי בחולין. ואמנם לפי הגמרא באה פיסקה זו לתת טעם לדברי רבי יהושע, למה האוכל אוכל שלישי, נעשה גופו שני לקודש, כמו שהבאנו לעיל, שרבי יהושע אמר לרבי אליעזר: "אף אני לא אמרתי אלא בתרומה, שטהרתה טומאה היא אצל הקודש. אבל מכל מקום למה נוקט רבי יהושע במשנה "בחולין שנעשו לטהרת תרומה", ולא בתרומה גופה, כמו שמשמע גם מדבריו בגמרא?

ברם, הסברים שונים נאמרו בענין זה.

הגר"א כותב: ובתרומה ממש לא נשנתה משנתנו, לפי שמדובר בה במאכלים המותרים באכילה, ואילו תרומה טמאה אסורה באכילה, ואין משנתנו עוסקת במאכלים האסורים באכילה.

יש מפרשים, שמשנתנו לא באה אלא להשמיענו חידוש, שאוכל שלישי הנזכר במשנתנו אינו דווקא בתרומה אלא אף בחולין, והיינו שנעשו על טהרת התרומה ("תפארת ישראל"; עיין שם, מה שכותב עוד בנקבות דברי הגר"א).

ויש מבארים: בחולין שנעשו לטהרת תרומה — כלומר אותו אוכל ראשון ושני ושלישי האמור במשנתנו אוכל של חולין הוא, ובאיזה חולין אתה מוצא שלישי? בחולין שנעשו על טהרת התרומה (הר"ש; ברטנורא).

ומה דינם של חולין שנעשו על טהרת הקודש?

על כך נחלקו בגמרא (שם) לדעת רבי יהושע. יש סוברים, שלדעתו חולין שנעשו על טהרת הקודש אין דינם כקודש, ואין בהם שלישי, לפי שבטלה דעתו של העושה אותם על טהרת הקודש, ולא חלה עליהם כל קדושה. ויש סוברים, שלדעת רבי יהושע אף בחולין שנעשו על טהרת הקודש יש שלישי, אלא שבמשנתנו בא ליתן טעם לדבריו, מה שאמר: "שלישי — שני לקודש", היינו בחולין שנעשו על טהרת התרומה, לפי שטהרת התרומה טומאה היא אצל הקודש (עיין גמרא ורש"י שם, שמובא שם עוד הסבר לשיטת הסוברים כך).

והרמב"ם פוסק: "חולין שנעשו על טהרת תרומה, השלישי שבהם פסול כתרומה... וחולין שנעשו על טהרת קודש, השלישי טהור כחולין (הל' אבות הטומאות יא, ט).

באור משנה ג

המפרשים נדחקים הרבה בפירוש שלוש המשניות שלפנינו (ג-ה), ומביאים פירושים אחדים (עיין ר"ש, רא"ש, "תפארת ישראל"; ועיין רש"י ותוספות חולין לד, ב). ברם, בביאורנו לא ניכנס לסבך הפירושים השונים, ונבאר את המשניות לפי הפירוש האחרון של הר"ש והרא"ש (בסוף משנה ה). שהוא כנראה גם פירושו של הרמב"ם (עיין הל' אבות הטומאות יא, ב–ד; יא). אמנם הרב מברטנורא נקט פירושו הראשון של הר"ש, אבל אינו מתיישב יפה, כפי שכותב גם הר"ש בעצמו.

הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּחֻלִּין – מאכל של חולין שהוא ראשון לטומאה, **טָמֵא וּמְטַמֵּא** – שמטמא אוכלים אחרים של חולין ועושה אותם שני לטומאה; **הַשֵּׁנִי** – מאכל של חולין שהוא שני לטומאה, **פּוֹסֵל** – נוסח אחר (שנוקטים בו רוב המפרשים): פסול, כלומר פסול הוא לאכילה למי שאוכל חולין בטהרה ("משנה אחרונה"), **וְלֹא מְטַמֵּא** – אוכלים אחרים של חולין, שאין שני עושה שלישי בחולין; **וְהַשְּׁלִישִׁי** – שבחולין, כגון בחולין שנעשו על טהרת התרומה, שיש בהם שלישי כמו בתרומה, **נֶאֱכָל בִּנְזִיד הַדֶּמַע** – מותר לאכלו אפילו בתבשיל שמעורבת בו תרומה ("דמע" היינו תרומה, כלשון הכתוב: "מלאתך ודמעך לא תאחר" – **שמות כב, כח**). בגמרא (**חולין לד, ב**) מבואר, שמדובר כאן בכגון שאין בתבשיל כזית כדי אכילת פרס, כלומר בכגון שנתנו בתבשיל תבלין מועטים של תרומה, וכשאוכל מן התבשיל בשיעור פרס (חצי כיכר, ששיעורו לפי הרמב"ם — שלוש ביצים, ולפי רש"י — ארבע ביצים), אינו אוכל מן התבלין כזית, שבכגון זה מותר לאכול מאותו התבשיל, כדרך שמותר ליגע בתרומה, ואין חוששים משום אכילת תרומה בטומאת הגוף. אבל אם יש בתבשיל כזית תרומה בכדי אכילת פרס אסור לאכלו, כמו שכבר הזכרנו במשנה הקודמת, שהאוֹכֵל שלישי של חולין שנעשו על טהרת התרומה, נפסל גופו מלאכול בתרומה.

יש מפרשים שאין מדובר בסיפא בשלישי של חולין שנעשו על טהרת התרומה, אלא בחולין סתם שנגעו בשני לטומאה, ובאה המשנה ללמד, שאם "שלישי" זה נתערב בתרומה, מותר לאכול תערובת זו, שאין שלישי בחולין אפילו לגבי תרומה. ואף על פי שבגדי אוכלי חולין מדרס לתרומה, דווקא בגדים הם מדרס, אבל האוכלים של חולין אינם טמאים לתרומה ("אליהו רבא").

ד הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי שֶׁבַּתְּרוּמָה – טְמֵאִים וּמְטַמְּאִים, הַשְּׁלִישִׁי – פּוֹסֵל, וְלֹא מְטַמֵּא; וְהָרְבִיעִי – נֶאֱכָל בִּנְזִיד הַקֹּדֶשׁ.
ה הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבַּקֹּדֶשׁ – טְמֵאִין וּמְטַמְּאִין; הָרְבִיעִי – פּוֹסֵל, וְלֹא מְטַמֵּא; וְהַחֲמִישִׁי – נֶאֱכָל בִּנְזִיד הַקֹּדֶשׁ.

פירוש ברטנורא

ד הרביעי נאכל בנזיד הקדש. כלומר, ואם יש באותה תרומה רביעי, כגון שנעשית על טהרת הקודש. וכן החמישי נאכל בנזיד הקודש דקתני לקמן, הכי קאמר, ואם יש באותו קודש חמישי, כגון שנעשה על טהרת חטאת של אפר פרה, דאמרינן בגדי אוכלי קודש מדרס לחטאת נאכל בנזיד הקודש, מותר לערב בו תבשיל של קודש טהור:

משניות מבוארות – קהתי

שבת קודש

באור משנה ד

הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי שֶׁבַּתְּרוּמָה, טְמֵאִים וּמְטַמְּאִים – שאף השני עושה שלישי בתרומה; **הַשְּׁלִישִׁי, פּוֹסֵל** – רוב המפרשים גורסים: פסול. כלומר שפסול הוא לאכילה, **וְלֹא מְטַמֵּא** – שאין השלישי עושה רביעי בתרומה; **וְהָרְבִיעִי** – כגון בתרומה שנעשתה על טהרת הקודש, שיש בה רביעי, **נֶאֱכָל בִּנְזִיד הַקֹּדֶשׁ** – מותר לאכלו בתבשיל שמעורב בו אוכל קודש, שהואיל ובתרומה עצמה אין רביעי, לפיכך אין איסור לאכלה אפילו עם הקודש.

באור משנה ה

הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבַּקֹּדֶשׁ, טְמֵאִין וּמְטַמְּאִין – שאף השלישי עושה רביעי בקודש; **הָרְבִיעִי, פּוֹסֵל** – הגירסה הנכונה: פסול. **וְלֹא מְטַמֵּא** – שאין רביעי עושה חמישי בקודש, **וְהַחֲמִישִׁי** – שבקודש, כגון בקודש שנעשה על טהרת פרה אדומה, שיש בו חמישי, **נֶאֱכָל בִּנְזִיד הַקֹּדֶשׁ** – מותר לאכלו אפילו בתבשיל של קודש טהור, הואיל ובקודש עצמו אין חמישי.

אגרות קודש

ב״ה, שביעי בחודש תמוז, תשכ״ד
ברוקלין, נ.י.

לכבוד הוו״ח אי״א נו״מ בחור מעם ומורם מעם ודורש טוב

לעמו בעל מדות תרומיות ענף עץ אבות

מו״ה שניאור זלמן שליט״א

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הבשורה שבית הכנסת ומרכז תורני וחינוכי לנוער שיוקם בכפר חב״ד, הנה על פי הצעת המנדב שי׳ ייקרא על שמו של כ׳. וכמובן ששמחתי לידיעה זו, אף שאין ענין סמלי זה לחוד מעריך ומדגים את מפעליו הכבירים בעניני כפר חב״ד.

ומסופקני אם המנדב הנכבד מכיר בחלקו הכי פעיל של כ׳ בהתיסדות הכפר.

ומשנה שמחה הי׳ להוודע שהנחת אבן הפינה של בנין הנ״ל תהי׳ קשורה עם חגיגת ימי הגאולה י״ב-י״ג תמוז ושנת הט״ו ליסוד כפר חב״ד, שיתיחדו בזה כל ג׳ הבחינות עולם שנה נפש, וכמו שרמזתי במברק למר יצחק אייזיק וואולפסאן שי׳, שהעתקתו מצ״ב.

ובודאי שכ׳ ישתתף אישית בטקס החגיגות הנ״ל, נוסף שבטח בין כך הי׳ נוכח בכפר חב״ד בימי הגאולה וסגולה אלו.

בהוקרה בכבוד ובברכת חג הגאולה,

מ. שניאורסאהן

בהזדמנות זו מוסג״ב גם העתק מכתבי למר שלום שי׳ לוין, שתקותי שיענין את כ׳.

רש"י

זה מעשה כו' — כלומר: אי אתה יכול לומר "ויכסהו" להר ולא למשה, ואלו ששה ימים הן שהיו מראש חדש שבאו לסיני עד יום מתן תורה, ואין כאן פרישה כלל למשה, שהרי אותן ששה ימים עלה וירד בהשכמה, להזהירן על פרישתן מן האשה, ומצות הגבלה. זאת לא תאמר, לפי שזה מעשה היה אחר עשרת הדברות, בתחילת ארבעים יום שנכנס למחנה שכינה להיות שם עם ה' לקבל הלוחות, ולקמן מפרש מהיכא פשיטא ליה דאחר עשרת הדברות היה ששה ימים הללו. **ר' עקיבא אומר** — קודם עשרת הדברות היה, וששה ימים הללו הם ששה ימים שמראש חדש עד יום מתן תורה, ובשביעי קבלום. ומשה וכל ישראל עומדים לקבל עשרת הדברות, כדאמרינן (מכות כד,א) "אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום, ואחר כך עלה כדי לקבל את הלוחות, ולא היה שם פרישה כלל. **ויכסהו הענן להר** — ולא למשה, שהרי כל אותן ששת ימים עלה וירד בהשכמה לומר להם "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים" (שמות יט) "וישב משה את דברי העם אל ה'", ולמחר נאמר לו "לך אל העם וקדשתם" ולמחר "לך רד העד בעם". **ולא בא הכתוב** — לומר "ויקרא אל משה" לבדו אלא לחלק לו כבוד.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ד ע"א: מביאה הגמרא: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ** - מצינו ברייתא המסייעת לריש לקיש הלומד דין פרישה מסיני, ששנינו בה בענין מתן תורה ולוחות הברית, **מֹשֶׁה עָלָה בֶּעָנָן, וְנִתְכַּסָּה בֶּעָנָן, וְנִתְקַדֵּשׁ בֶּעָנָן, כְּדֵי לְקַבֵּל** לוחות ושאר ה**תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בִּקְדוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר** 'וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן' (שמות כד טז). ובהכרח אין הכוונה לאותם ימים שמראש חודש סיון שבאו לסיני עד יום מתן תורה, ומה שנאמר 'ויכסהו הענן ששת ימים' היינו שכיסה את ההר ולא את משה שירד מן ההר כמה פעמים באותם ימים, שהרי **זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה אַחַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁהָיוּ תְּחִלָּה לְאַרְבָּעִים יוֹם,** כלומר אותם ששת ימי כיסוי הענן היו בתחילתם של הארבעים יום שבהם עלה משה אל ה' לקבל את לוחות הברית, ולכך יש לפרש שכיסה הענן את משה להפרישו קודם כניסה למחנה שכינה שזה עלייתו למרום לקבל את הלוחות, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי.** ומוכח משיטה זו כריש לקיש שהיה הפרשה למשה בסיני. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,** מה שנאמר **'וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה'** עַל הַר סִינַי', זהו **מֵרֹאשׁ חוֹדֶשׁ** סיון קודם מתן תורה,

דף ד ע"ב: ועל כן בהכרח מה שנאמר **'וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן** שֵׁשֶׁת יָמִים', פירושו שהענן כיסה **לָהָר** ולא את משה, שהרי באלו הימים משה עלה וירד כמה פעמים מן ההר כדי לצוות את ישראל על מצות הגבלה מן ההר ופרישה מן האשה. ולפי זה המשך הפסוק **'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה** בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן', זהו מעמד מתן תורה שבו היו **[מֹשֶׁה] וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין** לקבל את התורה מפי הגבורה, **וְלֹא בָּא הַכָּתוּב** לייחד את הקריאה למשה **אֶלָּא** כדי **לַחֲלֹק כָּבוֹד לְמֹשֶׁה.**

אגרות קודש

ב"ה, י"א תמוז, תשי"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

...הנני מסג"פ מכתבי ל... שי', אבל, נוסף ע"ז, בטח ישתדל גם מצדו ולהסבירו, כי לאנ"ש וליו"ח גזע אנ"ש הרי גם בשנים מקודם לא הי' אפשר לא לימוד תורת החסידות, ועאכו"כ בימים אלה ובפרט לבני הנוער אשר רק זאת היא נחמתינו ותקותינו להחזיק מעמד בהחשך כפול ומכופל בהגלות המר הזה, וכידוע המשל מאילת השחר, אשר לפני אור היום הרי נעשה החשך והתאוה לישון בתוקף ביותר. ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, ויה"ר שיבשר בשו"ט בזה.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

עֲשָׂרָה מהמאה לוג הרי הם מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, תְּשָׁעָה מהתשעים שנשתיירו הרי הם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמֵיחֵל – מחלל את המעשר שני על מעות שיש לו בביתו, שמאחר ובידו לתקן אין לו לסמוך על דין ברירה וצריך לתקן, ורק על הפרשת התרומה והמעשר שאין בידו לתקן מותר לו לסמוך על דין ברירה, וְשׁוֹתֶה מַיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר הסובר שיש ברירה, ולכך מועיל תנאו כיון שלאחר שיפריש יבורר איזה חלק הוא התרומה, ומה ששתה היה זה חולין מתוקן.

אגרות קודש

ב"ה, עש"ק ג' תמוז, ה'תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ צנמ"ס כו'

מו"ה שלמה יוסף שי'

שלום וברכה!

... מסיבה נתעכב משלוח מכתב זה, ובינתים ביקרני הרה"ג וכו' וכו' הרא"י שי' ושוחחנו ארוכות ע"ד כמה ענינים, ואעתיק בזה נקודות מהם, כיון שתקותי שלעת מצוא יוכל כת"ר לעשות בזה להביא הדברים לידי פועל.

א) בענין האניות - אמר לי הנ"ל בפירוש, שמעולם לא הוא ולא רבנות הראשית נתנה היתר בדבר [אלא שלדעתו, להנוסעים באני' (משא"כ - להצוות) הרי זה איסור דרבנן. ולא רציתי להתעכב על נקודה זו, שהרי גם איסור דרבנן ובמשך כ"ד שעות המעל"ע ובפרהסיא "תופס מקום", ורק רמזתי שלדעת כמה פוסקים (הרמב"ן, שו"ת חת"ס הידוע, ועוד) גם דאורייתא הוא, ואכמ"ל, אלא ש]נצלתי ההזדמנות לדבר עוה"פ ע"ד האפשריות לעגן האניות לשעות הש"ק, וכנראה מרושמי הפנים - יש מקום שימשיך הנ"ל להתענין באפשריות האמורה, אף שמענתו היתה, שלפי ידיעתו אין סיכו[יי]ם שיסכימו על זה, וגם ע"ז עניתיו, שמכמה סיבות טכניות מוכרח העגון בלאה"כ אחת לימים אחדים, ותלוי ברצון הטוב שיכוונו העגון ליום הש"ק.

ב) הדגשתי וכ"פ - **שמוכרח** לעשות מה בנוגע להיתר נשואין [באחב"י הספרדים] בגיל מוקדם להמותר ע"פ החוק דכנסת, ומכמה טעמים: לכל לראש - כיון שגם עתה ישנם **כו"כ** מקרים דאירוסין וקדושין וגם נשואין, ושמפני החוק נעשים בצנעא, ומובן הקלקול שבדבר. ועוד -

וגם זה עיקר - שבדורנו, הלואי שגם האשכנזים היו משיאים בניהם ובנותיהם קרוב לפרקם ולא כהמצב בהווה, ועאכו"כ בנוגע הספרדים שמאז ומקדם הורגלו בכהנ"ל.

וגודל התקון - אין די באר. והבטיח שבהזדמנות יתענין בהאפשריות עכ"פ להוריד גיל הנשואין לשנה וכיו"ב.

ג) בשאלת "מרבק" המפורסם במכ"ע, שלדעתי מכשול וגדול בדבר שהשחיטה תכנס לידי ארגון כללי - שע"פ דרך הטבע, סו"ס יהי' [...] בעה"ב היחיד או עכ"פ המכריע בזה.

וכיון שלע"ע, בכל ארגונים הכללים דעה המכרעת היא להחילונים, מובנת הפרצה שיכולה לצאת ולצמוח מזה ר"ל, ואף שטעם וחשש האמור - צע"ג אם ישכנע דעת הצבור, הנה יש לנצל בכגון זה התנגדות הסוחרים בבשר כשר היראים לפרנסתם, והתנגדות שבודאי תהי' מכמה עיירות שאחד מקורי הכנסתם הוא ענין בשר כשר, ועוד.

ולדעתי הדרך היחידה לביטול תכנית האמורה הוא אך ורק ע"י הלחץ המפלגתי על הקבוצים הדתיים השותפים בהאמור - שיצאו מהנ"ל, שאז אפילו אם השותפים הנשארים ימשיכו, עכ"פ לא תהי' בידם הרשות היחידה, וק"ל.

המשך בעמוד הבא

בשבת. עוד חילוק אחר. דגבי דמאי קתני ושאר מעשר סמוך לו, זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו. פירוש: מדה אחת שאני עתיד להפריש למחר יהא מעשר, ושאר מעשר דהיינו תשע — יהא סמוך לו, אותה מדה שעשיתי תחילה מעשר יהא תרומת מעשר על התשע, ומפריש למחר אותה מדה של תרומת מעשר ושותה הכל. ואפילו אותם התשעה שהן מעשר, למאן דאמר מעשר ראשון מותר לזרים. ולרבי מאיר דאמר אסור לזרים, אם הוא לוי — שותהו. אבל בודאי לא יועיל לו, שהרי אינו יכול להפריש אותה מדה בשבת, ובלא הפרשה אינו יכול לשתות אותם התשעה, כדקתני: אי אתה מודה שמא יבקע הנוד וגנמצא שותה טבלים למפרע. ואם כן אם היה שותה המעשר כל כמה דלא הופרש — הוה ליה בבקיעת הנוד. אי נמי: בודאי טבל הוא זקוק ליתן המעשר ללוי, לקיים מצות נתינה. עוד יש חילוק: דגבי דמאי קתני מעשר שני בצפונו או בדרומו, וגבי כותים לא קתני אלא תשעה מעשר שני, ואין קובע להם מקום. והיינו טעמא דקביעת מקום הוי כמו הפרשה ובבין השמשות איירי, כדקתני בתוספתא (דדמאי פרק ח) וקדש עליו היום, ובספק חשיכה משערין את הדמאי, לא את הודאי. ומהאי טעמא נמי לא קתני גבי כותים כדקתני התם ומחולל על המעות, אלא: ומיחל ושותה מיד. פירוש: מתחיל, או כמו שפירש הרב רבינו משולם זצ"ל: ומיהל בה"י — מזוג, מלשון "סבאך מהול במים" (ישעיה א). אבל לחלל אינו יכול, כיון שלא קבע לו מקום, כדתניא בתוספתא דמסכת מעשר שני [פרק ג]: מעשר שני שבחפץ זה יהא מחולל על איסר זה, ולא קבע לו מקום — רבי שמעון אומר: קרא שם, וחכמים אומרים: עד שיאמר לצפונו או לדרומו. ומייתי התם עובדא דרבן שמעון בן גמליאל ורבי יהודה ורבי יוסי, שנכנסו אצל בעל הבית אחד בכזיב. והיה מחלל בענין זה, ואמרו לו: צא ואכול מעותיך השכרת מעות איבדת נפשות. ואפילו רבי שמעון, דאמר קרא שם, יש לומר: דמיירי בגון שאמר בתוכו, דחשיב כקביעות מקום, דהוי כעין פלוגתייהו דפליגי במסכת תרומות (פרק ג משנה ה), ומייתי לה בפרק "בכל מערבין" (עירובין לז,ב): האומר תרומת הכרי זה בתוכו, רבי שמעון אומר: קרא שם, ומפרש התם דכי אמר בתוכו — כאילו אמר באמצעיתו, דקבע מקום. ולא כמו שפירש רש"י ומיהל — מחלל, דאינו יכול לחלל, כדפרישית. ועוד: אם היה שותהו בחילול בלא הפרשה — היה שותה טבלים למפרע, כדפרישית לעיל וכן משמע הלשון, דקאמר שאני עתיד להפריש, אלמא: כולהו צריך סופו להפריש. וליכא למימר דשאני עתיד להפריש לא קאי אלא אתרומה. דאי הוה חיילא בלא הפרשה — אם כן היתה מדמעת, ואוסרת הכל. אם כן מעשר ראשון נמי (דכתיב) ביה תרומת מעשר. וליכא למימר דאתרומה ומעשר ראשון קאי, ולא אמעשר שני. דמאיזה טעם הוה לן למימר הכי? הא לא קתני אלא חדא זימנא "שאני עתיד להפריש". ואי קאי אתרי — קאי אכולהו. ועוד בתוספתא קתני: עשרה הבאים אחריהם, תשעה הבאים אחריהם. משמע אחריהן מן החבית. ומיהו, ההיא ראיה דתוספתא ודמסכת תרומה יש לדחות, דכיון דמזכיר סכום התרומה והמעשר — חשיב קריאת שם טפי, ולא בעינן קביעות מקום. ואיכא נמי למאן דאמר במסכת תרומות פרק שלישי (משנה ה): [האומר] תרומת הכרי ממנו עליו — קרא שם. ועוד תנן במסכת מעשר שני פרק ד (משנה ז): הפודה מעשר שני ולא קרא שם, רבי יוסי אומר: דיו. ומיהו, שאר הקושיות קשו לפירוש רש"י. ועוד: דהך משנה גופא בעיא קביעות מקום, מדקתני סיפא; בצפונו או בדרומו.

עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני — לאו דווקא, שהרי כיון שכבר נטל מן המאה שני לוגין לתרומה, אינו עולה עשרה שלימים למעשר ראשון ותשעה למעשר שני מן הנותרים, ואין לומר דחיישינן שמא הכותי תרם תרומה גדולה, ולהכי אין למעט בשביל התרומה ממעשר ראשון וממעשר שני, וצריך לתקן עדיין אותם שני לוגין דשמא כבר הורמה התרומה, ונמצא שהם זקוקים למעשר והמעשרות נמי צריך לחזור ולתקן, דילמא הוה ליה מרבה במעשרות — אין לומר כן, דאם תיקן הכותי — תיקן בראוי, ואם לא תיקן — לא תיקן כלל, כדפירשתי לעיל.

דברי רבי מאיר — משמע הכא דאית ליה לרבי מאיר ברירה, ובפרק "יש בכור" (בכורות מח,א) אמר: דסבירא ליה כרב אסי דאמר האחין שחלקו מחצה יורשים ומחצה לקוחות, דמספקא ליה אי כלקוחות אי ביורשים. אלמא: מספקא ליה אי אית בה ברירה אי לא! ויש לחלק בין הכא — שמתנה ומברר דבריו, לההיא דהאחין שחלקו. שאינן מתנין ומבררין כלום. ובהא מיתרצא דרבא מוקי התם רבי מאיר ורבי יהודה כרב אסי, ובפרק "כל הגט" (גיטין כה,ב) קאמר רבא דתרוייהו אית להו ברירה. וכן יש לתרץ דשמואל, דאמר בפרק בתרא דביצה (לז,ב): דאפילו בדרבנן לית להו ברירה גבי שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות. ובפרק "מי שאחזו" (גיטין עה,ב) אתקיף שמואל בגיטא דשכיב מרע: אם לא מתי — לא יהא גט, ואם מתי — יהא גט, ואם לא מתי וכו'. ולכי מיית הוי גיטא. אלמא דאפילו בדאורייתא אית ליה ברירה. דכי האי גוונא דייקינן בריש פרק "כל הגט" (שם כה,ב). ופירש רש"י שם הטעם דחשיב ליה ברירה, משום דאין זה כשאר תנאים שאדם מתנה בגט שבידו לקיימו כשהוא מתנה עליהם, וכשנתקיים התנאי — הוי גט למפרע, דהתם לאו משום ברירה הוי גט, אבל הכא, דאין בידו, ובשעת התנאי הוא ספק והתנאי מתקיים מאיליו — אי לאו משום ברירה לא הוי גט, עד כאן לשונו. והא דפריך בפרק "בכל מערבין" (עירובין לז,ב): אלא מעתה היו לפניו שני רמונים של טבל, ואמר אם ירדו גשמים היום יהא זה תרומה על זה, [ואם לאו יהא זה תרומה על זה] — הכי נמי דלא הוי תרומה? דמשמע שפשוט לו דהויא תרומה — למאן דאית ליה ברירה קאמר. אי נמי: אפילו למאן דלית ליה ברירה קאמר, כיון דמתנה בין ירדו בין לא ירדו — חשיב טפי. והשתא, לפי החילוק שחילקנו בין היכא שמברר דבריו להיכא דלא קאמר מידי, ניחא נמי דשמואל דבההיא דחבית ובהמה לא קאמר מידי. ואם תאמר: אם כן מאי פריך ב"מרובה" (בבא קמא סט,ב) דרבי יוחנן אדרבי יוחנן דאית ליה ברירה בההיא דכל המתלקט, ובההיא דהאחין שחלקו לית ליה ברירה? לישני דיש חילוק בין היכא שמברר דבריו כההיא דכל המתלקט, וחוזר בו הגמרא מתוך קושיא זו! יש לומר: משום דניחא ליה למימר לעולם כל הנלקט, כדקתני במשנה, וניחא ליה נמי למימר לא תיפוך. ועוד: כי הוה משני נמי הכי, אכתי הוה קשה ליה מההיא ד"כל הגט" (גיטין כה,א) דדייקינן התם דרבי יוחנן לית ליה ברירה, דאמר אף אחרון נמי אין פוסל, אף על גב דהתם נמי מברר דבריו ומתנה לאיזה שארצה אגרש בו. ומיהו, כי עביד התם צריכותא בתרי מילי דרבי יוחנן — הוה מצי למימר: אי איתמר ההיא דהאחין שחלקו — הוה אמינא התם הוא דאין ברירה משום דלא מברר דבריו, אלא בלאו הכי עביד צריכותא שפיר. ועוד יש לתרץ ההיא דשמואל בענין אחר: דבגיטין הדבר עומד להתברר, שהרי או יחיה או ימות. אבל ההיא דחבית ובהמה — שמא לא יחלקו לעולם. וכן אנו צריכין לומר דלא תיקשי דרבי יוסי דהכא אדרבי יוסי בפרק "מי שאחזו" (שם עג,א) דקאמר: מה היא באותן הימים? רבי יוסי אומר: מגורשת ואינה מגורשת, ולכי מיית — הוי גיטא, אלמא: יש ברירה. ומיהו, בלאו הכי לא קשה, דמצי לחלק בין היכא דתולה בדעת עצמו — לית ליה ברירה, אבל היכא דתולה בדעת אחרים בהקדוש ברוך הוא שחייו ומותו תלוי בידו — יש ברירה, ולמאן דלא מפליג בין דעת עצמו לתולה בדעת אחרים — לישני דטעמא דרבי יוסי הכא משום בקיעת הנוד. אבל קשה למאן דלא מפליג, דשמעינן לרבי יוסי דלית ליה ברירה אף על פי שמתנה ומברר דבריו בפרק "בכל מערבין" (עירובין לז,ב), האומר: מעשר שני שיש לי בבית יהא מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס, רבי יוסי אומר: לא חילל. ולפי תירוץ שני שתרצנו אליבא דשמואל — ניחא, דבפרק "מי שאחזו" עומד להתברר או יחיה או ימות, אבל התם — שמא לא תעלה סלע בידו מן הכיס, דשמא יגנב או יניח אותו כך לעולם. ומה שהוצרכנו לחלק אליבא דשמואל דבפרק "מי שאחזו" (גיטין עה,ב) אית ליה ברירה — היינו לפירוש רש"י, דפירש דבכי האי גוונא נמי שייך ברירה, ולא דמי לשאר תנאי דעלמא. אבל אי אמרינן דכל דבר שהוא כעין תנאי לא שייך ביה ברירה, כי ההיא דשמואל ד"מי שאחזו" (שם) — לא קשה מידי. והא דדייק בפרק "כל הגט" (שם כה,ב) מהדיה דמה היא באותן הימים וכו' ולכי מיית הוי גיטא אלמא יש ברירה — היינו משום דמוקמינן לה בפרק "מי שאחזו" (שם עג,ב) באומר: מעת שאני בעולם. כלומר: שעה אחת קודם למיתתו אם יומות, ואם כן, בשעה שיש לו לגט לחול — לא מוכחא מילתא אם חייל אם לא, אלא שלאחר מיתה אמרינן הוברר הדבר למפרע שזו היתה שעה אחת קודם למיתתו. ומיהו קשה, מההיא דאם בא חכם למזרח שהוא דרך תנאי, וקרי ליה ברירה! ויש לחלק: לפי שמניח שני עירובין, ואין נראה. ועוד קשה: הא דאמר בפרק "כל הגט" (שם כה,ב) הריני בועליך על מנת שירצה אבא שהוא דרך תנאי, וקרינן ליה ברירה! אלא, פירוש רש"י עיקר, דאף על גב דדרך תנאי הוא, כיון דתולה אותו בדבר שאינו בידו — קרינן ליה ברירה.

רבי

1 **ומיחל** — מעשר שני על המעות, דמה שיש בידו לתקן — יתקן, ושותה מן התערובת. וכשיהיו לו כלים יפריש בם התרומה ומעשר, דסמכין אברירה, ולומר: זה היה התרומה, והוא שתה חולין.

לכשיבקע

עֲשָׂרָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, תִּשְׁעָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמֵיחֵל וְשׁוֹתֶה מִיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

רבי

המשך מעמוד הקודם
מוסג"פ העתק המברק ליציאתו של הנ"ל מארצוה"ב.

עוד להוסיף בהאמור - שכנראה מדברי הנ"ל אודות כת"ר מתחשב הרבה בדבריו ובדעתו.

יבקר עתה באה"ק ת"ו הרב הר"ש שי' עלברג, ואחזור בזה על מה שכתבתי מאז - ע"ד טענתו של הר"ש שי' (במענה לבקשתי להנ"ל ע"ד חוברת "הפרדס" מוקדשת לאדה"ז) שמחכה בזה למאמרו של כת"ר בעל משקל בנוגע לאדה"ז ספריו ושיטתו (או אחת משלש אלה).

תוספות

רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין — תימה: מנא ליה דטעמייהו משום דאין ברירה? הא קתני בהדיא טעמייהו משום בקיעת הנוד! ויש לומר: דלא היה נראה לו שזה יהא עיקר טעם לחוש לבקיעת הנוד ליום אחד. ומה שהקשו לו מבקיעת הנוד, אף על גב דאינהו גופייהו לית להו האי טעמא — יש לומר שהיו ברצון מחזירין אותו, והיו מקשים לו כל מה שהיו יכולין, רק שיחזור בו. וכי האי גוונא הויא דפרק "התערובת" (זבחים עז,ב) דקאמר רבי אליעזר לרבנן גבי איברי בעל מום שנתערבו באברים תמימים ונתנן למעלה כו': לדידי מדכתב "מום בם" הוא דלא ירצו, הא על ידי תערובת — אחריתי, אודו לי מיהת דבשר בעלת מום בעצים דמי. אף על גב דאיהו גופיה לא סבירא ליה האי טעמא, מדמצריך קרא. וכי האי גוונא איכא בסוף פרק קמא דגיטין (יד,א) "הולך מנה לפלוני", רב אמר: חייב באחריותו, ואם בא לחזור [אינו] חוזר, ושמואל אמר: מתוך שחייב באחריותו, אם בא לחזור — (אינו) חוזר. ומפרש דבהולך כזכי דמי קא מיפלגי, דלשמואל הולך [לאו] כזכי. והא דקאמר מתוך שחייב באחריותו אם בא לחזור (אינו) חוזר — לדבריו דרב קאמר, אף על גב דאיהו גופיה אי הוה סבירא ליה כרב, (דלאו) כזכי דמי לא הוה אמר (אינו) חוזר מהאי טעמא. וכי האי גוונא איכא בפרק שלישי דשבועות (כא,ב) בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן בשבועה "שלא אוכל", ואבל כל שהוא. וכן בפרק בתרא דמכות (יז,א) בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן באוכל טבל כל שהוא. ומה שמקשינן לרבי יהודה דלית ליה ברירה, וסבירא ליה בפרק "החובל" (בבא קמא צ,א) גבי דין יום או יומים קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי, היאך מצא ידיו ורגליו, דלא משכחת דמייתי ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון. וכן לרבי יוסי, דמספקא ליה התם אי בקנין הגוף דמי, ואם תמצא לומר לאו בקנין הגוף — היאך מצא ידיו ורגליו? דכי האי גוונא פריך לרבי יוחנן בסוף פרק "השולח" (גיטין מח,א) — מפורש בפרק "השולח" ואין להאריך כאן בזה.

מאי שנא לכאן ולכאן [דלא] דאין ברירה — על כרחך רבי יוחנן לא מפליג בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים, דאי מפליג — מאי פריך? לימא: לכאן ולכאן — תולה בדעת עצמו הוא, ומזרח ומערב — תולה בדעת אחרים הוא. אבל רב, דקאמר בפרק "בכל מערבין" (עירובין לו,ב) איתא למתניתין דהתם, דאית ליה לרבי יהודה ברירה, ופריך, אדרבה, איתא לדאיו מקמי מתניתין, ומשני: ליתא למתניתין מקמי [בריייתות] דהלוקח ודאיו, דסמי חדא מקמי תרתי. ומקשים לשם: אדרבה, ליתא לההיא דהלוקח ודאיו מקמי מתניתין דעירובין ומתניתין דגיטין (עג,א): מה היא באותן הימים, ובריייתא ד"מרובה" (בבא קמא סט,א) דשחרית בעל הבית אומר כל שילקטו עניים היום יהא הפקר. דבהנך אית ליה לרבי יהודה ברירה. ויש לומר: דרב ודאי מחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים, וההיא דגיטין וד"מרובה" — תולה בדעת אחרים היא. ואם כן, לרבי יוחנן דלא מפליג — סבירא ליה ליתא לדאיו ודהלוקח מקמי [הני מתניתות]. ואף על גב דבפרק "משיליך" (ביצה לז,ב) פריך אהא דקאמר דלרבי יוחנן בדרבנן אית ליה ברירה, מדפריש רבי יוחנן מילתיה דאיו. אלמא: הכי סבירא ליה והדר ביה מכח ההיא קושיא, אלמא: דלרבי יוחנן איתא לדאיו. יש לומר: דלאו מכח ההיא קושיא הדר ביה, ובלאו הכי ניחא ליה לשנויי: לעולם לא תיפוך. ותימה: אליבא דמאן קמייתי בשמעתא מדאיו? אי אליבא דרב, מאי מייתי מדאיו דהוי תולה בדעת עצמו לההיא דשודפרות, דהוי תולה בדעת אחרים? דאדרבה, בתולה בדעת אחרים — אית ליה לרבי יהודה ברירה. ואי אליבא דרבי יוחנן קא מייתי — הא לדידיה ליתא לדאיו! וצריך לומר: דאליבא דרב קאמר הכא, וההיא דשודפרות — חשוב כתולה בדעת עצמו, כיון דאין הקינין מתפרשות אלא בלקיחת בעלים, אי [נמי] בעשיית כהן תלייה, שדעת כהן המקריב חשוב כמו היא עצמה. ובהא נמי מיתרצא מאי דקשיא לי מאי קאמר ליתא למתניתין מקמי דאיו ודהלוקח, והא מלתא דרבינו יצחק אינה משנה בההיא ד"הלוקח" אלא ברייתא היא, ואמאי סמינן מתניתין דעירובין מקמי תרי ברייתות; רבי לא שנאה רבי חייא מניין לו? אדרבה, סמי אפילו ברייתות טובא מקמי חדא מתניתין! והיה נראה לי לתרץ: דרב לטעמיה, דאמר בפרק "הגוזל קמא" (בבא קמא צו,ב) בגמרא אומר לו בעבדים — הרי שלך לפניך, סמי מתניתין מקמי תרי ברייתות. ולפי מה שפירשתי דההיא דשודפרות חשיב תולה בדעת עצמו — ניחא, דבלאו הכי איכא למימר ליתא למתניתין דעירובין מקמי מתניתין דשודפרות ודהלוקח ודאיו. והא דלא מייתי לה התם — משום דאינה פשוטה כל כך שיהא טעמו שלרבי יהודה משום דאין ברירה, דהא דייקינן עלה טובא בשמעתין. ומהשתא נמי ניחא דלא נצטרך לדחוק ולומר דרבי יוחנן פליג על רב, וקסבר ליתא לדאיו — כי זהו דוחק. ועוד: דקשיא מההיא דשילהי ביצה כדפרישית. אלא נימא דלרבי יוחנן נמי, מדקא מפרש למלתיה דאיו — אלמא קסבר כותיה, וסבירא ליה דליתא למתניתין דעירובין ובריייתא דכל שילקטו מקמי מתניתין דשקלים דשודפרות, ומקמי ההיא דהלוקח ודאיו. וההיא דמה היא באותן הימים — סבירא ליה לרבי יוחנן דלא דייקינן מינה דיש ברירה, משום דלכי מיית הוי גיטא. דילמא: לכי מיית — זקוקה ליבם, וחולצת ולא מתייבמת, וכל זמן שבעלה חי — הרי היא כאשת איש לכל דבריה. ולפי זה מייתי שפיר בשמעתא מדאיו בין לרב בין לרבי יוחנן, דתרוייהו אית להו שפיר דאיו. ורבינו אלחנן תירץ: דאליבא דרב קאמר, דלא קאמר מידי כגון ההוא דלעיל דרבא, ומדמי ברירה דתולה בדעת אחרים להיכא דאמר ומברר דבריו מתחלה כמו ההוא דאיו, אף על גב דתולה בדעת עצמו הוי.

הימנו

רש"י

לכשיבקע — נחוש לו. כלומר: לא חיישינן לשמא יבקע, דאפשר דמסר ליה לשומר. **אין אדם מתנה על שני דברים** — להניח שני עירובין אחד למזרח ואחד למערב, שמא אם יבאו שני חכמים אחד למזרח ואחד למערב, ולומר לאי זה מהן שארצה אלך למחר. לפי שקניית עירוב בין השמשות היא, וכשזה בורר למחר אותו שירצה — לא סמכינן אברירה לומר הוברר שהעירוב לצד חכם זה קנה שביתה אמש. אלא על חכם אחד, ואינו יודע לאיזה רוח יבא — הוא מתנה: אם בא למזרח — עירובי של מזרח יקנה, ואם בא למערב — עירובי של מערב יקנה. ואילו לכאן ולכאן על שני חכמים למקום שארצה אלך — לא, דאין ברירה. **והוינן בה** — דקא סלקא דעתך בין השמשות עדיין חכם לא בא, והוא באלכסון, ויוכל לבא משתחשך למזרח ולמערב, ובא לו לאחד מהן. **מזרח ומערב נמי** — כשתלה זה עירובו בדעת החכם, לומר: יקנה עירוב לרוח שהחכם בא לה — אין ברירה, שמא בין השמשות היה בדעתו של חכם לרוח שכנגדה. **ואמר ר' יוחנן כשכבר בא חכם** — בין השמשות, דקנה עירוב לאותו הרוח, שכך התנה זה מבעוד יום. **והשתא דאמרת** — טעמא דר' יהודה בקני חובה משום דברירה לית ליה, אבל כתיבה אית ליה. **יום הכפורים** — דקאמר: לא היה שם אלא כן אחד, ליעביד תרי וכו'. **לאו אדעתיה** — לעיוני בכתיבה. **דם הפר סומק** — כדאמרן באידך פירקין (מה,א): שדומה לדם הפרים. **ההוא** — שליח צבור דנחית קמיה דרבא, והיה אומר סדר יום הכפורים בתפלה, כמו שאנו אומרים. **חדא כרבנן** — דאמרת כן השני. **וחדא כר' יהודה** — דאמרת נטל תחילה ואחר כך הניח, אלמא: לא היה כן שני להניחו, לכך הוצרך ליטול תחילה.

השתא

רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִין. אַלְמָא: אֵין בְּרֵירָה. - מִמַּאי? דִּילְמָא שָׁאנֵי הָתָם כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא; אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר: אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁמָּא יִבָּקַע הַנּוֹד וְנִמְצָא שׁוֹתֶה טְבָלִים לְמַפְרֵעַ? וְאָמַר לָהֶם: לְכְשֶׁיִּבָּקַע. אֶלָּא, מִדְּתָנֵי אִיו. דְּתָנֵי אַיו, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין אָדָם מַתְנֶה עַל שְׁנֵי דְבָרִים כְּאֶחָד. אֶלָּא, אִם בָּא חָכָם לַמִּזְרָח - עֵירוּבוֹ לַמִּזְרָח, לַמַּעֲרָב - עֵירוּבוֹ לַמַּעֲרָב. אֲבָל לְכָאן וּלְכָאן - לֹא. וְהֲוֵינַן בַּהּ: מַאי שְׁנָא לְכָאן וּלְכָאן דִּלֹּא - דְּאֵין בְּרֵירָה, לְמִזְרָח וּמַעֲרָב נַמִי - אֵין בְּרֵירָה! וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּשֶׁכְּבָר בָּא חָכָם. וְהָשְׁתָּא דְּאָמְרִינַן לְרַבִּי יְהוּדָה אֵין בְּרֵירָה, הָא כְּתִיבָה אִית לֵיהּ. יוֹם הַכִּפּוּרִים נַמִי, נַעֲבֵיד תְּרֵי, וְנִכְתּוֹב עֲלַיְיהוּ! - מִשּׁוּם חוּלְשָׁא דְּכֹהֵן גָּדוֹל לָאו אַדַּעְתֵּיהּ. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, בְּלֹא כְּתִיבָה נַמִי; הַאי - נָפֵישׁ, וְהַאי - זוּטָר. וְכִי תֵּימָא לָא מְקַבֵּיל לֵיהּ כּוּלֵּיהּ - וְהָאֲמַר רַב יְהוּדָה: הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל אֶת כָּל דָּמוֹ שֶׁל פַּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ". וְכִי תֵּימָא: דִּילְמָא מִשְּׁתַפֵּיךְ מִינֵּיהּ - הַאי חִיוֵּר וְהַאי סוּמָּק. אֶלָּא, מִשּׁוּם חוּלְשָׁא דְּכֹהֵן גָּדוֹל לָאו אַדַּעְתֵּיהּ. הָכָא נַמִי: מִשּׁוּם חוּלְשָׁא דְּכֹהֵן גָּדוֹל לָאו אַדַּעְתֵּיהּ. הַהוּא דְּנָחֵית קַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר: יָצָא וְהִנִּיחוֹ עַל כַּן שְׁנֵי שֶׁבַּהֵיכָל, נָטַל דַּם הַפָּר וְהִנִּיחַ דַּם הַשָּׂעִיר. אֲמַר לֵיהּ: חֲדָא כְּרַבָּנַן וַחֲדָא כְּרַבִּי יְהוּדָה?! אֵימָא: הִנִּיחַ דַּם הַשָּׂעִיר וְנָטַל דַּם הַפָּר. "וְהַזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת כְּנֶגֶד אָרוֹן מִבַּחוּץ". תָּנוּ רַבָּנַן: "וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? כְּשֵׁם שֶׁמַּזֶּה לִפְנֵי לִפְנִים - כָּךְ מַזֶּה בַּהֵיכָל, מַה לִּפְנֵי לִפְנִים - אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה מִדַּם הַפָּר, כָּךְ מַזֶּה בַּהֵיכָל. וּכְשֵׁם שֶׁלִּפְנֵי לִפְנִים אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה מִדַּם הַשָּׂעִיר - כָּךְ מַזֶּה בַּהֵיכָל. "הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם" - אֲפִילּוּ בִּשְׁעַת שֶׁהֵן טְמֵאִים שְׁכִינָה עִמָּהֶם. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי חֲנִינָא:

השתא

עליו להתעסק בענייני פרנסתו עתה בהשתדלות המתאימה מבלי שתבלבל בשעת מעשה הסברה להיכנס בעבודת הישיבה.

ממכתב כ"ט סיוון, תשי"ד

רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִין את היין בשתיה. אַלְמָא סובר רבי יהודה שאֵין בְּרֵירָה, ולכך גם סובר רבי יהודה שלא היו שופרות לקיני חובה, שכאשר יוודע שמת אחד מנותני המעות יפסלו כולם מהקרבה, ולא יועיל להוציא ארבעה זוזים ולומר שהתברר שאלו הם מעותיו של המת, כיון שהוא סובר שאין ברירה.

דוחה הגמרא: מִמַּאי – מהיכן יודעים שזהו טעמו של רבי יהודה, דִּילְמָא שַׁאנִי הָתָם – שונה שם המקרה, כִּדְקָתָנֵי טַעֲמָא – שהרי אמרו לו את הטעם שחלקו עליו, שכן אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר, אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁמָּא יִבָּקַע הַנּוֹד וְנִמְצָא שׁוֹתֶה טְבָלִים לְמַפְרֵעַ – היאך מותר לשתות משום התנאי שלמחר יפריש את התרומה מהיין, הרי יתכן שיבקע הנוד וישפך היין ולא יוכל להפריש. וְאָמַר לָהֶם רבי מאיר לְכְשֶׁיִּבָּקַע, שאין לנו לחשוש שיבקע הנוד ולא יוכל להפריש את התרומה, כיון שאפשר ליתנו ביד שומר. ומכל מקום משמע שטעמו של רבי יהודה שאוסר אינו משום שסובר שאין ברירה, אלא משום שחושש שמא יבקע הנוד ולא יוכלו להפריש את התרומה, ואם כן אין להוכיח מדברי רבי יהודה שסובר שאין ברירה.

מוכיחה הגמרא את דעת רבי יהודה ממקום אחר: בהלכות עירוב תחומין נאמר שאדם החפץ שיהא מותר לו לילך בשבת מחוץ לאלפיים אמה מהמקום ששובת שם, מניח עירוב [מזון שתי סעודות] בסוף אלפיים אמה ממקום שביתתו, ועל ידי כן נחשב כאילו הוא שבת במקום שהניח את העירוב ומותר לו לילך משם עוד אלפיים אמה. והשומע שיבואו שני חכמים אחד למזרח ואחד למערב ואינו יודע לאיזה מהם ירצה לילך, לדעת רבנן (עירובין לה:), מניח עירוב בשני הצדדים בסוף אלפיים אמה מהיכן ששובת, ומתנה ואומר שאם ירצה לילך לחכם שבצד מזרח יקנה שביתה בעירובו שבצד מזרח, ומשם יהא מותר לילך עוד אלפיים אמה, ואם ירצה לילך לחכם שבצד מערב יקנה שביתה במקום שעירב בצד מערב ויהא מותר לילך עוד אלפיים אמה.

אֶלָּא יש להוכיח שרבי יהודה סובר שאין ברירה, מִדְּתָנֵי אַיּוֹ – שם חכם, דְּתָנֵי אַיּוֹ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין אָדָם מַתְנֶה עַל שְׁנֵי דְּבָרִים כְּאֶחָד – אין אדם יכול להניח עירוב בשני צדדים ולהתנות ולומר שלאיזה צד שירצה לילך מחר, שם יקנה לו עירובו, משום שזמן קניית השביתה במקום העירוב הוא בבין השמשות, ואי אפשר לסמוך לכשיאמר למחרת בשבת שדעתו לילך לצד פלוני, ולומר שאכן הוברר שבבין השמשות נתכוין לקנות צד זה, שכן חוששים שמא בשעת בין השמשות היתה דעתו לילך לצד אחר. אֶלָּא רק בחכם אחד שבא, ולא ידע בבין השמשות לאיזה צד יבוא החכם, יכול להתנות אִם בָּא חָכָם לַמִּזְרָח יהיה עֵירוּבוֹ לַמִּזְרָח, ואם יבוא לַמַּעֲרָב יהיה עֵירוּבוֹ לַמַּעֲרָב, אֲבָל לְכָאן וּלְכָאן שיוכל אחר כך לברור לעצמו לאיזה צד הוא רוצה לילך, לֹא מועיל העירוב, כאמור. וְהַוֵּינָן בָּהּ – ושאלנו בזה, מַאי שְׁנָא לְכָאן וּלְכָאן, באופן שבאים שני חכמים, דְּלֵא יכול לומר בשבת להיכן רוצה לילך ולברר למפרע שלצד זה קנה עירובו, וזאת משום דְּאֵין בְּרֵירָה, אם כן לַמִּזְרָח וּמַעֲרָב – אף כשמתנה על חכם אחד שיבוא ואינו יודע לאיזה צד יבוא, נַמִּי נאמר שלא יועיל משום שאֵין בְּרֵירָה, כיון שאפשר שבבין השמשות היתה דעתו של החכם לילך לצד האחר ורק עכשיו החליט לילך לצד זה, ומדוע יכול לברר לאיזה צד הוא מְעָרֵב. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שדין הברייתא נאמר כְּשֶׁכָּבָר בָּא חָכָם קודם בין השמשות, וכיון שבבין השמשות שהוא זמן קניית העירוב כבר היה החכם באחד מהצדדים אלא שאותו מניח העירוב לא ידע היכן, אין צריך לבוא לדין ברירה, כיון שאותו צד שאליו בא חכם כבר היה מבורר, ורק למחרת נתגלה דבר זה לאיזה צד חל העירוב.

נתבאר עד כאן דעת רבי יהודה שאין לסמוך על ברירה, וזהו טעמו לכך שלא היו שופרות לקיני חובה, כיון שאם יתערבו מעות כשרים ופסולים לא תועיל תקנה להשליך חלק המעות ולברר בכך שאלו הפסולים. אולם לולי חשש זה, היו מעמידים שופרות אף לקיני חובה ואין חשש שיחליפו בין חובה לנדבה שכן אפשר לכתוב על השופרות, וסומכים על הכתיבה שלא יבואו לטעות.

מקשה הגמרא: וְהַשְׁתָּא דְּאַמְרִינָן לְרַבִּי יְהוּדָה שסובר שאֵין בְּרֵירָה, הָא כְּתִיבָה אִית לֵיהּ שאפשר לסמוך על כך בכדי שלא יטעו, אם כן, יוֹם הַכִּפּוּרִים ששנינו במשנה (לעיל נג:) שלרבי יהודה לא היה אלא כַּן אחד להניח עליו את המזרק עם הדם, נַמִּי נַעֲבִיד תְּרֵי – נעשה שני כנים וְנִכְתּוֹב עֲלַיְיהוּ איזה לדם הפר ואיזה לדם השעיר, ולא יבוא לטעות וליטול תחילה את דם השעיר. מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם חוּלְשָׁא דְּכֹהֵן גָּדוֹל מחמת הצום וכל העבודות ביום הכיפורים, לָאו אַדַּעְתֵּיהּ – אינו נותן לבו לעיין בכתיבה.

מוכיחה הגמרא: דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי – שאם לא תאמר כטעם זה, יש לשאול, מדוע לא נעשה שני כנים, ואף בְּלֹא כְּתִיבָה על כל כַּן למה הוא משמש נַמִּי לא יטעה, שהרי הַאי – דם הפר נָפֵישׁ – מרובה, וְהַאי – דם השעיר זוּטָר – מועט, ולא יבוא לטעות, ובהכרח שחששו משום חולשת הכהן גדול שיטעה אף בזה. וְכִי תֵּימָא לדחות הראיה לסברא זו, שאין לסמוך על ההפרש שבין כמות הדמים כיון שאפשר שלֹא מְקַבֵּיל לֵיהּ מדם הפר את כּוּלֵּיהּ – כל הדם, ואם כן יהיו דם הפר ודם השעיר שבמזרק שווים, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל אֶת כָּל דָּמוֹ שֶׁל פָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ד כ) 'וְאֶת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד (המזבח) [מִזְבַּח הָעוֹלָה]', ואם כן בהכרח שדם הפר היה מרובה מדם השעיר, ומכל מקום סבר רבי יהודה שמפני הטעות היו עושים רק כן אחד במקדש, הרי מוכח שמפני חולשת הכהן גדול חששו שיטעה גם במקום שיש היכר. וְכִי תֵּימָא לדחות שאף אם אכן קיבל את כל דמו של הפר, עדיין יש לחוש לטעות, וזאת משום דִּילְמָא מִשְׁתַּפֵּיךְ מִינֵּיהּ – שמא ישפך מדם הפר ואז תהא כמות דם הפר שוה לדם השעיר. אין חשש זה נכון, שהרי מכל מקום חלוק דם הפר מדם השעיר, דַּהַאי – דם השעיר חִיוָּר – הדם צלול שאינו אדום גמור וְהַאי – דם הפר סוּמָק – אדום גמור. אֶלָּא בהכרח הטעם שלרבי יהודה לא היו שני כנים מפני שחושש שמִּשּׁוּם חוּלְשָׁא דְּכֹהֵן גָּדוֹל לָאו אַדַּעְתֵּיהּ ויטעה, הָכָא נַמִּי הטעם שלא סמכו בזה על כתיבה הוא שמִּשּׁוּם חוּלְשָׁא דְּכֹהֵן גָּדוֹל לָאו אַדַּעְתֵּיהּ.

הַהוּא דְּנָחִית – ירד לפני התיבה, להיות שליח ציבור קַמֵּיהּ דְּרָבָא – לפני רבא, וכשהיו אומרים ביום הכיפורים את סדר העבודה, טעה השליח ציבור וְאָמַר, יָצָא וְהִנִּיחוֹ עַל כַּן שֵׁנִי שֶׁבַּהֵיכָל, נָטַל דַּם הַפָּר וְהִנִּיחַ דָּם הַשָּׂעִיר, ונשמע מדבריו שאף לרבנן שהיו שני כנים בהיכל, היה נוטל את דם הפר לפני שהיה מניח את דם השעיר. אָמַר לֵיהּ רבא, כיצד אמרת חֲדָא בְּרַבָּנָן שהיו שני כנים במקדש, וְחֲדָא כְּרַבִּי יְהוּדָה שמתחילה נוטל את דם הפר ואחר כך מניח את דם השעיר ומשמע שלא היה כן שני ולכן מתחילה נטל ורק אחר כך הניח, אֵימָא – תאמר הִנִּיחַ דָּם הַשָּׂעִיר וְנָטַל דַּם הַפָּר, וכדברי רבנן שהיה מניח תחילה את דם השעיר, והטעם לכך, בכדי שתהיה ידו הימנית פנויה לקבל את דם הפר, שאם יצטרך ליטול דם הפר כשדם השעיר עדיין בידו נמצא שצריך לקבל ביד שמאל. שנינו במשנה: נטל דם הפר וכו' וְהִזָּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת כְּנֶגֶד אָרוֹן מִבַּחוּץ. תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה לאחר סדר ההזאות מדם הפר והשעיר בקדש הקדשים (ויקרא טז טז), 'וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד'. מברר הברייתא: מַה הַתַּלְמוּד לוֹמַר – מה באה ללמדנו תיבת 'יעשה', שלכאורה היה די לומר וְכֵן לְאֹהֶל מוֹעֵד. מבארת הברייתא: תיבת 'יעשה' באה ללמדנו שיש להקיש את ההזאות שבהיכל להזאות שבקדש הקדשים, ולומר, כְּשֵׁם שֶׁמַּזֶּה לִפְנֵי לִפְנִים – בקודש הקדשים, כָּךְ מַזֶּה בַּהֵיכָל, שהוקשו ההזאות זה לזה והם שוים בכל דיניהם, מַה לִּפְנֵי לִפְנִים מזה הכהן גדול אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה מִדַּם הַפָּר, כָּךְ מַזֶּה בַּהֵיכָל אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר, וּכְשֵׁם שֶׁלִּפְנֵי לִפְנִים מזה הכהן גדול אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה מִדַּם הַשָּׂעִיר, כָּךְ מַזֶּה בַּהֵיכָל אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר.

הברייתא ממשיכה לדרוש את המשך הפסוק: נאמר (שם) 'וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם'. למדנו מפסוק זה שאֲפִילּוּ בִּשְׁעַת שֶׁישׂראל חוטאים וְהֵן טְמֵאִים בטומאת עוונותיהם, אין הקב"ה עוזבם וּשְׁכִינָה עִמָּהֶם.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: אָמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוּקִי לְרַבִּי חֲנִינָא,

הַשְׁתָּא – עכשיו בזמן הגלות, **בָּרֵי** – בודאי **שְׁמֵאִים אַתּוּן** – אתם בני ישראל, ואין השכינה שורה עמכם, שכן מעיד עליכם הכתוב, **דִּכְתִיב** על כנסת ישראל (איכה א ט) שגלתה משום ש'**טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ**' – בשולי בגדיה, כנדה ששולי בגדיה נכתמים בדמי טומאתה. **אָמַר** לֵיהּ רבי חנינא לאותו מין, **תָּא חֲזֵי** – בוא וראה **מַה כְּתִיב בְּהוּ בְּיִשְׂרָאֵל, 'הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם', שֶׁאֲפִילּוּ בִּזְמַן שֶׁהֵן טְמֵאִין, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶן.**

בברייתא לעיל (נו:) נתבאר ללמוד בהיקש את הזאות דם הפר והשעיר בהיכל מהזאתם בקודש הקדשים. מקשה הגמרא: **וְכִי** בדיני קדשים **דָּבָר הַלָּמֵד** – הנלמד **בְּהֶיקֵּשׁ, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד** אותו דין למקום אחר **בְּהֶיקֵּשׁ** נוסף, הרי כלל בידינו (זבחים מט:) שבקדשים אין למדין בהיקש מדין שנלמד בהיקש, ומאחר ומנין ההזאות אחת למעלה ושבע למטה בפר ובשעיר לא נאמרו בפירוש, אלא נאמר בפר שבע הזאות למטה, ולמדנו בהיקש שאף מדם השעיר מזין כך, ונאמר בשעיר הזאה אחת למעלה, ולמדנו בהיקש שאף בפר מזין כך, כמבואר בברייתא לעיל (נה:), וכיון שההזאות שבפנים נלמדו בהיקש זו מזו, כיצד יתכן ללמוד מהם בהיקש את ההזאות שבהיכל.

מתרצת הגמרא: **הַאי** – דין זה של ההזאות שבפנים שנלמדו זה מזה, אינם בכלל דבר הלמד בהיקש, שהרי עיקר חובת ההזאה בפנים למעלה ולמטה נאמרה בפירוש בין בפר ובין בשעיר, ולא הוצרכנו ללמוד זה מזה אלא את מנין ההזאות, ואם כן הלימוד כאן אינו נלמד בהיקש בלבד, אלא **הֵימֶנּוּ וְדָבָר אַחֵר הוּא,** כלומר, עיקר הדין נלמד ממנו עצמו, ובמקצת מסתייע הוא בהיקש מדבר אחר, ודין הנלמד באופן זה **לֹא הָוֵי הֶיקֵּשׁ** – אינו נחשב לדבר הלמד בהיקש, ואף בקדשים חוזר ומלמד בהיקש, ולפיכך ניתן ללמוד מההזאות שבפנים להזאות שבחוץ.

שואלת הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** – לדעת רבי עקיבא הסובר (זבחים נז.) שדבר הנלמד 'הימנו ודבר אחר' **לֹא הָוֵי הֶיקֵּשׁ,** ולכך חוזר ומלמד בהיקש, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – לדעת רבי ישמעאל (שם) שאף דבר הנלמד 'הימנו ודבר אחר' **הָוֵי הֶיקֵּשׁ,** ואין למדים ממנו בהיקש, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** כיצד למדים בהיקש הזאת דם הפר והשעיר בחוץ מהזאתם בפנים, הלא אף ההזאות שבפנים נחשבים דבר הנלמד בהיקש.

מיישבת הגמרא: מה שאמרו בדבר הלמד בהיקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש, הוא דווקא אם באנו ללמוד בהיקש השני מאותו ענין שכבר הוקש בהיקש הראשון, וכגון אם היינו באים ללמוד מדינו של הפר לענין אחר, וזאת לאחר שבענין הראשון נלמד הוא בהיקש משעיר. אבל כאן בהיקש הראשון אכן נלמדו הבהמות, הפר והשעיר, זו מזו, אך בהיקש השני אין למדים שוב מהפר או מהשעיר, אלא **מִקּוֹמוֹת הוּא דְּגָמְרֵי מֵהֲדָדֵי** – למדנו בהיקש שההזאה בהיכל תהיה כמו ההזאה בקודש הקדשים, ובאופן זה אפשר ללמוד בהיקש זה אף דברים שנלמדו בהיקש.

יישוב נוסף: **אִי בָּעֵית אֵימָא,** אף אם נאמר שמאותם הזאות פנים שנלמדו בהיקש מהן אנו למדים בהיקש להזאות שבחוץ, אין בכך חסרון של דבר הלמד בהיקש שאינו יכול לחזור וללמד בהיקש, שכן **חוּץ** – הזאות שבהיכל, **מִבִּפְנִים** – מהזאות שבקודש הקדשים, **בַּחֲדָא וְיִמְנָא גָּמַר** – בבת אחת למדנו, בין את ההזאות המפורשות בפסוק בפר ושעיר שבפנים, ובין את ההזאות שנלמדו בהם בהיקש, ומכיון שאת ההזאות המפורשות אפשר ללמוד בהיקש, למדים עמהם אף את ההזאות שלא נאמרו בפירוש ושנלמדו בהיקש, ולא אמרו שדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש, רק כשלמדים בהיקש זה דבר הלמד בהיקש 'בלבד', אבל כשלומדים בהיקש דברים המפורשים, יכולים ללמוד באותו היקש אף דברים שנלמדו בהיקש.

מביאה הגמרא ברייתא היכן היה מזה את דם השעיר והפר בהיכל: **תָּנָא, כְּשֶׁהוּא מַזֶּה** בהיכל מדם הפר והשעיר, **אֵינוֹ מַזֶּה עַל הַפָּרוֹכֶת** באופן שיגע בה הדם, **אֶלָּא כְּנֶגֶד הַפָּרוֹכֶת,** ולא נוגע בה הדם. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, אֲנִי רְאִיתִיהָ** – את הפרוכת **בְּרוֹמִי, וְהָיוּ עָלֶיהָ כַּמָּה טִיפֵּי דָמִים שֶׁל פָּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים,** והרי לנו שנגעו בה הדמים בשעת ההזאות.

שואלת הגמרא: **וְדִילְמָא** – והרי יתכן שהדמים הללו **דְּפַר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים נִינְהוּ,** ואין להוכיח שאף בפר העלם דבר של ציבור היו הדמים נוגעים בפרוכת. משיבה הגמרא: **דְּחָזְנַהוּ דַּעֲכִידֵי שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן** – שראה שטיפי הדמים לא היו מסודרים בשורה זו תחת זו, ואילו בפר ושעיר של יום הכפורים שנינו שהיה מזה אותם כמצליף דהיינו בשורה זו תחת זו, ומוכח שדמים אלו פר העלם דבר של ציבור.

הגמרא דנה מה הדין כאשר נתערבו דמי הפר והשעיר: **נִתְעָרְבוּ לוֹ דָּמִים** של פר **בְּדָמִים** של שעיר לפני שהזה מהם בפנים, **אָמַר רָבָא, נוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה** מתערובת זו שיש בה מדם הפר והשעיר, **וְעוֹלָה לוֹ** הזאה זו **לָכָאן וּלְכָאן** – לחובת הזאת דם הפר ולחובת הזאת דם השעיר. **אֲמָרוּהָ** את דברי רבא **קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר** רבי ירמיה, **כַּבְלָאֵי טַפְשָׁאֵי** – בבליים טפשים, **מִשּׁוּם דְּדַיְירֵי בְּאַרְעָא דַּחֲשׁוֹכָא** – שדרים הם בארץ בבל שעמוקה וחשוכה היא, לכך **אָמְרֵי שְׁמַעְתָּא דִּמְחַשְׁכָן** – הם אומרים דברים חשוכים, שכשאינם יודעים טעם דבר הם בודים מליבם דברים שאינם נכונים, שהרי לדברי רבא שמזה בהזאה אחת לשם דם הפר והשעיר, **הָא קָא יָהִיב לְמַעְלָה דְּשָׂעִיר מִקַּמֵּי מַטָּה דְּפַר** – הרי נמצא שמקדים לתת את המתנה שלמעלה מדם השעיר, לפני שנתן את המתנות שלמטה מדם הפר, **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה** (ויקרא טז ב) **'וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ',** כלומר כַּלֵּה את הכפרות בסדר האמור, והרי זה כמו ששנה הכתוב את הענין שוב כדי לומר שמעכב, ולצוות לכהן כַּלֵּה את כל ההזאות שצריך להזות מדַּם הַפָּר, וְרק **אַחַר כָּךְ** כַּלֵּה להזות את ההזאות שצריך להזות מדַּם הַשָּׂעִיר ואין לו לשנות מהסדר האמור בתורה. **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, נוֹתֵן** מתערובת הדמים הללו הזאה **אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע** הזאות **לְמַטָּה לְשֵׁם** קיום חיוב הזאת דם **הַפָּר, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן** מתערובת זו שוב **אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם** הזאת דם **הַשָּׂעִיר** ונמצא שהזה את כל ההזאות כסידרן.

עוד דנה הגמרא: **נִתְעָרְבוּ לוֹ הַדָּמִים** של הפר **בְּדָמִים** של השעיר **בַּמַּתָּנוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת** – לאחר שכבר הזה הזאה אחת למעלה מדם הפר ועדיין לא הזה ממנו את שבע ההזאות שלמטה, **סָבַר רַב פַּפָּא** כשדן בדין זה **קַמֵּיהּ דְּרָבָא לְמֵימַר, נוֹתֵן שֶׁבַע** הזאות **לְמַטָּה לְשֵׁם** הזאת דם **פַּר וּלְשֵׁם** הזאת דם **שָׂעִיר, וְאחר כך חוֹזֵר וְנוֹתֵן** הזאה **אַחַת לְמַעְלָה לְשֵׁם שָׂעִיר. אָמַר לֵיהּ רָבָא, עַד הַשְׁתָּא** – עד עכשיו **קָרוּ לָן בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל טַפְשָׁאֵי, וְהַשְׁתָּא** – ומעכשיו יקראו לנו **טַפְשָׁאֵי דְּטַפְשָׁאֵי** – טפשים שבטפשים, מאחר **דְּקָא מְגַמְּרִינַן לְהוּ וְלֹא גְּמִירֵי** – שאף לאחר שהם מלמדים אותנו, אין אנו לומדים מדבריהם, שהרי אם נותן מתחילה את ההזאות שלמטה לקיים את חיוב ההזאות למטה מדם הפר ומדם השעיר **וְהָא קָא יָהִיב מַטָּה דְּשָׂעִיר מִקַּמֵּי מַעְלָה דְּשָׂעִיר** – הרי נמצא שהוא מקדים להזות למטה מדם השעיר לפני שהזה ממנו למעלה, **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה** בסדר ההזאות **תֵּן** הזאה **לְמַעְלָה וְאַחַר כָּךְ לְמַטָּה.**

הדמים בפרוכת בשעת ההזאות.

שואלת הגמרא: **וְדִילְמָא** – הרי יתכן שהדמים הללו **דְּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר, וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָווּ,** שהרי אף את דמי קרבנות אלו מזים היו על הפרוכת, ואין להוכיח מכך על פר ושעיר של יום הכפורים שהיו נוגעים הדמים בפרוכת. משיבה הגמרא: **דְּחָזָא דַּעֲכִידֵי כְּסִדְרָן** – שראה שטיפי הדמים היו מסודרים בשורה זו תחת זו, ורק בפר ושעיר של יום הכפורים שנינו שהיה מזה אותם כמצליף דהיינו בשורה זו תחת זו, ואילו בפר העלם דבר של ציבור לא היו מזים לפי סדר זה.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה על מקום הזאות הדם של פר העלם דבר של ציבור: **וּתְנַן נָמִי** – שנינו אף **לְגַבֵּי פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר כִּי הַאי גַּוְונָא** – שנחלקו תנאים אלו באותה מחלוקת אם צריך שיגעו הדמים בפרוכת. **כְּשֶׁהוּא מַזֶּה** בהיכל מדם פר העלם דבר של ציבור, **לֹא הָיוּ** צריכים שיהיו הדמים **נוֹגְעִין בַּפָּרוֹכֶת,** אלא היה מזה כנגד הפרוכת, **וְאִם נָגְעוּ** הדמים בפרוכת **נָגְעוּ,** ואין ההזאה נפסלת בכך. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, אֲנִי רְאִיתִיהָ** – את הפרוכת **בְּרוֹמִי, וְהָיוּ עָלֶיהָ כַּמָּה טִיפֵּי דָמִים שֶׁל פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה,** והרי לנו שנגעו בה הדמים בשעת ההזאות.

שואלת הגמרא: **וְדִילְמָא** – והרי יתכן שהדמים הללו **דְּפַר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים נִינְהוּ,** ואין להוכיח שאף בפר העלם דבר של ציבור היו הדמים נוגעים בפרוכת. משיבה הגמרא: **דְּחָזְנַהוּ דַּעֲכִידֵי שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן** – שראה שטיפי הדמים לא היו מסודרים בשורה זו תחת זו, ואילו בפר ושעיר של יום הכפורים שנינו שהיה מזה אותם כמצליף דהיינו בשורה זו תחת זו, ומוכח שדמים אלו פר העלם דבר של ציבור.

הגמרא דנה מה הדין כאשר נתערבו דמי הפר והשעיר: **נִתְעָרְבוּ לוֹ דָּמִים** של פר **בְּדָמִים** של שעיר לפני שהזה מהם בפנים, **אָמַר רָבָא, נוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה** מתערובת זו שיש בה מדם הפר והשעיר, **וְעוֹלָה לוֹ** הזאה זו **לָכָאן וּלְכָאן** – לחובת הזאת דם הפר ולחובת הזאת דם השעיר. **אֲמָרוּהָ** את דברי רבא **קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר** רבי ירמיה, **כַּבְלָאֵי טַפְשָׁאֵי** – בבליים טפשים, **מִשּׁוּם דְּדַיְירֵי בְּאַרְעָא דַּחֲשׁוֹכָא** – שדרים הם בארץ בבל שעמוקה וחשוכה היא, לכך **אָמְרֵי שְׁמַעְתָּא דִּמְחַשְׁכָן** – הם אומרים דברים חשוכים, שכשאינם יודעים טעם דבר הם בודים מליבם דברים שאינם נכונים, שהרי לדברי רבא שמזה בהזאה אחת לשם דם הפר והשעיר, **הָא קָא יָהִיב לְמַעְלָה דְּשָׂעִיר מִקַּמֵּי מַטָּה דְּפַר** – הרי נמצא שמקדים לתת את המתנה שלמעלה מדם השעיר, לפני שנתן את המתנות שלמטה מדם הפר, **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה** (ויקרא טז ב) **'וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ',** כלומר כַּלֵּה את הכפרות בסדר האמור, והרי זה כמו ששנה הכתוב את הענין שוב כדי לומר שמעכב, ולצוות לכהן כַּלֵּה את כל ההזאות שצריך להזות מדַּם הַפָּר, וְרק **אַחַר כָּךְ** כַּלֵּה להזות את ההזאות שצריך להזות מדַּם הַשָּׂעִיר ואין לו לשנות מהסדר האמור בתורה. **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, נוֹתֵן** מתערובת הדמים הללו הזאה **אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע** הזאות **לְמַטָּה לְשֵׁם** קיום חיוב הזאת דם **הַפָּר, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן** מתערובת זו שוב **אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם** הזאת דם **הַשָּׂעִיר** ונמצא שהזה את כל ההזאות כסידרן.

עוד דנה הגמרא: **נִתְעָרְבוּ לוֹ הַדָּמִים** של הפר **בְּדָמִים** של השעיר **בַּמַּתָּנוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת** – לאחר שכבר הזה הזאה אחת למעלה מדם הפר ועדיין לא הזה ממנו את שבע ההזאות שלמטה, **סָבַר רַב פַּפָּא** כשדן בדין זה **קַמֵּיהּ דְּרָבָא לְמֵימַר, נוֹתֵן שֶׁבַע** הזאות **לְמַטָּה לְשֵׁם** הזאת דם **פַּר וּלְשֵׁם** הזאת דם **שָׂעִיר, וְאחר כך חוֹזֵר וְנוֹתֵן** הזאה **אַחַת לְמַעְלָה לְשֵׁם שָׂעִיר. אָמַר לֵיהּ רָבָא, עַד הַשְׁתָּא** – עד עכשיו **קָרוּ לָן בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל טַפְשָׁאֵי, וְהַשְׁתָּא** – ומעכשיו יקראו לנו **טַפְשָׁאֵי דְּטַפְשָׁאֵי** – טפשים שבטפשים, מאחר **דְּקָא מְגַמְּרִינַן לְהוּ וְלֹא גְּמִירֵי** – שאף לאחר שהם מלמדים אותנו, אין אנו לומדים מדבריהם, שהרי אם נותן מתחילה את ההזאות שלמטה לקיים את חיוב ההזאות למטה מדם הפר ומדם השעיר **וְהָא קָא יָהִיב מַטָּה דְּשָׂעִיר מִקַּמֵּי מַעְלָה דְּשָׂעִיר** – הרי נמצא שהוא מקדים להזות למטה מדם השעיר לפני שהזה ממנו למעלה, **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה** בסדר ההזאות **תֵּן** הזאה **לְמַעְלָה וְאַחַר כָּךְ לְמַטָּה.**

השתא ברי — ודאי טמאים אתון, ואין שכינה ביניכם שורה בטומאה. **וכי דבר הלמד בהיקש** — כגון פר, שלמד במתנות פנים אחת למעלה מן השעיר בהיקש, והשעיר שבע למטה בהיקש מן הפר, חוזרין ומלמדין מתנות שבפנים על מתנות הפרוכת בהיקש ד"וכן יעשה לאהל מועד"? וקיימא לן במסכת זבחים (מט,ב): דאין למדים בקדשים היקש מן ההיקש. **הימנו ודבר אחר** — היקש הראשון לאו היקש הוא, שהרי בין בפר בין בשעיר כתיב מעלה ומטה, ולא הוצרכו ללמוד זה מזה אלא את המנין. הלכך, כל חד וחד מעצמו למד מקצת, ודבר אחר מסייעו במקצת, ואין זה למד בהיקש. והיכי דמי היקש שאין חוזר ומלמד בהו — כגון אם לא נאמר למטה בשעיר כלל, או למעלה בפר לא נאמר כלל, ולמדו הבהמות זו מזו בהיקש — היינו היקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש. **הניחא למאן דאמר וכו'** — פלוגתא בזבחים בפרק "איזהו מקומן" (נז,א). **מקומות הוא דנמרי מהדדי** — אין זה היקש הלמד מן ההיקש, שהרי בהיקש הראשון למדו בהמות זו מזו, ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. ובהיקש השני לא הוקש שום דבר לאחת מן הבהמות ללמוד ממנה מה שלמדה בהיקש מחברתה, אלא המקומות הוקשו זה לזה "וכן יעשה לאהל מועד" "כאשר כפר על הקודש", והקודש לא למד כלום מתחלה בהיקש, אלא הפר הוקש לשעיר והשעיר לפר במתנות הקודש. **ואי בעית אימא חוץ מפנים כחד זימנא נמר** — אי נמי סבירא לן דפנים בהיקש למד — יכול לחזור וללמוד על ההיכל בבת אחת מה שכתוב בו בפירוש. כגון אחת למעלה בשעיר ושבע למטה בפר, ועמהם אף מה שלמד בהיקש. והיכי דמי היקש שאינו למד מן ההיקש — כגון אם לא הוצרך היכל ללמוד מן לפניי ולפנים אלא מה שלמד בהיקש. אבל השתא דהוצרך ללמוד ממנו את המפורש בו — למד הכל בבת אחת. **אני ראיתיה ברומי** — במסכת מעילה (יז,ב) גבי בן תלמיון, נעשה נס לר' אלעזר בר' יוסי שריפא את בת מלך רומי שנכנס שד בגופה ששמו בן תלמיון. והכניסוהו לאוצר המלך ליטול כל מה שירצה, ולא היה חפץ אלא ליטול משם איגרות שכתבו גזירות שגזרו על ישראל, ומצאם וקרעם. ושם ראה כלי בית המקדש באוצר. כסדרן — מלמעלה למטה, כמצליף. דמים בדמים — של פר ושל שעיר, קודם שנתן בפנים כלום. באתרא דחשוכא — בבבל, שהיא מצולה. **הא קא יהיב למעלה דשעיר** — שנותן אחת למעלה לשם פר ולשם שעיר. **וכלה מכפר** — כלה הכפרות כמו שהן אמורות בענין. **במתנות אחרונות** — אחר שנתן אחת למעלה מן הפר.

כוסות

הָשְׁתָּא בְּרִי טְמֵאִים אַתּוּן, דִּכְתִיב "טְמֵאָתָה בְּשׁוּלֶיהָ". **אָמַר לֵיהּ תָּא חֲזֵי מַה כְּתִיב בְּהוּ "הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ** **טֻמְאֹתָם", אֲפִילּוּ בִּזְמַן שֶׁהֵן טְמֵאִין - שְׁכִינָה שְׁרוּיָה** **בֵּינֵיהֶן. וְכִי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ?** **הַאי הֵימְנוּ וְדָבָר אַחֵר הוּא, וְלָא הָוֵי הֶיקֵּשׁ. הָנִיחָא** **לְמַאן דְּאָמַר "לָא הָוֵי הֶיקֵּשׁ", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הָוֵי** **הֶיקֵּשׁ - מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? מְקוֹמוֹת הוּא דְּנָמְרִי** **מֵהֲדָדֵי. אִי בָּעֵית אֵימָא: חוּץ מִבִּפְנִים בְּחָדָא זִימְנָא** **גְּמַר. תָּנָא: כְּשֶׁהוּא מַזֶּה, אֵינוֹ מַזֶּה עַל הַפָּרוֹכֶת** **אֶלָּא כְּנֶגֶד הַפָּרוֹכֶת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִבִּי יוֹסֵי:** **אֲנִי רְאִיתִיהָ בְּרוֹמִי, וְהָיוּ עֲלֶיהָ כַּמָּה טִיפֵּי דָמִים שֶׁל** **פַּר וְשָׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְדִילְמָא דְּפַר הֶעֱלֵם** **דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה? דַּחֲזָא דַּעֲבִידִי** **כְּסִדְרָן. וּתְנַן נַמִּי גַּבֵּי פַּר הֶעֱלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר כִּי הַאי** **גַּוּונָא: כְּשֶׁהוּא מַזֶּה - לֹא הָיוּ נוֹגְעִין בַּפָּרוֹכֶת, וְאִם** **נָגְעוּ - נָגְעוּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִבִּי יוֹסֵי: אֲנִי רְאִיתִיהָ** **בְּרוֹמִי, וְהָיוּ עֲלֶיהָ כַּמָּה טִיפֵּי דָמִים שֶׁל פַּר הֶעֱלֵם דָּבָר** **שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. וְדִילְמָא דְּפַר וְשָׁעִיר** **שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים נִינְהוּ? דְּחָזְנְהוּ דַּעֲבִידִי שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן.** **נִתְעָרְבוּ לוֹ דָּמִים בְּדָמִים, אָמַר רָבָא: נוֹתֵן אַחַת** **לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְעוֹלֶה לוֹ לְכָאן וּלְכָאן. אֲמָרוּהָ** **קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה. אֲמַר: בְּבָלְאֵי טִפְּשָׁאֵי! מִשּׁוּם** **דְּדָיְירִי בְּאַרְעָא דַּחֲשׁוֹכָא אָמְרִי שְׁמַעְתָּא דִּמְחַשְׁכָן!** **הָא קָא יָהֵיב לְמַעְלָה דְּשָׁעִיר, מִקַּמֵּי מַטָּה דְּפַר,** **וַהַתּוֹרָה אָמְרָה "וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ": כִּלָּה דַּם** **הַפָּר, וְאַחַר כָּךְ כִּלָּה דַּם הַשָּׂעִיר. אֶלָּא אָמַר רַבִּי** **יִרְמְיָה: נוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם הַפָּר,** **וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם הַשָּׂעִיר.** **נִתְעָרְבוּ לוֹ דָּמִים בְּדָמִים בַּמַּתָּנוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, סָבַר** **רַב פַּפָּא קַמֵּיהּ דְּרָבָא לְמֵימַר: נוֹתֵן שֶׁבַע לְמַטָּה** **לְשֵׁם פַּר וּלְשֵׁם שָׂעִיר, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה** **לְשֵׁם שָׂעִיר. אָמַר לֵיהּ רָבָא: עַד הָשְׁתָּא קָרוּ לָן** **טִפְּשָׁאֵי, וְהָשְׁתָּא טִפְּשָׁאֵי דְּטִפְּשָׁאֵי, דְּקָא מַגְמַרְיְנַן לְהוּ** **וְלָא גְּמִירִי. וְהָא קָא יָהֵיב מַטָּה דְּשָׂעִיר מִקַּמֵּי מַעְלָה** **דְּשָׂעִיר, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: תֵּן לְמַעְלָה וְאַחַר כָּךְ לְמַטָּה!**

אלא

הימנו ודבר אחר לא הוי היקש — להאי שינויא קשה הא דקאמרינן לעיל בברייתא: לא יאמר למטה בשעיר וכו', דאם כן לא הוה יליף אלא מהיקשא דפר, דהשתא לא הוי הימנו ודבר אחר! ויש לומר: דברייתא דלעיל סבירא לה דהימנו ודבר אחר הוי היקש, וקל להבין. **חוץ** מפנים בדבר אחד גמר — פירש רש"י: איידי דניתן היקש ליידרש בדברים המפורשין בפנים, כגון למטה בפר ומעלה בשעיר — נלמוד בבת אחת אף הלמד בהיקש עמו. ותימה הוא לומר כן, דהא יותרת הכבד ושתי הכליות, דגמרינן שעירי עבודה זרה מפר העלם, ופר העלם גמר מפר כהן משיח — חשיב היקש מהיקש בזבחים, פרק "בית שמאי" (זבחים מא,א) אף על גב דגמרינן שעירי עבודה זרה מפר העלם לענין הזאות דכתיבן בגופיה, וכן בפרק "איזהו מקומן" (שם נה,א), דלא גמרינן זבחי שלמי צבור שהן קדשי קדשים, ובעי צפון, מדאיתקש לחטאת. ואף על גב דנפקא לן מהיקישא שאין נאכלין אלא לזכרי כהונה, דכתיב בחטאת (ויקרא ו) בגופיה. וכן אשם לא יליף התם צפון מדאיתקיש לחטאת, אף על גב דגמרינן נמי מההוא היקשא סמיכה דכתיב בגופיה דחטאת. מיהו, כל זה נראה לי לתרץ: דלא דמו להא דהכא, דהכא כל ההזאות חשיב חד עניינא, וכיון דגלי מקצת בגופיה — גמרינן נמי בחד זימנא, אפילו מאי דיליף בהיקש. אבל הנך — לאו חד עניינא נינהו. ורבינו יצחק פירש: דמאחת למעלה דכתב בשעיר יליף מבחוץ, בין בפר בין בשעיר, ומשבע למטה דפר יליף בחוץ בין בפר בין בשעיר. דהכי משמע ליה "וכן יעשה באהל מועד" בשתי הבהמות, כמו שעשה, אחת למעלה בשעיר בפנים. וכן כאשר עשה בפר בפנים למטה יעשה לשתי הבהמות באהל מועד. ולא נהירא לרבינו יצחק בן אברהם לשון בחד זימנא גמר, דהכי הוה ליה למימר: פר בחוץ למעלה משעיר גמר, ושעיר בחוץ למטה מפר גמר. ונראה לו פירוש רש"י. ולא דמי לכל הנך שהביא רבינו יצחק. דהכא, כיון דכתיב "וכן יעשה באהל מועד" — מסתמא קאי אהזאות דכתיב בגופייהו, דהיינו אחת למעלה דשעיר ושבע למטה דפר, שהרי לא היה עושה לפני ולפנים אלא הזאות, ואהא כתב "וכן יעשה". ואם כן צריכין אנו ללמוד בחד זימנא גם מה שלמדנו בהיקש, שאם לא כן אז לא הייתי מקיים "וכן יעשה" דמשמע לגמרי יעשה באהל מועד כמו לפני ולפנים. וקרובים תירוץ זה ותירוץ שכתבתי אני למעלה להיות שוין. **אני** ראיתיה ברומי והיו עליה כמה טפי דמים מפר העלם דבר — הקשה רבינו יצחק בן אשר: והא בבית ראשון לא הוו פרוכת, ובבית שני דהוו פרוכת לא היו מקריבין פר העלם דבר, כדתנן בפרק קמא דמגילה (ט,ב): אין בין כהן משיח למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות, דכהן משיח מקריבו ולא מרובה בגדים! ותירץ: דבבית ראשון הוה, ובפרוכת דבני איירי. ורבינו יצחק תירץ: דבבית שני הוה, והיא דמגילה איירי בהוראת כהן משיח לעצמו, דקיימא לן הוראת כהן משיח לעצמו — כהוראת בית דין לצבור, דמייתי פר אם טעה ועשה כהוראת עצמו. ודוקא משיח, דכתיב "ואם הכהן המשיח" אבל מרובה בגדים — הרי הוא כשאר יחיד, ומייתי כשבה או שעירה. אבל פר העלם דבר של צבור — אפילו כהן הדיוט מצי לאקרוביה, כדאיתא בתורת כהנים, וכן מוכח דבבית שני איירי, דאי בבית ראשון — נימא של פר כהן משיח! אלא על כרחך בבית שני איירי, ולהכי לא קאמר נמי של פר כהן משיח, דכהן משיח בבית שני לא הוה, דיאשיהו גנז שמן המשחה [לעיל נב,ב].

כלה דם הפר ואחר כך כלה דם השעיר — לא ידענא מאי איצטריך לאתויי האי קרא, תיפוק ליה מדכתיב מתנות דם הפר ברישא, וכתיב חוקה! ושמא יש לומר: דלהכי אייתי האי קרא, דאי מדכתיב חוקה — הוה אמינא מ"חוקה" לא ילפינן אלא דשינה הסדר של מעשה שלם, כגון אם הקדים כל עבודת שעיר דבחד מקום, מקמי מתנות דפר. אבל כי האי גוונא, שאינו מקדים אלא אחת ממתנות דשעיר מקמי שבע מתנות דפר — לא מעבב, להכי מייתי מדכתיב "וכלה" — התורה אמרה כלה דם הפר לגמרי, ואחר כך כלה דם השעיר, והוי כמו שינה הכתוב עליו לעכב.

אלא

אלא אמר רבא נותן שבע למטה לשם פר וחוזר ונותן אחת למעלה כו' — דעולין אינן מבטלין זה את זה. ולא דמי להא דתנן בפרק "התערובות" (זבחים עט,ב): הניתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה. דסבירא להו לרבנן דרבי אליעזר ישפכנו לאמה. דיש לומר: דשאני הכא, נהי דהשתא לאחר שנתן למעלה דפר הוה ליה ניתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה, מכל מקום כיון דמעיקרא הן שוין במתנותיהן — אפילו רבנן דרבי אליעזר מודו הכא דיתן למעלה, ורואה אני דם הפר למעלה כאילו הוא מים. **נותן** וחוזר ונותן וחוזר ונותן — פירש רש"י: וכן בהיכל. משמע דאיירי נמי בנתערבו כוסות בכוסות קודם שנתן לפני ולפנים. וקשה: דהא אמרינן לקמן בפירקין שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר — לא עשה ולא כלום, אלא יש לומר: דלא איירי בלפני ולפנים, אלא בהיכל.

[שייך לעיל לדף נג,ב] **עירה** דם הפר לתוך דם שעיר — תימה: דאמרינן בפרק "הקומץ רבה" (מנחות כב,א) הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדם שעיר, אלא מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה. וכיון דעירה דם פר לתוך דם שעיר — אם כן איפכא הוה ליה למימר, דאף על גב דדם פר מרובה הוה לן למימר ראשון ראשון בטל, כדאמר בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עג,א): המערה יין נסך מחבית לבור, אפילו כל היום כולו — ראשון ראשון בטל. אלא הכא משום דאין עולין מבטלין זה את זה! ויש לומר: האיכא למאן דאמר התם דוקא המערה מפי צרצור, דלא נפיש עמודיה, אבל מפי חבית דנפיש עמודיה — לא. ואפילו למאן דאמר אפילו מחבית דנפיש עמודיה — מכל מקום היכא דמערה מדבר דנפיש עמודיה טפי מפי חבית — מודה דלא אמרינן ראשון ראשון בטל, והכא היה מערה מן המזרק דנפיש עמודיה.

תניא דלא כשנויין — הכי נמי הוה מצי לאיתויי ברייתא דמיירי בזבחים פרק "בית שמאי" (מב,ב) ובפרק "הקומץ זוטא" (מנחות טז,ב): ארבעים ושבע של יום כפור. ועוד מייתי התם ברייתא דתניא ארבעים ושמנה של יום הכפורים. דעל כרחיך סבירא להו להנך ברייתות אין מערבין לקרנות, דבענין אחר לא משכחת להו, והכי מוקי להו התם, אלא ניחא ליה לאתויי הך ברייתא שרבי יונתן בעצמו מוזכר בה. השתא מסקינן דלרבי יונתן אין מערבין. ותימה: דבפרק "אותו ואת בנו" (חולין עט,א) אמרינן דרבי יהודה מספקא ליה אי חוששין לזרע האב או לא, ואם תמצא לומר דחוששין לזרע האב — אם כן היינו כחנניה דהתם, וחנניה סבירא ליה כרבי יונתן דלא בעי "או" לחלק, כדקאמר התם. ואם כן, היכי קאמר רבי יהודה בפרק "הקומץ רבה" (מנחות כב,א) מ"ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות" וכו' — דמין במינו לא בטיל? והא כיון דסבירא ליה כרבי יונתן — אם כן אין מערבין לקרנות! ויש לומר: נהי דרבי יונתן לא דריש "אחת" לרבי יהודה דדריש אחת — קסבר מערבין. אבל תימה: אמאי קסבר רבי יונתן אין מערבין? נהי דלא דריש "אחת", מכל מקום כיון דכתיב "מדם הפר ומדם השעיר" — נימא מערבין, דאמר בפרק "שתי מדות" (מנחות צא,א) דלרבי יונתן דאיצטריך למיכתב גבי נסכים (במדבר טו) "מן הבקר או מן הצאן" דלא תימא כיון דכתיב בויקרא "מן הבקר ומן הצאן" — כמאן דכתיב יחדיו דמי. ורש"י פירש התם דלאו מוי"ו קא דריש, אלא מדשני קרא בדיבוריה. דברישא כתיב "מן הבהמה מן הבקר" והדר כתיב "ומן הצאן" ולא כתיב ומן הבקר ומן הצאן, שמע מינה לערב בקר וצאן. ולא נהירא: דלא הוה מצי למיכתב "ומן הבקר", דהא בקר וצאן הוא פירוש דמן הבהמה ואם כן איצטריך למיכתב מן הבקר והשתא הוי מן הבקר ומן הצאן כמו מדם הפר ומדם השעיר! ונראה לי: דלא דמו, דאילו כתיב הכא מדם הפר והשעיר — אז הוה דמי ל"מן הבקר ומן הצאן", אבל ומדם השעיר "מדם" הפסיק הענין לרבי יונתן. אי נמי נראה לי: מדכתיב גבי בן צאן "מן הכבשים או מן העזים" ובבן עוף נמי כתיב "מן התורים או מן בני היונה" והכא לא כתיב "או מן הצאן" — שמע מינה לערבן. ולהכי איצטריך בפרשת נסכים "או" לחלק. ואז מוקמינן "ומן הצאן" — להוציא את הנוגח.

כוסות בכוסות — שאינו מכיר איזה כוס של פר ואיזה כוס של שעיר. **נותן וחוזר ונותן וחוזר ונותן** — בכל עבודה ועבודה נותן אחת למעלה ושבע למטה מן האחד, וחוזר ונותן מן השני, וחוזר ונותן מן הראשון. דמה נפשך, אם ראשון של פר היה ושני שעיר יצא בראשונה ובשניה, ואי ראשון של שעיר היה והרי הוא כמו שאינו, כדתניא פר מעכב את השעיר יצא בשניה ובשלישית, שהרי קדם פר לשעיר. וכן בהיכל. **מקצת דמים נתערבו** — כגון שנשפך משני מזרקות לתוך מזרק שלישי ריקם, ונשתייר בהם בכל אחד ואחד. **פשיטא לי דכי יהיב** — מתנות מודאין יהיב, ממה שנשאר במזרקות. **מיהו** — הא מיבעיא לן הנך שנתערבו בשלישי שירים הוו, כאילו לא נתערבו, וליסוד מזבח החיצון אזלי, כדתנן (זבחים מז,א): שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון. **או דילמא דחויין נינהו** — הואיל ואין מתנות הראשונות ניתנו ממנו, ולאמה שבעזרה המביאה את כל ליכלוך העזרה לנחל קדרון אזלי. **אפילו למאן דאמר** — בברייתא לקמן כוס אחת וכו' כגון קיבל הדם בשתי כוסות ונתן את כל מתנות הקרנות מכוס אחת. **אבל האי דיהיב מיניה** — שהרי הדמים הללו שבמזרק שלישי נתקבלו בשני המזרקות שנתן מהן המתנות. **דתניא** — פלוגתא דכוס עושה חבירו דחוי או שירים, דאמרן לעיל אפילו למאן דאמר וכו'. **למעלה הוא אומר** — בחטאת דשעיר נשיא (ויקרא ד) "ואת דמו ישפוך" וגו' ובשירים כתיב ולא כתיב הכא "כל", ולמטה בחטאת יחיד בשירים דידה כתיב "כל". הכי גרסינן: מנין לחטאת שקבל דמה בארבע כוסות ונתן מזה אחת ומזה אחת שכולן נשפכין ליסוד — תלמוד לומר "ואת כל דמה ישפוך", יכול אפילו נתן ארבע מתנות מאחת מהן — תלמוד לומר: "ואת דמו ישפוך" — הוא נשפך ליסוד, והן נשפכין לאמה. ר' אלעזר בר' שמעון אמר: מנין לחטאת שקיבל דמה בארבע כוסות ונתן ארבע מתנות מכוס ראשון שכולן נשפכין ליסוד — תלמוד לומר "ואת כל דמה ישפוך". תנא קמא סבר: כוס עושה את חבירו דחוי, ור' אלעזר בר' שמעון סבר: כוס עושה את חבירו שירים. **מערבין לקרנות** — מערבין דם פר בדם שעיר כשבא ליתן מתנות קרנות מזבח הפנימי. **אין מערבין** — דמשמע ליה "ולקח מדם הפר ומדם השעיר" — מכל אחד בפני עצמו. **דאמר אף על גב דלא כתיב יחדיו וכו'** — דתניא (סנהדרין סו,א): "איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו". אין לי אלא אביו ואמו, אביו בלא אמו, אמו בלא אביו מנין? תלמוד לומר: אביו קילל, אמו קילל, דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר: משמע שניהן כאחד, ומשמע כל אחד ואחד בעצמו, עד שיפרוט לך הכתוב "יחדיו", אלמא לר' יאשיה אי לא הדר כתיב אביו ואמו קילל הוה אמינא רישיה דקרא שניהן כאחד משמע, הכא נמי: "מדם הפר ומדם השעיר" — שניהן כאחד משמע. **דכתיב אחת** — "וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה" (שמות ל) ולא שתים. **תניא דלא כשנויין** — אלא כמה דסלקא דעתך מעיקרא, דר' יאשיה הוא דאמר מערבין.

וקבל

אֶלָּא אָמַר רָבָא: נוֹתֵן שֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם פַּר, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם שָׂעִיר. נִתְעָרְבוּ לוֹ כּוֹסוֹת בְּכוֹסוֹת - נוֹתֵן, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. מִקְצָת דָּמִים נִתְעָרְבוּ לוֹ, וּמִקְצָת דָּמִים לֹא נִתְעָרְבוּ [לוֹ], פְּשִׁיטָא, כִּי יָהֵיב - מִוַּדָּאִין יָהֵיב. מִיהוּ, הָנָךְ שִׁירַיִם הָווּ וְלִיסוֹד אָזְלִי, אוֹ דִּילְמָא דְּחוּיִין הָווּ וְאָזְלִי לָאַמָּה? אָמַר רַב פַּפָּא: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר כּוֹס אֶחָד עוֹשֶׂה חֲבֵירוֹ שִׁירַיִם - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי לְמֵיתַב מָצֵי יָהֵיב, אֲבָל הַאי דְּאִי בָּעֵי לְמֵיתַב לָא מָצֵי יָהֵיב - לָא. אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פַּפָּא: אַדְּרַבָּה, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר כּוֹס אֶחָד עוֹשֶׂה חֲבֵירוֹ דָּחוּי - הָנֵי מִילֵּי דְּדַחְיֵהּ בְּיָדַיִם, אֲבָל הֵיכָא דְּלָא דַּחְיֵהּ בְּיָדַיִם - לָא. דְּתַנְיָא: לְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר "וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ" וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר "וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ". מִנַּיִין לְחַטָּאת שֶׁקִּיבֵּל דָּמָהּ בְּאַרְבַּע כּוֹסוֹת וְנָתַן מִזֶּה אַחַת וּמִזֶּה אַחַת שֶׁכּוּלָּן נִשְׁפָּכִין לַיְּסוֹד - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ". יָכוֹל אֲפִילּוּ נָתַן אַרְבַּע מַתָּנוֹת מֵאַחַת מֵהֶן - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ" - הוּא נִשְׁפַּךְ לַיְּסוֹד, וְהֵן נִשְׁפָּכִין לָאַמָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִנַּיִין לְחַטָּאת שֶׁקִּיבֵּל דָּמָהּ בְּאַרְבַּע כּוֹסוֹת וְנָתַן אַרְבַּע מַתָּנוֹת מֵאֶחָד מֵהֶן שֶׁכּוּלָּן נִשְׁפָּכִין לַיְּסוֹד - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ". וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָא כְּתִיב "וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ"! אָמַר רַב אַשִּׁי לְמַעוֹטֵי שִׁירַיִם שֶׁבְּצַוַּאר בְּהֵמָה. "עֵירָה דַּם הַפָּר לְתוֹךְ דָּם הַשָּׂעִיר". תְּנַן כְּמַאן דְּאָמַר מְעָרְבִין לַקְּרָנוֹת. דְּאִיתְמַר, רַבִּי יֹאשִׁיָּה וְרַבִּי יוֹנָתָן. חַד אָמַר: מְעָרְבִין, וְחַד אָמַר: אֵין מְעָרְבִין. תִּסְתַּיֵּים דְּרַבֵּי יֹאשִׁיָּה הוּא דְּאָמַר מְעָרְבִין, דְּאָמַר: אַף עַל גַּב דְּלָא כְּתִיב "יַחְדָּיו" - כְּמַאן דִּכְתִיב "יַחְדָּיו" דָּמִי. אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹנָתָן הוּא, שָׁאנֵי הָכָא דִּכְתִיב "אַחַת". תַּנְיָא דְּלָא כְּשִׁנּוּיָין: "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר" - שֶׁיִּהְיוּ מְעוֹרָבִין, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה.

רבי

רבי

אֶלָּא אָמַר רָבָא, נוֹתֵן מתחילה מדם התערובת שֶׁבַע הזאות לְמַטָּה לְשֵׁם הזאת דם פַּר, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, לְשֵׁם הזאת דם שָׂעִיר.

הגמרא דנה באופן נוסף של תערובת בדמים: נִתְעָרְבוּ לוֹ כּוֹסוֹת בְּכוֹסוֹת – שנתחלפו המזרקות שקיבל בהן את דמי הפר והשעיר, לפני שהזה מהם בקודש הקדשים ובהיכל, ועתה אינו יודע מהו דם הפר ומהו דם השעיר. ומכיון שצריך להקדים את דם הפר לדם השעיר, לכך בכל ההזאות שמזה בקודש הקדשים ובהיכל על הפרוכת נוֹתֵן מהדם שבמזרק אחד אחת למעלה ושבע למטה, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן כך מהדם שבמזרק השני, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן מהדם שבמזרק הראשון, ונמצא שהזה בהזאות שבפנים ושבהיכל שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, ובאופן זה ודאי שהקדים דם הפר לדם השעיר, שאף אם המזרק הראשון שנתן ממנו הוא המזרק של דם השעיר, הרי חזר ונתן שוב אחר המזרק השני מהמזרק הראשון ונמצא שיש כאן נתינה מדם השעיר אחר דם הפר.

דין נוסף: מִקְצָת דָּמִים של הפר והשעיר נִתְעָרְבוּ לוֹ, וּמִקְצָת מהדָּמִים שלהם לֹא נִתְעָרְבוּ [לוֹ]. פְּשִׁיטָא כִּי יָהִיב – פשוט הדבר שכאשר בא להזות, מַזֵּדָאִין יָהִיב – שמזה מהדמים שלא נתערבו, מִיהוּ יש להסתפק, בְּהָנָךְ – בדמים המעורבים, מה דינם, האם שִׁיּרַיִם הָווּ – כשיירי הדם שהזה מהם וְלִיסּוֹד אָזְלֵי – ונשפכים ליסוד המזבח כדין שיירי הדם, אוֹ דִּילְמָא כיון שלא נתן מהם המתנות שבפנים ובהיכל, דְּחוּיֵין הָווּ – הם נחשבים דחויים, שנדחו מלהזות בהם, וְאָזְלֵי לָאַמָּה – והם נשפכים לאמת המים שהיתה בעזרה שהוליכה את הלכלוך לנחל קדרון, ואליה נשפכים הדמים הפסולים.

פושטת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָא, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר בברייתא המובאת להלן, כּוֹס אֶחָד עוֹשֶׂה חֲבֵירוֹ שִׁיּרַיִם, שאם קיבל את דם החטאת בשתי כוסות, והזה את המתנות מכוס אחת, אף הדם שבכוס השניה דינו כשיירי הדם, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי לְמֵיתַב – דין זה נאמר רק במקום שאם ירצה להזות מהכוס השניה מָצֵי יָהִיב – יכול להזות ממנו, שבכך נחשבים שתי הכוסות ככוס אחת, ולכך אף הדם שבכוס השניה דינו כשיריים, אֲבָל הַאי – אבל כאן כשנתערבו מקצת הדמים, דְּאִי בָּעֵי לְמֵיתַב לֹא מָצֵי יָהִיב – שאף אם ירצה להזות מהדם שבכוס המעורבת אין לו להזות ממנה, וצריך להזות לכתחילה דווקא מן הדמים שלא נתערבו, אין הדמים שבשתי הכוסות נחשבים כאחד, ובאופן זה לֹא אמרו שכוס עושה את חבירו שיריים.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פָּפָא, אַדְּרַבָּה – מסתבר להיפך, שאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר שבכהן שקיבל את הדם בשתי כוסות, כּוֹס אֶחָד עוֹשֶׂה חֲבֵירוֹ דָּחוּי, הָנֵי מִילֵּי דְּדַחְיֵיהּ בְּיָדַיִם – שדחאו הכהן בידים, וזאת כאשר קיבל בשתי כוסות שמאחר והיו עומדות שתי הכוסות להזאה, בכך שדחה כוס אחת מלהזות ממנה, נחשב משום כך ל'דחוי', אֲבָל הֵיכָא דְּלֹא דַּחְיֵיהּ בְּיָדַיִם, וכגון כאן שנתערבו הדמים ולא היה יכול להזות מהדמים שהתערבו, ולא דחאם בידים, לֹא נעשו הדמים הללו דחויים, והכל מודים שהם נשפכים ליסוד.

הגמרא מביאה את הברייתא בה נחלקו אם כוס אחד עושה את חבירו דחוי או שיריים: דְּתַנְיָא, לְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר לענין שיריים של שעיר חטאת נשיא (ויקרא ד כה), 'וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה', ולא כתוב ואת 'כל' דמו ישפוך, וּלְמַטָּה לענין חטאת יחיד הוּא אוֹמֵר (שם פסוק ל) 'וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ', וכך דורשים את שינוי הלשון, מַנַּיִן לְחַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בְּאַרְבַּע כּוֹסוֹת, וְנָתַן מִכּוֹס זֶה מתנה אַחַת וּמִכּוֹס זֶה מתנה אַחַת שֶׁכּוּלָּן – ששיירי הדם שבכל הכוסות נִשְׁפָּכִין לְיָסוֹד של המזבח בגמר כפרתן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ', ומהריבוי של 'כל' לומדים, שכשהזו מכל הכוסות שהיה מונח בהם דם נשפכים כולם ליסוד, יָכוֹל נאמר שאֲפִילּוּ נָתַן את כל הָאַרְבַּע מַתָּנוֹת על ארבע קרנות המזבח רק מֵאַחַת מֵהֶן, שאף באופן זה ישפכו כל ארבע הכוסות ליסוד המזבח כדין שיריים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ', ולא נאמר כאן 'כל', ללמדנו שכשלא נתן מהדם שבכל הכוסות, הוּא – הכוס שממנה נתן, נִשְׁפָּךְ לְיָסוֹד כדין שיירי הדם, וְהֵן – ושאר הכוסות, נִשְׁפָּכִין לָאַמָּה.

דעה החולקת: רַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] בְּרִבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מַנַּיִן אנו למדים לְחַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בְּאַרְבַּע כּוֹסוֹת, וְנָתַן את כל הָאַרְבַּע מַתָּנוֹת על ארבע קרנות המזבח רק מֵאֶחָד מֵהֶן, שֶׁכּוּלָּן – ששיירי הדם שבכל הכוסות נִשְׁפָּכִין לְיָסוֹד, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ', ולומדים מריבוי שבתיבת 'כל' שאף כשהדם בכמה כוסות נשפך כל הדם ליסוד.

שואלת הגמרא: וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרִבִּי שִׁמְעוֹן שסובר שאף כשלא הזו מכל הכוסות נשפך כל הדם ליסוד המזבח, הָא כְּתִיב 'וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ' – ומשמע שיש אופן שאין כל הדם נשפך ליסוד, ועל איזה אופן ממעט הכתוב כן. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אַשִּׁי, לְמַעוּטֵי שִׁיּרַיִם שֶׁבְּצִנּוֹר כְּהֵמָה – למעט את השיריים שנשארו בצוואר הבהמה ולא נתקבלו בכלי שרת ואינם ראויים ליתן מהם על המזבח כלל, שאינם נשפכים ליסוד המזבח.

שנינו במשנה: עֵירָה דַּם הַפָּר לְתוֹךְ דַּם הַשָּׂעִיר. תְּנַן במשנתינו לסתום כְּמַאן דְּאָמַר שמְעָרְבִין את דם הפר והשעיר אף לַקְּרָנוֹת – לצורך ההזאה שעל קרנות המזבח. דְּאִיתְּמַר שנחלקו בכך רַבִּי יֹאשִׁיָּה וְרַבִּי יוֹנָתָן, חַד אָמַר, מְעָרְבִין את דם הפר והשעיר לפני שנותן מהם על קרנות המזבח. וְחַד אָמַר, אֵין מְעָרְבִין, אלא נותן על קרנות המזבח מדם הפר בפני עצמו ומדם השעיר בפני עצמו. תִּסְתַּיֵּים – יש לברר דְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה הוּא התנא דְּאָמַר מְעָרְבִין לקרנות, שהרי מצינו דְּאָמַר רבי יאשיה לענין מקלל אביו ואמו במסכת סנהדרין שאַף עַל גַּב דְּלֹא כְּתִיב יַחְדָּיו בפסוק, כְּמַאן דִּכְתִיב יַחְדָּיו דָּמֵי – אנו דורשים כאילו כתוב יחדיו, ומסתבר שאף לענין ההזאות סובר כך שאף שנאמר (ויקרא טז יח) 'וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר', ולא נאמר בהם 'יחדיו' אנו דורשים כאילו נאמר בהם יחדיו, וצריך להזות משניהם כאחד.

דוחה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹנָתָן הוּא – אפשר לפרש כאן שרבי יונתן סובר שמערבין לקרנות אף שהוא סובר שכשלא נאמר יחדיו אין אנו דורשים כאילו נאמר יחדיו, מכיון דְּשַׁאנִי הָכָא דִּכְתִיב (שמות ל ז) 'וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה', ודורשים שיש ליתן על קרנותיו פעם אחת ולא שתים, ואם מזה מדם הפר בפני עצמו ומדם השעיר בפני עצמו הרי מכפר עליו שני פעמים. מביאה הגמרא ברייתא להוכיח שרבי יאשיה סובר שמערבין לקרנות: תַּנְיָא דְּלֹא כְּשִׁנּוּיֶיךָ – שלא כפי שתירצנו שרבי יונתן סובר מערבין לקרנות, אלא כפי שאמרנו בתחילה שרבי יאשיה הוא הסובר כך. נאמר בפסוק (ויקרא שם), 'וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ', לומדים אנו ממשמעות הפסוק שצריכים שֶׁיִּהְיוּ דם הפר והשעיר מְעוֹרָבִין זה בזה כשנותן מהם על קרנות המזבח, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה.

החלישות שלו, וכן מהפרעות בעת השינה, יש מקום לומר ששני העניינים הוא . . העדר זמנים קבועים לאכילה שתייה שינה וכו'.

ממכתב י"ד סיוון, תשי"ח

רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, נותן **מִזֶּה** – מדם הפר **בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּמִזֶּה** – מדם **הַשְּׂעִיר בִּפְנֵי עַצְמוֹ**, הרי מפורש בברייתא זו שרבי יאשיה הוא התנא הסובר שמערבין את הדם לקרנות ורבי יונתן סובר שאין מערבין את הדמים לנתינה שעל קרנות המזבח.

הברייתא מביאה את טעמם של רבי יאשיה ורבי יונתן בדין זה: **אָמַר לוֹ רַבִּי יֹאשִׁיָּה** לרבי יונתן, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** (שמות ל י) 'וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל קַרְנוֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה' ופירשה לנו התורה שאין מכפרים על המזבח אלא פעם אחת בלבד, ולדבריך נמצא שמכפר על קרנותיו שתי פעמים בשנה. **אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹנָתָן, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** בתורה (ויקרא טז יח) 'וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר', משמע שנותן מכל דם בפני עצמו, שהרי לא כתבה התורה מדם הפר והשעיר שאז היה משמע שלוקח משניהם כאחד, **אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר** בפסוק 'אַחַת בַּשָּׁנָה', שאין נותנים על המזבח אלא מתנה אחת, **לוֹמַר לְךָ** תן רק מתנה **אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם מִדַּם הַפָּר**, וכן **אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם מִדַּם הַשָּׂעִיר**, ומכל מקום אין נותנים את דם הפר והשעיר יחד, אלא מדם הפר בפני עצמו ומדם השעיר בפני עצמו.

תַּנְיָא אִידָךְ – שנינו ברייתא נוספת, 'וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר', שֶׁיִּהְיוּ דם הפר והשעיר מְעוֹרָבִין זֶה בְּזֶה, **אַתָּה אוֹמֵר** שֶׁיִּהְיוּ מְעוֹרָבִין זֶה בְּזֶה, **אוֹ אֵינוֹ** – שמא אין פירושו **אֶלָּא** שנותן **מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר אַחַת. וּסְתָמָא** – וברייתא זו שנשנית בסתם, סוברת **כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה**.

שנינו במשנה: **נָתַן אֶת הַמְּלֵא בָּרִיקָן וְכוּ'. בְּעָא מִינֵּיהּ** – שאל **רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא**, כהן **שהִנִּיחַ מִזְּרָק** – הוא כלי שרת העשוי לקבלת הדם, **בְּתוֹךְ מִזְּרָק** – אחר, **וְקִבֵּל בּוֹ אֶת הַדָּם, מַהוּ** דינה של קבלה זו, שכן הלכה היא (זבחים כד.) שהקבלה צריכה שתהא בעצמו של כהן, ללא שום דבר חוצץ בין יד הכהן לכלי שמקבל בו, אלא כאן ששני הכלים שוים, יש להסתפק, **מִן בְּמִינוֹ חוֹצֵץ** – כאשר ההפסק בין המזרק שבו מקבל לידו של כהן, הוא דבר שהוא אותו מין, האם מהווה הדבר חציצה והקבלה פסולה, **אוֹ** שכאשר הדבר המפסיק הוא אותו מין **אֵינוֹ חוֹצֵץ**.

פושטת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא לרמי בר חמא, **תְּנִיתוּהָ** – במשנה שנינו דין זה, שלאחר שעירה דם הפר לדם השעיר **נָתַן אֶת הַמְּלֵא בָּרִיקָן, מַאי לָאו** – האם אין הכוונה **שהוֹשִׁיב** את **הַמִּזְרָק הַמְּלֵא** בדם הפר והשעיר **לְתוֹךְ** המִזְרָק של דם הפר הַרֵיקָן, ואף שנאמר בנתינה על קרנות המזבח 'וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ' שבשעת המתנות על המזבח צריך לאחוז בידו את המזרק של דם הפר והשעיר, מכל מקום יכול לאחוז את המזרק כשהוא בתוך מזרק אחר, הרי לנו שכהן האוחז מזרק המונח במזרק אחר אין בכך משום חציצה.

דוחה הגמרא: **לֹא**, אלא כך הוא פירוש המשנה, שלאחר שעירה דם הפר לתוך דם השעיר, חזר **וְעֵירָה** את הדם שבמִזְרָק **הַמְּלֵא, לְתוֹךְ** המִזְרָק של דם הפר שנשאר **הַרֵיקָן**.

שואלת הגמרא: **הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא** – והלא כבר שנינו ברישא, **עֵירָה דַּם הַפָּר לְתוֹךְ דַּם הַשָּׂעִיר**, וכיון שכבר עירה את דם הפר לתוך דם השעיר, לשם מה הוא צריך לחזור ולערות את הדמים למזרק שנשאר ריקן. מיישבת הגמרא: הטעם שחוזר ומערה את המזרק המלא במזרק הריקן, הוא **כְּדֵי לְעָרְבָן** את שני הדמים **יָפֶה יָפֶה**.

מביאה הגמרא ראיה: **תָּא שְׁמַע, הָיָה** הכהן **עוֹמֵד** בשעת עבודתו **עַל גַּבֵּי כְּלִי, אוֹ עַל גַּבֵּי רֶגֶל חֲבֵירוֹ, פָּסוּל** – עבודתו פסולה, משום שהם חוצצים בין רגלו לרצפת העזרה, ומבואר שרגל חבירו חוצצת בין רגלו לרצפת העזרה אף שזהו מין במינו. דוחה הגמרא: **שַׁאנִי רֶגֶל, דְּלֹא מָצֵי מַבְטֵיל לֵיהּ** – שאין הכהן מבטל את רגלו שיעמוד עליה חבירו עד שיגמור את עבודתו, ולכך היא חוצצת אף שהיא מין במינו, אבל במזרק כיון שהוא מבטלו עד סוף עבודתו, מין במינו אינו חוצץ.

אופן אחר בביאור ספיקו של רמי בר חמא: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי, הָכִי בָּעֵי מִינֵּיהּ** רמי בר חמא מרב חסדא, הניח מזרק בתוך מזרק, האם הרגילות להשתמש כך בכלים, ואף **דֶּרֶךְ שֵׁירוּת** בעבודת המקדש **בְּכָךְ** וקבלתו כשירה, **אוֹ אֵין דֶּרֶךְ שֵׁירוּת בְּכָךְ** וקבלתו פסולה.

פושטת הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, נאמר בפסוק (במדבר ד יב) 'אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָם בַּקֹּדֶשׁ', ממה שנאמר 'כְּלֵי' לשון רבים, משמעו **שְׁנֵי כֵּלִים**, ולשון 'הַשָּׁרֵת' משמעותו **שֵׁירוּת אַחַת**, משמע שהשתמשות בשני כלים לשירות אחד הוא דרך שירות.

בְּעָא מִינֵּיהּ רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא, הִנִּיחַ סִיב – צמח רך הגדל סביבות הדקל **בְּתוֹךְ** הַמִּזְרָק, **וְקִבֵּל בּוֹ אֶת הַדָּם, מַהוּ**, ואף שסיב זה הוא הפסק של **מִן בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ**, יש להסתפק אם הוא **חוֹצֵץ** בין הדם למזרק ואין הקבלה כשירה, **אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ**. וצדדי הספק, האם **כֵּיוָן דְּמִחַלְחֵל** – שהסיב הוא רך וסופג את הדם, והדם מחלחל ממנו ונוגע במזרק, לכך נחשב הדם כמונח בכלי **וְלֹא חָיֵיץ** – אינו חוצץ, **אוֹ דֵּילְמָא** אף שהדם מחלחל בסיב, **לֹא שְׁנָא** – אין חילוק בכך, וכיון שהוא מין בשאינו מינו, הוא חוצץ.

אָמַר לֵיהּ רב חסדא, **תְּנִינָא** – יש ללמוד דין זה ממה שלמדנו במשנה (פרה פ"ו מ"ג), שהמקדש מי חטאת בשוקת [–אבן חלולה המונחת על שפת המעיין שמי המעיין נכנסים לתוכה ומשקין בה את הבהמות], ומשתמש בשוקת במקום כלי, שהמים שבה הם מים חיים ונותן לתוכם מאפר החטאת, והיה בתוך השוקת ספוג, והמים שבספוג פסולין למי חטאת, משום שנאמר בהם (במדבר יט יז) 'אֶל כֶּלִי' שצריך לקדשם בכלי, ואין המים שבספוג נחשבים כמונחים בכלי, מבארת המשנה שכאשר רוצה להעביר את המים שקידש לצלוחית ולשפופרת שמצניע בהם את המים, **זוֹלֵף וְהוֹלֵךְ** – שואף ומרוקן את כל המים שבשוקת, ומשתמש בהם להזיית מי חטאת, **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַסְּפוֹג**, שהמים שבספוג פסולים מאחר ואינם מונחים בכלי. ומבואר במשנה זו שכל המים שבשוקת חוץ מאלו הבלועים בספוג, נחשבים כמונחים בכלי ואין הספוג חוצץ בין המים לכלי, וזאת משום שהם מחלחלים אל מתחת לספוג, ויש ללמוד משם שאף כשמניח סיב בתוך המזרק קבלתו כשירה.

דוחה הגמרא: אין להוכיח ממים לדם, שכן **שַׁאנִי מַיָּא דִּקְלִישֵׁי** – שמים דלילים יותר מדם, ונוחים לחלחל ולצאת מכל סביבות הספוג ולהיכנס בינו לבין הכלי, ונמצא שהמים נוגעים בכלי, אבל בדם שסמיך ועבה הוא יותר מן המים ואינו מחלחל כל כך, יתכן שסיב המונח במזרק חוצץ בין הדם למזרק.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי, הָכִי פָּשֵׁט לֵיהּ רב חסדא את הספק, **בַּדָּם** – בקבלת הדם במזרק שמונח בו סיב, **כָּשֵׁר**, שמחלחל מכל צידי הסיב ונוגע בכלי, אבל **בַּקּוֹמֵץ** – אם הניח את הקומץ לאחר קמיצתו [שצריך לקדשו בכלי והוא כנגד קבלה בדם], בכלי המונח בו סיב, **פָּסוּל**, שכיון שהקומץ יבש אין הוא מחלחל בסיב, וחוצץ הסיב בין הקומץ לכלי, ולא נתקדש הקומץ.

השם יתברך יחזקו בשמירת הקביעות עתים בתורת הנגלה וההחסידות שגם זה יוסיף ברכה והצלחה בענייני פרנסתו.

ממכתב כ"ט סיוון, תשי"ד

רש"י

וקבל בו את הדם — כל קבלות של כל ימות השנה קמבעיא ליה. מין **במינו** — מזרק במזרק. **חוצץ** — ונמצא שאין קבלה זו בכהן, שהרי אינו אוחזו במזרק שהדם בו. **מאי לאו הושיב מזרק המלא בתוך הריקן** — שעירה ממנו. והא הכא נמי, "ולקח" כתיב: "ולקח מדם הפר ומדם השעיר" והך לקיחה — אחיזת המזרק היא. **לא עירה מזרק מלא** — לאחר שעירה דם הפר לדם השעיר חזור ומערה מזרק מלא לתוך מזרק ריקן. **עומד על גבי כלים וכו'** — דתנא דבי ר' ישמעאל: הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים, מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו ובין כלי שרת — אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה, במסכת זבחים (כד,א). **על גבי רגל חבירו** — אלמא: מין במינו חוצץ. **דלא מבטל ליה** — חבירו את רגלו, עד שיגמור עבודתו. **כלי השרת** — שני כלים במשמע, ושירות אחת. **סיב** — הגדל סביב הדקל, ונכרך עליו סביב כמין לולבין בגפנים. והוא רך וסופג את הדם, והדם יוצא מכל עבריו, ואינו חוצץ כל כך. מי הויא כי האי גוונא חציצה, או לא? **זולף והולך וכו'** — רישא דמתניתין הכי (פרה פרק ו משנה ג): המקדש בשוקת והיה ספוג לתוכו, מים שבספוג פסולין. כיצד יעשה — זולף והולך עד שמגיע לספוג. שוקת היא אבן חלולה על שפת המעיין, והמים נכנסין לה דרך חור שבדופנה, ומשקין בה בהמות ומקדשין בה אפר חטאת לתוך מים חיים, והיא הכלי. מים שבספוג פסולין ד"חיים אל כלי" בעינן שיהו המים נוגעין בכלי. כיצד הוא עושה כשבא ליטול את המים וליתנם בצלוחית ובשפופרת? זולף וגומר את כל המים אשר בשוקת עד שמגיע לספוג. **זולף** — שואף עד המצוי, אגוטי"ר בלעז. וכדאמרינן במועד קטן (יא,ב) זולף וגומר כדרכו. אלמא: ספוג לא חייץ ולא פסיל, אלא הנבלעים בתוכו, והוא הדין לסיב. **שאני מיא דקלישי** — ויוצאות מכל עבריו, ונכנסות בינו לבין הכלי. אבל דם עב הוא. **בדם כשר** — דקליש. **בקומץ פסול** — בקידוש, שהקומץ טעון להתקדש בכלי לאחר הקמיצה והוא כנגד קבלה בדם, פסול — דחייץ.

משנה

**רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יֹאשִׁיָּה: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "אַחַת"! אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹנָתָן: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אַחַת" - לוֹמַר לְךָ אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם מִדַּם הַפָּר, אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם מִדַּם הַשָּׂעִיר. תַּנְיָא אִידָךְ: "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר" - שֶׁיִּהְיוּ מְעוֹרָבִין זֶה בְּזֶה. אַתָּה אוֹמֵר שֶׁיִּהְיוּ מְעוֹרָבִין זֶה בְּזֶה אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחַת". וּסְתָמָא כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה. "נָתַן אֶת הַמְּלֵא בָּרֵיקָן" וכו'. בְּעָא מִינֵּיהּ רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא: הִנִּיחַ מִזְּרָק בְּתוֹךְ מִזְּרָק, וְקִבֵּל בּוֹ אֶת הַדָּם, מַהוּ? מִין בְּמִינוֹ חוֹצֵץ, אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ? אָמַר לֵיהּ, תְּנִיתוּהָ: נָתַן אֶת הַמְּלֵא בָּרֵיקָן. מַאי לָאו - הוֹשִׁיב מִזְּרָק מָלֵא לְתוֹךְ מִזְּרָק רֵיקָן? - לֹא, עֵירָה מִזְּרָק מָלֵא לְתוֹךְ מִזְּרָק רֵיקָן. הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא: עֵירָה דַּם הַפָּר לְתוֹךְ דַּם הַשָּׂעִיר! כְּדֵי לְעָרְבָן יָפֶה יָפֶה. תָּא שְׁמַע: הָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי כְּלִי אוֹ עַל גַּבֵּי רֶגֶל חֲבֵירוֹ - פָּסוּל. שָׁאנֵי רֶגֶל, דְּלָא מָצֵי מְבַטֵּיל לֵיהּ. אִיבָּא דְּאָמְרִי, הָכִי בָּעֵי מִינֵּיהּ: דֶּרֶךְ שֵׁירוּת בְּכָךְ אוֹ אֵין דֶּרֶךְ שֵׁירוּת בְּכָךְ? תָּא שְׁמַע, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָם בַּקֹּדֶשׁ", שְׁנֵי כֵּלִים וְשֵׁירוּת אַחַת. בְּעָא מִינֵּיהּ רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא: הִנִּיחַ סִיב בְּתוֹךְ הַמִּזְרָק וְקִבֵּל בּוֹ אֶת הַדָּם, מַהוּ? מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ חוֹצֵץ, אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ? כֵּיוָן דְּמִטַּלְטֵל - לָא חָיֵיץ, אוֹ דִּילְמָא לָא שְׁנָא? אֲמַר לֵיהּ: תְּנִינָא, זוֹלֵף וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַסְּפוֹג. שָׁאנֵי מַיָּא דְּקַלִּישִׁי. אִיבָּא דְּאָמְרִי, הָכִי פְּשַׁט לֵיהּ: בַּדָּם - כָּשֵׁר, בַּקּוֹמֶץ פָּסוּל.

משנה

תוספות

רבי יונתן אומר מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו — תימה לי: והא רבי יונתן אית ליה דמשמע שניהן כאחד, ומשמע אחד אחד בפני עצמו. והכא משמע דאית ליה דווקא מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו! ונראה לי: כיון דמשמע הכי ומשמע הכי — ילמד סתום מן המפורש, כי היכי דלפני ולפנים ובהיכל נותן מזה בעצמו ומזה בעצמו — הכי נמי לקרנות, דכתיב "מדם הפר ומדם השעיר" מסתמא מזה בעצמו ומזה בעצמו. ובהא נמי מיתרצא מאי דקשיא לן: דמייתי בסמוך תניא אידך וכו', עד תלמוד לומר "אחת" וסתמא כרבי יאשיה. והיכי אתיא כרבי יאשיה? והא לרבי יאשיה בלא אחת נמי סבירא ליה כמאן דכתיב יחדיו דמי. בשלמא הא דאמר ליה רבי יאשיה לרבי יונתן והלא כבר נאמר אחת — איכא למימר לדרבי יונתן קאמר ליה, אבל לדידיה בלא אחת נמי, אלא יש לומר: אף על גב דמעיקרא הוה סלקא דעתך דלרבי יאשיה מערבין בלא קרא דאחת, בתר דאייתי קרא דאחת — הדר ביה, וסבירא ליה דאי לאו אחת — הוה אמינא אין מערבין, דומיא דלפני ולפנים ודהיכל, דילמד סתום מן המפורש כדפירשתי. ובהא נמי מיתרצא מאי דקשיא לן הא דקאמר לעיל תסתיים דרבי יאשיה הוא דאמר מערבין, ודחי: אפילו תימא רבי יונתן, שאני הכא דכתיב "אחת", והשתא תימה לי: מאי קא דחי? אפילו תימא לרבי יונתן מערבין, אם כן — כל שכן לרבי יאשיה מערבין, והא על כרחך חד מינייהו אמר אין מערבין. דקאמר: רבי יונתן ורבי יאשיה, חד אמר מערבין וחד אמר אין מערבין. אבל למאי דפרישית — ניחא. דהכי קאמר: שאני הכא דכתיב "אחת", דאי לא כתיב אחת — סברא הוא דאפילו לרבי יאשיה הוה אמינא אין מערבין, דילמד סתום מן המפורש, כדפרישית. ואם כן מאן האי תנא דאמר מערבין — אלא על כרחך מדכתיב "אחת", ומאן לימא לן דרבי יאשיה דריש "אחת" להאי דרשא ולא רבי יונתן? דילמא רבי יונתן דריש ליה, ורבי יאשיה דריש ליה לדרשא אחרת. כדדרשינן ליה בפרק קמא דשבועות (ח,ב): כפרה זו לא תהא אלא פעם אחת בשנה. אי נמי: כפרה אחת הוא מכפר, ואינו מכפר שתי כפרות. מידהו, מה שהקשיתי ממאי דקאמר סתמא כרבי יאשיה — בלאו הכי ניחא. דהא לא קאמר רבי יאשיה היא, אלא כרבי יאשיה, פירוש: דסבירא ליה כוותיה, דמערבין לקרנות, ולאו מטעמיה. דלדידיה נפקא ליה בלא דרשא ד"אחת", ודילמא רבי יהודה היא דאית ליה מערבין, אף על גב דמשמע ליה כל אחת ואחת בפני עצמה כרבי יונתן, נפקא ליה מ"אחת" דמערבין, כדפרשתי לעיל. והא דקאמר סתמא כרבי יאשיה — הכי נמי הוה מצי למימר רבי יהודה היא, דשמעינן ליה בהדיא ב"הקומץ רבה" (מנחות כב,ב) דמערבין. אלא מפני שלא הובא בשמעתין נקט רבי יאשיה, שהזכירו לעיל במחלוקת עם רבי יונתן. ואם תאמר: למאן דאמר אין מערבין לקרנות, מנא ליה דעולין אין מבטלים זה את זה? יש לומר: נפקא ליה מ"דם" "דם" בפרק "התערובת" (זבחים פא,ב). ואין לתמוה מאי שנא דשבע על טיהרו — מערבין לכולי עלמא, ובקרנות פליגי. ויש לומר: בלפני ולפנים — על כרחך אין מערבין, כדמוכח קרא בהדיא, דלאחר שנתן מדם הפר שוחט את השעיר, ואם כן גם באהל מועד כן, כדכתיב "וכן יעשה באהל מועד", ולקרנות כתיב "מדם הפר ומדם השעיר" — משמע ליה מזה בעצמו ומזה בעצמו, דומיא דאינך, כיון דהזכיר בהדיא פר ושעיר, אבל בשבע על טיהרו כתיב "והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים" — משמע מכל הדם מזה שבע פעמים, ותו לא.

מין במינו חוצץ או אינו חוצץ — אבל שאינו מינו פשיטא דחוצץ ולא קרי ביה "ולקח". וכן בפרק שני דזבחים (כד,א) שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת. וכן בפרק "מקום שנהגו" (פסחים נז,ב) גבי יששכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי. ותימה: דבפרק "לולב הגזול" (סוכה לו,א) מסקינן דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה! ויש לומר: דהתם מיירי שבורך סודר סביב הלולב, ומאריך בו, ועושה מן הסודר כמו בית יד ואוחז בו. אבל היכא דכריך ידיה בסודר ותופש הלולב כך — לא שמה לקיחה. ומזרק בתוך מזרק דהכא, דמשמע דפשיטא ליה אי הוה שאינו מינו היה חוצץ — לא מיירי שאוחזו החיצון בשפתותיו, דאז ודאי לא חייץ דהוה ליה כמו בית יד, אלא שאוחזו למטה בשוליו. וכן צריך לומר מתוך ההיא שמעתא גופא בפרק "לולב הגזול" כמו שחילקנו. דאי לא תימא הכי, אלא נימא דבכל ענין לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה — אם כן תיקשי דרבא אדרבא, דאמר בתר הכי: מין במינו — אינו חוצץ. הא שאין מינו — חוצץ. ולעיל קאמר גבי סודר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, ואפילו שאינו מינו. וקשה לי: מאי פריך מאי לאו נתן מזרק המלא לתוך הריקן? לימא: אין הכי נמי, ואין אוחזו את החיצון בשוליו אלא בשפתותיו! ויש לומר: דפשיטא ליה שלא היה יכול לאוחזו כך, ביד אחת שתי מזרקות בבידות שיש בהן כל דם הפר והשעיר. ורבינו יצחק בן אברהם תירץ: דבשמעתא גבי כלי שרת מין בשאינו מינו חוצץ בכל ענין, דאפילו אם תמצא לומר דגבי לולב יש חילוק כדפירשתי, גבי כלי שרת בכל ענין מין בשאינו מינו חוצץ, דנהי דכי עביד כעין בית יד מיקרי לקיחה, גבי כלי שרת דכתיב ולקח הכהן — לא מיקרי לקיחה בעצמו של כהן.

דאמר

מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו וכן את המזוזות בדירתם שתהיינה כולן כשרות כדין.

ממכתב, כ"א סיוון, תשי"ח

משנה זה מזבח הזהב — דאילו מזבח החיצון לאו "לפני ה'" הוא. התחיל **מחטא** ויורד — משום דסבירא ליה להאי תנא הקפה ברגל, כדאמר בגמרא. וכל מתנה ומתנה היתה בקרן שלפניו וסמוך לו, וצריך ליתן מלמעלה למטה כי היכי דלא נתווסי מאניה. שהמזבח גבוה אמתים, ואי אפשר לצדד ראשי אצבעותיו למטה ולתת המתנה בקרן מלמטה למעלה, ועל כרחו ראשי אצבעותיו למעלה וכשהוא נותן באצבע בנגד חודה של קרן ונותן מתנה ארוכה ומשוכה, אם מושך מלמטה למעלה — הדם זב לתוך בית יד כתונת שלו. וצריך ליתן מלמעלה למטה, נקט לשון מחטא ויורד. מחטא — לשון ירידה היא, כדאמרינן במנחות [סו,ב]: נושא עולה ומתחטא. **מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון** — דהיינו בקרן דרומית מזרחית, כדתנן ב"איזהו מקומן" (זבחים נג,א), שם גומר על מזבח הפנימי. וטעמא אמרינן בגמרא. **ר' אליעזר אומר** — לא היה מקיפו ברגליו, שהרי כולו אינו אלא אמה על אמה מרובעת, וכיון שאין שלשת הקרנות סמוכות לו — יכול ליתן מלמטה למעלה. **חוץ מזו** — שהוא עומד אצלה שהיא לפניו, שאי אפשר לו לצדד ראשי אצבעותיו למטה אלא למעלה, וצריך למשוך המתנה מלמעלה למטה. שאם מושכה מלמטה למעלה — הדם זב לתוך בית יד כתנתו. **הזה על מחרו** — אחר שגמר מתנות הקרנות מזה עליו שבע פעמים, כדכתיב (ויקרא טז) "והזה עליו מן הדם" וגו'. **מחרו** — מפרש בגמרא. **של מזבח החיצון** — שירי דמי חטאות החיצונות היה שופך על יסוד דרומי, וטעמא מפרש בגמרא. **אלו ואלו** — דמים החיצוניים והפנימיים הנשפכים על יסוד מזבח העולה, היו שותתין ונופלים מן היסוד על הרצפה. **ומתערבין באמה** — סילון שבעזרה היוצא לנחל קדרון. לגננין — בעלי גנות. ומועלין בהן — יש בהן איסור ליהנות בלא דמים. **גמרא** תנו רבנן וכו' — הכי גרס לה בתורת כהנים: "ויצא אל המזבח" מה תלמוד לומר? אמר ר' נחמיה: לפי שמצינו בפר הבא על כל המצות שהוא עומד חוץ למזבח ומזה על הפרכת בשעה שהוא מְזֶה, יכול אף זה כן — תלמוד לומר "ויצא אל המזבח", היכן היה — לפנים מן המזבח. תניא אידך: "לפני ה'" מה תלמוד לומר? אמר ר' נחמיה: לפי שמצינו בפר יום הכפורים שהוא עומד לפנים מן המזבח ומזה על הפרכת בשעה שהוא מזה, יכול אף זה כן — תלמוד לומר: "מזבח קטרת הסמים (אשר) לפני ה'" ואין הכהן לפני ה'. הכי גרסינן נמי להך גבי פר כהן משיח בתורת כהנים. והכי פירושה דתרווייהו: "ויצא אל המזבח" מה תלמוד לומר? היה לו לכתוב "וכפר על המזבח אשר לפני ה'" מה תלמוד לומר ויצא? אמר ר' נחמיה: לפי שמצינו בפר כהן משיח ופר העדה שהכהן עומד חוץ למזבח כשהוא מזה הזאות שעל הפרוכת,

1 **משנה** "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'" - זֶה מִזְבַּח הַזָּהָב. הִתְחִיל מְחַטֵּא וְיוֹרֵד. מֵהֵיכָן הוּא
2 מַתְחִיל - מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מָקוֹם
3 שֶׁהוּא מַתְחִיל בְּחַטָּאת עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן מִשָּׁם הָיָה גּוֹמֵר עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:
4 בִּמְקוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַטֵּא. וְעַל כּוּלָּן הָיָה נוֹתֵן מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, חוּץ מִזּוֹ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו,
5 שֶׁהָיָה נוֹתֵן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. הִזָּה עַל טָהֳרוֹ שֶׁל מִזְבַּח שֶׁבַע פְּעָמִים. וּשְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ
6 עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן. וְשֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן הָיָה שׁוֹפֵךְ אֶל יְסוֹד דְּרוֹמִי. אֵלּוּ וָאֵלּוּ
7 מִתְעָרְבִין בָּאַמָּה, וְיוֹצְאִין לְנַחַל קִדְרוֹן, וְנִמְכָּרִין לַגַּנָּנִין לְזֶבֶל וּמוּעָלִין בָּהֶן. **גמרא** תְּנוּ רַבָּנַן:
8 "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: לְפִי שֶׁמְּצִינוּ בַּפָּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת,
9 שֶׁכֹּהֵן עוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ וּמֵזֶה עַל הַפָּרוֹכֶת בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מֵזֶה, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן - תַּלְמוּד לוֹמַר
10 "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ". הֵיכָן הָיָה - לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ. תַּנְיָא אִידָּךְ: "לִפְנֵי ה'" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר?
11 אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: לְפִי שֶׁמְּצִינוּ בְּפַר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁכֹּהֵן עוֹמֵד לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ
12 וּמַזֶּה עַל הַפָּרוֹכֶת בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מֵזֶה, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן - תַּלְמוּד לוֹמַר "מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים
13 לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד". מִזְבֵּחַ לִפְנֵי ה', וְאֵין כֹּהֵן לִפְנֵי ה'. הָא כֵּיצַד - עוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ
14 וּמַזֶּה. "הִתְחִיל מְחַטֵּא וְיוֹרֵד" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן: הִתְחִיל מְחַטֵּא וְיוֹרֵד, מֵהֵיכָן הָיָה מַתְחִיל - מִקֶּרֶן
15 מִזְרָחִית דְּרוֹמִית, דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מִזְרָחִית, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי
16 יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, דְּרוֹמִית מִזְרָחִית.
17 מָקוֹם שֶׁרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מַתְחִיל שָׁם רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹסֵק. מָקוֹם שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא מַתְחִיל שָׁם רַבִּי
18 יוֹסֵי הַגְּלִילִי פּוֹסֵק. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהָא, בְּהַהוּא קֶרֶן דְּפָגַע בְּרֵישָׁא לָא עָבֵיד, מַאי טַעְמָא?
19 אָמַר שְׁמוּאֵל: דְּאָמַר קְרָא "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ" - עַד דְּנָפִיק מִכּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ. וּלְרַבִּי עֲקִיבָא, נַקִּיף
20 דֶּרֶךְ יָמִין? לֵימָא בִּדְרָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל קָא מִיפַּלְגִי, דְּאָמַר רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה
21 "עוֹמֵד עַל שְׁנֵים עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פּוֹנִים צָפוֹנָה וּשְׁלוֹשָׁה פּוֹנִים יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה פּוֹנִים נֶגְבָּה
22 וּשְׁלֹשָׁה פּוֹנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה וְכָל אֲחוֹרֵיהֶם בָּיְתָה". הָא לַמְּדָתָּ שֶׁכָּל פִּינּוֹת
23 שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה לֹא יִהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין, לַמִּזְרָח. מָר אִית לֵיהּ דְּרָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל, וּמָר לֵית
24 לֵיהּ דְּרָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל? לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל, וְהָכָא בְּהָא קָא
25 מִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: יָלְפִינַן פְּנִים מִחוּץ, וּמָר סָבַר: לָא יָלְפִינַן פְּנִים מִחוּץ. וְרַבִּי עֲקִיבָא: נְהִי
26 דְּלָא יָלְיף פְּנִים מִחוּץ, אִי בָּעֵי - הָכִי נַעֲבִיד, אִי בָּעֵי - הָכִי נַעֲבִיד! אָמַר לָךְ רַבִּי
27 עֲקִיבָא: מִדִּינָא - בְּהַהוּא קֶרֶן דְּפָגַע בְּרֵישָׁא בְּהַהוּא עָבֵיד בְּרֵישָׁא, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אֵין
28 מַעֲבִירִין עַל הַמִּצְוֹת. וְאַמַּאי לָא עָבֵיד - מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ" - עַד דְּנָפִיק
29 מִכּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ, וְכֵיוָן דְּיָהֵיב בְּהַהוּא קֶרֶן - הֲדַר אָתֵי לְהַהוּא קֶרֶן דְּאִיתַיֵּיב לְמֵיתַב בְּרֵישָׁא.

ואי

ואינו עומד בין המזבח לפרוכת, כדקתני בהך אידך ברייתא לקמן, תלמוד לומר "ויצא אל המזבח" — למדנו שעד עכשיו היה עומד בפנים מן המזבח. תניא אידך גבי פר כהן משיח "לפני ה'" מה תלמוד לומר? ליכתוב "ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים" יודע אני שהיא לפני ה', מה תלמוד לומר לפני ה'? מזבח לפני ה', ואין כהן לפני ה'. המזבח מפסיק בין הכהן לפרוכת בשעת מתן הקרנות, וכשהזה על הפרוכת באותו מעמד עצמו היה, שהרי לא נאמרה יציאה בינתיים. למדנו שהיה עומד חוץ למזבח ומזה. ואם תאמר: והלא לא כתיב "אשר לפני ה'" אלא "לפני ה'" ואיכא למימר דאנתינה קאי, והכהן לפני ה'? אי אפשר לומר כן. שהרי בפר העדה נאמר "אשר לפני ה'" — ועל כרחיך אמזבח קאי, ועבודת שניהן היה שוה. **מהיכן מתחיל מקרן מזרחית דרומית** — קסבר: שתי פרוכת היו, והחיצונה פרופה מן הדרום, כדתנן במתניתין. וכשיצא מבית קדשי הקדשים דרך הדרום הזה על הפרוכת, וכשהשלים בא לו למזבח לדרומית מערבית, שהיא ראשונה לו. ושם לא היה נותן, כדאמרינן לקמן דבעינן "ויצא" — עד דנפיק מכוליה מזבח. לפיכך יוצא למזרחית דרומית, ומתחיל שם, וחוזר דרך שמאל למערבית דרומית. ולקמן פריך: לקיף דרך ימין. **ר' יוסי הגלילי אומר כו'** — סבר לה כר' יוסי דמתניתין, דאמר: לא היתה שם אלא פרוכת אחת ופרופה מן הצפון, וכשגמר מתנות פנים ויצא דרך הצפון פגע תחילה בצפונית מערבית דמזבח, ושם לא נתן עד שיצא ובא לו למזרחית צפונית, ונותן שם, וחזר לצפונית מערבית דרך ימין. **דכולי עלמא וכו'** — דהא על ברחך מן המערב הוא בא, ובמערבה של מזבח פוגע תחילה. **לימא** — ר' עקיבא שמקיף לשמאל, ור' יוסי הגלילי המקיף לימין — בדרמי בר יחזקאל קא מיפלגי. **עומד על שנים עשר בקר** — בים של נחושת שעשה שלמה כתיב "שלשה פונים (צפונה)" וגו' (דברי הימים ב ד) מקרא זה מונה והולך דרך ימין המקיף את הים ובא מצפון למערב וממערב לדרום. ומדרום למזרח דרך ימין מקיפה. **דרך ימין למזרח** — לא שייך למתני הכא למזרח, אלא במסכת זבחים דמייתי לה להא מתניתא על הכבש שהוא בדרום, והעולה לו ופונה לימין — למזרח הוא פונה, ואגב ריהטא דההיא גירסא נקיט לה בכולה תלמודא.

ואי

לפלא שאינו מזכיר דבר בהנוגע לבריאות הנשמה – הם ענייני שיעורי לימוד וקיום המצוות – ועבודת התפילה בכלל.

ממכתב, ח סיוון, תשט"ו

משנה

אחר שהזה את הדם על הפרוכת, נאמר (ויקרא טז יח), 'וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וגו' וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב', ומכך שנאמר 'אשר לפני ה'', הרי זֶה מִזְבַּח הַזָּהָב שעומד בהיכל לפני קודש הקדשים, שאילו מזבח החיצון אינו 'לפני ה''. וכשהיה נותן את הדם על קרנות המזבח הַתְחִיל להקיף ולילך ברגליו סביב המזבח ונותן את הדם בכל קרן וּמְחַטֵּא וְיוֹרֵד – מושך באצבעו מלמעלה ללמטה דרך ירידה, כדי שלא יתלכלכו בגדיו, שאם היה נותן מלמטה ללמעלה, כיון שהמזבח היה גבוה שתי אמות, וראשי אצבעותיו היו כלפי מעלה היה הדם זב לתוך הבית יד של כותנתו.

מֵהֵיכָן – מאיזה קרן הוּא מַתְחִיל ליתן, מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית, וממשיך לסבב את המזבח לימין, לקרן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, מָקוֹם – קרן שֶׁהוּא מַתְחִיל לתת את הדם בְּחַטָּאת של כל השנה עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן – שהוא קרן מזרחית דרומית, מִשָּׁם הָיָה גּוֹמֵר – מסיים בנתינת הדם עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כיון שמזבח הפנימי היה רק אמה על אמה, לכן אינו נצרך להקיף את המזבח ברגלו כדי להזות על הקרנות, אלא בִּמְקוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַטֵּא ונותן על כל הקרנות, וְעַל כּוּלָּן – על כל שלושת הקרנות שלא היו סמוכות אליו הָיָה נוֹתֵן מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שכך נוח לו יותר ליתן, וכן אין חשש שיתלכלכו בגדיו, לפי שאין הקרנות סמוכים לו, חוּץ מִזּוּ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו, שהיא קרן מזרחית צפונית, שֶׁהָיָה נוֹתֵן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה כדי שלא יתלכלכו בגדיו.

לאחר שנתן על קרנות המזבח, הָיָה עַל מַהֲרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ – על גג המזבח במקום מגולה שפינה ממנו את הגחלים שֶׁבַע פְּעָמִים, וּשְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, שבצד זה של המזבח היה פוגע תחילה ביציאתו מן ההיכל, וְשִׁיירֵי הדם שֶׁל החטאות שנתנו מהן על מִזְבַּח הַחִיצוֹן הָיָה שׁוֹפֵךְ אֶל יְסוֹד דְּרוֹמִי, אֵלּוּ וָאֵלּוּ – בין שיירי הדם של הקרבנות שהזו מהן על המזבח הפנימי שהיה שופכם ביסוד מערבי, ובין שיירי הדם של הקרבנות שנתנו מהן על המזבח החיצון שהיה שופכם ביסוד הדרומי, היו יוצאים מהיסוד דרך שני נקבים קטנים, וּמִתְעָרְבִין בָּאַמָּה – בצינור שהיו המים עוברים בו וְיוֹצְאִין עד לְנַחַל קִדְרוֹן – שהיה חוץ לירושלים, וְלפי שדם קדשים הם, היו נִמְכָּרִין לְגַנָּנִין – בעלי גינות לְזֶבֶל, והדמים להקדש. וּמוֹעֲלִין בָּהֶן – ויש איסור לנהנה מהם בלא לשלם להקדש.

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, לאחר שהזה מדם הפר על הפרוכת נאמר (שם), 'וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וְכִפֶּר עָלָיו', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – למה הוסיף 'ויצא', והיה די לכתוב 'וכפר על המזבח אשר לפני ה''. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת – דהיינו פר כהן משיח ופר העדה, שֶׁכֹּהֵן עוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ, כלומר, בין פתח ההיכל והמזבח, וּמַזֶּה עַל הַפָּרוֹכֶת מרחוק בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מַזֶּה, ואינו נכנס פנימה לעמוד בין המזבח לפרוכת, יָכוֹל אַף זֶה – בפר יום הכפורים יעמוד הכהן כֵּן בין פתח ההיכל למזבח ויזה בעמדו שם מהדם על הפרוכת, תַּלְמוּד לוֹמַר אחרי הזאת הדם על הפרוכת 'וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ', ומכך שנצרך היה לצאת בכדי לתת על קרנות המזבח, יש לשמוע, הֵיכָן הָיָה בשעת ההזאה על הפרוכת, לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ, שהיה עומד בין המזבח לפרוכת ומשם היה מזה על הפרוכת, ואינו כִּפֵּר כהן משיח שמזה על הפרוכת כשהוא עומד בין פתח ההיכל והמזבח.

תַּנְיָא אִידָךְ, לגבי פר כהן משיח נאמר (ויקרא ד ז), 'וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שהמזבח עומד לפני ה', הרי ממה שכתוב 'מזבח קטורת הסמים' יודעים אנו שהוא המזבח שעומד לפני ה', אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁכֹּהֵן עוֹמֵד לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ – בין המזבח לפרוכת, וּמַזֶּה עַל הַפָּרוֹכֶת בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מַזֶּה, יָכוֹל אַף זֶה – בפר כהן משיח כֵּן, בשעת ההזאה על הפרוכת יעמוד הוא בין המזבח והפרוכת, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד', דווקא מִזְבַּח עומד לִפְנֵי ה', ואין דבר מפסיק בינו לבין קודש הקדשים בשעת נתינת הדם על קרנות המזבח, וְאֵין כֹּהֵן הנותן את הדם על המזבח עומד לִפְנֵי ה' אלא עומד בין פתח ההיכל והמזבח. ומכך שלא נאמר שהכהן יצא בין ההזאה על הפרוכת לנתינה על המזבח, מוכח שגם בהזאה על הפרוכת עומד הוא באותו מקום, הָא כֵּיצַד – איך יתקיים הכתוב, בהכרח שעוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ, בין המזבח לפתח של ההיכל, וּמַזֶּה על הפרוכת.

שנינו במשנה: הִתְחִיל מְחַטֵּא וְיוֹרֵד וכו'. תָּנוּ רַבָּנָן, הִתְחִיל מְחַטֵּא וְיוֹרֵד, כפי שנתבאר במשנה, מֵהֵיכָן – מאיזה קרן הָיָה מַתְחִיל, מִקֶּרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית, ופונה לשמאלו לקרן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מִזְרָחִית דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וזאת משום שסובר שהיו שתי פרוכות מפרידות בין ההיכל לקודש הקדשים, הפנימית היתה פתוחה לצד צפון, והחיצונה היתה פתוחה לצד דרום, וכיון שביציאתו משם היה עומד בצד דרום, התחיל להזות בקרן מזרחית דרומית. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, כיון שהיתה רק פרוכת אחת ופתוחה לצד צפון, מתחיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית, שמשם היה יוצא. ופונה משם לימינו לקרן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, שכל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין, וממשיך לימינו לקרן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מָקוֹם שֶׁלְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מַתְחִיל, היא קרן מזרחית צפונית, שָׁם לְרַבִּי עֲקִיבָא פּוֹסֵק, שכיון שמתחיל בקרן דרומית מזרחית הוא מסיים במזרחית צפונית. מָקוֹם שֶׁלְּרַבִּי עֲקִיבָא מַתְחִיל שָׁם לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי פּוֹסֵק.

שואלת הגמרא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – בין לרבי עקיבא בין לרבי יוסי מִיהָא – מכל מקום מודים הם דִּבְהַהוּא קֶרֶן דְּפָגַע בְּרֵישָׁא – שבאותה הקרן שפוגע בה בתחילה תיכף לאחר יציאתו מקודש הקדשים שהוא בצד מערב של המזבח, לֹא עָבִיד – אינו מתחיל להזות עליה, שלשניהם מתחיל מצד מזרח, מַאי טַעְמָא. משיבה הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר קְרָא 'וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ' בא ללמדנו עַד דְּנָפִיק מִכּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ – שיוצא ממערב לאורכו של המזבח עד המזרח, ורק אחר כך מתחיל להזות בקרן מזרחית כל אחד לשיטתו.

שואלת הגמרא: וּלְרַבִּי עֲקִיבָא, שמתחיל בקרן מזרחית דרומית, נַקִּיף דֶּרֶךְ יָמִין – שיפנה לימינו לקרן מזרחית צפונית, ומדוע פונה לשמאלו לקרן דרומית מערבית, לֵימָא רבי עקיבא ורבי יוסי בְּדַרְמִי בַּר יְחֶזְקֵאל קָא מִיפַּלְגִי האם הלכה כדבריו, דְּאָמַר רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, יָם – גיגית גדולה כדמות ים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה לטבילת הכהנים מטומאתן, כך מתאר הפסוק (דברי הימים ב' ד ד), 'עוֹמֵד עַל שְׁנֵים עָשָׂר בָּקָר עשויים מנחושת, שְׁלֹשָׁה היו פניהם פְּנִים צָפוֹנָה, וּשְׁלֹשָׁה פְּנִים יָמָּה – לצד מערב, וּשְׁלֹשָׁה פְּנִים נֶגְבָּה – לצד דרום, וּשְׁלֹשָׁה פְּנִים מִזְרָחָה, וְהַיָּם היה מונח עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה, וְכָל אֲחֹרֵיהֶם בָּיְתָה' – אחורי הבקר היו כלפי הצד הפנימי של הים ולא היו נראים מבחוץ, הָא לָמַדְתָּ ממה שהפסוק מונה את סדר עמידתם ובאמת המקיף את הים והולך ובא מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח, שבכך מקיף הוא בדרך ימין, שֶׁכָּל פִּינוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה בבית המקדש לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין לַמִּזְרָח. מַר – רבי יוסי הגלילי אִית לֵיהּ דְּרַמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, ולכן סובר שממזרחית צפונית הוא פונה לימין למערבית צפונית, וּמַר – רבי עקיבא לֵית לֵיהּ דְּרַמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, ולכן אינו צריך להקיף דרך ימין והוא ממשיך בקרן דרומית מערבית אף שהוא לצד שמאל.

דוחה הגמרא: לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, שצריך לפנות לימין, ובמזבח החיצון הכל מודים שצריך להקיף לימין, וְהָכָא בעבודה על המזבח הפנימי בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי, מַר – רבי יוסי הגלילי סָבַר, יָלְפִינַן עבודה שהיו עושים בְּפִנִּים – במזבח הפנימי מִחוּץ – מהעבודה במזבח החיצון, ולכן גם במזבח הפנימי צריכים לפנות לימין, וּמַר – רבי עקיבא סָבַר, לֹא יָלְפִינַן פְּנִים מִחוּץ, ולכן במזבח הפנימי אינו צריך לפנות לימין.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא, נְהִי דְּלָא יָלִיף פְּנִים מִחוּץ, ואין חיוב לפנות במזבח הפנימי לימין, מדוע אמר שפונה דווקא לשמאל, היה לו לומר דאִי כְּעֵי הָכִי נַעֲבִיד – שאם ברצונו לפנות לימין, יעשה כך, אִי כְּעֵי הָכִי נַעֲבִיד – ואם ברצונו לפנות לשמאל, יעשה כך.

המשך בעמוד סט

תירוץ נוסף: **וְאִי בְּעֵית אֵימָא, אִי סְבִירָא לָן** לרבי עקיבא ולרבי יוסי הגלילי שאת **הַקָּפָה** של המזבח הפנימי כדי להזות עליו, היה הכהן עושה **בְּרֶגֶל, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי** שצריכים לפנות לימין כמו שמצינו במזבח החיצון שהקיף ברגליו, ומשום **דְּיָלְפִינַן פָּנִים מְחוּץ, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפְּלְגִי, מַר** – רבי עקיבא **סָבַר, הַקָּפָה בַּיָּד,** שבמקומו עומד ומקיף את המזבח בידו, ובהקפת היד לא צריך להקיף לצד ימין, **וּמַר** – רבי יוסי הגלילי **סָבַר, הַקָּפָה בְּרֶגֶל,** וכיון שלומדים פנים מחוץ, צריך לפנות לימין כמו במזבח החיצון.

וְאִי בְּעֵית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא הַקָּפָה בַּיָּד, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפְּלְגִי, מַר – רבי יוסי הגלילי **סָבַר, יָלְפִינַן יַד** שבה הוא מקיף את המזבח הפנימי **מֵרֶגֶל** שבה מקיף את המזבח החיצון, וכמו שברגל מקיף דרך ימין, גם כשמקיף ביד צריך דרך ימין, **וּמַר** – רבי עקיבא **סָבַר, לֹא יָלְפִינַן** יד מרגל, וכשמקיף ביד אינו צריך לפנות לימין.

שואלת הגמרא: **וְכִי סָבַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הַקָּפָה בַּיָּד, וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא** במשנה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** שלא היה מקיף ברגל אלא **בִּמְקוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַמֵּטָא, מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא לֹא סְבִירָא לֵיהּ** שיש הבדל בין מזבח החיצון לפנימי, אלא בשניהם הוא מקיף ברגל, ותנא זה סובר בשיטת רבי יוסי הגלילי שמתחיל בקרן מזרחית צפונית.

חוזרת בה הגמרא: **אֶלָּא מְחַוְּרִתָּא** – מחמת קושיא זו מתברר שאין לתרץ כן, ויש לומר **כִּדְשַׁנִּינָן מַעִיקָּרָא** – כפי שתירצנו בתחילה, שבזאת נחלקו, **דְּמַר** – רבי עקיבא **סָבַר, הַקָּפָה בַּיָּד,** ולכן לא צריך לפנות לימין, שכן לא לומדים מהקפה ברגל, **וּמַר** – רבי יוסי הגלילי **סָבַר, הַקָּפָה בְּרֶגֶל** כמזבח החיצון, ולומדים פנים מחוץ, שצריך להקיף דרך ימין. **(וְאִי בְּעֵית אֵימָא) [וְ]הָכָא קָא מִיפְּלְגִי** – וטעם מחלוקתם, **מַר** – רבי יוסי הגלילי **סָבַר** מה שכתוב בפסוק (ויקרא טז יח) 'וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ **סָבִיב**' שנאמר לגבי נתינת הדם **דְּמִזְבַּח פְּנִימִי,** נדרש כמו שכתוב (ויקרא א ה) 'וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ **סָבִיב**' **דְּמִזְבַּח הַחִיצוֹן,** כשם שבמזבח החיצון הוא מקיף ברגל, שלא היה יכול להקיף ביד, כך בפנימי הוא מקיף ברגל, וצריך לפנות לימין, **וּמַר** – רבי עקיבא **סָבַר, כּוּלֵּיהּ** – כל מקומו של **מִזְבַּח פְּנִימִי** שהוא אמה על אמה היה, **בִּמְקוֹם חָדָא** קֶרֶן **דְּמִזְבַּח חִיצוֹן קָאֵי** – באותו גודל של קרן אחת של מזבח החיצון שגם היתה בגודל אמה על אמה, ולכן לא היה צריך להקיפו ברגלו כמו מזבח החיצון, וכמו שבמזבח החיצון שנותן על אחד מהקרנות הוא עומד במקומו ונותן, כך במזבח הפנימי בכל הקרנות שהם כקרן אחת של מזבח החיצון הוא עומד במקומו ונותן, ואינו מקיף ברגלו.

מביאה הגמרא שמצינו כך בברייתא שכך נתבאר מחלוקתם: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שְׁנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים נִשְׁתַּיְּרוּ** לאחר החורבן **בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן זֶה אוֹמֵר בְּיָדִי הַקַּפְתִּי** כדעת רבי עקיבא, **וְזֶה אוֹמֵר בְּרַגְלַי הִקַּפְתִּי** כרבי יוסי הגלילי, **זֶה נוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו וְזֶה נוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו, זֶה** שהקיף ברגלו **נוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו, 'סָבִיב' דְּמִזְבַּח פְּנִימִי כְּ'סָבִיב' דְּמִזְבַּח הַחִיצוֹן. וְזֶה** שהקיף בידו **נוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו, כּוּלֵּיהּ מִזְבַּח פְּנִימִי בְּמִקּוֹם חָדָא קֶרֶן דְּחִיצוֹן קָאֵי.**

שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּמִקּוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַמֵּטָא** ועל כולן היה נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו. מבארת הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי** – בשיטת מי נאמרה המשנה שכך היא דעתו של רבי אליעזר, בשיטת **רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּמִקּוֹמוֹ עוֹמֵד וּמְחַמֵּטָא, וְעַל כּוּלָּן** – בכל השלש קרנות **הָיָה נוֹתֵן מִמַּעֲלָה לְמַטָּה,** שבזו שהיתה לפניו מוברח הוא ליתן מלמעלה למטה, מאחר שהמזבח גבוה מידיו צריך לצדד ראשי אצבעותיו למעלה, ואם יתחיל ליתן מלמטה למעלה יזוב הדם לתוך בית היד ויתלכלכו בגדיו, וכך היה נותן באותן הקרנות שבצדדים, **חוּץ מֵאוֹתָהּ** – קרן **שֶׁבָּאֲלַכְסוֹן** מול הקרן שעומד שם בשעת נתינת הדם, שהיא קרן מזרחית צפונית, **שֶׁנּוֹתֵן מִמַּטָּה לְמַעְלָה,** שכן טורח גדול הוא להתכופף ולפשוט את ידו מלמעלה ולירד כלפי מטה, לכן נותן בקרן זו מלמטה למעלה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** שרַבִּי **אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּמִקּוֹמוֹ עוֹמֵד וּמְחַמֵּטָא, וְעַל כּוּלָּן** – כל שלש קרנות הרחוקות ממנו **הוּא נוֹתֵן מִלְّמַטָּה לְמַעְלָה,** שכך יותר נוח לו ליתן על הרחוקות מלמטה ללמעלה, **חוּץ מִזּוֹ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו** מִמָּשׁ **שֶׁנּוֹתֵן** עליה **מִמַּעְלָה לְמַטָּה, כִּי הֵיכִי דְּלֵא נִיתַּוְּסָן מָאנֵיהּ** – שלא יתלכלכו בגדיו כפי שנתבאר.

שנינו במשנה: **הָיָה מְמַנּוּ עַל טָהֳרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ.** שואלת הגמרא: **מַאי טָהֳרוֹ** – באיזה מקום במזבח הוא צריך להזות. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא, פְּלִיגֵיהּ דְּמִזְבֵּחַ** – באמצע כותל המזבח, ו'טהרו' פירושו אמצע, **כִּדְאָמְרֵי אִינְשֵׁי, טָהֹר מִיהָרָא** – הצהיר הצהרים, **וְהָוֵי פַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא** – שהוא חצי היום.

שואלת הגמרא: **מֵיתִיבִי, כְּשֶׁהוּא מַזֶּה** מים על המזבח **אֵינוֹ מַזֶּה לֹא עַל גַּבֵּי הָאֵפֶר** שהצטבר על המזבח, **וְלֹא עַל גַּבֵּי הַנֶּחָלִים** הדולקות, **אֶלָּא חוֹתֶה נֶחָלִים אֵילָךְ וְאֵילָךְ** עד שהיה נראה הזהב של המזבח **וּמַזֶּה** עליו את הדם, ובהכרח שאין הוא מזה על כותל המזבח שאין שם אפר וגחלים, אלא על גג המזבח. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא,** טהרו הוא **עַל גְּלוּיֵהּ דְּמִזְבֵּחַ** – על מקום המגולה בגג במזבח, ונקרא כך כיון שמטהרו תחילה מהגחלים. **כְּדִכְתִיב 'וּכְעָצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר'** שפירושו כמו מראה השמים צלולים וברורים, וגם כאן 'טהרו של מזבח' כוונתו על גגו במקום שגלוי מראה זהבו של המזבח, כיון שפינה משם את הגחלים.

תַּנְיָא, חֲנַנְיָא אוֹמֵר, את ההזאות שהיה מזה על גגו של מזבח, **בְּצַד צְפוֹנִי** של גג המזבח **הוּא נוֹתֵן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּצַד דְּרוֹמִי הוּא נוֹתֵן.**

מבארת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי, מַר – חנניא **סָבַר, פִּיתְחָא** – הפתח בפרוכת המבדילה בין קודש הקדשים להיכל, **בַּדָּרוֹם קָאֵי,** ומצד דרום יצא להיכל, והתחיל להזות בקרן מזרחית דרומית, והמשיך לקרן מערבית דרומית שבה פגע תחילה [כרבי עקיבא], וסיים בקרן מזרחית צפונית, ושם היה מזה כל המזבח את שבע ההזאות. **וּמַר** – רבי יוסי **סָבַר, פִּיתְחָא בַּצָּפוֹן קָאֵי,** ומצד צפון יצא להיכל, ולכן התחיל בקרן מזרחית צפונית והמשיך לימין לקרן מערבית צפונית [כרבי יוסי הגלילי] וסיים בקרן מזרחית דרומית, ושם הזה את שבע ההזאות.

שואלת הגמרא: **דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהָא** בין לחנניא בין לרבי יוסי, **הֵיכָא דְּגַמְרָן מַתְּנוֹת דִּקְרָנוֹת** – במקום שגמר ליתן את המתנות על הקרנות, **הָתָם יָהִיב עַל גַּוּהּ** – שם הוא נותן בגג את שבע ההזאות, **מַאי טַעְמָא.** עונה הגמרא: **אָמַר קְרָא,** 'וְהִזָּה עָלָיו וגו' שֶׁבַע פְּעָמִים **וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ', מָקוֹם שֶׁקִּדְּשׁוֹ,** בכך שסיים את נתינת הדם על הקרנות, **שָׁם טִיהֲרוֹ** בהזאות.

שנינו במשנה: **שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן. מבארת הגמרא:** המקור לכך, **דְּאָמַר קְרָא** לגבי פר כהן משיח 'וְאֶת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד', ומתיבת 'הפר' לומדים גם על פר יום הכיפורים ששייריו נשפכים ליסוד מערבי שהוא היסוד אשר פתח אוהל מועד, **וְכִי נָפִיק** – כשיוצא מההיכל **בְּהַהוּא** יסוד המערבי של המזבח **פָּגַע בְּרֵישָׁא** – בתחילה.

שנינו במשנה: **וְשֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן** – שיירי דמיו **הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִית. תָּנוּ רַבָּנַן, 'יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ'** שעליו נאמר ששופך את שיירי הדם בחטאת שהקריבו על מזבח החיצון, **זֶה יְסוֹד דְּרוֹמִית, אַתָּה אוֹמֵר** שהכוונה **לְיְסוֹד דְּרוֹמִית אוֹ אֵינוֹ** – שמא אין הכוונה **אֶלָּא יְסוֹד מַעֲרָבִית, אָמַרְתָּ, יִלְמַד יְרִידָתוֹ מִן הַכֶּבֶשׁ** לשפוך את השיריים ליסוד, לאחר שסיים לזרוק את הדם על קרנות מזבח החיצון, **לִיצִיאָתוֹ מִן הַהֵיכָל** עם השיריים מדם חטאת הפנימית על מנת לשופכם ביסוד, **מַה יְּצִיאָתוֹ מִן הַהֵיכָל** שופך הוא את השיריים **בִּיסוֹד הַסָּמוּךְ לוֹ** למקום יציאתו, **וְאִי זֶה, זֶה יְסוֹד מַעֲרָבִי** שבו הוא פוגע תחלה, **אַף יְרִידָתוֹ מִן הַכֶּבֶשׁ** הוא שופך את השיריים **בְּסָמוּךְ לוֹ, וְאִי זֶה, זֶה יְסוֹד דְּרוֹמִי** – שהיה מסיים לזרוק את הדם בקרן מערבית דרומית וביירידתו בכבש בצד דרום פוגע בתחילה ביסוד הדרומי.

הגמרא מביאה ברייתא חולקת: **תַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, זֶה וְזֶה** – בין שיריים של חטאות הפנימיות [–פר ושעיר של יום הכיפורים], בין שיריים של חטאות החיצונות, היה שופך **בִּיסוֹד מַעֲרָבִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, זֶה וְזֶה** היה שופך **בִּיסוֹד דְּרוֹמִי. שואלת הגמרא: כְּשֶׁלְּמָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קָסָבַר יִלְמַד סָתוּם** – חטאת החיצונה שלא נתפרש היכן לשפכו, **מִמְּפוֹרָשׁ** – מחטאת הפנימית שפירש

ואי בעית אימא אי סבירא לן — דהקפה במזבח הפנימי ברגל, היא כהקפה דחיצון. דכולי עלמא ילפינן פנים מחוץ לענין ימין, אלא סבירא להו להני תנאי דהקפה ביד, ובמקומו עומד ומחטא לכל הקרנות, לפי שאינו צריך להקיף ברגל, שהרי כולו אינו אלא אמה על אמה. **מכלל דתנא קמא** — לא שני ליה בין הקפת פנימי לחיצון, אלא שניהן ברגל. ותנא קמא דמתניתין ר' יוסי הגלילי היא, דהא כוותיה קאמר בברייתא. **סביב דמזבח הפנימי** — דכתיב ביה "על קרנות המזבח סביב" (ויקרא טז). **כסביב דמזבח החיצון** — מה זה ברגל — אף זה ברגל. **במקום חדא** קרן — שהקרן של חיצון אמה על אמה. **מתניתין ר' יהודה היא** — דשמעינן ליה דאמר משום ר' אליעזר הכי. ועל כולן **הוא נותן מלמעלה למטה** — בזו שלפניו על כרחו, כדי שלא יזוב הדם לתוך בית ידו, דהואיל וגבוה היא יותר מידו צריך להיות ראשי אצבעותיו למעלה, ואם מושך מלמטה למעלה — הדם זב לתוך בית ידו, ובאותן של צדדין נותן כדרך שהתחיל בזו, חוץ מאותה שבאלכסון שהיא רחוקה. ואם בא למשוך מלמעלה למטה — טורח הוא לו להיות כפוף ופושט זרועו עד כלות המתנה, אלא משכופף גופו ופושט זרועו מתחיל למטה, ונזקף והולך למעלה. ועל כולן נותן **מלמטה למעלה** — שכך נוח לו לכל הרחוקות. **דלא ניתווסי מאניה** — כדפרישית. **אפליגה דמזבח** — באמצע גובה כתלו. **מהר טיהרא** — תרגום של צהרים, (בראשית מג) שהוא בחצי היום. **חנניה אומר בצד צפוני היה נותן** — כל שבע הזאות. חנניה סבר: פתח דפרוכת בדרום, וכי נפיק במערבית דרומית פגע. והתם לא יהיב ברישא חיטוי דקרנות כדאמרן, עד דנפיק למזרחית דרומית ויהיב. והדר למערבית דרומית לשמאל, משום דבהא איחייב ברישא כדאמרן לעיל, ומשם למערבית צפונית צפונית מזרחית, והתם דגמריה לחיטוי יהיב שבע הזאות. **ור' יוסי סבר פתח בצפון** — כדקאמר במתניתין, הלכך במזרחית צפונית מתחיל, ובדרומית מזרחית מסיים, והתם יהיב להזאות. **במקום שקידשו** — בקרנותיו, שם טהרו בהזאות. **דאמר קרא** — גבי פר כהן משיח "ואת כל דם הפר" וגו' (ויקרא ד) ותניא בתורת כהנים: "הפר" — לרבות פר יום הכפורים, שיהו שיריו נשפכין ליסוד, "אשר פתח אהל מועד" — זה יסוד מערבי. **יסוד המזבח** — האמורה בחטאת החיצונה. הכי גרסינן: **אמרת ילמד ירידתו מן הכבש וכו'... ירידתו מן הכבש** — בחיצונות, ליציאתו מן ההיכל ושירים הפנימיים בידו. **זה** — חיצונות ופנימיות. **ילמד סתום** — חיצונות, שלא פורש בהן לאיזה יסוד. **מן המפורש** — מן הפנימיות, שכתוב בהן "אל יסוד המזבח אשר פתח אהל מועד" (שם) והוא יסוד מערבי. **קסבר פיתחא** — דהיכל בדרומו של מזבח קאי, הלכך יסוד אשר פתח אהל מועד — היינו דרומי. **תנא דבי ר' ישמעאל כדבי ר' שמעון בן יוחי זה וזה יסוד דרומי** — בבית מדרשו של ר' שמעון בן יוחי היו שונין משנת ר' ישמעאל, וגורסין בה: זה וזה יסוד דרומי, לומר חזר בו ר' ישמעאל. **וסימן** — שלא תטעה, לומר: זה וזה יסוד מערבי היו שונין. **משכוה גברי לגברא** — תלמידי ר' שמעון משכו את ר' ישמעאל לומר כדבריהן.

אלא

דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד — ולא גרסינן בהדהוא פגע ביה ברישא. ולעיל בפרק "אמר להם הממונה" (לג,א) פירש אין מעבירין על המצות — גרסינן.

משכוה גברי לגברא — בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נג,ב) איתא נמי, וגרס רש"י התם: זה וזה יסוד מערבי. וסימן: משכוה גברי לגברא. ומפרש רש"י, וזה לשונו: תלמידי רבי ישמעאל שהן רבים, משכו את רבי שמעון בן יוחי לומר כדבריהם. ולא נהירא לרבינו יצחק, דבפרק בתרא דזבחים (קיט,א) פליגי נמי רבי ישמעאל ורבי שמעון בקרא ד"אל המנוחה ואל הנחלה" דרבי ישמעאל אומר דזו חו שילה, ורבי שמעון אומר זו חו ירושלים. תנא דבי רבי ישמעאל בדבי רבי שמעון: זו חו ירושלים, וסימן: משכינהו גברא לגברי. ומפרש רש"י: רבי שמעון בן יוחי שהוא יחידי משך את תלמידי רבי ישמעאל, להניח דברי רבם. והשתא קשה: חדא — אין זה סימן, דאדרבה דרך הוא שרבים מתגברין ומושכין את היחיד, ואם כן אתי למיטעי ולומר איפכא: גברי לגברא, אם כן מה סימן הוא? ועוד: דהא ב"איזהו מקומן" הוי איפכא, גברי לגברא — אם כן אתי למיטעי! על כרחך נראה כמו שפירש רש"י כאן: זה וזה יסוד דרומית. מידהו הכי גרסינן: משכו גברי לגברא. פירוש: רבי שמעון בן יוחי שהוחכר שמו ושם אביו — משך תלמידי רבי ישמעאל שהוחכר שמו ולא שם אביו, לומר כדבריו. והכי גרסינן נמי בפרק בתרא דזבחים (גם זה שם), וכן פירש בערוך בערך משך. ואפילו אי גרסינן בתרוייהו גברא לגברי, כגירסת רש"י, דהתם נראה דלא קשה מה שהקשיתי הא אתי למיטעי ולהפך הסימן, ולומר גברי לגברא — דיש לומר דזה היה ידוע שרבי שמעון האריך ימים אחר רבי ישמעאל, ותלמידי רבי ישמעאל נמשכו ללמוד לפניו אחר פטירת רבם, ואורחא דמילתא הוא כל הנמשך אחר חבירו לביתו, בין שהם רבים בין שהוא יחיד — יש לו לומר כדברי מי שהוא נמשך אצלו.

עד

וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אִי סְבִירָא לָן הַקָּפָה בָּרֶגֶל - דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּיָלְפִינַן פְּנִים מִחוּץ. וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: הַקָּפָה בְּיָד, וּמָר סָבַר: הַקָּפָה בָּרֶגֶל. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא הַקָּפָה בְּיָד, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: יָלְפִינַן יָד מֵרֶגֶל, וּמָר סָבַר: לָא יָלְפִינַן. וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הַקָּפָה בַּיָּד? וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּמְקוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַטֵּא - מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא לָא סְבִירָא לֵיהּ! אֶלָּא מְחַוַּרְתָּא כִּדְשַׁנְּינַן מֵעִיקָּרָא: מָר סָבַר הַקָּפָה בַּיָּד, וּמָר סָבַר הַקָּפָה בָּרֶגֶל. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי, מָר סָבַר: סָבִיב דְּמִזְבֵּחַ פְּנִימִי כְּסָבִיב דְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וּמָר סָבַר: כּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ פְּנִימִי בִּמְקוֹם חָדָא קֶרֶן דְּמִזְבֵּחַ חִיצוֹן קָאֵי. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: שְׁנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים נִשְׁתַּיְּירוּ בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, זֶה אוֹמֵר: בְּיָדִי הִקַּפְתִּי, וְזֶה אוֹמֵר: בְּרַגְלִי הִקַּפְתִּי. זֶה נוֹתֵן טַעַם לְדִבְרָיו, וְזֶה נוֹתֵן טַעַם לְדִבְרָיו. זֶה נוֹתֵן טַעַם לְדִבְרָיו, סָבִיב דְּמִזְבֵּחַ פְּנִימִי כְּסָבִיב דְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְזֶה נוֹתֵן טַעַם לְדִבְרָיו: כּוּלֵּיהּ מִזְבֵּחַ פְּנִימִי בִּמְקוֹם חָדָא קֶרֶן דְּחִיצוֹן קָאֵי. "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּמְקוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַטֵּא". מַתְנִיתִין מַנִּי - רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד וּמְחַטֵּא, וְעַל כּוּלָּן הָיָה נוֹתֵן מִמַּעְלָה לְמַטָּה, חוּץ מֵאוֹתָהּ שֶׁבַּאֲלַכְסוֹן שֶׁנּוֹתֵן מִמַּטָּה לְמַעְלָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד וּמְחַטֵּא, וְעַל כּוּלָּן הוּא נוֹתֵן מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, חוּץ מִזּוֹ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו מִמָּשׁ, שֶׁנּוֹתֵן מִמַּעְלָה לְמַטָּה, כִּי הֵיכִי דְּלָא גְּתָוְוסָן מָאנֵיהּ. "הָזָה מִמֶּנּוּ עַל טָהֳרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ". מַאי טָהֳרוֹ? אָמַר רַבָּה בַּר רַב שֵׁילָא: פַּלְגֵיהּ דְּמִזְבֵּחַ, כִּדְאָמְרִי אֵינָשֵׁי: טְהַר טִיהֲרָא, וְהָוֵי פַּלְגֵיהּ דִּיוֹמָא. מֵיתִיבִי: כְּשֶׁהוּא מַזֶּה מַזֶּה אֵינוֹ מַזֶּה לֹא עַל גַּבֵּי הָאֵפֶר וְלֹא עַל גַּבֵּי הַגֶּחָלִים, אֶלָּא חוֹתֶה גֶּחָלִים אֵילָךְ וְאֵילָךְ, וּמַזֶּה. אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר רַב שֵׁילָא: עַל גִּלּוּיָהּ דְּמִזְבֵּחַ, כִּדְכְתִיב "וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהֹר". תַּנְיָא, חֲנַנְיָא אוֹמֵר: בְּצַד צְפוֹנִי הוּא נוֹתֵן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּצַד דְּרוֹמִי הוּא נוֹתֵן. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: פִּיתְחָא בַּדְּרוֹם קָאֵי, וּמָר סָבַר: פִּיתְחָא בַּצָּפוֹן קָאֵי. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהָא, הֵיכָא דְּנַמְרָן מַתְנוֹת דִּקְרָנוֹת - הָתָם יָהִיב עַל גַּוּהּ. מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשוֹ" - מָקוֹם שֶׁקִּדְּשוּ שָׁם טִיהֲרוּ. "שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מִזְבַּח שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן". דְּאָמַר קְרָא "וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ", וְכִי נָפִיק - בְּהַהוּא פָּגַע בְּרֵישָׁא. "וְשֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִית". תָּנוּ רַבָּנַן: "יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ" - זֶה יְסוֹד דְּרוֹמִית. אַתָּה אוֹמֵר יְסוֹד דְּרוֹמִית, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יְסוֹד מַעֲרָבִית? אֲמַרְתָּ: יִלְמַד יְרִידָתוֹ מִן הַכֶּבֶשׁ לִיצִיאָתוֹ מִן הַהֵיכָל, מַה יְּצִיאָתוֹ מִן הַהֵיכָל - בְּסָמוּךְ לוֹ, וְאֵי זֶה - זֶה יְסוֹד מַעֲרָבִי, אַף יְרִידָתוֹ מִן הַכֶּבֶשׁ בְּסָמוּךְ לוֹ, וְאֵי זֶה - זֶה יְסוֹד דְּרוֹמִי. תַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: זֶה וְזֶה יְסוֹד מַעֲרָבִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: זֶה וְזֶה יְסוֹד דְּרוֹמִי. בִּשְׁלָמָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קָסָבַר: יִלְמַד סָתוּם מִמְּפוֹרָשׁ, אֶלָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב אַשִׁי: קָסָבַר פִּתְחָא בַּדְּרוֹם קָאֵי. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בִּדְבֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: זֶה וְזֶה יְסוֹד דְּרוֹמִית. וְסִימָנִיךְ: מִשְׁכּוּהָ גַּבְרֵי לְגַבְרָא. "אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתְעָרְבִין בְּאַמָּה וְיוֹצְאִין" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן: מוֹעֲלִין בְּדָמִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן.

עד

עד כאן לא פליגי אלא מדרבנן אבל מדאורייתא אין מועלין — דאי מדאורייתא לא יצאו מידי מעילה — היאך נמכרין לגנגין לזבל? **הוא** לפני כפרה כלאחר כפרה — הקשה רבינו תם: דבמסכת מעילה פרק "ולד חטאת" (יב,ב) אמר זעירי: המקיז דם לבהמת קדשים — מועלין בו. וליכא למימר דההיא מעילה מדרבנן, דהתנן בפרק "ולד חטאת" (שם יא,א) דם מתחילה אין מועלים בו, יצא לנחל קדרון — מועלין בו. ומעילה דיוצא לנחל קדרון הויא דרבנן. מכלל דמעיקרא — אפילו מדרבנן ליכא מעילה! ותירץ: דהא דאמרינן הכא לפני כפרה כלאחר כפרה — היינו לאחר שחיטה, דשייכא ביה כפרה, אבל מחיים — לא. והא דפריך בריש מסכת מעילה (ב,ב): ומי איכא מעילה דרבנן? ומשני: אין, כדעולא, דאמר עולא: קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה. הוה מצי לאיתויי מדם, לאחר שיצא לנחל קדרון דמועלין בו מדרבנן. אלא משום דקדשי קדשים ששחטן בדרום קאמר התם כמאן דחנקינהו דמי, ופריך: מי איכא מעילה דרבנן בדבר דלא היו צריכין לגזור, דבלאו הכי בדילי מינייהו, ומייתי מקדשים שמתו דדמו להדדי. והא דפריך בשילהי תמורה (לב,ב) גבי מקדיש עולה לבדק הבית מועלין בה שתי מעילות, ומוקי לה מדרבנן. ומי איכא מעילה דרבנן? הכי פירושו: כיון דאיכא מעילה בלאו הכי מדאורייתא, משום עולה, ובלאו הכי בדילי מינייה — אמאי תקינו רבנן מעילה אחרית? ומשני: ראוי למעול בו שתי מעילות, דתיקון רבנן מעילה אעור, משום דליכא מעילה מדאורייתא אלא בבשר. ורבינו חיים זצ"ל פירש: דיצא לנחל קדרון מועלין בו מדאורייתא, לפי שבית דין מקדישין אותו. וקשה: אם כן, במעילה פרק "ולד חטאת" (יב,א) דקאמר: ומי איכא מידי דמעיקרא לית ביה מעילה, ולבסוף אית ביה מעילה, ופריך: ולא? והרי דם דמעיקרא לית ביה מעילה וכו'. ומאי פריך? לימא: שאני התם לפי שבית דין מקדישין אותו. ועוד: דמה תיקן בזה? אבתי אשכחן מעילה מדרבנן, בפרק "התכלת" (מנחות נב,א) דקאמר: מעיקרא תקינו מעילה גבי אפר פרה, והתם ליכא למימר תקינו ביה מעילה מחמת שהיו מקדישין אותו — דאם כן הוי הקדש גמור, ואיך היו מזין ממנו? **אין** לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו — ואם תאמר: אדרבה, נימא איפכא: לאחר כפרה כלפני כפרה, דאין לך דבר שלא נעשית מצותו ואין מועלין בו. וכי תימא: האיכא קדשים קלים, דלית בהו מעילה אלא באימורין לאחר זריקת דמים, התם משום דלאו קדשי ה' נינהו! ויש לומר: איכא עגלה ערופה, דקודם מצותה מותרת. אבל מדשן אין להביא ראיה, דקודם תרומת הדשן אין מועלין בו, דאדרבה במעילה פרק שני (ט,א) משמע הנהנה מאפר תפוח קודם תרומת הדשן — לבולי עלמא מועלין בו.

עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא מִדְּרַבָּנַן, אֲבָל מִדְּאוֹרַיְיתָא - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר עוּלָּא: אָמַר קְרָא "לָכֶם" - שֶׁלָּכֶם יִהְיוּ. דְּבֵי רַבִּי שְׁמָעוֹן תָּנָא "לְכַפֵּר" - לְכַפָּרָה נְתַתִּיו וְלֹא לִמְעִילָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אָמַר קְרָא "הוּא" - לִפְנֵי כַפָּרָה כְּלְאַחַר כַּפָּרָה, מַה לְּאַחַר כַּפָּרָה אֵין בּוֹ מְעִילָה, אַף לִפְנֵי כַפָּרָה אֵין בּוֹ מְעִילָה. וְאֵימָא: לְאַחַר כַּפָּרָה כְּלִפְנֵי כַפָּרָה, מַה לִּפְנֵי כַפָּרָה יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה אַף לְאַחַר כַּפָּרָה יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה! אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ וּמוֹעֲלִין בּוֹ. וְלֹא? וַהֲרֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן!

אלא מדרבנן — מאן דאמר מועלין — מדרבנן קאמר, לשלם קרן, אבל מדאורייתא, להוסיף חומש — לא. **מנא הני מילי** — דאין מעילה בדמים. **לכם** — "ואני נתתיו לכם" (ויקרא יז). **הוא** — "כי הדם הוא בנפש יכפר" (שם) — הוא כהוייתו, לפני כפרה כלאחר כפרה. לאחר כפרה אין בו מעילה, דכיון דנעשית מצותו תו לא קרינן ביה קדשי ה'.

ובגדי משום

והרי תרומת הדשן — הקשה רבינו יצחק: דהכא משמע דתרומת הדשן מועלין בו לאחר שנעשית מצותו, ובפרק "ולד חטאת" במעילה (יא,ב) תנן: דישון מזבח הפנימי והמנורה — לא נהנין ולא מועלין. וקאמרינן בגמרא: בשלמא מזבח החיצון — דכתיב "ושמו אצל המזבח" וכו'. והשתא קשה: דמשמע דמזבח החיצון נמי לא נהנין ולא מועלין! ומפרש רבינו יצחק: משום דקתני דישון מזבח הפנימי והמנורה לא מועלין, משמע דווקא בתר דישון, לפי שהדישון מוציאו מידי מעילה, לפי שנעשית מצותו, אלמא: מצוה לדשנן. ואהא קאמר: בשלמא מזבח החיצון מצוה לדשנו, דכתיב "ושמו אצל המזבח". ואדרבה אפילו מעילה אית ביה, מדכתיב "ושמו" ודרשינן בסוף תמורה (לד,א): "ושמו" — בנחת, ושמו — שלא יתפזר". אבל מזבח הפנימי מנלן שמצוה לדשנו? ורבינו יצחק בן אברהם מפרש: דלאו אדיוקא קאי, אֶלָּא אלא נהנין ולא מועלין מדאורייתא קאי, דליכא למימר לא נהנין מדרבנן כמו לא נהנין שבתלמוד. דבירושלמי דיומא פרק שני מוכח דלא נהנין מדאורייתא, דגרסינן התם: מניין לדישון מזבח הפנימי, דכתיב "והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן". שאינו צריך: אם לקבוע לה מקום, פירוש למוראה ונוצה — כבר כתוב "אצל המזבח", ואם למלדך שתהא במזרחו של כבש — כתיב "קדמה", ואף הוא דרש אצל אצל, פירוש: ואם ללמד שתהא תרומת הדשן במזרחו של כבש, מדכתיב "אל מקום הדשן" ונימא הרי זה בא ללמד ונמצא למד — דהא לא איצטריך, דתיפוק לן מגזירה שוה, נאמר כאן "אצל המזבח" ונאמר בתרומת הדשן "אצל המזבח" מה כאן במזרחו — אף להלן, אם כן "אל מקום הדשן" למה לי — שמע מינה למזבח הפנימי, שהוא אסור (לו) בהנאה "אל מקום טהור" — שיהא מקומו טהור. ואיכא דמפיק ליה בקל וחומר: ומה מזבח החיצון אסור בהנאה — מזבח הפנימי לא כל שכן, אלמא דאסור בהנאה מדאורייתא במזבח החיצון. והשתא הכי פירושו: בשלמא מזבח החיצון אסור בהנאה מדאורייתא — מדכתיב "ושמו" אלא מזבח הפנימי מנלן שיהא אסור בהנאה לאחר שנידשן ואפילו קודם דישון מנלן שיהא אסור, דאפילו גופיה לא ידעינן שיהא מצוה לדשנו, ואם כן משנעשה אפר נימא דנעשית מצותו, ויהא מותר בהנאה? ומשני: דמדשן נפקא. ואם תאמר: מאי קא פשיט ליה מדשן? אבתי תיבעי לך: מנלן דאסור בהנאה? ויש לומר: דגמרא דידן לא חשש אלא להביא פסוק שצריך דישון, ומסברא ידע דכל הדשנים שוין ליאסר בהנאה, או מקל וחומר כדאיתא בירושלמי, או משום דעיקר פשטיה דקרא בדשן מזבח החיצון, אלא דמחמת ייתור לא צריך למיכתביה, ומוקמינן ליה בפנימי ומנורה, וחשיב ליה כמין היקש דאיתקוש כולהו לחיצון. ואם תאמר: אם כן לימא הכא משום דהוה ליה מזבח החיצון ופנימי ומנורה שלשה כתובין הבאין כאחד! יש לומר: דאין כאן פסוק מיותר, דהא איצטריך למצות דשן לחניף אצל המזבח. ועוד נראה: דאחר שלמדנו מצות דישון פנימי ומנורה לחניף אצל המזבח — חשיב כל הדשנים כמו דבר אחד, דאם לא כן היכי נפיק בירושלמי מקל וחומר? הא שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. ואל תתמה על מה שפירש דתרומת הדשן לית בה מעילה אלא איסור הנאה, אף על גב דהכא קאמר מועלין כו' — הא קאמר נמי עגלה ערופה מועלין בה, ובההיא לית בה מעילה אלא איסור הנאה קאמר. וכהאי גוונא איכא נמי במעילה פרק "ולד חטאת" (יב,ב): חלב המוקדשין וביצי תורין לא נהנין ולא מועלין. וקאמר בגמרא דגמר "אמור" "אמור" מבכור, מה בכור מועלין בו — אף חלב המוקדשין מועלין בו. ובכור הוא קדשים קלים, ולית ביה מעילה. וחלב המוקדשין נמי לית ביה מעילה, כדתנן התם, דלאו "קדשי ה'" מיקרי. אלא מועלין דקאמר — לאו דוקא, אלא איסור הנאה. ואם תאמר: כיון דפרישית דיש בו איסור הנאה מדאורייתא, היכי קתני בפרק "ולד חטאת" (מעילה יא,ב): המקדיש דישון בתחלה — מועלין בו, והיכי חייל עליה הקדש, כיון דאיסור הנאה מדאורייתא? יש לומר: דלאו בדישון מזבח איירי, מדקאמר בתחלה —משמע דאיירי בדבר שלא הוקדש מעולם, אלא במקדיש דשן כירתו. וכן פירש רש"י. ואיצטריך לאשמועינן דקדושה, אף על גב דאינו ראוי לא למזבח ולא לבדק הבית, כדקתני התם בסיפא: כל הראוי למזבח כו'. אי נמי: אפילו אם תמצא לומר דלאו בדשן כירה איירי, דאם כן לא הוה ליה למימר דישון סתמא — איכא למימר דאיירי בדשן מזבח לאחר שהוציאוהו חוץ לשלש מחנות, ואשמעינן דלא הוי כשאר דשן ליאסר לעולם. ולמאי דפרישית דליכא מעילה בתרומת הדשן — ניחא הא דתנן במעילה (יט,ב): אין מועל אחר מועל אלא בהמה וכלי שרת בלבד. ומקשים: ליחשב נמי תרומת הדשן, דיש בו מועל אחר מועל. ומתרץ רבינו יצחק: דהוי בכלל בהמה, דמאפר קדשים הוא בא. ומיהו, גם לפירוש רבינו יצחק בן אברהם צריך לומר תירוץ רבינו יצחק, דנהי דבתרומת הדשן ליכא מעילה — מכל מקום ליחשב אפר תפוח, דלבולי עלמא אמר בפרק שני דמעילה (שם ט,א) דמועלין בו קודם תרומת הדשן. ואם תאמר: מאי שנא דדישון מזבח הפנימי אפילו קודם דישון לית ביה מעילה — כדאמר בפרק "כל שעה" (פסחים כו,א) דקטרת לאחר שתעלה תימרותו אין בו משום מעילה, ודשן מזבח החיצון מועלין בו לבולי עלמא קודם דישון? ויש לומר: דבדשן מזבח החיצון מועלין בו, כיון שמחוסר עבודה שצריכה בגדי כהונה, כדכתיב "ולבש הכהן מדו בד" וגו'. אבל דישון מזבח הפנימי, אף על פי שמחוסר דישון — אין זה חסרון עבודה, דלא אשכחן שיהא צריך בגדי כהונה. ואף על פי שהשוינו כל הדשנים — היינו לאחר שהניחם אצל המזבח, דאז נעשית מצות כולן, דאפילו בתרומת הדשן אין בה עוד שום עבודה — ואפילו הכי אסורה בהנאה, כדכתיב "ושמו אצל המזבח" אלא דמעילה לית בה, דלאו קדשי ה' קרינן ביה, כיון דלא מיחסר ביה תו שום עבודה, והוא הדין בדישון מזבח הפנימי דאסור בהנאה מקל וחומר, כדפרישית. אבל לענין שיהא צריך בגדי כהונה — אין לעשות קל וחומר, כיון דלא אשכחן בו שום עבודה אחר שנעשה דשן רק מצות דישון, כדאשכחן בחיצון דצריך הרמה. והשתא נמי ניחא הא דאמר בשילהי מסכת תמורה (לד,א): עולת העוף שנתמצה דמה — מוראה ונוצה יצאו מידי מעילה. ואמאי? והא לא נעשית מצותה, דאבתי מחוסר השלכה אצל המזבח. ולמאי דפרישית ניחא, דכיון דהשלכה לא אשכחן דבעי בגדי כהונה — כנעשית מצותו חשבינן ליה. ורבינו יצחק תירץ: דשאני התם, שעבודות הדם מתירות אותם. כל זה דקדק רבינו יצחק בן אברהם.

משום

יאמר בכל יום אחר תפילת שחרית שיעור תהלים – כפי שנחלק לימי החודש.

ממכתב י"א סיוון, תשי"ח

עַד כָּאן לֹא פְּלִיגֵי רבי מאיר ורבי שמעון וחכמים בדין איסור מעילה בדם לאחר שיצא לנחל קדרון, אֶלָּא אם יש דין מעילה מִדְּרַבָּנָן לשלם את הקרן, שאף לרבי מאיר ורבי שמעון הסוברים שמועלין בדם, הוא רק לשלם קרן, אֲבָל לענין דין מעילה מִדְּאוֹרַיְיתָא לשלם חומש, ולהביא קרבן אשם, מודים רבי מאיר ורבי שמעון שאֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן.

מבררת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי שאין מעילה בדם מדאורייתא. מבארת הגמרא: אָמַר עוּלָּא, אָמַר קְרָא (ויקרא יז יא) 'וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר', ודורשים מכאן, 'לכם' שֶׁלָּכֶם יְהֵא, שאף על פי שהוא זורק את הדם על המזבח, אין לדם דין של קדשי ה' שיש בהם מעילה, אלא יהיה דינו כמו 'לכם' שאין בו מעילה. דְּבֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן תַּנָּא – בבית מדרשו רבי שמעון למדו שאין בהם מעילה מהמשך הפסוק שכתוב 'וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר', שדין קדשי מזבח שניתן לדם, לְכַפָּרָה נְתַתִּיו – דווקא לכפרה, וְלֹא לְמְעִילָה – שאינו חשוב קדשים שיהיה בו דין מעילה, שאינו בא אלא לכפרה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אָמַר קְרָא 'כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר', משמע שבכל שעה דינו שוה, בין לפני כפרה ובין בשיריים שנשתיירו לאחר כפרה, ולומדים מזה שלִּפְנֵי כַּפָּרָה כִּלְאַחַר כַּפָּרָה, מַה לְּאַחַר כַּפָּרָה פשוט הדבר שאֵין בּוֹ מְעִילָה, שכיון שנעשה מצוותו אינו נחשב יותר 'קדשי ה'', אַף לִפְנֵי כַּפָּרָה כך הוא דינו וואֵין בּוֹ מְעִילָה.

שואלת הגמרא: וְאִימָּא – אולי נשווה את דיניהם להחמיר, שלְּאַחַר כַּפָּרָה דינו כִּלִּפְנֵי כַּפָּרָה, מַה לִּפְנֵי כַּפָּרָה יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה, אַף לְּאַחַר כַּפָּרָה יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה. מיישבת הגמרא: אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ וּמוֹעֲלִין בּוֹ – שלא מצינו בשום מקום דבר שיש בו מעילה, מחמת מצוותו, שאחר שעשה את מצוותו עדיין יש עליו דין מעילה. והטעם, כיון שכבר נעשה מצוותו לא חשוב יותר קדשי ה', ומוכרחים אנו לומר שלאחר כפרה ודאי אין בו מעילה, ולכן דורשים להיפך שלפני כפרה כלאחר כפרה שבשניהם אין בו מעילה.

שואלת הגמרא: וְלֹא – האם לא מצאנו דבר שנעשית מצוותו ומועלין בו, וְהָרֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן, שבכל בוקר היה תורם מדשן המזבח מלוא מחתה ונותן אותו בצידי המזבח והוא נבלע שם, ועל הדשן הנתרם נאמר 'וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ' ודורשים מזה שטעון גניזה. ואסור בהנאה כיון שנשאר בקדושתו, וכיון שכן יש בו גם מעילה, אף שכבר נעשית מצוותו. ואם כן חוזרת הקושיא שנלמד מ'הוא' שאמנם דינו שוה כל שעה, אך להיפך, שלאחר כפרה כלפני כפרה ומועלין בו גם אחר כפרתו אפילו שנעשה מצוותו.

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

לכל המתועדים בהתועדות ימי הגאולה י"ב-י"ג תמוז אשר
בכפר חב"ד - מיסודו של כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל השמחה
- באה"ק ת"ו ע"י מ"צ במהרה בימינו
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בימי סגולה אלו הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, אשר כמה שמחות נצטרפו ביחד -

ימי גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר היא גם גאולתנו ופדות נפשנו,

חמש עשרה שנה ליסוד כפר חב"ד - יהי רצון אשר יתפשט ויתרחב בכל המובנים, ובנקודה התיכונה והפנימית - להיות מרכז ממנו יפוצו המעיינות, מעיינות תורת החסידות בכל ארצנו הק' ת"ו,

הנחת אבן פינה לבית הכנסת החדש וגם מרכז לנוער אחב"י ה' עליהם יחיו -

יתן השם יתברך אשר, עפ"י הידוע ששמחה פורצת גדר, תצטרפנה כל שמחות אלו לפרוץ הגדרים וההגבלות המונעים התפשטות הטוב והקדושה - ואין טוב אלא תורה ומצוותי', תורתנו תורת חיים ומצוותי' עליהן נאמר וחי בהם - עד אשר גם בחיי היום-יום תתראה האחדות של ישראל אורייתא וקוב"ה, מתוך הרחבה בגשם וברוח,

ומגאולה האמורה - לגאולת כל אחינו בני ישראל בגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו ולקיום היעוד ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה.

בכבוד ובברכת לחיים לחיים ולברכה,

מ. שניאורסאהן

משיבה הגמרא: אי אפשר ללמוד מתרומת הדשן שדבר שנעשית מצוותו מועלין בו, **מִשּׁוּם דְּהָוֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וּכְגִדֵּי כְּהוּנָּה** – ארבעה בגדי לבן של כהן גדול ביום הכיפורים, שכתוב בהם 'ופשט את בגדי הבד וגו' והניחם שם' (ויקרא טז כג) ולמדו חז"ל (לעיל יב:) שטעונים גניזה ואין הדיוט עובד בהן כל השנה, ולא כהן גדול ביום כיפורים אחר, הרי שאסורים בהנאה אפילו שכבר נעשית מצוותם, ותרומת הדשן ובגדי כהונה הם **שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד** שיש בהם מעילה אפילו שכבר נעשית מצוותו, **וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין** למקומות אחרים, מכך שלא כתבה התורה פסוק אחד שממנו נלמד בבנין אב לכל התורה אלא פירשה בכל ענין בנפרד, שומעים אנו מכך שרק היכן שנכתב בפירוש בפסוק יש בהם מעילה אפילו אחר שנעשה מצוותו, מה שאין כן בכל התורה כולה שדבר שנעשית מצוותו אין בו מעילה. שואלת הגמרא: **הָנִיחָא לְרַבָּנַן דְּאָמְרֵי** שהפסוק 'וְהִנִּיחָם שָׁם' **מְלַמֵּד שֶׁמְּעוּנִין גְּנִיזָה** ואסורים בהנאה, ויש שני כתובים שדבר שנעשה מצוותו מועלין בו, תרומת הדשן ובגדי כהונה, ולפיכך אין מלמדים, **אֶלָּא לְרַבִּי דּוֹסָא דְּאָמַר בִּגְדֵי כְּהוּנָּה** של כהן גדול אין טעונין גניזה, ובאמת **רְאוּיִן הֵן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט** שמשמש בארבעה בגדים כל השנה, ואין בהם מעילה כמו שנפסק במסכת קידושין (נד-), בגדי כהונה אין בהם מעילה שלא ניתנה תורה למלאכי השרת שיפשטו את הבגדים מיד אחר עבודתם ולא יהנו בהם, אם כן לדבריו **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, הלא רק בתרומת הדשן מצינו דבר שנעשה מצוותו ומועלין בו, ומדוע לא נלמד מכך לכל התורה שאפילו אחר שנעשה מצוותו מועלין בו.

מיישבת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּהָוֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְעֶגְלָה עֲרוּפָה** שנאמר בה 'וערפו שם את העגלה בנחל' ומתיבת 'שם' דורשים שם תהא גניזתה, ואסורה בהנאה אפילו אחר שכבר נעשית מצוותה, ושוב מצינו **שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד** לאסור הנאה אף לאחר שנעשית מצוותו, **וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין.**

שואלת הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** שני כתובים הבאים כאחד **אֵין מְלַמְּדִין**, לכן אי אפשר ללמוד מתרומת הדשן ועגלה ערופה לכל המקומות שנעשית מצוותן שמועלין בהם, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שני כתובים הבאים כאחד **מְלַמְּדִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, נלמד מתרומת הדשן ועגלה ערופה לכל המקומות אפילו שכבר נעשה מצוותו שיהא בהם מעילה.

מיישבת הגמרא: **תְּרֵי מִיעוּטֵי כְּתִיבֵי** – בין בתרומת הדשן ובין בעגלה ערופה יש מיעוט שלא ללמוד מהם, בתרומת הדשן כתוב 'וְשָׂמוֹ', הוא"ו מיותרת שהיה צריך לומר 'ושם', ויש לדרוש מכך שרק בו יש מעילה אחר שנעשה מצוותו, ובפרשה של עגלה ערופה יש מיעוט שכתוב 'הָעֲרוּפָה', והה"א מיותרת שהיה צריך לומר 'ערופה', לדרוש שדווקא בה מועלין ולא באחרת. ואם כן אין ללמוד לכל מקום שיש מעילה לאחר שנעשית מצוותו, ובהכרח בא לומר שמה שכתוב לגבי דם 'הוא' פירושו לפני כפרה כלאחר כפרה שאין בו מעילה גם לפני כפרה, שהרי לאחר כפרה ודאי אין בו מעילה כיון שנעשתה מצוותו.

לעיל (נט:) הביאה הגמרא שלשה מיעוטים שנאמרו בפסוק שנחלקו האמוראים מהיכן לומדים שאין מעילה בדם. שואלת הגמרא: **וְהָנֵי תְּלָתֵי קְרָאֵי בַּדָּם,** 'לכם', 'לכפר', 'הוא', **לָמָּה לִי,** הרי למעט דם ממעילה די במיעוט אחד. משיבה הגמרא: **חַד לְמַעוּטֵי מִנּוֹתַר,** שאם אכל דם נותר בשוגג אינו חייב אלא אחת משום דם, וכן אם שגג בדם והזיד בנותר פטור מכרת. **וְחַד לְמַעוּטֵי מִמְּעִילָה,** כל אחד לשיטתו מאיזה פסוק שדורש לעיל למעט דם ממעילה, שאין בו מעילה מדאורייתא. **וְחַד לְמַעוּטֵי מִטּוּמְאָה,** שאם אכל דם קדשים בטומאת הגוף בשוגג אינו חייב אלא אחת משום דם, ואם שגג בדם והזיד בטומאה אף שהאוכל בטומאת הגוף חייב כרת, הוא פטור, **אֲבָל** למעט דם **מִפִּיגּוּל,** שאם אכל דם מקרבן פיגול, שחייב רק משום דם ולא משום פיגול, **לֹא צְרִיךְ לְמַעוּטֵי קְרָא,** מפני שנלמד ממקום אחר, **דִּתְנַן, כָּל** חלק של קרבן **שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין** – שהיתרו תלוי בפעולה אחרת, **בֵּין לָאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ** – בין לאכילת אדם כגון בשר קדשים הנאכל, שזריקת הדם מתירה אותו באכילה, שכל זמן שלא נזרק הדם אסור באכילה, ובין שמתירין להקרבה על המזבח, כגון אימורין, שזריקת הדם מכשרתו ליקרב על המזבח, באלו **חַיָּבִין עָלָיו** כרת **מִשּׁוּם פִּיגּוּל** – אם אכל מהן מקרבן שנעשה במחשבת פיגול חייב כרת. אבל דבר שמתיר את האחרים באכילה ובהקרבה על המזבח, כגון דם בקרבנות, וקומץ במנחה, אין חייבים עליו משום פיגול, **וְדָם עַצְמוֹ, מַתִּיר הוּא** את הבשר לאדם ואימורין למזבח, לכן אין חייבים עליו משום פיגול ואין צריך פסוק למעטו.

משנה

כָּל מַעֲשֵׂה העבודות של **יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאָמוּר עַל הַסֵּדֶר** במשנתינו, **אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לְחֲבֵירוֹ,** שלא עשה כסדר הקבוע לו במשנה, **לֹא עָשָׂה כְּלוּם,** וצריך לחזור ולעשות את העבודה הזו על הסדר. כגון אם **הִקְדִּים** את ההזאות של **דַּם הַשָּׂעִיר** לפני ההזאות של **דַּם הַפָּר, וְחָזוֹר וְיַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר לְאַחַר** שיזה **מִדַּם הַפָּר,** שההזאה מדם השעיר שלא על הסדר פסולה, לכך צריך להזות שוב אחר שהזה מדם הפר.

וְאִם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר הכהן גדול **אֶת הַמַּתָּנוֹת** של פר או של שעיר **שֶׁבִּפְנִים** – בקודש הקדשים **נִשְׁפַּךְ הַדָּם** של הפר או של השעיר, ישחוט אחר **וְיָבִיא דָּם אַחֵר, וְיַחֲזוֹר** להזות **בַּתְּחִילָּה מִבִּפְנִים,** ואף מה שכבר הזה חוזר ומזה פעם שנית, שמאחר ולא גמר אותה כפרה, צריך לעשותה מתחילתה. **וְכֵן בַּהֵיכָל** אם נתן מקצת מתנות לפני הפרוכת ונשפך הדם, יביא פר אחר ויתן שוב מתחילה את המתנות לפני הפרוכת, אולם אין צריך לחזור וליתן שוב את ההזאות של פנים, כמו שיבואר, **וְכֵן בְּמִזְבַּח הַזָּהָב** אם נשפך הדם באמצע המתנות על המזבח, יביא פר אחר ויתן שוב מתחילה את המתנות על המזבח, ואף בזה אין צריך לחזור וליתן בפנים ולפני הפרוכת, והטעם בזה, **שֶׁכּוּלָּן** – כל אחת מהם, קודש הקדשים, ההיכל והמזבח, **כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָן** – ולכן כפרה שנגמרה, נגמרה, ואין צריך לחזור וליתן, אך לא כן כאשר רק חלק מהכפרה נעשתה, כגון רק מחצית מההזאות שבהיכל, שבזה צריך להתחיל מתחילת הכפרה של כל הזאות ההיכל. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק,** ששם נשפך הדם, **מִשָּׁם הוּא מַתְחִיל** להזות מהפר השני, ואפילו לא גמר את אותה כפרה, אין צריך לחזור וליתן מתחילת המתנות, שכל מתנה כפרה בפני עצמה היא.

גמרא

תָּנוּ רַבָּנַן, כָּל מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאָמוּר עַל הַסֵּדֶר, אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵירוֹ, לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וצריך לחזור ולעשות את העבודה הזו במקומה. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי** יש עיכוב בדבר שלא נעשה כסדר, **בִּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂין בְּבִגְדֵי לָבָן מִבִּפְנִים** – בקודש הקדשים, כגון קטורת ומתנות שבין הבדים, **אֲבָל דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂין בְּבִגְדֵי לָבָן מִבַּחוּץ** – בהיכל ובעזרה, כגון הגרלה, וידוי, שפיכת שיריים וכל מתנות הפרוכת ומזבח הזהב, אפילו שנעשים בבגדי לבן, **אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵירוֹ, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי,** ואינו צריך לחזור ולעשותם כסדרן. **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שהסדר מעכב, **בִּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי לָבָן,** בין **מִבִּפְנִים** בקודש הקדשים בין **מִבַّחוּץ** בהיכל ובעזרה, **אֲבָל דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי זָהָב מִבַּחוּץ,** כגון אילו ואיל העם, אפילו אם הקדים להם הוצאת כף ומחתה אין מעכבין עליו לפסול את העבודה, אלא **מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי,** ואינו צריך לחזור ולעשות על הסדר.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם רבי יהודה ורבי נחמיה, **מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ,** שנאמר (ויקרא טז לד) 'וְהָיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם אַחַת בַּשָּׁנָה', 'חוקת עולם' משמעה שאין לשנות מן הסדר האמור בענין, 'אחת בשנה' כלומר בעבודות הנעשות אחת בשנה, ונחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה לאלו עבודות שעושים אחת בשנה כוונת התורה,

רש"י

ובגדי כהונה — ארבעה בגדי לבן דכהן גדול ביום הכפורים, דכתיב בהו "והניחם שם" (ויקרא טז). **ראויין הן לכהן הדיוט** — וקיימא לן: בגדי כהונה אין בהן מועילה, מפני שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, שיהו זריזין לפרשון מיד. **ענלה ערופה** — כתיב בה "שם" — שם תהא גניזתה. **הערופה** — זו ולא אחרת. **תלתא קראי כתיבי** — "לכם" "לכפר" "הוא". **חד למעוטי מנותר** — שאם אכל דם נותר בשוגג אינו חייב אלא אחת משום דם, וכן אם אכל דם קדשים בטומאת הגוף שהיא בכרת, בכולן אינו חייב אלא אחת משום דם, וכן אם שגג בדם והזיד באחת מאלו — פטור מכרת. **אבל מפיגול לא צריך למעוטי** — שאם אכל דם מקרבן פיגול — ממילתא אחריתי נפקא לן דפטור מכרת דפיגול. **בין לאדם בין למזבח** — שאחרים מתירין אותן, או לאכילת אדם כגון בשר קדשים הנאכל שתלוי בזריקת הדם, שכל זמן שלא נזרק אסור באכילה, כדכתיב "ודם זבחיך ישפך" (דברים יב) והדר "והבשר תאכל", או מתירין למזבח כגון אימורין, שזריקת הדם מכשרתן למזבח, כדכתיב (ויקרא יז) "וזרק הכהן את הדם על מזבח ה'" והדר "והקטיר החלב לריח ניחוח" — חיבין עליו משום פיגול. אם אכל מהן מקרבן מפוגל חייב כרת, דכתיב (שם ז) "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", אבל מתיר את אחרים, כגון הדם והקומץ — אין חייבין עליו משום פיגול, דגמרינן משלמים, דפיגול בשלמים כתיב, ושלמים יש להן מתירין למזבח, ומתירין לאדם שהדם מתיר את אימוריהן למזבח ובשרם לאכילה. **משנה** **האמורין על הסדר** — במשנתנו. **וכן בהיכל** — נתן מקצת מתנות על הפרוכת, ונשפך הדם — יביא פר אחר ויתחיל מתנות הפרוכת, ואין צריך לחזור ולהתחיל בכפורת. **שכולן כפרה בפני עצמן** — לפיכך כפרה שנגמרה — נגמרה. **ממקום שפסק** — ואפילו לא נגמרה אותה כפרה — אין צריך לחזור וליתן מה שנתן. **גמרא** **מכפנים** — לפני ולפנים. **בבגדי לבן מבחוץ** — כגון הגרלה וידוי ושפיכת שירים, וכל מתנות הפרוכת ומזבח הזוהב, אם הקדים להן דבר מאוחר — אין אלו מעכבין עליו לפוסלו. אבל בשחיטה ובחפינה — מודה הוא דצורך פנים כפנים דמי. **בבגדי זהב מבחוץ** — כגון אילו ואיל העם, שהקדים להן הוצאת כף ומחתה — אין מעכבין עליו לפסול. **אחת בשנה** — אלמא: כי כתיב "חוקה" לעיכובא — אאחת בשנה כתיב.

ר'

משום דהוי להו תרומת הדשן ובגדי כהונה כו' — ובמעילה, פרק "ולד חטאת" (יא,ב) קאמר: משום דהוו תרומת הדשן ואיברי שעיר המשתלח וכו'. ופריך: הניחא למאן דאמר אין נהנין, אלא למאן דאמר נהנין מאי איכא למימר.

אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר — הוה מצי לשנויי: דמאן דאמר מלמדין — סבר לה כרבנן דרבי דוסא, דהוו להו השתא שלשה כתובין, אלא בעי לשנויי אפילו אם תמצא לומר דסבר כרבי דוסא.

תרי מיעוטי כתיבי — בחד הוה סגי. וכן בסוף פרק "כל הבשר" (חולין קיג,ב) גבי עזים העזים. ונראה לי: דאי לא כתיב אלא חד מיעוטא הוה אמינא: נהי דאי לא כתיב מיעוטא לא ממעטינן מידי, דשני כתובין הבאין כאחד מלמדין — מכל מקום השתא דכתיב מיעוטא בחד מינייהו — הוו להו שלשה כתובין הבאין כאחד, ונהי דשלשה כתובין אין מלמדין — הני מילי כי לא כתיבי בחד דוכתא, אבל הכא דתרי מינייהו כתיבי בחד דוכתא — הוה ליה מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, להכי איצטריך אידך מיעוטא. ואין להקשות: היכי הוה סלקא דעתך לומר אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דאם כן לישתוק מינייהו לגמרי, ומהיכא תיתי למעוטי דאיצטריך מיעוט אחר מיעוט לרבות? יש לומר: הא לא קשיא, דבכל דוכתא דאיצטריך מיעוט אחר מיעוט מקשה רבינו שמואל כך, ומתרץ: דשמא הוה ממעטי' מכח שום דרשה, או קל וחומר, או בנין אב. להכי איצטריך מיעוט אחר מיעוט לרבות. כן יש לתרץ כמו כן בבאן. וזה אין להקשות: אי דרשי ליה למיעוט אחר מיעוט — אידך קרא שלישי למאי אתא? דיש לומר: כמו פרשה שנאמרה ונשנית. תדע, דלדידהו כיון דסבירא להו שני כתובין הבאין כאחד מלמדין, היכא דליכא אלא שני כתובים — כתוב שני למאי איצטריך? אלא על כרחך יש לומר כדפרישית. אי נמי: אי לא כתיב שלישי לא הוה דרשינן להו הנך תרי למיעוט אחר מיעוט, דאי לא כתיב אלא תרומת הדשן ומיעוט שלה — תרומת הדשן לאו מיעוטא הוא. אבל השתא, מכח דכתיב עגלה ערופה, דהשתא הוו להו שלשה כתובין — הוה ליה כל חד כמו מיעוט, והוה ליה תרומת הדשן ומיעוט שלה כמו מיעוט אחר מיעוט. **חד** למעוטי מנותר וחד למעוטי מטומאה — תימה: דבחד קרא סגי למעוטי תרוייהו, דכיון דאימעיט חד מינייהו — ילפינן אידך מיניה בגזרה שוה דחילול, כדילפינן להו מהדדי בפרק "בית שמאי" (זבחים מה,א) גבי קדשי נכרים. ולי קשה: דלא הוה צריך קרא לא לנותר ולא לטומאה, דכיון דפיגול לא צריך קרא, דהוה ליה דבר שאין לו מתירין — ניתו בקל וחומר: ומה פיגול שהוא בקבועה, ובידיעה אחת, ולא הותר מכללו — אינו חייב עליו, טומאה שהיא בעולה ויורד ובשתי ידיעות דוקא, והותר מכללו — לא כל שכן. וכיון דנפקא לן טומאה בקל וחומר מפיגול, הדר ילפינן נותר ב"חילול" "חילול" דדבר הלמד בקל וחומר חוזר ומלמד בגזרה שוה, כדאיתא בפרק "איזהו מקומן" (שם נ,ב)! ונראה לי: דאף על גב דעביד גמרא קל וחומר זה לפטור בדבר שאין לו מתירין משום טומאה — קל וחומר פריכא הוא, דאיכא למיפרך: מה לפיגול שאינו נוהג לאחר זריקה, ושאין פסולו בגופו אלא במחשבה בעלמא, ושאינו מטמא — תאמר בטומאה דשייכא אפילו לאחר זריקה ופסולו בגופו, ושכן מטמאה. והא דעביד התם האי קל וחומר — עיקרו אגזרה שוה סמיך, דמצי למילף חילול חילול מנותר, ונותר עון עון מפיגול. והא דליף לה מקל וחומר ולא קאמר בהדיא מגזרה שוה — יש לומר משום דסלקא דעתך למילף בענין אחר מהיקישא, דאיתקשו אכילת קודש בטומאה לשימוש בטומאה בקרא ד"וינזרו" כמו שפירש רבינו יצחק שם בריש פרק שני דזבחים (טו,ב ד"ה "אלא") וסלקא דעתך אמינא: כי היכי דעיקר שימוש בטומאה הוי אף בדבר שאין לו מתירין — הכי נמי אכילת קודש בטומאה. ואף על גב דגזרה שוה עדיפא — שאני הכא, כיון דהיקש לא איצטריך למילי אחריני, וגזרה שוה איצטריך למילי אחריני — היקישא עדיפא. ולהכי קאמר קל וחומר, דכיון דפיגול חמור בכמה ענינים ואינו חייב אלא בדברים שיש לו מתירין — אם כן מיסתברא למיגמר טומאה מיניה בגזרה שוה, ולא נידרוש היקישא כלל, דאינו כל כך היקש גמור, כיון שלא החזרו בהדיא בקרא ד"וינזרו" אכילה ושימוש. אבל הא קשיא לי: מאי איצטריך למימר אבל פיגול לא צריך קרא, משום דהוה ליה דבר שאין לו מתירין — לימא דלא צריך קרא משום דגמר "ענן" "ענן" מנותר! אלא [יש לומר]: דגזירה שוה ד"ענן" "ענן" ו"חילול" "חילול" לא ניתנה אלא למאי דכתיב בהדיא, אבל הני דרשות ד"לכם" ו"הוא" "לכפר" — לא משמע אלא לאפוקינהו ממעילה, והא דדרשינן מינייהו נותר וטומאה — היינו באם אינו ענין למעילה, וכיון דלא נפקי אלא באם אינו ענין — לא גמרינן מינייהו בגזירה שוה.

מִשּׁוּם דְּהָוֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וּבִגְדֵי כְהוּנָּה שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. הָנִיחָא לְרַבָּנַן, דְּאָמְרִי: "וְהִנִּיחָם שָׁם" - מְלַמֵּד שֶׁמְּעַטְּוּנִין גְּנִיזָה. אֶלָּא לְרַבִּי דּוֹסָא, דְּאָמַר: בִּגְדֵי כְהוּנָּה רְאוּיִן הֵן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? מִשּׁוּם דְּהָוֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְעֶגְלָה עֲרוּפָה שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר אֵין מְלַמְּדִין אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? תְּרֵי מִיעוּטֵי כְּתִיבִי: "וְשָׁמוֹ" "הָעֲרוּפָה". - וְהָנֵי תְּלָתֵי קְרָאֵי בַּדָּם לָמָּה לִי? חַד לְמַעוּטֵי מִנּוֹתָר, וְחַד לְמַעוּטֵי מִמְּעִילָה, וְחַד לְמַעוּטֵי מִטּוּמְאָה. אֲבָל מִפִּיגּוּל - לֹא צָרִיךְ לְמַעוּטֵי קְרָא. דִּתְנַן: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, בֵּין לָאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ - חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל, וְדַם עַצְמוֹ מַתִּיר הוּא. **מִשְׁנָה** כָּל מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאֲמוּר - עַל הַסֵּדֶר. אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵירוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. הִקְדִּים דַּם הַשְּׂעִיר לְדַם הַפָּר - יָחֲזוֹר וְיַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר לְאַחַר דַּם הַפָּר. וְאִם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים נִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָבִיא דָּם אַחֵר, וְיַחֲזוֹר בַּתְּחִילָּה מִבִּפְנִים, וְכֵן בַּהֵיכָל, וְכֵן בְּמִזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁכּוּלָּן כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָן. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמְּקוֹם שֶׁפָּסַק מִשָּׁם הוּא מַתְחִיל. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: כָּל מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאֲמוּר - עַל הַסֵּדֶר. אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵירוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי - בִּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂין בְּבִגְדֵי לָבָן מִבִּפְנִים, אֲבָל דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂין בְּבִגְדֵי לָבָן מִבַּחוּץ, אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵירוֹ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בִּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי לָבָן, בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ, אֲבָל בִּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי זָהָב מִבַּחוּץ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ "וְהָיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם אַחַת בַּשָּׁנָה", רבי

תוספות

תנא רבי נחמיה כדברי האומר שירים מעכבי — משמע דוקא משום דמעכבי, הא אי לא מעכבי — לא מיחייב עלייהו בחוץ. ותימה: דמשמע בזבחים פרק "בית שמאי" (לט,א) דרבי נחמיה בשירים החיצונים איירי, והתם מייתי ברייתא דמים הנשפכים לאמה אין חייבין עליהן בחוץ ואין מחשבה פוסלת בהן, ואין טעון ביבוס. ופריך: ליפלוג וליתני בדידה, אפילו בדמים כשירים בשלש מתנות שבחטאת, דאין טעון כיבוס, ואין מחשבה פוסלת בהן, ואין חייבין עליהן בחוץ! ומשני: הא מני — רבי נחמיה היא, דאמר: שירי הדם שהקריבן בחוץ חייב, ולא מיתני ליה תלתא פטורי בהדי תלתא חיובי. אלמא: לרבי נחמיה שלשה מתנות שבחטאת אין טעון כיבוס, ואין מחשבה פוסלת בהן. אם כן הוא הדין נמי דלא מעכבי. ואפילו הכי, הקריבן בחוץ — חייב. אם כן הוא הדין שירים, אף על גב דלא מעכבי — ליחייב עלייהו בחוץ! ועוד: איך יתכן זה דלרבי נחמיה שלשה מתנות (שם לח,א) ולעיל בפרק קמא (טו,א) דלא מצינו דמים שחציין למטה וחציין למעלה בחד מקום שיהו מעכבין, ולפי זה הרי מצינו לרבי נחמיה! ועוד הקשה רבינו יעקב מאורליינ"ש: דבפרק "בית שמאי" (גם זה שם) משמע דבחיצונים איירי, ובפרק "השוחט והמעלה" (שם קיא,א) אמרינן והשתא דאמר רב אדא בר אהבה מחלוקת בשירים הפנימים, אבל בשירים החיצונים דברי הכל אין מעכבין, כי קאמר רבי נחמיה — בשירים הפנימים. ועוד: דבסוף פרק "השוחט והמעלה" (שם קיב,א), גבי חטאת שקיבל דמה בשני כוסות, דמוקי לה כרבי נחמיה, וקאמר: משל למה הדבר דומה וכו', ומוקי לה בשעיר נשיא. אלמא: רבי נחמיה בחיצונים איירי, דומיא דשעיר נשיא! מיהו, הא לא קשיא, דאף על גב דהמשל הוי בשעיר נשיא — איכא למימר רבי נחמיה בפנימיים איירי. מכל מקום שאר הקושיות תיקשי לן! ואין לתרץ דסוגיא דריש פרק "בית שמאי" (שם לח,ב) דלא כרבי יוחנן, כיון דבפרק "השוחט והמעלה" (שם קיא,א) במסקנא מיתוקמא מילתא דרבי יוחנן בתר דאמר רב אדא בר אהבה כו'. ותירץ רבינו חיים כהן זצ"ל, דהכי קאמר רבי יוחנן: תנא רבי נחמיה כדברי האומר שירים הפנימיים מעכבין, ואילו היה עושה אותן בחוץ — חייב, אם כן יש לחייב בחיצונים בחוץ, אף על גב דלא מעכבין, דגמרינן מאיברים ופדרים, דאי פרכת מה לאברים ופדרים שכן תחילת עבודה — שירים הפנימיים יוכיחו, ואי פרכת מה לשירים הפנימיים שכן מעכבין — איברים ופדרים יוכיחו. ולא נהירא לרבינו יצחק בן אברהם דהיכי קאמר שירים הפנימים יוכיחו שהן סוף עבודה? והלא תחילת עבודה קורא אותם ב"השוחט והמעלה" למאן דאמר פנימיים מעכבי! על כן פירש רבינו יצחק בן אברהם דלמסקנא דמסקינן דשירים החיצונים לרבי נחמיה לא מעכבי — הכי פירושו: תנא רבי נחמיה כדברי האומר שיריים הפנימיים מעכבין, וכיון דמעכבין — מסתבר לעשות חיצונים כמו תחילת עבודה לכל הפחות, ולדמות לאיברים ופדרים, דכיון דרחמנא אחשבינהו כולי האי לפנימיים דמעכבי — יש לנו לעשות חיצונים כתחילת עבודה, כיון דלא הוו במקום המתנות אלא על גבי איצטבת היסוד — הוו להו תחלת עבודה אחרת, ואין סוף עבודה ראשונה. ואף על גב דלא מעכבי — חייב עליהם בחוץ, מידי דהוה אאברים ופדרים דלא מעכבי וחייבין עליהם בחוץ, והיינו דאמר פרק "בית שמאי" (לח,ב): אימור דשמעת ליה לרבי נחמיה לענין העלאה בחוץ, מידי דהוה אאיברים ופדרים, דמאיברים ופדרים לחודייהו יליף, כדפרישית. ואף על גב דפרכיה רבי עקיבא: לא אם אמרת באיברים ופדרים — שכן תחילת עבודה, ולא אהדר ליה ולא מידי — היינו משום דלא צריך, דפירכא דרבי עקיבא לא הויא פירכא אלא אליבא דנפשיה, דקסבר שירים הפנימיים אינן מעכבין. והא דפריך ליה מעיקרא נמי רבי עקיבא והלא שירי הדם שירי מצוה הן — אליבא דנפשיה קאמר, פירוש: אפילו בפנימיים. ורבי נחמיה השיבו: איברים ופדרים יוכיחו, ולדבריו דרבי עקיבא קאמר, כדמפרש התם, ולא לגמרי לדבריו. דאפילו לדברי עצמו צריך ראיה מאיברים ופדרים, אלא בהא הוא לדבריו — דמשמע דמודי ליה במאי דקרי ליה שירי מצוה. ואיהו לא סבירא ליה הכי, אלא סבירא ליה דפנימיים מעכבין. ומינייהו יליף חיצונים לחייב בחוץ — כדפרישית. והשתא אתי שפיר דקתני שירי הדם סתמא במתניתין ובברייתא, דחייב, דמשמע דבכולהו מחייב רבי נחמיה. ומאותו טעם שפירשתי, דתחילת עבודה חשיב לחייב בחוץ, וגמרינן להו מאיברים לפי שאינן במקום תחילת המתנות אלא על גב היסוד — מההוא טעמא הוה סלקא דעתך מעיקרא דמעכבין חיצונים, דאם לא כן — מאיזה טעם הוה סבור לומר דמעכבי מקמי דאייתי מילתא דרב אדא? והוה סלקא דעתך דאפילו חיצונים מעכבי, והא ליכא קרא אלא בפנימיים, "וכלה מכפר" אם כלה — כפר, אלא על ברחך מטעמא דפרישית. ורבינו תם פירש בענין אחר, וקשה טובא לפירושו, לכן לא כתבתיו. ובזבחים פרק "בית שמאי" (גם זה שם) מפורש בתוספות. **וכפר** את מקדש הקודש זה לפני ולפנים — פירש רש"י: אטומאה דלפני ולפנים. ולא נהירא, דהא אמתנות דלפני ולפנים ודהיכל מייתי לה, לומר דכל מתנות דלפני ולפנים חדא חשיבי, דאם נשפך הדם קודם שגמר כל מתנות לפני ולפנים — מביא פר אחר ומתחיל בתחילה. אלא יש לומר: לענין נשפך הדם קאמר זה לפני ולפנים, דכולהו כחדא מתנה חשיבי דהיכל כחדא מתנה וכן דמזבח. מיהו נוכל ליישב פירוש רש"י, דהכי קאמר: זה לפני ולפנים, דמתנות דלפני ולפנים חדא חשיבי, ומכפר על טומאה שאירעה שם. וכן בהיכל חדא חשיבי, ומכפר על טומאה שאירעה בהיכל. מזבח כמשמעו חדא חשיבי, ומכפר על שנטמא בפנים ולא שהה כשיעור השתחויה ועבד עבודה. ומשום דפשטיה דקרא מיירי בכפרה שמכפר על מקדש הקודש על הכהנים ועל עם הקהל כו' — על כן פירש רש"י כן.

דברי

רש"י

ר' יהודה **סבר** — אמקום שכפרתו אחת בשנה כתיבא חוקה, אבל אהיכל ואעזרות, אפילו דברים הנעשים בבגדי לבן שאין כפרתן בכהן גדול, אלא אחת בשנה — לא כתיבא חוקה. **דברים המתכפרים בהן אחת בשנה** — בין אמקום בין אבגדים. **כתיב זאת** — משמע חוקה על זאת כתיבה, ולא על אחרת. **למעוטי שירים** — שפיכת שירים, דלא מעכבי דבר המאוחר להם אם הקדימו להם, ואף על פי שהן נעשין בבגדי לבן — אין סדרן מעכב. ור' יהודה **אי מעכבי** — שאר דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ בכסדרן — מעכבי אף שירים כסדרן. **ואי לא מעכבי** — שאר דברים הנעשים בבגדי לבן — לא מעכבי הני, דאינהו נמי עבודה המעכבת כפרה היא, ומאי חזית למעוטה. **כדתניא** — דלר' יהודה שירים מעכבי כפרה כשאר המתנות, אי עקר להו לגמרי. הלכך, אי חוקה אשארא כתיבא — אדידהו נמי כתיבא. **מפני מה לא נאמר** — מי מעכב על ידינו שלא נדרוש בלשון זה: אם כלה — כפר, ואם לא כלה — לא כפר. **ואמרינן** — ב"איזהו מקומן" (זבחים נב,ב). **משמעות דורשין** — מר משמע ליה הכי, ומר משמע ליה הכי. **שירים מעכבי איכא בינייהו** — ר' עקיבא סבר: שירים לא מעכבי, והכי קאמר: אם כפר עיקר המתנות — כלה, ואפילו לא שפך שירים. ור' יהודה סבר: מעכבי. והכי קאמר: אם כלה הכל — אז כפר, ואם לא כפר הכל — אין הכפרה של מתנות כפרה. **ומי אמר ר' יוחנן הכי** — דלר' נחמיה שירים לא מעכבי, כדאמרינן לעיל: שניהן מקרא אחד דרשו, ומסקנא לר' נחמיה, חד למעוטי שירים דלא מעכבי. **והאמר רבי יוחנן** — במסכת זבחים, בפרק "השוחט והמעלה בחוץ" (שם קיא,א), תנא ר' נחמיה כדברי האומר שירים מעכבי, דקאמר ר' נחמיה התם: שירי הדם שהקריבן בחוץ — חייב. אלמא: עבודה הן בפנים. וקרינן בהו: (ויקרא יז) "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו וגו' ונכרת". יביא דם אחר ויתחיל — והרי כבר נקטה הקטורת, וזה שוחט פר.

בקטורת

רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מָקוֹם שֶׁמִּתְכַּפְּרִין בּוֹ פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה. **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר:** דְּבָרִים הַמִּתְכַּפְּרִין בָּהֶן פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה. אַטּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה מָקוֹם כְּתִיב?! אֶלָּא, הַיְינוּ טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה: כְּתִיב "זֹאת" וּכְתִיב "אַחַת", חַד - לְמַעוֹטֵי בְּגִדֵי לָבָן מִבַּחוּץ, וְחַד לְמַעוֹטֵי בְּגִדֵי זָהָב. **וְרַבִּי נְחֶמְיָה:** חַד - לְמַעוֹטֵי בְּגִדֵי זָהָב, וְחַד - לְמַעוֹטֵי שִׁירַיִם, דְּלָא מְעַכְּבִי. **וְרַבִּי יְהוּדָה:** אִי מְעַכְּבִי - מְעַכְּבִי, וְאִי לָא מְעַכְּבִי - לָא מְעַכְּבִי. כִּדְתַנְיָא: "וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ" אִם כִּפֵּר - כִּלָּה, וְאִם לֹא כִּפֵּר - לֹא כִּלָּה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ **רַבִּי יְהוּדָה:** מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר: אִם כִּלָּה כִּפֵּר וְאִם לֹא כִּלָּה לֹא כִּפֵּר? שֶׁאִם חִיסֵּר אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת לֹא עָשָׂה וְלֹא כִּלּוּם. **וְאָמְרִינַן:** מַאי בֵּינַיְיהוּ? **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי;** חַד אָמַר: מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, וְחַד אָמַר: שִׁירַיִם מְעַכְּבִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. וּמִי אָמַר **רַבִּי יוֹחָנָן** הָכִי? וְהָאָמַר **רַבִּי יוֹחָנָן:** תָּנָא **רַבִּי נְחֶמְיָה** כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר שִׁירַיִם מְעַכְּבִי! קַשְׁיָא. אָמַר **רַבִּי חֲנִינָא:** קְטוֹרֶת שֶׁחָפְנָה קוֹדֶם שְׁחִיטָתוֹ שֶׁל פַּר - לֹא עָשָׂה וְלֹא כִּלּוּם. כְּמַאן - דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּאִי **רַבִּי יְהוּדָה** - הָאָמַר כִּי כְּתִיבָא "חֻקָּה" - בְּדִבְרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי לָבָן מִבַּפְּנִים הוּא דִּכְתִיבָא! אֲפִילּוּ תֵּימָא **רַבִּי יְהוּדָה:** צוֹרֶךְ פְּנִים כִּפְנִים דָּמֵי. **תְּנַן:** אִם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים נִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָבִיא דָּם אַחֵר, וְיַחֲזוֹר וְיִזֶּה בַּתְּחִילָּה מִבִּפְנִים. וְאִם אִיתָא: יַחֲזוֹר וְיַחְפּוֹן מִבְּעֵי לֵיהּ!

בקטורת

קודם תפילת שחרית בימות החול יפריש איזה פרנק לצדקה.

ממכתב י"א סיוון, תשי"ח

רַבִּי יְהוּדָה שאומר שרק דברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים מעכבים **סָבַר,** שאחת בשנה עולה על עבודות הנעשות **בְּמָקוֹם שֶׁמִּתְכַּפְּרִין בּוֹ פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה** שהוא לפני ולפנים, ועל זה כתוב חוקה שצריך שיהיו בסדרן, ואם אינן בסדרן מעכב, אבל בהיכל ובעזרות שהם מקום כפרה בשאר ימות השנה, אפילו דברים שנעשים בבגדי לבן, שאף הן כפרתן רק פעם אחת בשנה, לא על זה נאמר חוקה, **וְרַבִּי נְחֶמְיָה** שאומר שכל הנעשה בבגדי לבן בין בפנים בין בחוץ מעכב **סָבַר,** שאחת בשנה לא נאמר על המקום, אלא על **דְּבָרִים הַמִּתְכַּפְּרִין בָּהֶן פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה,** דהיינו בבגדי לבן, שכל השנה הכהן הגדול משמש בשמונה בגדים, וביום הכיפורים משמש בארבעה בגדי לבן, ועל העבודות שמשמש בבגדי לבן שהם פעם אחת בשנה, כתוב חוקה לעכב בין בפנים בין בהיכל ובעזרות, אבל דברים שעושה בבגדי זהב אין סדרן מעכב.

הגמרא סותרת ביאור זה בדברי רבי יהודה. מקשה הגמרא: **אָמוּ** – וכי **לְרַבִּי יְהוּדָה** 'מָקוֹם' **כְּתִיב** בפסוק, שמעמידו בלפני ולפנים שהוא מקום שנכנסים פעם אחת בשנה, הרי כתוב סתם פעם אחת בשנה, ויש לנו לומר שעל כל העבודות הנעשים פעם אחת בשנה נאמר עליהם חוקה. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא הַיְינוּ טַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה** שלא מעכב בסדרן בבגדי לבן מבחוץ, משום שיש בפסוק (ויקרא טז לד) שני מיעוטים, **כְּתִיב** 'וְהָיְתָה **זֹּאת** לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם', משמע שהחוקה היא על 'זאת' בלבד ולא על דבר אחר, **וּכְתִיב** 'לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטֹּאתָם **אַחַת בַּשָּׁנָה**', היינו רק בדברים הנעשים אחת בשנה, **חַד לְמַעוּטֵי בִּגְדֵי לָבָן מִבַּחוּץ** – אחד מן המיעוטים ממעט עבודות הנעשות בבגדי לבן בחוץ שאין הסדר מעכב בהן, **וְחַד לְמַעוּטֵי בִּגְדֵי זָהָב** – ואחד מן המיעוטים ממעט עבודות הנעשות בבגדי זהב, שאין הסדר מעכב בהן.

וְרַבִּי נְחֶמְיָה ממעט משני המיעוטים, **חַד לְמַעוּטֵי בִּגְדֵי זָהָב,** שדורש מ'אחת בשנה' דברים שמתכפרים בהם פעם אחת בשנה, אבל בבגדי לבן אפילו מה שנעשה בחוץ סדרן מעכב, וכאמור לעיל, **וְחַד לְמַעוּטֵי שִׁירַיִם,** שלאחר שגמר את כל ההזאות היה שופך את השיריים על יסוד מערבי של מזבח החיצון, וזה ממעט הפסוק שאף שנעשה בבגדי לבן **דְּלֹא מְעַכְּבֵי** אם לא עשה אותם בסדרן, אבל שאר דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ הסדר מעכב בהם.

מבארת הגמרא מהו טעמו של רבי יהודה שלא דורש מיעוט אחד לשיריים שלא יעכב בהם הסדר: **וְרַבִּי יְהוּדָה, אִי מְעַכְּבֵי** שאר דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ שיהיו בסדרן, שפיכת השיריים הנעשה בבגדי לבן גם כן **מְעַכְּבֵי,** ואין טעם לחלק ביניהם, כיון ששפיכת שיריים נחשבת עבודה ככל עבודות יום הכיפורים, **וְאִי לֹא מְעַכְּבֵי** שאר דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ שיהיו בסדרן, גם שפיכת שיריים **לֹא מְעַכְּבֵי.**

מביאה הגמרא בריתא בה מבואר שדעת רבי יהודה ששיריים מעכבים את הכפרה אם לא שפכם כלל: **כִּדְתַנְיָא,** כתוב בפסוק (ויקרא טז כ) 'וְכִלָּה מִכַּפֵּר **אֶת** הַקֹּדֶשׁ וְ**אֶת** אֹהֶל מוֹעֵד וְ**אֶת** הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת הַשָּׂעִיר הֶחָי', ולכאורה לא היה לו לכתוב אלא 'והקריב את השעיר החי' מהו 'וכלה מכפר את הקודש', ודורשים מזה כך, **אִם כִּפֵּר,** שעשה את כל ההזאות כראוי, **כִּלָּה** כפרתן ויצא ידי חובתו, **וְאִם לֹא כִּפֵּר,** שלא עשה את כל ההזאות, **לֹא כִּלָּה** את הכפרה, ולא עשה ולא כלום, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, מִפְּנֵי מַה לֹא נֹאמַר** – מדוע שלא נדרוש את הפסוק 'וְכִלָּה מִכַּפֵּר' כלשונו וכסדר כתיבתו, **אִם כִּלָּה** שגמר את כל ההזאות, **כִּפֵּר** – יש לו כפרה ויצא ידי חובתו, **וְאִם לֹא כִּלָּה** את כל ההזאות, **לֹא כִּפֵּר** – אין לו כפרה, וצריך לחזור וליתנם, ומזה מוכח יותר **שֶׁאִם חִיסֵּר אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת** בין לפני ולפנים בין בהיכל ובין במזבח הזהב, **לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם.** **וְאַמְרִינָן** במסכת זבחים (נב:) לברר **מַאי בֵּינֵיהוּ** – מהו ההבדל בין רבי עקיבא ורבי יהודה אם דורשים בלשון הזה או בלשון הזה. ומבארת הגמרא, שנחלקו בזה **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר** שאכן אין דין היוצא למעשה ממחלוקתם, ולדברי הכל שפיכת שיריים אינה מעכבת את הכפרה, ורק **מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִיכָּא בֵּינֵיהוּ** – איך לדרוש את הפסוק, שרבי עקיבא דורש את הפסוק מהסיפא לרישא, אם כיפר כלה שהכל תלוי בכפרה דהיינו המתנות שהן המעבבות, אבל שיריים אינם מעכבים, ורבי יהודה גם כן סובר ששיריים לא מעכבים רק סבר שאם נדרוש כרבי עקיבא שאם כיפר כלה אפשר לטעות ולומר שדי בכפרה של מתנה אחת, אבל שאר המתנות אינן מעכבין כמו שמצינו בחטאות החיצונות, ולכן דרש מהרישא לסיפא שרק אם כלה את כל המתנות כמו שכתוב בפרשה כיפר, אבל אם לא כלה את כל המתנות שכתובים בפסוק לא כיפר, ומזה נלמד שאם חיסר אחת מן המתנות לא עשה כלום, **וְחַד אָמַר, שִׁירַיִם מְעַכְּבֵי אִיכָּא בֵּינֵיהוּ,** שרבי עקיבא סבר שיריים לא מעכבים ולכן דרש אם כיפר ועשה את ההזאות הכתובים בפרשה, כלה בזאת את כפרתו, ושפיכת שיריים אינה מעכבת, ורבי יהודה סבר שיריים מעכבים, ולכן דרש אם כלה את כל המתנות שצריך ליתן בין מה שכתוב בפרשה זו בין מה שלומדים מפרשה אחרת, רק אז כיפר, ואם לא כלה הכל אפילו אם חיסר רק את שפיכת השיריים, לא כיפר, ומכאן מוכח שסובר רבי יהודה ששיריים מעכבים את הכפרה, ואם כן דינן שוה לכל ההזאות שאם בכל ההזאות בהיכל היה הסדר מעכב, גם בזה היה מעכב.

מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי** שלרבי נחמיה שיריים לא מעכבים, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** במסכת זבחים (קיא.) לבאר את דברי רבי נחמיה במשנה (שם קי:) ששיירי הדם שהקריבן בחוץ חייב משום מקריב קדשים בחוץ, וביאר שטעמו הוא משום **דְּתָנָא רַבִּי נְחֶמְיָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר שִׁירַיִם מְעַכְּבֵי** את כפרת החטאת, וכיון שכן, נחשב הדבר כעבודה והרי זה בכלל הנאמר בפרשת שחוטי חוץ (ויקרא יז ט) 'ואל פתח אהל מועד לא יביאנו וגו' ונכרת', ומוכח שרבי יוחנן לומד בשיטת רבי נחמיה ששיריים מעכבים. מסיימת הגמרא: **קַשְׁיָא.**

הגמרא דנה בעבודות שנעשו שלא כסדרן: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, קְטוֹרֶת שֶׁהָפְנָה קוֹדֶם שְׁחִיטָתוֹ שֶׁל פַּר,** שלא עשה כסדרן, **לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם,** שגם בזה סדרן מעכב. מבררת הגמרא: **כְּמַאן, דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאִי רַבִּי יְהוּדָה, הָאָמַר כִּי כְּתִיבָא** 'חוּקָּה' שהסדר מעכב, דווקא **בְּדָבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּבִגְדֵי לָבָן מִבַּפְנִים הוּא דִּכְתִיבָא,** ואילו חפינת הקטורת ושחיטת הפר נעשים בחוץ, שחופן בחוץ ומכניסה לפני ולפנים. דוחה הגמרא: **אֲפִילּוּ תִּימָא רַבִּי יְהוּדָה, צוֹרֶךְ פָּנִים כִּפְנִים דָּמֵי,** שחפינת הקטורת ושחיטת הפר נעשים לצורך פנים, שאי אפשר לא להזות בלי שחיטה, ולא להקטיר בלי חפינה מקודם, ולכן הם מעכבים כדברים הנעשים בפנים.

מקשה הגמרא על רבי חנינא: **תְּנַן** במשנתינו, **אִם עַד שֶׁלֹּא נָמַר מַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים נִשְׁפַּךְ הַדָּם** של הפר **יָכִיא דָּם אַחֵר** – ישחט פר אחר **וַיַּחֲזוֹר וְיַזֶּה** מדמו **בַּתְּחִילָּה מִבִּפְנִים.** מקשה הגמרא: **וְאִם אִיתָא** שחפינת הקטורת שהקדימה לשחיטת הפר אינה כלום, **יַחֲזוֹר וְיַחְפּוֹן מִבַּעֵי לֵיהּ** – הלא לאחר שחיטת הפר השני צריך לחזור ולחפון, שאם לא כך נמצא שהקדים את חפינת הקטורת לשחיטת הפר השני.

בריאות הגוף והנשמה, הא בהא תלייא.

ממכתב ח' סיוון, תשט"ו

מתרצת הגמרא: אכן צריך לחפון ולהקטיר אחר שחיטת הפר השני, ומכל מקום לא כתבה זאת המשנה שכן בְּקִטּוֹרֶת לֹא קָא מַיְירֵי – אין המשנה עוסקת.

אָמַר עוּלָּא, שָׁעִיר שֶׁשָּׁחַטוֹ קוֹדֶם מַתַּן דָּמוֹ שֶׁל פַּר, והיה לו לשוחטו לאחר מתן הדם בפנים, לֹא עֲשָׂה וְלֹא כְּלוּם, שסדרן מעכב. מקשה הגמרא: תְּנַן, הִקְדִּים דַּם הַשָּׂעִיר לְדַם הַפָּר, יַחֲזוֹר וְיַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר אַחַר דַּם הַפָּר, סבורה הגמרא שהקדים במתנות שבפנים את דם השעיר לדם הפר, וזה יתכן רק באופן ששחט את השעיר לפני מתן דם הפר, לכך קשה, וְאִם אִיתָא ששעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה כלום, יַחֲזוֹר וְיִשְׁחוֹט מִבְּעֵי לֵיהּ – שצריך לחזור ולשחוט שעיר אחר לאחר שנתן את דם הפר. מתרצת הגמרא: תַּרְגְּמָא עוּלָּא לדברי המשנה, לענין קדימת דם השעיר לדם הפר בְּמַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל, אבל שחיטת השעיר נעשתה כהלכתה אחר מתן דם הפר בפנים. וְכֵן אָמַר רַבִּי אָפֵס להעמיד את המשנה בְּמַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל.

שנינו במשנה: וְכֵן בַּהֵיכָל וְכֵן בַּמִּזְבֵּחַ וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן, כתוב בפסוק לאחר כל עבודת יום הכיפורים (ויקרא טז לג), 'וְכִפֶּר אֶת מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר', הברייתא דורשת את הפסוק לענין כפרה על טומאת מקדש וקדשיו. 'וְכִפֶּר אֶת מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ', זֶה מלמדנו שכיפר בדמים הללו על טומאה שאירעה לִפְנֵי וּלְפָנִים, אם נכנס אדם בטומאה לקודש הקדשים, וכשנטמא ידע על כך, אך כאשר נכנס ויצא נעלם ונשכח ממנו טומאתו, ולכן לא הביא קרבן עולה ויורד על חטאתו. 'וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד', זֶה מלמדנו שמכפר על טומאה שאירעה בהֵיכָל. 'וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ' כְּמַשְׁמָעוֹ, שמכפר על טומאה שאירעה לאדם בעודו עומד ליד המזבח. 'וְכַפֵּר' אֵלּוּ עֲזָרוֹת, שמכפר על מי שנכנס לעזרה בטומאה. 'הַכֹּהֲנִים' כְּמַשְׁמָעָן, שמכפר על חטאי הכהנים. 'עַם הַקָּהָל' אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שמכפר על עבירות כלל ישראל. 'יְכַפֵּר' אֵלּוּ הַלְוִיִּם. ובתיבת 'יכפר' הכתובה בסוף הפסוק, הוּשְׁווּ כּוּלָּן – כהנים לווים וישראלים לְכַפָּרָה אַחַת, ובטומאת מקדש וקדשיו אי אפשר לומר שכולם מתכפרים בקרבן אחד שהרי כפרת הכהנים היא בפר וישראל מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים, אלא השוו שֶׁכּוּלָּן מִתְכַּפְּרִין בַּוִּידּוּי של שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ לעזאזל בִּשְׁאָר עֲבֵירוֹת חוץ מטומאת מקדש וקדשיו, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אין כפרת שאר עבירות לכהנים על ידי שעיר המשתלח, אלא בְּשֵׁם שֶׁדַּם הַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל בְּטוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו אפילו שאין עמו וידוי, כָּךְ דַּם הַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים בְּטוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו בלא הוידוי, וּכְשֵׁם שֶׁוִּידּוּי שֶׁל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל בִּשְׁאָר עֲבֵירוֹת כָּךְ וִידּוּי שֶׁל פַּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים בִּשְׁאָר עֲבֵירוֹת.

מביאה הגמרא ברייתא הדורשת את הפסוק האמור לענין ההזאות: תָּנוּ רַבָּנַן, 'וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ' זֶה ההזאות שמזה לִפְנֵי וּלְפָנִים בין הבדים. 'ואת אֹהֶל מוֹעֵד' זֶה ההזאות שבהֵיכָל. 'ואת הַמִּזְבֵּחַ' כְּמַשְׁמָעוֹ, שצריך להזות על המזבח. ותיבת 'את' שבין כל אחד ואחד מְלַמֵּד שֶׁכּוּלָּן – לפני ולפנים, בהיכל ובמזבח, כַּפָּרָה כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָן – כל אחת הרי היא כפרה לעצמה ואינן תלויות אחת בחברתה, מִכָּאן אָמְרוּ, שאמנם נחלקו לגבי אם נָתַן מִקְצָת מַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, שלתנא קמא יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בְּמַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים כיון שלא נגמרה כפרתן, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, אֵינוֹ מַתְחִיל להזות מדמי הפר השני אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק – מהמתנה שבה פסק ולא מתחילת הכפרה. אולם בזאת הכל מודים שאם גָּמַר אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם שיָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בַּמַּתָּנוֹת לפני ולפנים, כיון שכפרת פנים בפני עצמה היא, וכבר גמר כפרתו. ועוד אמרו, שאמנם נחלקו אם נָתַן מִקְצָת מַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם שתנא קמא סבר יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בַּהֵיכָל, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים אֵינוֹ מַתְחִיל מתחילת הכפרה בהיכל אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק. מכל מקום הכל מודים שאם גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם שיָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בְּמַתָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, ואין צריך לחזור וליתן את המתנות בהיכל שכבר גמר כפרתן. ואמנם נחלקו אם נָתַן מִקְצָת מַתָּנוֹת שֶׁבַּמִּזְבֵּחַ וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, לתנא קמא יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בְּמַתָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, ורַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, כל מתנה כפרה בפני עצמה היא ומִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הוּא מַתְחִיל. מכל מקום אם גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּמִּזְבֵּחַ וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, דִּבְרֵי הַכֹּל שיריים לֹא מְעַכְּבִי.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם – תנא קמא ורבי אלעזר ורבי שמעון מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ כל אחד את שיטתו, שכתוב בפסוק (שמות ל י) 'מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה', רַבִּי מֵאִיר סָבַר שדורשים חַטָּאת אַחַת אָמַרְתִּי לְךָ להתכפר בה וְלֹא לעשות כפרה אחת משתי חַטָּאוֹת, ולכן אם נשפך הדם לפני שגמר את הכפרה צריך להתחיל מתחילה שלא יהיה כפרה אחת משתי חטאות. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבְרֵי שחטאת הוא לשון חִטּוּי – הזאה שבאה לטהר, הרי שלענין ההזאות אֶחָד אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא שְׁנֵי חִטּוּיִין, שלא יתן את אותה הזאה פעמיים, ולכן אם נשפך הדם ולא גמר כפרתו אינו מזה שוב הזאה שכבר הזה אלא מתחיל ממקום שפסק.

להבנת הסוגיא ראוי להקדים סדר טהרת המצורע. אחר שנתרפא מצרעתו וספר שבעה ימים, ביום השמיני לטהרתו מביא קרבנותיו שלש בהמות, לאשם, לחטאת ולעולה, ולוג אחד שמן ושלשה עשרונים סולת. שחטו את האשם וקיבלו שני כהנים את דמו, אחד קיבל הדם בכלי ואחד ביד, זה שקיבל בכלי מזה דמו על המזבח, וזה שקיבל ביד בא לו אצל המצורע העומד בשער נקנור ומכניס ראשו לעזרה וכן יד ורגל ימין, ונותן הכהן באצבעו הימנית מן הדם שבידו השמאלית, על תנוך אזנו הימנית, בוהן ידו הימנית ובוהן רגלו הימנית, לאחר מכן לקח הכהן שהזה מהדם את לוג השמן ויצק ממנו אל תוך כף ידו השמאלית של חבירו הכהן והכהן שיצק לחבירו טובל אצבע ימינו בשמן ומזה שבע פעמים בנגד בית קדשי הקדשים, לאחר שגמר את ההזאות בא לו אצל מצורע ונותן מן השמן על תנוך אזנו ובוהן ידו ובוהן רגלו הימנית באותו מקום שנתן מן הדם, והנותר מן השמן שבכף הכהן יתן על ראש המצורע.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי, לִי חִלֵּק רַבִּי יַעֲקֹב בְּלוּגִין של מצורע, שלא הושוו דינם לדין מתן דמים של יום הכיפורים, ושנה לי שלא נחלקו רבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון בעבודות של מצורע שהיה צריך להזות שבע הזאות בפנים ומתן בהונות, וגם רבי אלעזר ורבי שמעון מודים בנשפך הלוג שאינו מתחיל ממקום שפסק, כיון שכתוב (ויקרא יד י) 'לוֹג אֶחָד שָׁמֶן' ודורשים לוג אחד אמרתי לך שיהיה בו הכפרה ולא בשני לוגין, ורק ביום הכיפורים שנאמר 'חטאת אחת' נחלקו שרבי אלעזר ורבי שמעון דורשים חיטוי אחד אמרתי לך ולא שני חטויין ללמדנו שלא יתן הזאה אחת שני פעמים.

מקשה הגמרא: וְלֹא – וכי אינם חולקים גם בלוג שמן של מצורע, וְהָתְנִיָא, נָתַן מִקְצָת מַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים שהיה מזה שבע פעמים מלוג השמן, וְנִשְׁפַּךְ הַלּוֹג, יָבִיא לוֹג אַחֵר וְיַתְחִיל שוב בַּתְּחִילָּה בְּאותם מַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הוּא מַתְחִיל. ואם גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְנִשְׁפַּךְ הַלּוֹג, יָבִיא לוֹג אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בְּמַתָּנוֹת שֶׁבַּכְּהוּנּוֹת שהיא עבודה שניה, ואין צריך לחזור וליתן בפנים. ואם נָתַן מִקְצָת מַתָּנוֹת בַּכְּהוּנּוֹת וְנִשְׁפַּךְ הַלּוֹג, יָבִיא לוֹג [אַחֵר] וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בְּמַתָּנוֹת שֶׁבַּכְּהוּנּוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הוּא מַתְחִיל. ואם גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּכְּהוּנּוֹת וְנִשְׁפַּךְ הַלּוֹג, דִּבְרֵי הַכֹּל מַתָּנוֹת שצריך ליתן על הָרֹאשׁ מן נותר השמן לֹא מְעַכְּבוֹת. ואם כן מצאנו שחולקים רבי אלעזר ורבי שמעון גם בלוג שמן של מצורע.

מתרצת הגמרא: אֵימָא כך יש לפרש דברי רבי, לִי שָׁנָה רַבִּי יַעֲקֹב את מחלוקתם גם בְּלוּגִין של מצורע וכמו מחלוקתם לגבי הזאות של יום הכיפורים.

אָמַר מַר, מַתָּנוֹת השמן הניתנות על הָרֹאשׁ של מצורע אֵין מְעַכְּבוֹת. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא אינן מעכבות, אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'וְהַנּוֹתָר מִן הַשֶּׁמֶן', שמשמע רק אם נשאר צריך ליתן ואינו מעכב,

המשך בעמוד רב

רש"י

בקטורת לא קמיירי — ומיהו, ודאי צריך להקטיר קטורת אחרת אחר שחיטת פר זה. **הקרים דם השעיר** — קא סלקא דעתך במתנות שבפנים קאמר, דדוה ליה שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר. **תרגמא עולא** — דבמתנות שבהיכל קאמר, אבל שחיטת השעיר במקומה היתה לאחר מתן דם הפר בפנים. **זה לפני ולפנים** — כפר בדמים הללו על טומאה שאירעה לפני ולפנים, אם נכנס אדם שם בטומאה ואין בה ידיעה בסוף אבל הוה ידיעה בתחילה. וילפינן מקראי בפרק קמא דשבועות (ז,ב), ששעיר זה תולה עליה להגין מן היסורין עד שיודע לו, ויביא בעולה ויורד. **זה היכל** — על טומאה שאירעה בהיכל. **ואת המזבח כמשמעו** — על טומאה שאירעה לאדם במזבח, ושהה כדי השתחויה, שזהו שיעור שהייה למי שנטמא בעזרה. הושוו כולן — בהאי "יכפר" בתרא כהנים לוים וישראלים, ובטומאת מקדש וקדשיו אי אפשר להשוותן, שהרי הפר מכפר על הכהנים, והשעיר הנעשה בפנים על ישראל. ובאיזה כפרה הושוו — מלמד שכולם מתכפרים בוידוי של שעיר המשתלח בשאר עבירות, דברי ר' יהודה. **ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו** — ואין עמו וידוי. **כך דם הפר** — בלא וידוי מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו. **וכשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידוי של פר מכפר על הכהנים** — ובמסכת שבועות (יג,ב) פרכינן: ולר' שמעון הא ודאי הושוו! ומשנינן: הושוו דבני כפרה נינהו, מיהו — כל חד מכפר בדידיה. **וכלה מכפר את הקודש זה לפנים ולפנים** — אלו הזאות של בין הבדים. **זה היכל** — הזאות שעל הפרוכת. **מכאן אמרו וכו'** — לאו אנתן מקצת מתנות קאי, אלא אגמר מתנות שבפנים ונשפך הדם, דאמר: מכאן דאין צריך לחזור ולעשות את זאת שגמר שהרי כפרה בפני עצמה היא. **חטאת אחת אמרתי לך** — להתכפר הכפרה בה, ולא לעשות כפרה אחת משתי בהמות. **ולא שני חטויין** — לשנות ההזאה שתי פעמים. **לי חילק ר' יעקב בלוגין** — לי נתן ר' יעקב חילוק בלוג שמן של מצורע, שלא הושוו למתן דמים של יום הכפורים, ושנה לי: לא נחלקו ר' מאיר ור' אלעזר ור' שמעון בעבודות החלוקות בו, שבע הזאות שבפנים ומתן בהונות, דלא אמרינן ממקום שפסק משם הוא מתחיל, דכתיב "לוג אחד שמן" (ויקרא יד) — לוג אחד אמרתי לך להיות הכפרה בו, ולא שני לוגין, דהתם הוא דאיכא למידרש חיטוי אחד אמרתי לך, אבל הכא ליכא למימר הכי. **מקצת מתנות שבפנים** — דכתיב (שם) "והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים". **ויתחיל בתחילה בבהונות** — שהיא עבודה שניה, כדכתיב (שם) "ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן" וגו'. **מתנות הראש** — "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר" (שם). **לי שנה ר' יעקב** — את המחלוקת הזה שבמשנתנו בלוגין של מצורע. **אילימא משום דכתיב והנותר** — דקרי להו שיריים. **הכי נמי דלא מעכבי** — והאמר מר (מנחות ט,א): שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה — אין מקטירין את הקומץ עליהם. **שאני הכא דכתיב ומיתר השמן והנותר** — מתנות בהונות קרויין שיריים, דכתיב בהו "ומיתר השמן" וגו' ומתנות הראש קרויין שירי שיריים, דכתיב בהו "והנותר" בשיריים הראשונים, יתן על ראש המטהר.

אשם

תוספות

דברי הכל מתנות הראש אינו מעכב — מכאן קשה למה דאמרינן פרק קמא דזבחים (ו,ב) "והנותר בשמן יתן על ראש המטהר" אם נתן — כפר, ואם לא נתן — לא כפר, דברי רבי עקיבא. רבי יוחנן בן נורי אומר: מעלה עליו כאילו לא כפר, וכפר. ומפרש התם: מאי כאילו לא כפר וכפר, כפר — מתן בהונות, לא כפר — מתנות הראש. ופירש רש"י: ויביא אחר, ויתחיל במתנות הראש. ולרבי עקיבא אף מתנות בהונות שנתן לא עלו לו, ויביא לוג אחר ויתחיל בבהונות. וקשה: דאם כן [והו דלא כתנאי דהכא! ועל כן נראה]: רבי יוחנן בן נורי דאמר התם דמתנות הראש שירי מצוה הן — סבר כתנא דהכא, והכי פירושא: מעיקרא כי בעי למימר כפר — גברא, לא כפר — קמי שמיא. כפר גברא — שטיהר מצרעתו, ולא כפר קמי שמיא — מעונש שבידו והדר קאמר: אפילו מעונש שבידו איכפר ליה, אלא כפר מתן בהונות — שעשאה כמצותה, לא כפר מתנות הראש — שחיסר מצוה, ולא עשאה כמאמרה. ויש מפרשים: דמעיקרא סלקא דעתך לא כפר קמי שמיא — מתן בהונות עצמן, אף על פי שנתן — אין בהן ריצוי גמור, אף על גב דמתנות הראש לא מעכבי. והדר קאמר: לא כפר מתנות הראש — ריצוי גמור, אבל מתן בהונות — כפר ריצוי גמור. **אלא** מעתה והנותרת מן המנחה — הכי נמי הוה מצי למיפרך מ"ומיתר השמן דקאי ביה, אלא ניחא ליה למיפרך מ"והנותרת" דהוי דומי' ד"והנותר".

אשם

בִּקְטוֹרֶת לָא קָא מְיַירִי. אָמַר עוּלָּא: שָׁעִיר שֶׁשְּׁחָטוֹ קוֹדֶם מַתַּן דָּמוֹ שֶׁל פַּר - לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. תְּנַן: הִקְרִים דַּם הַשָּׂעִיר לְדַם הַפָּר - יַחֲזוֹר וְיַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר אַחַר דַּם הַפָּר. וְאִם אִיתָא, יַחֲזוֹר וְיִשְׁחוֹט מִבָּעֵי לֵיהּ! תַּרְגְּמָא עוּלָּא: בְּמַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל. וְכֵן אָמַר רַבִּי אָפֵס: בְּמַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל. "וְכֵן בַּהֵיכָל וְכֵן בַּמִּזְבֵּחַ" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְכִפֶּר אֶת מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ" - זֶה לִפְנֵי וְלִפְנִים, "אֹהֶל מוֹעֵד" - זֶה הֵיכָל, "מִזְבֵּחַ" - כְּמִשְׁמָעוֹ, "יְכַפֵּר" - אֵלּוּ עֲזָרוֹת, "הַכֹּהֲנִים" - כְּמִשְׁמָעָן, "עַם הַקָּהָל" - אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, "יְכַפֵּר" - אֵלּוּ הַלְוִיִּם. הוּשְׁווּ כּוּלָּן לְכַפָּרָה אַחַת, שֶׁכּוּלָּן מִתְכַּפְּרִין בַּשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ בִּשְׁאָר עֲבֵירוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁדַּם הַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בְּפְנִים מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל בְּטוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו, כָּךְ דַּם הַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים בְּטוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו. וּכְשֵׁם שֶׁוִּידּוּי שֶׁל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל בִּשְׁאָר עֲבֵירוֹת - כָּךְ וִידּוּי שֶׁל פָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים בִּשְׁאָר עֲבֵירוֹת.

תָּנוּ רַבָּנַן: "וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ" - זֶה לִפְנֵי וְלִפְנִים, "אֹהֶל מוֹעֵד" - זֶה הֵיכָל, "מִזְבֵּחַ" - כְּמִשְׁמָעוֹ, מְלַמֵּד שֶׁכּוּלָּן כַּפָּרָה כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָן. מִכָּאן אָמְרוּ: נָתַן מִקְצַת מַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָבִיא דָּם אַחֵר, וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בַּמַּתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵינוֹ מַתְחִיל אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק. גְּמַר אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים, וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָבִיא דָּם אַחֵר, וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בְּמַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל. נָתַן מִקְצַת מַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בַּהֵיכָל. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵינוֹ מַתְחִיל אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק. גְּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בְּמַתָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. נָתַן מִקְצַת מַתָּנוֹת שֶׁבַּמִּזְבֵּחַ וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָבִיא דָּם אַחֵר, וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בְּמַתָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הוּא מַתְחִיל. גְּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּמִּזְבֵּחַ וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם - דִּבְרֵי הַכֹּל לָא מְעַכְּבִי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ "מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה". רַבִּי מֵאִיר סָבַר: חַטָּאת אַחַת אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבְרִי: חִטּוּי אֶחָד אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא שְׁנֵי חִטּוּיִין. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי: לִי חִלֵּק ר' יַעֲקֹב בְּלוּגִין. וְלֹא? וְהָתַנְיָא: נָתַן מִקְצַת מַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים וְנִשְׁפַּךְ הַלּוֹג - יָבִיא לוֹג אַחֵר, וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בְּמַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הוּא מַתְחִיל. גְּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְנִשְׁפַּךְ הַלּוֹג - יָבִיא לוֹג אַחֵר וְיַתְחִיל בְּמַתָּנוֹת שֶׁבַּבְּהוּנוֹת, נָתַן מִקְצַת מַתָּנוֹת בַּבְּהוּנוֹת וְנִשְׁפַּךְ הַלּוֹג - יָבִיא לוֹג [אַחֵר], וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה בְּמַתָּנוֹת שֶׁבַּבְּהוּנוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הוּא מַתְחִיל. גְּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּבְּהוּנוֹת וְנִשְׁפַּךְ הַלּוֹג - דִּבְרֵי הַכֹּל מַתְּנוֹת הָרֹאשׁ לֹא מְעַכְּבוֹת. אֵימָא: לִי שָׁנָה רַבִּי יַעֲקֹב בְּלוּגִין. אָמַר מָר: מַתְּנוֹת הָרֹאשׁ אֵין מְעַכְּבוֹת. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְהַנּוֹתָר מִן הַשֶּׁמֶן" - אֶלָּא מֵעַתָּה "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה" הָכִי נַמִּי דְּלָא מְעַכְּבִי? שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "וּמִיֶּתֶר" "וְהַנּוֹתָר". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

אשם

בטח זהיר בקידוש לבנה – סגולה לשיניים.

ממכתב ח' סיוון, תשט"ו

אֲשֶׁם מְצוֹרָע שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִילָּה - הָכָא נַמִּי יָבִיא אַחֵר וְיִשְׁחוֹט. וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁאוֹמְרִים מִמְּקוֹם שֶׁפָּסַק מִשָּׁם הוּא מַתְחִיל - הָכָא אֵין לוֹ תַּקָּנָה. מַתְקִיף לֵיהּ רַב חִסְדָּא: וְהָא "אֹתוֹ" כְּתִיב! קַשְׁיָא. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אֲשֶׁם מְצוֹרָע שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן מִדָּמוֹ לְגַבֵּי בְּהוֹנוֹת - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וְטָעוּן נְסָכִים, וְצָרִיךְ אָשָׁם אַחֵר לְהַכְשִׁירוֹ. וְרַב חִסְדָּא אָמַר לָךְ: מַאי צָרִיךְ - צָרִיךְ וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה. וְתָנֵי תַּנָּא צָרִיךְ וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה? אִין, וְהָתַנְיָא: נָזִיר מְמוֹרָט, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: צָרִיךְ הַעֲבָרַת תַּעַר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵין צָרִיךְ הַעֲבָרַת תַּעַר. וְאָמַר רַבִּי אָבִינָא: כְּשֶׁאוֹמְרִים בֵּית שַׁמַּאי צָרִיךְ - צָרִיךְ וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה. וּפְלִינָא דְּרַבִּי פִּדָּת, דְּאָמַר רַבִּי פִּדָּת: בֵּית שַׁמַּאי וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. בֵּית שַׁמַּאי - הָא דַּאֲמַרַן, רַבִּי אֶלְעָזָר - דְּתַנְיָא: אֵין לוֹ בוֹהֶן יָד וּבוֹהֶן רֶגֶל - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נוֹתֵן עַל מְקוֹמוֹ וְיוֹצֵא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם נָתַן עַל שֶׁל שְׁמֹאל - יָצָא. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְלָקַח מִדַּם הָאָשָׁם" יָכוֹל בַּכְּלִי - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן", מַה נְּתִינָה בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן - אַף לְקִיחָה בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן. יָכוֹל אַף לַמִּזְבֵּחַ כֵּן - תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא" מַה חַטָּאת טְעוּנָה כְּלִי - אַף אָשָׁם טָעוּן כְּלִי. נִמְצָאתָ אַתָּה אוֹמֵר: אֲשֶׁם מְצוֹרָע שְׁנֵי כֹּהֲנִים מְקַבְּלִים אֶת דָּמוֹ, אֶחָד בַּיָּד וְאֶחָד בַּכְּלִי. זֶה שֶׁקִּיבֵּל בַּכְּלִי - בָּא לוֹ אֵצֶל מִזְבֵּחַ. וְזֶה שֶׁקִּיבֵּל בַּיָּד - בָּא לוֹ אֵצֶל מְצוֹרָע. תְּנַן הָתָם: וְכוּלָּן מְטַמְּאִים בְּגָדִים, וְנִשְׂרָפִין אַבֵּית הַדֶּשֶׁן, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מְטַמְּאִין בְּגָדִים וְאֵין נִשְׂרָפִין אַבֵּית הַדֶּשֶׁן אֶלָּא הָאַחֲרוֹן, הוּאִיל וְנֶאֱמַר בּוֹ כַּפָּרָה. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן: כַּמָּה שְׁעִירִים מְשַׁלֵּחַ? אָמַר לֵיהּ: וְכִי עֶדְרוֹ מְשַׁלֵּחַ? אָמַר לוֹ:

וכי

אשם מצורע ששחטו שלא לשמו — תמה רבינו יצחק בן אשר: מאי קא מדמי? דכיון דלא נשחט לשמו, ולא עלה לבעלים כלל לשם חובה, מאי שייך הכא אשם אחד אמר רחמנא, כמו לעיל חטאת אחד אמר רחמנא? והא כל מה שנתן ממנו — כמאן דליתיה דמי! על כן נראה לו כגירסת רבינו חננאל: אשם מצורע שנשפך דמו קודם מתן בהונות, באנו למחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון. דהא דמי לפר שנשפך דמו קודם גמר מתנותיו, וקא משמע לן כי היכי דפליגי במתנות השמן דלא כתיב "אותו", הכא נמי פליגי במתן דם אשם אף על גב דכתיב "אותו" דמשמע אחד ותו לא — אפילו הכי מביא אחר. וטעמא הוי כמו שאפרש בסמוך. ופריך: והא "אותו" כתיב, ובין לרבי מאיר ובין לרבי אלעזר ורבי שמעון לא הוה ליה לאתויי אחרים. והא דמייתי תניא כוותיה — לאו מדקתני אשם ששחטו שלא לשמו — דבהא כולי עלמא מודו, אלא מהאי שלא נתן מדמו על הבהונות צריך אשם אחר להכשירו — אלמא: אף על גב דכתיב "אותו" איכא מאן דאמר מביא אשם אחר. ותימה: והא רבי יוחנן גופיה קאמר לעיל דטעמא דרבי אלעזר ורבי שמעון גבי פר יום הכפורים משום דחיטוי אחד אמר רחמנא, והכא דלא מצינו למידרש הכי, מאי טעמייהו? ושמא מהתם גמרי, כי היכי דהתם איכא כמה מיני מתנות — גלי לן קרא ממקום שפסק מתחיל, הכי נמי — בין בלוג שמן בין באשם.

נזיר ממורט בית שמאי אומרים צריך העברת תער — בפרק "שלשה מינין" (נזיר מו,ב) גרס איפכא בכל הספרים, בית שמאי אומרים: אין צריך, ובית הלל אומרים: צריך. ומהלכות הפוכות הוא. כי ההיא דידים שאין מוכיחות, דאיפליגו אביי ורבא בפרק קמא דנדרים (ה,ב), ובפרק בתרא דנזיר (סב,א) הפכו דבריהם. וכן בפרק קמא דבכורות (ג,א) בפלוגתא דרב הונא (ורבה) ורב חסדא בדבר שעושה אותה נבילה וטריפה, דפליגי בטריפה חיה ואינה חיה, ובפרק קמא דתמורה (יא,ב) איפכא. וכהנה רבות בהתלמוד, והם כמו איכא דאמרי.

מה נתינה בעצמו של כהן — בריש פרק "איזהו מקומן" (זבחים מז,ב) פירש רש"י: דכתיב "אצבע" גבי שמן ויליף דם מיניה. ואין זה אלא כמו ילמד סתום מן המפורש. דאי בנין אב — הא בעיא היא התם אי דבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בהיקש.

אף לקיחה בעצמו של כהן — ואף על גב דגבי חטאת נמי כתיב "ולקח ונתן" ולא דרשינן הכי — יש לומר דהתם נמי הוה לן למימר הכי, אלא משום ד"ולקח" טובא כתיבי בשעיר נשיא וכשבה ושעירה, וכיון דלא מצינו למידרש כולהו — לא דרשינן להו. **מה** חטאת טעונה כלי — פירש רש"י: דילפא מעולת סיני בגזירה שוה דקיחה קיחה. ותימה: דבעיא היא בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נ,א) אי דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש או לא, למאן דאמר בתר מלמד אזלינן. ותיפשוט מהכא, דחטאת הלמודה בגזירה שוה חוזרת ומלמדת בהיקש על אשם מצורע! ואומר רבינו יצחק בן אברהם: כיון דבלאו גזירה שוה הוה נפקא לן חטאת מהיקישא ד"וזאת התורה", כדאיתא בסוף פרק "דם חטאת" (זבחים צו,ב): מה עולה טעונה כלי — מאי היא? אילימא מזרק — בזבחי שלמי ציבור נמי כתיב וכו'. וכיון דמהיקישא יליף — אם כן הויא לה גזירה שוה כמאן דכתיב בגופה, וילפינן שפיר אשם מחטאת. ולמאן דאמר דבר הלמד בגזרה שוה חוזר ומלמד בהיקש — מכל מקום איצטריך היקש לשאר קרבנות. ובלאו גזירה שוה לא סגי, דאם כן — הויא היקש מהיקש, ולא הוי מצי למילף אשם מחטאת. הקשה רבינו יצחק בן אברהם: לרבי שמעון, דסבר זרק בשמאל כשר, בפרק שני דזבחים (כד,ב), דסבירא ליה כהונה בעיא אצבע ואמאי?

אשם מצורע ששחטו שלא לשמו — כגון לשם עולה או לשם שלמים, ואמר מר (זבחים ב,א): כל הזבחים שנשחטו שלא לשמן — כשרין, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. **באנו** — לדבר זה לתוך מחלוקתן של רבי מאיר ורבי אלעזר, יש לנו ללמוד שכשם שחולקין בזה כך חולקין בזה. **לר' מאיר** — דאמר עבודה שלא נגמרה הרי היא כמי שאינה — אף זו, הואיל ולא נגמרה שהרי לא עלתה לשם חובה, אף על פי שנתן ממנו להבהונות — הרי היא כמי שאינה, ויביא אשם אחר. **ולר' אלעזר ור' שמעון דאמרי ממקום שפסק משם הוא מתחיל** — אלמא: לא אמר כמאן דליתא דמיא, הכא נמי חשיבא היא, ואי אפשר לגומרה באחר דהא כתיב (ויקרא יד) "כבש אחד אשם" — אשם אחד אמרתי לך ולא שתי אשמות. והכא ליכא לדחויי כדאמרינן לעיל חטוי אחד אמרתי לך כו' — הלכך אין לו תקנה. **והא אותו כתיב** — "והקריב אותו לאשם" — אותו שהונף עם הלוג ולא אחר, ואפילו לרבי מאיר נמי אין לו תקנה. **תניא כוותיה דר' יוחנן** — דאיכא למאן דאמר יביא אחר. **להכשירו** — למצורע זה, לטהרו לאכול בקדשים. **ותני תנא וכו'** — בתמיה: וכי יש תנאים שונים צריך בדבר שאין לו תקנה?! **צריך העברת תער** — ביום מלאת ימי נזרו, כדכתיב (במדבר ו) "תער לא יעבור על ראשו עד מלאת" אבל ביום מלאת יגלח בתער. וזה אין לו שיער, וקתני צריך. **ואמר ר' אבינא וכו' ופלינא** — הא דרבי אבינא אדרבי פדת. דאלו רבי פדת — צריך ויש לו תקנה קאמר, שיעבירנו על מקום השיער. דאף על גב דכתיב "וגלח הנזיר" — לא בעינן קרא כדכתיב היכא דלא אפשר.

אין לו טהרה עולמית — דבעינן קרא כדכתיב. ופליגי בסנהדרין בפרק "נגמר הדין". **ולקח** — באשם מצורע כתיב "ולקח הכהן מדם האשם" וכל לקיחה האמורה בדם תכף לשחיטה — לשון קבלה הוא. **יכול אף למזבח כן** — דקיימא לן: אשם מצורע טעון מתן דמים לגבי מזבח כשאר אשמות, וזה דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש, וההזירו לך הכתוב לכללו בפירוש בפרק קמא דיבמות (ז,א), לכך נאמר בו "כי כחטאת האשם הוא לכהן" מה חטאת טעונה מתן דמים ואימורים — אף זה טעון מתן דמים ואימורים. יכול אף דם הניתן על המזבח לא יתקבל בכלי — תלמוד לומר "כי כחטאת האשם הוא לכהן". **מה חטאת טעונה כלי** — לקבלת דמה, דכל הקרבנות נפקי לן בהיקישא (זבחים צז,ב) ד"זאת התורה לעולה ולמנחה לחטאת ולאשם", ובעולה ובשלמים כתיב "וישם באגנות" (שמות כד), ואשם נמי, מהיכא דגמר חטאת — גמר איהו, אלא אשם מצורע, משום דיצא לידון בדבר החדש בבהן יד ובהן רגל ואזן ימנית, הוצרך להחזירו לכללו בהיקישא ד"כחטאת האשם". **וכולן מטמאין בגדים** — כל הפרים והשעירים השנויים במשנתנו גבי נשפך הדם לאחר כפרה זו והביא פר שני לפרכת, וגמר מתנות הפרכת ונשפך הדם והביא שלישי למתנות המזבח — כולן נשרפין חוץ לשלש מחנות אבית הדשן, ומטמאין בגדים העסוקין בשריפתן. כדכתיב (ויקרא טז) "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם וגו' והשורף אותם יכבס בגדיו במים". **כמה [שעירים] משלח** — אם נשפך דם השעיר לאחר שגמר מתנות פנים, והוצרך להביא שנים ולהגריל עליהן, ושחט את של שם ונתן מתנות הפרוכת ונשפך הדם, והוצרך עוד להביא שנים ולהגריל עליהן ושחט את של שם למתנות המזבח — הרי כאן שלשה שעירי עזאזל משלשה זוגות. **וכי עדרו משלח** — לא הזקיק הכתוב לשלח אלא אחד.

וכי

אֲשַׁם מְצוֹרָע שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לְשֵׁמוֹ – שלא שחטו לשם אשם, אלא לשם קרבן אחר כגון עולה או שלמים, ושנינו במשנה (זבחים ב.) כל הזבחים שנשחטו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, בדבר זה בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לגבי הזאת הדם ביום הכיפורים כשנשפך הדם קודם שגמר כפרתו, ומתוך מחלוקת זו יש לנו ללמוד שחולקים אף בענינו ששחט האשם שלא לשמו אם יכול להביא אשם אחר או לא. שלרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר שכאשר נשפך הדם כגון באמצע המתנות שבפנים יָכִיא פר אַחֵר וְיַתְחִיל להזות כַּתְּחִילָּה את ההזאות שבפנים, ומה שכבר היזה מהפר הראשון ועדיין לא גמר כפרתו, חשוב כמו שלא נתן כלל, וחוזר ונותן מתחילה, אם כן הָכָא נַמִּי לגבי אשם מצורע כיון שלא גמר כפרתו שהרי לא עלה לבעלים לשם חובה, אפילו שכבר נתן מדמו על הבהונות נחשב כמו שלא הקריב כלל וְיָבִיא אשם אַחֵר וְיִשְׁחוֹט, וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁאוֹמְרִים שמִּמָּקוֹם שֶׁפָּסַק בהזאותיו מִשָּׁם הוּא מַתְחִיל, והנתינות הראשונות עלו לו כדין, שאף עבודה שלא נגמרה נחשבת עבודה, הָכָא – גם כאן הקרבת האשם הראשון חשוב כהקרבת אשם מצורע, ואפילו שלא עלו לבעלים לשם חובה, וכיון שכן, אֵין לוֹ תַּקָּנָה להיטהר ולאכול בקדשים על ידי שיביא אשם אחר, כיון שכתוב בפסוק (ויקרא יד כא) 'וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם', שיכול להביא רק אשם אחד ולא שתי אשמות, ומאחר שכבר הביא את האשם הראשון אינו יכול להביא אשם אחר.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לֵיהּ רַב חִסְדָּא, איך אפשר לומר שלרבי מאיר יש לו תקנה על ידי שיביא אשם אחר, וְהָא 'וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'' כְּתִיב (ויקרא יד יב), שדווקא אותו שהונף עם הלוג יקריב לאשם, ולא אחר שלא הונף עם הלוג, ואם כן גם לרבי מאיר צריך להיות הדין שאין לו תקנה, ולא יוכשר השני שלא הונף עם הלוג, מאחר והאשם הראשון הוא זה שהונף עם הלוג. מסיימת הגמרא: קַשְׁיָא.

מביאה הגמרא ברייתא לסייע לרבי יוחנן הסובר שיכול להביא אשם אחר: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֲשַׁם מְצוֹרָע שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לְשֵׁמוֹ, ולא עלה לבעלים לשם חובה, אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן מִדָּמוֹ לְגַבֵּי בְּהוֹנוֹת, חֲרֵי זֶה הקרבן עוֹלֶה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, וְטָעוּן נְסָכִים בכל אשם מצורע שצריך להקריב עמו נסכים, וְצָרִיךְ המצורע להביא אָשָׁם אַחֵר לְהִכְשִׁירוֹ לאכול בקדשים וליכנס למקדש. הרי לנו תנא שסובר שאפילו ששחטו ונתן דמו כדין האשם, כיון שהיה שלא לשמו צריך להביא אשם אחר כרבי מאיר לשיטת רבי יוחנן, ולא דורשים מ'אותו' שאין יכול להביא אשם אחר שלא הונף עם הלוג. מבארת הגמרא שאין להקשות מברייתא זו על רב חסדא: וְרַב חִסְדָּא שדורש מ'אותו' שאינו יכול להביא אשם אחר, אָמַר לָךְ, מַאי כוונת התנא שאמר שצָרִיךְ אשם אחר, פירושו שאכן צָרִיךְ הוא להביא אשם אחר וְמכל מקום אינו יכול להביא וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה להשלים כפרתו, מאחר ודורשים מ'אותו' שדווקא אותו שהונף עם הלוג ולא אחר, וכבר האשם הראשון הוא זה שהונף עם הלוג.

שואלת הגמרא: וְתָנֵי תַּנָּא – האם מצאנו שהתנאים כותבים לשון 'צָרִיךְ' וְהכוונה שאֵין לוֹ תַּקָּנָה. משיבה הגמרא: אִין – אכן מצאנו כזאת, וְהָתַנְיָא ברייתא שמצינו בה כך, נָזִיר מְמוֹרָט שאין לו שערות, והגיע יום השמיני לטהרתו שצריך לגלח את כל שערו והוא אין לו מה לגלח, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, גם הוא צָרִיךְ הַעֲבָרַת תַּעַר על ראשו אפילו שאין לו מה לגלח, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵין צָרִיךְ הַעֲבָרַת תַּעַר, ומביא קרבנותיו בלי גילוח, וְאָמַר רַבִּי אֲבִינָא, כְּשֶׁאוֹמְרִים בֵּית שַׁמַּאי צָרִיךְ העברת תער, כוונתם שצָרִיךְ לגלח וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה, שהרי לא שייך שיגלח כיון שאין לו שערות. והרי לנו תנא שכותב בלשון 'צריך' וכוונתו הוא שאין לו תקנה, וכמו כן במצורע שצריך להביא אשם אחר מבאר רב חסדא שצריך ואין לו תקנה.

וּפְלִינָא – רבי אבינא שמבאר את דברי בית שמאי שצריך ואין לו תקנה, חולק הוא בזה על דְּרַבִּי פְּדָת המבאר את דברי בית שמאי שיש לו תקנה שיעבירנו על מקום השיער, ואף שכתוב בפסוק (ויקרא יד ח) 'וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ', במקום שאי אפשר אין צריך לקיים את הפסוק ככתבו אלא די בהעברת תער, דְּאָמַר רַבִּי פְּדָת, בֵּית שַׁמַּאי וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, שבמקום שאי אפשר לא צריך לקיים את הפסוק ככתבו, בֵּית שַׁמַּאי, הָא דַּאֲמַרָן שנזיר ממורט צריך העברת תער אפילו שאין לו שערות, וְרַבִּי אֶלְעָזָר, (דתניא) [דְּתַנְיָן], מצורע שצריך להזות ביום טהרתו על בוהן ידו ורגלו הימנית, אם אֵין לוֹ בּוֹהֶן יָד וּבוֹהֶן רֶגֶל, אֵין לוֹ מַהֲרָה עוֹלָמִית, משום שצריכים לקיים את הפסוק ככתבו דווקא, וכיון שאינו יכול לתת מהדם והשמן על הבהונות אין לו טהרה לעולם. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אין צריכים לקיים את הפסוק ככתבו אלא נוֹתֵן את הדם עַל מְקוֹמוֹ של הבוהן החסרה ואף שאינו ממש על בוהן ידו ורגלו הימנית וְיוֹצֵא ידי חובתו ונטהר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם נָתַן את הדם עַל בוהן שֶׁל שְׂמֹאל יָצָא ידי חובתו, שבדיעבד אינו מעכב ליתן דווקא על של ימין, וסובר הוא כרבי אלעזר שאין מעכב קיום הפסוק ככתבו, אלא חולק בזה שעדיף ליתן על של שמאל מליתן על מקום בוהן של ימין. וזהו שאמר רבי פדת, שבית שמאי שלא הקפידו בנזיר על גילוח דווקא, ורבי אלעזר שלא הקפיד במצורע שיתן דווקא על הבוהן, אמרו דבר אחד שאין צריכים לקיים את הפסוק ככתבו ממש. ומכל מקום מבואר שלפי רבי פדת מה שאמרו בית שמאי 'צריך' פירושו צריך ויש לו תקנה שיתן על מקומו, ושלא כרבי אבינא שפירש צריך ואין לו תקנה.

תָּנוּ רַבָּנַן, כתוב בתורה לגבי אשם מצורע (ויקרא יד יד), 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית', יָכוֹל הייתי לומר שאת דם האשם שנותן מדמו על הבהונות צריך לקבל בִּכְלִי, כמו שמקבלים את דם כל הקרבנות, תַּלְמוּד לוֹמַר ממה שנאמר בהמשך הפסוק 'וְנָתַן הכהן על תנוך אוזן', יש להקיש וללמוד מכך, מַה נְּתִינָה בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן – כשם שאת הנתינה הוא נותן באצבעו ולא על ידי כלי, אַף לְקִיחָה – קבלת הדם תהא בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן ולא על ידי כלי, יָכוֹל אַף לַמִּזְבֵּחַ כֵּן – שגם את הדם שצריך לזרוק על המזבח יקבל בידו ולא בכלי, תַּלְמוּד לוֹמַר לגבי אשם מצורע 'כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא', השוותה התורה אשם לחטאת שצריך ליתן מדמה על המזבח, וכמו כן דורשים מַה חַטָּאת קבלת דמה טְעוּנָה כְּלִי, ולומדים זאת ממה שהוקשו כל הקרבנות זה לזה ובעולה ושלמים כתוב בפירוש שצריך לקבל את הדם בכלי, אַף דם הָאָשָׁם טָעוּן קבלה בִּכְלִי, נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר אֲשַׁם מְצוֹרָע שֶׁנֵּי כֹּהֲנִים מְקַבְּלִים אֶת דָּמוֹ, אֶחָד מקבל את דמו בַּיָּד, וְאֶחָד מקבל את דמו בִּכְלִי, זֶה שֶׁקִּבֵּל בִּכְלִי בָּא לוֹ אֵצֶל מְצוֹרָע ונותן את דמו כמו כל הקרבנות, וְזֶה שֶׁקִּיבֵּל בַּיָּד בָּא לוֹ אֵצֶל מְצוֹרָע ונותן על בהונותיו.

תְּנַן הָתָם, שנינו לעיל שכאשר נשפך הדם באמצע ההזאות צריך להביא פר או שעיר אחר כדי להשלים את המתנות, ופעמים שהיה מביא שתי שעירים [כשנשפך הדם פעם אחת], ופעמים שהיה מביא שלש שעירים [כשנשפך שתי פעמים], וְכוּלָּן – כל הפרים והשעירים ששחט, מְטַמְּאִים בְּגָדִים של העסוקים בשריפתן, כמו שכתוב 'וְהַשּׂוֹרֵף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וגו' בַּמַּיִם', וְנִשְׂרָפִין חוץ לשלש מחנות אַבֵּית הַדֶּשֶׁן, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין מְטַמְּאִין בְּגָדִים וְאֵין נִשְׂרָפִין אַבֵּית הַדֶּשֶׁן אֶלָּא הפר או השעיר הָאַחֲרוֹן ששחט, וטעמם, הוֹאִיל וּבאחרון הוא גָּמַר בּוֹ כַּפָּרָה של ההזאות, מה שאין כן בראשונים שנשפך דמם באמצע ההזאות ונדחתה כפרתן, נדחין גם כן מהלכות הפר.

מסתפקת הגמרא: בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן, אם נשפך הדם אחר שגמר המתנות שבפנים, והיה צריך להביא שני שעירים אחרים כדי לעשות עליהם את הגורלות אחד לעזאזל ואחד לה', ונמצא שהיו שם שתי שעירים לעזאזל, וכמו כן יתכן שנשפך הדם שוב אחר שנתן את הדם על הפרוכת והביא עוד שני שעירים, ונמצא שישנם שלשה שעירים לעזאזל משלשה זוגות, מעתה יש להסתפק, כַּמָּה שְׂעִירִים היה הכהן גדול מְשַׁלֵּחַ לעזאזל. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, וְכִי עֲדִרוּ מְשַׁלֵּחַ, הרי לא חייבו הכתוב לשלח רק שעיר אחד לעזאזל, ואם כן ודאי שאינו שולח יותר משעיר אחד. אָמַר לוֹ רבא לרב נחמן,

ולשיטתך, **וְכִי עֶדְרוֹ הוּא שׁוֹרֵף** – הרי ודאי התורה לא הצריכה אותו לשרוף עדר שלם, ואף על פי כן כתוב בברייתא שרבי אלעזר ורבי שמעון אומרים שכולן נשרפין בבית הדשן. אמר לו רב נחמן לרבא, **מִי דָּמֵי** שליחת השעיר לעזאזל לשריפת השעירים, **הָתָם** לגבי שריפת השעירים **לֹא כְּתִיב 'אוֹתוֹ'** למעט שישרוף רק אחד, לפיכך כיון שנגמרה הכפרה על ידי כמה שעירים צריך לשרוף את כולן, אבל **הָכָא** לגבי שעיר המשתלח **כְּתִיב 'לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל'** ודורשים מזה שרק אחד ישלח, ועל כן כשיש כמה שעירים ירעו האחרים עד שיסתאבו ויפלו דמיהם לנדבה.

אחר שהוכיחה הגמרא מהפסוק שכשיש כמה שעירים שולחים לעזאזל רק אחד, דנה הגמרא איזה שעיר שולחים לעזאזל: **אִיתְּמַר, רַב פַּפִּי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר**, שעיר שהביא **רִאשׁוֹן** הוא **מְשַׁלֵּחַ** לעזאזל, **וְרַב שִׁימִי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר**, שעיר שהביא **אַחֲרוֹן** הוא **מְשַׁלֵּחַ**.

שואלת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא רַב שִׁימִי** (**בַּר אַשִּׁי**) **מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא דְּאָמַר אַחֲרוֹן מְשַׁלֵּחַ**, מובן מהו טעמו של דבר, **דְּקָסָבַר הוֹאִיל וְנָמַר בּוֹ כַּפָּרָה** – השעיר בן זוגו שבא עמו שעלה עליו הגורל לה' נגמרה בו הכפרה לכן ראוי ששעיר המשתלח יגרר אחריו לכל הלבותיו, **אֶלָּא רַב פַּפִּי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא, מַאי קָסָבַר**, מדוע שישלח דווקא את הראשון. מיישבת הגמרא: רב פפי משמיה דרבא **סָבַר לֵהּ כְּרִבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר מִצְוָה בָּרִאשׁוֹן**.

שואלת הגמרא: **הֵי רִבִּי יוֹסֵי** – היכן מצינו לרבי יוסי שסובר בכל מקום שמצוה בראשון, **אִילֵימָא רִבִּי יוֹסֵי דְּסוֹבֵר** כן לגבי **קוּפּוֹת** שמצוה בראשון, **דִּתְנַן** (**רִבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**), **שָׁלֹשׁ קוּפּוֹת** היו בבית המקדש **שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ סְאִין** – כל קופה היתה מחזקת שלש סאין, **שֶׁבָּהֶם תּוֹרְמִין** כהנים **אֶת הַלִּשְׁכָּה** שהשליכו לתוכה את השקלים שהיו מביאים בחודש אדר, והיו הגזברים ממלאים מהם שלש קופות לתרומה ומהם היו קונים קרבנות צבור תמידין ומוספין, **וְהָיָה כָתוּב עֲלֵיהֶם** – על הקופות **אָלֶ"ף בֵּי"ת גִּימֶ"ל. וְתַנְיָא, אָמַר רִבִּי יוֹסֵי, לָמָּה כָּתוּב עֲלֵיהֶן אָלֶ"ף בֵּי"ת גִּימֶ"ל, לֵידַע אֵיזֶה מֵהֶן נִתְּרְמָה רִאשׁוֹן** ויוכלו **לְהָבִיא הֵימֶנָּה רִאשׁוֹן**, כיון **שֶׁמִּצְוָה בָּרִאשׁוֹן**. ומכאן נלמד שאף לענינינו יסבור רבי יוסי שמצוה בראשון. דוחה הגמרא: מנין שרבי יוסי יסבור גם כאן שמצוה בראשון, **דִּילְמָא** דווקא בענין הקופות **דִּבְעֵידְנָא דְּאִיתְחֲזֵאי קַמַּיְיתָא** – שבזמן שכבר נתרמה הקופה הראשונה וראויה היתה להביא ממנה קרבנות צבור, עדיין **לֹא אִיתְחֲזֵאי בַּתְרַיְיתָא** – לא היתה ראויה הקופה האחרונה להביא ממנה שעדיין לא נתרמה, אבל שעיר של הזוג הראשון לא היה ראוי לשולחו עד שגמרו ליתן את כל המתנות של דם שעיר הנעשה בפנים, וכשגמרו את מתן הדמים שני השעירים כבר היו ראויים ביחד להשתלח לעזאזל, ובזה יתכן שמודה רבי יוסי שלא אומרים מצוה בראשון.

משיבה הגמרא: **אֶלָּא** מצינו ללמוד שמצוה בראשון בכל מקום, **מִרַּבִּי יוֹסֵי דְּפֶסַח, (דתנן) [דְּתַנְיָא]**, **הַמַּפְרִישׁ פִּסְחוֹ וְאָבַד, וְהִפְרִישׁ אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הָרִאשׁוֹן**, בין אם נמצא קודם חצות בין אם נמצא אחר חצות, **וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין, אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיְּרֻצֶה יַקְרִיב, דִּבְרֵי חֲכָמִים. רִבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִצְוָה בָּרִאשׁוֹן, וְמִכֹּל מָקוֹם אִם הָיָה שֵׁנִי מוּכְחָר מִמֶּנּוּ, יְבִיאֶנּוּ**, שעדיף להביא מן המובחר. ומבואר בדברי רבי יוסי שאפילו נמצא הראשון קודם חצות שבהגיע זמן חצות שהוא זמן השחיטה שניהם נהיו ראויים להקרבה ביחד, שהרי קודם לכן אין נחשב שום קרבן ראוי להקרבה, אף על פי כן מצוה בראשון, וכמו כן סובר רב פפי משמיה דרבא כדבריו לגבי שעיר שמצוה בראשון.

הדרן עלך הוציאו לו

פרק ששי - שני שעירי

משנה

בפרק זה ממשיך התנא בביאור סדר עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים. משנתינו מקדימה לבאר כמה דינים בשני שעירי יום הכיפורים [לשם ולעזאזל]: **שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים** המיועדים אחד לשם ואחד לעזאזל על פי הגורל, **מִצְוָתָן** לכתחילה **שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין בְּמַרְאֶה** – בצבע, שיהיו שניהם לבנים או שחורים, **וּבְקוֹמָה** – בגובה שוה, **וּבְדָמִים** – שיהיו שניהם שוים במחיר, **וּבְלִקִּיחָתָן כְּאֶחָד** – שיקנו את שניהם בבת אחת. ומכל מקום **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁוִין** במראה, בקומה ובדמים, **כְּשֵׁרִין** בדיעבד, וכן אם **לָקַח אֶחָד הַיּוֹם וְאֶחָד לְמָחָר** – בזמן אחר, **כְּשֵׁרִין** בדיעבד.

מֵת אֶחָד מֵהֶם – מהשעירים, **אִם עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל מֵת** – אם מת אותו השעיר קודם שערך הכהן הגדול את הגורל בין שניהם, **יַקִּיחַ** שעיר אחר ויעשנו **זוּג לַשֵּׁנִי** ועליהם יגריל, **וְאִם מִשֶּׁהִגְרִיל** – לאחר שהגריל **מֵת** אחד השעירים, **יָבִיא זוּג אַחֵר** – שני שעירים אחרים **וַיַּגְרִיל עֲלֵיהֶם כַּתְּחִילָּה** בהטלת גורל מחדש, **וַיֹּאמַר** בדלהלן, **אִם שֶׁל שֵׁם מֵת**, כלומר, באופן שמת השעיר שהיה מיועד לשם, יאמר הכהן הגדול בלשון זו, **זֶה** – השעיר **שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל הַחדש לַשֵּׁם, יִתְקַיְּמִים תַּחְתָּיו** – יעמוד במקום השעיר המת, **וְאִם** השעיר **שֶׁל עֲזָאזֵל מֵת**, יאמר הכהן הגדול, **זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל הַחדש לַעֲזָאזֵל, יִתְקַיְּמִים תַּחְתָּיו** – במקום השעיר המת. וכעת שיש שלושה שעירים, ושנים מהם לשם או לעזאזל, האחד מהם יעשה מצותו ויכפר, **וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** – שיפול בו מום, **וְאז יִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה** – ישתמשו בדמיו לקנות בהמות לעולה להקריב במזבח שכהוא פנוי, ואפילו שהלכה למשה מסיני היא, שכל חטאת שנתכפרו בעליה באחרת מתה, זו אינה כן, משום **שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה** אף שנתכפרו בעליה בקרבן אחר [ושעירי יום הכיפורים חטאת ציבור הן, שנאמר (ויקרא טז ה) 'וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת']. **רִבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אף חטאת צבור שנתכפרו בעליה באחרת, **תָּמוּת**, ולכן אף השעיר הנותר דינו למיתה.

וְעוֹד אָמַר רִבִּי יְהוּדָה, אִם נִשְׁפַּךְ הַדָּם של השעיר המיועד לשם קודם שהוזה ממנו במצוותו, **יָמוּת** השעיר **הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** לעזאזל, ויביאו שני שעירים אחרים להגריל עליהם לשם ולעזאזל. וכן אם **מֵת** השעיר **הַמִּשְׁתַּלֵּחַ** לעזאזל לפני שהוזה דם השעיר לשם במצוותו, **יִשָּׁפֵךְ הַדָּם** של השעיר לשם, ויביאו שנים אחרים במקומם להגריל עליהם לשם ולעזאזל.

המשך ביאור למס' יומא ליום שישי עמ' א

אֶלָּא מֵעַתָּה שכל מקום שנכתב נותר אינו מעכב, מה שכתוב **'וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה'** אחר הקמיצה **הָכִי נַמִּי דְּלֹא מְעַכְּבִי**, והרי שנינו (מנחות ט.) שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירין עליהם את הקומץ, ואם כן מצאנו שנותר מעכב. משיבה הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** בלוג שמן הניתן על הבהונות **דִּכְתִיב 'וּמִיֶּתֶר' 'וְהַנּוֹתָר'**, שהשמן הניתן לבהונות קרוי 'ומיתר השמן', כלומר שיריים, ולאחר מתן הבהונות כתוב 'והנותר' ממנו, והיינו שיירי שיריים, ולכן אינם מעכבים, אבל שיירי מנחה שכתוב בהם רק 'והנותרת' מעכבים.

אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן,

רש"י

וכי עדרו שורף — רבא קא מהדר ליה לרב נחמן: ולטעמיך, וכי עדרו הזקיקו הכתוב לשרוף? ותנן: וכולן נשרפין אבית הדשן. **הכא כתיב אותו** — "לשלח אותו לעזאזל" (ויקרא טז). **את הלשכה** — שהשליכו לתוכה שקלים שהביאו באדר, וממלאין הגזברין מהן שלש קופות לתרומה, לקנות מהן קרבנות צבור תמידין ומוספין. **בעידנא דאיתחזאי** — קופה קמייתא להקריב ממנה. **לא איתחזאי בתרייתא** — שהראשונה נראית להקרבה משנתרמה. אבל שעיר של זוג ראשון — לא נראה לשלוח עד שגמרו כל מתנות הדמים, וכשגמרו — נראה אחרון בראשון. **ואחר כך נמצא הראשון** — או קודם חצות דארבעה עשר או אחר חצות. וקא אמר רבי יוסי: מצוה בראשון, ואף על פי שהופרש השני קודם חצות, וכי מטא חצות תרוייהו איחזו כי הדדי, דהא כל כמה דלא מטא זמן שחיטת הפסח — לא איחזי קמא.

הדרן עלך הוציאו לו

משנה שני שעירי. **במראה** — שניהן לבנים או שחורים או סחופים. **ויאמר אם של שם מת וכו'** — הכי מיפרשא: אם של שם מת — יאמר זה שעלה וכו', ואם של עזאזל מת — יאמר זה שעלה וכו'. **והשני** — אם של עזאזל מת, ועבשיו יש כאן שנים לשם, אחד שנשאר מזוג ראשון ואחד מזוג שני — באחד יתכפר, והשני ירעה, וכן אם של שם מת והרי יש כאן שנים לעזאזל — האחד ישתלח והשני ירעה, ובגמרא מפרש איזהו שני, אם שני שבזוג שני, אם שני שבזוג ראשון. **שאין חטאת צבור מתה** — דכי גמירי חמש חטאות — ביחיד גמירי. וטעמא מפורש בהוריות (ו,א) ובתמורה (טו,א): מה מצינו ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה שלא תמצאם בצבור — אף שכפרו בעליה, ואף על פי שאפשר להיות בצבור — לא נאמרה אלא ביחיד. **ועוד אמר ר' יהודה** — בגמרא מפרש מאי אתא לאוסופי. **ימות המשתלח** — ויביא שנים, ויגריל עליהן בתחילה. **משנה** שני שעירי. **במראה** — שניהן לבנים או שחורים או סחופים. **ויאמר אם של שם מת וכו'** — הכי מיפרשא: אם של שם מת — יאמר זה שעלה וכו', ואם של עזאזל מת — יאמר זה שעלה וכו'. **והשני** — אם של עזאזל מת, ועבשיו יש כאן שנים לשם, אחד שנשאר מזוג ראשון ואחד מזוג שני — באחד יתכפר, והשני ירעה, וכן אם של שם מת והרי יש כאן שנים לעזאזל — האחד ישתלח והשני ירעה, ובגמרא מפרש איזהו שני, אם שני שבזוג שני, אם שני שבזוג ראשון. **שאין חטאת צבור מתה** — דכי גמירי חמש חטאות — ביחיד גמירי. וטעמא מפורש בהוריות (ו,א) ובתמורה (טו,א): מה מצינו ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה שלא תמצאם בצבור — אף שכפרו בעליה, ואף על פי שאפשר להיות בצבור — לא נאמרה אלא ביחיד. **ועוד אמר ר' יהודה** — בגמרא מפרש מאי אתא לאוסופי. **ימות המשתלח** — ויביא שנים, ויגריל עליהן בתחילה.

תוספות

ואמאי? תהוי זריקת אשם מצורע בימין, דמן הדין הוה לן למימר דבין קבלה ובין זריקה דאשם מצורע בימין, דומיא דתמתן שמן — אי לאו דאהדריה קרא מדכתיב "בחטאת כאשם". והתינח קבלה, אבל נתינה, דבחטאת גופיה בימין נימא דבאשם מצורע נמי תיהוי בימין? ותירץ: כיון דאהדריה קרא, דכתיב "בחטאת כאשם הוא" ודרשינן: כשאר אשמות יהא — איבא למימר דאהדריה לגמרי. עוד הקשה: למאן דאמר דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש — ליהוו כל אשמות בימין, לרבי שמעון, מהיקישא ד"בחטאת כאשם" או מהיקישא ד"וזאת התורה"! ונראה לי: דעל כרחך לרבי שמעון זריקת אשמות בשמאל, מדכתיב "בחטאת כאשם" ודרשינן בפרק שני דזבחים (כה,א) לרבי שמעון גבי מנחה: בא לעובדה ביד — עובדה בימין בחטאת, בא לעובדה בכלי — עובדה בשמאל באשם. ועל כרחך היינו זריקה, דאי בקבלה — אפילו בחטאת נמי הויא בשמאל לרבי שמעון, כדאיתא בהדיא פרק שני דזבחים (כד,ב).

הדרן עלך הוציאו לו

(שייך לעמוד ב) **שני** שעירי וכו' — חד למראה וחד לקומה וחד לדמים — נראה לי דהיינו אליבא דרבי יהודה, דאי אליבא דרבי שמעון — הא דריש ליה לדרשה אחריתי בפרק קמא דשבועות (יג,ב): "ולקח את שני השעירים" — מקיש שעיר המשתלח לשעיר הפנימי, מה שעיר הפנימי אינו מכפר על ישראל בשאר עבירות — אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות. וקאמר התם: ורבי יהודה להכי איתקוש — שיהו שוין במראה ובקומה ובדמים. וקשה: רבי שמעון מנא ליה דבעינן שיהו שוין? וליכא למימר משום דאין היקש למחצה, ונקיש להו לכל מילי — דאם כן מנא ליה להתלמוד דרבי יהודה לית ליה היקישא אלא למראה וקומה ודמים? נימא דרבי יהודה אית ליה היקישא איפכא: מקיש פנימי למשלח, מה משלח אינו מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו — אף פנימי אינו מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו. וליכא לשנויי דלהא לא איצטריך קרא, דמ"אשר לעם" נפקא התם, דמכל מקום היא גופה תיקשי: "אשר לעם" למה לי? תיפוק ליה מהיקישא כדפרישית, שלא יתכפרו כהנים בשעיר הפנימי. מיהו, הא איבא לשנויי: דלרבי יהודה לית ליה היקישא כי האי גוונא, מה שעיר המשתלח אינו מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו אף שעיר הפנימי אינו מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו — כיון דלא מצי למילף דומה לדומה, מה משתלח אינו מכפר על ישראל אף פנימי אינו מכפר על ישראל. אבל לרבי שמעון, דדריש היקישא בכהאי גוונא, אף על גב דלא הוה ממש דומה לדומה, ואף על גב דהוי מצי למידרש היקישא למילתא אחריתי למראה וקומה ודמים — אפילו הכי דריש נמי הא, משום דאין היקש למחצה — הכי נמי נדרוש הא, שלא יתכפרו כהנים בשעיר הפנימי בטומאת מקדש וקדשיו מהיקש דשעיר המשתלח, דאין היקש למחצה, ואם כן "אשר לעם" לרבי שמעון למה לי — לאפוקי כהנים, כדאיתא התם. וההיא ברייתא מוקמינן לה התם כרבי שמעון. ונראה לי: דתלתא קראי דאיתקשו בהו שעיר הפנימי ושעיר המשתלח, סבירא ליה לרבי שמעון דמחד מינייהו גמרינן מראה וקומה דשקולין הם, ודמים מחד קרא נפקא, ואייתר ליה חד לענין כפרה, למידרש: מה שעיר הפנימי אין מכפר על ישראל בשאר עבירות וכו'. וכיון דלאו היקש גמור הוא, שהרי לא מדמינן להו לגמרי, דלא אמרינן מה זה אינו מכפר על ישראל אף זה אינו מכפר על ישראל, ולא הוה לן לאקושינהו בכי האי גוונא, אלא משום דמייתר לן קרא להכי — די לנו אם נקיש אותם בדבר אחד. ואם כן, אי לא הוה כתיב "אשר לעם" — לא הוה מקשינן פנימי למשתלח ומשתלח לפנימי, אלא דוקא פנימי למשתלח. אבל משתלח לא הוה מקשינן לפנימי, לומר שלא יתכפרו בו כהנים, כיון דמשתלח מרובה כפרתו. והשתא נמי ניתא מאי דקשיא לן אמאי מייתי התם קרא ד"ולקח את שני השעירים" — הוה ליה לאתויי מקרא קמא ד"ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים"! ולמאי דפרישית — ניחא, דקרא קמא איצטריך שיהו שוין בדמים, כיון דההוא קרא איירי בדמים דגמרינן מיניה דמדעם ליהוי. ואי לא הוה כתיב אלא תרי קראי — הוה דרשינן חד שיהו שוין בדמים, דביה איירי קרא, ותנינא לדרשה דהתם: מקיש שעיר המשתלח לפנימי. אבל לומר שיהו שוין במראה וקומה — לא הוה דרשינן כלל, כיון דלא אשכחן בשאר זבחים שיהו שוין במראה וקומה. אלא מדמייתר לן קרא בתרא, דרשינן שוין במראה וקומה.

גמרא

וְכִי עֶדְרוֹ שׂוֹרֵף? מִי דָּמֵי? הָתָם - לָא כְּתִיב "אֹתוֹ", הָכָא כְּתִיב "אֹתוֹ". אִיתְּמַר, רַב כַּפֵּי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר: רִאשׁוֹן מְשַׁלֵּחַ, וְרַב שִׁימִי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר: אַחֲרוֹן מְשַׁלֵּחַ. בִּשְׁלָמָא רַב שִׁימִי בַּר אַשֵׁי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא דְּאָמַר אַחֲרוֹן מְשַׁלֵּחַ - קָסָבַר: הוֹאִיל וְנָמַר בּוֹ כַּפָּרָה. אֶלָּא רַב כַּפֵּי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא, מַאי קָסָבַר? - סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר: מִצְוָה בָּרִאשׁוֹן. הֵי רַבִּי יוֹסֵי? אִילֵימָא רַבִּי יוֹסֵי דְּקוּפּוֹת, דְּתְנַן רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ קוּפּוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ סְאִין, שֶׁבָּהֶם תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה, וְהָיָה כָּתוּב עֲלֵיהֶם אב"ג. וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לָמָּה כָּתוּב עֲלֵיהֶן אב"ג - לִיַּדַּע אֵיזֶה מֵהֶן נִתְרָמָה רִאשׁוֹן, לְהָבִיא הֵימֶנָּה רִאשׁוֹן, שֶׁמִּצְוָה בָּרִאשׁוֹן. דִּילְמָא בְּעִידָּנָא דְּאִיתְחֲזָאי קַמַּיְיתָא, לָא אִיתְחֲזָאי בַּתְרַיְיתָא. אֶלָּא רַבִּי יוֹסֵי דְּפֶסַח, דְּתְנַן: הַמַּפְרִישׁ פִּסְחוֹ וְאָבַד, וְהִפְרִישׁ אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הָרִאשׁוֹן וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין - אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְעֶה יַקְרִיב, דִּבְרֵי חֲכָמִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִצְוָה בָּרִאשׁוֹן, וְאִם הָיָה שֵׁנִי מוּבְחָר מִמֶּנּוּ - יְבִיאֶנּוּ.

הדרן עלך הוציאו לו

שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין בְּמַרְאֶה וּבְקוֹמָה וּבְדָמִים וּבִלְקִיחָתָן כְּאֶחָד. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁוִין - כְּשֵׁרִין. לָקַח אֶחָד הַיּוֹם וְאֶחָד לְמָחָר - כְּשֵׁרִין. מֵת אֶחָד מֵהֶם, אִם עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל מֵת - יַקְרֵב זוּג לַשֵּׁנִי, וְאִם מִשֶּׁהִגְרִיל מֵת - יָבִיא זוּג אַחֵר, וַיַּגְרִיל עֲלֵיהֶם בַּתְּחִילָּה, וְיֹאמַר: אִם שֶׁל שֵׁם מֵת - זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם יִתְקַיֵּים תַּחְתָּיו, וְאִם שֶׁל עֲזָאזֵל מֵת - זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יִתְקַיֵּים תַּחְתָּיו, וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה. שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תָּמוּת. וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִשְׁפַּךְ הַדָּם - יָמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ - יִשָּׁפֵךְ הַדָּם.

גמרא

תוספות

הא מה אני מקיים שנים ליום כנגד היום — תימה לי אכתי שנים למה לי אפילו אי לא כתיב אלא כבשים בני שנה תמימים ליום עולה תמיד הוה דרשינן כבשים דהיינו שנים ליום כנגד היום ויש לומר: אי לא כתיב שנים הוה דרשינן ליום אקרא דבתריה ליום עולה תמיד את הכבש אחד תעשה בבקר כלומר כבש של בקר יש לשחוט כנגד היום ותו לא מדלא כתיב עולות תמידין הוה אמינא רק עולת תמיד אחד ליום כנגד היום להכי איצטריך למיכתב שנים ליום דתרוייהו כנגד היום. **על** טבעת שניה — נראה לי דמן הדין היה לו לשחוט על טבעת ראשונה אלא לא רצו להקריבו כולי האי למזבח בלי הפסק גזירה שמא יטיל גללים.

מוספין ודאי שנים למצוה — הכי גרס רש"י. אבל בספרים כתיב: שנים לעיכובא. והקשה רש"י: עיכובא מנלן? ונראה לי: משום דבתר דכתיב "וביום השבת שני כבשים" כו' כתיב "עולת שבת בשבתו" — דהוי כמו שנה עליו הכתוב לעכב. ואף על גב דדרשינן ליה בסוף פרק "אלו קשרים" (שבת קיד,א) לדרשה אחריתי: לימד על חלבי שבת שקרבין ביום טוב או ביום הכפורים, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דרשינן ליה — נמי לומר שנה עליו הכתוב לעכב, דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וליכא למימר דכוליה להא דרשה אתא — דאם כן לא הוה למיכתב בהאי לישנא "שבת בשבתו" אלא הוה מצי לשנות עליו בענין אחר. ואם תאמר: והא פריך לעיל אי הכי גבי תמידין נמי, פירוש: ואם איתא הוה ליה למתנייה בשום דוכתא, אם כן מוספין נמי אם איתא דבעינן שיהו שוין הוה ליה למיתנייה! יש לומר: דלעיל דוקא פריך שפיר, משום דכל סדר התמיד תנן ליה במסכת תמיד (כט,א) והתם הוה לן למיתנייה. אבל כל סדר המוספין לא תנינן ליה בשום דוכתא.

שלמים

גמרא תָּנוּ רַבָּנַן: "יִקַּח שְׁנֵי שְׂעִירֵי עִזִּים" - מִיעוּט "שְׂעִירֵי" - שְׁנַיִם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁנֵי" - שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין כְּשֵׁירִין - תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂעִיר" "שָׂעִיר" רִיבָּה. טַעְמָא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא, הָא לָא רַבִּי רַחֲמָנָא - הֲוָה אָמִינָא: פְּסוּלִין. עֵיכּוּבָא מִנָּא לָן? סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "שְׁנֵי" "שְׁנֵי" "שְׁנֵי" כְּתִיב. וְהָשְׁתָּא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא "שָׂעִיר" "שָׂעִיר", "שְׁנֵי" "שְׁנֵי" "שְׁנֵי" לָמָּה לִי? חַד - לְמִרְאֶה, וְחַד - לְקוֹמָה, וְחַד - לְדָמִים. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי גַּבֵּי כִּבְשֵׂי מְצוֹרָע: "יִקַּח שְׁנֵי כְּבָשִׂים" מִיעוּט כְּבָשִׂים שְׁנַיִם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁנֵי" - שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין. וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶן שָׁוִין כְּשֵׁירִין - תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֶּבֶשׂ" "כֶּבֶשׂ" רִיבָּה. טַעְמָא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא, הָא לָא רַבִּי רַחֲמָנָא - הֲוָה אָמִינָא: פְּסוּלִין, עֵיכּוּבָא מִנָּא לָן? - סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "תִּהְיֶה" כְּתִיב. וְהָשְׁתָּא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא "כֶּבֶשׂ" "כֶּבֶשׂ", "תִּהְיֶה" לָמָּה לִי? לִשְׁאָר הֲוָיָתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע. וּתְנַן נַמִּי גַּבֵּי מְצוֹרָע כִּי הַאי גַּוְונָא: "צִפֳּרִים" מִיעוּט צִפֳּרִים שְׁנַיִם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁתֵּי" - שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁוּוֹת. וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁוּוֹת כְּשֵׁרוֹת - תַּלְמוּד לוֹמַר "צִפּוֹר" "צִפּוֹר" רִיבָּה. טַעְמָא - דְּרַבִּי רַחֲמָנָא, הָא לָא רַבִּי רַחֲמָנָא - פְּסוּלוֹת. עֵיכּוּבָא מִנָּא לָן? סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "תִּהְיֶה" כְּתִיב. וְהָשְׁתָּא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא "צִפּוֹר", "תִּהְיֶה" לָמָּה לִי? לִשְׁאָר הֲוָיָתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע. אִי הָכִי, גַּבֵּי תְּמִידִין נַמִּי נֵימָא: "כְּבָשִׂים" - מִיעוּט כְּבָשִׂים שְׁנַיִם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁנֵי" שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶן שָׁוִין כְּשֵׁירִין - תַּלְמוּד לוֹמַר "כֶּבֶשׂ" "כֶּבֶשׂ" רִיבָּה, וּלְמִצְוָה הָכִי נַמִּי דְּבָעֵינַן! הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "שְׁנַיִם לַיּוֹם" - כְּנֶגֶד הַיּוֹם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוֹבַת הַיּוֹם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם" הֲרֵי חוֹבַת הַיּוֹם אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים שְׁנַיִם לַיּוֹם - כְּנֶגֶד הַיּוֹם. כֵּיצַד? תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה, וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה. מוּסָפִין שֶׁל שַׁבָּת - וַדַּאי צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין. תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁשְּׁחָטָן בַּחוּץ עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל עֲלֵיהֶן - חַיָּיב עַל שְׁנֵיהֶם, מִשֶּׁהִגְרִיל עֲלֵיהֶן - חַיָּיב עַל שֶׁל שֵׁם, וּפָטוּר עַל שֶׁל עֲזָאזֵל. "עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל עֲלֵיהֶם חַיָּיב עַל שְׁנֵיהֶם" לְמַאי חָזוּ - אָמַר רַב חִסְדָּא: הוֹאִיל וְרָאוּי לְשַׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ. וּמַאי שְׁנָא לְשַׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים דְּלָא - דִּמְחוּסַּר הַגְרָלָה, לְשַׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ נַמִּי לָא חָזֵי - דִּמְחַסְּרֵי עֲבוֹדַת הַיּוֹם! קָסָבַר רַב חִסְדָּא: אֵין מְחוּסַּר זְמַן לְבוֹ בַּיּוֹם. אָמַר רָבִינָא: הָשְׁתָּא דַּאֲמַר רַב חִסְדָּא מְחוּסַּר הַגְרָלָה כִּמְחוּסַּר מַעֲשֶׂה דְּמִי, הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן קוֹדֶם שֶׁנִּפְתְּחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל - פְּסוּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" - בִּזְמַן שֶׁהוּא פָּתוּחַ, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא נָעוּל.

שחטן

גמרא עיכובא מנלן — אי משום דכתיבא חוקה — הא בין לר' יהודה בין לר' נחמיה לא כתיבה חוקה אלא על דברים שהן מן העבודה, אבל לא על הלקיחה, שהיא מתמול שלשום. **סלקא דעתך אמינא שני שני** — תלתא כתיבי, ושנה עליהן הכתוב לעכב. **חד למראה וכו'** — ולמצוה ולא לעכב. **תהיה כתיב** — זאת תהיה תורת המצורע — דמשמע בהוייתו תהא פרשה זו, ככל הכתוב בה. **ולמצוה הכי נמי דבעינן** — שיהו שניהן שוין והלא לא שנינו זאת אצל תמידין. **כנגד היום** — כנגד זריחת השמש. או אינו אלא חובת היום — ובא ללמד שיהו שנים לכל יום. **על קרן מערבית צפונית** — של מזבח שהשמש באה מן המזרח לפיכך מושכו השוחט לצד מערב להרחיקו מן כותל המזרח בכל יכולת, מפני שהכתלים גבוהים והחמה שחרית בשיפולו של רקיע וצל הכותל עומד כנגדה, וצפונית — משום דקדשי קדשים שחיטתן על ירך המזבח צפונה, ושם היה בית המטבחיים והטבעות קבועות ברצפה לתת ראש הבהמה לתוכן, והן עשרים וארבעה כמנין המשמרות, ומקומן עשרים וארבע אמות על עשרים וארבע, קבועות בששה סדרים. **על טבעת שניה** — לא בטבעת שאצל המזבח, אלא בשניה לה המשוכה לצד צפון, ופני השוחט וצואר הבהמה באלכסון לצד מזרחית צפונית שמשם השמש באה שחרית, וטעמא דטבעת שניה לא ידענא, ואני שמעתי כדי שתהא הראשונה מסייעתו להאחז בה רגלי הבהמה, שלא תהפך, ושל בין הערבים שהחמה באה מן המערב — מושך עצמו לצד מזרח בכל יכולת, ופניו למערב דרום באלכסון, שזריחת החמה באה משם. **ומוספין של שבת** — שנאמר בהם שני כבשים — ודאי שנים שוים לעיכובא, מדלא הדר כתב בהו אחד, לרבות אף על פי שאינן שוין להכשיר, כך שמעתי, וקשיא לי: עיכובא מנלן, ונראה בעיני דהכי גרס: מוספין ודאי שנים למצוה, מצותן להיות שוין, ולא גרסינן מדלא כתיב אחד אחד, ושיטתא דתלמידי תרביצאי היא. **שני שעירי יום הכפורים** — שמשלקחן הם קדושים, שהרי מתרומת הלשכה באו, ושחטן בחוץ לעזרה. **חייב על שניהן** — משום שחוטי חוץ, ולקמן פריך: קודם הגרלה למאי חזו בפנים, וכיון דלא חזו — אמאי חייב, הא ראוי לפתח אהל מועד בענין, דכתיב בשחוטי חוץ (ויקרא יז) "ואל פתח אהל מועד לא הביאו". **ופטור על של עזאזל** — דלא חזי להקריב בפנים. **לשעיר הנעשה בחוץ** — כל אחד היה ראוי להקריבו לחטאת המוסף של יום הכפורים האמורה בפרשת פנחס. **ומאי שנא לשעיר הנעשה בפנים דלא** — חזי, משום דמחוסר הגרלה. **לשעיר הנעשה בחוץ נמי לא חזו** — דמחסרי כל מעשה עבודת היום של מתן דמי פר ושעיר וחפינת הקטרת והקטרתה, הראוין ליקדם למוספין. **אין מחוסר זמן לבו ביום** — לענין שעיר החיצון אין כאן חסרון מעשה בגופו, אלא חסרון זמן שעדיין לא הגיע זמן המוספין, וזמן הראוי לבו ביום — אין זה חסרון זמן, אבל הגרלה, אף על גב דלאו מעשה בגופן היא, דהא אמרן עליית גורל מתוך קלפי היא מעבבת אבל הנחה אינה מעכבת — אפילו הכי הואיל ומצוה האמורה בהן היא — כמחוסר מעשה דמי. **השתא דאמר רב חסדא מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי** — ואף על גב דלאו מעשה בגופן הוא דאי לאו דחזו לשעיר המוסף לא היה מתחייב על שחיטתן בחוץ. **הא דאמר שמואל וכו'** — ומחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי ואף על גב דלאו מעשה בגופן של שלמים הוא, הואיל ובהן נאמר — הוי כמעשה בגופן.

גמרא

הגמרא מבארת את מקור הדין ששני השעירים צריכים לכתחילה להיות שוים: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר (ויקרא טז ה) 'וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׂעִירֵי עִזִּים', והרי **מִיעוּט** המילה 'שְׂעִירֵי' שהיא בלשון רבים הוא **שְׁנַיִם**, ואם כן **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** 'שְׁנֵי', אלא ללמד **שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִים**. **וּמִנַּיִן שאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, כְּשֵׁירִין** בדיעבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** פעמיים 'שָׂעִיר' 'שָׂעִיר' ['וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת הַשָּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַה' וְעָשָׂהוּ חַטָּאת, וְהַשָּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל' וגו' (שם טז ט–י)], והרי תיבות 'שעיר' אינן נצרכות אחרי שנאמר (שם טז ח) 'וְנָתַן אַהֲרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים גֹּרָלוֹת', אלא **רִיבָּה** בזה שאף אם השעירים אינם שוים, כשרים בדיעבד.

מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא דְּרַבֵּי רַחֲמָנָא** – הטעם שכשרים בדיעבד הוא משום שהתורה ריבתה, **הָא לֹא רַבֵּי רַחֲמָנָא** – אבל אם התורה לא היתה מרבה **הֲוָה אֲמִינָא שפְּסוּלִין** אפילו בדיעבד, וקשה, **עִיכּוּבָא מְנָא לָן** – מנין היה לנו לומר שאפילו בדיעבד פסולים.

משיבה הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – לולא הריבוי היה עולה בדעתך לומר שכיון ש'שְׁנֵי' 'שְׁנֵי' 'שְׁנֵי' **כְּתִיב** בתורה שלוש פעמים ['יִקַּח שְׁנֵי שְׂעִירֵי עִזִּים' (ויקרא טז ה), 'וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים' (שם טז ז), 'וְנָתַן אַהֲרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים גֹּרָלוֹת' (שם טז ח)], נלמד מזה שאם אינם שוים פסולים, לכן צריך ריבוי ללמד שכשרים בדיעבד.

שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּרַבֵּי רַחֲמָנָא** – וכעת שריבתה התורה מ'שָׂעִיר' 'שָׂעִיר' שבדיעבד כשרים גם כשאינם שוים, 'שְׁנֵי' 'שְׁנֵי' 'שְׁנֵי' **לָמָּה לִי**. **משיבה הגמרא: חַד** [–האחד] **לְמַרְאֶה וְחַד לְקוֹמָה וְחַד לְדָמִים**, ולכתחילה, אך בדיעבד כשרים אף אם אינם שוים במראה בקומה ובדמים.

הגמרא מביאה מקומות נוספים בהם נדרשו הפסוקים באופן דומה: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כמו כן ברייתא **לְגַבֵּי כִּבְשֵׂי מְצוֹרָע** שנאמר בתורה (ויקרא יד י) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי כְבָשִׂים תְּמִימִים', והרי **מִיעוּט** המילה 'כְבָשִׂים' הוא **שְׁנַיִם**, ואם כן **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** 'שְׁנֵי', אלא ללמד **שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין**. **וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, כְּשֵׁירִין** בדיעבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** פעמיים 'כֶּבֶשׂ' 'כֶּבֶשׂ', ['וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וגו' וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ' (שם יד יב–יג)], והיה אפשר לכתוב 'ושחט אותו', אלא **רִיבָּה** בזה שאף אם אינם שוים, כשרים בדיעבד.

מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא דְּרַבֵּי רַחֲמָנָא** – הטעם שכשרים בדיעבד הוא משום שהתורה ריבתה, **הָא לֹא רַבֵּי רַחֲמָנָא, הֲוָה אֲמִינָא שפְּסוּלִין** אפילו בדיעבד, וקשה, **עִיכּוּבָא מְנָא לָן** – מנין לנו שאפילו בדיעבד פסולים. משיבה הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** שכיון ש'תִּהְיֶה' **כְּתִיב** ['זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ' (שם יד ב)], נלמד שבהוייתו תהא פרשה זו, היינו שכל הכתוב בה יעכב, לכן צריך ריבוי שאף כבשים שאינם שוים, כשרים בדיעבד. שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּרַבֵּי רַחֲמָנָא** – וכעת שריבתה התורה 'כֶּבֶשׂ' 'כֶּבֶשׂ' שבדיעבד כשרים גם אם אינם שוים, 'תִּהְיֶה' **לָמָּה לִי**. **משיבה הגמרא: לִשְׁאָר הֲוָיָתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע** – לעכב בשאר דיני טהרת המצורע.

(ותנן) [**וְתַנְיָא**] **נַמִּי** – ושנינו בברייתא גם **לְגַבֵּי** צפורי **מְצוֹרָע** לטהרתו **כִּי הַאי גַּוְונָא** – כגון זה, נאמר בתורה (ויקרא יד ד) 'וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים', והרי **מִיעוּט** המילה 'צִפֳּרִים' הוא (**שנים**) [**שְׁתַּיִם**], ואם כן **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** 'שְׁתֵּי', אלא ללמד **שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת**, **וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁווֹת כְּשֵׁרוֹת** בדיעבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** פעמיים 'צִפּוֹר' 'צִפֹּר' ['וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת' (שם יד ה), 'אֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה' (שם יד ו)], ולא היה צריך לכתוב 'צפור' כיון שכבר נאמר 'וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים', אלא **רִיבָּה** בזה שאף אם אינן שוות, כשרות בדיעבד.

מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא** – הטעם שכשרות בדיעבד הוא משום **דְּרַבֵּי רַחֲמָנָא, הָא לֹא רַבֵּי רַחֲמָנָא**, היינו אומרים **שפְּסוּלוֹת** אפילו בדיעבד. וקשה, **עִכּוּבָא מְנָא לָן** – מנין לנו שאפילו בדיעבד פסולות. משיבה הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** שכיון ש'תִּהְיֶה' **כְּתִיב**, אפשר לדרוש מזה שכל הכתוב בפרשת מצורע מעכב כמבואר לעיל, לכן צריך ריבוי, שאף צפורים שאינן שוות כשרות בדיעבד.

שואלת הגמרא: **וְהַשְׁתָּא דְּרַבֵּי רַחֲמָנָא** – וכעת שריבתה התורה מ'צִפּוֹר' שבדיעבד כשרות גם אם אינן שוות, 'תִּהְיֶה' **לָמָּה לִי**. **משיבה הגמרא: לִשְׁאָר הֲוָיָתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע** – לעכב בשאר דיני טהרת מצורע.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי**, שבמקום שריבתה התורה וכתבה 'שנים' באה ללמדנו שלכתחילה יהיו שוים, **לְגַבֵּי תְּמִידִין** – קרבנות התמיד שמקריבים בכל יום **נַמִּי נֵימָא** – גם נאמר שלומדים מהפסוק 'כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד' (במדבר כח ג), **וּמִיעוּט** 'כְּבָשִׂים' בלשון רבים הוא **שְׁנַיִם**, ואם כן **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** 'שְׁנַיִם', אלא בא ללמדנו **שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן** – שני התמידים **שָׁוִין**, **וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, כְּשֵׁירִין** בדיעבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** פעמיים 'כֶּבֶשׂ' 'כֶּבֶשׂ' ['אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד וגו' וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי' (שם כח ד)], והמילים 'כבש' מיותרות כיון שכבר כתוב 'כבשים', אלא **רִיבָּה** בזה שאף אם אינם שוים כשרים בדיעבד. ואם כן יקשה, **וּלְמִצְוָה הָכִי נַמִּי דִּבְעִינָן** – וכי לכתחילה אכן צריך שיהיו שני כבשי התמיד שוים, הרי לא מצינו שנאמר דין כזה. מתרצת הגמרא: **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ** – המילה 'שנים' נצרכת **לְכִדְתַנְיָא** בברייתא, נאמר (שם כח ג) 'שְׁנַיִם לַיּוֹם' ולמדים שיש לשחוט את התמידים **כְּנֶגֶד הַיּוֹם** – מול זריחת אור השמש. **אַתָּה אוֹמֵר** שדורשים מהפסוק שישחטו **כְּנֶגֶד הַיּוֹם, אוֹ** שמא **אֵינוֹ** בא **אֶלָּא** ללמד את עצם **חוֹבַת הַיּוֹם** להקריב בכל יום שני כבשים. אין לומר כן, כיון **שכְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** (שם כח ד) 'אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם' **הֲרֵי שחוֹבַת הַיּוֹם** כבר **אָמוּר**, וְאם כן **מָה אֲנִי מְקַיֵּים** – מה מלמד הפסוק 'שְׁנַיִם לַיּוֹם', אלא ודאי בא ללמד שישחטו אותם **כְּנֶגֶד הַיּוֹם**. **וּכֵיצַד** תהיה שחיטתם כנגד זריחת השמש, **תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר** שאז החמה במזרח, **הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן** [–בצד] **צְפוֹנִית מַעֲרָבִית** של מזבח החיצון, כלומר, שהיו מרחיקים אותו לצד מערב כדי שיראה את השמש, והשוחט עומד בצפון המזבח סמוך למערב המזבח, ופניו וצואר הבהמה באלכסון לצד מזרחית צפונית. ולא היה נשחט בטבעת הראשונה הסמוכה למזבח אלא **עַל הַטַּבַּעַת הַשְּׁנִיָּה** המשוכה לצד צפון. **וְתמיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם** שאז החמה במערב היו מרחיקים אותו לצד מזרח **וְהָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית** של מזבח החיצון, והשוחט עומד בצפון המזבח סמוך למזרח המזבח ופניו וצואר הבהמה באלכסון לצד מערבית דרומית מול השמש, ולא היה שוחט בטבעת הראשונה הסמוכה למזבח, אלא **עַל הַטַּבַּעַת הַשְּׁנִיָּה** המשוכה לצד צפון.

מסיימת הגמרא: אמנם **מוּסָפִין שֶׁל שַׁבָּת** שנאמר בהם (במדבר כח ט) 'וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה', **וַדַּאי** שתיבת 'שני' באה לרבות שלכתחילה **צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין**.

הגמרא דנה בדין השוחט שעירי יום הכיפורים מחוץ לעזרה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים** שנקנו מכספי תרומת הלשכה ובזה כבר קדשו בקדושת הגוף, **שֶׁשְּׁחָטָן בַּחוּץ** – מחוץ לעזרה, **עַד שֶׁלֹּא** – כל עוד לא **הִגְרִיל עֲלֵיהֶן** איזה לשם ואיזה לעזאזל, **חַיָּיב עַל שְׁנֵיהֶם** כרת משום איסור שחוטי חוץ, ואם שחטן **מִשֶּׁהִגְרִיל עֲלֵיהֶן** וכבר מבוררים כל אחד לשמו, **חַיָּיב** כרת **עַל** השעיר **שֶׁל שֵׁם** העומד להיקרב בפנים, **וּפָטוּר עַל** השעיר **שֶׁל עֲזָאזֵל** שאינו ראוי להיקרב בפנים. שואלת הגמרא: מדוע כששחטן **עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל עֲלֵיהֶם חַיָּיב עַל שְׁנֵיהֶם**, והרי לא חייבים אלא על הראוי להיקרב בפנים, שנאמר (ויקרא יז ד) 'וְאֶל פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד לא הֱבִיאוֹ', ואילו שעירים אלו **לְמַאי חֲזוּ** – לאיזה קרבן היו ראויים להיקרב בפנים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, הוֹאִיל וְרָאוּי לַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ** – כיון שכל אחד מהשעירים ראוי להיקרב לשם חטאת של מוסף יום הכיפורים המוקרב על מזבח החיצון, לכן מתחייב עליהם בשחיטתן בחוץ.

מקשה הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא** – במה שונה הדין **לַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים דְּלֹא** – שאינם ראויים, כיון **דִּמְחוּסַּר הַגְרָלָה** הוא, שהרי צריך גורל כדי לקרוא עליו שם, ואם כן הלא **לַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ נַמִּי לֹא חֲזֵי** – גם עדיין אינם ראויים, כיון **דִּמְחַסְּרֵי** את סדר **עֲבוֹדַת הַיּוֹם** הקודם

המשך בעמוד נט

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **לג אִם בָּאוּ מַיִם שׁוֹטְפִים**[רסב] **וּמַפְסִידִים נְכָסָיו, אוֹ שֶׁנִּתְרוֹעֲעוּ**[רסג] **חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן וְהוֹלֵךְ לְאִבּוּד - מֻתָּר**
2 **לִקְרוֹת**[רסד] **נָכְרִי לְשָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁבְּוַדַּאי יְתַקֵּן הַנָּכְרִי מֵעַצְמוֹ אֶת הַהֶפְסֵד בִּמְלָאכָה גְּמוּרָה**[רסה].
3 **רַק שֶׁיְּזָהֵר שֶׁלֹּא לוֹמַר לוֹ שׁוּם רֶמֶז צִוּוּי**[רסו] **לְתַקֵּן**[רסז], **אֲבָל מֻתָּר לוֹמַר לְפָנָיו "כָּל הַמַּצִּיל הֶפְסֵד זֶה**[רסח] **אֵינוֹ**
4 **מַפְסִיד שְׁכַר טָרְחוֹ**[רסט]**", שֶׁכְּמוֹ שֶׁהִתִּירוּ בִּדְלֵקָה לוֹמַר בִּפְנֵי נָכְרִים "כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מַפְסִיד" - כָּךְ הִתִּירוּ**

ביאורי הלכה

רסב] שוטפים - נמשכים והולכים במרוצה[301].
רסג] שנתרועעו - נסדקו[302].
רסד] מותר לקרות - אפילו קורא לו בדרך ציווי[303].
רסה] מלאכה גמורה - מלאכה האסורה בשבת מן התורה[304].
רסו] רמז צווי - כל אמירה שיש בה לשון ציווי אפילו מצווה לו על דבר אחר ויש בזה רמז בלבד על המלאכה שחפץ בה - המלאכה נעשית בשליחותו של ישראל[305].
רסז] לתקן - נכרי ששואל את הישראל אם עליו לעשות מלאכה מסוימת להציל מהנזק, לא יאמר לו "הן" ואף לא יהנהן בראשו לאישור, אלא יאמר "יש לעשות מלאכה זו כדי להציל מהנזק" בדרך סיפור דברים[306].
רסח] הפסד זה - משמע להתיר אפילו רמז ברור כל שאינו בדרך ציווי[307].
רסט] שכר טרחו - נכרי העושה מלאכה בעקבות אמירה זו נראה כשלוחו של ישראל[308], וכן יש באמירה

ציונים והוספות

301) מצודת ציון (ישעיהו כח, ב).
302) ראה ר"ש מסכת כלים פ"ג משנה ד: חבית שנתרועעה - כמין כותל רעוע (ב"ק דף נו א) שנסדקה וחרסיה עומדים במקומה.
303) הקריאה בדרך ציווי מותרת שאין כאן שום רמז לתיקון הדבר, וכהמשך הדברים: "ובלבד שלא יאמר לו רמז ציווי", וב' חידושים בדבר: (א) שקריאה בלשון ציווי אינה נחשבת כציווי או אפילו כרמז על עשיית המלאכה אף שידוע לנו שהנכרי יתקן מעצמו. (ב) שקריאה בלשון ציווי אינה מצטרפת לרמז (בדרך סיפור דברים) הבא לאחריה באמירת "כל המציל וכו'".
אבל אם מסכם מראש עם הנכרי שכאשר קורא לו לבוא לביתו כוונתו שייעשה מלאכה מסויימת כגון הדלקת נר, הרי זה רמז בדרך ציווי ואסור אפילו קצץ לו שכר ואפילו במקום הפסד (וראה זכרון יוסף אות עז שרמז בשבת מצטרף לדיבור שקודם השבת והרי זה כמדבר ממש). ועפי"ז אולי יש סברא להחמיר אם כשקורא לנכרי הנכרי מבין מיד שרוצה שיעשה מלאכה אף שאינו יודע עדיין איזו מלאכה עליו לעשות (ראה שש"כ פ"ל הערה ט מהגרשז"א שחוכך לאסור (אם לא מצד מנהג העולם להקל) קריאה לנכרי ואחר כך סיפור דברים לעשיית מלאכה שלא במקום הפסד כגון להדליק חשמל), ואם־כן, "גוי של שבת" הרגיל שקוראים לו לעשיית מלאכות, לא יקראו לו בדרך ציווי (אפילו במקום הפסד וכל־שכן שלא במקום הפסד), אלא ייפנו אליו מלכתחילה בדרך של סיפור דברים (וראה מלכים אומניך פ"ד סי"א בהערה שביאר כך דעת הפמ"ג), אך מאידך יש לומר שכשם שהציווי לבוא לא מצטרף לרמז על המלאכה כך הציווי לעשות מלאכה כלשהי (שאולי אינו אסור מצד עצמו שהרי הנכרי לא יודע עדיין איזה מלאכה) לא מצטרף לזה שבהמשך לכך הנכרי מבין (מעצמו או על ידי סיפור דברים) איזו מלאכה עליו לעשות, ולכך בשעת הדחק יש להקל לקרוא לנכרי בדרך ציווי אם בשעת הקריאה עדיין לא ידוע לנכרי לאיזה מלאכה זקוקים לו.
304) לעיל סעיף יב נתבאר שבמלאכה גמורה לא התירו אמירה (או רמז ציווי) לנכרי אפילו במקום הפסד גדול (משא"כ במלאכה האסורה מדברי סופרים), ולהעיר שאם הוא בהול מאוד כמו בשעת דליקה לא התירו אפילו במלאכה האסורה מדברי סופרים (כדלהלן סי' שלד סכ"ה), ומאידך אם אין פתרון על ידי קריאה לנכרי שיבין מאליו או בדרך סיפור דברים, אם חוששים מצד הסברא ש"אין אדם מעמיד עצמו על ממונו" שהישראל יבוא להציל בעצמו בעשיית מלאכה דאורייתא מתירים לו איסור דרבנן של אמירה לנכרי (כדלעיל סי' רסו ס"א, אך ראה שם שמכל־מקום יש למעט ככל האפשר באיסורי שבות, ובקו"א שם (ס"ק ב) כתב שלפעמים דווקא בממון אינו מעמיד עצמו, אבל בפירות מעמיד עצמו אפילו בהפסד גדול יותר, וממילא צ"ע מתי אפשר לדמות לזה).
305) לעיל סעיף ז נתבאר גדרו של "רמז בדרך ציווי".
306) עניית "הן" נחשבת כרמז ציווי ע"ד המבואר לעיל הערות קנב־קנג.
307) וראה משנ"ב ס"ק עא שגם לאוסרים לומר "כל המציל וכו'" מותר להראות לנכרי את מקום התקלה והוא יבין מאליו.
308) לא נתפרש בשוע"ר גדר האיסור שמחמתו נאסרה אמירה זו שלא במקום הפסד, וראה קובץ "הערות וביאורים" (גליון תתקיד ע' 55) שמקשר זאת לאיסור אמירה לנכרי שבכל מקום שגדרו משום שליחות וטעמו כדי שלא תהיה שבת קלה, אמנם, מהא דהתירו בכל מקום הפסד (אף שלא התירו שליחות לנכרי במקום הפסד) ומאידך מהא דאסרו במקום הפסד אם יש בזה רמז ציווי מוכח שההיתר והאיסור אינם מטעם שליחות לנכרי לחומרא, וצריך לומר שכיון שמתחייב לשלם למי שיכבה את הדליקה, נראה

1 בְּכָל הֶפְסֵד רע־רעא]. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא הִתִּירוּ ערב] אֶלָּא בִּדְלֵיקָה לְבַד רעג]. וְהַמֵּקֵל כִּסְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה בְּכָל
2 הֶפְסֵד מְרֻבֶּה עדר] - לֹא הִפְסִיד:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סוף סעיף לג

ביאורי הלכה

זו איסור משום "ודבר דבר"[309], **ומשום איסור שכירות בשבת**[310].

ער] בכל הפסד - בכל המלאכות ולא רק מלאכת כיבוי[311].

רעא] בכל הפסד - בין הפסד מרובה בין מועט[312], ואפילו שלא בא בפתאומיות[313].

ערב] שלא התירו - לא התירו אמירה זו, אבל הקריאה לנכרי מותרת גם לדיעה זו[314].

רעג] בדליקה לבד - משום שהוא בהול מצד הדליקה ויש לחוש שישכח האיסור ויבוא לכבות בעצמו[315].

עדר] הפסד מרובה - כגון שהחנה מכוניתו בטעות במקום שיגררוה משם וייגרם לו הפסד מרובה, גנב שבורח וצריך לעשות מלאכה כדי לתופסו, מכשיר חשמלי שצריך לכבותו כדי שלא יתקלקל וכיוצא בזה[316].

ציונים והוספות

כעושה בשליחותו (ראה ט"ז (יו"ד סי' רכא ס"ק לז־לח) שהאיסור משום שהתחייב לשלם), וכן יש לבאר דברי ה'צמח צדק' (שו"ת או"ח סימן ל) שבאמירת "כל המכבה" יש קצת שליחות כללי ומדמה זאת לאיסור לומר לחבירו "אם תזון את מי שמודר ממני הנאה לא תפסיד", שהוא משום שנראה כשלוחו אבל אינו שלוחו ממש כיון שלא אמר בדרך ציווי (ראה שו"ע יו"ד סי' רכא ס"ח שמחלק בפירוש, וצ"ל שהוא על דרך האיסור דלהלן סעיף לה באומר לנכרי לעשות מלאכה לצורך עצמו בכליו של ישראל, ושם נראה כשלוחו בזה שאמר לנכרי בפירוש וכאן נראה כשלוחו משום שמשלם לו שכרו). ובצמח־צדק (שם) הוסיף שאם אמר לנכרי יחיד "אם תכבה לא תפסיד" הרי זו שליחות גמורה אלא שלמעשה השאיר בצ"ע שלא נמצא דין זה בב"י ובמג"א, והטעם שהוא שליחות גמורה משום שאז נחשב כאומר לו בפירוש על פי המבואר לעיל הערות קנד־קנה. ולכך למעשה לעניין אמירת "אם תציל לא תפסיד" יש להחמיר אף אם מקילים בהפסד מרובה במקום ש"מיחזי כשלוחו".

309) כן פירוש בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' כב (וראה לעיל (הערות נו, סז) ביאור ודוגמאות לזה).

310) באמירת "אינו מפסיד שכר טרחו" מתחייב לשלם לנכרי עבור עבודתו והרי זו שכירות פועל האסורה משום "קניין בשבת" ומחשש "שמא יכתוב" (ראה סי' שו ס"ד וסי"ג).

311) וראה שש"כ פכ"ג הערה קכז להתיר לקרוא לנכרי והוא יעשה מעצמו אפילו במקום שיש חשש נזק (כגון פינוי שברי זכוכית שהתנפצה) גם במקום שאין שם רבים, ושם בפ"ל סי"ג לגבי יציקת בטון, שאם לא ישקו אותה במים בשבת, לא תתחזק ותתקלקל, מותר לומר לנכרי "כל המשקה מים אינו מפסיד".

312) ראה מכון לשבתך פירוש לה שהסתפק בזה, אך פשט שוע"ר משמע שהוא בכל הפסד, וראה לעיל אות מד כיצד יאמר במקום שאין הפסד כלל.

313) בתהלה־לדוד (ס"ק יא) משמע קצת שמהא שבשוע"ר השמיט את דברי השו"ע בהיתר לומר לנכרי לפנות סחורה הנפסדת מפני הגשמים משמע דעתו שאין להקל אלא בהפסד הבא בפתאומיות ולא הפסד שניתן לחזות מראש כירידת גשמים, אך מאידך, בשוע"ר לא נזכרה הלשון "פתאום" (לא בסימן שלד ולא בסימן זה), והשמיט את הדוגמא מ"סחורה הנפסדת על ידי הגשמים" משום שיש בה איסור טלטול דרבנן בלבד (שנזכר כבר לעיל סי"ב) וכאן בא להקל אפילו במלאכות גמורות (ע"פ מכון לשבתך ביאור יב),

ועוד סברא להשמטת היתר הטלטול (על יסוד דברי הצפע"נ דלהלן הערה שטו) משום שהנכרי אינו מתקן מאומה עבור הישראל, ובשוע"ר הביא להתיר גם במקום שיש לישראל הנאה ממלאכת הנכרי על ידי תיקון מחסום לעצירת המים או הדבקת החבית.

314) שאין בקריאה זו שום רמז כלל כדלעיל הערה שג. ובמכון לשבתך (ביאור יג) כתב שבסי' שלד סכ"ז יש קצת משמעות שהיתר הקריאה לנכרי אינו מובן מאליו אלא נכלל בהיתר שהתירו בדליקה, אך י"ל שהחידוש הוא שהרמז (סיפור דברים) לכבות לא מצטרף לקריאה שלפניו (כדלעיל הערה שג), ולאחר שנתבאר יסוד זה במקום אחד שוב הותר בכל מקום.

315) אבל בשאר מלאכות אינו כל כך בהול (ואם יש חשש שיבוא לכבות בעצמו מצד ש"אינו מעמיד עצמו על ממונו" ראה לעיל הערה דש). וראה צפנת פענח (הל' שבת פ"ו ה"ד) בביאור החילוק שבשאר המלאכות יש איסור נוסף של הנאת הגוף ממעשה שבת משא"כ בכיבוי דליקה (ראה לעיל הערה שיג).

316) מכשיר חשמלי הפועל בשבת ויש סכנה להשאירו כך מותר לומר לנכרי בפירוש לכבותו, אך אם אין סכנה בהשארת המכשיר פועל אלא הפסד המכשיר בלבד, יש למצוא דרך שאין בכיבויו מלאכה ממש וכגון כיבוי תנור בשעה שמווסת החום (טרמוסטט) מכבהו לזמן קצר (וראה לעיל הערה דש אם התירו ציווי ממש במקום חשש ש"אין אדם מעמיד עצמו על ממונו"), ואם אין בקלקול המכשיר הפסד מרובה אין לומר לנכרי בפירוש לכבותו אלא בדרך סיפור דברים בלבד (ועל פי התנאים דלעיל אות מד).

וראה שו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' קי"ח) שמותר לומר "כל המכבה אינו מפסיד" גם במקום הפסד של חבירו, או של הציבור כגון בית כנסת.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שח דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת

מג סנדלים שבימיהם היו להם שתי רצועות קבועות בשני צדדיהם אחת בצד פנימי לבין שני רגלים ואחת לצד חוץ וכורכים שתי הרצועות על הרגל למעלה להחזיק שני צידי הסנדל על רגלו מפני שלא היה עור בסנדליהם אלא בצדדי הסנדל בלבד אבל מלמעלה היה פתוח לגמרי לפיכך היו צריכים שתי רצועות להחזיק שני צדי הסנדל על רגלו ואם נפסקה אחת מהן אי אפשר לילך בו עד שיתקננו ואעפ"כ מותר לטלטלו אף אם נפסקה עם מקום קביעותה מפני שעדיין יש תורת כלי עליו הואיל והוא ראוי לחזור ולתקנו.

במה דברים אמורים כשנפסקה הפנימית של בין הרגלים שאם יתקנוה אין תיקונה נראה אבל אם נפסקה החיצונה אין דרכה לתקנה מפני שתקונה נראה לכל וגנאי הוא ולפיכך בטל הסנדל מתורת כלי ואסור לטלטלו ואינו דומה לשברי שאר כלים שמותרים בטלטול הואיל והם ראויים לכיסוי כלים אבל הסנדל אין דרכו לכסות בו כלים מפני מאיסותו:

מד ואם נפסקה כשהוא מהלך בכרמלית התירו לו ליטול גמי לח שהוא מאכל בהמה ומותר בטלטול ולכרוך אותו על הסנדל ולקשור לתקנו שלא יפול מרגלו אבל אסור לקשור עליו חוט או משיחה שמא יבטלם להיות קבועים שם לעולם ונמצא עשה קשר של קיימא ואף בגמי לח לא התירו כן אלא בכרמלית שאם לא יעשה כן ויעזוב הסנדל שם יגנב משם אבל בחצר שהוא נשמר שם אסור לקשור בגמי שמא ימלך ויבטלנו בין שנפסקה רצועה הפנימית בין החיצונה אלא שאם נפסקה פנימית רשאי לטלטלו להצניעו במקום מוצנע באותו חצר ואם נפסקה חיצונה אסור כמו שנתבאר:

מה וכל זה בסנדלים שלהם שמשנפסקה הרצועה אי אפשר לנועלו כלל אבל סנדלים שלנו אף אם נפסקה הרצועה ראוי לנועלו ותורת כלי עליו ומותר לטלטלו בכל ענין:

מו חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה מערב שבת לתלותו בו לייבשו יכול לשומטו מן הקנה אבל ליטול הקנה מתוכו אסור לפי שאינו כלי אלא אם כן ייחד הקנה לכך שאז נעשה עליו תורת כלי ע"י ייחוד זה כמו שיתבאר ואם תחבו בו כלי מותר ליטלו מתוכו אפילו הוא כלי שמלאכתו לאיסור כיון שטלטול זה הוא לצורך מקומו דהיינו חלל החלוק שהקנה בתוכו:

* * *

מז כירה שנשמטה אחת מירכותיה דהיינו פטפוטין שלה כעין רגלים אסור לטלטלה לצורך גופה גזרה שמא יחזיר לה הרגל ויתקענה שם בחוזק ויתחייב משום בונה וכן ספסל ארוך שנשמטה אחת מרגליו כל שכן שתים אסור לטלטלו ולהניחו על ספסל אחר ולישב עליו אפילו נשמטה הרגל מבעוד יום אלא אם כן ישב עליו כך פעם אחת קודם השבת בלי החזרת הרגל שאז אין לחוש שמא ימלך להחזירה ולתוקעה בשבת אבל אסור להחזירה לשם בשבת אפילו ברפיון גזרה שמא יתקענה בחוזק אלא אם כן דרכה לעולם להיות שם רפויה כמו שיתבאר בסי' שי"ג.

וכל זה כשנשמטה הרגל אבל אם נשברה מותר לטלטל הספסל ולהניחו על ספסל אחר ולישב עליו אפילו לא ישב עליו כך קודם השבת שכאן אין לחוש שמא יחזירנה ויתקענה כיון שראשה נשאר בספסל:

מח לבנים שנשארו מהבנין מותר לטלטלם לפי שמעתה אינן עומדין לבנין אלא להסמך ולשבת עליהם ולכן תורת כלי עליהם ואם סידרם זה על זה גילה דעתו שהקצם לבנין ואסור לטלטלם שאין תורת כלי עליהם:

מט קוץ המונח ברשות הרבים מותר לטלטלו פחות פחות מד' אמות עד שיסלקנו לצדי רשות הרבים ובכרמלית מטלטלו כדרכו אפילו הרבה בעקירה אחת מפני שיש לחוש שמא יזוקו בה רבים ובמקום היזק רבים לא גזרו על שבות טלטול ד' אמות בכרמלית או פחות פחות מד' אמות ברשות הרבים וטלטול מוקצה:

נ חריות של דקל יש מהם שמייחדים אותם לישיבה ויש מהם שעומדים לשריפה כשאר עצים ואם קצצם מן הדקל לשריפה הרי הם מוקצה כשאר עצים ואסור לטלטלם שאין תורת כלי עליהם הואיל ועומדים לשריפה.

אבל אם נמלך עליהם אח"כ שיהיו עומדים ומיוחדים לישיבה עד עת שיצטרך לפנותם הרי מחשבה זו מוציאם מידי מחשבה הראשונה אם נמלך כן קודם השבת ונעשה עליהם תורת כלי ומותר לטלטלם בשבת לסדרם לישב עליהם אע"פ שבשעה שנמלך עליהם בחול לישיבה לא היה בדעתו בפירוש גם בשבת אלא נמלך כן על ישיבת החול.

ואפילו אם לא נמלך עליהם שיהיו עומדים ומיוחדים לישיבה אלא שחשב עליהם מבעוד יום לישב עליהם למחר בשבת בלבד ולמוצאי שבת ישתמש בהם לשריפה מותר לטלטלם ולסדרם לישב עליהם בשבת זו:

* * *

נא ואפילו אם לא חשב עליהם כלל לישיבה אלא שאירע מקרה שישב עליהם מעט קודם השבת מותר לטלטלם בשבת לסדרם ולישב עליהם והוא הדין לצורך מקומם או לצורך עצמם כדין כלי שמלאכתו להיתר לפי שכיון שדרכם של חריות לייחדם ג"כ לישיבה לפיכך כיון שישב עליהם הוכנו לישיבה על ידי כן ונעשה עליהם תורת כלי:

נב אבל שאר עצים וכן נדבך של אבנים אע"פ שישב עליהם פעמים רבות בחול וגם חשב עליהם שיהיו עומדים לישיבה גם בשבתות עד עת שיצטרך לפנותם מכאן לא ירד עליהם תורת כלי על ידי כך לפי שאין דרכם של שאר עצים ואבנים לייחדם לישיבה מפני שאין נוח לישב עליהם כמו על החריות לפיכך לא הוכנו לכך ע"י ישיבה או ע"י מחשבה בלבד כל שלא ייחדם לכך לעולם אלא אם כן עשה בהם מעשה רב להכינם לישיבה דהיינו שסדרם מבעוד יום כדי שיהיו מוכנים לישב עליהם למחר שמעשה

גדול כזה מועיל להוריד עליהם תורת כלי אע"פ שאין דרכם לייחד לכך אבל אם שפשפם מבעוד יום כדי לישב עליהם למחר הרי זה מעשה כל שהוא ואינו מועיל כלום.

וכל זה אינו אלא להתיר לטלטלם בשבת לסדרם לישב עליהם אבל לישב עליהם כך בלי שיגע בהם לסדרם מותר בכל ענין אע"פ שלא ישב עליהם מעולם ולא חשב עליהם שום מחשבה ולא עשה בהם שום מעשה מבעוד יום שכל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול בלבד ואף אם הם מתנענעים תחתיו בישיבתו אין זה נקרא טלטול שטלטול כלאחר יד הוא.

ולטלטלם שלא לצורך ישיבה אלא לצורך מקומם או לצורך אחר אסור בכל ענין שאין מעשה הסידור מועיל אלא לטלטול שלצורך ישיבה שבשביל כך סידרום:

* * *

נג אסור לטלטל בקעת עץ או אבן לכסות בהם פי החבית או לסגור בהם את הדלת או להכות בהם בברזא לסתום הנקב שבחבית אף אם כבר נשתמש בהם תשמיש זה פעמים רבות בחול וגם חשב עליהם מבעוד יום להשתמש בהם תשמיש זה בשבת אין זה מועיל כלום אלא אם כן ייחדם לכך לעולם שאז ירד עליהם תורת כלי ע"י שנתייחדו לתשמיש זה לעולם אבל מה שייחדם לתשמיש זה לשבת זו בלבד אין זה מוריד עליהם תורת כלי אלא אם כן עשה בהם שום מעשה של תיקון המוכיח שהם מוכנים ועומדים לכך שאז מותר לטלטלם לצורך אותו דבר שהוכנו לו אבל לא לצורך אחר.

במה דברים אמורים בכיסוי פי החבית וסגירת הדלת והכאה בברזא וכיוצא בדברים אלו שאין דרכם של עץ ואבן לייחד אותם לכך אבל אם חשב עליהם להשתמש בהם למחר תשמיש שדרכם לייחד אותם לתשמיש זה כגון שחשב על האבן לפצוע בה אגוזים למחר אע"פ שלא ייחדה לכך אלא לשבת זו בלבד מותר לטלטלה גם לכל צרכיו לפי שכיון שהיא ראויה להתייחד לכך לעולם ודרכה בכך לפיכך די לה בהכנה קלה להכינה לכך דהיינו במחשבה לשבת זו בלבד או אם נשתמש בה כבר תשמיש זה מבעוד יום אפילו פעם אחת בלבד הוכנה לכך אע"פ שלא חשב עליה לשבת זו:

נד זמורה שיש בראשה עקמומיות כעין מזלג שראוי לתלות בה דלי ולמלאות בה אע"פ שחשב עליה מערב שבת למלאות בה בשבת אסור למלאות בה אלא אם כן היתה קשורה בדלי מערב שבת גזרה שמא תהיה ארוכה לו ויקטמנה מתוך שהיא רכה ונוחה ליקטם ונמצא מתקן כלי בשבת:

* * *

נה ענף שנחתך מן האילן מבעוד יום להניף בו על השלחן להבריח בו הזבובים מותר להניף בו בשבת ולטלטלו כשאר כל הכלים שכיון שייחדו לכך עשאו כלי גמור והוא הדין אם ייחדו לאיים על התינוקות שיכם בו והוא שייחדו לכך מבעוד יום.

אבל אסור לתלוש ענף מן המכבדת שמכבדים בה הבית מפני שעל ידי תלישה זו מתקנו להשתמש בה מה שהוא חפץ להשתמש בו דהיינו הכאת התינוקות וכל דבר שמתקנו להשתמש איזה תשמיש יש בו איסור משום תיקון כלי כמו שיתבאר בסי' ש"מ ואפילו על ידי נכרי אסור לתולשו דהיינו לנתקו ולהוציאו מתחת הכרך שעל המכבדת ואין צריך לומר שאסור לשבור ענף מן המכבדת שיש בשבירה זו עוד איסור אחר משום שבירת כלי כמו שיתבאר בסי' של"ז אבל כשמוציא ענף שלם אין בזה משום סתירת כלי שהרי זה דומה לכלי של פרקים שאין בפריקתן משום סותר אלא אם כן תקועים בחיזוק ואומנות כמו שיתבאר בסימן שי"ג:

נו פשתן סרוק וצמר מנופץ שנותנים על המכה אע"פ שלא חשב עליהם שיהיו מיוחדים למכתו אלא הניחם על מכתו דרך מקרה קודם השבת והסירם ממנה לאלתר מותר לטלטלם בשבת ליתנם על מכתו או לצורך אחר לפי שדברים אלו דרכם לייחדם למכה לכן הוכנו לכך בהנחה בעלמא וירד עליהם תורת כלי.

ואין צריך לומר אם חשב עליהם מבעוד יום שיהיו מיוחדים לתתם על המכה אע"פ שלא נתנם עדיין מעולם על המכה או אפילו לא חשב עליהם שיהיו מיוחדים ועומדים למכתו אלא חשב עליהם מבעוד יום להניחם עליה למחר בשבת בלבד ולמוצאי שבת ישליכם ואין צריך לומר אם עשה בהם מעשה מבעוד יום להכינם לכך כגון שצבעם בשמן וכרכן במשיחה.

ואין איסור בהנחתם על גבי המכה בשבת משום רפואה שגזרו עליה משום שחיקת סממנים כמו שיתבאר בסי' שכ"ח לפי שהם אינם מרפאים ואין מניחים אותם אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה:

* * *

נז וכן פשתן סרוק וצמר מנופץ שמניחים בעלי הקרחה בראשיהם כדי שיהיו נראים כבעלי שער אע"פ שלא חשב עליהם שיהיו מיוחדים לכך אלא הניחם על ראשו דרך מקרה פעם אחת בחול מותר לטלטלם בשבת להניחם בראשו או לצורך אחר ואין צריך לומר אם חשב עליהם מבעוד יום שיהיו מיוחדים לכך אע"פ שלא הניחם בראשו מעולם או אפילו לא חשב עליהם שיהיו מיוחדים ועומדים לכך אלא חשב עליהם מבעוד יום להניחם בראשו למחר בשבת בלבד ולמוצאי שבת יסירם ממנו ויעשה לו אחרים ואין צריך לומר אם עשה בהם מעשה מבעוד יום להכינם לכך כגון שצבען לנוי וכרכן במשיחה.

וכל זה להניחם בראשו בביתו אבל לצאת בהם לרשות הרבים יש אוסרין אלא אם כן עשה בהם מעשה שצבען או שכרכן ואם לאו לא יצא בהם אלא אם כן הניחם בראשו פעם אחת מבעוד יום אבל מחשבה וייחוד אין מועילים אלא לענין טלטול ולא לענין הוצאה לפי שכיון שלא הניחם בראשו מבעוד יום וגם אין בהם מעשה המוכיח שהם מתוקנים לכך הרי זה נראה כמערים להוציאם בראשו משא"כ בפשתן וצמר שעל גבי המכה הרי מכתו מוכחת עליו שהוא צריך להם ואינו נראה כמערים אע"פ שלא הניחם עליה מבעוד יום:

נח עורות בין עבודין בין שאינן עבודין מותר לטלטלן מפני שראויין להסמך ולשבת עליהם ויש תורת כלי עליהם בין שהם של בעל הבית בין של אומן המעבדן ומוכרן שאף הוא אינו מקפיד עליהם להסמך ולשבת עליהם ואינו חושש שמא יפחתו דמיהם ע"י כך.

במה דברים אמורים שמותר לטלטל עורות שאינן עבודין כשנתייבשו כבר אבל כשהם לחים אינם ראויים להסמך ולשבת עליהם אלא מדוחק ואין דרכם בכך ולכן אין עליהם תורת כלי בשביל כך ואסור לטלטלם ויש מי שמתיר אף בלחין של בהמה גסה ואוסר של בהמה דקה אף ביבשין מפני שאינן ראויין להסמך ולשבת עליהם מחמת קטנן והעיקר כסברא הראשונה כמו שיתבאר בסימן של"ד וסימן תצ"ט:

נט נסרים של בעל הבית מותר לטלטלם ושל אומן אסור מפני שהוא מקפיד עליהם מלהשתמש בהם שום תשמיש שלא יתקלקלו והרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס ואם חשב עליהם מבעוד יום ליתן עליהם פת לאורחים בשבת או שום תשמיש אחר מותר לטלטלם:

* * *

ס מותר להעביר מעל השלחן פרורין פחותים מכזית אף שאינן עומדים לאכילת אדם אלא לבהמה או לעופות וכן עצמות שראויים לכלבים וקליפי פירות שראויות לבהמה כגון שרביטים של קיטנית שהקיטנית גדל בתוכם וכל כיוצא בהם מותר להעבירן מעל השלחן מפני שמותרים בטלטול כשאר מאכלי בהמה ואף על פי שנתפרקו העצמות מהבשר והקליפות מהפירות בשבת עצמה והרי הן נולד כמו שיתבאר בסי' תק"א אין בכך כלום שהנולד מותר בשבת אבל ביו"ט יש להחמיר בנולד ולהזהר שלא להעבירן מעל השלחן אלא כמו שיתבאר.

ואם אין הקליפות ראויות לבהמה כגון קליפי אגוזים [ו]שקדים וכיוצא בהן שהן אסורות בטלטול כעצים ואבנים אסור להעבירן מעל השלחן בין בידיו בין בדבר אחר שבידיו כגון לגררן בסכין וכיוצא בו ולא התירו טלטול ע"י דבר אחר אלא כשדבר האסור כבר הוא מונח על דבר המותר והוא מטלטל בידיו הדבר המותר והדבר האסור מיטלטל עמו מאליו כגון שמנער בידיו את הטבלא או את המפה שהקליפות מונחות עליה כבר והן ננערות ג"כ ונופלות מעליה מאליהן שהטבלא לא נעשית בסיס לדבר האסור הואיל ולא היו הקליפות מונחות עליו בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת משא"כ כשמגררן בסכין אינן מיטלטלין מאליהן אלא הוא מטלטלן ע"י הסכין שנעשה לו כיד ארוכה:

סא ואסור להגביה הטבלא או המפה עם הקליפות שעליה ולטלטלה למקום אחר אלא צריך לנערן ממנה מיד ואע"פ שדבר המותר הוא שמטלטל ונושא בידיו למקום אחר ודבר האסור מיטלטל עליו מאליו מכל מקום לא התירו לטלטל מוקצה ע"י דבר אחר טלטול גמור כל שאפשר לנערו ממנו מיד שהניעור אינו טלטול גמור ע"י דבר אחר שכלאחר יד הוא ואם יש פת על הטבלא או על המפה שהקליפות עליה מותר להגביה עם הכל ולטלטלה לכל מקום שירצה מפני שהקליפות האלו הן בטלות לגבי הפת:

'לקוטי תורה' פרשת קרח – הפרשה החסידית

וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן[1]

"**וְהִנֵּה** פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן כו' **וַיּוֹגְמוּל שְׁקֵדִים**" (פָּרָשָׁתֵנוּ יז, כג): לְהָבִין לָמָּה **שְׁקֵדִים**?[2]

הִנֵּה שְׁקֵדִים הֵם מְמַהֲרִים לְהִגָּמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַפֵּירוֹת וּתְבוּאוֹת כְּמוֹ זַיִת, גֶּפֶן, תְּאֵנָה כו', שֶׁכּוּלָּם מִשְׁתָּהִים זְמַן רַב יוֹתֵר מֵהַשְּׁקֵדִים. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת סוֹף קוֹהֶלֶת[3] (קט"ו, ב'): "מָה סִימָנוֹ שֶׁל שָׁקֵד זֶה? מִשָּׁעָה שֶׁהוּא מֵצִיץ[4] עַד שָׁעָה שֶׁהוּא גוֹמֵר – כ"א יוֹם". וְעַל כֵּן נִקְרָא "**שָׁקֵד**" שֶׁהוּא **עִנְיָן מְהִירוּת**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּיִרְמְיָה סִימָן א' ו, יא־יב):

---

1) (נֶאֱמַר בִּנְרָאָה, בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת קֹרַח, רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז, ל סִיוָן תקע"א. – רְאֵה רִשִּׁימַת הַמַּאֲמָרִים בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן תקע"א עַמּוּד שיד.

לִכְלִלּוּת הַמַּאֲמָר – רְאֵה סֵפֶר הַמִּצְוֹת לְהַצְּמַח צֶדֶק מִצְוַת בִּרְכַּת כֹּהֲנִים – דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ קִיב, א. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיַן בִּרְכַּת כֹּהֲנִים" – אוֹר הַתּוֹרָה נָשֹׂא (בַּמִּדְבָּר בֶּרֶךְ א) הוֹסָפוֹת עַמּוּד 104 וְאֵילָךְ. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד סד וְאֵילָךְ. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה: תשל"ג – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט חֵלֶק ג (אָדָר סִיוָן) עַמּוּד שפד. תשמ"א. תשמ"ה. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק לג עַמּוּד 96).

2) (וְעַיֵּן בְּרַבּוֹת סוֹף פָּרָשָׁה קֹרַח. (וְשָׁם: **וַיּוֹגְמוּל שְׁקֵדִים** – גָּמַל לְכָל מִי שֶׁהָיָה שׁוֹקֵד עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי [וּבְפֵירוּשׁ מַתְנוֹת כְּהוּנָּה: "וַיּוֹגְמוּל" דָּרַשׁ לְשׁוֹן **גְּמוּל**, וּ"שְׁקֵדִים" – לְשׁוֹן **שְׁקִידָה וּמְהִירוּת**. וּבְפֵירוּשׁ הָרַז"וֹ: מִלְּשׁוֹן **אוֹרֵב וְעוֹשֶׂה מְרִיבָה**, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר יִרְמְיָה (ה, ו) "נָמֵר שֹׁקֵד עַל עָרֵיהֶם" וְכֵן "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה" וְכֵן

"כִּי שֹׁקֵד אָנִי עַל דְּבָרִי" (יִרְמְיָה א, יב) שֶׁנִּמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בָּהֶם], וְלָמָּה שְׁקֵדִים וְלֹא רִמּוֹנִים וְלֹא אֲגוֹזִים? לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בָּהֶם וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "שִׁלְחֵיךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, יג) וְכֵן "אֶל גִּנַּת אֱגוֹז" (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, יא) כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שְׁמוֹת רַבָּה רִישׁ פָּרָשָׁה לו. – הָרַז"וֹ). הוּבָא וְנִתְבָּאֵר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד סד).

3) (הוּבָא וְנִתְבָּאֵר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד סז).

4) (בְּרַבּוֹת שָׁם בַּדְּפוּסִים הַנִּפּוֹצִים: "מִשָּׁעַת שֶׁנִּיְנִיץ". אָמְנָם בְּאֵיכָה רַבָּה בִּפְתִיחָתָא כד וּבְיַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי קֹהֶלֶת רֶמֶז תתקפט – כְּבִפְנִים. בִּירוּשַׁלְמִי תַּעֲנִית פֶּרֶק ד הֲלָכָה ה: "מָה הַלּוּז הַזֶּה מִשֶּׁהוּא מוֹצִיא אֶת נִצּוֹ כּוּ'". – רְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כג עַמּוּד 117 הָעָרָה 34).

"מַקֵּל **שָׁקֵד** כו' – כִּי **שֹׁקֵד** אֲנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ"[5].

וְזֶהוּ רֶמֶז עַל הַכְּהוּנָּה: כִּי הִנֵּה **אַהֲרֹן** אוֹתִיּוֹת **נִרְאֶה**[6], שֶׁעַל יָדוֹ הָיוּ כָּל הַהִתְגַּלּוּת וְהַמְשָׁכוֹת הָאוֹרוֹת מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה[7]. וְהִנֵּה הַהַמְשָׁכוֹת הַנִּמְשָׁכִים עַל יָדוֹ, הֵם נִמְשָׁכִים מֵרוּם הַמַּעֲלוֹת עַד לְמַטָּה **בִּמְהִירוּת** גְּדוֹלָה בְּלִי שׁוּם עִיכּוּבִים.

כִּי הִנֵּה כָּתוּב בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן: "**הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּטוּבוֹ, בְּחֵן בְּחֶסֶד**"; לִהְיוֹת מִתְהַוֶּה מִטּוּבוֹ וְחַסְדּוֹ הָעֶלְיוֹנִים הַשְׁפָּעוֹת גַּשְׁמִיִּים, צָרִיךְ לִהְיוֹת יְרִידַת הַחֶסֶד בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגוֹת רַבּוֹת מְאֹד, עַד שֶׁיִּתְעַבֶּה הַהַשְׁפָּעָה מִמֶּנּוּ עַל חֶסֶד גַּשְׁמִי. וְעַל יְדֵי אַהֲרֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת "**נִרְאֶה אוֹר**" (תְּהִלִּים לו, י), הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ הַשְׁפָּעַת הַחֶסֶד בִּמְהִירוּת, **שֶׁלֹּא יִתְעַכֵּב** בְּהָעוֹלָמוֹת וְרִיבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁמּוּכְרָח לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בָּהֶם עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה לְמַטָּה, כִּי אִם יִהְיֶה עוֹבֵר וְנִמְשָׁךְ דֶּרֶךְ הֵם **בִּמְהִירוּת** מִבְּלִי עַכָּבָה בָהֶם[8], וְעַל כֵּן הָרֶמֶז לָזֶה הוּא "שְׁקֵדִים" כַּנַּ"ל.

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן:

הִנֵּה יָדוּעַ הַקּוּשְׁיָא[9]: מַהוּ שֶׁמְּבַקְשִׁים **בְּכָל יוֹם** וּמִתְפַּלְלִים: "רְפָאֵנוּ ה'", "בָּרֵךְ עָלֵינוּ" – הֲרֵי עִיקַּר דִּינוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא **בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים**! וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב קוּשְׁיָא זוֹ בַּתּוֹסָפוֹת[10].

אַךְ הָעִנְיָן, כִּי מַה שֶׁנִּכְתָּב וְנֶחֱתָם בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[11] – הַיְינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ לוֹ חֶסֶד עַל נַפְשׁוֹ. וְהַחֶסֶד הַהוּא הַנִּמְשָׁךְ מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הוּא לְמַעְלָה עֲדַיִין בְּמַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהִיא מָקוֹר דְּבִי"עַ. וְהַיְינוּ מַה שֶׁכָּתוּב: "**בְּטוּבוֹ** – בְּחֵן וּבְחֶסֶד" **שֶׁלּוֹ**, שֶׁהוּא "חֶסֶד **עֶלְיוֹן**" בָּרוּךְ־הוּא אֲשֶׁר הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִמָּהוּת הַשְׁפָּעוֹת גַּשְׁמִיִּים.

וְכַנּוֹדָע[12] מֵעִנְיַן "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר" (וַיֵּרָא יח, כז) שֶׁאָמַר אַבְרָהָם עַל חֶסֶד וְאַהֲבָה־רַבָּה שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ דִּמְיוֹן לַחֶסֶד־דַּאֲצִילוּת, רַק כְּמוֹ "עָפָר וָאֵפֶר" כו'.

וְלָכֵן כְּדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵחֶסֶד שֶׁבַּאֲצִילוּת הַשְׁפָּעוֹת הַגַּשְׁמִיּוּת בַּעֲשִׂיָּיה כְּצָרְכֵי הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף הוּא צָרִיךְ לְהִשְׁתַּלְשֵׁל וְלֵירֵד בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגוֹת רַבּוֹת בְּהֵיכָלוֹת דְּאַבִּי"עַ מֵהֵיכָל לְהֵיכָל, עַד שֶׁיִּתְעַבֶּה לִהְיוֹת "חַסְדּוֹ" בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, לְרַפְּאוֹת הַחוֹלֶה וּלְבָרֵךְ הַשָּׁנִים[13].

וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל[14]: "**אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם**" – שֶׁהוּא נִדּוֹן לְפִי מַעֲשָׂיו **הַיּוֹם**:

הַאִם רָאוּי וּכְדַאי הוּא שֶׁיֵּרֵד וְיוּמְשַׁךְ הַחֶסֶד עֶלְיוֹן הַנִּמְשָׁךְ כְּבָר עַל נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים – שֶׁיִּהְיֶה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, מֵהֵיכָל לְהֵיכָל בִּכְדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵרוּחָנִיּוּת לְגַשְׁמִיּוּת;

אוֹ שֶׁמָּא אֵין רָאוּי הָאָדָם לָזֶה, וַאֲזַי יִתְעַכֵּב וְלֹא יֵרֵד לְמַטָּה, רַק יִשָּׁאֵר לְמַעְלָה בְּרוּחָנִיּוּת, וְשָׁם יַגִּיעַ לוֹ שֶׁיּוֹסִיפוּ לוֹ תַעֲנוּג בְּגַן־עֵדֶן, מֵאַחַר שֶׁנִּמְשָׁךְ לוֹ הַחֶסֶד, אֲבָל עִם כָּל זֶה לֹא יוּמְשַׁךְ מִמֶּנּוּ לְמַטָּה כְּלָל.

---

5) (רְאֵה מְפָרְשִׁים עַל הַפָּסוּק.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהוֹסָפָה זוֹ הִיא לְרַמֵּז דְּהַמְּהִירוּת שֶׁבִּשְׁקֵדִים הוּא עִנְיָנָם, וְכַיָּדוּעַ שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל דָּבָר מוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וְהִנֵּה פָּרַח תשל"ג).

6) (עַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּהַעֲלוֹתְךָ" (לְעֵיל ל, א)).

7) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים" – [בְּפֵירוּשׁ*] "**בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר**". [* תִּקּוּן כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר].

8) (וְעַיֵּין כְּהַאי גַּוְונָא מֵעִנְיַן "**מְהִירוּת**" – בְּהָרַמַ"ז אֱמוֹר, רֵישׁ דַּף צ"ט. כו').

9) (רְאֵה גַּם דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ מִצְוַת תִּגְלַחַת מְצֹרָע דַּף קו, א. עֲטֶרֶת רֹאשׁ בִּתְחִלָּתוֹ פֶּרֶק ג. קוּנְטְרֵס וּמַעְיָן מַאֲמָר יח. קוּנְטְרֵס חֲנוֹךְ לַנַּעַר עַמּוּד 46 וָאֵילָךְ. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ט עַמּוּד 378־375. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן" תשמ"א).

10) (פֶּרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת, דַּף י"ב, עַמּוּד ב'. וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דַּף ט"ז, עַמּוּד א').

11) (רְאֵה בֵּיצָה טו, א. קוּנְטְרֵס וּמַעְיָן סוֹף מַאֲמָר יז וָאֵילָךְ).

12) (אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן טו. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ג עַמּוּד 23. וְעוֹד).

13) (וְיוּבָן זֶה מִמַּה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:

בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" גַּבֵּי "אֵין לְךָ עֵשֶׂב כו'" (תּוֹרָה אוֹר יג, ד וָאֵילָךְ. וְשָׁם: שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "אֵין לְךָ כָּל עֵשֶׂב [מִלְּמַטָּה, שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל מִלְמַעְלָה הַמַּכֶּה בּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: גְּדָל]" . . וַהֲרֵי הַתַּפּוּחַ הַגַּשְׁמִי יֵשׁ בּוֹ מְתִיקוּת, "וְחֵיךְ אוֹכֶל יִטְעַם" (אִיּוֹב יב, יא) – הַאִם נֹאמַר שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחַ הַצּוֹמֵחַ אֲשֶׁר בָּאָרֶץ טַעַם וּמְתִיקוּת גַּם כֵּן? וּפְשִׁיטָא בְּמַזָּל שֶׁאֵינוֹ מֵעֵרֶךְ וּמָהוּת זֶה כְּלָל!

אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַמְּתִיקוּת נִמְשָׁךְ מֵחֶסֶד וּמְרִירוּ מִגְּבוּרָה – וַהֲרֵי הֵם עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים! רַק שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְסֵדֶר יְרִידַת הַמַּדְרֵגוֹת מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה נִתְגַּשְּׁמוּ, עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת חֶסֶד – מְתִיקוּת כו', עִם הֱיוֹת שֶׁאֵין עֲרוֹךְ אֵלָיו, מִכָּל מָקוֹם הוּא מִמִּזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ).

וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מְזוּזָה מִיָּמִין", בְּעִנְיַן "שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל" (תּוֹרָה אוֹר מב, ב וָאֵילָךְ. וְשָׁם: דְּהַיְינוּ שֶׁאָמַר עַל כָּל דָּבָר מִדִּבְרֵי תּוֹרָה – רוּחָנִיּוּת הָעִנְיָן. כְּמוֹ מִצְוַת קָרְבָּנוֹת (וַיִּקְרָא א, ב): "מִן הַבְּהֵמָה", וּמַקְרִיבִים חֵלֶב וָדָם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בְּכֹהֵן וּבִגְדֵי כְהוּנָּה, וְהָיָה אוֹמֵר עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת בְּרוּחָנִיּוּת, וּמַהוּ נִקְרָא חֵלֶב וְדָם בְּרוּחָנִיּוּת, וּמַהוּ כֹּהֵן וּמַהוּ בִּגְדֵי כְהוּנָּה.

וְהִנֵּה, "גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ" – כַּמָּה מַדְרֵגוֹת רוּחָנִיּוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. וְהִשִּׂיג שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, דְּהַיְינוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מַדְרֵגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְכוּלָּם אֵינָן רַק בְּחִינַת מָשָׁל לְגַבֵּי בְּחִינַת אֱלֹקוּת מַמָּשׁ הַשּׁוֹרֶה וּמִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה).

וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם כו'", בְּעִנְיַן "עוֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים" (תּוֹרָה אוֹר סט, ג. וְשָׁם: "נוֹצֵר חֶסֶד" . . הִיא . . בִּבְחִינַת הֶעְלֵם קוֹדֶם שֶׁבָּא לִידֵי גִלּוּי . . מַה שֶׁאֵין כֵּן "וְעֹשֶׂה חֶסֶד" – שֶׁבָּעוֹלָם־הַזֶּה . . וְעַל ב' בְּחִינוֹת חֶסֶד הַנַּ"ל נֶאֱמַר "לַאֲלָפִים כו'" – פֵּירוּשׁ: אֲלָפִים מַדְרֵגוֹת. וְעִנְיַן הַמַּדְרֵגוֹת – שֶׁהֵם מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה . . עִילּוּי אַחַר עִילּוּי. וְכֵן בַּהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה, הֵן הֵם כַּמָּה צִמְצוּמִים, צִמְצוּם אַחַר צִמְצוּם . . וְזֶהוּ "לַאֲלָפִים" – בֵּין בְּ"עוֹשֶׂה חֶסֶד" – בִּבְחִינַת אַבְרָהָם חֶסֶד־דַּאֲצִילוּת, וּבֵין בְּ"נוֹצֵר חֶסֶד" – בְּחִינַת מֹשֶׁה. וְהִנֵּה, בְּחִינַת אַבְרָהָם בְּ"עוֹשֶׂה חֶסֶד" נִמְשָׁךְ רַק בַּאֲצִילוּת . . אֲבָל בְּחִינַת "נוֹצֵר חֶסֶד", בְּחִינַת מֹשֶׁה . . הִמְשִׁיךְ גַּם בְּבִי"עַ).

וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" (תּוֹרָה אוֹר פח, ג וָאֵילָךְ)).

14) (רֹאשׁ הַשָּׁנָה טז, א).

(וְהֲגַם שֶׁמָּה שֶׁאָמְרוּ "אָדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם" זֶהוּ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי נָתָן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְרַבָּנָן. מִכָּל מָקוֹם, הָא עַל כָּרְחֲךָ גַּם לְרַבִּי יוֹסִי וְרַב נָתָן, עִיקַּר הַדִּין – בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה[15]. דְּאִם לֹא כֵּן, אֵיךְ יְפָרְשׁוּ הַפָּסוּק (תְּהִלִּים פא, ה) דְּ"כִי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא, מִשְׁפָּט לֵאלֹקֵי יַעֲקֹב" – דְּקָאֵי אַרֹאשׁ הַשָּׁנָה?

וְגַם מַה שֶּׁכָּתוּב (עֵקֶב יא, יב): "עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ **מֵרֵאשִׁית** הַשָּׁנָה", שֶׁמִּזֶּה לָמְדוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה (דַּף ח') – דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא "רֹאשׁ הַשָּׁנָה **לְדִין**" כו'.

וְעוֹד, דְּאִם לֹא כֵּן, מָה עִנְיַן "מַלְכֻיּוֹת, זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת" שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְ"הַמֶּלֶךְ **הַמִּשְׁפָּט**" בַּ"עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה" – וּמַה יּוֹם מִיּוֹמַיִּים?! אֶלָּא וַדַּאי גַּם רַבִּי יוֹסִי וְרַב נָתָן מוֹדִים דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא "יוֹם **הַדִּין**".

וְכֵן מַאֲמַר רַז"ל (פֶּרֶק ב' דְּבֵיצָה, דַּף י"ז, עַמּוּד א'): "מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם קְצוּבִין לוֹ **מֵרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם־הַכִּפּוּרִים**" – מַשְׁמָע דְּאָתֵי וַדַּאי לְכוּלֵּי עָלְמָא, וְאֵין בָּזֶה שׁוּם מַחְלוֹקֶת. וְאַף עַל פִּי כֵּן סְבִירָא לֵיהּ דְּ"אָדָם נִדּוֹן" גַּם כֵּן "בְּכָל יוֹם"[16], וְהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

וּכְמוֹ כֵּן גַּם לְרַבָּנָן דִּפְלִיגֵי אַרַבִּי יוֹסִי וְרַב נָתָן, הֲרֵי גַּם לְדִידְהוּ עַל כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר דְּשַׁיָּיךְ בְּחִינַת דִּין בְּכָל יוֹם. שֶׁהֲרֵי מְבַקְשִׁים כָּל הַבַּקָּשׁוֹת בִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה – אַף גַּם לְרַבָּנָן, כַּמְּבוֹאָר בַּגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת (דַּף י"ב, עַמּוּד א' וְעַמּוּד ב'), וְהַיְינוּ גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

וְעִנְיַן הַמַּחְלוֹקֶת שֶׁבֵּינֵיהֶם אֵין כָּאן מְקוֹמוֹ[17]).

וְהִנֵּה הַשְׁפָּעַת חֶסֶד זֶה, הוּא מִתְעַכֵּב וְשׁוֹהֶה עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ וּבָא לְמַטָּה. שֶׁהֲרֵי בְּכָל הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵהֵיכָל לְהֵיכָל – הוּא עַל יְדֵי מִשְׁפָּט אִם רָאוּי הוּא שֶׁיּוּמְשַׁךְ הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה, וּמְעַיְּינִים בְּדִינוֹ, וְיֵשׁ מִי שֶׁמְּקַטְרֵג לוֹמַר שֶׁחָטָא וְאֵינוֹ רָאוּי לָזֶה.

(וְזֶהוּ מַאֲמַר רַז"ל בְּרַבּוֹת וַיִּשְׁלַח, פָּרָשָׁה ע"ו, עַל פָּסוּק[18] "וַיֹּאמֶר בְּנָיָהוּ כו' אָמֵן כֵּן יֹאמַר": וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דִּבְרֵי הַיָּמִים־א כב, ט): "הִנֵּה בֵן נוֹלָד לָךְ הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה"! אֶלָּא אָמַר: "הַרְבֵּה קָטֵגוֹרִין יַעַמְדוּ מִכָּאן וְעַד גִּיחוֹן", עַיֵּין שָׁם).

אֲבָל כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר וְהַשֶּׁפַע עַל יְדֵי אַהֲרֹן, וּמִגִּזְעוֹ תַּחְתָּיו – כֹּהֲנִים הַנּוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶם[19] וּמְבָרְכִים אֶת הָעָם בְּ"בִרְכַּת כֹּהֲנִים", אֲזַי הַשֶּׁפַע הִיא נִמְשֶׁכֶת בִּמְהִירוּת דֶּרֶךְ כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּאֵין מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְאֵין מְעַיְּינִים בַּדִּין כְּלָל.

(וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר (לְקַמָּן תֵּצֵא לט, א וָאֵילָךְ) עַל פָּסוּק (תֵּצֵא כג, ו): "וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמוֹעַ אֶל בִּלְעָם כו'" – שֶׁלֹּא שָׁמַע שׁוּם קִטְרוּג, וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "כִּי **אֲהֵבְךָ** כו'" (שָׁם). וְזֶהוּ שֶׁמְּבָרְכִים הַכֹּהֲנִים: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל **בְּאַהֲבָה**".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק (תְּהִלִּים קמז, טו): "**הַשּׁוֹלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ, עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ**", דְּפֵירוּשׁ "**הַשּׁוֹלֵחַ**" הוּא כְּשֶׁיּוֹרֵד הַשֶּׁפַע לְאַט לְאַט, וּבְהַדְרָגָה וּבְמָתוּן. אֲבָל "**עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ**" הַיְינוּ כְּשֶׁהַשֶּׁפַע הוֹלֵךְ בִּמְהִירוּת, עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל[20].

וְעַיֵּין בְּרַבּוֹת פָּרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן: "יֵשׁ תְּפִלָּה שֶׁנַּעֲנֵית לְאַרְבָּעִים יוֹם כו', וְיֵשׁ תְּפִלָּה שֶׁנַּעֲנֵית לְעֶשְׂרִים יוֹם כו', וְיֵשׁ תְּפִלָּה שֶׁנַּעֲנֵית לְיוֹם אֶחָד כו', וְיֵשׁ תְּפִלָּה כו'", עַיֵּין שָׁם[21]).

וְזֶהוּ עִנְיַן **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים**:

"**יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ**" (נָשֹׂא ו, כד). וְאָמְרוּ רַז"ל: "יְבָרֶכְךָ" – בְּמָמוֹן כו', "יְבָרֶכְךָ" – בְּבָנִים כו'. "וְיִשְׁמְרֶךָ" – מִן הַמַּזִּיקִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת, נָשֹׂא, פָּרָשָׁה י"א[22]. הַיְינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ הַחֶסֶד הָעֶלְיוֹן **מִיָּד** בַּגַּשְׁמִי לִהְיוֹת הַבְּרָכָה בְּבָנֵי וּמְזוֹנֵי.

"**יָאֵר ה' פָּנָיו**" (נָשֹׂא שָׁם, כה) – הַיְינוּ הֶאָרַת פָּנִים.

"**וִיחוּנֶּךָּ**" (שָׁם) – שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה מַטָּה.

וְאָמְנָם שֹׁרֶשׁ הַטַּעַם לָזֶה, עַל הֱיוֹת הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד שֶׁעַל יְדֵי אַהֲרֹן נִמְשָׁךְ בִּמְהִירוּת בְּאֵין מְעַכֵּב וּמוֹנֵעַ

---

15) ("וְכֵן לְאִידָךְ, שֶׁגַּם לְרַבָּנָן דִּפְלִיגֵי אַרַבִּי יוֹסֵי (רֹאשׁ הַשָּׁנָה שָׁם), יֵשׁ דִּין בְּכָל יוֹם – שֶׁלָּכֵן מְבַקְּשִׁים בְּכָל יוֹם הַבַּקָּשׁוֹת שֶׁבִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. וּרְאֵה בַּאֲרֻכָּה קֻנְטְרֵס וּמַעְיָן מַאֲמָר כ וָאֵילָךְ. וּרְאֵה שָׁם מַאֲמָר כב בְּסוֹפוֹ, דְּמַר אָמַר חֲדָא וּמַר אָמַר חֲדָא וְלָא פְּלִיגִי. וּרְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ט עַמּוּד 375 וָאֵילָךְ". דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וְהִנֵּה פָּרַח תשל"ג).

16) (רְאֵה מִכְתַּב כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר יוּד כִּסְלֵו תש"ד – לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ט עַמּוּד 275. אִגְּרוֹת קוֹדֶשׁ חֵלֶק א אִגֶּרֶת קיד).

17) וּכְבָר הֶאֱרִיךְ בָּזֶה גַּם כֵּן בַּ"עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת", מַאֲמַר חִקּוּר דִּין, חֵלֶק ב', פֶּרֶק א' וּפֶרֶק כ"ו. (רְאֵה גַּם אוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת רְאֵה עַמּוּד תשכד).

18) (מְלָכִים־א א, לו. וְשָׁם: "וַיַּעַן בְּנָיָהוּ").

19) (סוֹטָה לח, א. טור שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים קכח, יב).

20) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר (רְאֵה לִקּוּטֵי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים יא, ג. וּרְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כֹּה תְבָרְכוּ" תשמ"ו).

21) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּפֵירוּשׁ "**מַהֵר קַח אֶת הַלְּבוּשׁ** כו'" – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עַד דְּלָא יָדְעִי בֵּין כו'" (תּוֹרָה אוֹר מְגִלַּת אֶסְתֵּר צה, ד).

22) ("לִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי בִּדְרָשַׁת רַז"ל הַנַּ"ל מְבֹאָר רַק מַהִי הַהַמְשָׁכָה (בְּרָכָה בְּמָמוֹן וּבְבָנִים וּשְׁמִירָה מִן הַמַּזִּיקִים), וּבְלִקּוּטֵי תּוֹרָה מֵבִיא דְּרָשָׁה זוֹ לְעִנְיַן שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בִּמְהִירוּת.

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, דִּיבָרֶכְךָ בְּמָמוֹן וּבְבָנִים מוֹרֶה עַל רִבּוּי הַהַשְׁפָּעָה, שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּכָל הָעִנְיָנִים דִּבְנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי [דְּבִיבָרֶכְךָ בְּמָמוֹן נִכְלָל גַּם הַבְּרָכָה עַל חַיֵּי, דְּ"כִי יָהֵיב רַחֲמָנָא שֻׁבְעָא – לְחַיֵּי הוּא דְּיָהֵיב" (תַּעֲנִית ח, ב)], וְעִנְיַן וְיִשְׁמְרֶךָ מִן הַמַּזִּיקִין מוֹרֶה שֶׁהַמְשָׁכַת הַהַשְׁפָּעָה הִיא לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, אֲפִלּוּ לְמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁמִירָה מִן הַמַּזִּיקִין, וְהַחִבּוּר דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה, שֶׁגַּם כְּשֶׁהַהַשְׁפָּעָה נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה מַטָּה (וְיִשְׁמְרֶךָ מִן הַמַּזִּיקִין) הִיא בְּרִבּוּי גָּדוֹל (יְבָרֶכְךָ בְּמָמוֹן וּבְבָנִים), הוּא לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בִּמְהִירוּת וְאֵינָהּ מִתְעַכֶּבֶת". דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וְהִנֵּה פָּרַח תשל"ג).

הַהַמְשָׁכָה, הוּא לְפִי כִּי "אִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד"[23] – "חֶסֶד עוֹלָם" וְ"רַב חֶסֶד". וְהִנֵּה הַהַמְשָׁכָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן הוּא מִבְּחִינַת "וְרַב חֶסֶד"[24], וְהוּא חֶסֶד שֶׁבְּלִי גְבוּל, שֶׁיּוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ "עַל פִּי מִדּוֹתָיו"[25] וְאֵין שׁוּם בְּחִינַת דִּין שֶׁיְּעַכְּבוֹ כְּלָל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּ"חֶסֶד עוֹלָם" יֵשׁ כְּנֶגְדּוֹ בְּחִינַת דִּין[26] הַמְּעַכְּבוֹ[27].

וְהַמָּשָׁל לָזֶה: עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל נָהָר גָּדוֹל בִּמְאֹד שֶׁהֲלִיכַת הַמַּיִם הוּא בְּתִגְבּוֹרֶת גְּדוֹלָה – לֹא יוּכְלוּ לְעַכֵּב הֲלִיכַת הַמַּיִם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּנְהָרוֹת שֶׁאֵין גְּדוֹלִים כָּל כַּךְ – מְעַכְּבִים הֲלִיכַת וְהַמְשָׁכַת מֵימָיו עַל יְדֵי עֵצִים וְעָפָר וְכַיּוֹצֵא, עַד שֶׁמַּעֲמִידִין עַל יְדֵי זֶה עֲלֵיהֶם בֵּית הַטְּחִינָה אוֹ גְּשָׁרִים. אֲבָל בְּנָהָר גָּדוֹל מְאֹד לֹא יְעוּכָּב עַל יְדֵי מוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים הַנַּ"ל, כִּי אִם הָלוֹךְ יֵלֵךְ כְּמִנְהָגוֹ וְיִשְׁטוֹף הָעֵצִים וְהֶעָפָר הַמְּעַכְּבִים.

כָּךְ הַנִּמְשָׁל בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת "וְרַב חֶסֶד" – הוּא הוֹלֵךְ וְנִמְשָׁךְ **בִּמְרוּצָה**[28] וְכָל הַדִּינִין מִתְעַבְּרִין וּמִתְבַּטְּלִין מֵחֲמָתוֹ[29] כו'.

(וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[30] **עַל פָּסוּק** (תְּהִלִּים יט, ג) "**יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אוֹמֶר**", דְּפֵירֵשׁ בַּזֹּהַר תְּרוּמָה קל"ו, ב': "**יַבִּיעַ**, כְּמָה דְאַתְּ אָמֵר: **מַבָּע**, אִתְעָבֵד **אוֹחוּ** לְאִתְנָהֲרָא דָּא מִן דָּא"[31]. **לְשׁוֹן מְהִירוּת**. כְּדִמְתַרְגֵּם[32] "**וְחָשׁ** עֲתִידוֹת לָמוֹ" – "**וּמַבָּע** דְּעָתִיד לְהוֹן"[33]. דְּהַיְינוּ שֶׁבְּשַׁבָּת נִמְשָׁךְ הָאוֹר וְהַשֶּׁפַע גַּם כֵּן בִּמְהִירוּת מִשּׁוּם דְּ"כָל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִינָהּ כו'", עַיֵּין שָׁם[34].

וְיוּבָן עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב (בְּיִרְמְיָה סִימָן ל"א, כ"(ו)(ז))[35] **שֶׁיֵּשׁ** שְׁקִידָה לְמוּטָב וּלְטוֹב[36]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נֶאֱמַר (מִקֵּץ מא, לב): "כִּי נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹקִים **וּמְמַהֵר** הָאֱלֹקִים לַעֲשׂוֹתוֹ" – וְהָיוּ שְׁנֵי שָׂבָע וְגַם הַהֵפֶךְ[37].

וּ"שְׁקֵדִים" דְּגַבֵּי מַטֵּה אַהֲרֹן "**וַיִּגְמוֹל שְׁקֵדִים**", הַיְינוּ כְּמַאֲמָר[38]: "אֵל עֶלְיוֹן **גּוֹמֵל** חֲסָדִים **טוֹבִים**"[39] דְּפֵירוּשׁ "טוֹבִים" – עַל דֶּרֶךְ "**הָאוֹר** כִּי טוֹב" (בְּרֵאשִׁית א, ד), "אַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת **נִרְאֶה**", שֶׁיּוּמְשַׁךְ הָאוֹר לְמַטָּה לִהְיוֹת "נִרְאֶה אוֹר"[40]). :

---

23) (זֹהַר חֵלֶק א וַיְחִי ריט, א. זֹהַר חֵלֶק ג נָשֹׂא קלג, ב).

24) כַּנִּזְכָּר עַל פָּסוּק "בְּהַעֲלוֹתְךָ" (לְעֵיל בְּהַעֲלֹתְךָ ל, א), וְעַל פָּסוּק "וְעָשִׂיתָ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ" (תּוֹרָה אוֹר פב, א וָאֵילָךְ).

25) (תְּהִלִּים קלג, ב: "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו").

26) (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי" – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ן עַמּוּד שפט).

27) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "חַסְדֵי ה' כִּי לֹא תָמְנוּ" (תַּנְיָא, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן י).

28) ("עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר [כָּאן] . . מוּבָן: א) דְּעַל יְדֵי **וְרַב חֶסֶד** נִמְשָׁךְ לְמַטָּה מַמָּשׁ בְּטוּב הַנִּרְאֶה. ב) דְּהַמְשָׁכָה זוֹ מַמְשִׁיכִים אַהֲרֹן וּמִגִּזְעוֹ תַּחְתָּיו הַכֹּהֲנִים הַנּוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶם וּמְבָרְכִים אֶת הָעָם בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים". – אִגְּרוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר חֵלֶק א עַמּוּד קצו).

29) (מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּתְפִלָּה בִּכְלָל הֲרֵי זֶה בַּקָּשָׁה שֶׁל אָדָם הַמִּתְפַּלֵּל (מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה) לִפְעֹל רָצוֹן חָדָשׁ לְמַעְלָה, וְאֵין וַדָּאוּת שֶׁתִּתְמַלֵּא הַבַּקָּשָׁה, וְאִלּוּ בְּרָכָה (מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה) הִיא בִּלְשׁוֹן צִוּוּי (אוֹ בִּלְשׁוֹן הַבְטָחָה) שֶׁבְּוַדַּאי נִמְשֶׁכֶת הַהַמְשָׁכָה; . . וּבְבִרְכַּת כֹּהֲנִים ב' הַמַּעֲלוֹת (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה נָשֹׂא עַמּוּד ער וָאֵילָךְ, דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כֹּה תְבָרְכוּ" תרכ"ו, תרנ"ד. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי" תרכ"ט. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק י עַמּוּד 41)". – בִּרְכַּת עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים תנש"א, לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק לט עַמּוּד 378).

30) (סִידּוּר עִם דַא"ח קפ, ב וָאֵילָךְ. וּרְאֵה בַּאֲרֻכָּה פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת לָאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי פֶּרֶק כו וָאֵילָךְ. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה – סִדּוּר עַמּוּד קעז.

בַּסִּדּוּר מְבָאֵר "שֶׁבִּימֵי הַחֹל יֶשְׁנָם כַּמָּה עִכּוּבִים בְּהַמְשָׁכַת הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה, וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת הַמְשָׁכַת הַהַשְׁפָּעָה הִיא בִּמְהִירוּת, "יַבִּיעַ אוֹמֵר", יַבִּיעַ לְשׁוֹן מְהִירוּת, וּמְבֹאָר שָׁם [בַּסִּדּוּר קפ, ד] . . שֶׁבִּימֵי הַחֹל אֶפְשָׁר שֶׁהַהַשְׁפָּעָה תִּתְעַכֵּב וְלֹא תֻמְשַׁךְ לְמַטָּה". – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וְהִנֵּה פָּרַח תשל"ג).

31) (תַּרְגּוּם: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'מַבָּע' – נַעֲשָׂה בִּמְהִירוּת לְהָאִיר זֶה מִזֶּה).

32) (אוּנְקְלוֹס הַאֲזִינוּ לב, לה).

33) (וּמֵחִישׁ הֶעָתִיד לָהֶם).

34) וְעַיֵּין עוֹד מֵעִנְיַן **שְׁקֵדִים** – [בַּזֹּהַר] בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת (ט"ו, ב'). [וְשָׁם: "תָּא חַזִי, שְׁקֵדִים –מִנְּהוֹן מְרִירִין, מִנְּהוֹן מְתִיקִין כו"].

35) ("כַּאֲשֶׁר **שָׁקַדְתִּי** עֲלֵיהֶם לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וְלַהֲרֹס וּלְהַאֲבִיד וּלְהָרֵעַ, כֵּן **אֶשְׁקֹד** עֲלֵיהֶם לִבְנוֹת וְלִנְטֹעַ").

36) ("וַהֲגַם דְּהָתָם הַיְינוּ לִדְבַר עֹנֶשׁ, אֲבָל בֶּאֱמֶת עִקַּר עִנְיָן זֶה הַיְינוּ לְדָבָר הַטּוֹב, לְהַשְׁפָּעַת חַיִּים חֵן וָחֶסֶד שֶׁיֻּמְשַׁךְ בְּלִי עִכּוּב כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם" [לְעֵיל נה, ג]. – אוֹר הַתּוֹרָה סִדּוּר עַמּוּד קעז.

"וּשְׁקֵדִים דְּמַטֵּה אַהֲרֹן הֵם שְׁקֵדִים טוֹבִים, דְּיֵשׁ לוֹמַר דְּזֶה שֶׁמֵּבִיא בְּהַמַּאֲמָר שֶׁיֵּשׁ שְׁקִידָה לְמוּטָב הוּא לְרַמֵּז שֶׁבְּהַשְׁקֵדִים טוֹבִים דְּמַטֵּה אַהֲרֹן יֵשׁ גַּם מַעֲלַת אִתְהַפְּכָא דְּמוּטָב לְטוֹב". – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וְהִנֵּה פָּרַח תשל"ג בְּסוֹפוֹ.

בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל וְהִנֵּה פָּרַח תשמ"ה הִקְשָׁה לָמָּה מֵבִיא עִנְיָן זֶה כָּאן וַהֲרֵי אֵין עִנְיָנוֹ רַק לְצַיֵּן מַרְאֵה מָקוֹם בְּעָלְמָא. וּמְבָאֵר דְּעִנְיַן פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן הָיָה אַחַר מַחֲלֹקֶת קֹרַח, וְאָז נִתְבָּרֵר תֹּקֶף כְּהֻנַּת אַהֲרֹן, כִּי תַּכְלִית הַשְּׁקֵדִים שֶׁל הִפּוּךְ הַטּוֹב הוּא לְהָפְכָם לְטוֹב וְאָז יֵשׁ בָּהֶם מַעֲלָה זוֹ דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, עַיֵּן שָׁם).

37) וְעַיֵּין בְּסֵפֶר "מָגֵן דָּוִד" בְּאוֹת גִּימֶל מִזֶּה.

38) (תְּפִלָּת הָעֲמִידָה).

39) (יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב . . [כָּאן] שֶׁיֵּשׁ שְׁקִידָה לְמוּטָב וּלְטוֹב, וּשְׁקֵדִים דְּמַטֵּה אַהֲרֹן הֵם שְׁקֵדִים טוֹבִים (דְּלִכְאוֹרָה מַה שַּׁיָּיךְ כָּאן שְׁקֵדִים לְמוּטָב, הֲרֵי עֲבוֹדַת אַהֲרֹן הָיְתָה רַק בַּקְּדוּשָׁה),

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּה מְרַמֵּז שֶׁבְּהַשְׁקֵדִים טוֹבִים דְּמַטֵּה אַהֲרֹן יֵשׁ גַּם מַעֲלַת הָאִתְהַפְּכָא דְּמוּטָב לְטוֹב (רְאֵה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה פָּרַח" תשל"ג – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָט חֵלֶק ד עַמּוּד רצו), וְהַטַּעַם לָזֶה – כִּי "פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן וַיִּגְמוֹל שְׁקֵדִים" הָיָה סִימָן עַל כְּהוּנַּת אַהֲרֹן, הַבָּא עַל יְדֵי עִרְעוּר קֹרַח, וְלָכֵן יֵשׁ בָּזֶה גַּם מַעֲלַת הָאִתְהַפְּכָא דַּעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה כְּפִי שֶׁהוּא בְּצַדִּיקַיָּא (וְלֹא עַל יְדֵי יְרִידָה בְּפוֹעַל חַס וְשָׁלוֹם). – שִׂיחַת שַׁבָּת פָּרָשַׁת קֹרַח תש"נ סֵפֶר הַשִּׂיחוֹת חֵלֶק ב עַמּוּד 533 הֶעָרָה 46, עַיֵּין שָׁם בִּפְנִים הַשִּׂיחָה).

40) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מֵעִנְיַן **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עִנְיַן מְשַׂמֵּחַ חָתָן" (לְעֵיל צַו ט, א).

(וְעַיֵּין בְּהָרַמַ"ז פָּרָשַׁת שְׁלַח, דַּף קנ"ח: "וְעוֹד נוֹדָע שֶׁשְּׁנֵי מִינֵי שֶׁפַע הֵם כו'". עַיֵּין שָׁם [וְשָׁם: "הָאֶחָד הַנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה וּמִתְפַּשֵּׁט וְהוֹלֵךְ לִזּוֹן אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְכָל עוֹלָם וְעוֹלָם נוֹטֵל חֶלְקוֹ, וְזֶה הוֹלֵךְ וּמִתְעַבֶּה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה. וְהַמִּין הַשֵּׁנִי הוּא הָאוֹר הָעוֹבֵר דֶּרֶךְ מַעֲבָר וְאֵינוֹ מִתְפַּשֵּׁט (נֹסַח אַחֵר: מִתְמַעֵט) אֶלָּא מִתְעַבֶּה מֵרֹאשׁ עַד סוֹפוֹ". הוּבָא וְנִתְבָּאֵר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ד עַמּוּד קסז).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(מב) **וזהו** בראשית ברא כו' והארץ היתה תהו כו'. ונתקנה ע"י החכ' דבראשית שהיא התורה וישראל דוק'. וזהו פי' שמע ישראל דוקא שהוא בחי' אדם בתו"מ הוי"ה אחד ביחוד דע"ס דאצילות בכלים דוקא שדומה לעליון ממש שזהו מ"ש אנת הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל אפי' בבחי' כלל ופרט כנ"ל וד"ל. ובזה יובן המדרש אמון פדגוג שמגדל התינוק מן הקטנות לגדלות דבחי' אדם דתורה אמון מוצנע דחכ' הקדומה כו' וד"ל:

בראשית ברא אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ב) וְעַל[61] פִּי זֶה יוּבָן עִנְיַן הַגָּלוּת מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי שֶׁהָע' שָׂרִים עֶלְיוֹנִים יוֹנְקִים יוֹתֵר מִדַּאי. וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁהַגָּלוּת הוּא בְּחִינַת עִיבּוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בִּ"פְרִי עֵץ חַיִּים": שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם הָיָה זָ"א דַּאֲצִילוּת בִּבְחִינַת עִיבּוּר בְּבֶטֶן אִימָּא, וְיָדוּעַ שֶׁבִּהְיוֹתוֹ בִּבְחִינַת עִיבּוּר הוּא בִּבְחִינַת קַטְנוּת מְאֹד, "תְּלָת כְּלִילָן גּוֹ תְּלָת". וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהַוָּלָד "רֹאשׁוֹ מְקוּפָּל בֵּין בִּרְכָּיו".

וְהָעִנְיָן:

כִּי בֵּיאַרְנוּ בְּמִצְוָה ג'[62], שֶׁיֵּשׁ בְּזָ"א ג' בְּחִינוֹת: חַבַּ"ד, חַגַ"ת, נֶהִ"י, עַיֵּין שָׁם הֵיטֵב עִנְיָנָם. וְהִנֵּה הַבְּחִינָה הַג' הַנִּקְרֵאת נֶהִ"י, הִיא שֹׁרֶשׁ הַוָּוַיִּית הַזָּ"א בִּתְחִלָּתוֹ, דְּהַיְינוּ שָׁרְשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵהַכֶּתֶר, שֶׁהֲרֵי שָׁרְשׁוֹ מֵהַכֶּתֶר וְלֹא מֵאַבָּא וְאִימָא לְבַד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּעִיבּוּר אַחַר־כָּךְ בְּאַבָּא וְאִימָא. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[63]: "רֵישָׁא דְזָ"א בַּעַתִּיקָא אָחִיד וְתַלְיָא", אָמְנָם שֹׁרֶשׁ הִתְהַוּוּתוֹ מֵהַכֶּתֶר – הוּא בְּחִינָה הַג' שֶׁבּוֹ הַנִּקְרָא נֶהִ"י, לְפִי שֶׁהֵן עַצְמִיּוּתוֹ, לְפִי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עִנְיָנָם שָׁם בַּמִּצְוָה הַנַּ"ל, שֶׁהֵם בְּחִינַת עֶצֶם הַמִּדּוֹת שֶׁבְּלִי טַעַם וְדַעַת.

כִּי בַּמִּדּוֹת יֵשׁ: **מוּשְׂכָּל, מוּרְגָּשׁ, מוּטְבָּע**[64], וְהֵן ג' בְּחִינוֹת שֶׁבָּהֶם שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם.

וּבְחִינַת **מוּטְבָּע** שֶׁבָּהֶם, הוּא כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִדּוֹת טִבְעִיים, דְּהַיְינוּ שֶׁיַּחְפּוֹץ וְיֹאהַב דָּבָר הַמָּתוֹק לַחֵיךְ וְיִשְׂנָא דָּבָר הַמַּר וְהַמָּאוּס לַחֵיךְ. וְזֶה יֵשׁ גַּם בְּתִינוֹק בֶּן יוֹמוֹ, וְלֹא מִפְּנֵי אֵיזֶה טַעַם וְשֵׂכֶל כְּלָל, שֶׁהֲרֵי הַתִּינוֹק אֵין לוֹ שֵׂכֶל כְּלָל. וְגַם בִּבְהֵמָה, שֶׁאֵין לָה דַּעַת כְּלָל – יֵשׁ מִדּוֹת אֵלּוּ. שֶׁהֲרֵי תֶאֱהוֹב עֲשָׂבִים טוֹבִים וְתָרוּץ אֶל הַשּׁוֹקֶת אֲשֶׁר אוֹבְסִים אוֹתָהּ בָּהּ, וְתִבְרַח מִדְּבָרִים הָרָעִים וְהַמָּרִים אוֹ מִן הָאֵשׁ וְכַיּוֹצֵא.

וְשֹׁרֶשׁ הַוָּוַיִּית מִדּוֹת אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מֵהַשֵּׂכֶל, הַיְינוּ שֶׁזֶּהוּ עַצְמִיּוּתָן כְּפִי שֶׁנִּמְשְׁכוּ מִן הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל. וְלָכֵן הַמִּדּוֹת אֵלּוּ חֲזָקִים בְּיוֹתֵר, לְסִיבַּת שָׁרְשָׁן שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְנַעֲלֶה מִכֹּחַ הַשֵּׂכֶל.

וּכְמוֹ כֵן מוּבָן לְמַעְלָה:

שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַוָּוַיִּית הַזָּ"א מֵהַכֶּתֶר הוּא בְּחִינַת נֶהִ"י שֶׁבּוֹ, שֶׁהֵן עַצְמִיּוּת הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת וְהֵן שָׁרְשָׁן – לְמַעְלָה מֵאַבָּא וְאִימָא. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוַת תְּפִילִּין (תכ"א תכ"ב) פֶּרֶק ב'[65] בְּעִנְיַן הָרְצוּעוֹת, עַיֵּין שָׁם.

וְאַחַר־כָּךְ הַמִּדּוֹת אֵלּוּ הֵם בְּ"עִיבּוּר בִּמְעִי אִימָּא", וְאָז עַל יְדֵי יִחוּד דְּאַבָּא וְאִימָא מִיתְוַסְּפִים לָהֶם מוֹחִין דִּינִיקָה וּמוֹחִין דְּגַדְלוּת, שֶׁהֵם ב' בְּחִינוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁבַּמִּדּוֹת הַנַּ"ל.

---

61) פֶּרֶק ב: הוֹסָפוֹת לְתוֹרָה אוֹר סוֹף פָּרָשַׁת שְׁמוֹת. סִידּוּר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "עֲבָדִים הָיִינוּ". – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר בְּצִיּוּנִים וְהֶעָרוֹת.

62) בְּמִנְיָן סֵפֶר הַחִינּוּךְ. אִיסּוּר אֲכִילַת גִּיד הַנָּשֶׁה. לְעֵיל יב, ב וָאֵילָךְ.

63) רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג, אִדְּרָא זוּטָא, רצב, א. רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּר הַזָּקֵן עַל מַאֲמָרֵי רַזַל סוֹף עַמּוּד שכג וָאֵילָךְ; עִנְיָנִים עַמּוּד תיז וָאֵילָךְ, וּבְהַנִּסְמָן שָׁם בְּסוֹף הַסֵּפֶר. תקס"ח חֵלֶק א עַמּוּד א וָאֵילָךְ. תּוֹרַת חַיִּים בְּרֵאשִׁית ט, א וָאֵילָךְ. הֶמְשֵׁךְ תרס"ו הוּצְאָה הַחֲדָשָׁה סוֹף עַמּוּד פב. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן" וְהַמַּאֲמָרִים שֶׁלְּאַחֲרָיו דִּשַּׁנְתָּ תרד"ע בַּהֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק א. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרח"ץ עַמּוּד פז וָאֵילָךְ.

64) רְאֵה פֵּירוּשׁ הָרַאֲבַ"ד וְהָרַמְבַּ"ן לְסֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ה. פַּרְדֵּס שַׁעַר יב (שַׁעַר הַנְּתִיבוֹת) נָתִיב כז־ח.

65) לְעֵיל יח, א.

וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמּוֹחִין נִמְשָׁכִים עַל יְדֵי אַבָּא וְאִימָּא, וּבְחִינוֹת נֶה"י נִמְשְׁכוּ מֵהַכֶּתֶר, מִכָּל מָקוֹם מַעֲלַת הַמּוֹחִין גְּדוֹלָה מְאֹד נַעֲלֶה, כִּי כְּשֶׁהַמִּדּוֹת מִתְנַהֲגִים עַל יְדֵי הַמּוֹחִין – הַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל שֶׁהַמִּדָּה מִתְנַהֶגֶת לְפִי הַשֵּׂכֶל וְהַטַּעַם, שֶׁהוּא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁ"הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמַּדָּע"[66], וְעַל פִּי חָכְמָתוֹ מִתְנַהֲגִים מִדּוֹתָיו לְהַשְׁפִּיעַ כָּרָאוּי לְפִי חָכְמָתוֹ, וְאָז הֵם מוּשְׁבָּחִים מְאֹד, בְּיוֹתֵר מִכְּפִי שֶׁאֵין הַמּוֹחִין מְאִירִים בָּהֶם, שֶׁאֵין בָּהֶם פְּנִימִיּוּת כָּל כָּךְ.

כִּי "הַחָכְמָה תְּחַיֶּה אֶת בְּעָלֶיהָ"[67], וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוַת תְּפִילִּין פֶּרֶק א[68]. רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁהָרָצוֹן הוּא "בְּעָלֶיהָ" דְּחָכְמָה וְנַעֲלֶה מִמֶּנָּה, וְאַף עַל פִּי כֵן "הַחָכְמָה תְּחַיֶּה" אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁבְּאַחַת יֵשׁ בָּהּ מַעֲלָה יְתֵירָה, וְהוּא הֱיוֹתָהּ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, וְיֵשׁ בָּהּ טוּב טַעַם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָרָצוֹן הוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִית. וְכַאֲשֶׁר הַחָכְמָה תַּלְבִּישׁ אֶת הָרָצוֹן שֶׁיִּתְנַהֵג כְּפִי הָרָאוּי עַל פִּי הַחָכְמָה, אָז יִהְיֶה תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת.

וְהָעִנְיָן, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיַן הָעִגּוּלִים, שֶׁמִּשָּׁם יוּכַל לְהַגִּיעַ חִיּוּת גַּם לַחִיצוֹנִים מֵחֲמַת רוֹמְמוּת אוֹר הַמַּקִּיף שֶׁאֵין מְדַקְדֵּק מִלְּהֵטִיב גַּם לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי – וּכְמוֹ כֵן בְּחִינַת הָרָצוֹן כְּשֶׁאֵינוֹ מִתְנַהֵג עַל פִּי הַחָכְמָה הָיָה מֵטִיב גַּם לָרְשָׁעִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[69]: "**אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד**", שֶׁמֵּחֲמַת **אֲרִיכוּת אוֹרוֹ** יִתְבָּרֵךְ לְאֵין־סוֹף, הוּא "**גְּדָל חָסֶד**" לִזְרוֹק עֲצָמוֹת גַּם לִכְלָבִים כו'. וְגַם הַפֵּרוּרִים, הֶפְקֵר שֶׁלּוֹ, גְּדוֹלִים בִּמְאֹד. אֲבָל עַל יְדֵי הַחָכְמָה יִהְיֶה מִדָּה נְכוֹנָה, שֶׁלֹּא לְהֵטִיב אֶלָּא לְמִי שֶׁרָאוּי עַל פִּי הַתּוֹרָה, כַּיָּדוּעַ שֶׁמִּצַּד זֶה נִקְרֶאת הַחָכְמָה "דִּין". אֲמְנָם דִּין זֶה הוּא דִּין מְמוּתָק, לְפִי שֶׁעַל יָדוֹ הוּא קִיּוּם הָעוֹלָם, וְשָׁכָר לַצַּדִּיקִים וְעוֹנֶשׁ לָרְשָׁעִים.

וּכְמוֹ כֵן מוּבָן בְּעִנְיַן "עִיבּוּר הַזָּ"א בִּמְעֵי אִימָּא" לְהַמְשִׁיךְ לוֹ מוֹחִין, שֶׁכְּפִי שֶׁהוּא "תְּלָת גּוֹ תְּלָת" כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵהַכֶּתֶר, בְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁבְּלִי שֵׂכֶל, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁרְשָׁן מְאֹד נַעֲלֶה, מִכָּל מָקוֹם הוּא בְּחִינַת קַטְנוּת מְאֹד וּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, אֲבָל כְּשֶׁהַמּוֹחִין נִמְשָׁכִים לוֹ אַחַר־כָּךְ עַל יְדֵי אַבָּא וְאִימָּא אָז הוּא בִּבְחִינַת גַּדְלוּת וּפְנִימִית :

מִצְוַת קָרְבַּן פֶּסַח [פָּרָשַׁת בֹּא]

66) תַּנְיָא פֶּרֶק ב וְעוֹד. עַל פִּי הָרַמְבַּ"ם בְּסוֹף שְׁמוֹנָה פְּרָקִים ("הוּא הַמַּדָּע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ כו'"). וּרְאֵה "מַרְאֵי מְקוֹמוֹת הַגְּהוֹת וְהָעֲרוֹת" לַתַּנְיָא שָׁם. אִגְּרוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר חֵלֶק ג אִגֶּרֶת תלג.

67) קֹהֶלֶת ז, יב. וְשָׁם: "חָכְמָה בְּעָלֶיהָ".

68) לְעֵיל טז, ב.

69) תְּהִלִּים קמה, ח.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וביאר עוד הבחיי וכבר ידעת מארז"ל אפילו העליונים צריכים שלום שנא' עושה שלום במרומיו כו', והכלאים ה"ז גורם היפך השלום כי הוא מערבב הכוחות העליונים כו' כלאים לשון בטול הכוחות, ולפע"ד אפ"ל כלאים לשון כלא כי כשממשיך הקדושה בסט"א זהו בית הכלא היפך בחי' יחוד עם הכלה העליונה שבשיר השירים, וע"ד לשכב אצלה בעוה"ז להיות עמה בעוה"ב שקשור וכלוא עמה, מלפפתו כו', ועמ"ש מזה ע"פ כרם היה לידידי בקרן בן שמן בישעי' סי' ה', וע"כ נאסר לנו הכלאים כו', כי אין חבורן עולה יפה, ועד"ז ארז"ל בת ת"ח לעם הארץ אין זיווגן עולה יפה לפי שהוא מעין כלאים, והמפריש ביניהם גורם שלום בעולם, והמחבר אותן יחד מסלק השלום מן העולם כו', כי הורס גבולי' העליונים וגורם בחי' ושפחה כי תירש כו' שחיבור זה אינו זיווג כלל כו'. ומה שהותר הכלאים בציצית גם בבגדי הכהנים בשעת עבודה, לפי שכל הכחות המשתנים זה מזה כולם כלולי' במצות ציצית בין הלבן והתכלת כו', דרשה צמר ופשתים כו', ואם כולן כלולי' במצות ציצית אצ"ל בשעת המקדש בשעת עבודה שכל הכחות כלולין שם, כי כל עניני בהמ"ק שלמטה הם דוגמת עניני בהמ"ק שלמעלה, עכת"ד הבחיי.

לא תלבש שעטנז

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – תרנ"ז

ולהבין ביאור הדברים הנ"ל, דלכאורה אינו מובן: והלא כל ענין שם אלקים הוא לצמצם ולהעלים כו', ואיך נאמר שאינו מעלים כלל, דאיך אפשר להיות שניהם – שמעלים ואינו מעלים כו'.

אך הענין יובן על דרך משל בנפש האדם:

דהנה אנו רואין במשפיע ומקבל, כשהמקבל רחוק ערכו מהמשפיע, כמו חכם גדול שצריך להשפיע שכל למקבל קטן בשכל שלא בערך המשפיע כו', הנה בהכרח שהמשפיע יצמצם ויעלים עצם שכלו וחכמתו שיש בהדבר המושכל והוא ולא יגלה לו רק מה שבערכו, שאם יגלה לו עומק ורוחב חכמתו בהדבר מושכל כמו שהוא אצלו, יתבלבל חושי המקבל ולא יוכל לקבל כלל, כי אם בהכרח שיצמצם ויעלים כל עומק ורוחב חכמתו בזה ולא יגלה לו כי אם הארה חיצוניות מהדבר מושכל בקיצור נמרץ לפי ערך המקבל, ואף גם זאת מלבוש ומעלים במשל, שהמשל הוא דבר זר לגמרי מהנמשל והרי הוא מכסה ומעלים על השכל; כמו הלבוש שמכסה על איזה דבר שהלבוש נפרד מן הדבר ההוא, כמו כן המשל הוא דבר זר ונפרד מן הנמשל ומכסה על הנמשל, אמנם על ידי זה יתפוס בהנמשל ויבין אותו להיותו מכוון אל הנמשל, כמו הלבוש שלפי ערך המלובש כו' והמשל קרוב אליו, לזאת מהמשל יתפוס ויבין את הנמשל כו'.

וזהו שאמרו רז"ל "לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה"[21], והיינו שלא יגלה לו העומק ורוחב כמו שהוא אצלו שאינו לפי ערך המקבל, כי אם צריך למצוא דרך קצרה שלא יהיה נגלה בזה כל הפנימיות, היינו העומק, אורך ורוחב שלו, כי אם מה שלפי ערך המקבל, ומגלה לו בדברים קצרים כו', מכל מקום מה שאמרו שילמד לתלמידו "בדרך קצרה" אין הכונה שלא יהיה בזה פנימיות ועצמיות שכלו כו', דאם כן אין זה "דרך קצרה" כי אם כמו שכל אחר, והכונה הוא ששכלו העצמי ילמדנו בדרך קצרה. והיינו שבהעלם יש בהשפעה כל עומק שכלו וחכמתו בהמושכל ההוא, אלא שהוא בהעלם לגמרי בהענינים ובדקדוקי התורה וכדומה, בזה נעלם עומק פנימיות ועצמיות חכמתו בזה.

וכמו משנה ששנה לנו רבינו הקדוש, הרי זה הקיצור מכל אריכות הפלפול והעומק אורך ורוחב שהיה אצלם בהענין, שנה לנו כל זה רבינו הקדוש בלשון המשנה בקיצור נמרץ שיהיה לפי ערכינו, אמנם באמת יש בלשון המשנה כל עומק אורך ורוחב פנימיות ועצמיות חכמתם. וכמו שבגמרא מבואר אחר כך פרטי לשון המשנה בעומק אורך ורוחב כו' ובהמשנה הוא בהעלם כו', כמו כן הוא בהשפעת השכל, שהמשפיע מעלים בהשפע כל עומק חכמתו אלא שהוא נעלם מהמקבל, ומה שמאיר בגילוי הוא חיצוניות השכל מה שלפי ערכו כו'. והכח הזה בהמשפיע לצמצם ולהעלים עצם שכלו כנ"ל, הוא מכח הגבלה שיש בכח המשכיל שלו כו' כנ"ל.

והנה כל צמצום והעלם הנ"ל הוא רק לגבי המקבל ולא לגבי המשפיע, שהרי גבי המשפיע מאיר בגילוי כל עומק שכלו וחכמתו בהשכל המצומצם כמו שהיה קודם שנתצמצם, וגם בהמשלים הרי הוא רואה כל עומק השכל כו', היינו לא זו לבד שבהשכל המצומצם מאיר אצלו כל עומק השכל, אלא שגם בהמשלים הרי הוא רואה כל פרטי הנמשל כמו שהוא אצלו כשהיה מופשט מכל לבוש וצמצום והעלם כו'.

וכמו על דרך משל הארץ הגשמי הוא משל לבחינת מלכות שלמעלה, היינו, עביותו וכדרותו וכובדו ומה שמצמיח צמחים וכו' הרי זה משל לבחינת מלכות דאצילות שמהווה נברא'ים דבי"ע מאין ליש כו', כמו שנתבאר במקום אחר, הנה הוא רואה בהארץ הגשמי כל פרטי הנמשל דמלכות דאצילות (ורואה על ידי זה איך שאין הארץ הגשמי דבר נפרד כלל לאיזה דבר בפני עצמו משרשה ומקורה כי אם היא מדריגה העליונה שבאה בכח האין סוף בהגשמה כו'), שבאמת המשל והנמשל הם דבר אחד אלא שזה רוחני וזה גשמי כו', ולזאת הרי הוא רואה כל פרטי הנמשל בהמשל, והיינו ראיית אלקות במוחש כו'. וזהו שמחדש כח ההגבלה שבהמשפיע, שעל ידי שמלביש שכלו בהלבושים והעלמות הרי בא אצלו הענין האלקי במוחש ממש כו'.

נמצא שלגבי המשפיע אין כאן שום העלם והסתר כלל כי אם לגבי המקבל הוא העלם והסתר, והוא מה שמתגלה לו רק חיצוניות השכל, אבל הפנימיות ועצמיות נעלם ממנו כו'. ובאמת גם לגבי המקבל אין זה העלם אמיתי, שהרי מכל מקום על ידי זה מאיר ומתגלה לו גילוי אור השכל, כי בלעדי הצמצום והסתר לא היה מאיר לו אור השכל כלל, כנ"ל שאם

21) פסחים ג, ב.

הַמַּשְׁפִּיעַ הָיָה מְגַלֶּה לוֹ כָּל עוֹמֶק חָכְמָתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא אֶצְלוֹ הָיוּ מִתְבַּלְבְּלִים חוּשָׁיו לְגַמְרֵי כוּ', וְעַל יְדֵי הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר מֵאִיר לוֹ אוֹר הַשֵּׂכֶל, אִם כֵּן אֵין זֶה הֶסְתֵּר אֲמִיתִּי.

וּבֶאֱמֶת גַּם עוֹמֶק פְּנִימִיּוּת הַשֵּׂכֶל שֶׁל הַמַּשְׁפִּיעַ מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה לְהַמְקַבֵּל עַל יְדֵי הַהַשְׁפָּעָה שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לוֹ, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ רַז"ל "לָא קָאֵים אֱינַשׁ אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ עַד אַרְבָּעִים שְׁנִין"[22], אֲבָל לְאַחַר אַרְבָּעִים שְׁנִין קָאֵים כוּ'. וּפֵירוּשׁ "דַּעְתֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ" הַיְינוּ פְּנִימִיּוּת וְעַצְמִיּוּת כַּוָּנָתוֹ, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[23] גַּבֵּי רַבִּי מֵאִיר שֶׁ"לֹא יָכְלוּ חֲכָמִים לַעֲמוֹד עַל סוֹף דַּעְתּוֹ" וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י: עַל עֶצֶם כַּוָּנָתוֹ כוּ'[24], וְזֶהוּ דְּ"קָאֵים אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ" הַיְינוּ עַל עֶצֶם פְּנִימִיּוּת כַּוָּנָתוֹ.

וְהָעִנְיָן:

דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל דַּהֲגַם שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לוֹ בְּדֶרֶךְ קְצָרָה, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ בָּזֶה בְּהֶעְלֵם כָּל עוֹמֶק חָכְמָתוֹ, רַק מַה שֶּׁמִּתְגַּלֶּה לְהַמְקַבֵּל הוּא בְּחִינַת הֶאָרָה חִיצוֹנִית מֵחָכְמָתוֹ, וְעֶצֶם חָכְמָתוֹ נוֹתֵן לוֹ הַמַּשְׁפִּיעַ בְּהֶעְלֵם בְּהָעִנְיָנִים וְהַדִּקְדּוּקֵי תֵּיבוֹת כוּ', וּלְזֹאת הַמְקַבֵּל לְאַחַר שֶׁמְּקַבֵּל הַהַשְׁפָּעָה וּמִתְיַיְשֶׁבֶת אֶצְלוֹ, הִנֵּה כְּשֶׁמְּדַקְדֵּק אַחַר כָּךְ בְּהָעִנְיָנִים וְדִקְדּוּקֵי הַתֵּיבוֹת וּמְיַיְגֵּעַ אֶת עַצְמוֹ בָּזֶה עַל פִּי מַה שֶּׁקִּיבֵּל בְּהִתְגַּלּוּת כוּ' הֲרֵי הוּא בָּא לְעוֹמֶק פְּנִימִיּוּת כַּוָּנָתוֹ וְעֶצֶם חָכְמָתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא אֵצֶל הָרַב מַמָּשׁ קוֹדֶם שֶׁצִּמְצֵם אֶת עַצְמוֹ לְהַשְׁפִּיעַ כוּ'. וּכְמוֹ כֵן הוּא רוֹאֶה פְּנִימִיּוּת חָכְמָתוֹ בְּהַמְּשָׁלִים – הַכֹּל כְּמוֹ הָרַב עַצְמוֹ, וְהַיְינוּ לְאַחַר שֶׁמְּבִין הֵיטֵב אֶת הַנִּמְשָׁל עַל יְדֵי הַמָּשָׁל, דְּהַיְינוּ שֶׁמִּפְּרָטֵי עוֹמֶק הַמָּשָׁל הֲרֵי הוּא בָּא לִפְרָטֵי עוֹמֶק הַנִּמְשָׁל בִּפְנִימִיּוּת הַכַּוָּנָה שֶׁבּוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא לְעוֹמְקוֹ וְתַכְלִיתוֹ כוּ', אָז מֵאִיר אֶצְלוֹ פְּרָטֵי הַנִּמְשָׁל עַל יְדֵי הַמָּשָׁל, וְרוֹאֶה וּמַרְגִּישׁ אָז אֶת הָעִנְיָן הָאֱלֹקִי בְּמוּחָשׁ מַמָּשׁ כוּ' כַּנַּ"ל. וְנִמְצָא שֶׁאָז מִשְׁתַּוֶּוה הַמְקַבֵּל אֶל הַמַּשְׁפִּיעַ גַּם בִּידִיעַת וְהַשָּׂגַת פְּנִימִיּוּת הַכַּוָּנָה כוּ', אֶלָּא שֶׁאֵצֶל **הַמַּשְׁפִּיעַ** הוּא בִּבְחִינַת **אוֹר יָשָׁר**, שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ תְּחִלָּה עוֹמֶק הַנִּמְשָׁל וּמִמְּשִׁיכוֹ וּמַלְבִּישׁוֹ בְּמָשָׁל וְעַל יְדֵי זֶה מִתְחַדֵּשׁ אֶצְלוֹ הָרְאִיָּה בְּמוּחָשׁ כַּנַּ"ל, וְאֵצֶל **הַמְקַבֵּל** הוּא בִּבְחִינַת **אוֹר חוֹזֵר** שֶׁעַל יְדֵי הַמָּשָׁל. וּכְמוֹ כֵן עַל יְדֵי חִיצוֹנִיּוּת הַשֵּׂכֶל הַנִּשְׁפָּע לוֹ הֲרֵי הוּא בָּא לְעוֹמֶק פְּנִימִיּוּת הַכַּוָּנָה כוּ'.

וּמִכָּל זֶה יוּבַן אֵיךְ שֶׁכֹּחַ הַהַגְבָּלָה וְהַהֶסְתֵּר שֶׁל הַמַּשְׁפִּיעַ מַה שֶּׁמְּצַמְצֵם וּמַעְלִים שִׂכְלוֹ בְּדֶרֶךְ קְצָרָה וּבִמְשָׁלִים וְכַדּוֹמֶה אֵין זֶה הֶסְתֵּר אֲמִיתִּי כְּלָל, שֶׁאֵינוֹ מַסְתִּיר בֶּאֱמֶת כְּלָל, שֶׁהֲרֵי הַמְקַבֵּל מְקַבֵּל עַל יְדֵי הַהַשְׁפָּעָה כָּל עוֹמֶק פְּנִימִיּוּת כַּוָּנָת הָרַב, אִם כֵּן אֵין זֶה הֶסְתֵּר, אֶלָּא שֶׁפְּעוּלַּת הַהֶסְתֵּר הוּא שֶׁיּוּכַל הַמְקַבֵּל לְקַבֵּל, כִּי בִּלְעֲדֵי הַהֶסְתֵּר, הַיְינוּ כְּשֶׁהָיָה מְגַלֶּה לוֹ אֶת הַשֵּׂכֶל כְּמוֹ שֶׁהוּא אֶצְלוֹ הָיוּ מִתְבַּלְבְּלִים לְגַמְרֵי חוּשֵׁי הַמְקַבֵּל וְלֹא הָיָה מְקַבֵּל כְּלָל אַף גַּם חִיצוֹנִיּוּת הַשֵּׂכֶל, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא הָיָה מְקַבֵּל אֶת פְּנִימִיּוּת כַּוָּנָתוֹ, וְעַל יְדֵי הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר הֲרֵי מֵאִיר לוֹ עַל כָּל פָּנִים גִּילוּי אוֹר חִיצוֹנִיּוּת הַשֵּׂכֶל וּבָא גַּם כֵּן אֶל עוֹמֶק פְּנִימִיּוּת כַּוָּנַת הָרַב כוּ' כַּנַּ"ל.

וְנִמְצָא שֶׁהַהֶסְתֵּר שֶׁל הַמַּשְׁפִּיעַ אֵינוֹ הֶסְתֵּר אֲמִיתִּי כְּלָל, אַדְרַבָּה, כָּל עִנְיָנוֹ הוּא לְגַלּוֹת, וְהַיְינוּ מַה שֶּׁמֵּבִיא אוֹר הַשֵּׂכֶל שֶׁל הַמַּשְׁפִּיעַ, גַּם פְּנִימִיּוּת וְעַצְמִיּוּת חָכְמָתוֹ לְמָקוֹם נָמוּךְ הַרְבֵּה שֶׁגַּם שָׁם יָאִיר וְיִתְגַּלֶּה אוֹר הַמַּשְׁפִּיעַ. וְהַיְינוּ בְּהַמְקַבֵּל קָטָן שֶׁאֵינוֹ בְּעֵרֶךְ הַמַּשְׁפִּיעַ כְּלָל, גַּם הוּא יָבִין וְיַשִּׂיג אוֹר הַמַּשְׁפִּיעַ, גַּם עוֹמֶק פְּנִימִיּוּת עַצְמִיּוּת חָכְמָתוֹ כוּ', וְנִמְצָא בֶּאֱמֶת אֵין זֶה הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כְּלָל כִּי אִם אַדְרַבָּה מֵבִיא אֶת הָאוֹר לְמַדְרֵיגָה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כוּ' כַּנַּ"ל.

ד"ה וידעת היום – מאסקווא, נז

(22) עֲבוֹדָה זָרָה ה, ב.

(23) עֵרוּבִין יג, ב.

(24) לְשׁוֹן רַשִׁ"י: לֹא יָכְלוּ לְהָבִין בְּאֵיזֶה דִּבְרֵיהוּ נְכוֹנִים וּבְאֵיזֶה אֵין דְּבָרָיו נְכוֹנִים, שֶׁהָיָה נוֹתֵן דַּעַת מְיֻשָּׁב וְהָגוּן עַל אֵין הֲלָכָה כַּהֲלָכָה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

עבודת האדם היא דוקא בארץ, כי כל הגבוה יותר יורד למטה יותר. מים מלוחים נעשים מתוקים ע"י שבוקעים את הארץ. וכן ע"י ירידת הנשמה היא מתעלה למעלה יותר. במלח יש כמה מעלות, מלח ברית אלקיך, מחבר שם הוי' ואלקים

דְּכָל זֶה הוּא בִּשְׁבִיל הָאָדָם שֶׁהוּא תַּכְלִית הַמְּכֻוָּן שֶׁל הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ, דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָה מה, יב) "אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי", וְהָאָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּאָרֶץ וְלֹא בַּמַּיִם, וְהַיְינוּ דְּמִפְּנֵי גֹּדֶל מַעֲלָתָן שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת

צְרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכָתָן לְמַטָּה יוֹתֵר, כְּהַכְּלָל הַיָּדוּעַ[44] דְּכָל הַגָּבֹהַּ גָּבֹהַּ יוֹתֵר כְּשֶׁהוּא יוֹרֵד הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר, וְכַמָּשָׁל[44] מֵהָאֵבֶן שֶׁבְּרֹאשׁ הַחוֹמָה כו'[יז], וְגַם דְּתַכְלִית יְרִידַת הַנְּשָׁמוֹת הִיא לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אֱלֹקוּת לְמַטָּה דַּוְקָא, וּבִשְׁבִיל זֶה גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "יִקָּווּ הַמַּיִם כו'" וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה", שֶׁהוּא עִנְיָן "לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם", וְאוֹמֵר עַל זֶה "כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", לְפִי דְּעַל יְדֵי זֶה הִנֵּה הַמַּיִם עַצְמָם מִתְתַּקְּנִים, דְּהִנֵּה מֵי הַיָּם הֵם מְלוּחִים, וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שַׁבָּת דַּף קט עַמּוּד א, וּכְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י שָׁם) דְּאָסוּר לִרְחֹץ בַּיָּם בְּשַׁבָּת דְּמִיחְזֵי[יח] כִּרְפוּאָה, וּמַנְהִיגֵי הַסְּפִינָה נִקְרָאִים מַלָּחִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יוֹנָה א[45]) "וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים יִרְאָה גְּדוֹלָה", הִנֵּה אֶחָד הַטְּעָמִים הוּא, דְּמֵי הַיָּם הֵם מְלוּחִים וְאֵינָם רְאוּיִים לִשְׁתִיָּה, וְכַאֲשֶׁר בּוֹקְעִין עֲפַר הָאָרֶץ הִנֵּה עַל יְדֵי בְּקִיעָה זוֹ נַעֲשִׂים מַיִם חַיִּים וַעֲרֵבִים וּמְתוּקִים, חֲרֵי דְּאוֹתָן הַמַּיִם הַמְּלוּחִים הִנֵּה עַל יְדֵי הַבְּקִיעָה בַּעֲפַר הָאָרֶץ נַעֲשִׂים מְתוּקִים, כְּמוֹ כֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת, דְּהַנְּשָׁמָה הִיא עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא[יט], וּמֵי הַיָּם הֵם מְלוּחִים, וְכַאֲשֶׁר יוֹרֶדֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף הִנֵּה עַל יְדֵי יְרִידָה זוֹ מִתְעַלִּית לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה בְּיוֹתֵר, דְּלְפִי זֶה הִנֵּה הַמַּיִם מְלוּחִים הֵם לְגְרִיעוּתָא, וּבְאֱמֶת הֵם גַּם כֵּן מַדְרֵגָה גְּבֹהָה[46], אֶלָּא דְּמַיִם חַיִּים הֵם לְמַעְלָה מִזֶּה. דְּהִנֵּה כְּתִיב (וַיִּקְרָא ב, יג) "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ כו' עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח", דְּהִנֵּה מֶלַח פּוֹעֵל כַּמָּה פְּעֻלּוֹת טוֹבוֹת, דְּדוֹחֶה אֶת הַפִּסְלֹת, מְקַיֵּם אֶת הַדָּבָר, וְנוֹתֵן בּוֹ טַעַם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב ו, ו) "הֲיֵאָכֵל טָפֵל מִבְּלִי מֶלַח", דְּלִהְיוֹת דְּהַמֶּלַח שָׁרְשׁוֹ מֵהַטְּעָמִים עַל כֵּן נוֹתֵן טַעַם בְּכָל דָּבָר, וְזֶהוּ "מֶלַח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ", שֶׁמְּחַבֵּר שֵׁם הָוָי' וְשֵׁם אֱלֹקִים, דְּמִן ה'[כא] אוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם אֱלֹקִים, הִנֵּה מִכָּל אוֹת עוֹלִין כ"ד צְרוּפִים, וְהֵם ק"ך (120 [24 פעם 5 אוֹתִיּוֹת]) צְרוּפִים[47], וּמֵהַמ"ח צְרוּפִים דְּב' אוֹתִיּוֹת הָאַחֲרוֹנִים יֵשׁ יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים שֶׁהוּא עִנְיָן "אַדְמַת בְּנֵי חָם", שֶׁיּוֹנְקִים מִמ"ח צְרוּפִים הָאַחֲרוֹנִים[48], וְזֶהוּ "מֶלַח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ", הִתְחַבְּרוּת שֵׁם הָוָי' בְּשֵׁם אֱלֹקִים, וְאָז אֵין יְנִיקָה גַּם מִשֵּׁם אֱלֹקִים.

שרש היצ"ט - שם הוי', ומשם אלקים משתלשל היצה"ר, כדי שנפש האלקית תברר את נפש הבהמית, שתתפעל מהשגה אלקית, שתתנהג ע"פ שכל אלקי ותתבטל לאלקות. טהרה היא דוקא במים חיים, כי עבודת התשובה היא למעלה מטעם ודעת והרגש

וְהִנֵּה לְהָבִין עִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, הִנֵּה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית ב, ז) "וַיִּיצֶר הָוָי' אֱלֹקִים" כו', אָמְרוּ "וַיִּיצֶר" בִּתְרֵין[כב] יוּדִי"ן שֶׁהֵם תְּרֵין יְצָרִין[כג], יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר הָרָע[49], וְכָתוּב הָוָי' אֱלֹקִים שֵׁם מָלֵא, לְפִי דְּהַב' שֵׁמוֹת הָוָי' אֱלֹקִים הֵם שֹׁרֶשׁ הַתְּרֵין יְצָרִין יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר הָרָע, דְּשֹׁרֶשׁ הַיֵּצֶר טוֹב הוּא מִשֵּׁם הָוָי', וּבְרִבּוּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הִנֵּה מִשֵּׁם אֱלֹקִים מִשְׁתַּלְשֵׁל הַיֵּצֶר הָרָע, וְהָעֲבוֹדָה הִיא דְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית תִּתְלַבֵּשׁ בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְבָרְרָהּ וּלְזַכְּכָהּ, וְכַנַּ"ל דְּעִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא לַעֲשׂוֹת מִגַּסּוּת — דַּקּוּת, פּוּן גְּרָאבּ מאַכין אֵיידִיל, וְהוּא עַל יְדֵי טַעַם וְהַשָּׂגָה, וְהַיְנוּ דְּכַאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיַן אֱלֹקִי בִּלְבוּשֵׁי הַשָּׂגָה, דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יְכוֹלָה לַהֲבִינוֹ, וּכְמוֹ בְּעִנְיָן "אֲנִי הָוָי' לֹא שָׁנִיתִי"[50], שֶׁמַּסְבִּיר לְעַצְמוֹ בְּהֶסְבֵּר מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, בְּבֵאוּר הַכָּתוּב (יְשַׁעְיָה כו, ד) "כִּי בְיָ"ה הָוָי' צוּר עוֹלָמִים"[51], אֵיךְ דְּב' אוֹתִיּוֹת אֵינָם תּוֹפְסִים מָקוֹם כְּלָל גַּם בַּנִּבְרָא כָּל שֶׁכֵּן בַּבּוֹרֵא[52], אוֹ בְּעִנְיַן בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, דְּדַוְקָא עַל יְדֵי הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא הִנֵּה

44) ראה בהנסמן בספר המפתחות לספרי אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשמ"א) ערך כל הגבוה כו'. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד עמוד קכו בשם הבעל שם טוב והרב המגיד ממעזריטש. סידור עם דא"ח (מאדמו"ר הזקן) עא, ד. שא, ג. ובארוכה שערי אורה נח, א ואילך. סה, א ואילך. (על פי הערת כ"ק אדמו"ר בספר המאמרים תש"ח עמוד 195).

45) פסוק ה; שם, י.

46) ראה בכל זה לקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל ולא תשבית וביאורו (ג, סוף עמוד ד ואילך).

47) ראה בארוכה אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר חלק ב עמוד יט־כ. ובהערה (ב) שם: בעץ וחיים דפוס וורשא [תרנ"א] שער השמות [שער מד] פרק ה בהגהות הרשב"ח נדפסו כל הצרופים על הסדר. ועיין שם ושם שער הזיווגים [שער טו] פרק ו, פרדס שער הצרוף [שער ל], משנת חסידים מסכת או"א פרק ג. ועוד.

48) ראה שער הכוונות ענין הפסח דרוש א'. הוספות לתורה אור סוף פרשת יתרו (קט, ד). ובכמה מקומות.

49) תרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק. ברכות סא, א. זוהר חלק ג מו, ב.

50) מלאכי ג, ו.

51) ראה מנחות כט, ב. פירוש רש"י בראשית ב, ד.

52) ראה תניא פרק כ.

יז. ככל שהאבן ממוקמת גבוה יותר בחומה, היא נופלת רחוק יותר כשהחומה נופלת. יח. שנראה. יט. עולם המכוסה (דוגמת הים שהוא מכסה). כ. לחסרון. כא. שמחמש. כב. בשתי. כג. שני יצרים.

מִתְהַוֶּה מְצִיאוּת הַנִּבְרָא וּבֶאֱמֶת אֵינוֹ מְצִיאוּת כְּלָל, וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מֵבִין זֹאת, וְטֶבַע הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְהִתְרַגֵּשׁ וּלְהִתְפַּעֵל, וְכַאֲשֶׁר מֵבִין הַהַשָּׂגָה הָאֱלֹקִית הֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ הַטּוּב טַעַם דֶּאֱלֹקוּת, הִנֵּה בָּזֶה עַצְמוֹ הוּא מִתְבַּטֵּל לֶאֱלֹקוּת וְרוֹצֶה בֶּאֱלֹקוּת, דְּכָל זֶה הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּטַעַם וְהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת אֲשֶׁר בָּזֶה דַּוְקָא נַעֲשֶׂה בְּרוּר וְתִקּוּן הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דִּבְלֹא טַעַם וְהַשָּׂגָה הִנֵּה עַל יְדֵי כְּפִיָּה בְּפֹעַל דְּוַדַּאי שֶׁפּוֹעֵל חֲלִישׁוּת בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֲבָל אֵינוֹ עִנְיַן הַבְּרוּר, וְהַבְּרוּר הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּטַעַם וְהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת, וּבָעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, דְּהָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת הִנֵּה עַל פִּי רֹב אֵין לוֹ שַׂיָּכוּת לְבְרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּכַמָּה עוֹבְדֵי ה' בְּתוֹרָה וּבִתְפִלָּה, וְעִם זֶה הִנֵּה עִנְיָנֵיהֶם בְּטֶבַע מִדּוֹתֵיהֶם הֵם בְּתָקְפָּם וַעֲדַיִן לֹא נִזּוֹזוּ אֲפִלּוּ זִיז כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא לְפִי דְּעִנְיַן עֲבוֹדָתָם לְפִי עֶרְכָּם הוּא כְּמוֹ לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, וְגַם אַף לִפְעָמִים פּוֹעֵל בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא בְּדֶרֶךְ שְׁבִירָה וְלֹא בְּדֶרֶךְ בֵּרוּר, וְהָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ בֵּרוּר הוּא בְּהָעֲבוֹדָה דְּטַעַם וְדַעַת, וְזֶהוּ שֶׁהַטַּעַם וְהַשָּׂגָה דְּנֶפֶשׁ אֱלֹקִית הוּא בְּדַרְגַּת הַמֶּלַח, וְהַיְנוּ שֶׁדּוֹחָה הַפְּסֹלֶת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְנוֹתֶנֶת בָּהּ טַעַם, דְּעַל יְדֵי זֶה הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מְשַׁנָּה רְגִילוּתָהּ וּמִתְנַהֶגֶת עַל פִּי הַשֵּׂכֶל, וְהַיְנוּ דְּעִם הֱיוֹת דְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית עִקָּרָהּ מִדּוֹת, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה זֶהוּ פְּעֻלַּת הַטַּעַם וְהַהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת דְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁתִּתְנַהֵג עַל פִּי הַשֵּׂכֶל הָאֱלֹקִי, וְזֶהוּ הַמַּעֲלָה דְּמִי הַיָּם הֵם מְלוּחִים, הַיְנוּ הַטַּעַם וְהַהַשָּׂגָה דְּהַנְּשָׁמָה בֶּאֱלֹקוּת, דְּעַל יְדֵי זֶה מִתְתַּקֵּן הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. אָמְנָם מַיִם חַיִּים הֵם עוֹד מַדְרֵגָה גְּבֹהָה וְעֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, דִּלְעִנְיַן הַטָּהֳרָה הֲרֵי יֵשׁ מַעֲלָה בְּמַיִם חַיִּים לְגַבֵּי מֵי הַיָּם, דְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ[כד] דְּכָל הַיָּמִים כַּמִּקְוֶה[53], וְלַהֲלָכָה קָיְמָא לָן[54כה] כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּכָל הַיַּמִּים מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין, אֲבָל פְּסוּלִים לְזָבִים וְלִמְצֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּעִם הֱיוֹת דְּהַטַּעַם וְהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת הִנֵּה בָּזֶה מְבָרֶרֶת אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וּמְזַכְּכָהּ, אֲבָל הִיא בְּחִינַת יֵשׁ וּמַרְגִּשׁ, דְּכָל הַשָּׂגָה הִיא יֵשׁ וּמַרְגִּשׁ, וְעוֹד זֹאת דְּהַשָּׂגָה הֲרֵי נוֹתֶנֶת מָקוֹם לְהַשָּׂגָה אַחֶרֶת הָפְכִּית, דִּלְמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה אֵינָהּ נוֹתֶנֶת מָקוֹם לְהַשָּׂגָה הָפְכִּית לְהִיוֹתָהּ לְמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה, אֲבָל הַשָּׂגָה נוֹתֶנֶת מָקוֹם לְדֵעָה הָפְכִּית, וְעִם הֱיוֹת דִּבְכֹחַ הַהַשָּׂגָה הָאֱלֹקִית לְהִתְגַּבֵּר עַל הַדֵּעָה הַהָפְכִּית, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה עוֹשֶׂה רֹשֶׁם בְּמִקְצָת עַל כָּל פָּנִים, וְגַם זֹאת כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בְּהַשָּׂגָה הֲרֵי יֵשׁ לוֹ גַּם אֵיזֶה קֵרוּב לְהַשָּׂגָה אַחֶרֶת, דִּלְמַעְלָה מֵהַהַשָּׂגָה הוּא לְמַעְלָה מִזֶּה לְגַמְרֵי, וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[55] בְּעִנְיַן עֵץ הַדַּעַת שֶׁהוּא תַּעֲרֹבֶת טוֹב וְרַע, דְּבֶאֱמֶת הִנֵּה עֵץ הַדַּעַת הוּא בִּקְדֻשָּׁה, אֲבָל לִהְיוֹתוֹ בְּחִינַת דַּעַת וְיָכוֹל לִתֵּן מָקוֹם גַּם לְדֵעָה אַחֶרֶת, לָכֵן נִקְרָא תַּעֲרֹבֶת טוֹב וְרַע, וְכֵן הוּא בְּהָעֲבוֹדָה דְּטַעַם וְהַשָּׂגָה, דְּמֵאַחַר שֶׁזֶּה מַה שֶּׁבּוֹחֵר בְּטוֹב הוּא עַל פִּי הַדַּעַת הֲרֵי יָכוֹל לִהְיוֹת דֵּעָה אַחֶרֶת גַּם כֵּן, דִּכְלָלוּת הָעִנְיָן הוּא דְּדַעַת הוּא יֵשׁ וּמַרְגִּשׁ, אֲבָל הָעֲבוֹדָה דִּתְשׁוּבָה שֶׁהִיא הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת הַבָּאָה אַחַר הָעֲבוֹדָה דְּטַעַם וְדַעַת, הִנֵּה עֲבוֹדָה זוֹ אֵינָהּ נוֹתֶנֶת מָקוֹם לְדֵעָה אַחֶרֶת וּמְבַטֶּלֶת כָּל עִנְיְנֵי הַיֵּשׁוּת וְהַהֶרְגֵּשִׁים.

[פרשת] אחרי וקדושים תרצ"ז אטוואצק

53) מקואות פרק ה משנה ד.

54) רמב"ם הלכות מקואות פרק ט הלכה יב. טור ושולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף ה.

55) ראה [מאמר] דיבור המתחיל אמנם עת"ר (ספר המאמרים עת"ר עמוד קעד. שם עמוד קעז).

כד. סובר. כה. קיים לנו (נפסק).

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

פורים*

א. כל אחד שואל אי פעם את עצמו: מי אני? כי זה מהמהות האנושית שתהיה לאדם הכרה במהות עצמו. הרי זהו בר דעת.

כן עלינו לשאול את עצמנו: מי אנחנו? – אנחנו משבט עדת חסידי חב"ד. אך כדי לענות באופן יסודי על השאלה "מי אנחנו" יש להקדים: מה היא חב"ד.

ב. חב"ד היא מוחין, ולמוחין תכונות עצמיות שונות. מפאת שלימות המוחין – יש בהם גם מדות, אך העיקר במוחין היא ה'נקודה'. העיקר בכל דבר הוא ה'נקודה'.

מוחין פועלים התרחבות בכל דבר.

* שיחה זו נדפסו בסה"מ ה'תש"י (ע' 138 ואילך).

על דרך משל: המצאת השכל בעניין הקיטור הבא על ידי רתיחת המים על גבי האש, הרי שֶׁכֶל זה יכול לבוא בהתלבשות בכמה עניינים, כמו בטחינת חיטים ושעורים, או בהפעלת קרון וכדומה. העיקר בזה הוא המצאת השכל של קיטור, שנהיה על ידי רתיחת המים על גבי האש.

וכך הדבר גם ברוחניות.

ג. בכל דבר, צריך להיות בתחילה - הקדמה. בלי הקדמה לא יכולה להיות שום צמיחה.

בפורים תרל"ז שח הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש בהתוועדות אימרות קצרות, לאחר מכן נכנס לחדרו ואמר לבניו, ששמע מהדוד ר' חיים אברהם[1], מה ששמע מהדוד ר' משה*, מה ששמע מאביו הוד כ"ק רבינו הזקן בקטנותו.

הוד כ"ק רבינו הזקן אמר:

שמעתי מהרבי - הרב המגיד ממזריטש - כל דבר צריך הקדמה. ההקדמה לתורה שבכתב היא הלובן של ארבע השיטין, אור[2] העצמי שאינו יכול להתגלות באותיות. ההקדמה לתורה שבעל־פה היא "מאימתי קורין את שמע"[3], "מאימתי" - מלשון אימה ופחד, על־ידי־זה יכול להיות "קוראין את שמע", האימה ופחד מעוררים את ה"שמע ישראל". "בערבין" - "ערב" זה לילה, ו"ערב" זו מתיקות, כלומר שצריכה להיות "אתהפכא מרירו למיתקא" [הפיכת מר למתוק], אך כיצד מהפכים מר למתוק? על כך הוא אומר - "משעת", מלשון "וישע", מההטייה והְפִניה, "שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן". "כהנים" הם משרתי קודש, "אכילה" היא פנימית, "בתרומתן" - להכניס בפנימיות את מה שמרומם ומובדל מהם. ההקדמה לגמרא היא[4].

הרבי ר' זושע חזר על תורה זו בכל מקום אליו הגיע, ועל־ידה גילה בעשרות יהודים את האהבה המסותרת.

ד. הרמב"ם וה'פרדס' דנים בעניינים של הכרת עצמו, הרמב"ם דן בכך בהקשר לגלגלים[5], וזה־לשונו: מכירין את עצמן ומכירין את המלאכים שלמעלה מהן, ודעת הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים וגדולה מדעת בני אדם. הרי מדובר כאן בשלשה עניינים: א) ש"מכירין את עצמן". ב) כיוון שהוא אומר "וגדולה מדעת בני אדם", משמעו, שהם מחשבים את מה שלמטה מהם למציאות, שהרי לגבי שום דבר לא שייך לומר "וגדולה ממנו". ג) יש להם הכרה בעליון.

אלה שלומדים ב'פתח השער' של 'אמרי בינה', יודעים בזה עוד ענין רביעי עמוק מאד. שם מוסבר שבכל מציאות ישנם ששה קצוות. כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק התייגע בענין זה, חידש - מצד ה"חלקי הוי' אמרה נפשי"[6] שלו - שישנם לא רק ששה קצוות, אלא ישנם י"ב קצוות, שכן בכל ענין ישנו ה'תוך' וה'חוץ', והרי ישנו ה"עד פה תבוא ותו לא"[7], כי בכל נקודה יש בהתפשטותה ה"עד פה תבוא", ואז מתחילה ההתפשטות מהנקודה שלמעלה ממנה, וזוהי ההכרה במה שלמעלה ממנו.

ב'פרדס'[8] מדובר אודות הספירות, שבכל ספירה ישנן שלש בחינות: א) בערך הנאצל ממנה. ב) בערך עצמה. ג) בערך מאצילה. ההבדל בין הרמב"ם ל'פרדס' הוא, שה'פרדס' מדבר בהשתלשלות, והרמב"ם מדבר בהבדלה.

ה. הרמב"ם אומר: שהמלאכים מכירים את הבורא והם מכירים את עצמם[9], כאן אינו אומר כמו שאומר לגבי גלגלים, "וגדולה מדעת בני אדם". טעמו של דבר הוא: קיים הבדל בין גלגלים למלאכים. לגלגלים יש שייכות לעולם, ואילו למלאכים אין שום שייכות[10] לעולם. שייכותם של מלאכים לעולם היא רק בביצוע שליחות, אך עניינם בעצם הוא לומר שירות ותשבחות, ולהיות "מכירים את בוראם".

אספר לכם סיפור משני חסידים, שלא אפרש בשמם. חסיד קשיש אחד, ראה פעם חסיד צעיר מנגן בתפילתו, ואמר לו: אינך מלאך. שאל אותו החסיד הצעיר, מה כוונתו בכך, בוודאי שאין הוא מלאך. ענה לו החסיד הקשיש: המלאכים יודעים מה הם מנגנים ובפני מי הם מנגנים, ואילו אתה אינך יודע מה אתה מנגן ובפני מי אתה מנגן, ואם־כן מה אתה מנגן?

ו. הכוונה במה שאומרים על הגלגלים, ש"דעתם גדולה מדעת בני אדם", היא רק על השכל האנושי, ולא[11] על שכל הנשמה שהוא שכל אלקי.

---

1) בנו של רבנו הזקן.

2) ראה שיחת יט כסלו ה'תש"י.

3) ברכות ב, א.

4) הסוף חסר ברשימת השיחה [בטופס השיחה שבידי רשום כאן: מנא הני מילי].

5) הלכות יסודי התורה פ"ג ה"ט.

6) איכה ג, כד.

7) ראה איוב לח, יא.

8) שער ב' פ"ז.

9) ראה מפרש להלכות יסודי התורה פ"ג ה"ט. ד"ה שובה ישראל רס"ו.

10) ראה שם הל' יסודי התורה פ"ב ה"ח: דעה שאין כח בני האדם המחוברים מגולם וצורה יכול להשיג.

11) ראה ד"ה מזמור שיר חנוכת בלקוטי תורה סוף דברים ובסידור שער החנוכה.

אנחנו - מה שאנחנו, אבל חסידים אנו. הרי שצריכים לקחת קצת משקה.

ז. עלינו לדעת את העניינים כפי שהם למעלה, כל דבר כפי שהוא בשרשו.

לפני בערך 50-49 שנה, בשנת תרנ"ד-נ"ה, מצאו הפרופסורים גיד חדש במוח, העוזר לזכרון ולהעמקה. אחד מבני הבית[12] סיפר על כך בהתפעלות גדולה להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בשעת האוכל. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האזין ולא העיר דבר. אחרי ברכת המזון, ביקש לחכות עליו קצת ונכנס לחדרו. הביא משם ספר קטן כתב-ידו של הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, והראה שבשש-שבע שורות הוא מדבר שם על גיד זה. הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי מסביר שם, שיש גיד במוח שהוא מלא אדים ומתנענע הלוך ושוב, והוא עוזר בזכרון ובהעמקה. כשגיד זה מתנענע לעבר מוח החכמה והבינה[13] - זה עוזר לזכרון, וכשהוא מתנענע לעבר מוח הדעת - זה עוזר להעמקה. לכן אנו רואים, שכשאדם רוצה להיזכר במשהו - הוא מרים את ראשו, וכשהוא רוצה להתעמק במשהו - הוא מרכין את ראשו.

שאלו את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: הרי שהוד כ"ק אדמו"ר האמצעי היה פרופסור גדול? ענה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: הוא - הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי - ידע מכך מפני שזה קיים למעלה באדם העליון, וממילא בוודאי שזה נמצא גם למטה באדם.

ח. תכונות המוחין הן: א) מתינות. ב) סבלנות. מתינות צריכה להיות בכל דבר. סבלנות אין משמעה לנענע בראש לכאן ולכאן, סבלנות משמעה שבמבט בלבד יפעל יותר מאשר בדיבור, והפעולה תהיה בדרך ממילא. כמו שכתוב בדוד המלך ע"ה[14] "ה' אמר לו קלל". הכוונה הפנימית בזה היא לעורר את העומק עצמו. כמו שושנה בין החוחים, שעקיצת החוחים בשושנה, מעוררת בשושנה תוספת ריח טוב עד שזה מכלה את החוחים[15]. זו משמעות העמידה בתוקף בכל דבר, שכל הרוחות והסיבות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו.

איי, לכאורה ישאלו קושיא עמוקה: במוחין הרי ישנם שינויים? התירוץ על כך הוא: השינויים במוחין הם רק מצד השכל והסברא, שכן לכל סברא יש סברא הפכית, אך כשהדבר בא לפועל במחשבה דיבור ומעשה, מגדרים המחשבה דיבור ומעשה את החכמה ואינם מרשים שום שינויים. כל דבר חכמה מוכרח שיביא ל'בפועל', "אין חכם כבעל הנסיון"[16], אם אין החכמה מביאה דבר בפועל, אין היא חכמה. וכאשר היא באה ב'בפועל', מקיפים המחשבה דיבור ומעשה את הדבר במידה כזו, שלא יכולים להתהוות יותר שום שינויים.

על-דרך "והחכמה תחיה בעליה"[17], "בעליה" היינו מחשבה דיבור ומעשה, ומדוע הם נקראים "בעליה" של החכמה, הרי זה מפני שהם מקיפים את החכמה ולא מרשים שום דבר הפכי, כיתד חזק בל ימוט.

ט. ידוע לכל, פירוש הפסוק הראשון בתורה "בראשית ברא אלקים" - ב' ראשית, בשביל התורה ובשביל ישראל[18], בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראים ראשית, ובשבילם תכלית בריאת כל העולם.

בכל זאת רואים אנו, שלקח אלפיים שנה בערך עד שנולד היהודי הראשון אברהם אבינו. למרות שעל המלה "בהבראם" אומרים רז"ל[19] "באברהם" - לקח הדבר אלפיים שנה, ועד אז סברו אנשים שכל העולם הוא בשבילם ובשביל ענייניהם הגשמיים, ולא ידעו כלל מה שלמעלה מהם. עד שבא אברהם, ש"בן שלוש שנים הכיר את בוראו"[20], או כפי הדעה, שהכיר את בוראו בגיל מאוחר יותר[21], אך מתן-תורה היה רק בשנת ב' אלפים תמ"ח, למרות שתכלית כוונת הבריאה הייתה בשביל ישראל ובשביל התורה, מכל-מקום לקח הדבר כל-כך הרבה זמן, הרי שיש להתעמק בכך.

בחסידות מוסבר הדבר, והעיקר בזה הוא, שזה מביא לתכלית, והזמן אינו נוגע. כך גם בהתגלות החסידות. בתחילה הייתה החסידות ליחידי סגולה בלבד, ובא הבעל-שם-טוב וגילה חסידות לכל. ישראל הם 'עטרת תפארת העולם', התורה היא 'עטרת תפארת בני ישראל', וחסידות היא 'עטרת תפארת בני תורה'.

---

12) הר' מנחם מענדל ז"ל אחי אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע.

13) לכאורה מוזכר כאן מוח הבינה רק בדרך ממילא. וכידוע שמוח הזכרון הוא בחינת חכמה שלמעלה מהבינה (לקו"ת שה"ש ביאור ע"פ באתי לגני ספ"א, אבל יש לחלק בין פנים ואחוריים. עיין במקומות המובאים בי"נ על מאו"א מע' זכור ומע' שכחה).

14) שמואל ב. טז, י.

15) להעיר מזוהר שמות כ, ב.

16) עקדה שער יד, מילי דאבות י, ב.

17) קהלת ז, יב.

18) מדרש מובא בפירוש רש"י על התורה. ראש בראשית רבה פ"א, ד. ויקרא רבה פל"ו, ד. ד"ה אמר רבא (פורים, תש"ח) פ"ד. ועוד.

19) בראשית רבה פי"ט, ב. זח"א ג, ב. ועוד.

20) נדרים לב, א.

21) בן ארבעים שנה הכיר (רמב"ם הל' ע"ז פ"א) בן מ"ח שנה (בראשית רבה פס"ד, ד) בן חמשים שנה (פסיקתא רבתי פכ"א לגירסא אחת. וראה סדר הדורות שנת אלף תתקנ"ח).

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס"א – החוטא וחזרתו בתשובה

לפני שנים, בטרם היה ידוע בעיירות הסביבה על חסידות וחסידים, כיהן ברבנותה של הרקי הרב נחמן יצחק, שנודע לתהילה בגאונותו. הוא אף ניהל ישיבה בת עשרים תלמידים שהצטיינו באופן מיוחד בכישרונותיהם ושקידתם. בין התלמידים היה אחד בשם ליפא ברוך, שידע בעל־פה מספר מסכתות בש"ס עם רש"י ותוספות, ואף נחשב לירא שמים. הלה למד בישיבתו של ר' נחמן יצחק עד שהגיעה עת נישואיו.

רבה של הרקי עצמו היה השדכן. ליפא ברוך נעשה לחתנו של ר' צדוק הלל, חוכר אחוזה עשיר, שהחזיק בחכירה בין השאר את האחוזה הפריצית הגדולה ברוטפקה. אותו ר' צדוק הלל היה יודע ספר, אך מעשיו הטובים עלו אף על ידיעתו בתורה. מלבד האחוזה ברוטפקה החזיק בחכירה אחוזות נוספות, הוא מצידו השכיר את הנהרות ובריכות הדיג, וכן את הטחנות ובתי המרזח, שהיו פזורים על פני האחוזות. בדרך זו סיפק פרנסה ליהודים רבים. מעולם לא דרש שכר גבוה מחוכרי המשנה שלו, ולאלה שהיו במצב דחוק אף ויתר לגמרי על דמי החכירה.

ר' צדוק הלל היה מבורך בפי כל על טוב ליבו, ואכן חנן אותו הקב"ה לא רק בעושר, כי אם גם בבנים ובנות מוצלחים. כבעל צדקה ומוקיר חכמים תמך ביד רחבה בישיבה אשר בהרקי, והיה לכן נכבד בעיני הרב ראש הישיבה.

מובן כי אם הועיד ר' נחמן יצחק את ליפא ברוך לחתן עבור ר' צדוק הלל, היה זה משום שהיה ראוי להיות חתנו של יהודי נכבד ועשיר כזה. בכלל, היה זה ר' נחמן יצחק שדאג לשידוכים מתאימים עבור כל צאצאיו של החוכר, אשר התייעץ איתו בכל צעדיו.

לפי הצעת ר' נחמן יצחק הבטיח החוכר לליפא ברוך שש שנים מזונות. במשך השנים ישב ליפא ברוך באחוזה ברוטפקה ולמד בשקידה. עם זאת היה מעורב בין הבריות, ואברך נאה וטוב לב, כך שהפך להיות שעשועם של כל באי האחוזה. גם אורחים למדנים היו נהנים לשוחח איתו בדברי תורה. החתן והחותנת, האשה, הגיסים והגיסות - רוו כולם נחת מליפא ברוך. נוסף לכל מעלותיו ניחן גם בקול עָרֵב ובחוש זמרה, וזמירותיו כבשו לבבות.

ברם, לצד סגולותיו האמורות היו לו תכונות שליליות מאוד, והן - הקנאה ותאוות הכבוד. תכונות אלו עצמן אמנם גרמו לכך שילמד יותר, כדי שיגדל ויתעלה על הכול מבלי שמישהו יעלה עליו, וכדי שתהילתו תגבר עוד יותר, אך מובן שמהותו הרוחנית נפגעה קשות על ידי כך.

בו בזמן שליפא ברוך היה עסוק בלימוד התורה, סייעו גיסיו לאביהם בעסקיו. הבן הבכור עסק בנסיעות לחצרות הפריצים כדי להתחשבן שם על עסקי המסחר המסועפים שנוהלו איתם. באופן כללי היה הוא נציגו של אביו אצל הפריצים. דבר זה שימש מקור לקנאה אצל ליפא ברוך, עקב העובדה שהלה יש לו דריסת רגל אצל הפריצים.

כאשר הסתיימו שש השנים של המזונות, יעץ רבה של הרקי לליפא ברוך שיקבל על עצמו רבנות. ואכן מספר עיירות הציעו לו את כסא הרבנות. מאידך, חותנו רצה שימשיך ללמוד תורה, והבטיח לו מזונות לשנים נוספות. ברם, ליפא ברוך החליט לממש את שאיפתו ולהתמסר למסחר.

הוא ביקש אפוא, מחותנו שיעביר לרשותו אחת מאחוזות החכירה שלו, או שימנהו לתפקיד מתאים בעסקיו.

ר' צדוק הלל בחר אחת מהאחוזות החכורות והעביר אותה לחתנו, ליפא ברוך הראה מייד את כושרו לעסקים והשיג בהם הצלחה. הוא למד את שפת הגויים והשיג לעצמו גישה אל הפריצים. הוא הפך לאורח קבוע אצלם, ואף הם היו מבאי ביתו. כיוון שבאחוזתו של ליפא ברוך עבדו מספר יהודים, ונוסף לכך היו לו שכנים יהודים, בנה לעצמו בית־מדרש נפרד, לשם נכנס תכופות לעסוק בלימוד.

המצב המוסרי של הפריצים באותה עת היה ירוד ושפל ביותר. מבוגרים וצעירים גם יחד בילו את ימיהם ולילותיהם בהוללות, שכרות ומשחקי קלפים. כוחו של ליפא ברוך בזמרה, יחד עם פתיחותו ונטייתו למצוא חן בעיני הזולת, הביאו לידי כך שהפריצים הזמינוהו תכופות לנשפיהם כדי ליהנות מזמרתו העריבה, ואף באו אליו לבלות ולשמוע אותו. ככל שעבר הזמן הוסיף יותר ויותר מנגינות של גויים למבחר זמרתו. במשך הזמן למד גם לנגן בכינור, ועובדה זו הגבירה את דריסת הרגל שלו בחצרות הפריצים ובנשפיהם. הבילוי בין ההוללים האלו החל להשפיע על ליפא ברוך אשר לאט לאט למד מדרכיהם, והוא החל להידרדר מבחינה רוחנית ומוסרית. כך הגיע לידי דרגת שחיתות מעשית.

בד בבד זרחה לו שמש ההצלחה בכל הנוגע לגשמיות, ועושרו הלך וגדל משנה לשנה. עושרו ומגעיו התכופים עם הפריצים עשוהו במשך הזמן לדומה להם.

עתה החלה לבעור בו אש הקנאה במלוא עוצמתה, יחד עם השאיפה להתבלט. מדוע לא יהיה כפריץ, ואף יותר מזה? מרכבתו שלו עלתה ביופייה ובהדרה על מרכבות עשירי הפריצים, כך גם בגדיו, שהיו מפוארים ומצוחצחים יותר משלהם, ביתו וחצרו הפכו לחצר פריצים לכל דבר, עד שגם התנהגותו הייתה מעשה פריץ מכל הבחינות.

בכל הסביבה כולה כבר היה ידוע שליפא ברוך יצא לתרבות רעה. סופר עליו כי הוא עובר כל עבירה שבעולם, שלא לדבר על כך שהוא דוקר את עיני הגויים בהתבלטותו החולנית.

שמע הדבר הגיע גם לאוזניו של ר' נחמן יצחק, הרב וראש הישיבה של הרקי. הדבר ציער אותו מאוד, שכן הייתה לו הרגשה כי יש לו חלק בכך אשר תלמידו החביב, שבאמצעותו נעשה לחתנו של ר' צדוק הלל, סר מהדרך.

רבה של הרקי, שלח שליח לליפא ברוך ובקשו לבוא אליו. בתגובה שלח אליו ליפא ברוך שליח מיוחד עם מרכבה רתומה לסוסים אבירים יחד עם מכתב שבו הוא מזמינו לבוא אליו לחצרו.

המכתב נכתב אמנם ביראת כבוד, ובביטויי דרך־ארץ כלפי רבו לשעבר, אך יחד עם זה הובעה בו נחישות שהרב יבוא אליו ולא שהוא יבוא לרבו. לפיכך התלבט הרב אם להיענות להזמנה. שלוש יממות שהה שליחו של ליפא ברוך בבית הרב עד אשר לאחרי שיקולים רבים החליט הרב בסופו של דבר לנסוע לליפא ברוך, הוא קיווה כי יעלה בידו להשפיע עליו לחזור לדרך הישר.

ר' נחמן צדוק לא נסע בגפו, הוא לקח איתו מניין של מלווים כדי שיוכל להתפלל בצבור במשך הזמן בו ישהה בחצרו של ליפא ברוך. כבר בכך התכוון הרב לרמוז לתלמידו לשעבר על

המרחק הרב שהתרחק מדרכו הקודמת. מהמניין שליפא ברוך החזיק בשעתו באחוזתו לא נותר מאומה, מלבד בית המדרש הריק והנעול, שבו התקיימו בעבר התפילות בצבור שלוש פעמים ביום. לא רק ליפא ברוך כי־אם גם כל שאר יהודי האחוזה, מלבד שלושה־ארבעה זקנים, חדלו להתפלל ולשמור את דרך התורה.

כאשר הופיע ר' נחמן יצחק באחוזה, קיבלו ליפא ברוך בכבוד רב, והחל להציג לפני רבו את רוב עושרו ולהתפאר בתפארת טרקלינו.

רבה של הרקי פרץ בבכי מר: "עושר כזה" - אמר בדמעות - "ודלות רוחנית כזו"!

הרב החל להוכיח את תלמידו ולנסות להשפיע עליו שיחזור בתשובה. ליפא ברוך האזין לדבריו בחיוך של לעג, כאילו אמר: "רבי! כל דבריך הם לשווא, אני לא אהיה לבעל תשובה".

כאשר נוכח ר' נחמן יצחק כי אין לו שום השפעה עליו, חזר לביתו בלב שבור.

ביקורו של רבו, הגאון ר' נחמן יצחק, הרב וראש הישיבה של הרקי, לא השאיר על ליפא ברוך שום רושם קל. כהוכחה לכך שימשה העובדה אשר לאחר ביקור זה התרחק החוכר העשיר עוד יותר מדרך היהדות. למרות שהדברים לא הגיעו לידי המרת הדת בפועל, הרי למעשה ניתק כל קשר עם היהדות.

יהודים יראי שמים מהסביבה הצטערו על כך צער רב. היו מתוכם אשר אף ניסו בדרכים שונות להשפיע על ליפא ברוך שיחזור מדרכו, אך לא העלו דבר, והלה נחשב בעיני הכול כאבוד. כך עברו שנים, וליפא ברוך שקע עמוק יותר ויותר במ"ט שערי טומאה.

העובדה שליפא ברוך, תלמידו החביב, יצא לתרבות רעה, גרמה לר' נחמן יצחק תחושה עמוקה ויתירה של צער וכאב, על אשר כל עמלו להחזירו למוטב היה לריק, ובעיקר על האכזבה מהתקוות הרבות שתלה בו. משום כך היה נוהג רבה של הרקי, לומר תהלים כל יום בשעה קבועה על ליפא ברוך בלב שבור ובבכי, בתפלה לה' שיחונן אותו ברצון לחזור בתשובה. ר' נחמן יצחק קיווה עדיין שתלמידו יחזור למוטב.

פעם בשעת אמירת התהלים הקבועה שלו, כאשר הוא עטוף טלית ותפילין ושופך דמעות רבות, נכנס אורח לבית המדרש, והתיישב באחת הפינות ומשם כיוון את מבטו לעבר הגאון. כאשר האזין לאמירת התהלים שלו התרגש מאוד ומעיניו זלגו דמעות. הוא המתין עד אשר סיים ר' נחמן יצחק את אמירת התהלים ואז ניגש אליו, ואמר לו בקול שבור: "בוקר טוב, רבי".

הביט בו הגאון ושאלו: "מי אתה בני"?

"האם אין הרב מכירני? הרי אני ליפא ברוך תלמידך לשעבר" - אמר האורח ופרץ בבכי.

וסיפר:

"זה חדשים מספר שהתחרטתי על העבר והחלטתי לשוב בתשובה שלימה ובקבלה על העתיד. זה זמן מה שעזבתי את חצרי ויצאתי לערוך גלות, עתה באתי אליך, רבי, כדי שתדריכני כיצד להתנהג מכאן ולהבא".

ר' נחמן יצחק התמלא שמחה רבה. "כל העת חשתי שאינך אבוד עדיין לחלוטין" - אמר. הוא אמר לתלמידו לשעבר לבוא אליו כעבור שלושה ימים ואז יהיה מוכן לקבוע לו סדר הנהגה להמשך החיים.

ר' נחמן יצחק הזמין אליו את ידידו ר' ניסן, המלמד מהרקי, אביו של ר' יצחק שאול חתן הנפח מדוברומיסל. ר' ניסן היה חבר קבוצת החסידים הנסתרים בהרקי, בטרם התגלתה בצבור.

לרב התברר שר' ניסן יודע היטב את קורות חזרתו בתשובה של ליפא ברוך. היה זה משום שהדבר בא באמצעות החסידים הנסתרים של הרקי, לפי הוראתו הישירה של רבם, רבי ישראל בעל־שם־טוב. ומעשה שהיה כך היה: מנהיגם הקודם של חסידי הרקי, לפני ר' ניסן, היה ר' עזריאל יוסף, שהיה נוסע תכופות אל הבעל־שם־טוב למעז'יבוז, יחד עם חברו ר' אברהם מענדל, חסיד נסתר אף הוא. פעם אחת, בבואם אל הבעל־שם־טוב, הטיל על שניהם שליחויות חשובות: על ר' עזריאל יוסף הטיל את המשימה להחזיר בתשובה את ליפא ברוך, ועל ר' אברהם מענדל הטיל משימה לקרב לחסידות יהודי מסוים בשם חיים שמואל, שהיה מדרי הכפר הסמוך.

מיד עם חזרתו של ר' עזריאל יוסף ממעז'בוז החל לטכס עצה כיצד לחדור לאחוזתו הפריצית של ליפא ברוך, שנמצאה במרחק עשרים ויורסט מהרקי. ליפא ברוך חי והתנהג כאציל והתחבר רק עם בני אצולה, ור' עזריאל יוסף ידע שבאורח ישיר לא יוכל ליצור קשר עם ליפא ברוך, ובוודאי לא להשיג השפעה עליו.

ברם, הבעל־שם־טוב הטיל עליו תפקיד וחייב הוא למצוא דרך לבצעו, ר' עזריאל יוסף היה למדן גדול וירא שמים מקובל וחכם גדול בהוויות העולם, אך עם זאת התפרנס ממלאכת כפיים, מכל עבודה שהזדמנה לו, כדי לא להזדקק לבריות. כיוון שכך החליט פשוט להשכיר את עצמו לעבודה פשוטה באחוזה, כשכיר יום.

כאשר נתקבל לעבודה החל לעשות מלאכתו באמונה, תוך מעקב מתמיד אחר ה"פריץ", כפי שנקרא ליפא ברוך בין באי האחוזה. בדרכים שונות הפנה לעצמו, כמבלי משים, את תשומת ליבו של ה"פריץ", ואם כי הדבר היה כרוך בקשיים הצליח בכך. תשומת ליבו של מנהל האחוזה, ולאחר מכן של ליפא ברוך עצמו, הוסבה לתופעה המעניינת של אדם, בעל חזות בולטת של תלמיד חכם, העובד עבודת פרך כדי להרוויח את לחמו, ודוחה לחלוטין כל סיוע והטבה המוצעים לו בעבודתו.

אותו בעל עבירה, הלמדן לשעבר, ידע להבחין בטיבו של בן־תורה, והוא הבחין לא רק בלמדנותו של ר' עזריאל יוסף, אלא אף בכך שהוא שונה מכל הלמדנים המוכרים. הוא קשר, אפוא, איתו שיחה, ולאחריה שיחות נוספות, שבמהלכן הלכה וגדלה התפעלותו מלמדנותו ומפקחותו של ר' עזריאל יוסף.

ליפא ברוך היה חדור רעיונות אפיקורסיים, אותם קלט מספרי מדע שונים. מכבר היה לו תחביב לדבר עם יהודים תלמידי חכמים בנושאי אמונה על מנת להוכיח להם את ידענותו בנושאים אלו ואת צדקת דרכו. מרבית היהודים הלמדנים שהחל לדבר איתם סרבו לשמוע אותו, ואלה שניאותו לשמוע אותו לא היה בפיהם מענה לדבריו, או שדחו אותו בקש.

לעומת אלו היה ר' עזריאל יוסף מקשיב קשב רב לדבריו של ליפא ברוך, ואף גילה בתחילת כל שיחה הבנה להשקפותיו, ובכך רכש את ליבו. אך כאשר היה ליפא ברוך כבר בטוח שאכן הצליח לשכנע את ר' עזריאל יוסף, הופתע לשמוע תשובות קולעות, מבוססות על הגיון והשכלה רחבה וחדורות עומק רב. כל שיחה כזאת הייתה מסתיימת בגילוי מבוכה והשתוממות מצד ליפא ברוך.

השיחות חזרו ונשנו, והסתיימו באופן דומה, עד שתוך חדשים מספר, נוכח ליפא ברוך

בצדקת דבריו והוכחותיו של ר' עזריאל יוסף, והגיע למסקנה כי עזיבתו את דרך היהדות הייתה ללא כל הצדקה.

השפעתו של ר' עזריאל יוסף על ליפא ברוך הלכה וגדלה, עד שהחל לדבר איתו בגלוי על חזרה בתשובה. בשלב מסוים חש תלמידו של הבעל־שם־טוב ששליחותו הסתיימה, וביום בהיר הודיע לליפא ברוך כי הוא עוזב את האחוזה, כדי להמשיך בדרך נדודיו לביצוע שליחויות חשאיות של הבעל־שם־טוב.

ליפא ברוך הצהיר כי הוא מצטרף אליו לעריכת גלות. משך שלושה חדשים נדד עם ר' עזריאל יוסף, ולאחר מכן נפרד הלה ממנו.

אז הגיע ליפא ברוך להרקי, לרבו הקודם, כדי לבקש ממנו דרך תשובה והנחיות באשר לעתידו. בסופו של דבר יעץ לו ר' נחמן יצחק, לאחר שהתייעץ עם ר' ניסן, לחזור לאחוזתו על מנת למכור אותה, ולהשתקע במינסק, שהייתה אז מרכז תורני גדול. עשר שנים ישב ליפא ברוך עם משפחתו במינסק, ועסק בתורה ובעבודה. לאחר מכן רכש את האחוזה סיטשין שליד הרקי, ועמד בקשר יום יומי עם רבו לשעבר.

פעם, כאשר היה ליפא ברוך בהרקי, פגש ברחוב את ר' עזריאל יוסף ומיהר להתנפל עליו בחיבוקים ונשיקות, בהבעת תודה על שבאמצעותו זכה להיות בעל תשובה. ברם, ר' עזריאל יוסף עסק אז בביצוע שליחות חשאית, והחבורה החסידית אשר בהרקי פעלה אז עדיין בסתר, ומשום כך לא יכול היה אז להתגלות. ר' עזריאל יוסף העמיד, אפוא, פני תם והכחיש כל זהות עם אותו אדם אשר עבד אצלו והניעו לחזור בתשובה. אם משום שליפא ברוך הבין כי יש לר' עזריאל יוסף סיבה לא להתגלות, ואם משום שהשתכנע אשר אכן טעה בזהות האדם שמולו, נפרד ממנו, והניחו לנפשו, ור' עזריאל יוסף המשיך בעבודתו החסידית בחשאי.

אגרות קודש

[שלהי סיון תרפ"ג]

מוהר"ר אלטער שי'

שלום וברכה

ואני עוד טרם נענתי על מכתבי מט"ו אייר העבר, ובד"כ בעת האחרונה אין לי שום ידיעות מהנעשה אתם, דבר הראוי הי' שיכתבו לראד"מ שי' בכל שבוע, פעמי' בקצרה ופעמים בארוכה.

והנה בשבוע העברה כתבתי לידידנו רש"ז שי' ברד"מ שי' ע"ד לימוד דא"ח ברבים, ועניתי לו בהנוגע לו בפרט.

ועתה אכפול לדבר, באותו הרוח אשר כתבתי כי ייסד אשר התלמידים יחיו יחזרו דא"ח ברבים וכאמור שם, ונוסף לזה הי' ראוי להם כי יתנו לבם ונפשם על הרחבת המוסד.

והנה בראשית ההתיסדות כתבתי אז בארוכה (אשר בטח המכתבי' שמורים אצלם), כי צריכים לסדר בעזרתו יתי' כגוונא דהווה בארעא דליובאויטש אולם הגדול, שני שיעורים וחדרים, ולא יחשבו אודות ההוצאה כלל, ופלא הדבר אשר בעיר ואם בישראל ת"ל כמחנם כן ירבו לא יוכלו לעשות בית אולפנא כראוי עם מאות תלמידים כל מערכה ומערכה מסודרה כראוי, ולמה אתם יושבים בחבוק ידים, על מה אתם מחכים ועל מי אתם מחכים, שוכחים הם האברכים שי' שלנו אשר עתה הן המה זקני הדור ועסקני' ועליכם החובה והמצוה בזה, ולפניכם ת"ל כַּר נרחב לפעול ולעשות בעזרתו יתי', והסמוך לכם מקום ר' מנחם מענדיל שי' ראסקין, ור' אנשיל שי' אראנאויטש, וגם העיירות הקטנות אשר ת"ל יש בהם תלמידים טובים, ולמה תתמהמו ותחַכו, הזמן יקר במאד, ועובר על לא דבר בהתרשלות.

מובן הדבר שנדרש מנהיג בסדר וענין לימוד הנגלה, שיהי' איש ראוי לכך, וחפצי לדעת דעתו אודות ר' אברהם אלי' שי' פלאטקין מאוסוועט, ואם דעתו מסכמת על זה, ויהי' לו בקשה מביהמ"ד לבוא בתור רב וגם רשיון, אז אין מניעה בדבר שיסע אליהם להתעסק בענין זה.

עליכם לדעת כי לכם החובה והמצוה ליסד בעזרתו ית' תו"ת כאשר הי' מכבר, ולא ישגב מכם כל מאומה לעשותה, וחלק מהתרומה הבאה מאחינו מעבר לים ינתן לכם בשביל הנהגת המוסד, רק השתדלו להרחיב המוסד בתלמידים טובים, ואתה ידעת את אשר הי' מכבר הימים, ואין כל חדש, רק שיהיו תלמידי' טובים בעלי כשרון ואוהבי עבודה בעבודת התורה בשקידה ועיון.

כן הדבר ידידינו אנ"ש שי' אשר מסביבתם רעבים גם צמאים, וזה איזה שנים אשר לא שמעו אַ וארט חסידות, ונתבטל ח"ו עסק הלימוד ודורש התעוררות נכונה, ע"כ תתאספו יחד ותתבוננו עצה נכונה להעירם משינתם, וראשית כל יבואו אתם עמם בכתובים, אשר זה יפעול בעזה"י הרבה.

עוד זאת והוא עיקר אשר ישיגו איש אחד אשר יהי' בתור משפיע נוסע, ואל יחוסו על ההוצאה שבזה, ויהי' הדבר הזה מסודר אצלם, ואיש א' מכם יתן א"ע על זה לבוא בכתובים עם כל מקום ומקום. והנני בוחר בר"ל שי' ראסקין אשר יתן א"ע לזה, היינו שעסקו יהי' בכתיבת מכתבים, ויחתמו עוד שנים רד"נ שי' הורעויטש, ור"א שי' שימחאויטש. וכן האדרעס הקבוע בענין זה יהי' לר"ל שי' אשר אליו יב[ו]או המכתבים, והנני כותב לו בזה.

הרש"ז שי' ברד"מ שי' יתן א"ע בדבר הסדר בחזרת דא"ח במחנם וישתדל בהשגת הרשיון מגבאי הבתי כנסיות, ועוזרים בדבר יהיו אחיו ר' שמואל שי' וגיסו רמ"מ שי'.

ובדבר הרחבת המוסד כנ"ל יעשה ועד מיוחד ויכנוס בזה רש"פ שי' ויצרפו לזה את רד"נ שי' בעזפאלאוו בנו של הרי"מ ז"ל (באם שהוראתו מתאמת בכלל, כי ישנם ל"ע חכמים בעיני עצמם, וממציאים לעצמם התירים שונים, כלומר מצדיקי' א"ע בטענות הזמן והמקום, אשר באמת אינו כן, התורה נצחיות היא, והאסור אסור הוא בכל עת ובכל מקום, וכתי' ועל כל פשעי' תכסה אהבה, היא האהבה שאדם אוהב א"ע, והוא יקר וחביב בעיני עצמו מאד, ע"כ מתיר לעצמו, ומוחל לעצמו, וכמו עד"מ לאוהב וריע ימחול האדם אם יחטא לו, דלפי שאוהבו אין החטא נחשב לעון כלל, ומוחל לו בנקל, כן ויותר מכן מוחל האדם לעצמו מפני אהבת עצמו ואין רואה חוב לעצמו גם במדות הרעות כמו כעס והדומה ומכ"ש במדות דקות), ועל הועד הזה להשתדל דבר הרחבת המוסד הלזה בעזרתו ית'.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, עש"ק ג' תמוז ה'תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו.

ובעמדנו ערב ש"ק פרשת אני חלקך ונחלתך, וידוע פס"ד הרמב"ם אשר לא בשבט לוי בלבד הדברים אמורים, "אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם ה"ז נתקדש קדש קדשים ויהי' הוי' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים וללוויים הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי".

יהי רצון שיוסיף כאו"א בתכ"י בהתמדה ושקידה בלימוד נגלה וחסידות ויהי' זה מתוך בריאות הנפש והגוף.

והרי שבת זה גם התחלת גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, שהוא גם גאולתנו ופדות נפשנו.

בברכה לבשו"ט בעניני הפרט והכלל,

מ. שניאורסאהן

פרשת קרח

טז א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי
וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי
רְאוּבֵן: ב וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֻאֵי
מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם: ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם
קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל
יְהוָה: (לוי) ד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ה וַיְדַבֵּר
אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה
אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת
אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: ו זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־
לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ז וּתְנוּ־בָהֶן | אֵשׁ
וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן | קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה
הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם
בְּנֵי לֵוִי: (ישראל) ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא
בְּנֵי לֵוִי: ט הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי
הָעֵדָה לְשָׁרְתָם: י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ
בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה: יא לָכֵן אַתָּה
וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא
כִּי כתיב תלונו קרי תַלִּינוּ עָלָיו: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא
נַעֲלֶה: יג הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ
גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 290)

בַּיִת מָלֵא סְפָרִים, מַהוּ שֶׁיְּהֵא חַיָּב בִּמְזוּזָה (רש"י טז, א)

לא מָצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה עָנָה עַל שְׁאֵלוֹת אֵלּוּ שֶׁל קֹרַח, לֹא לְגַבֵּי מְזוּזָה וְלֹא לְגַבֵּי צִיצִית; הוּא רַק אָמַר "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה נוֹגֵעַ בַּדָּבָר, בִּהְיוֹתוֹ אֲחִי אַהֲרֹן, וְהַהֲלָכָה הִיא שֶׁתַּלְמִיד־חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הוֹרָאָה וְהוּא נוֹגֵעַ בַּדָּבָר, אֵינוֹ מֵסְמָךְ לוֹמַר "כָּךְ קִבַּלְתִּי".

שני יד אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ
וַתִּתֶּן־לָּנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים
הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה: טו וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד
וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר
אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם:
טז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ
לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר: יז וּקְחוּ | אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי
יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת
וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ: יח וַיִּקְחוּ אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת
וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: יט וַיַּקְהֵל
עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 109)

שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בִּתְמִידֵי צִבּוּר (רש"י טו, טז)

בַּמִּדְרָשׁ נֶאֱמַר: "חֵלֶק בְּאוֹתָהּ מִנְחָה שֶׁהִקְרִיבוּ". אֲבָל רַש"י לא כָּתַב כֵּן, שֶׁהֲרֵי חֶלְקָם שֶׁל עֲדַת קֹרַח בַּמִּנְחָה אֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְלָכֵן אֵין שַׁיָּךְ בָּזֶה 'שֶׁלָּהֶם' (וְרַשִּׁ"י לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁפָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אֵינוֹ נֶחְשָׁב שֶׁלּוֹ - סוכה כז, ב ד"ה כל האזרח). מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חֶלְקָם שֶׁל הַחֲמִישִׁים וּמָאתַיִם אִישׁ בִּתְמִידֵי צִבּוּר שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה (לֹא בְּמִנְחָה אוֹ בְּתָמִיד שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם) – שָׁפִיר שַׁיָּךְ לִקְרוֹתוֹ חֵלֶק.

שלישי כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
כא הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם
כְּרָגַע: כב וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי
הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל
כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף: ס כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: כד דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב
לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם: כה וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ
אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:
כו וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי
הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר
לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם: כז וַיַּעֲלוּ מֵעַל

מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב וְדָתָן וַאֲבִירָם
יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם
וְטַפָּם: כח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה
שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי־לֹא
מִלִּבִּי: כט אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה
וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה
שְׁלָחָנִי: ל וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפָצְתָה
הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר
לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה: לא וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
תַּחְתֵּיהֶם: לב וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע
אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח
וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ: לג וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם
חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ
הַקָּהָל: לד וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ
לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ: לה וְאֵשׁ
יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם
אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת: ס יז א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־
הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ: ג אֶת מַחְתּוֹת
הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי
פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבָם לִפְנֵי־יְהוָה
וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד וַיִּקַּח אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן אֶת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ
הַשְּׂרֻפִים וַיַּרְקְעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ: ה זִכָּרוֹן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא
מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה
וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ: פ ו וַיַּלִּינוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם
הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה: ז וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה
כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה: ח וַיָּבֹא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 53)

מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מִקְצָת מְדִינָה (רש"י טז, כב) הַיְינוּ שֶׁהַנְהָגַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה סְרוּחָה וּמְאוּסָה בְּעֵינֵי ה', אֲבָל לֹא הִתְכַּוְּנוּ לִמְרֹד בּוֹ, שֶׁהֲרֵי קֹרַח הֵסִית וּפִתָּה אוֹתָם עַד שֶׁהִכְנִיסָם לְמַחֲלֹקֶת זוֹ. וְאִלּוּ קֹרַח, שֶׁהֵבִיא אוֹתָם לְסַרְחוֹן זֶה, הוּא חוֹטֵא מַמָּשׁ, מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת. מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוֹטֵא, נִפְרָע מִכֻּלָּם, גַּם מֵאִלּוּ שֶׁסָּרְחוּ; אֲבָל הַקָּבָ"ה, הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, הֲרֵי יוֹדֵעַ מִיהוּ הָאִישׁ הָאֶחָד הַחוֹטֵא, וּמַדּוּעַ יִקָּצֵף עַל כָּל הָעֵדָה.

רביעי ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: י הֵרֹמוּ
מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרֶגַע וַיִּפְלוּ
עַל־פְּנֵיהֶם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־
הַמַּחְתָּה וְתֵן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים
קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם
כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָّגֶף: יב וַיִּקַּח
אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר | דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל
וְהִנֵּה הֵחֵל הַנָّגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר
עַל־הָעָם: יג וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים
וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה: יד וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־
דְּבַר־קֹרַח: טו וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַّגֵּפָה נֶעֱצָרָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 69)

שֶׁאִם הִקְדִּים לֵוִי אֶת הַכֹּהֵן . . צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ . . לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה (רש"י יח, כט)

בְּלִמּוּד עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, לֹא מִסְתַּבֵּר לוֹמַר שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַחִיּוּב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה כְּבָר יָשְׁנוּ בְּפֹעַל בַּטֵּבֶל חֵלֶק הַתְּרוּמָה (שֶׁעָתִיד לְהַפְרִישׁ). וּלְפִי־זֶה מוּבָן מַדּוּעַ צְרִיכִים פָּסוּק מְיֻחָד שֶׁאִם הִקְדִּים הַלֵּוִי אֶת הַכֹּהֵן בַּכָּרִי חַיָּב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

חמישי טו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יז דַּבֵּר |
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית
אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר

מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ: יח וְאֵת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֵּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם: יט וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה: כ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וַהֲשִׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם: כא וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו | כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם: כב וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת: כג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים: כד וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 196)

וְלָמָּה שְׁקֵדִים, הוּא הַפְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפֵּרוֹת (רש"י יז, כג)

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁיֵּשׁ שֶׁפַע שֶׁל חֶסֶד הַמִּתְעַכֵּב עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה, כִּי בְּכָל הֵיכָל דָּנִים אֶת הָאָדָם אִם הוּא רָאוּי לִשְׁפַע זֶה. אַךְ בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים עוֹבֵר הַשֶּׁפַע בִּמְהִירוּת דֶּרֶךְ כָּל הָעוֹלָמוֹת, וּכְמוֹ נָהָר גָּדוֹל מְאֹד, שֶׁ"הָלוֹךְ יֵלֵךְ כְּמִנְהָגוֹ וְיִשְׁטֹף הָעֵצִים וְהֶעָפָר הַמְעַכְּבִים". וּבָזֶה נִרְמָז גַּם עִנְיַן הָאִתְהַפְּכָא: כַּאֲשֶׁר הַמַּיִם בּוֹקְעִים אֶת הַסְּתִימָה, הִיא נִסְחֶפֶת בַּזֶּרֶם "וּמְמַהֶרֶת לָלֶכֶת, עַד שֶׁהַמַּיִם נִגְרָרִים אַחֲרֶיהָ".

ששי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ: כו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: פ כז וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ: כח כָּל הַקָּרֵב | הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ: ס יח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם: ב וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּוּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתֻךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֶת: ג וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם: ד וְנִלְוּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם: ה וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אַחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: ז וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם: ט זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ: י בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ: יא וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכֵל אֹתוֹ: יב כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים: יג בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכֻלֶנּוּ: יד כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה: טו כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ | פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה: טז וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף

חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הִוא׃
יז אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא
תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃
יח וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין
לְךָ יִהְיֶה׃ יט כֹּל | תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ
אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לְפְנֵי
יהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ׃ כ וַיֹּאמֶר יהוָה אֶל־אַהֲרֹן
בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם
אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ׳ 63)

כָּל פֶּטֶר רֶחֶם . . יִהְיֶה לָּךְ . . וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה (יח, טו)

מִפַּשְׁטוּת הַכְּתוּבִים מוּכָח שֶׁגֶּדֶר הַפִּדְיוֹן הוּא פְּדִיַּת הַחֲמוֹר מִיַּד הַכֹּהֵן, כִּי תֵּכֶף מִשֶּׁנּוֹלַד הוּא שֶׁל הַכֹּהֵן (״לְךָ יִהְיֶה״), אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה צִוְּתָה לְיִשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ מִן הַכֹּהֵן, וְגַם הַקַּלָּה עָלָיו שֶׁיָּכוֹל לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׁה. וְהִנֵּה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם נָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַחֲמוֹר לֹא קִיֵּם אֶת הַמִּצְוָה. אֲבָל יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם לְשִׁיטָה זוֹ הַפִּדְיָה הִיא מִן הַכֹּהֵן, אֶלָּא שֶׁבַּכָּתוּב נִתְפָּרְשׁוּ רַק שְׁתֵּי בְּרוּרוֹת, פִּדְיָה וַעֲרִיפָה, לֹא נְתִינַת הַחֲמוֹר.

שביעי כא וּלְבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל
לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־
עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ כב וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת׃
כג וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם
יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה׃ כד כִּי אֶת־מַעְשַׂר
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי
לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה׃ פ כה וַיְדַבֵּר יהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כו וְאֶל־הַלְּוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר
אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרִמֹתֶם
מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר׃
כז וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן
וְכַמְּלֵאָה מִן־הַיָּקֶב׃ כח כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם
תְּרוּמַת יהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת
יהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ כט מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ
אֵת כָּל־תְּרוּמַת יהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ
מִמֶּנּוּ׃ ל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ
מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת
יָקֶב׃ לא וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם
כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃
לב וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ
מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא
תָמוּתוּ׃ פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות שבת־קודש פרשת קורח תשכ״ד)

וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ (יח, לב)

מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם הִפְרַשְׁתָּ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא מִן הַמֻּבְחָר, שֶׁאַתָּה בִּנְשִׂיאַת עָוֹן? תַּלְמוּד־לוֹמַר, וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא (ספרי)

מִדִּבְרֵי הַ׳סִּפְרִי׳ נִמְצָינוּ לְמֵדִים, עַד כַּמָּה חַיָּב אָדָם לְקַיֵּם כָּל מִצְוָה בְּאֹפֶן שֶׁל הִדּוּר, לְפָנִים מִשּׁוּרַת־הַדִּין. וְזֶה הָיָה אַחַד הַדְּבָרִים שֶׁתָּבַע כ״ק אַדְמו״ר מוֹהַרַיַּ״צ יוֹתֵר מִן הַנְּשִׂיאִים שֶׁקָּדְמוּ לוֹ, וּבְמְיֻחָד בִּשְׁנוֹתָיו הָאַחֲרוֹנוֹת.

מפטיר ל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב: לא וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

לב וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ: פפפ

צ"ח פסוקים, דניא"ל סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת קרח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשמואל א פרק יא־יב

יא יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה:

טו וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל

שי למורא

יד) וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל, שֶׁבְּקָרוֹב לְאוֹתוֹ מָקוֹם עָשָׂה ה' תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִלְחֶמֶת שָׁאוּל נֶגֶד נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי. וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה, לְפִי שֶׁבָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ עוֹרְרִים עַל הַדָּבָר. **טו)** וַיַּמְלִכוּ שָׁם, הִמְלִיכוּהוּ שֵׁנִית בְּהַסְכָּמַת כֻּלָּם וּבְרָצוֹן טוֹב.

עטרת מרים

יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה עַל כִּי בָּרִאשׁוֹנָה לֹא קִבְּלוּהוּ כֻּלָּם בְּרָצוֹן: **טו** וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שֵׁנִית שָׁם אֶת־שָׁאוּל בְּהַסְכָּמַת כֻּלָּם וּבְרָצוֹן טוֹב. לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי

עטרת מרים

יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד: א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי
בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי פֶּן תַּחְשְׁבוּ שֶׁתַּכְלִית דְּבָרַי הֵמָּה לִמְנוֹעַ
הַמְלָכַת מֶלֶךְ וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: ב וְעַתָּה הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ
לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם נְכוֹנִים לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ
וַחֲפֵצִים בּוֹ כְּמוֹתְכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי
לִפְנֵיכֶם מֵעִיר לְעִיר לִשְׁפּוֹט אֶתְכֶם,
וְלֹא יוֹם וְלֹא יוֹמַיִם, אֶלָּא מִנְּעֻרַי עַד־
הַיּוֹם הַזֶּה: ג הִנְנִי בְּעוֹד שֶׁאֲנִי פֹּה
עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ
הַמֶּלֶךְ הַנִּמְשָׁח מֵה׳ אֶת־שׁוֹר | שֶׁל
מִי לָקַחְתִּי לַעֲבוֹדָתִי וַחֲמוֹר מִי
לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי גָּזַלְתִּי
בְּמָמוֹן אֶת־מִי רַצּוֹתִי עָשַׁקְתִּי בְּגוּפוֹ
וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר לְהַטּוֹת הַדִּין
וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ מִבְּלִי לְעָנְשׁוֹ עוֹנֶשׁ
הָרָאוּי וְאָשִׁיב לָכֶם עַל דִּבְרֵיכֶם:
ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְלֹא
רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ
מְאוּמָה שׁוּם דָּבָר: ה וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם עֵד יִהְיֶה יְהוָה בָּכֶם וְעֵד
מְשִׁיחוֹ הַמֶּלֶךְ שָׁאוּל הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר
כָּל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד אָמְרוּ עֵד: ו אַחַר
שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא מָצְאוּ בְּיָדוֹ מְאוּמָה
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם הֲלֹא
כֻּלְּכֶם יְדַעְתֶּם מַעֲשֵׂה יְהוָה אֲשֶׁר
עָשָׂה אֶת עַל יְדֵי־מֹשֶׁה וְאֶת־
אַהֲרֹן הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עַל יָדָם
וְעִמָּהֶם וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה עַל יְדֵי
הַנִּפְלָאוֹת הָהֵם אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ז וְעַתָּה הוֹאִיל
וִידַעְתֶּם הִתְיַצְּבוּ עִמְדוּ וְאִשָּׁפְטָה
וְאֶתְוַכֵּחַ אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת עַל
כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה
אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבֹתֵיכֶם:
ח כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרָיִם
וַיִּזְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה מִקּוֹשִׁי
הַשִּׁעְבּוּד וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־
אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם
בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ט וּבְבוֹאָם לָאָרֶץ
וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
וַיִּמְכֹּר אֹתָם מְסָרָם בְּיַד הַגּוֹיִם, בְּיַד
סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־

שי למורא

ב) וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי, מֵרֹב עֲבוֹדָה וְעֹל הַצִּבּוּר קָפְצָה עָלָיו זִקְנָה וְשֵׂיבָה קֹדֶם הַזְּמַן, (שֶׁהָיָה אָז בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה). וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם, וּבָנַי לֹא יִירְשׁוּ אֶת גְּדֻלָּתִי, כִּי הִנָּם אִתְּכֶם כְּאֶחָד מִכֶּם. ג) עֲנוּ בִי, הָעִידוּ בִּי. כְּמוֹ "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ" (שמות כ,יג). וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ, וְלִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת.
אֶת שׁוֹר מִי לָקַחְתִּי, הַאִם לָקַחְתִּי
אֶת שׁוֹרוֹ שֶׁל מִישֶׁהוּ לַעֲבוֹדָתִי.
וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי, כְּשֶׁהָיִיתִי הוֹלֵךְ
מֵעִיר לְעִיר לִשְׁפֹּט אֶתְכֶם עַל עִסְקֵי
צָרְכֵיכֶם הָיִיתִי הוֹלֵךְ עַל הַחֲמוֹר שֶׁלִּי,
וְלֹא לָקַחְתִּי מִשֶּׁל הַצִּבּוּר. אֶת מִי
רַצּוֹתִי, מִלְּשׁוֹן רִצּוּץ וּשְׁבִירָה.
לָקַחְתִּי כֹּפֶר, שֶׁיְּהֵא פִּדְיוֹן לוֹ עַל
פִּשְׁעוֹ. וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ, וּבִתְמוּרַת
הַכֹּפֶר הֶעְלַמְתִּי עֵינַי מִפִּשְׁעוֹ. וְאָשִׁיב
לָכֶם, וְאָשִׁיב לְשַׁלֵּם כָּל מַה
שֶׁתֹּאמְרוּ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, וְאָשִׁיב לָכֶם
תְּשׁוּבָה עַל כָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה, מֵאֵיזֶה
טַעַם נַעֲשָׂה. ה) וַיֹּאמֶר עֵד, כָּל
הָעָם אָמַר "עֵד". וְרז"ל אָמְרוּ, שֶׁיָּצְאָה
בַּת קוֹל וְאָמְרָה "עֵד", אָמַר לָהֶם
הקב"ה, אַתֶּם מְעִידִים עָלָיו עַל מַה
שֶּׁבַּגָּלוּי, וַאֲנִי מֵעִיד עָלָיו עַל מַה
שֶּׁבַּסֵּתֶר. וְזֶהוּ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת
שֶׁהוֹפִיעַ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית דִּין שֶׁל
מַטָּה. ו) אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה
וְאֶת אַהֲרֹן, כְּלוֹמַר, הֲלֹא כֻּלְּכֶם
יוֹדְעִים אֶת מַעֲשֵׂי ה׳ וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר
עָשָׂה עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן. וַאֲשֶׁר
הֶעֱלָה וגו׳, וְעַל יְדֵי הַנִּפְלָאוֹת הָהֵם
הֶעֱלָם מִמִּצְרַיִם. ז) צִדְקוֹת ה׳,
הַצְּדָקוֹת שֶׁעָשָׂה ה׳.

עַד־מְאֹד: יב א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־
כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל
אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם
מֶלֶךְ: ב וְעַתָּה הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ
לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבָנַי הִנָּם
אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעֻרַי
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: ג הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד
יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת־שׁוֹר | מִי
לָקַחְתִּי וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי
עָשַׁקְתִּי אֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי
לָקַחְתִּי כֹּפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב
לָכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְלֹא
רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה:
ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהוָה בָּכֶם וְעֵד
מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם
בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד: ו וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ז וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ
וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה
אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבֹתֵיכֶם: ח כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרָיִם וַיִּזְעֲקוּ
אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה:
ט וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא
שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָּם:

שי למורא

יא) אֶת יְרֻבַּעַל, הוּא גִּדְעוֹן הַשּׁוֹפֵט. וְאֶת בְּדָן, הוּא שִׁמְשׁוֹן, שֶׁבָּא מִשֵּׁבֶט דָּן. "בְּדָן" כְּמוֹ "בֶּן דָּן". **יב)** וַה' אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם, לֹא דַּי לָכֶם שֶׁפְּשַׁעְתֶּם בִּי, כִּי אַף בַּהקב"ה שֶׁהוּא מַלְכְּכֶם מְאַסְתֶּם בּוֹ מִמְּלֹךְ עֲלֵיכֶם. **יג)** וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ, כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁעָבַר אַיִן, שֶׁהֲרֵי הַמֶּלֶךְ הִנֵּה הוּא מוֹלֵךְ בְּפֹעַל. וְהִנֵּה נָתַן ה', שֶׁהקב"ה הִסְכִּים שֶׁתַּמְלִיכוּ מֶלֶךְ. **יד)** אַחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם, כִּי הוּא יֵלֵךְ לִפְנֵיכֶם לַמִּלְחָמָה. **טו)** יַד ה', מַכַּת יַד ה'. בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם, כְּלוֹמַר, וְהָיְתָה בָּכֶם אַחַר שֶׁהָיְתָה בַּאֲבוֹתֵיכֶם. וְרז"ל אָמְרוּ, "וּבַאֲבוֹתֵיכֶם", שֶׁיְּחַטְּטוּ לְהוֹצִיא הַמֵּתִים מִקִּבְרֵיהֶם, שֶׁבַּעֲוֹן חַיִּים, מֵתִים נֶחְטָטִים. **טז)** הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ וגו', וּכְשֵׁם שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּתִי אֲנִי יָכוֹל לְשַׁנּוֹת אֶת הָעִתִּים, כָּךְ אִם פָּגְעָה בָּכֶם מִלְחָמָה הָיָה כֹּחַ בִּתְפִלָּתִי לַעֲמֹד עַל הָאוֹיֵב, וְלֹא הֱיִיתֶם צְרִיכִים לְבַקֵּשׁ מֶלֶךְ כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי חַי. **יז)** קְצִיר חִטִּים הַיּוֹם,

עטרת מרים

פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָּם: **י** וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה הִתְפַּלְּלוּ לַה' וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ אֲבָל לֹא שָׁאֲלוּ לָהֶם מֶלֶךְ לִלְחוֹם מִלְחַמְתָּם: **יא** וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל גִּדְעוֹן וְאֶת־בְּדָן שִׁמְשׁוֹן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל עִם כִּי לֹא הָיוּ מוֹלְכִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּצֵּל ה' אֶתְכֶם עַל יְדֵיהֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם הַיּוֹשְׁבִים מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח: **יב** אֲבָל אַתֶּם כַּאֲשֶׁר וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם לַמִּלְחָמָה וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא נִהְיֶה כַּאֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר הָיָה הַשּׁוֹפֵט יוֹצֵא לִפְנֵיהֶם בַּמִּלְחָמָה כִּי אִם־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וְהוּא יִלָּחֵם מִלְחַמְתֵּנוּ, הֲגַם שֶׁיָּדוּעַ לָכֶם כִּי וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם: **יג** וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם בַּעֲבוּר הַתְּשׁוּעָה שֶׁעָשָׂה, מֵאַחַר אֲשֶׁר שְׁאֶלְתֶּם עַל מֶלֶךְ וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ כִּי הִסְכִּים עַל יֶדְכֶם וְהִמְלִיכוּ: **יד** אַךְ אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וְתִשְׁמְרוּ מִצְוֹתָיו וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וִהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר יֵלֵךְ לִפְנֵיכֶם לַמִּלְחָמָה לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: **טו** וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה אָז לֹא יָסִיר הַשְׁגָּחָתוֹ מִמְּכֶם, רַק וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה וּבַאֲבוֹתֵיכֶם: **טז** גַּם־עַתָּה אַחַר שֶׁהִסְכִּים לְהַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם אֲשֶׁר יְמַלֵּא שְׁאֵלַת הַשּׁוֹאֵל אַף אִם הִיא רָעָה בְּעֵינֵי ה', וְלֹא לְטוֹבָה יֵחָשֵׁב: **יז** הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם וְהַמָּטָר לִקְלָלָה יֵחָשֵׁב, וְעִם כָּל זֹאת אֶקְרָא אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר כִּי כֵּן יְמַלֵּא שְׁאֵלַת

י וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ: **יא** וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל וְאֶת־בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח: **יב** וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם: **יג** וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאֶלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: **יד** אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וִהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: **טו** וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם: **טז** גַּם־עַתָּה הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם: **יז** הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל־יְהוָה וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ: **יח** וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׁמוּאֵל: **יט** וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עַל־כָּל־

הַמְבַקֵּשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה כַּאֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לְעַצְמְכֶם וּבְעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ: **יח** וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה בַּעֲבוּר חֵטְא שְׁאֵלַת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־שְׁמוּאֵל עַל שֶׁהִמְלִיכוּ מֶלֶךְ בְּחַיָּיו, וּכְאִלּוּ מָאֲסוּ בּוֹ: **יט** וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עוֹד

עטרת מרים

עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ אֲשֶׁר עָשִׂינוּ מֵאָז, לַעֲשׂוֹת רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ:
כ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־
תִּירָאוּ הֲלֹא אַתֶּם כְּבָר עֲשִׂיתֶם
אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת וְאֵין לְהָשִׁיב.
אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה
וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם
וִיכֻפַּר הֶעָוֹן: וְחוּץ מִזֶּה....: כא וְלֹא
תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי ה׳ כִּי | הַהֲלִיכָה הַהִיא
הִיא הֲלִיכָה אַחֲרֵי הַתֹּהוּ הָאֱלִילִים
אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־
תֹהוּ הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ: כב כִּי
אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם חוֹטְאִים לְפָנָיו לֹא־
יִטֹּשׁ לֹא יַעֲזוֹב יְהוָה אֶת־עַמּוֹ
וּמַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם בְּאוֹפֶן נִפְלָא שֶׁזָּכַר
בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בַּגּוֹיִם שֶׁה׳ מוֹשִׁיעֲכֶם כִּי הוֹאִיל נִשְׁבַּע יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם סְגוּלָּה:

שי למורא

חֹדֶשׁ סִיוָן. כא) הַתֹּהוּ, כִּנּוּי לָעֲבוֹדָה־זָרָה. כב) בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, בַּעֲבוּר שֶׁיֵּצֵא שְׁמוֹ עֲלֵיכֶם שֶׁהוּא מוֹשִׁיעֲכֶם. כִּי הוֹאִיל ה׳, כִּי נִשְׁבַּע ה׳. לְעָם, לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים.

חַטֹּאתֵינוּ רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ:
כ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ
אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי
יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם: כא וְלֹא תָּסוּרוּ כִּי |
אַחֲרֵי הַתֹּהוּ אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה: כב כִּי
לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה
לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה
תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ
עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא
אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו:
ד וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה
אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים:
ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ
וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ
אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ
שְׂרֵפַת הַפָּרָה: (לוי) ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ
בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן
עַד־הָעָרֶב: ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם
וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: ט וְאָסַף |
אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: (ישראל) י וְכִבֶּס
הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם
לְחֻקַּת עוֹלָם: יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם
וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: יג כָּל־
הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא
יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא
יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם
כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר
בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ
אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכֹל
אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת
אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים:
יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן
עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי:

אגרות קודש

ב״ה, ז׳ תמוז, תשכ״ד
ברוקלין, נ.י.

תלמידות המסיימות ביה״ס היסודי בית רבקה בכפר חב״ד

ה׳ עליהן תחיינה

ברכה ושלום!

בנועם קבלתי הודעתן שעומדות לסיים בית הספר היסודי בית רבקה ולהמשיך בלימודים בסמינר למורות בית רבקה.

יתן השי״ת שכשם שמסיימות את בית הספר היסודי כן תכנסנה להסמינר למורות בית רבקה ותזכינה לסיימו בהצלחה מופלגה, חדורות יראת ה׳ ומדות טובות וספוגות אור וחיות חסידותיים, ומעשה הוא העיקר בהנהגה טובה בחיי היום-יום ובהשפעה טובה, כיאות לבנות ישראל שכל אחת היא בת שרה רבקה רחל ולאה. ואין הדבר תלוי אלא ברצונן, והשי״ת יצליחן בגשמיות וברוחניות גם יחד, לשמחת הוריהן ומוריהן וכל רואיהן.

בברכה לבשורות טובות.

פרק ד משנה א

בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, אֵיזֶהוּ חָכָם, הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִּי. אֵיזֶהוּ גִבּוֹר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר. אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אַשְׁרֶיךָ, בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְטוֹב לָךְ, לָעוֹלָם הַבָּא. אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקַלּוּ:

נקודות משיחות קודש

בן זומא הוא אחד מאותם "ארבעה שנכנסו לפרדס"[1] ומובנת אפוא מעלתו הגדולה [בדוגמת רבי עקיבא, אף־על־פי שלא הגיע לדרגתו ממש, שכן רק רבי עקיבא "נכנס בשלום ויצא בשלום"].

ועל־אף גדולתו הרבה, הדגיש בן זומא את הצורך ללמוד "מכל אדם". ללמדנו כי גם למי שזכה למדרגה גבוהה ביותר, כבן זומא (שכאמור, "נכנס לפרדס") - יש מה ללמוד "מכל אדם".

תוכן הדברים נרמז בשמו - "בן זומא" - שלא נקרא בשמו אלא על שם אביו. בכך מודגשת תלותו באביו והיותו בבחינת "מקבל" - ולכן אמר בן זומא "איזהו חכם? הלומד מכל אדם".

(׳תורת־מנחם - התוועדויות׳ תשמח, כרך ג, עמ׳ 552)

יש לדייק: מדוע נזקק התנא גם לסיום הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - בשעה שהראיה לכך שחכם הוא מי שלומד מכל אדם היא רק מתחילת הפסוק - "מכל מלמדי השכלתי"?!

ביאור הדברים:

"חכם" הוא מי שמבין כל דבר על בוריו; הוא אמנם מכיר במעלותיו של כל אחד ואחד, כדי ללמוד מהן, אך באותה מידה הוא גם ער לחסרונותיו של הזולת, על־מנת להימנע מהם. לאור זאת תישאל השאלה - כיצד החכם "לומד מכל אדם", הלוא מן־הסתם יש גם מי שהם מלאי חסרונות ואין מה ללמוד מהם?!

זו הסיבה שהתנא נזקק גם לחציו השני של הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - פה טמון ההסבר לכך שיש מה ללמוד "מכל אדם".

כאשר מתבוננים היטב במעשה הבריאה רואים (לא רק שהקב"ה מנהיג את העולם וברא אותו בכל רגע יש מאין, אלא גם) כיצד כל בריאה ובריאה מעידה על מציאות הבורא והנהגתו. זוהי אם־כן משמעות הפסוק "כי עדותיך שיחה לי" - בכל אדם ואדם אפשר לראות "עדות" למציאות הקב"ה. גם אדם שהוא נטול כל מעלה (גלויה) הוא בבחינת "עדותיך" (עדות למציאות הבורא). וכמו שמצינו בסיפור הגמרא[2], על "אדם אחד שהיה מכוער ביותר", שנזדמן לרבי אליעזר לפגשו אמר לו רבי אליעזר, "ריקה, כמה מכוער אותו האיש" (כוונתו היתה לכיעור במובן הרוחני); על כך השיב לו האיש, "לך ואמור לאומן שעשאני - כמה מכוער כלי זה שעשית". כוונת תשובתו היתה שגם באדם ירוד כמותו אפשר לראות את צלם ה"אומן" שעשה אותו.

על־פי זה מובן אפוא מדוע נזקק התנא במשנתנו לכל הפסוק כולו.

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח ובלק)

כתב במדרש־שמואל: "לפיכך נקט אלו, לפי שהשמיענו בהם שמות מחודשים היפך ממה שיגזור השכל". כלומר, בכל האמירות שבמשנתנו יש דבר־חידוש:

"איזהו חכם" - חכם הוא מי שרואה כל דבר לאמיתתו, לעומקו ולפרטיו. ממילא בהכרח שמלבד המעלות שרואה בכל דבר, רואה הוא גם את החסרונות. לפי זה, איך יתכן שהחכם לומד "מכל אדם"? מחדש התנא במשנתנו כי החכם האמיתי אכן לומד מכל אדם, מכיון שלכל אחד ואחד יש מעלה כלשהי ועל כן אפשר ללמוד "מכל אדם".

"איזהו גבור" - על דרך הרגיל מייחסים את מידת הגבורה לאחד שכוחו רב ("לוכד עיר"). מחדש התנא ואומר, אדרבה - גיבור הוא מי שבכוחו לכלוא את גבורתו; "כובש את יצרו".

"איזהו עשיר" - במדרש[3] נאמר: "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים". לפי זה היה אפשר לחשוב כי עשיר אמיתי הוא, מי שנכסיו מרובים והוא משתוקק להרבותם עוד ועוד (שכן "מי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות"!). מחדשת משנתנו ואומרת כי עשיר אמיתי הוא דוקא זה שאינו "נבהל להון" אלא שמח במה שיש לו ומנצל זאת מתוך מנוחת־הנפש.

"איזהו מכובד" - ההנחה הרווחת היא שאדם מכובד אין זה מכבודו להשפיל את עצמו ולכבד כל אדם ואדם; (להיפך, מצד כבודו עליו להיבדל מכל שאר הציבור). מחדש התנא ואומר כי מכובד אמיתי הוא המכבד את הבריות - אף את אלו הפחותים, שאין בהם כל מעלה, והם בבחינת "בריות" בעלמא[4].

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח)

---

1) חגיגה יד, ב. 2) תענית כ, א. 3) קהלת־רבה א, לד. 4) ראה תניא פרק לב.

לוח זמנים לשבוע פרשת קרח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:36	5:36	8:25	8:25	9:06	9:06	10:19	10:19	13:15	13:16	19:43	19:45	20:12	20:15	19:25	20:27
חיפה (ק)	5:32	5:31	8:21	8:21	9:03	9:04	10:16	10:17	13:14	13:16	19:49	19:52	20:16	20:19	19:18	20:31
ירושלים (ק)	5:33	5:33	8:23	8:23	9:04	9:04	10:16	10:17	13:13	13:15	19:48	19:50	20:12	20:15	19:10	20:27
תל אביב (ק)	5:34	5:34	8:24	8:24	9:05	9:05	10:18	10:19	13:15	13:16	19:45	19:48	20:15	20:18	19:25	20:30
אבו דאבי (ח)	5:33	5:33	8:19	8:19	8:55	8:56	10:05	10:06	12:55	12:56	19:09	19:12	19:36	19:39	18:51	19:50
אוסטריה, וינה (ק)	4:56	4:54	7:38	7:41	8:53	8:52	10:14	10:14	13:33	13:35	20:51	20:55	21:35	21:40	20:37	21:59
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:29	7:33	9:14	9:13	9:52	9:54	10:42	10:44	12:49	12:50	17:09	17:09	17:39	17:39	16:49	17:50
אוקראינה, אודסה (ק)	5:06	5:04	7:52	7:54	8:59	8:59	10:19	10:19	13:35	13:36	20:47	20:50	21:28	21:32	20:32	21:50
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:31	4:29	7:14	7:16	8:27	8:27	9:49	9:49	13:07	13:09	20:25	20:29	21:08	21:13	20:10	21:32
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:40	4:38	7:21	7:24	8:37	8:37	9:59	9:59	13:18	13:20	20:38	20:42	21:22	21:27	20:23	21:46
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	4:57	4:55	7:26	7:32	8:59	8:58	10:22	10:22	13:45	13:46	21:12	21:16	21:59	22:04	20:57	22:26
אוקראינה, קייב (ק)	4:48	4:46	7:15	7:22	8:51	8:50	10:14	10:14	13:37	13:39	21:05	21:10	21:53	21:58	20:51	22:20
איטליה, מילאנו (ק)	5:36	5:34	8:24	8:25	9:27	9:27	10:47	10:47	14:01	14:02	21:11	21:15	21:49	21:53	20:54	22:10
אקוואדור, קיטו (ח)	6:09	6:11	8:39	8:38	9:09	9:10	10:12	10:13	12:43	12:44	18:16	18:17	18:40	18:41	17:59	18:51
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:55	7:58	9:46	9:44	10:22	10:24	11:13	11:15	13:22	13:24	17:51	17:51	18:20	18:19	17:32	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:05	9:08	10:42	10:40	11:22	11:24	12:11	12:13	14:14	14:15	18:23	18:22	18:56	18:56	18:05	19:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:40	5:39	8:31	8:32	9:21	9:21	10:37	10:37	13:42	13:44	20:31	20:34	21:05	21:08	20:15	21:22
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:25	5:24	8:16	8:17	9:08	9:08	10:25	10:25	13:32	13:33	20:24	20:27	20:59	21:03	20:09	21:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:25	5:25	8:17	8:17	9:08	9:08	10:25	10:26	13:33	13:34	20:25	20:28	21:00	21:04	20:10	21:18
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:56	5:55	8:47	8:47	9:42	9:42	10:59	11:00	14:09	14:10	21:06	21:10	21:43	21:47	20:51	22:02
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:20	6:20	9:09	9:09	9:48	9:49	11:00	11:01	13:55	13:56	20:21	20:24	20:49	20:52	20:04	21:04
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:41	5:41	8:31	8:31	9:14	9:14	10:28	10:28	13:27	13:28	20:01	20:04	20:32	20:35	19:45	20:47
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:29	6:29	9:15	9:15	9:52	9:53	11:03	11:04	13:54	13:55	20:11	20:13	20:38	20:41	19:55	20:52
ארה"ב, ניו היבן (ק)	5:19	5:18	8:10	8:11	9:03	9:03	10:20	10:20	13:28	13:29	20:22	20:26	20:58	21:02	20:07	21:17
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:50	5:49	8:41	8:42	9:32	9:33	10:49	10:50	13:56	13:57	20:48	20:51	21:23	21:26	20:32	21:41
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:16	5:15	8:07	8:07	9:01	9:01	10:18	10:19	13:27	13:28	20:23	20:26	20:59	21:03	20:08	21:18
בוליביה, לה-פס (ח)	6:56	6:58	9:11	9:10	9:42	9:43	10:40	10:41	13:01	13:03	18:07	18:07	18:32	18:32	17:49	18:42
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:29	5:27	7:42	7:50	9:33	9:32	10:57	10:57	14:22	14:24	21:54	21:58	22:43	22:48	21:40	23:11
בלגיה, בריסל (ק)	5:31	5:29	7:42	8:00	9:34	9:34	10:58	10:58	14:22	14:24	21:52	21:56	22:41	22:46	21:38	23:08
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:43	6:46	8:50	8:49	9:22	9:24	10:18	10:20	12:35	12:37	17:32	17:32	17:53	17:54	17:09	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:30	6:32	8:38	8:36	9:10	9:11	10:06	10:07	12:23	12:25	17:17	17:17	17:43	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	4:45	4:43	7:00	6:59	8:50	8:50	10:15	10:15	13:40	13:42	21:15	21:20	22:03	22:09	21:02	22:32
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:43	4:40	7:09	7:08	8:53	8:52	10:20	10:19	13:50	13:51	21:33	21:38	22:28	22:34	21:22	23:01
גרמניה, ברלין (ק)	4:46	4:44	7:06	7:05	8:54	8:53	10:19	10:19	13:47	13:48	21:27	21:31	22:17	22:23	21:11	22:48
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:18	5:15	7:48	7:54	9:19	9:18	10:42	10:42	14:05	14:06	21:31	21:35	22:18	22:23	21:17	22:45
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:49	6:52	8:53	8:51	9:26	9:27	10:20	10:22	12:36	12:37	17:29	17:30	17:49	17:49	17:04	18:00
הודו, מומבאי (ח)	6:00	6:00	8:43	8:42	9:17	9:17	10:25	10:26	13:10	13:12	19:14	19:16	19:40	19:42	18:58	19:53
הודו, פונה (ח)	5:57	5:58	8:40	8:39	9:13	9:14	10:21	10:22	13:06	13:08	19:09	19:11	19:35	19:37	18:53	19:48
הונגריה, בודפשט (ק)	4:48	4:46	7:32	7:35	8:43	8:43	10:04	10:04	13:22	13:23	20:37	20:41	21:20	21:25	20:23	21:43
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:29	4:28	7:20	7:20	8:12	8:12	9:29	9:29	12:37	12:38	19:30	19:33	20:05	20:09	19:15	20:24
יוון, אתונה (ק)	6:03	6:02	8:54	8:54	9:41	9:42	10:57	10:57	14:01	14:02	20:45	20:48	21:18	21:22	20:30	21:35

לוח זמנים לשבוע פרשת קרח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	5:11	5:09	7:58	7:56	9:05	9:05	10:26	10:26	13:43	13:44	20:56	21:00	21:38	21:43	20:42	22:01
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:57	8:39	8:40	9:14	9:14	10:22	10:23	13:08	13:09	19:13	19:15	19:39	19:41	18:56	19:51
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:07	8:10	9:30	9:32	10:16	10:18	11:02	11:04	12:59	13:01	16:52	16:52	17:28	17:28	16:34	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	5:07	5:07	7:55	7:55	8:33	8:33	9:44	9:45	12:37	12:38	18:57	19:00	19:26	19:28	18:41	19:40
סין, בייג'ין (ח)	4:46	4:45	7:38	7:37	8:28	8:28	9:44	9:44	12:50	12:51	19:40	19:43	20:15	20:18	19:23	20:33
סינגפור, סינגפור (ח)	6:57	6:59	9:27	9:28	9:58	10:00	11:01	11:02	13:34	13:35	19:09	19:10	19:33	19:34	18:52	19:44
פולין, ורשא (ק)	4:17	4:15	6:35	6:36	8:24	8:23	9:49	9:49	13:16	13:18	20:53	20:58	21:45	21:50	20:39	22:15
פרו, לימה (ח)	6:24	6:25	8:42	8:43	9:13	9:15	10:13	10:14	12:37	12:38	17:50	17:51	18:15	18:15	17:33	18:25
צרפת, ליאון (ק)	5:52	5:50	8:41	8:40	9:44	9:44	11:04	11:04	14:18	14:20	21:27	21:31	22:08	22:12	21:12	22:29
צרפת, פריז (ק)	5:49	5:47	8:32	8:28	9:47	9:47	11:09	11:09	14:29	14:31	21:52	21:57	22:35	22:40	21:36	23:00
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:43	5:44	8:16	8:17	8:47	8:48	9:51	9:52	12:26	12:27	18:07	18:08	18:31	18:32	17:50	18:42
קנדה, טורונטו (ק)	5:37	5:35	8:28	8:27	9:25	9:24	10:43	10:44	13:55	13:56	20:59	21:03	21:34	21:38	20:41	21:54
קנדה, מונטריאול (ק)	5:06	5:05	7:56	7:55	8:58	8:58	10:18	10:18	13:32	13:33	20:41	20:45	21:20	21:24	20:25	21:41
קפריסין, לרנקה (ק)	5:32	5:31	8:22	8:22	9:06	9:06	10:20	10:21	13:20	13:22	19:57	20:00	20:28	20:31	19:41	20:44
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:22	4:18	6:55	6:56	8:36	8:35	10:04	10:04	13:38	13:39	21:29	21:34	22:29	22:35	21:15	23:06
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:49	3:45	6:28	6:29	8:07	8:05	9:35	9:35	13:12	13:13	21:13	21:19	22:12	22:19	20:55	22:55
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:26	4:25	7:14	7:12	8:21	8:21	9:42	9:42	12:59	13:01	20:14	20:18	20:56	21:00	19:59	21:19
שוויץ, ציריך (ק)	5:30	5:29	8:17	8:15	9:26	9:25	10:47	10:47	14:04	14:05	21:24	21:28	22:01	22:06	21:04	22:25
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:50	8:28	8:29	9:01	9:02	10:08	10:09	12:49	12:50	18:44	18:46	19:09	19:11	18:28	19:21

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00788
06/06/2021

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים